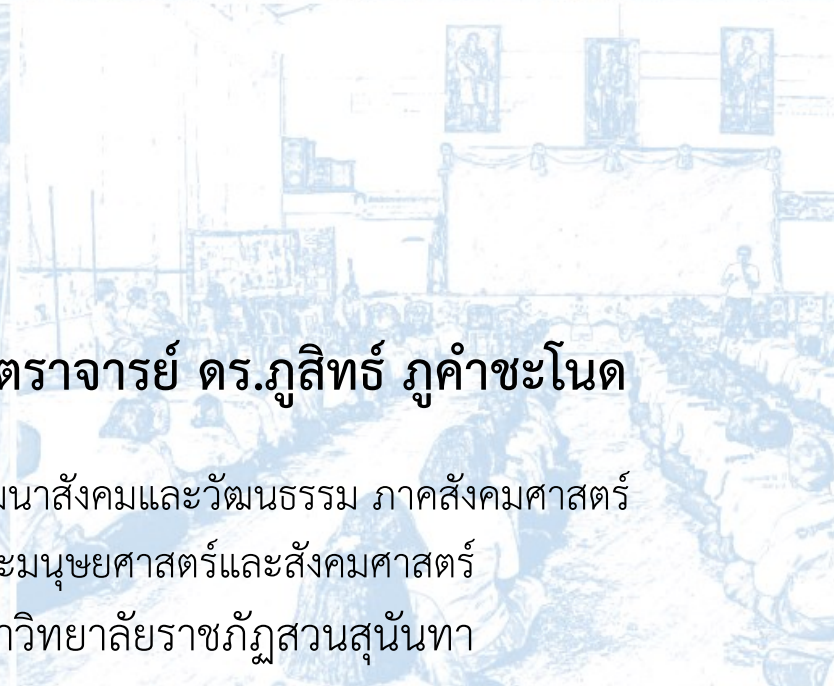

เอกสารคำสอน

กระบวนทัศน์พัฒนาสังคมพื้นฐาน (Basic Social Development Paradigm)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด

การจัดการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม ภาคสังคมศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

2563

เพื่อส่งเสริมและพัฒนา
ศูนย์การศึกษา วิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ระบบการศึกษาระดับปริญญาตรี

เอกสารคำสอนรายวิชา SDM1201 กระบวนทัศน์พัฒนาสังคมพื้นฐาน (Basic Social Development Paradigm)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิต ภูคำชะโนด
พธ.บ. (การบริหารการศึกษา) เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง
นศ.บ. (นิเทศศาสตร์)
ศศ.ม. (การพัฒนาสังคม)
ปร.ด. (การบริหารการพัฒนา)

“เอกสารคำสอน เป็นลิขสิทธิ์ของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว เกิดจากการ
ทบทวนวรรณกรรม รวบรวมเอกสาร ข้อมูลงานวิจัย ข้อมูลบทความวรรณกรรม
ทั้งไทยและต่างประเทศ การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลใหม่ในการเรียนการ
สอนตลอดระยะเวลา ๑ ทศวรรษ จึงเกิดเอกสารคำสอนฉบับนี้ขึ้น”

ใช้เพื่อสอนตั้งแต่ปี 2552-2562

การจัดการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม ภาคสังคมศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Email: phusit.ph@ssru.ac.th

2563

คำนำ

เอกสารคำสอน รายวิชากระบวนการทัศน์พัฒนาสังคมพื้นฐาน รหัสวิชา SDM1201 (Basic Social Development Paradigm) นี้ เป็นการเขียนใหม่บางส่วน รวบรวม อ้างอิงและเขียนขึ้น ในลักษณะการบรรยายเนื้อหาของแนวความหมาย แนวความคิด ทฤษฎี แนวปฏิบัติ ทางเลือก ใหม่ ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงระดับโลกการพัฒนาสังคม และกระบวนการทัศน์เดิมจากภูมิ ปัญญา กระบวนทัศน์ใหม่จากการวิจัย การพัฒนาสังคมตามแนวพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แผนการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ภาพอีก 20 ปีของประเทศ ไทยพร้อมกับการนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคม

เนื้อหาในการเรียนการสอนได้แบ่งออกเป็น 7 บท กล่าวคือ บทที่ 1 แนวคิดพื้นฐาน กระบวนทัศน์ บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม บทที่ 3 ศาสตร์แห่งการพัฒนา สังคมไทยได้ร่วมพระบรมโพธิสมภารณ์ บทที่ 4 กระบวนการพัฒนาสังคมไทยแบบรัฐชาติปดัย บทที่ 5 ประชากรรัฐพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในสังคมไทยนิยม บทที่ 6 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง บทที่ 7 บูรณาการองค์ความรู้จากการวิจัยและบริการ วิชาการสู่การเรียนการสอน รวมถึงบทส่งท้าย เป็นบทความภาษาอังกฤษ นำมาเพื่อให้นักศึกษา ได้มีโอกาสอ่านคำสำคัญที่เป็นภาษาอังกฤษในศาสตร์สังคมพัฒนาฝึกอ่านบทความ ภาษาต่างประเทศเพื่อความเหมาะสมกับคำอธิบายรายวิชาที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และสามารถนำไปเป็นแนวคิดพื้นฐานในรายวิชาที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี จึงถือเป็นงานเขียนที่ เป็นประโยชน์สามารถเป็นแนวการสอนของผู้สอนรายวิชานี้เป็นอย่างดี พร้อมกับมีคุณค่าต่อการ นำสู่ภาคปฏิบัติที่ให้ผลได้อย่างแท้จริงของผู้สนใจอื่น ๆ ได้อย่างดียิ่ง

ผู้เขียนขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวงดี ที่ให้คำแนะนำอย่างดียิ่ง และหวังว่าเอกสารคำสอนนี้มีประโยชน์ต่ออาจารย์ผู้สอนรายวิชานี้และผู้สนใจทั่วไปเมื่อนำ เอกสารคำสอนนี้ไปใช้พบข้อบกพร่องหรือข้อที่ควรปรับปรุงแก้ไข ผู้เขียนขอน้อมนำมาปรับปรุง แก้ไข พร้อมกับยินดีรับข้อเสนอแนะดังกล่าวขอขอบคุณในความอนุเคราะห์นั้น ณ โอกาสนี้ด้วย

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(1)
สารบัญ	(2)
สารบัญตาราง	(5)
สารบัญภาพ	(6)
มคอ.3	(11)
แผนบริหารการสอนบทที่ 1	1
บทที่ 1 แนวคิดพื้นฐานของกระบวนการทัศน์	3
1.1 แก่นกระบวนการทัศน์	3
1.2 นิยามคำว่า “กระบวนการทัศน์”	9
1.3 ลักษณะของกระบวนการทัศน์	18
1.4 รูปแบบการคิดออกแล้วในห้องเรียน	39
1.5 บทสรุป	43
คำถามท้ายบท	44
เอกสารอ้างอิง	45
แผนบริหารการสอนบทที่ 2	50
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม	52
2.1 นิยามคำว่า “พัฒนาสังคม”	54
2.2 โครงสร้างทางสังคมและตัวชี้วัดการพัฒนาสังคม	70
2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม	97
2.4 บทสรุป	112
คำถามท้ายบท	113
เอกสารอ้างอิง	114

	หน้า
แผนบริหารการสอบบทที่ 3	121
บทที่ 3 ศาสตร์แห่งการพัฒนาสังคมไทยใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารณ์	123
3.1 กระบวนทัศน์: หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	123
3.2 กระบวนทัศน์ใหม่: ทฤษฎีใหม่	162
3.3 การพัฒนาสังคมในหลักทรงงานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9	187
3.4 โครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ราษฎร์ภาคภูมิ	196
3.5 สรุปรูป	209
คำถามท้ายบท	211
เอกสารอ้างอิง	212
แผนบริหารการสอบบทที่ 4	216
บทที่ 4 กระบวนการพัฒนาสังคมไทยแบบรัฐชาติปัตย์	216
4.1 แนวคิดของหน่วยงานรัฐกับการพัฒนาชุมชน	217
4.2 โครงการพัฒนาชุมชนของรัฐชาติปัตย์	228
4.3 โครงการพัฒนาชุมชนของฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา	259
4.4 บทสรุปรูป	325
คำถามท้ายบท	327
เอกสารอ้างอิง	328
แผนบริหารการสอบบทที่ 5	330
บทที่ 5 ประชาธิปไตยพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในสังคมไทยนิยม	332
5.1 การมีส่วนร่วมของประชาชน	333
5.2 เศรษฐกิจฐานรากและประชาธิปไตย	348
5.3 ไทยนิยมยั่งยืน	354
5.4 ไทยแลนด์ 4.0	366
5.5 บทสรุปรูป	371
คำถามท้ายบท	372
เอกสารอ้างอิง	373

	หน้า
แผนบริหารการสอนบทที่ 6	376
บทที่ 6 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง	378
6.1 การเปลี่ยนแปลง	378
6.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	385
6.3 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ	393
6.4 การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง	405
6.5 บทสรุป	419
คำถามท้ายบท	420
เอกสารอ้างอิง	421
แผนบริหารการสอนบทที่ 7	425
บทที่ 7 บุรณาการองค์ความรู้จากการวิจัยและบริการวิชาการสู่การเรียนการสอน	427
7.1 องค์ความรู้จากการวิจัยนำสู่การเรียนการสอน	427
7.2 องค์ความรู้จากการบริการวิชาการคู่กับการเรียนการสอน	492
7.3 องค์ความรู้ “ภูมิทัศน์”	513
7.4 บริการวิชาการรับใช้สังคม	521
7.5 บทสรุป	551
คำถามท้ายบท	555
เอกสารอ้างอิง	556
บทส่งท้าย	559
บรรณานุกรม	569
ประวัติผู้เขียน	590

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
2.1	เปรียบเทียบลักษณะสังคมแบบประเพณีกับสังคมสมัยใหม่ (ทอลคอตต์ พาร์สัน)	107
3.1	แนวทางปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ	149
3.2	ผลการดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ของประชาชนในท้องถิ่น ระดับหน่วยงาน : สถาบันวิจัยและพัฒนา	181
4.1	ประเด็นยุทธศาสตร์และกลยุทธ์	223
4.2	สรุปข้อมูลจำนวนหมู่บ้านโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี	232
4.3	งบประมาณประจำโครงการบริการวิชาการ 7 หัวข้อหลัก	264
4.4	วิธีการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ (QWI) การบริการวิชาการแก่ชุมชนและท้องถิ่น	275
4.5	คำสำคัญ (Key Word)	283
4.6	แผนการพัฒนาครัวเรือผู้มีรายได้น้อย เพื่อสร้างรายได้ให้กับครวเรือ	294
4.7	สรุปผลการสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชนใน 5 พื้นที่บริการทาง วิชาการของมหาวิทยาลัย	298
4.8	ข้อมูลหน้าที่ความรับผิดชอบส่งต่อไปยังคณะและวิทยาลัยต่างๆ ให้ดำเนินการใน แต่ละพื้นที่	309
4.9	ผลการดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ของประชาชนในท้องถิ่น ระดับหน่วยงาน : สถาบันวิจัยและพัฒนา	313

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	การเปรียบเทียบการคิดเชิงบูรณาการภาพพีรามิด	17
1.2	กระบวนการของปฏิจจสมุปาบท	22
1.3	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามกรอบแนวคิดในการวิจัย	24
1.4	กรอบแนวคิด: รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร	25
1.5	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามกรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองและการกล่อมเกลางทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนระดับประถมศึกษา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร	26
1.6	กรอบแนวคิด: ความผูกพันของครอบครัวทหารต่อชุมชนยานเกราะ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร	27
1.7	กรอบแนวคิด: วิถีคนเมืองกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	28
1.8	กรอบแนวคิด: แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม	29
1.9	กรอบแนวคิด: การพัฒนาและการจัดการทุนทางวัฒนธรรมด้านการละเล่น ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนดุสิตารามเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	30
1.10	กรอบแนวคิด: แนวทางการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของประชาชนตลาดน้ำสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	31
1.11	กรอบแนวคิด: แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	32
1.12	กรอบแนวคิด: การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี	33

ภาพที่	หน้า
1.13 กรอบแนวคิด: กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลด ความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโชนภาคเหนือ ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	34
1.14 กรอบแนวคิด: การพัฒนาชุมชนวิถีประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล: หลัก ความโปร่งใส และหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เขตอุตสาหกรรม กรุงเทพมหานคร	35
1.15 กรอบแนวคิด: รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของประชาชนกลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๑	36
1.16 กรอบแนวคิดสมการโครงสร้างความสัมพันธ์	37
1.17 พีระมิดทรงงานของราชา	40
1.18 เจดีย์ของราชา	40
1.19 เพชรราชา	40
1.20 ระย้าไฟกับหลักการทรงงาน	40
1.21 หลักทรงงานของราชาใช้ทั่วโลก	41
1.22 หยดน้ำแห่งราชา	41
1.23 บอลลูกกับหลักการทรงงาน	41
1.24 ร่มโพธิ์แห่งราชา	42
1.25 เชิงช้าแห่งราชา	42
1.26 ซินแสแห่งหลักทรงงาน	42
2.1 17 Sustainable Development Goals	54
2.2 การสังเคราะห์หลักการบริหารการพัฒนาตามหลักการทรงงานของในหลวง รัชกาลที่ 9	67
2.3 ภาพการเปรียบเทียบเชิงโครงสร้างสังคม	71
2.4 สังคมมิติที่หลากหลาย	72
2.5 รูปแบบการแพร่กระจายนวัตกรรม	111
3.1 การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ	133

ภาพที่	หน้า	
3.2	สรุปรัชฎาเศรษฐกิจพอเพียง	137
3.3	การดำรงชีวิตให้อยู่เย็นเป็นสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “บ้านโมเดล”	138
3.4	รูปแบบ 3 ประสาน 4 เส้า 9 บูรณาการ 1 ฐานราก:เงื่อนไข ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	148
3.5	แบบจำลอง “ทฤษฎีใหม่” พื้นที่ 15 ไร่ สูตร 30 - 10 - 30 - 30 คือ 30% ขุด สระ 10% สร้างบ้านและสิ่งอำนวยความสะดวก 30%+30% พื้นที่เพาะปลูก	166
3.6	3 ห่วงแห่งการพัฒนาบูรณาการองค์ความรู้	168
3.7	เก็บข้อมูล วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 ที่บ้านพี่สุชล สุขเกษม	169
3.8	บ้านพี่สุชล สุขเกษม ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง “1 ไร่ 2 แสนพอเพียง”	170
3.9	ฐานการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคม	171
3.10	ฐานการเรียนรู้แก้สชีวภาพ	171
3.11	ฐานการเรียนรู้ไก่เชิงซ่า	172
3.12-15	ฐานความรู้ที่สร้างรายได้ที่พี่สุชล สุขเกษม “1ไร่ 2 แสนพอเพียง”	173
3.16	การเล่าเรื่องราวให้ลูกหลายฟัง	176
3.17	การนวดไทยของศูนย์ภัฏพัฒน์วัดพระธาตุน้อย	183
3.18	การทำยาหม่องของศูนย์ภัฏพัฒน์วัดพระธาตุน้อย	183
3.19	ทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง	184
3.20	สร้างภาพเส้นทางชีวิตเพื่อพึ่งตนเอง (ปรับจากพระราชดำริการพึ่งตนเอง)	196
3.21	หัวใจของการพัฒนาแนวคิดภูสสิทธ์ ภูคำชะโนด	210
4.1	กรอบวิสัยทัศน์แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชนให้สำเร็จภายใน ปี 2564	224
4.2	การวิเคราะห์อาชีพกับการสร้างสัมมาชีพชุมชน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง	241
4.3	เรือ 3 ลำ	250
4.4	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแก้ปัญหาความยากจน	258
4.5	พอเพียง 3 ชั้น	259
4.6	กรอบแนวคิดการบูรณาการ 3 ห่วงแห่งการสร้างองค์ความรู้	278
4.7	เทคนิคการถ่ายทอดความรู้/จัดกิจกรรมในชุมชน (กรณีงานบริการวิชาการ)	279

ภาพที่	หน้า	
4.8	การประชุมผู้รับผิดชอบโครงการ 14 หน่วยงาน	295
4.9	การประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินโครงการ 14 หน่วยงาน	296
4.10	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด ลงพื้นที่ขับเคลื่อนงานพัฒนารายได้ให้ท้องถิ่นพื้นที่คำชะโนด จังหวัดอุดรธานี	296
4.11	กระบวนการแก้ปัญหาเศรษฐกิจฐานรากด้วยองค์ความรู้ที่บูรณาการแนวคิดของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด	308
4.12	พื้นที่ให้บริการของมหาวิทยาลัย 5 พื้นที่ และพื้นที่อื่นๆ ที่มีศูนย์การเรียนรู้วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคม	311
4.13	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด ลงพื้นที่ขับเคลื่อนงานพัฒนารายได้ให้ท้องถิ่นพื้นที่เขตคูสิต กรุงเทพมหานคร	323
4.14	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด ลงพื้นที่ขับเคลื่อนงานพัฒนารายได้ให้ท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม	324
4.15	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด ลงพื้นที่ขับเคลื่อนงานพัฒนารายได้ให้ท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดระนอง	324
5.1	ขั้นบันไดการมีส่วนร่วมของพลเมือง (Ladder of Citizen Participation) ตามตัวแบบ Arnstein (1969)	343
5.2	การเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของประชาชน	344
5.3	ความสมดุลในการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งความสุข	345
5.4	กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเชิงระบบ	347
5.5	องค์ประกอบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ	350
5.6	ภาพตัวอย่างหุ่นส่วนของประชารัฐ	352
5.7	สาระสำคัญของ 10 กรอบการทำงานเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศไทยตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน	357
5.8	20 ปีปัจจัยความสำเร็จและเงื่อนไขความล้มเหลว	367
5.9	คนพัฒนาฐานรากสังคมไทย	371
6.1	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกของพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชน	412
7.1	รูปแบบ 3 ประสาน 4 เส้า 9 บูรณาการ 1 ฐานราก:เงื่อนไขภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	478
7.2	รูปแบบคั่นนาฬิกาแห่งความพอเพียง	490

ภาพที่	หน้า
7.3 ระบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคม	493
7.4 ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคม บ้านสารภี ตำบลจอมปลวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม	497
7.5 ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการและถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การพัฒนาชุมชนเมือง	500
7.6 ศูนย์ภูมิต้านทานพิษ	503
7.7 องค์ความรู้การทำน้ำมันเหลืองตำรับวังสวนสุนันทา	506
7.8 องค์ความรู้ภูมิปัญญาพัฒนาตลาดน้ำบางน้อย สมุทรสงคราม	508
7.9 องค์ความรู้ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการและถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม	512
7.10 องค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา	517
7.11 สติกเกอร์ร้านภูมิปัญญาสารภี (ตัวอย่าง)	517
7.12 วงรอบการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนภายใต้กรอบโครงการพัฒนาทักษะวิชาชีพในชุมชนและท้องถิ่น	525
7.13 การเชื่อมโยงและบูรณาการองค์ความรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	528
7.14 เครือข่ายภาคีการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง	533
7.15 ขั้นตอนโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์ สู่รากฐานความมั่นคงของชาติ	537
7.16 ขั้นตอนการพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่ประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืน	541
7.17 ตัวแบบ COCONUT TREE MODEL	548

รายละเอียดของรายวิชา(Course Specification)

รหัสวิชา SDM1201 รายวิชา กระบวนทัศน์พัฒนาสังคมพื้นฐาน

(Basic Social Development Paradigm)

แขนงวิชา การจัดการพัฒนาสังคม กลุ่มวิชา การจัดการสังคมและวัฒนธรรม

ภาควิชา สังคมศาสตร์ คณะ/วิทยาลัย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ภาคการศึกษา 1 ปีการศึกษา 2562

หมวดที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. รหัสและชื่อรายวิชา

รหัสวิชา

SDM1201

ชื่อรายวิชาภาษาไทย กระบวนทัศน์พัฒนาสังคมพื้นฐาน

ชื่อรายวิชาภาษาอังกฤษ Basic Social Development Paradigm

2. จำนวนหน่วยกิต 3 หน่วยกิต (3-0-6)

3. หลักสูตรและประเภทของรายวิชา

3.1 หลักสูตร

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต กลุ่มวิชาการจัดการสังคมและวัฒนธรรม (Bachelor of Arts Program in Social and Cultural Management)

ชื่อเต็ม ศิลปศาสตรบัณฑิต (การจัดการสังคมและวัฒนธรรม)

ชื่อย่อ ศศ.บ. (การจัดการสังคมและวัฒนธรรม)

ชื่อเต็ม Bachelor of Arts (Social and Cultural Management)

ชื่อย่อ B.A. (Social and Cultural Management)

แขนงวิชา การจัดการพัฒนาสังคม (Social Development Management)

3.2 ประเภทของรายวิชา บัณฑิต (ความรู้และทักษะเฉพาะทาง)

4. อาจารย์ผู้รับผิดชอบรายวิชาและอาจารย์ผู้สอน

4.1 อาจารย์ผู้รับผิดชอบรายวิชา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด

4.2 อาจารย์ผู้สอน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด

5. สถานที่ติดต่อ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (อาคาร 35 ห้อง 3552/1)
E – Mail: phusit.ph@ssru.ac.th

6. ภาคการศึกษา / ชั้นปีที่เรียน

6.1 ภาคการศึกษาที่ 1/ ชั้นปีที่ 1

6.2 จำนวนผู้เรียนที่รับได้ ประมาณ 61 คน

7. รายวิชาที่ต้องเรียนมาก่อน(Pre-requisite) (ถ้ามี) .....ไม่มี.....

8. รายวิชาที่ต้องเรียนพร้อมกัน(Co-requisites)(ถ้ามี) .....ไม่มี.....

9. สถานที่เรียน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

10.วันที่จัดทำหรือปรับปรุง

ครั้งที่ 1: 20 ตุลาคม 2552

ครั้งที่ 2: 20 ตุลาคม 2553

ครั้งที่ 3: 20 ตุลาคม 2554

ครั้งที่ 4: 20 ตุลาคม 2555

ครั้งที่ 5: 20 ตุลาคม 2556

ครั้งที่ 6: 20 ตุลาคม 2557

ครั้งที่ 7: 16 ธันวาคม 2558

ครั้งที่ 8: 16 ธันวาคม 2559

ครั้งที่ 9: 13 สิงหาคม 2560

ครั้งที่ 10: 10 สิงหาคม 2561

ครั้งที่ 11: 12 สิงหาคม 2562 (ล่าสุด)

รายละเอียดของรายวิชาครั้งล่าสุด

ปรับปรุงกรอบรายวิชาใหม่

หมวดที่ 2 จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์

1. จุดมุ่งหมายของรายวิชา

1. มีความรู้และเข้าใจในความหมายและแนวความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา

2. มีความรู้และเข้าใจในแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคม

3. รู้จักวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง

4. รู้จักวิเคราะห์ถึงผลกระทบต่อสังคมไทยในการพัฒนาสังคมในยุคโลกาภิวัตน์

5. ค้นคว้าทางเลือกใหม่ที่เกิดจากกระบวนการพัฒนา

6. มีความรู้และเข้าใจในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

7. มีความรู้และเข้าใจในชุมชนเข้มแข็งและเศรษฐกิจพอเพียง

8. ศึกษาแนวคิดท้องถิ่นกับการพัฒนา

2. วัตถุประสงค์ในการพัฒนา/ปรับปรุงรายวิชา

เพื่อให้ศึกษามีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเบื้องต้นในกระบวนการพัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง รวมถึงการพัฒนาสังคมหรือชุมชนเข้มแข็งและเศรษฐกิจพอเพียงทั้งนี้ นักศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวอันเป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาสังคมด้วย

หมวดที่ 3 ลักษณะและการดำเนินการ

1. คำอธิบายรายวิชา

ความหมาย แนวคิดทฤษฎีกระบวนการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนผลกระทบของการพัฒนาตามกระแสโลกที่มีต่อสังคมไทย รวมทั้งการแสวงหาทางเลือกของกระบวนการพัฒนาเพื่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

Definitions, concepts, theories, and development process; Change in society, economics, politics along with the effect of development of world trends toward Thai society, including the pursuit of the choice of development process for social sustainable development.

2. จำนวนชั่วโมงที่ใช้ต่อภาคการศึกษา

บรรยาย (ชั่วโมง)	สอนเสริม (ชั่วโมง)	การฝึกปฏิบัติ/งาน ภาคสนาม/การฝึกงาน (ชั่วโมง)	การศึกษาด้วยตนเอง (ชั่วโมง)
บรรยาย 45 ชั่วโมง ต่อภาค การศึกษา (บรรยาย 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์)	สอนเสริมตาม ความ ต้องการของ นักศึกษา เฉพาะราย	การฝึกปฏิบัติงาน ภาคสนาม (ไม่มี) แต่มีลง พื้นที่ศึกษา	การศึกษาด้วยตนเอง 6 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

3. จำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์ที่อาจารย์ให้คำปรึกษาและแนะนำทางวิชาการแก่นักศึกษาเป็นรายบุคคล

(ผู้รับผิดชอบรายวิชาโปรดระบุข้อมูล ตัวอย่างเช่น 1 ชั่วโมง / สัปดาห์)

3.1 ปรึกษาด้วยตนเองที่ห้องพักอาจารย์ผู้สอน ห้อง 3621 ชั้น 2 อาคาร 36 คณะ/วิทยาลัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

3.2 ปรึกษาผ่านโทรศัพท์ที่ทำงาน / มือถือ หมายเลข 083-177-5973

3.3 ปรึกษาผ่านจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-Mail) phusit.ph@ssru.ac.th

3.4 ปรึกษาผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Facebook)

<https://www.facebook.com/kunphukamchanoad>

3.5 ปรึกษาผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ (Internet/Web board)

<http://www.elfhs.ssru.ac.th/phusit/>

หมวดที่ 4 การพัฒนาผลการเรียนรู้ของนักศึกษา

1.คุณธรรม จริยธรรม

1.1 คุณธรรม จริยธรรมที่ต้องพัฒนา

- (1) ประพฤติตนตามครรลองที่ตีงามตระหนักถึงคุณค่าของควมมีคุณธรรมจริยธรรม มีความเสียสละ และซื่อสัตย์สุจริต
- (2) มีระเบียบวินัยความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข
- (3) มีจิตอาสาช่วยเหลืองานส่วนรวมของหมู่คณะ ชุมชน และสังคม
- (4) เคารพในสิทธิและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมถึงเข้าใจบทบาท หน้าที่ของความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี สามารถทำงานเป็นทีมแก้ไขข้อขัดแย้งได้

1.2 วิธีการสอน

- (1) บรรยายพร้อมยกตัวอย่างกรณีศึกษาเกี่ยวกับประเด็นทางคุณธรรมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ทรงให้เป็นหลักการในการทรงงาน
- (2) มอบงานกลุ่ม “ทฤษฎีการพัฒนาสังคมในประเทศและต่างประเทศ” และอภิปรายกลุ่ม
- (3) กำหนดให้นักศึกษาหาตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง

1.3 วิธีการประเมินผล

- (1) พฤติกรรมการเข้าเรียน และส่งงานที่ได้รับมอบหมายตามขอบเขตที่ให้และตรงเวลา
- (2) มีการอ้างอิงเอกสารที่ได้นำมาทำรายงาน อย่างถูกต้องและเหมาะสม
- (3) ประเมินผลการวิเคราะห์กรณีศึกษาเน้นกระบวนการวิเคราะห์เป็นสำคัญ
- (4) ประเมินผลการนำเสนอรายงานที่มอบหมาย

(5) สังเกตพฤติกรรมการสนทนากลุ่มย่อย

2. ความรู้

2.1 ความรู้ที่ต้องพัฒนา

● (1) ความรู้และความเข้าใจในแนวคิด ทฤษฎี หลักการองค์ความรู้ในศาสตร์การจัดการ สังคมและวัฒนธรรม

○ (2) วิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาสืบค้นจากแหล่งความรู้ทุกประเภท เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

○ (3) สามารถการบริหารจัดการข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่หรือพัฒนาองค์ความรู้เพื่อต่อยอดแก่ชุมชนและสังคมได้

○ (4) ประยุกต์องค์ความรู้จากทฤษฎีที่ศึกษา เข้ากับศาสตร์แขนงอื่นหรือใช้กับงานด้านสังคมได้

2.2 วิธีการสอน

(1) บรรยาย อภิปรายการนำเสนอรายงาน การวิเคราะห์กรณีศึกษา และมอบหมายให้ค้นคว้าหาบทความ ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยนำมาสรุปและนำเสนอ การศึกษาโดยใช้ปัญหา และโครงงาน Problem base learning และ Student Center เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2.3 วิธีการประเมินผล

(1) ทดสอบย่อย สอบกลางภาค สอบปลายภาค ด้วยข้อสอบที่เน้นการวัดหลักการและทฤษฎี

(2) นำเสนอสรุปการลงพื้นที่ชุมชนและนำเสนอรายงาน

(3) มอบหมายงานให้ทำเป็น Assignment 1-4

3. ทักษะทางปัญญา

3.1 ทักษะทางปัญญาที่ต้องพัฒนา

○ (1) มีทักษะการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณและเป็นระบบ

● (2) สืบค้น ดีความ ประเมินข้อเท็จจริงจากแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเสนอแนวทางแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผลและพัฒนากิจกรรมได้อย่างสร้างสรรค์

○ (3) ประยุกต์และต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมแก่สังคม

3.2 วิธีการสอน

- (1) การมอบหมายนักศึกษาจัดประชุมกลุ่มย่อยในชั้นเรียน ยกประเด็นเพื่อค้นหาคำตอบร่วมกัน
- (2) ลงพื้นที่เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนเพื่อสังเคราะห์ข้อคำถามให้เสถียรในการเก็บข้อมูลความรู้
- (3) การอภิปรายกลุ่ม เปิดพื้นที่ซัก-ถาม วิธีการสอนแบบอภิปราย (Discussion Method)

3.3 วิธีการประเมินผล

- (1) สอบกลางภาคและปลายภาค โดยเน้นข้อสอบที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ศึกษาประเมินการทำงานที่ได้รับมอบหมาย และวิเคราะห์กระบวนการทัศน์ทางสังคม

4. ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

4.1 ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบที่ต้องพัฒนา

- (1) ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายในรูปทีมงานจนประสบความสำเร็จทั้งในฐานะผู้นำและสมาชิกกลุ่ม
- (2) เรียนรู้และมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่หลากหลายเพื่อให้เกิดการสื่อสารและการอยู่ร่วมกันในแต่ละกลุ่มสังคมได้อย่างผาสุก
- (3) มีความรับผิดชอบต่อบทบาทและหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งความรับผิดชอบต่อวิชาชีพและสังคม

4.2 วิธีการสอน

- (1) จัดกิจกรรมกลุ่มในการวิเคราะห์กรณีศึกษา
- (2) มอบหมายงานรายกลุ่ม และรายบุคคล เช่น การค้นหาค้นหาบทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรายวิชา
- (3) การนำเสนอรายงาน

4.3 วิธีการประเมินผล

- (1) ประเมินตนเอง และเพื่อน ด้วยแบบฟอร์มที่กำหนด
- (2) รายงานที่นำเสนอ พฤติกรรมการทำงานเป็นทีม
- (3) รายงานการศึกษาด้วยตนเอง

5. ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

5.1 ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ต้องพัฒนา

● (1) สามารถถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ แสดงทัศนะวิจารณ์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านกิจกรรม โครงการ กรณีศึกษาโดยเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารในการนำเสนออย่างเหมาะสม

○ (2) มีทักษะในการสืบค้นข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล (การวิจัยทางสังคมศาสตร์) และนำเสนอโดยใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่หลากหลายได้อย่างเหมาะสม

○ (3) พัฒนาทักษะการสื่อสารด้วยวาจา ลายลักษณ์อักษรและสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ

5.2 วิธีการสอน

(1) มอบหมายงานให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จาก Website สื่อการสอน หรือ e-learning และทำรายงาน โดยเน้นการนำสถิติอ้างอิง จากแหล่งที่มาข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

(2) นำเสนอโดยใช้รูปแบบและเทคโนโลยีที่เหมาะสม

5.3 วิธีการประเมินผล

(1) การจัดทำรายงาน และนำเสนอด้วยสื่อเทคโนโลยี

(2) การมีส่วนร่วมในการอภิปรายและวิธีการอภิปราย

(3) การใช้การส่งงานผ่านออนไลน์ ระดับ Social Network

6. ด้านอื่นๆ

(1) การเรียนผ่านพื้นที่จริงเป็น Social Lap

(2) การเรียนผ่าน Social Network “ห้องเรียน Online” และระบบ “Offline”

หมายเหตุ

สัญลักษณ์ ● หมายถึง ความรับผิดชอบหลัก

สัญลักษณ์ ○ หมายถึง ความรับผิดชอบรอง

เว้นว่าง หมายถึง ไม่ได้รับผิดชอบ

ซึ่งจะปรากฏอยู่ในแผนที่แสดงการกระจายความรับผิดชอบมาตรฐานผลการเรียนรู้จากหลักสูตรสู่รายวิชา (Curriculum Mapping)

หมวดที่ 5 แผนการสอนและการประเมินผล

1. แผนการสอน

สัปดาห์ ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวน (ชม.)	กิจกรรมการเรียนรู้ การสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
1	<p>แจ้งรายละเอียดวิชา / แนวทางการเรียนการสอน การวัดแวด นักพัฒนาสังคม และการปรับตัว</p> <p>บทที่ 1 แนวคิดพื้นฐานของกระบวนการทัศน์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. แก่นกระบวนการทัศน์ 2. นิยามคำว่า “กระบวนการทัศน์” 3. ลักษณะของกระบวนการทัศน์ 4. กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาสังคมไทย 5. บทสรุป 	3	บรรยาย/ ร่วมกันแสดงความคิดเห็นตามประเด็นตัวอย่าง/ ภาพถ่าย	ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด
2-3	<p>บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. นิยามคำว่า “พัฒนาสังคม” 2. โครงสร้างทางสังคมและตัวชี้วัดการพัฒนาสังคม 3. ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม 4. บทสรุป 	6	บรรยาย/ ร่วมกันแสดงความคิดเห็นตามประเด็นตัวอย่าง/ ภาพถ่าย/ สื่อวิดีโอ การทรงงานในพื้นที่การพัฒนาในพื้นที่ทั่วประเทศ	ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด
4-6	<p>บทที่ 3 ศาสตร์แห่งการพัฒนาสังคมไทยได้ร่วมพระบรมโพธิสมภารณ์</p>	9	บรรยาย/ยกตัวอย่างประกอบ/ร่วมวิเคราะห์/อภิปรายกลุ่มจาก	ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด

ลำดับ ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวน (ชม.)	กิจกรรมการเรียน การสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
	1. กระบวนทัศน์: หลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง 2. กระบวนทัศน์ใหม่: ทฤษฎี ใหม่ 3. การพัฒนาสังคมในหลักทรง งานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 4. โครงการของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ราษฎร์ภาคภูมิ 5. บทสรุป		กรณีศึกษา ให้เรียนรู้ นอกชั้นเรียน Explanation Whole – Class Discussion : Learning by Discussion	
7	บทที่ 4 กระบวนการพัฒนา สังคมไทยแบบรัฐาธิปัตย์ 1. แนวคิดของหน่วยงานรัฐกับ การพัฒนาชุมชน 2. โครงการพัฒนาชุมชนของ รัฐาธิปัตย์ 3. โครงการพัฒนาชุมชนของ ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัย และพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ สวนสุนันทา 4. บทสรุป	3	บรรยาย/ ยกตัวอย่าง ประกอบ/ ร่วมวิเคราะห์ อภิปรายกลุ่ม (นำเสนอองานกลุ่ม) Explanation Whole – Class Discussion: Learning by Discussion	ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด
8	สอบกลางภาค	1.5	<i>ทดสอบแบบอัตนัย</i>	ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด
9-11	บทที่ 5 ประชาธิปไตย เศรษฐกิจฐานรากในสังคมไทย นิยม	9	บรรยาย/ ยกตัวอย่าง ประกอบ/ ร่วมวิเคราะห์ อภิปรายกลุ่ม	ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด

สัปดาห์ ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวน (ชม.)	กิจกรรมการเรียน การสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
	1. การมีส่วนร่วมของ ประชาชน 2. เศรษฐกิจฐานรากและ ประชารัฐ 3. ไทยนิยม 4. ไทยแลนด์ 4.0 5. บทสรุป		(นำเสนอรายงาน รายบุคคล)	
12-13	บทที่ 6 การเปลี่ยนแปลงทาง สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และ การเมือง 1. การเปลี่ยนแปลง 2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม 3. การเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ 4. การเปลี่ยนแปลงทาง การเมือง 5. บทสรุป	6	บรรยาย/ ยกตัวอย่าง ประกอบ/ ร่วมวิเคราะห์ อภิปรายกลุ่ม/ ถาม- ตอบ	ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด
14-16	บทที่ 7 บูรณาการองค์ความรู้ จากการวิจัยและบริการวิชาการ สู่การเรียนการสอน 1. องค์ความรู้จากการวิจัยนำสู่ การเรียนการสอน 2. องค์ความรู้จากการบริการ วิชาการสู่การเรียนการสอน 3. องค์ความรู้ “ภูมิทัศน์”	9	บรรยาย/ ยกตัวอย่าง ประกอบ/ ร่วมวิเคราะห์ อภิปรายกลุ่ม/ ถาม- ตอบ	ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด

สัปดาห์ ที่	หัวข้อ/รายละเอียด	จำนวน (ชม.)	กิจกรรมการเรียน การสอน/สื่อที่ใช้	ผู้สอน
	4. บริการวิชาการรับใช้สังคม 5. บทสรุป			
17	บทส่งท้าย	3	บรรยาย/วิพากษ์วิธี	ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด
18	สอบปลายภาค	1.5	ทดสอบแบบอัตนัย	ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด

2. แผนการประเมินผลการเรียนรู้

(ระบุวิธีการประเมินผลการเรียนรู้หัวข้อย่อยแต่ละหัวข้อตามที่ปรากฏในแผนที่แสดงการกระจาย
ความรับผิดชอบของรายวิชา (Curriculum Mapping) ตามที่กำหนดในรายละเอียดของหลักสูตร
สัปดาห์ที่ประเมินและสัดส่วนของการประเมิน)

ผลการเรียนรู้	วิธีการประเมินผลการเรียนรู้	สัปดาห์ที่ ประเมิน	สัดส่วน ของการ ประเมินผล
1	ทดสอบย่อยครั้งที่ 1 (ภาคปฏิบัติ) / สอบกลางภาค	4/8	30%
2	ทดสอบย่อยครั้งที่ 2 (ภาคปฏิบัติ) / สอบปลายภาค	12/16	30%
3	วิเคราะห์กรณีศึกษา ค้นคว้า การมีส่วนร่วม การนำเสนอรายงาน การทำงานกลุ่มและ ผลงาน ลงพื้นที่และสรุปผลการลงพื้นที่ การส่งงานตามที่มอบหมาย	ตลอดภาค การศึกษา	30%
4-5	การเข้าชั้นเรียน อภิปราย เสนอความ คิดเห็นในชั้นเรียน	ตลอดภาค การศึกษา	10%

หมวดที่ 6 ทรัพยากรประกอบการเรียนการสอน

1. ตำราและเอกสารหลัก

- 1) เอกสารประกอบการสอนรายวิชา SDM1201 กระบวนทัศน์พัฒนาสังคมพื้นฐาน (Basic Social Development Paradigm)
- 2) มุลนิธิชัยพัฒนา. (2557). เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- 3) เอกสารประกอบการสอนรายวิชา เศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ (Socio-Economic Under the Royal Initiatives) ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2558), มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- 4) *Thomas S. Kuhn. (1962). The Structure of Scientific Revolutions. Second Edition, The University Of Chicago Press, Ltd., London.*
- 5) *The Power of the Mind, Chapter 9. ค้นเมื่อวันที่ 7 Sep 2018 จาก <http://www.missamericabyday.com/wp-content/uploads/2012/03/Chapter9.pdf>*
- 6) *Burt Goldman. The Power of Self Mind Control, ค้นเมื่อวันที่ 7 Sep 2018 จาก http://brg-quantum.s3.amazonaws.com/ebooks/PowerofSelfMindControlbook_with_index.pdf*
- 7) *Herman Miller. Paradigm Shift. ค้นเมื่อวันที่ 7 Sep 2018 จาก https://www.hermanmiller.com/content/dam/hermanmiller/documents/research_summaries/wp_LearningParadigm.pdf*
- 8) *Dustin Tingley. 2014. Rising Power on the Mind at participants in the TAMU IR workshop, and participants at the 2014 UCSD Behavioral International Relations conferences.*

2. เอกสารและข้อมูลสำคัญ

- 1) ภูมิพลอดุลยเดช. พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. (2552). คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ 8. มูลนิธิพระดาบส, กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ.

- 2) พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2547). อมฤตพจนานา (พุทธศาสนาสุภาสิต). พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง (มหาชน).
- 3) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2549). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- 4) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2541). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- 5) ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2556). รูปแบบการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- 6) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). เรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: 21เซ็นจูรี.
- 7) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). พระมหากษัตริย์นักพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- 8) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549-2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10-12. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.).
- 9) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). การทรงงานพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์.

3. เอกสารและข้อมูลแนะนำ

- 1) อภิชัย พันธเสน, บรรณาธิการ. (2549). สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- 2) อภิชัย พันธเสน, บรรณาธิการ. (2555). เหลียวหลังเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในทศวรรษหน้า (2556-2565). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- 3) (ข้อมูลงานวิจัย/บทความ)

<https://scholar.google.co.th/citations?hl=th&user=ml9JWslAAAAJ>

- 4) http://www.mbuisc.ac.th/phd/powerpoint/21stCentury_new.pdf

หมวดที่ 7 การประเมินและปรับปรุงการดำเนินการของรายวิชา

1. กลยุทธ์การประเมินประสิทธิผลของรายวิชาโดยนักศึกษา

การประเมินประสิทธิผลในรายวิชานี้ ที่จัดทำโดยนักศึกษา ได้จัดกิจกรรมในการนำแนวคิดและความเห็นจากนักศึกษาได้ดังนี้

- การสนทนากลุ่มระหว่างผู้สอนและผู้เรียน
- การสังเกตการณ์จากพฤติกรรมของผู้เรียน
- แบบประเมินผู้สอน และแบบประเมินรายวิชา
- ข้อเสนอแนะผ่าน E-mail ที่อาจารย์ผู้สอนได้จัดทำเป็นช่องทางการสื่อสารกับนักศึกษา
- สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล เมื่อพิจารณาเห็นว่ามีผลการเรียนที่เปลี่ยนแปลงไป (วิจัย)

2. กลยุทธ์การประเมินการสอน

(ระบุวิธีการประเมินที่จะได้ข้อมูลการสอน เช่น จากผู้สังเกตการณ์ หรือทีมผู้สอน หรือผลการเรียนของนักศึกษา เป็นต้น)

ในการเก็บข้อมูลเพื่อประเมินการสอน ได้มีกลยุทธ์ ดังนี้

- การสังเกตการณ์สอนเป็นรายสัปดาห์
- ผลการสอบ
- การทวนสอบผลประเมินการเรียนรู้

3. การปรับปรุงการสอน

(อธิบายกลไกและวิธีการปรับปรุงการสอน เช่น คณะ/ภาควิชามีการกำหนดกลไกและวิธีการปรับปรุงการสอนไว้อย่างไรบ้าง)

การวิจัยในชั้นเรียน การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน เป็นต้น)

หลังจากผลการประเมินการสอนแล้วจึงมีการปรับปรุงการสอน โดยการจัดกิจกรรมในการระดมสมอง และหาข้อมูลเพิ่มเติมในการปรับปรุงการสอน ได้แก่ สัมมนาการจัดการเรียนการสอน และหรือการวิจัยในและนอกชั้นเรียน

4. การทวนสอบมาตรฐานผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษาในรายวิชา

(อธิบายกระบวนการที่ใช้ในการทวนสอบมาตรฐานผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษาตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ของรายวิชา เช่น

ทวนสอบจากคะแนนข้อสอบ หรืองานที่มอบหมาย กระบวนการอาจจะต่างกันไปสำหรับ
รายวิชาที่แตกต่างกัน หรือสำหรับ

มาตรฐานผลการเรียนรู้แต่ละด้าน)

ในระหว่างกระบวนการสอนรายวิชา มีการทวนสอบผลสัมฤทธิ์ในรายหัวข้อ ตามที่คาดหวัง
จากการเรียนรู้ในวิชา ได้จากการสอบถามนักศึกษา หรือการสุ่มตรวจผลงานของนักศึกษา รวมถึง
พิจารณาจากผลการทดสอบย่อย และหลังการออกผลการเรียนรายวิชา มีการทวนสอบผลสัมฤทธิ์
โดยรวมในวิชาได้ดังนี้

- มีการตรวจสอบภายในสาขาวิชา ตรวจสอบผลการประเมินการเรียนรู้ของนักศึกษา
โดยตรวจสอบข้อสอบ รายงาน วิธีการให้คะแนนสอบ และการให้คะแนนพฤติกรรม

5. การดำเนินการทบทวนและการวางแผนปรับปรุงประสิทธิผลของรายวิชา

(อธิบายกระบวนการในการนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินจากข้อ 1 และ 2 มาวางแผนเพื่อ
ปรับปรุงคุณภาพ)

จากผลการประเมิน และทวนสอบผลสัมฤทธิ์ประสิทธิผลรายวิชา ได้มีการวางแผนการ
ปรับปรุงการสอน และรายละเอียดวิชา เพื่อให้เกิดคุณภาพมากขึ้น ดังนี้

- ปรับปรุงรายวิชาทุก 3 ปี หรือตามข้อเสนอแนะและผลการทวนสอบมาตรฐาน
ผลสัมฤทธิ์ตามข้อ 4

เปลี่ยนหรือสลับอาจารย์ผู้สอน เพื่อให้นักศึกษามีมุมมองในเรื่องการประยุกต์ความรู้กับปัญหาที่
มาจากงานวิจัยของอาจารย์หรือนวัตกรรมแนวความคิดใหม่ ๆ

.....

แผนที่แสดงการกระจายความรับผิดชอบมาตรฐานผลการเรียนรู้จากหลักสูตรสู่รายวิชา (Curriculum Mapping)
ตามที่ปรากฏในรายละเอียดของหลักสูตร (Programme Specification) มคอ. 2

รายวิชา	คุณธรรม จริยธรรม							ความรู้					ทักษะทางปัญญา			ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ			ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ				ทักษะด้านอื่น ๆ
	● ความรับผิดชอบหลัก							○ ความรับผิดชอบรอง															
หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	1	2	3	1	2	3	1	2	3	4	
รหัสวิชา SDM1201 ชื่อรายวิชา กระบวนการทัศน์พัฒนาสังคมพื้นฐาน Basic Social Development Paradigm	○	○	●	○				●	○	○	○		○	●	○	○	○	●	●	○	○		

ความรับผิดชอบในแต่ละด้านสามารถเพิ่มลดจำนวนได้ตามความรับผิดชอบ

แผนบริหารการสอนบทที่ 1

แนวคิดพื้นฐานของกระบวนทัศน์

หัวเรื่อง

1. แก่นกระบวนทัศน์
2. นิยามคำว่า “กระบวนทัศน์”
3. ลักษณะของกระบวนทัศน์
4. กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาสังคมไทย
5. บทสรุป

ความคิดรวบยอด

กระบวนทัศน์ (Paradigm) เป็นวิธีคิดที่เป็นรูปธรรม มีตัวแบบ ตัวอย่างที่ชัดเจนโดยสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง เป็นรูปแบบที่มีรากฐานมาจากชุมชนนักวิทยาศาสตร์ที่บูรณาการองค์ความรู้ไปสู่สังคมศาสตร์ การเริ่มต้นของกระบวนทัศน์จึงเกิดขึ้นจากวิถีคิดทางวิทยาศาสตร์ ความมีเหตุมีผลเกิดขึ้นด้วยวิธีคิดที่มีระบบแบบแผนอย่างเป็นทางการ จึงต้องทำความเข้าใจความหมาย องค์ประกอบกระบวนทัศน์ ลักษณะความสำคัญ กระบวนทัศน์เชิงพุทธ กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาสังคมไทย

วัตถุประสงค์

1. สามารถอธิบายความหมายและองค์ประกอบของคำว่า “กระบวนทัศน์” ได้อย่างชัดเจน
2. สามารถเข้าใจ และอธิบายประเด็นลักษณะและความสำคัญของกระบวนทัศน์ได้
3. สามารถวิเคราะห์กระบวนทัศน์พัฒนาสังคมได้หลากหลาย
4. สามารถสังเคราะห์กระบวนทัศน์สังคมไทยในยุคปัจจุบันได้อย่างชัดเจน
5. สามารถทำนายภาพสังคมไทยในกระบวนทัศน์ใหม่ หรือฉากทัศน์ศตวรรษที่ 21 ได้

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. การบรรยายและอธิบายคำว่า “กระบวนทัศน์” (Paradigm)
2. แบ่งกลุ่มเพื่อศึกษาและตัวแทนนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับนิยาม องค์ประกอบ ลักษณะ ความสำคัญของกระบวนทัศน์พัฒนาสังคมไทย และต่างประเทศ
3. อภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน
4. ศึกษาเอกสารประกอบการสอนประจำบท

5. อธิบายสรุปเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญ
6. ทำแบบคำถามท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอบประจำบท
2. การนำเสนอด้วยคอมพิวเตอร์ (Power point presentation)
3. ฉากทัศน์สังคมไทย
4. แบบคำถามท้ายบท

การวัดผลและประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมระหว่างการบรรยาย
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนและการนำเสนองาน
3. สังเกตการร่วมทำกิจกรรมในชั้นเรียน
4. ถามตอบเพื่อทบทวนความรู้ในชั้นเรียน
5. ตรวจแบบคำถามท้ายบท

บทที่ 1

แนวคิดพื้นฐานของกระบวนทัศน์

คำว่า “คิดออกแล้ว” เป็นพื้นฐานที่ผู้สอนให้นักศึกษาได้มีโอกาสเริ่มต้นในการออกแบบความคิดเชิงระบบที่เป็นความคิดพื้นฐานของกระบวนทัศน์ ซึ่งคำว่า กระบวนทัศน์ (Paradigm) จึงถูกก่อรูปขึ้นจากความคิดของมนุษย์โดยเริ่มต้นจากคำว่า คิดออก คิดได้ คิดเป็น จึงก้าวสู่การคิดเป็นระบบ เป็นขั้นตอน เป็นวิชาการ เป็นกระบวนวิธี เป็นวิธีวิจัย เป็นวิธีทางวิทยาศาสตร์ เป็นโยนิโสมนสิการ เป็นขั้นตอนสุดท้ายของความคิด คือ “พุทธโธ” (รู้ ตื่น เบิกบาน) หรือ “การตรัสรู้” ดังนั้นหากย้อนกระบวนทัศน์ จึงเป็นเพียงเส้นทางที่เชื่อมต่อกันอย่างเป็นระบบเท่านั้นแต่มีข้อจำกัดความรู้ที่จะนำไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมได้ เหมือนถนนที่รองรับรถไปสู่จุดหมาย เหมือนรางน้ำที่ให้น้ำฝนไหลไปสู่โอ่ง เหมือนคลองน้ำชลประทานที่ควบคุมการไหลไปสู่เกษตรกร กระบวนทัศน์จึงเป็นเหมือน “เส้นทางของความรู้ที่ถูกจัดอย่างเป็นระบบ” จึงมีนักวิชาการหลายคนเรียกรวมความคิดต่าง ๆ ที่เป็นระบบ ที่เป็นรูปธรรม มีความเป็นเหตุเป็นผล มีความเป็นวิทยาศาสตร์ ใช้เรียกกันว่า “กระบวนทัศน์” นั่นเอง

1.1 แก่นกระบวนทัศน์

1.1.1 คำว่า “ตรัสรู้” (Enlightenment) เป็นกระบวนทัศน์แท้

ผู้เขียนเชื่อมั่นในคำว่า “กระบวนทัศน์แท้” คือ การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นกระบวนทัศน์เก่าแก่ที่สุดในโลก ที่เป็นองค์ความรู้แท้จริงเป็นแก่นแท้ของกระบวนทัศน์แห่งการหลุดพ้นเข้าถึงพระนิพพาน ซึ่งเมื่อ 2600 กว่าปีในชมพูทวีป ปัจจุบันคือประเทศอินเดีย มีใจความสรุปว่า (พระมหา ดร.ดาวสยาม วชิรปัญญา, 2557: 38-39)

ณ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ใกล้แม่น้ำเนรัญชรา (Neranjara) ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอย่างยิ่งยวด จนพระวรกายซูบผอมเห็นซี่โครงทั่วพระสรีระ แต่ทันใดพระองค์ทรงเห็นอุปมาดังพิณสามสายที่แสดงให้ทราบโดยพระอินทร์ สายแรกเคร่งเกินไปติดไม่นานก็ขาด สายที่สองหย่อนเกินไปติดเสียงไม่ไพเราะ สายที่สามพอดี ดึงออกมาเสียงจึงไพเราะน่าฟัง จึงหันกลับมาเสวยพระกระยาหารแล้วเริ่มปฏิบัติแนวทางใหม่...ภายหลังตั้งสัจจาธิษฐานว่า “แม่เนื้อและเลือดในกายนี้จะเหือดแห้งไปหมดสิ้นเหลือแต่หนัง เอ็นและกระดูกก็ตาม ตราใดที่ยังไม่บรรลुโพธิญาณ ตราบนั้นเราจะไม่ลุกจากบัลลังก์นี้โดยเด็ดขาด” ในที่สุดวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำเดือน 6

เพ็ญวิสาขะ ปฐมยาม พระองค์ได้บรรลุปุพเพนิวาสานุสสติญาณ เป็นญาณระลึกชาติอดีต มีขณิยาม ทรงบรรลุดุจตุปาทญาณ ญาณหยั่งรู้การเกิดดับของสรรพสัตว์ทั้งหลาย และยาม สุตท้ายคือ ปัจฉิมยาม พระองค์บรรลุอาสวกขยญาณ ญาณที่กำจัดกิเลสทั้งปวงให้หมดสิ้นไป บรรลุเป็น “**พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า**” อย่างสมบูรณ์ ณ โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์พุทธคยา รัฐพิหารในปัจจุบัน ดังที่พากเพียรอย่างหนักตลอดระยะเวลา 6 ปี

คำว่า “**พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า**” คือ ผู้ตรัสรู้ชอบโดยพระองค์เอง นั้นหมายถึง พระองค์ทรงเป็นผู้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่เป็นกระบวนการที่ค้นพบในการหลุดพ้นจากวัฏฏะสงสารนี้ ซึ่งสิ่งที่พระองค์ทรงเห็นแจ้งอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค พระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ที่สมบูรณ์พร้อมไม่มีใครเทียบได้ (พระสมบัติ รุกขิตจิตโต, บรรณาธิการบริหาร, 2551: 43) ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในหนังสือพุทธธรรมว่า พระพุทธเจ้าตรัสเล่าการเสด็จออกผนวชและการบำเพ็ญเพียรของพระองค์จนตรัสรู้ พุทธพจน์สำคัญก็คือ ตรงที่ตรัสถึงการตรัสรู้ที่ “เรานั้น ครั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิ ... อย่างนี้แล้ว ก็น้อมจิตไปเพื่ออาสวกขยญาณ (ญาณที่ทำให้สิ้นอาสวะ = ตรัสรู้), เรานั้นรู้ชัดตามที่มันเป็นอย่างนี้ ทุกข์ นี้ทุกข์ สมุทัย นี้ทุกข์ นิโรธ นี้ทุกข์ นิโรธคามินีปฏิปทา, รู้ชัดตามที่มันเป็นอย่างนี้ เหล่านี้อาสวะ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวานิโรธ นี้อาสวานิโรธคามินีปฏิปทา, เรานั้น เมื่อรู้ที่อยู่เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็หลุดพ้นแล้ว ...” ธรรมที่ตรัสรู้คือ **อริยสัจ 4** (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2555: 221-222) ทั้งในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ได้ระบุไว้ว่า (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559: 205-206)

ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ คือ โทษองค์ 7 ได้แก่

1. สติ (ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง - Sati: mindfulness)
2. วิจัย (การสอบสวน - investigation)
3. วิริยะ (ความเพียร - Viriya: effort; energy)
4. ปีติ (ความอิ่มใจ - Pāti: zest; rapture)
5. ปัสสัทธิ (ความผ่อนคลายสงบเย็นกายใจ - Passaddhi: tranquillity; calmness)
6. สมาธิ (ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วแน่ในอารมณ์ - Samādhi: concentration)
7. อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลางเพราะเห็นตามเป็นจริง - Upekkhā: equanimity)

กระบวนการที่ค้นพบของพุทธเจ้าคือ **อริยสัจ 4** ที่มีเป้าหมายชัดเจน คือ ความหลุดพ้น และมีแนวทางหรือเส้นทางชัดเจนในการนำไปสู่ความหลุดพ้นอย่างเป็นเหตุเป็นผล คือ อริยสัจ 4 มี

ใจความสำคัญตามหนังสือพุทธธรรมที่กล่าวไว้ว่า (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2555: 848-850; 2559: 155)

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ 4 ประการเหล่านี้แล เป็นของแท้เท่านั้น ไม่คลาดเคลื่อนไป
ได้ไม่กลายเป็นอย่างอื่น ฉะนั้น จึงเรียกว่า อริยสัจ...”

“ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นอริยะ ในโลก พร้อมทั้งเทวะ ทั้งมาร ทั้งพรหม ในหมู่
ประชาพร้อมทั้งสมณะและพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวะและมนุษย์ ฉะนั้น จึงเรียกว่าอริยสัจ
(เพราะเป็นสิ่งที่ตถาคต ผู้เป็นอริยะ ได้ตรัสรู้ และได้แสดงไว้)”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะได้ตรัสรู้ อริยสัจ 4 นี้ตามเป็นจริง พระตถาคตอรหันตสัมมา-
สัมพุทธเจ้า จึงได้นำมา เรียกว่าเป็น อริยะ”

อธิบายได้ว่า 1) **ทุกข์** แปลว่า ความทุกข์ หรือสภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ปัญหาต่างๆ
ของมนุษย์ กล่าวให้ลึกลงไปอีกหมายถึง สภาพของสิ่งทั้งหลาย ที่ตกอยู่ในกฎธรรมดา แห่ง
ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ซึ่งประกอบด้วยภาวะบีบคั้น กดดัน ขัดแย้ง ขัดข้อง มี
ความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง ขาดแก่นสาร และความเที่ยงแท้ ไม่อาจให้ความพึงพอใจ
เต็มอ้อมแท้จริง พร้อมทั้งจะก่อปัญหา สร้างความทุกข์ขึ้นมาได้เสมอ ทั้งที่เกิดเป็นปัญหาขึ้นแล้ว
และที่อาจเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา เมื่อใดเมื่อหนึ่ง ในรูปใดรูปหนึ่ง แก่ผู้ที่ยึดติดถือมั่นไว้ด้วย
อุปาทาน 2) **ทุกข์สมุทัย** เรียกสั้นๆ ว่า สมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์ หรือสาเหตุให้ทุกข์
เกิดขึ้น ได้แก่ ความอยาก ที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการที่มีเรา ซึ่งจะเสพ ที่จะได้ จะ
เป็น จะไม่เป็น อย่างนั้นอย่างนี้ ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้นด้วยความเร่าร้อน รำรน รวน กระทบ
ความหวงแหน เกลียดชัง หวั่นกลัว หวาดระแวง ความเบื่อหน่าย หรือความคับข้องติดขัด ใน
รูปใดรูปหนึ่ง อยู่ตลอดเวลา ไม่อาจปลอดโปร่งโล่งเบา เป็นอิสระ สดชื่นเบิกบานได้ อย่าง
บริสุทธิ์สิ้นเชิง ไม่รู้จักความสุข ชนิดที่เรียกว่า ไร้ใฝ่ฝ้า และไม่ยึดเพื่อ 3) **ทุกข์นิโรธ** เรียกสั้นๆ
ว่า นิโรธ แปลว่า ความดับทุกข์ ได้แก่ภาวะที่เข้าถึง เมื่อกำจัดอวิชชา สรรอกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่
ถูกตัณหาย้อมใจ หรือดูดลากไป ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกรวนระวาย ความเบื่อหน่าย
หรือความคับข้องติดขัดอย่างใดๆ หลุดพ้นเป็นอิสระ ประสบความสุขที่บริสุทธิ์ สงบ ปลอด
โปร่งโล่งเบา ผ่องใสเบิกบาน เรียกสั้นๆ ว่า “**นิพพาน**” 4) **ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา** เรียกสั้นๆ
ว่า **มรรค** แปลว่า ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริย
อัฐังคิคมรรค หรือทางประเสริฐ มีองค์ประกอบ 8 คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ที่เรียกว่า
มัชฌิมาปฏิปทา เพราะเป็นทางสายกลาง ซึ่งดำเนินไปพอดีที่จะให้ถึงนิโรธ โดยไม่ติดข้องหรือ
เอียงไปหาที่สุดสองอย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค (ความหมกมุ่นในกามสุข) และอัตตakilมณานุ
โยค (การประกอบความลำบากแก่ตน คือ บีบคั้นทรมานตนเองให้เดือดร้อน)

อริยสัจ 4 จึงเป็นองค์ความรู้เป็นกระบวนการทัศน์แท้จริงในโลกที่เกิดขึ้นก่อนและสามารถสืบข้อมูลได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งผู้เขียนเชื่อมั่นในว่า องค์ความรู้ใหม่ ยังคงเป็นองค์ความรู้ใหม่จนถึง ณ ปัจจุบันยังมีผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบตามคำสอนของพุทธเจ้าแล้วได้พบกับ คำว่า บรมสุข หรือ “นิพพาน” อย่างแน่นอน จึงกล้าที่จะตัดสินใจว่า อริยสัจ 4 เป็นกระบวนการทัศน์แห่งโลกใบนี้ และเป็นกระบวนการทัศน์ที่เก่าแก่ที่สุดในโลก เกิดขึ้นครั้งแรกในพุทธกาล เมื่อพุทธเจ้ามีพระชนมายุ 35 พรรษา ก่อน พ.ศ. 1 (45 ปี หรือเมื่อ 2608 ปีนั่นเอง).

1.1.2 กระบวนการวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ผู้เขียนยืนยันว่า จุดเริ่มต้นของกระบวนการทัศน์ในยุคปัจจุบันเกิดจากกระบวนการวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เพราะเป็นกระบวนการคิดที่แยกคายแยกย่อย มี 10 วิธีคิดที่น่าทึ่งของพุทธศาสนา นับเป็นกระบวนการวิธีสำคัญในการออกแบบการคิดในยุคศตวรรษที่ 21 นี้ ซึ่งมีปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ เป็นจุดเริ่ม หรือบุพภาคของการศึกษา เป็นบ่อเกิดของสัมมาทิฐิ มี 2 ประการ ได้แก่ 1) ปัจจัยภายนอก คือ ปรโตโฆสะ แปลว่า เสียงจากอื่น ได้แก่ การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร คำชี้แจงอธิบายจากผู้อื่น ตลอดจนการเรียนรู้ เลียนแบบ จากแหล่งต่างๆ ภายนอก หรืออิทธิพลจากภายนอก 2) ปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยกคาย หรือคิดถูกวิธี หรือ รู้จักคิด หรือคิดเป็น หมายถึง การคิดอย่างมีระเบียบ หรือคิดตามแนวทางของปัญญา คือ การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2555: 614; 2556: 8) โดยนิยามคำว่า โยนิโสมนสิการ ที่โบราณแปลสืบมาว่า “ทำในใจโดยแยกคาย” หรือมนสิการโดยแยกคาย หรือง่ายๆ ว่า คิดแยกคาย เป็นการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี หรือคิดอย่างมีวิธี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2555: 619; 2556: 13) นอกจากนี้ ยังมีนิยามอย่างเป็นทางการที่มีความชัดเจน ไว้ว่า (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2555: 621; 2556: 15-16)

โยนิโสมนสิการ มีรูปศัพท์ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย วิธี ทาง ส่วน มนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนี้ นึกถึง ใส่ใจพิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ จึงมีความหมายสืบมาว่า การทำในใจโดยแยกคาย การทำในใจโดยแยกคายมีคำไวพจน์ไว้ ดังนี้

1) อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือคิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวกบัสัจจะ ทำให้หยั่งรู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย

2) ปถมนสิกการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้ หรือมีลำดับ มีขั้นตอน แล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบ ตามแนวเหตุผล เป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสน ไม่ใช่ประเดี๋ยววกเวียนติดพันเรื่องนี้ ที่นี้ เดี่ยวเตลิดออกไปเรื่องนั้น ทีโน้น หรือกระโดดไปกระโดดมา ต่อเป็นขั้นเป็นอันไม่ได้ ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักความนึกคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง

3) การณมนสิกการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึงการคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุ ให้เข้าใจถึงต้นเค้า หรือแหล่งที่มา ซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

4) อุปปาทกมนสิกการ แปลว่า คิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย ท่านหมายถึง การคิดการพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น หากจะเขียนลักษณะทั้ง 4 ข้อนั้นสั้นๆ คงได้ความว่า *คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล คิดเร้ากุศล*

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิกการ มีวิธีคิด 10 วิธีที่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการทัศน์แท้ในทางพุทธศาสนาที่ผู้เขียนคิดว่า วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิกการ เป็นแก่นกระบวนการทัศน์ที่เป็นจริงไม่แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา มีรายละเอียดดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2555: 627-6; 2556: 21-54)

1. **วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย** พิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไข ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา อาจเรียกว่า วิธีคิดแบบอิทัปปัจจยตา หรือคิดตามหลักปฏิจจนสมุปบาท

2. **วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ** หรือกระจายเนื้อหา เป็นการศึกษาที่มุ่งให้มอง และให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของมันเอง

3. **วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ** หรือ วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ มองอย่างรู้เท่าทันความเป็นอยู่เป็นไปของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งจะต้องเป็นอย่างนั้นๆ ตามธรรมดาของมันเอง โดยเฉพาะก็มุ่งที่ประดาสัตว์และสิ่งทีคนทั่วไปจะรู้เข้าใจถึงได้ ในฐานะที่มันเป็นสิ่งซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัยต่างๆ ประดุจดังขึ้น จะต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย

4. **วิธีคิดแบบอริยสังค/คิดแบบแก้ปัญหา** หรือ คิดแบบแก้ปัญห เรียกตามโวหารทางธรรมได้ว่า วิธีแห่งความดับทุกข์จัดเป็นวิธีคิดแบบหลักอย่างหนึ่ง เพราะสามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่นๆ ได้ทั้งหมด

5. **วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์** หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย คือ พิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง ธรรม กับ อรรถ หรือ หลักการ กับ ความมุ่งหมาย เป็นความคิดที่มีความสำคัญมาก ในเมื่อจะลงมือปฏิบัติธรรม หรือทำการตามหลักการอย่างใด อย่างหนึ่ง เพื่อให้ได้ผลตรงตามความมุ่งหมาย ไม่กลายเป็นการกระทำที่เคลื่อนไหวคลาด เลื่อน ลอย หรือมลาย

“ธรรม” แปลว่า หลัก หรือหลักการ คือ หลักความจริง หลักความดีงาม หลักการปฏิบัติ หรือหลักที่จะเอาไปใช้ปฏิบัติ รวมทั้งหลักคำสอนที่จะให้ประพฤติปฏิบัติ และกระทำการได้ถูกต้อง

“อรรถ” (อรรถะ ก็เขียน) แปลว่า ความหมาย ความมุ่งหมาย จุดหมาย ประโยชน์ที่ต้องการ หรือสาระที่พึงประสงค์

6. **วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก** หรือพิจารณาให้เห็นครบทั้ง อัสสาทะ อาทินวะ และ นิสสรณะเป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเน้นการยอมรับความจริงตามที่เป็นจริง เป็นอยู่ทุกแง่ทุกด้าน ทั้งด้านดีด้านเสีย และเป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก เช่นบอกว่า ก่อนจะแก้ปัญหา ต้องเข้าใจปัญหาให้ชัด และรู้ที่ไปให้ ตีก่อน หรือก่อนจะละสิ่งหนึ่งไปหาอีกสิ่งหนึ่ง ต้องรู้จักทั้งสองฝ่ายดีพอ ที่จะให้เห็นได้ว่า การละและไปหา นั้น หรือการทิ้งอย่างหนึ่งไปเอาอีกอย่างหนึ่งนั้น เป็นการกระทำที่รอบคอบ สมควร และดีจริง

7. **วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม** หรือ การพิจารณาเกี่ยวกับปฏิเสวนา คือ การใช้สอย หรือบริโภคนั้นเป็นวิธีคิดแบบสกัด หรือบรรเทาต้นเหตุ เป็นขั้นฝึกหัดขัดเกลากิเลส หรือตัดทางไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจแล้วชักจูงพฤติกรรมต่อไป

8. **วิธีคิดแบบเร้ากุศล** อาจเรียกง่าย ๆ ว่า วิธีคิดแบบเร้ากุศล หรือคิดแบบกุศล ภาวนาเป็นวิธีคิดในแนวสกัดกั้นหรือบรรเทาและขัดเกลาดต้นเหตุ จึงจัดได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติระดับ ต้นๆ สำหรับส่งเสริมความเจริญงอกงามแห่งกุศลธรรม และสร้างเสริมสัมมาทิฐิที่เป็นโลกียะ

9. **วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน** หรือวิธีคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ เรียกสั้นๆ ว่า วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน

10. **วิธีคิดแบบวิภาษวาท** ความจริง วิภาษวาทไม่ใช่วิธีคิดโดยตรง แต่เป็นวิธีพูด หรือการแสดงหลักการแห่งคำสอนแบบหนึ่ง

การคิดแบบโยนิโสณสิการ เป็นการคิดแบบง่าย ๆ เป็นจริง ครอบงำครม คลุม 360 องศา เห็นตามความจริงที่เกิดขึ้นกับชีวิตจริง เช่น ตนแลเป็นที่พึ่งของตน ผลเกิดจากเหตุ ผลของกรรมที่คนทำต้องรับเอง ทำดีดี ทำชั่วชั่ว เกิดแก่เจ็บตาย ปัจจุบันสำคัญที่สุด ชีวิตนี้น้อยนักแต่สำคัญนัก ใจ

เป็นนายกายเป็นบ่าว คนดีไม่จำเป็นต้องยิ่งใหญ่ แต่คนยิ่งใหญ่ต้องอาศัยความดี ยังมีอีกมากมายที่วิธีคิดจำเป็นต้องแยลลโดยใจที่แยบคาย

1.2 นิยามคำว่า “กระบวนทัศน์”

1.2.1 ความหมายของคำว่า “กระบวนทัศน์” (Paradigm)

เมื่อปี ค.ศ. 1962 มีการปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในยุคนั้นกับคำว่า Paradigm โดย โทมัส เอส. คูห์น ในหนังสือเรื่อง The Structure of Scientific Revolutions คำว่า “Paradigm” เป็นภาษาอังกฤษ มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก คือ คำว่า para (beside) และ deigmo (example) แปลว่า รูปแบบที่ควรนำมาเป็นตัวอย่าง และความหมายดั้งเดิม หมายถึง แบบจำลอง (model) แบบแผน (pattern) หรือตัวเอง (example) ที่เป็นที่ยอมรับ โดยมีนัยสำคัญคือ การผลิตซ้ำ หรือทำซ้ำ ๆ ได้ ซึ่งภาษาไทยเรียกว่า “กระบวนทัศน์” ซึ่งมีนิยามว่า ชุดของความคิดที่โยงใยทฤษฎีความรู้ สมมติฐานและความสำเร็จต่าง ๆ ของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างป็นสากล กระทั่งเป็นตัวแบบ (แนวคิด ค่านิยม ความเชื่อ) ในการมองปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน เป็นลักษณะทฤษฎี กรอบแนวคิด โลกทัศน์ซึ่งคูห์นหมายถึงชุมชนทางวิทยาศาสตร์ (scientific community) (Kuhn, Thomas S.,1970: 4; สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทร, 2548: 26-27) อย่างไรก็ตามในหนังสือของคูห์น กระบวนทัศน์ต้องเป็นสิ่งที่จะต้องมีการเชื่อมโยง (articulation) และ เฉพาะเจาะจง (specification) ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขใหม่ ๆ ในปี ค.ศ. 1986 Fritjof Capra (ฟริตจอฟ คาปรา) ได้อธิบายคำว่า กระบวนทัศน์เชิงสังคม (social paradigm) ไว้ในหนังสือ The Concept of Paradigm and Paradigm Shift ที่สะท้อนความหมายว่า "มโนทัศน์ (concepts) ค่านิยม (value) การรับรู้ (perceptions) และ การปฏิบัติ (practices) ที่ชุมชน (community) หนึ่งมีหรือกระทำร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดวิสัยทัศน์ (vision) แห่งความเป็นจริง ที่เป็นพื้นฐานของการจัดระบบตนเองของชุมชนนั้น" (Capra, F. 1986: 3) นอกจากนี้ Egon G. Guba (อีกอน จี. กูบา) เสนอทัศนะไว้ในหนังสือ The Paradigm Dialog (ค.ศ. 1990) ว่า กระบวนทัศน์ (paradigm) หรือระบบความเชื่อพื้นฐาน (basic belief systems) มีโครงสร้างหลัก 3 ประการ คือ 1) ภาววิทยา (Ontology) : อะไรคือ ธรรมชาติของความรู้ความจริง 2) ญาณวิทยา (Epistemology) : อะไรคือ ธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสวงหาความรู้ความจริง ความรู้ความจริง 3) วิธีวิทยา (Methodology) : ผู้แสวงหาความรู้ความจริงควรจะแสวงหาความรู้ความจริงอย่างไร? (Guba, E.G.,1990)

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้ศึกษาค้นคว้าให้คำนิยามไว้ใกล้เคียงกันขึ้นอยู่กับใช้คำว่า กระบวนทัศน์กับการวิเคราะห์กับเรื่องใด อาทิ ประสาน ต่างใจ (2545) ได้ให้คำนิยาม กระบวนทัศน์ ไว้ในหนังสือ บุพนิมิตแห่งกระบวนทัศน์ใหม่, 2545 หมายถึง กระบวนทางความคิด ทางการรับรู้ ทางวิธีคิด และ การสะท้อนความคิด ให้เป็นความหมายหรือให้มีคุณค่าของมนุษยชาติ สำหรับดำรง อยู่ ในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งถูกพัฒนานิยามจากแนวคิดของ วิลลิส ฮาร์แมน (Willis Harman) ค.ศ. 1976 ว่า "กระบวนทัศน์ คือ แนวทางพื้นฐานว่าด้วยความคิด การรับรู้ คุณค่า และการปฏิบัติที่สัมพันธ์เป็นการเฉพาะกับวิสัยทัศน์แห่งความจริง" นั่นเอง ในแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2545) ได้ อธิบายเรื่อง กระบวนทัศน์ ด้วยแนวคิดเชิง พุทธปรัชญา เรื่อง ทิฎฐิ ว่า กระบวนทัศน์ หรือ ทัศนะ หรือ ทิฎฐิ จะนำไปสู่การปฏิบัติ กล่าวคือ สัมมาทิฎฐิจะนำไปสู่ สัมมาปฏิบัติ และมิจฉาทิฎฐิ จะนำไปสู่ มิจฉาปฏิบัติ รวมถึงแนวคิดของ โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2545) ได้อธิบายไว้ว่า กระบวนทัศน์นั้น หมายถึง "ทัศนะแม่บท หรือ รากฐานของ วิธีคิดทั้งหมด เป็นทัศนะพื้นฐานหรือรากฐาน ซึ่งสัมพันธ์ เชื่อมโยงกับวิธีคิดต่าง ๆ และ กำหนดวิธีคิดของมนุษย์ในลักษณะ ต่าง ๆ กัน" นอกจากนี้ โกลด์ล ช่อ ผกา (2542) ได้อธิบายไว้ว่า กระบวนทัศน์ หมายถึง แบบแผนการคิดหรือทัศนะพื้นฐานในการมอง โลกและชีวิต ซึ่งมีเนื้อหาว่าด้วยความจริงหรือสัจธรรมของสรรพสิ่ง และ/หรือ ความสัมพันธ์ของ สรรพสิ่ง ซึ่งเป็นมิติด้านอภิปรัชญา รวมทั้งมิติด้านญาณวิทยา ที่ว่าด้วยวิถีทางหรือวิธีการรู้ความจริง หรือสัจธรรม ตลอดจนธรรมชาติหรือความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง โดยแบบแผนการคิดหรือทัศนะ ดังกล่าว เป็นตัวกำหนดระบบคุณค่า และ แบบแผนของระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และ ธรรมชาติของประชาคมหนึ่ง ในระยะเวลาหนึ่ง รวมถึงแนวคิดของ อรศรี งามวิทยาพงศ์ ได้ กล่าวในบทความ กรอบความคิดว่าด้วยกระบวนทัศน์สุขภาพ” พ.ศ. 2544 ว่า กระบวนทัศน์ มิใช่ ความใหม่ หรือระดับการเปลี่ยนแปลงแบบสิ้นเชิงเท่านั้น แต่หัวใจของกระบวนทัศน์คือ "ระดับ ความสำคัญ" กล่าวคือ กระบวนทัศน์มีฐานะเป็นทัศนะแม่บท หรือเป็นความเชื่อระดับรากหรือฐาน คิด ที่มีอิทธิพลก่อให้เกิดทัศนะ ความเชื่ออื่นๆ ตามมาอีก (อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2552, 3 มีนาคม) และบทสรุปจากการเรียบเรียงของ ชลลดา ทองทวี ได้นิยามในบทความทางออนไลน์พ.ศ. 2545 ไว้ ว่า กระบวนทัศน์ (paradigm) หมายถึง กระบวนทางความคิด ทางการรับรู้ ทางวิธีคิด และการ สะท้อนความคิดให้เป็นความหมายหรือให้มีคุณค่าของมนุษยชาติ ในชุมชนหนึ่ง สำหรับดำรงอยู่ ในช่วงเวลาหนึ่ง โดยได้สรุปไว้ว่า คูห์น กล่าวถึง กระบวนทัศน์ที่แตกต่างกัน 2 กระบวนทัศน์ ว่า เปรียบเสมือน การที่คน 2 คน มอง รูปเดียวกัน แต่คนหนึ่ง มองเห็นเป็น เป็ด ขณะที่ อีกคนหนึ่ง มองเห็นเป็นรูปกระต่าย ดังภาพวาดต่อไปนี้ ที่วาดตามแนวคิดเรื่องการรับรู้ภาพ "duck-rabbit"

ของ ลุดวิก วิทเทินสไตน์ (Ludwig Wittgenstein) ส่วนการมองเห็นโลกและจักรวาล ด้วยกระบวนการทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นการมองสิ่งเดียวกัน ในมุมมองใหม่ ซึ่งจะส่งผลต่อวิถีปฏิบัติ ให้เปลี่ยนแปลงไปด้วยทั้งกระบวนการ การที่เราจะยังคงเลือกกระบวนการทัศน์ของ "กระต่าย" ทั้งที่ รอบตัวเราและหนทางเบื้องหน้านั้นเต็มไปด้วยน้ำ จะไม่ทำให้เราแก้ไขปัญหา หรือเดินทางไปข้างหน้าต่อไปได้ บางทีการเปลี่ยนมุมมองไปเป็น "เปิด" จึงอาจจะเป็นสิ่งจำเป็น เมื่อใด ที่กระบวนการทัศน์เดิม ดูเหมือนว่า จะเป็นการนำพาเรา "เดินหน้าไปข้างหลัง" เราอาจจะต้องลอง "ถอยหลังไปข้างหน้า" หรือต้องลองเปลี่ยนย้ายกระบวนการทัศน์ สู่ กระบวนการทัศน์ใหม่ ที่จะนำพาเราไปได้ดีกว่าเดิม การเปลี่ยนย้ายกระบวนการทัศน์ของสังคมหนึ่ง เป็นสิ่งที่กระทำได้ไม่ยากนัก ดังที่ ประสาน ต่างใจ ได้กล่าวไว้ว่า ขอเพียงทุกคน "เริ่มต้นที่ตนเอง" เท่านั้น สังคมโดยรวม ก็สามารถที่จะเปลี่ยนย้ายสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ได้ทั้งหมด และจะสามารถแก้ไขวิกฤติปัญหาต่าง ๆ ที่เราต้องเผชิญกันอยู่ เนื่องจากกระบวนการทัศน์เดิม ให้คลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นได้ในที่สุด (ชลลดา ทองทวี, 2552, 2 มีนาคม) รวมถึงแนวคิดของ ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2552: 3-4) ได้สรุปค่านิยมของคำว่า กระบวนการทัศน์ หมายถึง ตัวแบบ กรอบแนวความคิด องค์ความรู้ ทฤษฎี รูปแบบแนวทางการศึกษา ที่ใช้วิธีการทางด้านวิทยาศาสตร์ ใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษา ค้นหาความจริง และสร้างแนวทางการแก้ปัญหาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม

ดังนั้นเมื่อรวบรวมแนวคิดจากนักวิชาการจึงสรุปได้ว่า กระบวนการทัศน์ หมายถึง ฉากทัศน์ ความคิด ผังความคิด ภาพมโนทัศน์ โลกทัศน์ของความคิด ทางวิธีคิด ระบบระเบียบของความคิด ความรู้ คุณค่า ที่เป็นรูปธรรม ลายแทงความคิด เคাঁโครงความรู้ รูปแบบที่เป็นจริงสามารถเห็นภาพสะท้อนความจริงได้ ระเบียบวิธีการวิจัย กรอบแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ องค์รวมความคิด ความรู้ ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการค้นหาความจริงภายใต้เหตุผลปัจจุบัน

1.2.2 ความคิดเชิงพหุวิธี

ความคิดเชิงพหุวิธี คือ วิธีคิดที่มีความหลากหลาย โดยมีรูปแบบที่ชัดเจนและแตกต่างกัน สามารถเชื่อมโยงบูรณาความคิดระหว่างกันได้ เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดแบบโยนิโสมนสิการ เป็นต้น ซึ่งเบื้องต้นต้องเข้าใจว่ากระบวนการทัศน์ เป็นระบบวิธีคิด ดังนั้นต้องเริ่มด้วยวิธีคิดที่มีความหลากหลาย ในเบื้องต้นได้อธิบายการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ตามวิธีคิดเชิงพุทธศาสนาแล้ว ยังมีแนวคิดที่มีนักวิชาการได้อธิบายได้อย่างลึกซึ้งแต่ละวิธีคิดโดยเฉพาะหนังสือผู้ชนะ

10 คิต ของศาสตราจารย์ ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้เขียนไว้อย่างดีมาก ผู้เขียนจึงรวบรวม เฉพาะประเด็นสำคัญมากไว้ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 26-39)

1) การคิดเชิงกลยุทธ์ (Strategic Thinking) คำว่า กลยุทธ์ หมายถึงวิธีการหรือแผนการที่ คิดขึ้นอย่างรอบคอบ มีลักษณะเป็นขั้นเป็นตอน มีความยืดหยุ่นพลิกแพลงได้ตามสถานการณ์ มุ่ง หมายเพื่อเอาชนะคู่แข่งหรือเพื่อหลบหลีกอุปสรรคต่าง ๆ จนสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งคำว่า กลยุทธ์ กับยุทธศาสตร์ มีความหมายเกี่ยวกับการรบ โดยมาจากคำภาษาอังกฤษว่า strategy ใช้ครั้งแรกในวงการทหารและการทำสงคราม โดยคำว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง วิชาว่าด้วยการ พัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหารตามความ จำเป็นทั้งในยาม สงบและยามสงคราม กลยุทธ์ หมายถึง หมายถึง การรบที่มีเล่ห์เหลี่ยม วิธีการที่ ต้องใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เล่ห์เหลี่ยมในการต่อสู้ ส่วนคำว่า ความคิดเชิงกลยุทธ์ หมายถึง ความสามารถในการหาวิธีการหรือทางเลือกที่ดีที่สุดท่ามกลางสถานการณ์ที่อาจมีอุปสรรคและ ความไม่แน่นอน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจไว้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2553: 2-4) ซึ่งคนที่จำ ประสพผลสำเร็จในชีวิตได้ต้องรู้จักการคิดเชิงกลยุทธ์ เพราะต้องอาศัยความรอบคอบ รัดกุม สุขุม มี ความเป็นขั้นเป็นตอนอย่างชัดเจน ไม่ผลิผลามในการทำงานสิ่งใดก็ตาม ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะพูดน้อย ต่อยหนัก น้านิ่งไหลลึก เป็นบุคคลน่าเกรงขาม น่ากลัวเช่นเดียวกัน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 27)

2) การคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Thinking) หมายถึง การขยายขอบเขตความคิดออกไป จากกรอบความคิดเดิมที่มีอยู่สู่ความคิดใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน เพื่อค้นหาคำตอบที่ดีที่สุดให้กับ ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งมีกระบวนการ 3 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) ขั้นตอนกำหนดเป้าหมายการคิด 2) ขั้นตอน แสวงหาแนวคิดใหม่ และ 3) ขั้นตอนประเมินและคัดเลือกแนวคิด (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2553: 14-17) ซึ่งให้เห็นการคิดเชิงสร้างสรรค์ เป็นการนำชีวิตไปสู่ความสำเร็จในรูปแบบใหม่ ๆ ที่ไม่ ก่อให้เกิดโทษภัยกับผู้ใดหรือสังคม แต่เป็นการก่อประโยชน์สูงสุดซึ่งความสุข ความสันติแก่ตนเอง และมนุษยชาติอย่างยั่งยืนนั่นเอง ดังนั้นการคิดเชิงสร้างสรรค์ต้อง “คิดดี ทำดี มีประโยชน์แก่ปวง ชน” เป็นฐานจนก่อรูปเป็นการคิดดีใหม่ ทำดีใหม่ สร้างประโยชน์เพิ่มพูนใหม่ ๆ แก่ส่วนร่วมถึงจะ เรียกว่า การคิดเชิงสร้างสรรค์ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 28)

3) การคิดเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Thinking) หมายถึง ความสามารถในการ พิจารณาเทียบเคียงความเหมือนและ/หรือความแตกต่างระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอื่น ๆ รวมทั้ง ความสามารถในการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ตอบสนอง เป้าหมายที่ต้องการ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2555: 16) การคิดเชิงเปรียบเทียบเริ่มจาก 2 สิ่ง

เกิดขึ้นและการเปรียบเทียบจึงเป็นเครื่องหนึ่งในการให้น้ำหนักข้อเท็จจริงเพื่อการตัดสินใจที่มีคุณภาพ ตรงตามเป้าหมายที่กำหนด โดยเป้าหมายสุดท้ายของการเปรียบเทียบ คือ “สิ่งที่ดีกว่า มีคุณค่า สำคัญ เป็นประโยชน์กว่าสิ่งเดิม” อย่างแน่นอน (ภูลิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 30)

4) การคิดเชิงอนาคต (Futuristic Thinking) คือ ความสามารถในการฉายภาพแนวโน้มที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยใช้หลักการคาดการณ์ที่เหมาะสม (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2555: 26) ซึ่งคำว่าอนาคต (Future) หมายถึง เวลาที่ยังมาไม่ถึง หรือ เหตุการณ์ที่ยังไม่เกิดขึ้น (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2555: 2) ซึ่งหมายความว่า “ไม่มีสิ่งนั้นอยู่เลย ที่เรียกว่า ง่าย ๆ ว่า ความว่างเปล่า แต่ถ้าจำกัดให้แคบลงคือ ภาพในอนาคต (Scenario Building) จะเป็นภาพที่มนุษย์มีความหวัง ความคาดการณ์ แนวโน้มที่อยากจะให้เกิดขึ้นได้ในเวลาที่ยังมาไม่ถึง” อย่างไรก็ตามอนาคต คือ ความไม่แน่นอน ยิ่งอนาคตไกลสักแค่ไหนยิ่งไม่มีความแน่นอนมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งภาพในอนาคตจะสามารถเกิดขึ้นได้ 3 ภาพ ดังนี้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2555: 15-17)

1) ภาพที่หนึ่ง อนาคตที่คาดว่าจะ “เกิดแน่ ๆ” หรือ อนาคตที่ “จะเกิดขึ้น” ค่อยข้างแน่นอน (Probable futures) หมายถึง ภาพอนาคตที่เราค่อนข้างมั่นใจว่ามีความเป็นไปได้สูงที่จะเกิดขึ้น รู้แน่่ว่าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้น

2) ภาพที่สอง อนาคตที่ “อาจจะเกิด” หรืออนาคตที่มี “ความเป็นไปได้” ว่าจะเกิดขึ้น (Possible futures) หมายถึง ภาพอนาคตที่อาจจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ได้ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหรือปัจจัยสภาพแวดล้อมที่จะมีผลกระทบต่อสิ่งนั้นในอนาคต

3) ภาพที่สาม อนาคตที่ “อยากให้เกิด” หรือ อนาคตที่ “พึงปรารถนา” (Preferable future) หมายถึง ภาพในอนาคตที่เราปรารถนาให้เกิดขึ้น เรามักจะมีภาพอนาคตลักษณะนี้เกิดขึ้นตลอดเวลา ซึ่งมักเริ่มต้นในลักษณะของความใฝ่ฝัน อันจะกลายเป็นความตั้งใจ การตั้งเป้าหมายเพื่อดำเนินการให้เป็นจริงต่อไป เรียกว่าเป็นอนาคตที่เราสร้างขึ้น ดังนั้นการคิดเชิงอนาคต ผู้คิดต้องกล้าที่จะคิดใหม่ ทำใหม่ และวางแผนอย่างเป็นระบบแบบแผนให้อยู่ภายใต้การใช้เทคนิคต่าง ๆ ที่คาดการณ์ว่าจะสำเร็จผลได้ในอนาคตที่จะมาถึง และสำคัญควรอยู่ภายใต้การศึกษาข้อมูลให้มากเพียงพอ (ภูลิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 32)

5) การคิดเชิงวิเคราะห์ (Analytical Thinking) หมายถึง ความสามารถในการจำแนกแจกแจงองค์ประกอบต่าง ๆ ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น เพื่อค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของสิ่งที่เกิดขึ้น (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์

, 2553: 24) ดังนั้นการพัฒนานิสัยนักคิดเชิงวิเคราะห์ให้เกิดในชีวิตประจำวัน ดังนี้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2553: 146-160)

- ช่างสังเกต ช่างสงสัย ช่างใคร่ครวญ
- ช่างซักไซ้ ช่างไต่ถาม ช่างแจกแจง
- ช่างสืบค้น ช่างสะสม ช่างเรียนรู้
- ช่างคิด ช่างวิเคราะห์ ไม่อ้างว่าไม่มีเวลาคิด
- ช่างคิดให้ครบ คิดให้ทะลุปรุโปร่ง

การคิดเชิงวิเคราะห์เป็นเครื่องมือเพิ่มประสิทธิภาพให้คนเราได้ไตร่ตรองใคร่ครวญ จำแนก แยกแยะ แจกแจง องค์ประกอบเพื่อค้นหาต้นสายปลายเหตุให้กระจ่างชัดเจน จึงตัดสินใจ ดำเนินการบางสิ่งบางอย่างด้วยสมเหตุและผลอย่างถูกต้อง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 34)

6) การคิดเชิงมโนทัศน์ (Conceptual Thinking) คำว่า มโนทัศน์ มีความหมายเดียวกับคำว่า คอนเซปต์ (concept) ในภาษาอังกฤษ มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า *conceptus* หรือ *concipere* (*conceive*) หมายถึง การคิดถึงหรือจินตนาการถึงบางสิ่ง : การเกิดแนวคิดหรือเกิดความเข้าใจต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในความคิดของเรา ทั้งนี้มโนทัศน์ ยังหมายถึง ภาพในความคิดที่เปรียบเสมือน “ภาพตัวแทน” หมวดยุทธ์ของวัตถุ สิ่งของ แนวคิด หรือ ปรัชญาการณ ซึ่งมโนทัศน์ ทั้ง ๆ ไปคล้ายกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2554: 2-3; Medin, D.L., 1989) ส่วนคำว่า “การคิดเชิงมโนทัศน์ หมายถึง ความสามารถในการประสานข้อมูลทั้งหมดที่มีอยู่ เกี่ยวกับเรื่องหนึ่งเรื่องใดอย่างไม่ขัดแย้ง เพื่อสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องนั้น (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2554: 64) ดังนั้นการคิดเชิงมโนทัศน์ จึงเป็นการคิดที่แหลมคมผนวกรวมความคิดอยู่ได้ตลอดเวลาเพื่อคิดเสาะแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ บนพื้นฐานของเหตุผลที่ไม่ใช่เข้าใจไปเองของเรา และเสมือนหนึ่งภาพเหมือนจริงในการคิดที่เชื่อมโยงถึงฉากทัศน์ใหม่ที่ต้องการร่อนความคิดเอากะพ้ออกให้เหลือแก่นความรู้แก่นความคิดเท่านั้น (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 35)

7) การคิดเชิงสังเคราะห์ (Synthesis-type Thinking) การสังเคราะห์ หมายถึง การผสมผสานรวมกันอย่างกลมกลืนของส่วนประกอบต่าง ๆ จนกลายเป็นสิ่งใหม่ที่มีเอกลักษณ์และคุณสมบัติเฉพาะ การคิดเชิงสังเคราะห์จะช่วยให้เราสามารถจัดระบบระเบียบข้อมูลที่กระจัดกระจายในความคิดของเราได้อย่างเหมาะสมทำให้ย่นระยะเวลาในการคิดได้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2554: 2) ส่วนคำว่า “การคิดเชิงสังเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการคิดที่องค์ประกอบต่าง ๆ มาหลอมรวมหรือถักทอภายใต้โครงร่างใหม่อย่างเหมาะสม ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (เกรียง

ศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2554: 16) ซึ่งการคิดสังเคราะห์เพื่อสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ มีบันได 7 ขั้น ดังนี้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2554: 48-59)

บันไดขั้นที่ 1 กำหนดวัตถุประสงค์ของเรื่องที่ต้องการคิดเชิงสังเคราะห์

บันไดขั้นที่ 2 การกำหนดขอบเขตของประเด็นที่เกี่ยวข้อง

บันไดขั้นที่ 3 การกำหนดลักษณะ และขอบเขตของสิ่งที่จะนำมาสังเคราะห์

บันไดขั้นที่ 4 การดึงเฉพาะแนวคิด (concept) ที่เกี่ยวข้องมาใช้

บันไดขั้นที่ 5 การจัดเรียงแนวคิดตามโครงที่ตั้งไว้ หรือสร้างแกนความคิดใหม่ เพื่อตอบวัตถุประสงค์

บันไดขั้นที่ 6 ขั้นตอนสอบโครงร่างใหม่

บันไดขั้นที่ 7 การนำสิ่งที่สังเคราะห์ได้ไปใช้ประโยชน์

ดังนั้น การคิดเชิงสังเคราะห์ เป็นการคิดที่เป็นขั้นเป็นตอนมีระบบระเบียบ ที่เรียกว่า “คิดเชิงวิจัย” ดังนั้นสามารถตรวจสอบความคิดอย่างเป็นรูปธรรมได้ เก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบแบบแผน แล้วนำข้อมูลมาสู่การวิเคราะห์ข้อมูล (content analysis) จนสามารถตอบข้อสงสัยแยกย่อยให้จนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 37)

8) การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) หมายถึง ความตั้งใจที่จะพิจารณาตัดสินเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยการไม่เห็นคล้อยตามข้ออ้างที่น่าเสนอ แต่ตั้งคำถามทำนอง หรือโต้แย้ง ข้ออ้างนั้น เพื่อเปิดแนวทางความคิดออกสู่ทางต่าง ๆ ที่แตกต่าง อันจะนำไปสู่การแสวงหาคำตอบที่สมเหตุสมผลมากกว่าข้ออ้างเดิม ซึ่งหัวใจของการคิดเชิงวิพากษ์ อยู่ที่ความตั้งใจที่จะเผชิญหน้าคัดค้านต่อสิ่งที่คน ๆ หนึ่งยึดมั่นอยู่ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2555: 10) การคิดเชิงวิพากษ์ นอกจากยังมีการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ โดยมี 1) ข้ออ้างที่ใช้ขั้นกว่า หรือ ที่สุด โดยไม่มีตัวเปรียบเทียบ ต้องวิพากษ์ว่า “เทียบกับอะไร?” 2) การกล่าวอ้างที่สร้างความรู้สึกรุนแรง เชื่อถือ อาทิ อ้างสิทธิ์ว่า เป็น เจ้าแรก เจ้าเก่า ต้นตำรับ เป็นต้น 3) ข้อสรุปแบบเหมารวมว่า “ทั้งหมดเป็นเช่นนั้น” ต้องวิพากษ์ “อาจไม่ทั้งหมดก็ได้” 4) ข้ออ้างด่วนสรุปแบบลัทธิกระดาน ต้องวิพากษ์ “อาจไม่ต้องลัทธิกระดานก็ได้” 5) การใช้อำนาจที่เหนือกว่า ให้วิพากษ์ด้วยการใช้ “เทคนิคสลับที่สลับทาง” 6) ข้อสรุปจากสาเหตุเดียว ให้วิพากษ์ด้วยเทคนิคการมององค์รวม 7) การกล่าวอ้างด้านเดียว ให้วิพากษ์ด้วยเทคนิคเหรียญสองด้าน 8) หากมีแนวโน้มว่าจะเชื่อตามนั้น ให้ฝึกชะลอการตัดสินใจอย่าด่วนสรุป (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2555: 60-97) ดังนั้น การคิดเชิงวิพากษ์ เป็นการกระตุ้น

ให้เกิดความคิดในมุมมองที่หลากหลาย จนเกิดกระบวนการวิคิดหนึ่งที่ใช้ค่าง่าย ๆ ว่า “คิดออกแล้ว” (ภุสิทท์ ภุค้ำชะโนด, 2562: 38)

9) การคิดเชิงประยุกต์ (Applicative Thinking) หมายถึง ความสามารถในการนำบางสิ่งมาปรับใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมและเวลาในขณะนั้น เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2554: 31) ส่วนการพัฒนาทัศนคติและนิสัยนักคิดเชิงประยุกต์ต้องมีลักษณะ 1) การเป็นนักพัฒนาที่ไม่หยุดนิ่ง 2) การเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า 3) ใช้ความรู้คู่การเรียนรู้ 4) ต้องรู้จักยืดหยุ่นและคิดในแง่บวก 5) ต้องมีความสามารถคิดในมิติอื่น ๆ ด้วย และ 6) รอบคอบแต่กล้าเสี่ยง และในบทส่งท้ายได้กล่าวไว้ว่า “การคิดเชิงประยุกต์เป็นการคิดเพื่อดึงความสามารถในการนำบางสิ่งมาปรับใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบริบท สภาพแวดล้อมและเวลาในขณะนั้น เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผลผลิตที่ได้จากการคิดเชิงประยุกต์จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง ช่วยทำให้เราสามารถปรับตัวและปรับใช้สิ่งต่าง ๆ ให้เหมาะสม เข้ากับยุคสมัยที่บริบทแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เราสามารถแก้ปัญหาในวิถีทางที่ถูกต้องได้ และช่วยให้เราสามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่ใช้การได้เพิ่มขึ้นจำนวนมาก การพัฒนาทักษะการคิดเชิงประยุกต์จึงเหมาะสมสำหรับทุกกลุ่มคนทุกเพศ และทุกวัย” (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2554: 137-154) ดังนั้นการคิดเชิงประยุกต์ เป็น การคิดที่ต้องการสร้างสิ่งที่ใช้ประโยชน์หรือแก้ไขปัญหา ณ เวลาหนึ่งใดให้สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่นั่นเองและบรรลุเป้าหมายของตนเอง ชุมชนท้องถิ่นนั่นเอง (ภุสิทท์ ภุค้ำชะโนด, 2562: 38-39)

10) การคิดเชิงบูรณาการ (Integrative Thinking) การบูรณาการ มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า integration มีรากศัพท์จากภาษาละติน integrat- หมายถึง การทำให้รวมกันได้ทั้งหมด ไม่มีส่วนใดหายไป ซึ่งมีคำว่าที่เกี่ยวข้องและใช้เหมือนกัน อาทิ การเชื่อมโยง การประสาน การผสมผสาน การรวมกัน-ร่วมกัน การผนวก การเติมเต็ม รวมถึงการผนึกเข้าด้วยกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2554: 2) ดังนั้นการคิดเชิงบูรณาการ หมายถึง ความสามารถในการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสาร มุมมอง หรือแนวคิดที่แยกส่วนหรือมีความแตกต่างกัน ให้เข้ากับเรื่องที่เป็นแกนหลักได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้เรื่องที่เป็นแกนหลักนั้นสมบูรณ์และมีเอกภาพ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2554: 24) บุคคลต้องฝึกให้เป็นคนมีทัศนคติและลักษณะนิสัยการคิดที่ควรพัฒนาเพื่อให้การคิดเชิงบูรณาการมีประสิทธิภาพ ได้แก่

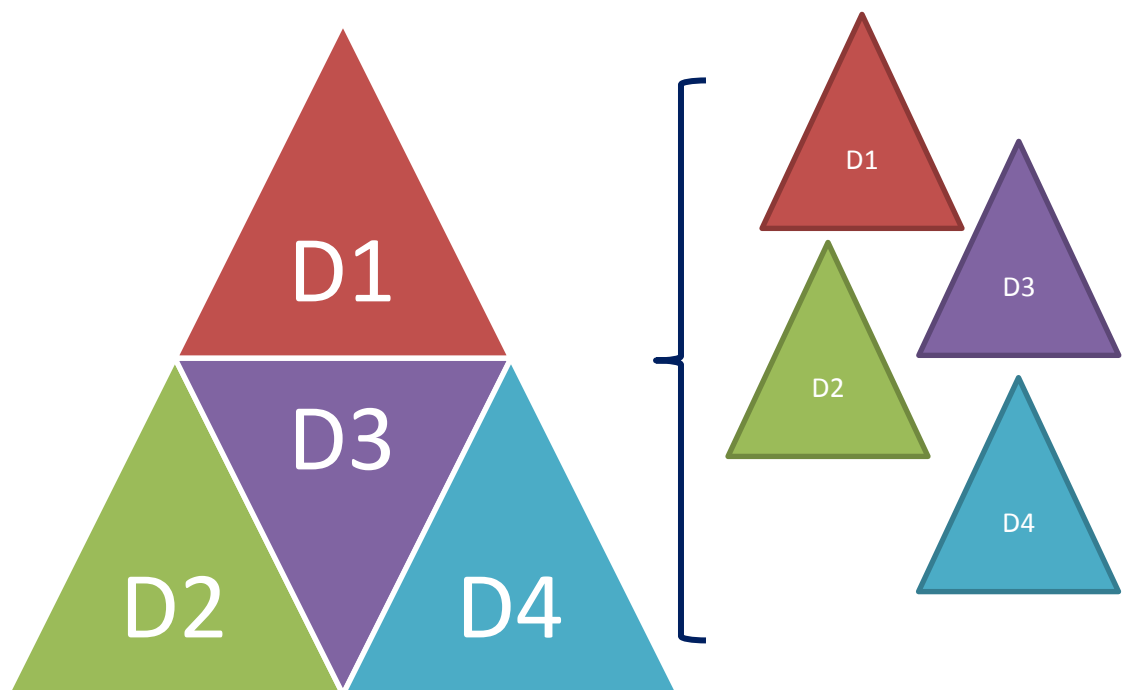
- 1) มองให้ครบ มองลึก มองกว้าง มองไกล
- 2) รักเรียนรู้ รู้อย่างสหวิทยาการ

3) สลัดความเคยชิน ตื่นตัวรับรู้สภาวะแวดล้อม

4) คิดแง่บวก อุปสรรคเป็นสิ่งท้าทาย

5) รักความสมานฉันท์ ลบอคติจากใจ

6) เพิ่มพูนจิตสาธารณะ เลิกความเห็นแก่ตัว ดังนั้น การคิดเชิงบูรณาการ จึงหมายความว่า การเชื่อมโยงความคิดให้เกิดประโยชน์ในตนเอง กับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การไม่ตัดทิ้งความคิดใด ๆ แต่ให้นำความคิดต่าง ๆ มาเป็นการผสมผสาน ผนึกเข้าหากันอย่างกลมกลืนและเป็นภาพเดียวกัน ดังภาพตัวอย่างต่อไป (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 39-40)

ภาพที่ 1.1 การเปรียบเทียบการคิดเชิงบูรณาการภาพพีระมิด

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2562: 40)

นอกจากนี้ยังมีอีกคำสำคัญ คือ คำว่า “การคิดนอกกรอบ” (Out of Our Minds) ที่ Sir Ken Robinson, PHD. ได้เขียนไว้ในหนังสือ OUT of OUR MINDS: The power of being creative เป็นการคิดใหม่ที่เป็นความคิดสร้างสรรค์ 3 แนวความคิด เป็นการนำมาซึ่งวัฒนธรรมแห่งนวัตกรรม ประกอบด้วย 1) จินตนาการ เป็นกระบวนการคิดที่ไม่มีอยู่จริงมาสู่การรับรู้ของเรา 2) ความคิดสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการพัฒนาความคิดตั้งต้นที่มีคุณค่า และ 3) นวัตกรรม เป็น

กระบวนการทำให้ความคิดใหม่ ๆ กลายเป็นเรื่องจริง (โรบินสัน เคน, 2561: 21) และสิ่งสำคัญที่สุด ความคิดนอกกรอบต้องสร้างสรรค์สร้างให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ เพิ่มคุณค่าคู่ขนานกับคุณค่าให้กับชีวิต ชุมชน สังคม ได้ตามความเป็นจริงและอย่างยั่งยืน ซึ่งผู้เขียนเชื่อว่า การคิดนอกกรอบต้องมีหลักคิดของความเป็นฐานการคิด คำว่า หลักคิดของความเป็นฐาน คือ การคิดเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม คิดเพื่อให้ คิดเพื่อช่วย คิดเพื่อเกื้อกูล ไม่คิดเพื่อเห็นแก่ได้ ไม่คิดเพื่อเห็นแก่ตัว มีฐานการคิดด้วยหลักของคุณค่า และมูลค่าแก่ส่วนรวม (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 41)

สรุปได้ว่า ความคิดเชิงพหุวิธี เป็นความคิดที่แตกต่างหลากหลาย แต่ผสมผสานกันได้อย่างลงตัว มิใช่แตกต่างแบบตัดขาด แต่ “เป็นความคิดที่แตกต่างหลากหลายอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างลงตัว” เป็นของของฉากทัศน์หรือกระบวนการทัศน์ทางปัญญา ที่แม้มีความหลากหลายก็ตามแต่สุดท้ายต้องสำเร็จและแก้ไขปัญหาได้ มีร่องรอยของความคิดที่ชัดเจน เข้าใจ เข้าถึง และใช้ประโยชน์จากความคิดเหล่านั้นได้

1.3 ลักษณะของกระบวนการทัศน์

เมื่อ คำว่า กระบวนการทัศน์ หมายถึง ฉากทัศน์ความคิด ผังความคิด ภาพมโนทัศน์ โลกทัศน์ ของความคิด ทางวิธีคิด ระบบระเบียบของความคิด ความรู้ คุณค่า ที่เป็นรูปธรรม ลายแทงความคิด เค้าโครงความรู้ รูปแบบ ตัวแบบที่เป็นจริงสามารถเห็นภาพสะท้อนความจริงได้ ระเบียบวิธีการวิจัย กรอบแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ องค์รวมความคิดความรู้ ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการค้นหา “**ความจริง**” ภายใต้เหตุผลปัจจุบัน ซึ่งมีสาระสำคัญดังมีรายละเอียดดังนี้

1.3.1 ลักษณะของกระบวนการทัศน์

คำว่า กระบวนการทัศน์ มีลักษณะฉากทัศน์ความคิดมีสาระของการค้นหาความจริงแท้ของชีวิต จึงมีรูปลักษณะที่สะท้อนให้เห็นลักษณะ องค์ประกอบ และความสำคัญได้อย่างชัดเจนว่า ลักษณะของกระบวนการทัศน์ คือ ผล ค้นหาเหตุ หรือ ความจริง ค้นหาความจริง ซึ่งทำให้รู้ว่าแบบแผน หรือสาระแห่งความจริงแห่งผลที่เกิดขึ้น นั่นเอง ไม่ว่าแนวคิดของโทมัส เอส คูห์น ที่กล่าวถึงชุดของความคิดที่ยังเฝ้ามองความรู้ที่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นสากล นั่นก็หมายความว่า “ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่พิสูจน์ความจริงได้” โจเอล อาร์เธอร์ บาร์เกอร์ (Joel Arthur Barker) ระบุไว้ใน Paradigm และ Future Edge ว่า “กระบวนการทัศน์” คือ ชุดของกฎและกติกาที่เป็นหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ที่ทำสองอย่าง : (1) ทำหน้าที่วางหรือกำหนดกรอบ (2) ทำหน้าที่บอกเราว่าควรจะทำอะไรปฏิบัติอย่างไรภายในกรอบเพื่อให้เกิดความสำเร็จ” วิลลิส ฮาร์แมน (Willis Harman) ที่ว่า

"กระบวนทัศน์ คือ แนวทางพื้นฐานว่าด้วยความคิด การรับรู้ คุณค่า และการปฏิบัติที่สัมพันธ์เป็นการเฉพาะกับวิสัยทัศน์แห่งความจริง" อีคอน จี. กูบา (Egon G. Guba) อธิบายโครงสร้างของกระบวนทัศน์ไว้ใน 3 ลักษณะ คือ ภาววิทยา (Ontology): ธรรมชาติของความรู้ความจริง ญาณวิทยา (Epistemology): ธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสวงหาความรู้ความจริง และความรู้ความจริง วิธีวิทยา (Methodology): ผู้แสวงหาความรู้ความจริงควรจะแสวงหาความรู้ความจริงและในแนวคิดของ ฟริตจอฟ คาปรา (Fritjof Capra) ซึ่งให้เห็นว่า วิกฤตการณ์ที่มนุษย์เผชิญอยู่ทั้งหมดในปัจจุบัน ไม่ว่าจะในระดับชีวิต สังคม และธรรมชาติ/ระบบนิเวศ เป็นผลโดยตรงมาจากกระบวนทัศน์ที่มองและเข้าใจ "ความจริง" ผิดพลาด แล้วไปขยายเป็นการปฏิบัติ และการสร้างความรู้ที่บกพร่อง วิกฤตการณ์จึงยิ่งขยายตัวไม่รู้จบ มีแต่การเปลี่ยนย้ายกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ในการมองความจริงที่แตกต่างจากเดิมแบบสิ้นเชิงเท่านั้น วิกฤตการณ์จึงจะคลี่คลายและแก้ไขได้ ซึ่งกระบวนทัศน์ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของบุคคลและสังคมอยู่ตลอดเวลา (อรรถศรี งามวิทยาพงศ์, 2544) เมื่อกล่าวถึง "ความจริง" นอกจากวิทยาศาสตร์แล้ว สิ่งที่เป็นการค้นหาความจริงดั้งเดิมและเก่าแก่โบราณที่สุด คือ "ศาสนา" ซึ่งศาสนาเป็นฐานของกระบวนทัศน์แบบองค์รวม (holistic) สรรพสิ่งในโลกมีทั้งวัตถุและจิต(รูปธรรม/นามธรรม) ที่รวมกันอยู่อย่างหลากหลาย เชื่อมโยงพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยธรรมชาติของสรรพสิ่งจะต้องมีการก่อกำเนิดขึ้นดำรงอยู่และดับสลายไปเป็นวัฏจักร ความเป็นพลวัตในตัวเอง โลกจึงมิได้เป็นเพียงวัตถุที่รับรู้ได้โดยมนุษย์เท่านั้น หากแต่มีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ซับซ้อนอีกมากมายที่เกินการรับรู้ของอายตนะมนุษย์ ด้วยสภาพของ "ความจริง" (สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทร, 2548: 33) โดย คำว่า "ความจริง" แท้จริงแล้วสิ่งทั้งหลายมีอยู่ในรูปของกระแส ส่วนประกอบแต่ละอย่าง ๆ ล้วนประกอบขึ้นจากส่วนประกอบอื่น ๆ ย่อยลงไป แต่ละอย่างไม่มีตัวตนของมันเองเป็นอิสระ ล้วนเกิดดับต่อกันไปเรื่อย ไม่เที่ยง ไม่คงที่ กระแสนี้ไหลเวียนหรือดำเนินต่อไป คล้ายกับรักษารูปแนวและลักษณะทั่วไปไว้ได้อย่างค่อยเป็นค่อยไป เพราะส่วนประกอบทั้งหลายมีความสัมพันธ์เนื่องอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นปัจจัยสืบต่อแก่กันอย่างหนึ่ง ส่วนประกอบล้วนไม่มีตัวตนของมันเอง และไม่เที่ยงแท้คงที่อย่างหนึ่ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2557: 62) ดังนั้นกระบวนทัศน์จึงเป็นลักษณะสารัตถะในการค้นหาความจริงแท้ของชีวิตนั่นเอง

1.3.2 องค์ประกอบของกระบวนการทัศน์

1.3.2.1 ความจริง: กระบวนการทัศน์เชิงพุทธ

ความจริงของชีวิตในทางพุทธศาสนามีการสอนไว้ในชื่อว่า “ไตรลักษณ์” หรือเรียกอีกอย่างว่า “สามัญลักษณ์” และ “ปฏิจจสมุปบาท” ซึ่งมีลักษณะจริง 3 ประการ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2557: 62-63; 2559: 89) โดยมีสาระสำคัญในพุทธธรรม ว่า

กฎธรรมชาตินี้ เป็น ธาตุ คือภาวะที่ทรงตัวอยู่โดยธรรมดา เป็น ธรรมฐิติ คือภาวะที่ตั้งอยู่หรือยืนตัวเป็นหลักแน่นอนอยู่โดยธรรมดา เป็น ธรรมนิยาม คือกฎธรรมชาติ หรือกำหนดแห่งธรรมดา ไม่เกี่ยวกับผู้สร้างผู้บันดาล หรือการเกิดขึ้นของศาสนาหรือศาสนาใดๆ กฎธรรมชาตินี้แสดงฐานะของศาสนาในความหมายของพุทธธรรมด้วยว่าเป็นผู้ค้นพบกฎเหล่านี้ แล้วนำมาเปิดเผยชี้แจงแก่ชาวโลก มีพุทธพจน์แสดงหลักไว้ในรูปของกฎธรรมชาติดังนี้

“ตถาคต (พระพุทธเจ้า) ทั้งหลาย จะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ธาตุ (หลัก) นั้นก็ดำรงอยู่เป็น

ธรรมฐิติ เป็นธรรมนิยามว่า *สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง ... สังขารทั้งปวง เป็นทุกข์ ... ธรรมทั้งปวง เป็นอนัตตา ...* ตถาคตตรัสรู้ เข้าถึงหลักนั้นแล้ว จึงบอก แสดง วางเป็นแบบ ตั้งเป็นหลัก เปิดเผยแจกแจง ทำให้เข้าใจง่ายว่า “สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง ...สังขารทั้งปวง เป็นทุกข์ ...ธรรมทั้งปวง เป็นอนัตตา” ไตรลักษณ์ (The Three Characteristics of Existence) โดยย่อ ดังนี้

1. อนิจจตา (Impermanence) ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่ยั่งยืน ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อม และสลายไป

2. ทุกขตา (Stress and Conflict) ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดัน ผืนและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ในตัว ไม่ให้ความสมอยากแท้จริง หรือความพึงพอใจเต็มที่แก่ผู้อยากด้วยตัณหา และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยากเข้าไปยึดด้วยตัณหาอุปาทาน

3. อนัตตตา (Soullessness หรือ Non-Self) ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนจริงแท้ที่จะเป็นเจ้าของครอบครองสิ่งบังคับให้เป็นไปอย่างไรก็ได้

นอกจากไตรลักษณ์ หรือ สามัญลักษณ์ ที่สะท้อนความจริงของชีวิตแล้วยังมีสิ่งที่สะท้อนความเป็นไปของชีวิตอย่างมีการเชื่อมโยงกันในลักษณะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้ต้องเกิด สิ่งนี้เป็นเหตุของผล

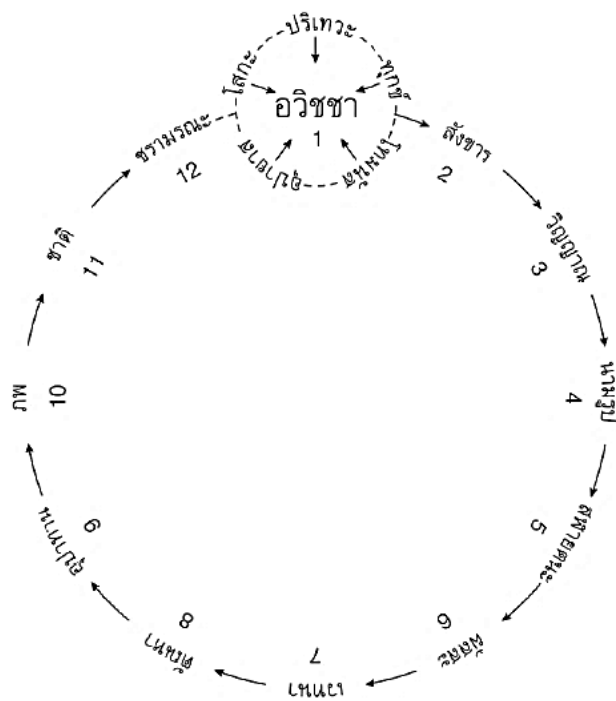
ของสิ่งนี้ มีลักษณะของการเชื่อมโยงกันไปเห็นภาพในลักษณะของคำว่า “ปฏิจจนสมุปบาท” การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายโดยอาศัยกัน การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันๆ จึงเกิดมีขึ้น หรือการที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันมา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2557: 152) โดยมีความสำคัญของปฏิจจนสมุปบาท เป็นกระบวนการเกิดขึ้นและดับไปแห่งความทุกข์ ที่พุทธพจน์ไว้ว่า (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2557: 152-171; 2559: 252)

“ผู้ใดเห็นปฏิจจนสมุปบาท ผู้นั้น เห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้น เห็นปฏิจจนสมุปบาท”
 “ภิกษุทั้งหลาย แท้จริง อริยสาวกผู้ได้เรียนรู้แล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ฯลฯ เมื่อใด อริยสาวกรู้ทั่วถึงความเกิดและความดับของโลกตามที่มันเป็นอย่างนี้ อริยสาวกนี้ เรียกว่าเป็นผู้มีทวิภูติสมบุรณ์ ก็ได้ ผู้มีทศชนะสมบุรณ์ ก็ได้ ผู้ลุลึงส์ธรรมนี้ ก็ได้ ว่าผู้ประกอบด้วยเสขญาณ ก็ได้ ผู้ประกอบด้วยเสขวิชชา ก็ได้ ผู้บรรลุกระแสธรรมแล้ว ก็ได้ พระอริยะผู้มีปัญญาขำแรกกิเลส ก็ได้ ผู้อยู่ชิตประตอมตะ ก็ได้” “สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดธรรมเหล่านี้ รู้ชัดเหตุเกิดแห่งธรรมเหล่านี้ รู้ชัดความดับแห่งธรรมเหล่านี้ รู้ชัดทางดำเนินถึงความดับแห่งธรรมเหล่านี้ ฯลฯ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นแล จึงควรแก่การยอมรับว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และยอมรับได้ว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ และจึงได้ชื่อว่า ได้บรรลุประโยชน์ของความ เป็นสมณะ และประโยชน์ของความ เป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

องค์ประกอบของปฏิจจนสมุปบาท มี 12 องค์ประกอบดังนี้

1. อวิชชา ความไม่รู้แจ้ง คือ ไม่รู้ความจริง หรือไม่รู้ว่าตามเป็นจริง
2. สังขาร ความคิดปรุงแต่ง เจตจำนงและทุกสิ่งที่เกิดได้สะสมไว้
3. วิญญาณ ความรู้ต่อสิ่งที่ถูกรับรู้ คือ การเห็น-ได้ยิน- ฯลฯ-รู้เรื่องในใจ
4. นามรูป นามธรรมและรูปธรรม ชีวิตทั้งกายและใจ
5. สฬายตนะ อายตนะ คือ ช่องทางรับรู้ ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
6. ผัสสะ การรับรู้ การประจวบกันของอายตนะ+อารมณ์(สิ่งที่ถูกรับรู้)+วิญญาณ
7. เวทนา ความเสวยอารมณ์ ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ
8. ตัณหา ความทะยานอยาก คือ อยากได้ อยากเป็น อยากไม่เป็น
9. อุปาทาน ความยึดติดถือมั่น การยึดถือค้ำใจ การยึดถือเข้ากับตัว
10. ภพ ภาวะชีวิตที่เป็นอยู่ สภาพชีวิต ผลรวมกรรมทั้งหมดของบุคคล
- 11.ชาติ ความเกิด ความปรากฏแห่งขั้นทั้งหลายที่ยึดถือเอาเป็นตัวตน
12. ชรามรณะ ความแก่-ความตาย คือ ความเสื่อมอินทรีย์-ความสลายแห่งขั้น

ภาพที่สะท้อนการหมุนเวียนไปอย่างต่อเนื่องของปฏิจสุมุปบาทนั้น มีการเชื่อมโยงกันไม่มที่ สุดจนกว่าจะหลุดพ้นจากวิญญะสงสาร ไม่มีจุดเริ่มต้น ไม่มีจุดจบ ไม่มีเบื้องต้นเบื้องปลาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2557: 170)

ภาพที่ 1.2 กระบวนธรรมของปฏิจสุมุปบาท

ที่มา: พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) (2557: 170)

กระบวนทัศน์ในความหมายนี้จึงเป็นสารัตถะแห่งความจริงที่มีความเชื่อมโยงต่อกันเป็นเส้นทางแบบแผนอย่างมีระบบเรียบของเหตุปัจจัยนำไปสู่ผลปลายได้มีลักษณะเป็นวงจร หรือ “วิญญะจักรแห่งความจริง” กระบวนทัศน์เชิงพุทธคือภาพวาดแห่งความจริงเชื่อมต่อกันอย่างเป็นระบบแบบแผนนั่นเอง

1.3.2.2 กระบวนทัศน์เชิงวิจัย: กรอบแนวคิด (Conceptual Framework)

กรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นภาพชี้ชัดให้เห็นถึงการทำงาน ร่องรอย การเชื่อมโยง การส่งผลปัจจัย หรือตัวแปรที่มีผลต่อกันและกัน จนไปสู่ผลลัพธ์ที่ตั้งสมมุติฐานว่า มีผลจากปัจจัย หรือไม่มีผลจากปัจจัยตัวนี้ หรือผลการวิจัยที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์อย่างไร นี่คือนภาพสะท้อน

กระบวนการทัศน์ของการวิจัยในแต่ละเรื่องได้อย่างชัดเจนที่สุด ดังนั้นการเรียนรู้จากกรอบแนวคิดของการวิจัยจะชี้นำไปสู่กระบวนการทัศน์ของการวิจัยทั้งหมดได้

ตัวอย่างกรอบแนวคิดการวิจัยของผู้เขียน ดังต่อไปนี้

ปี พ.ศ. 2552 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร (The Participation of Community Committee in Sub-community Development in Dusit District, Bangkok.) มีรายละเอียดดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2552: 59-60)

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ประกอบด้วย

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่

- 1) เพศ
- 2) อายุ
- 3) ศาสนา
- 4) ระดับการศึกษา
- 5) อาชีพ
- 6) รายได้ต่อเดือน
- 7) ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน
- 8) การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

1.2 ข้อมูลด้านสังคม ประกอบด้วย

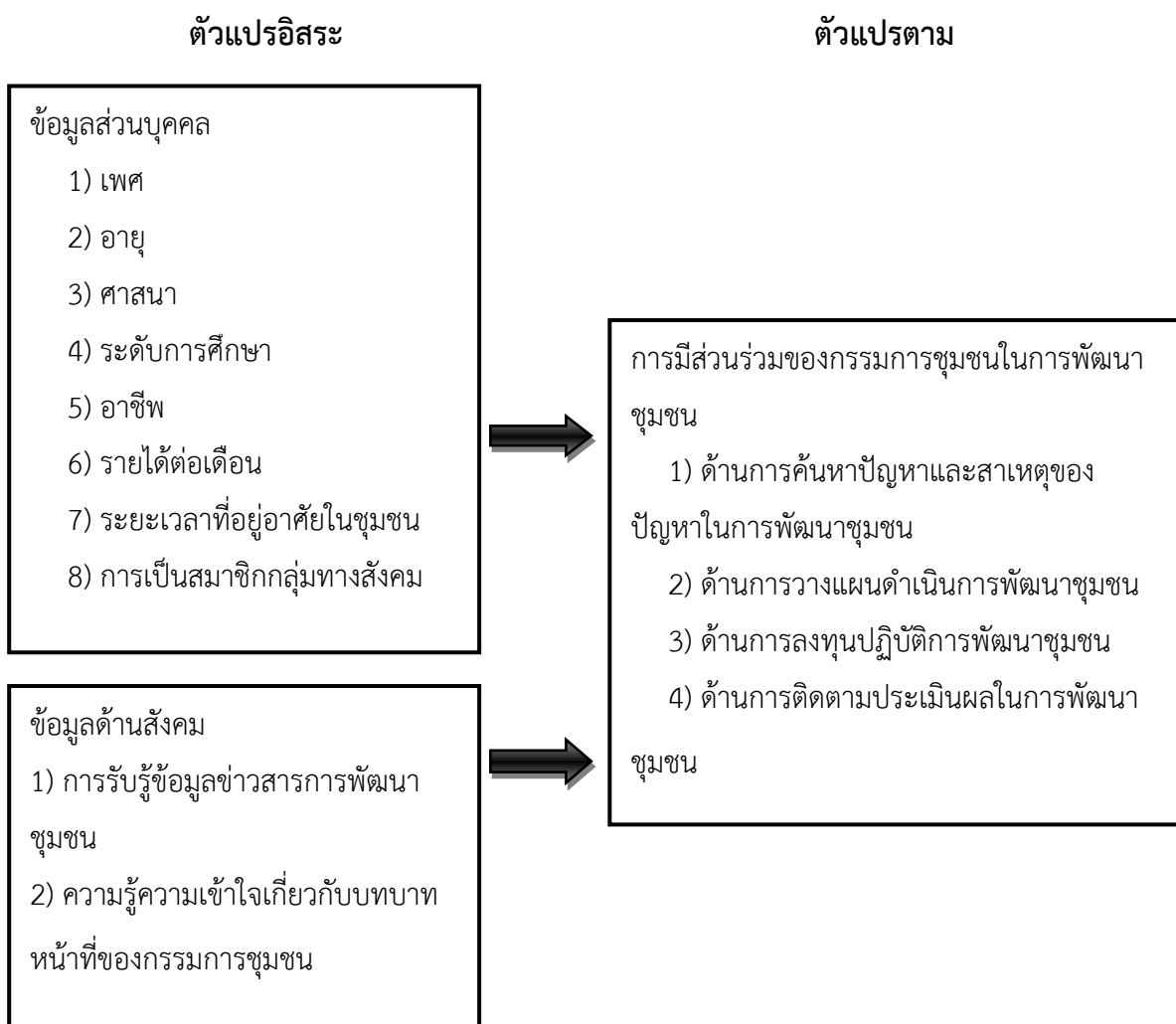
- 1) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาชุมชน
- 2) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของกรรมการ

ชุมชน

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1) ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการพัฒนาชุมชน
- 2) ด้านการวางแผนดำเนินการพัฒนาชุมชน
- 3) ด้านการลงทุนปฏิบัติการพัฒนาชุมชน
- 4) ด้านการติดตามประเมินผลในการพัฒนาชุมชน

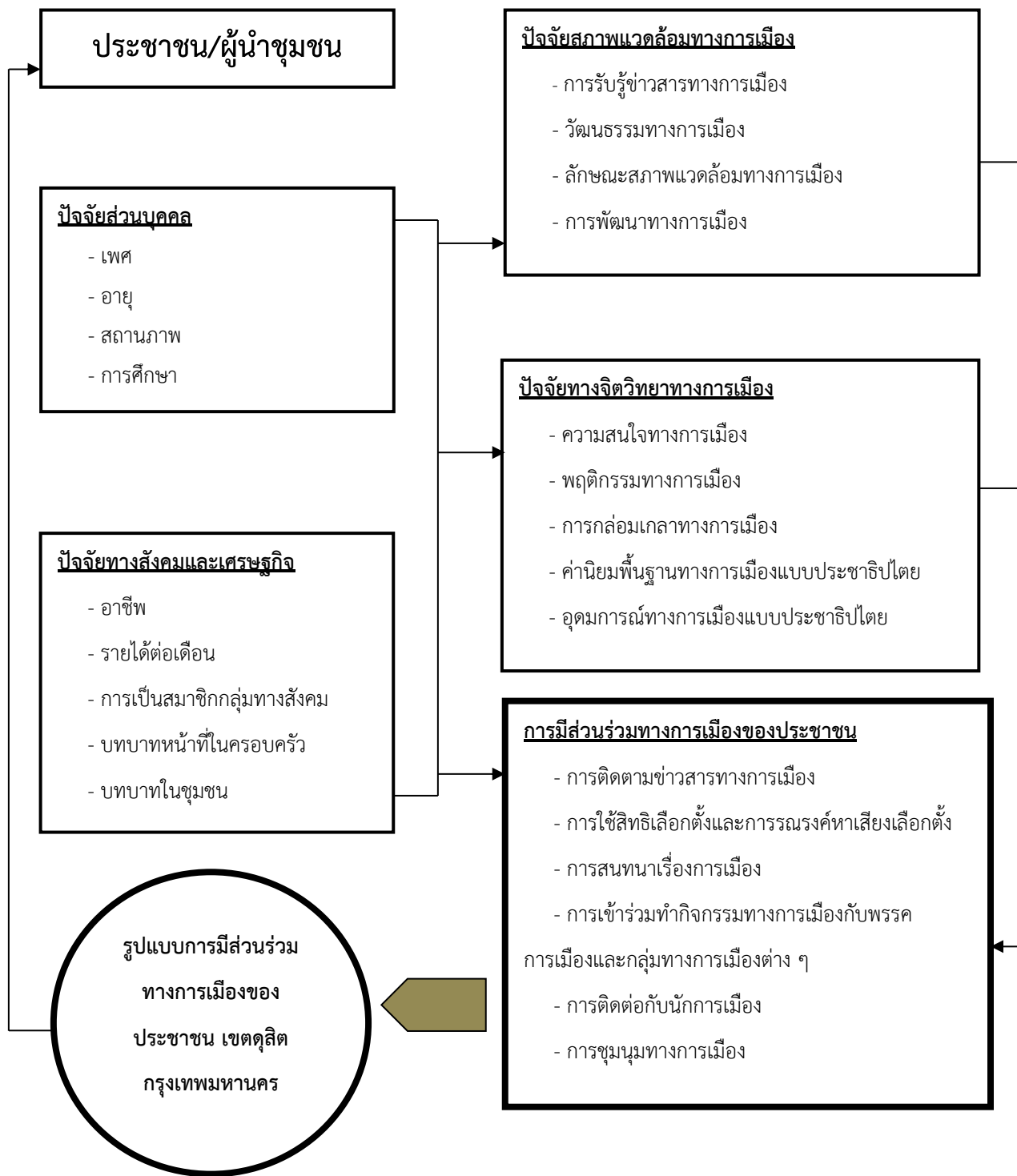
จากตัวแปรอิสระและตัวแปรตามสามารถนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาได้อย่างง่าย โดยมีการเชื่อมโยงให้เหตุผลภาพที่งานวิจัยต้องการให้เกิดขึ้น ดังนี้

ภาพที่ 1.3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2552: 60)

ปี พ.ศ. 2553 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร (A Political Participation Model of the people in Dusit District, Bangkok.) มีรายละเอียดดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2553: 148)

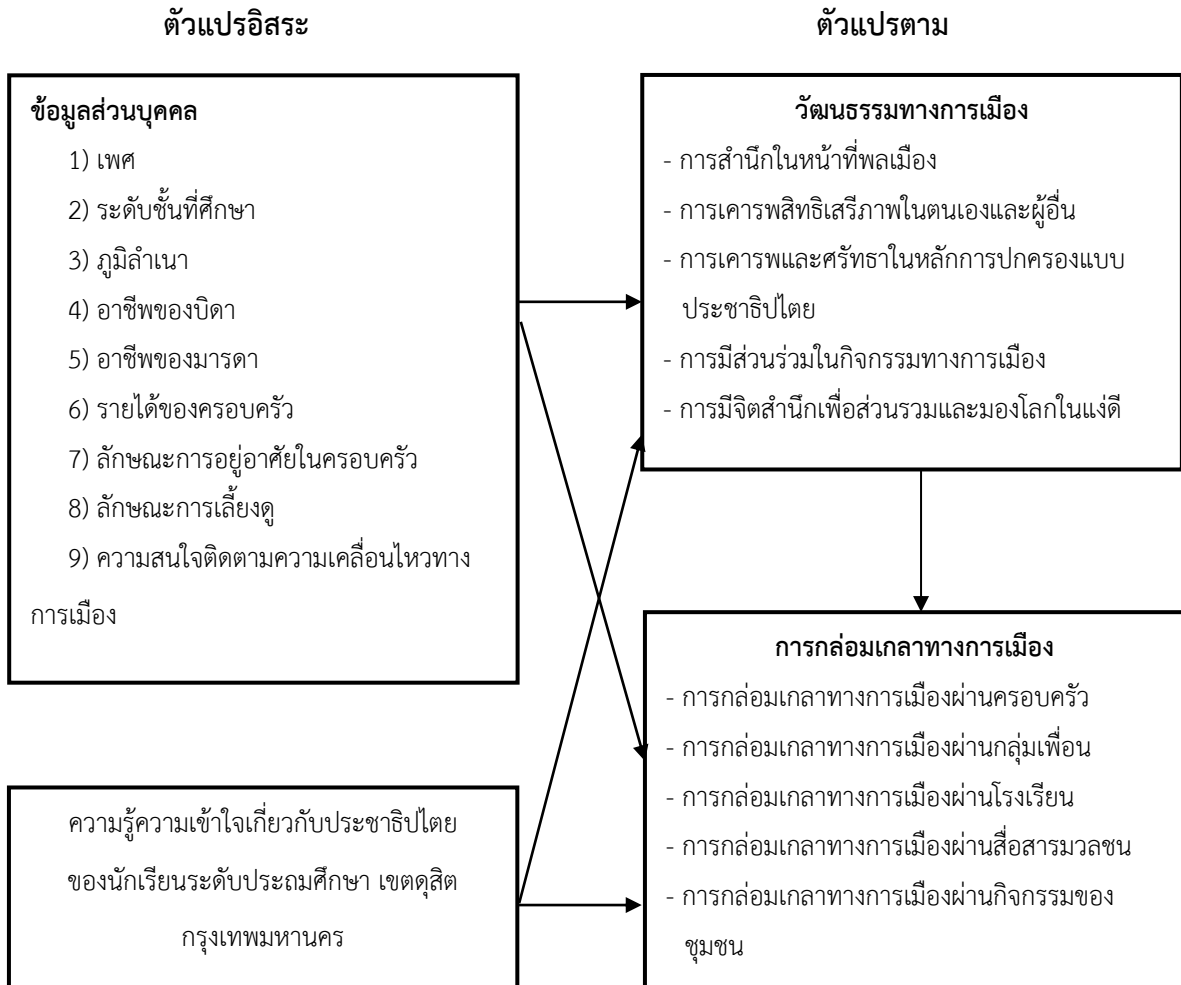

ภาพที่ 1.4 กรอบแนวคิด: รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต

กรุงเทพมหานคร

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2553: 148)

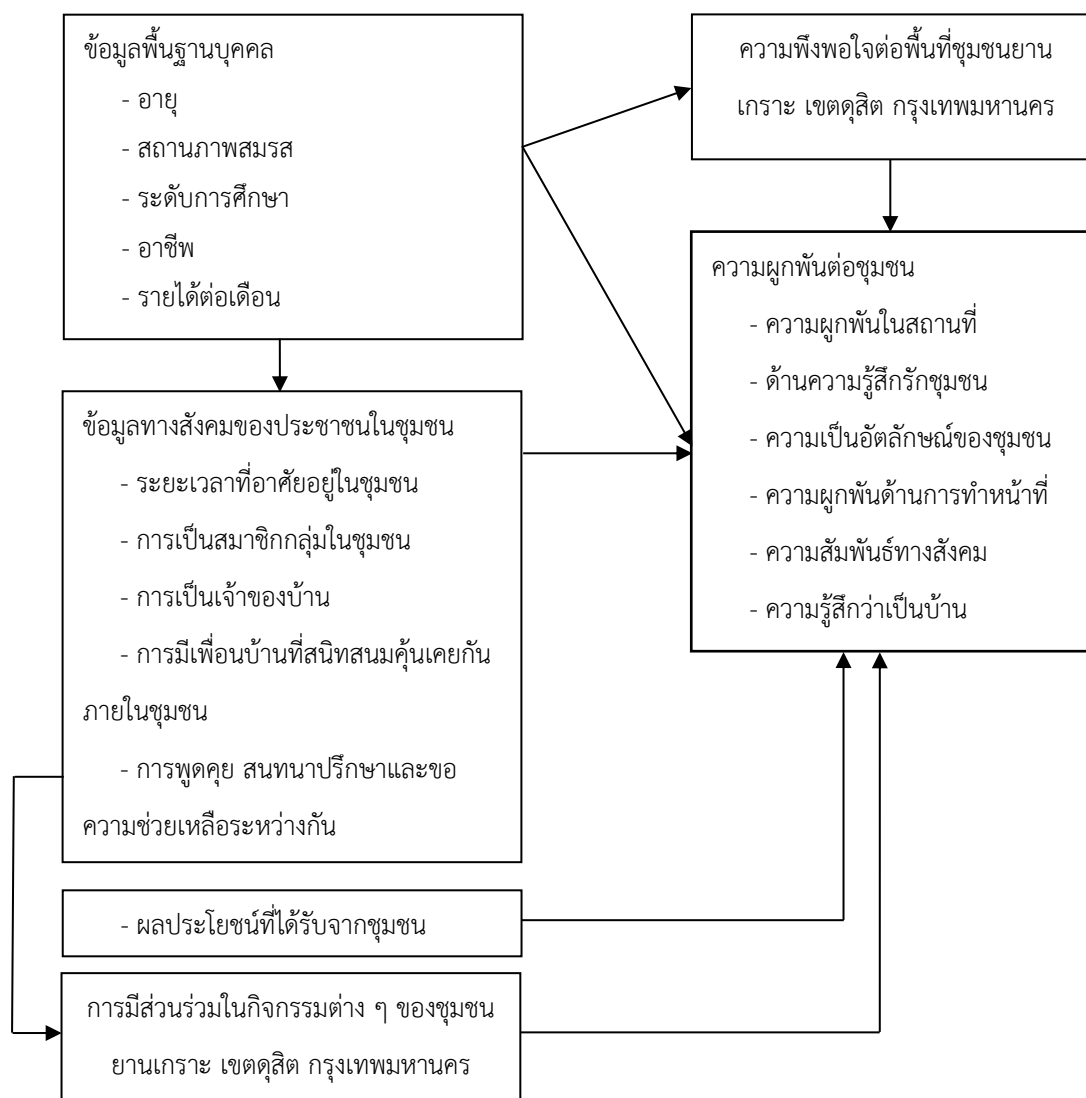
ปี พ.ศ. 2554 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองและการกล่อมเกลาทหารเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 สังกัดสำนักงานเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร มีรายละเอียดดังนี้ (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด และคณะ, 2554: 148)

ภาพที่ 1.5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองและการกล่อมเกลาทหารเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนระดับประถมศึกษา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
ที่มา: ภูสิทธ์ ภูคำชะโนดและคณะ (2554: 85)

ปี พ.ศ. 2554 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องความผูกพันของครอบครัวทหารต่อชุมชนยานเกราะ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร (Military families' Attachment in Royal Guards

Community of Dusit District, Bangkok.) มีรายละเอียดดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนดและคณะ, 2554: 83)

ภาพที่ 1.6 กรอบแนวคิด: ความผูกพันของครอบครัวทหารต่อชุมชนย่านเกราะ เขตดุสิต

กรุงเทพมหานคร

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนดและคณะ (2554: 83)

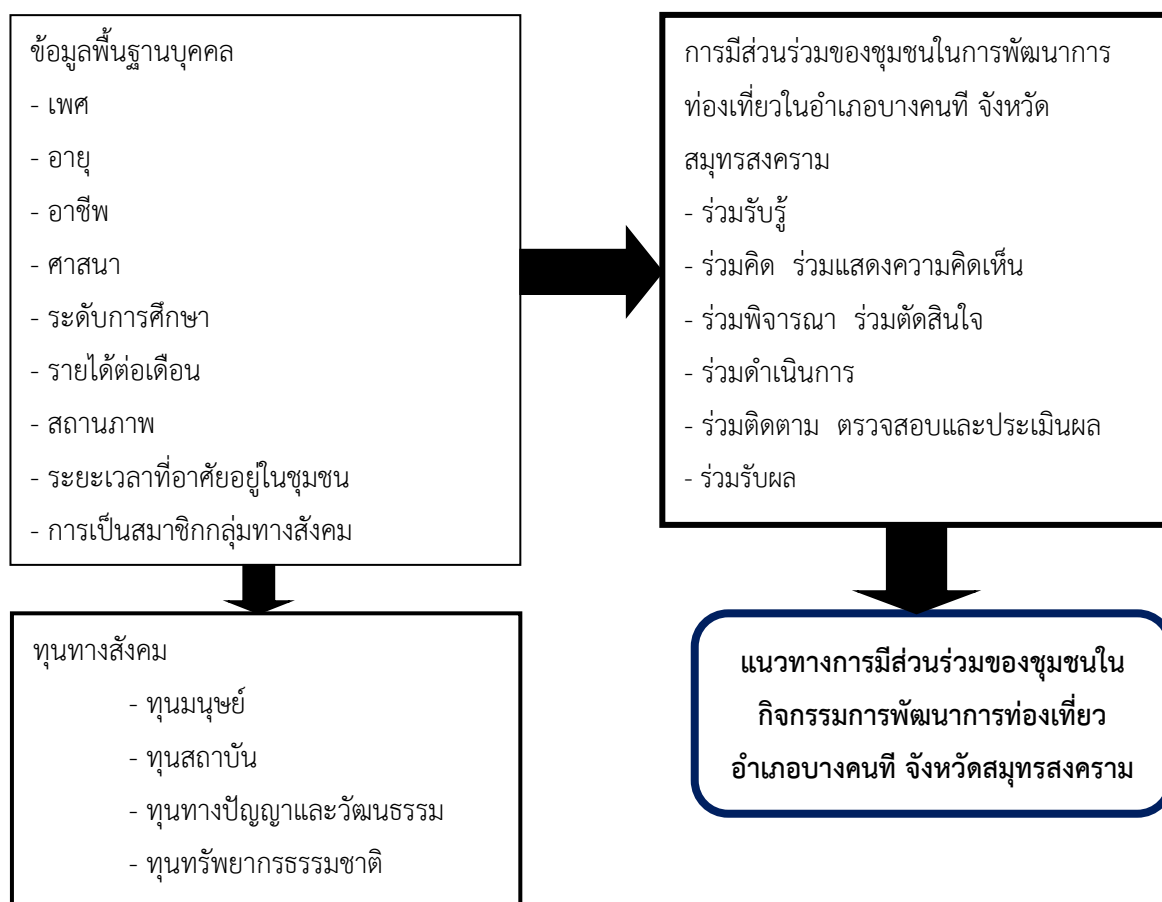
ปี พ.ศ. 2555 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องวิถีคนเมืองกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Way of Urban Community Life and Livelihood on Sufficiency Economy Philosophy.) มีรายละเอียดดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 83)

ภาพที่ 1.7 กรอบแนวคิด: วิถีคนเมืองกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2555: 83)

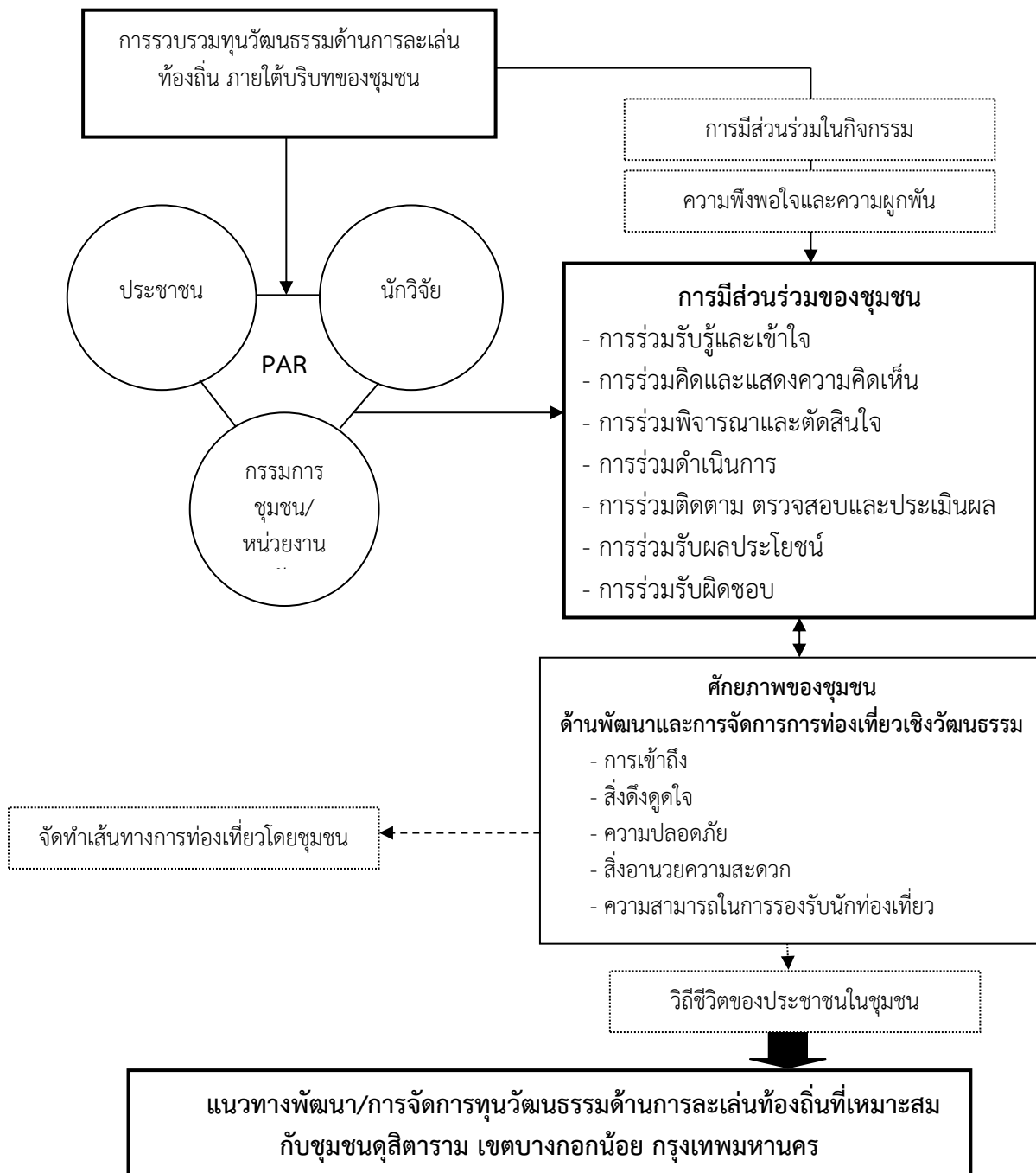
ปี พ.ศ. 2558 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม (Guideline for Social Capital Development to Activities for Tourism Promotion by community Participation of Bangkonti district, Samutsongkhram.) มีรายละเอียดดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 94)

ภาพที่ 1.8 กรอบแนวคิด: แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2558: 94)

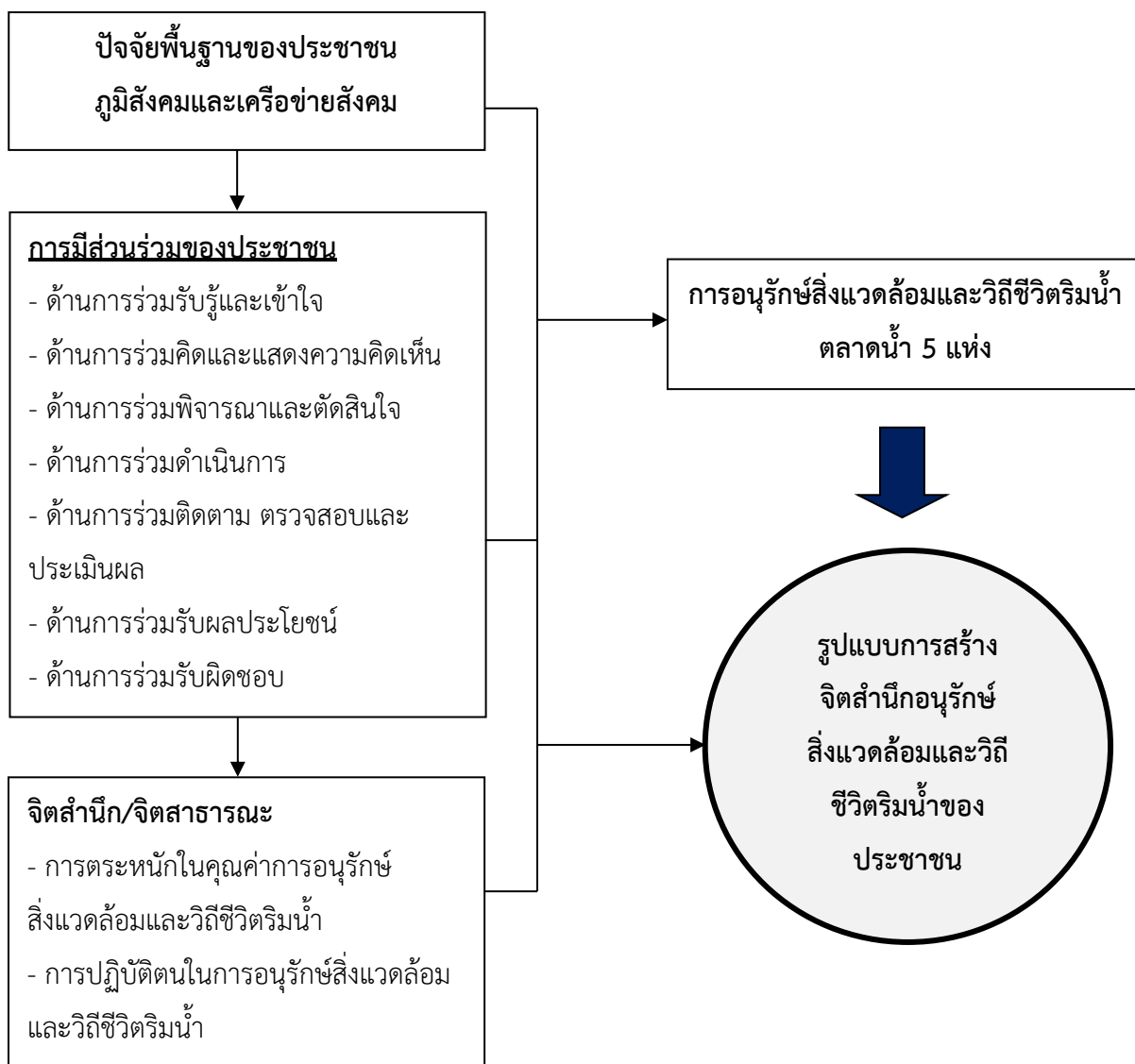
ปี พ.ศ. 2558 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องการพัฒนาและการจัดการทุนทางวัฒนธรรมด้านการละเล่นท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนคูสีดารามเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Capital Development and Management of Folk Play with

Participation of Wat Dhusiththaram Community to Become Cultural Attractions.) มี
 รายละเอียดดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 35)

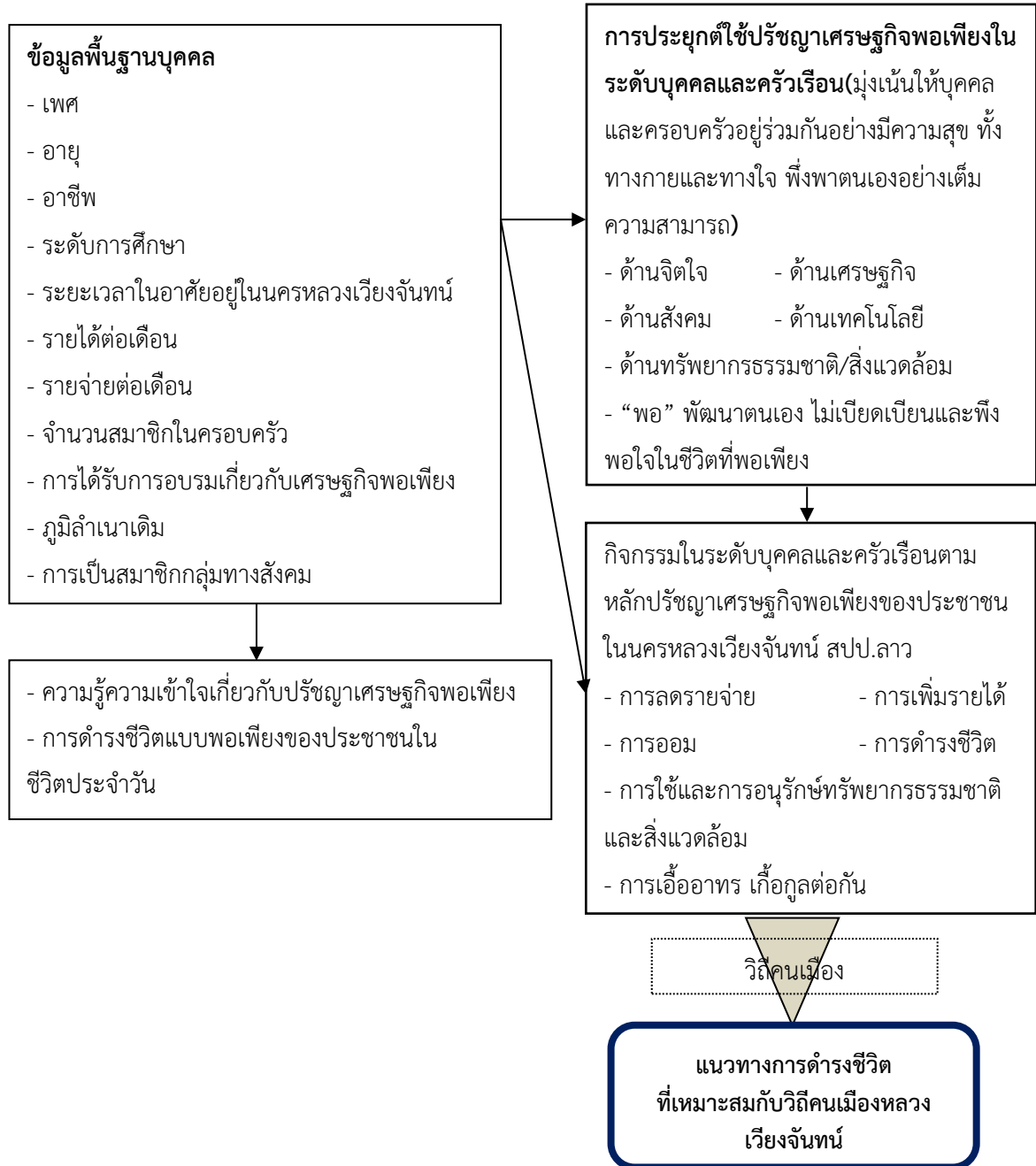
ภาพที่ 1.9 กรอบแนวคิด: การพัฒนาและการจัดการทุนทางวัฒนธรรมด้านการละเล่นท้องถิ่นแบบ
 มีส่วนร่วมของชุมชนดุสิตารามเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2558: 35)

ปี พ.ศ. 2559 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของประชาชนตลาดน้ำสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร (Guidelines for Social Network Development towards Environmental Conservation and Ways of People' Lives at Floating Market for Sustainable Tourism in Taling-Chan District, Bangkok.) มีรายละเอียดดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 56)

ภาพที่ 1.10 กรอบแนวคิด: แนวทางการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของประชาชนตลาดน้ำสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2559: 56)

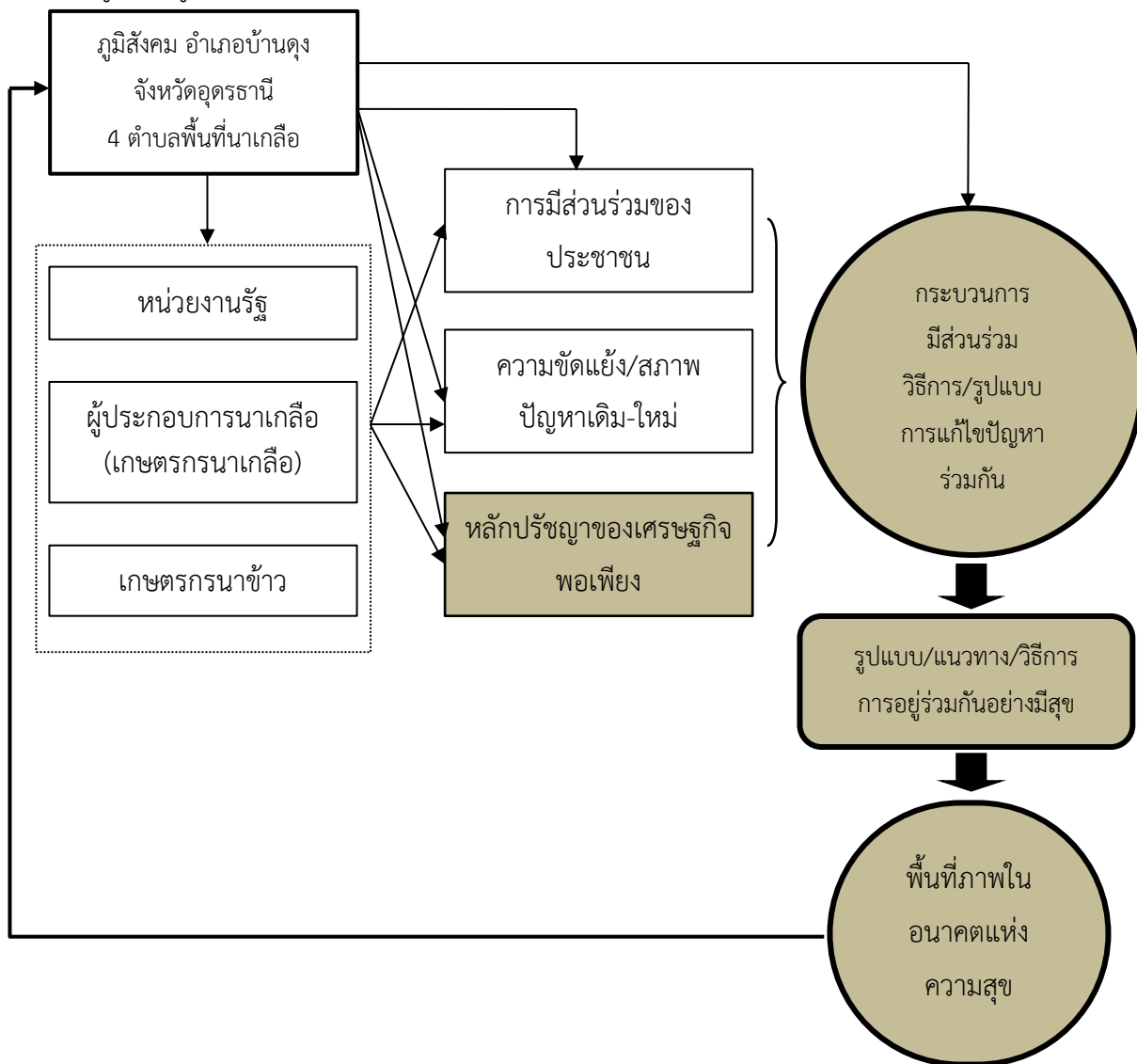
ปี พ.ศ. 2560 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องแนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีรายละเอียดดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 65)

ภาพที่ 1.11 กรอบแนวคิด: แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2560: 65)

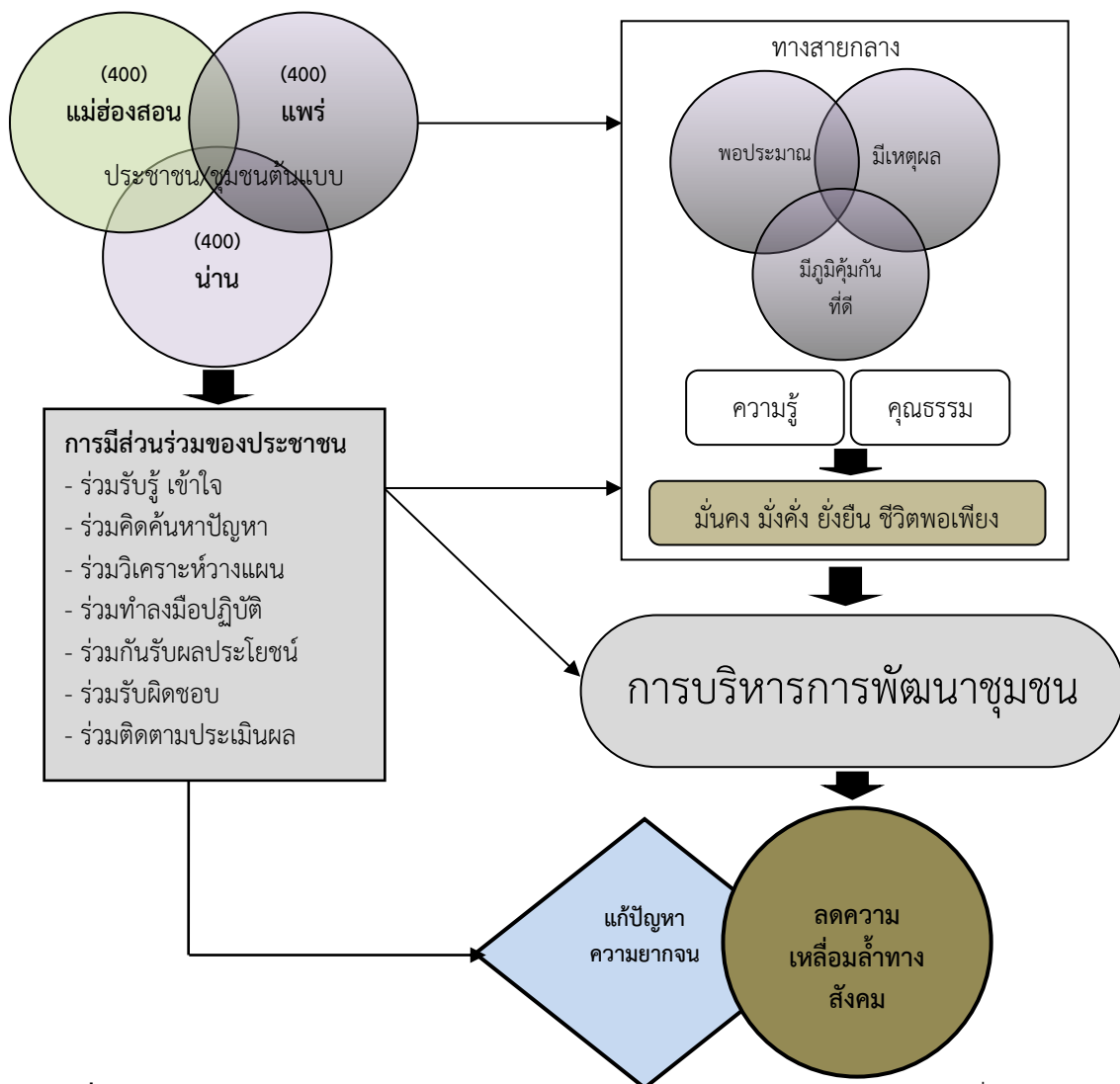
ปี พ.ศ. 2560 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องการพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี (Social Development of Happiness Based on Philosophy of Sufficiency Economy affected to Paddy Field and Rock Salt Field with Participation of The Baan Dung District, Udon Thani Province, Thailand.) มีรายละเอียดดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 103)

ภาพที่ 1.12 กรอบแนวคิด: การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

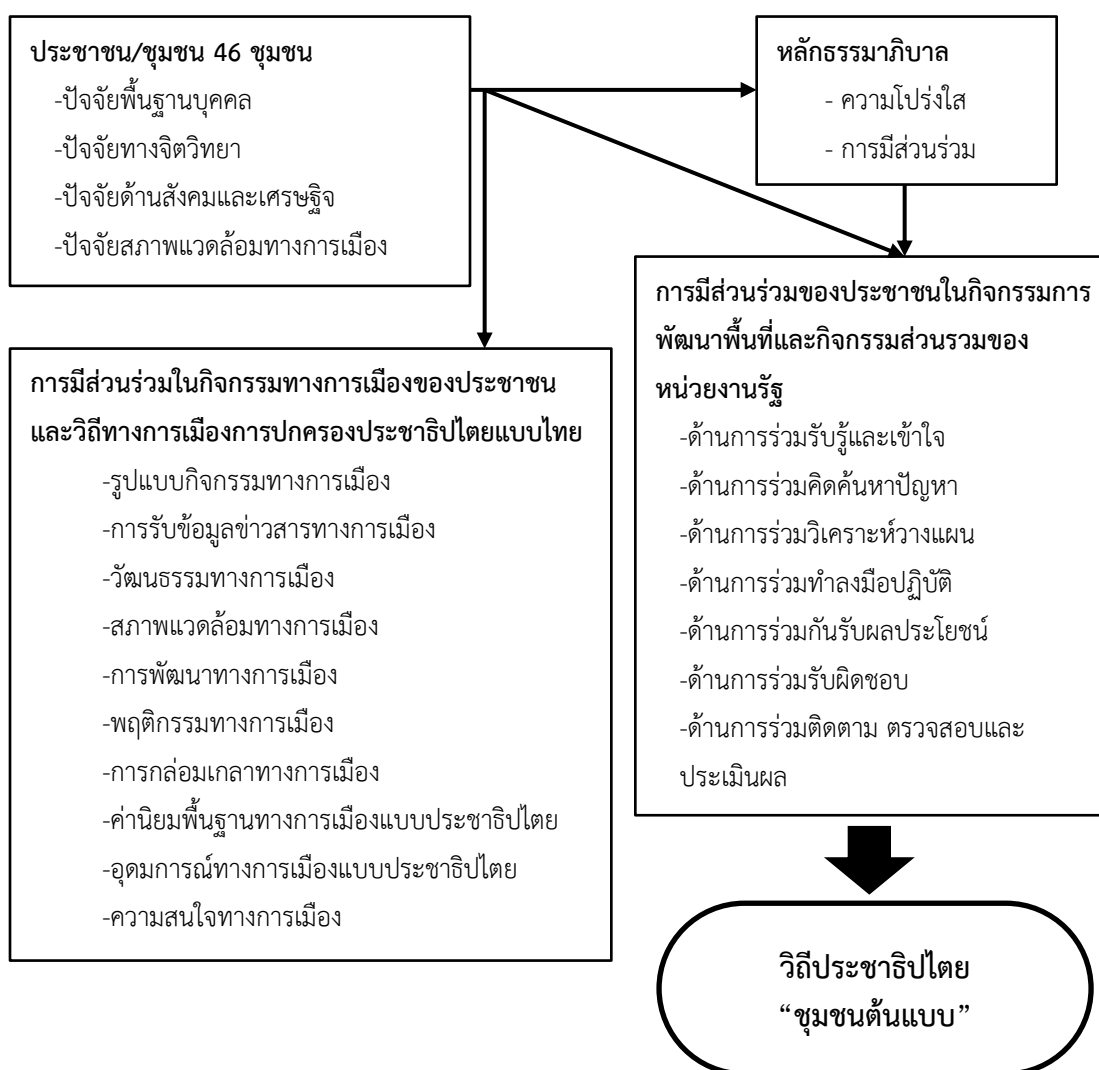
ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2560: 103)

ปี พ.ศ. 2561 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหาร การพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโซนภาคเหนือ ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Citizen Participation in Community Development Management for the Social Inequality Mitigation in the Three Poor Cities from the Northern Zone Based on the Sufficiency Economy Philosophy.) มี รายละเอียดดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 104)

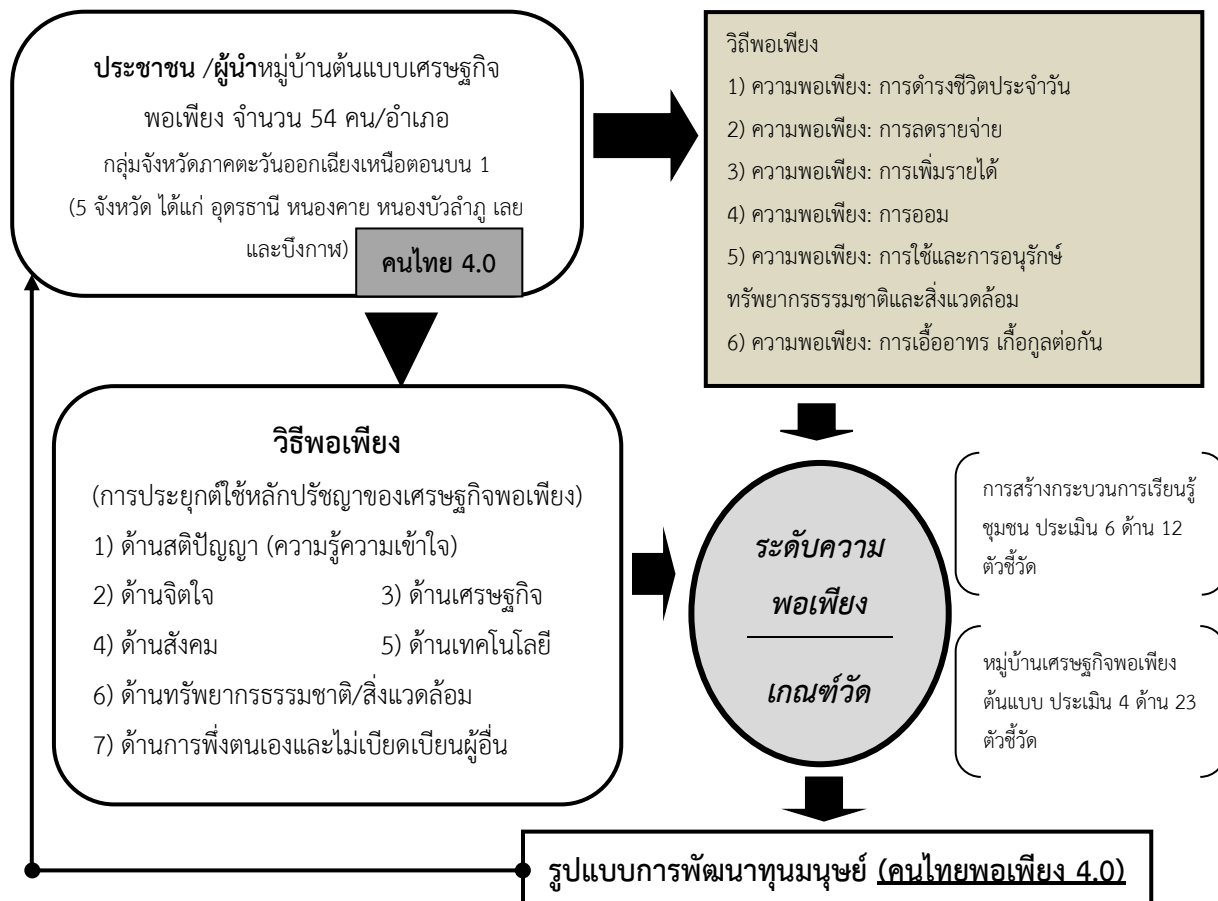
ภาพที่ 1.13 กรอบแนวคิด: กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโซนภาคเหนือ ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2561: 104)

ปี พ.ศ. 2562 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนวิถีประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล: หลักความโปร่งใส และหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร (The Community Development based on the Democratic Governance: Transparency and Public Participation Principles in Dusit District, Bangkok.) มีรายละเอียดดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 162)

ภาพที่ 1.14 กรอบแนวคิด: การพัฒนาชุมชนวิถีประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล: หลักความโปร่งใส และหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2562: 162)

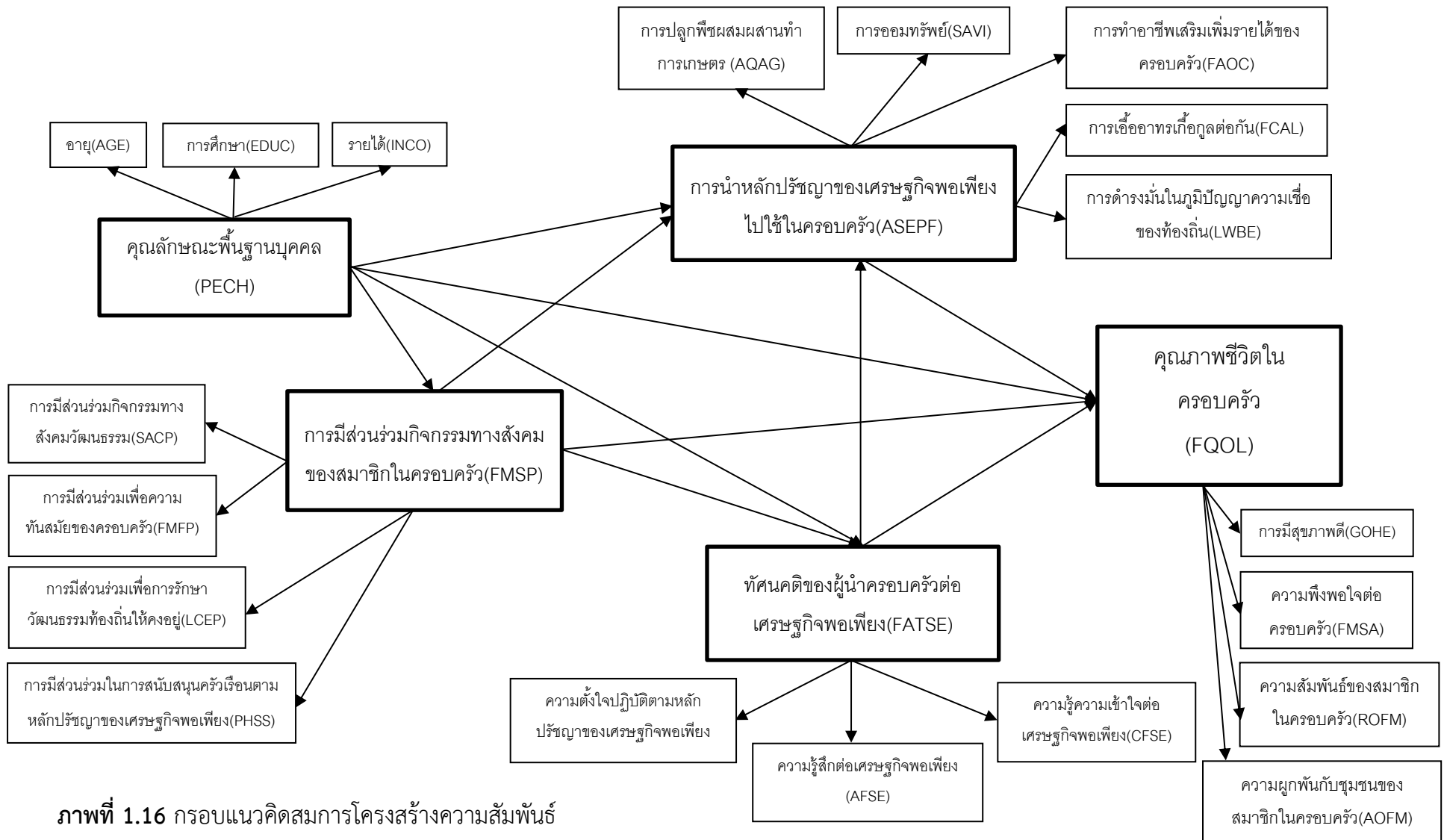
ปี พ.ศ. 2562 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๑ (The Model of Human Capital Development for Progressing from Poverty to “the Level of Sufficiency: Happy E-san” under the Sufficiency Economy Philosophy: A Case Study of the Upper North Eastern Region 1 Local Resident.) มีรายละเอียดดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 137)

ภาพที่ 1.15 กรอบแนวคิด: รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๑
ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2562: 137)

ปี พ.ศ. 2562 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีภาพต่อไปนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 151)

ภาพที่ 1.16 กรอบแนวคิดสมการโครงสร้างความสัมพันธ์

1 ทศวรรษ ของการวิจัยที่ผู้เขียนได้ดำเนินการลงพื้นที่ในการทำวิจัยทั้งการวิจัยองค์ความรู้ และวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น สะท้อนกระบวนการทัศน์วิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน ดังนั้นฉากทัศน์แห่งความจริงที่ผู้เขียนได้ส่งผ่านกระบวนการวิจัยที่เป็นเชิงวิทยาศาสตร์นั้น ได้วิจัยทางสังคมศาสตร์มากกว่า 14 ผังคิดหรือระเบียบวิธีคิด หรือเรียกว่า กระบวนทัศน์เชิงวิจัย ทราบว่า กรอบแนวคิดต้องถูกเชื่อมโยงจากจุดเริ่มต้นผ่านกระบวนการออกแบบด้วยเครื่องมือวิจัยพิสูจน์ข้อเท็จจริง เกิดข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลให้เป็นสารสนเทศจนต้องสังเคราะห์ให้เป็น “องค์ความรู้ใหม่” ที่ต่อบัวตฤประสงฆ์ที่ชุมชนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ งานวิจัยหลายงานจำเป็นต้องทำเพื่อ “ขึ้นหิ้ง” นักวิจัยจึงต้องกลั่นกรองจาก “หิ้งไปสู่ห้าง” ถ้าไม่มีของบนหิ้งอาจไม่รู้จะขายอะไรในห้างก็เป็นได้ จากการวิจัยสร้างคุณค่าสู่งานวิจัยสร้างมูลค่าได้ จากการวิจัยสร้างองค์ความรู้ใหม่ สู่งานวิจัยพัฒนาได้ นี่คือภาพแห่งกระบวนทัศน์ใหม่ของการวิจัยในยุคปัจจุบัน ... งานวิจัยต้องเป็นอะไหล่ในการพัฒนาประเทศให้ทันท่วงที

1.3.3 ความสำคัญของกระบวนทัศน์

เมื่อถามว่า กระบวนทัศน์สำคัญอย่างไร? ต้องตอบให้ได้ว่า “ความจริงสำคัญอย่างไร?” ด้วย ต้องตอบให้ได้ว่า ภาพอนาคต? ฉากทัศน์? ผังมโนทัศน์? แผนโลกทัศน์? กรอบแนวคิด? สำคัญอย่างไร? ด้วย นี่คือนสิ่งที่ต้องอธิบายว่า กระบวนทัศน์เป็นลายแทงในการค้นหาความจริง นั่นเอง

ความสำคัญของกระบวนทัศน์ มีดังนี้

- เป็นพิมพ์เขียวของความคิดทั้งต้องมีเป้าหมายในการค้นหาความจริง
- เป็นฉากทัศน์ความคิดที่ถูกเชื่อมโยงให้เห็นภาพของกระบวนการคิดทั้งระบบในเรื่องที่ต้องการรู้ความจริง
- เป็นผังความคิด ภาพมโนทัศน์ และโลกทัศน์ของความคิด สะท้อนความมุ่มองความคิดที่เป็นระบบเป็นแบบแผนเป็นขั้นเป็นตอน และเป็นเหตุเป็นผล
- ทางวิธีคิด ระบบระเบียบของความคิด ความรู้ คุณค่า ที่เป็นรูปธรรม เป็นเสมือนลายแทงความคิด
- เค้าโครงความรู้ รูปแบบ ตัวแบบที่เป็นจริงสามารถเห็นภาพสะท้อนความจริงได้
- ระเบียบวิธีการวิจัย กรอบแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ กรอบแนวคิดทางการวิจัยที่ตัวแปรต้นตัวแปรตาม จากเหตุปัจจัย ไปหา ผลปัจจัย จนนำไปสู่การได้มาซึ่งข้อเท็จจริง ความรู้ หรือองค์ความรู้

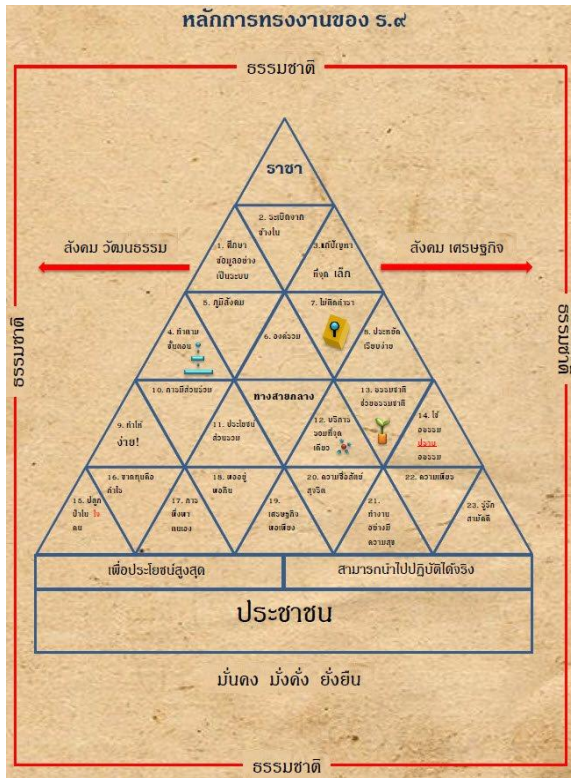
- องค์กรรวมความคิดความรู้ คือ ปัญญา (Wisdom) การสะสมองค์ความรู้วันหนึ่งจะถึงตาน้ำของความรู้ที่ปวงจนสิ่งที่เป็นปัญหาเราจะกระจ่างแจ้งในวิชาเหล่านั้นกลายเป็น “ปัญญา” ความรู้แจ้งแทงตลอดซึ่งความไม่รู้หรือความโง่เขลา

- เป็นวงจรของเหตุผลปัจจัยความจริงของชีวิตมนุษย์ในมิติเชิงพุทธ เรียกว่า ไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณ์ และปฏิจจสมุปบาท

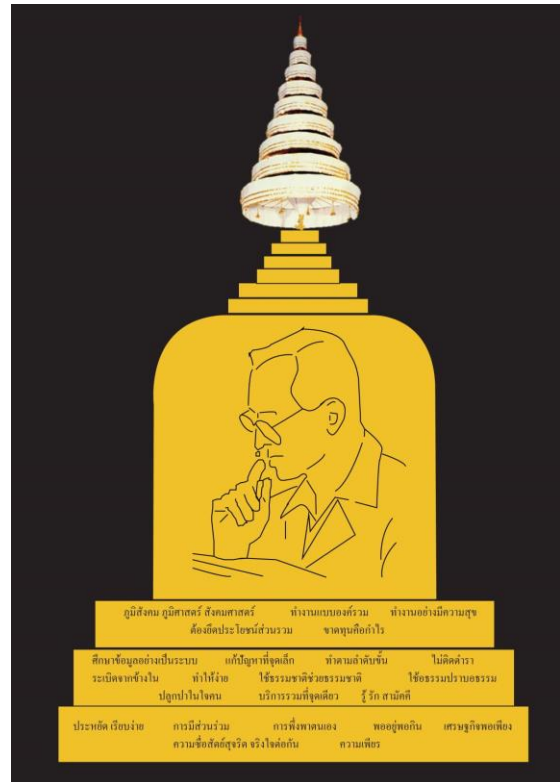
ดังนั้นความสำคัญของกระบวนการทัศน์เป็นสิ่งที่ผูกโยงระบบความคิดและการกระทำของคนเรากับสิ่งที่เป็นจริงที่เกิดอยู่ในชีวิตประจำวัน ทำไมเราเป็นคนจนในปัจจุบันเพราะไม่รู้จักให้ทานในอดีต ทำไมเราชีวิตสิ้นสุภาพไม่ดีตลอดเพราะเราเคยฆ่าสัตว์ตัวชีวิตมาในอดีต กล่าวคือ สรรพสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันย่อมมีร่องรอยของการกระทำไว้แต่อดีตเสมอ ผลของการกระทำในอดีตย่อมชี้้นำหรือเป็นเหตุปัจจัยไปยังผลในปัจจุบัน เหตุผลของปัจจุบันจะถูกโยงไปสู่ผลในอนาคตเสมอ ถ้าหากมนุษย์ทำดีวันนี้วันนี้ดีแล้วพรุ่งนี้ต้องดี ดังนั้นเหตุผลของปัจจุบันสำคัญที่สุดในการก่อรูปกระบวนการทัศน์ใหม่ ๆ ขึ้นมาก กระบวนการทัศน์ในปัจจุบันจึงมีความสำคัญมากกับฉากทัศน์ชีวิตของเราในปัจจุบันและอนาคต แล้วโยงย้อนไปยังอดีตได้เช่นเดียวกัน

1.4 รูปแบบการคิดออกแล้วในห้องเรียน

คำว่า “การคิดออกแล้ว” เป็นกระบวนการวิธีในการที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชนะ โนด ใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ในการเรียนในชั้นเรียน หรือออกแบบการเรียนรู้ให้นักศึกษาที่เข้ามาได้ใช้กระบวนการทางความคิดเป็นฐานในการเสริมสร้างความรู้ ออกแบบความคิดจนเข้าใจในรูปแบบ ก่อรูปเข้าถึงกระบวนการทัศน์วิธีคิดใหม่ ๆ และหลากหลายน่าสนใจ จึงเกิดเป็นการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ บูรณาการความรู้ได้ทุกรายวิชา จนเกิดปัญญาได้ในที่สุดแต่ต้องเริ่มต้นจาก “คิดออกแล้ว” จึงมีรูปแบบวิธีคิดที่หลากหลายโดยใช้ “วิธีคิดจากนามธรรมสู่ธรรมรูป” “วิธีคิดแบบสร้างภาพ” “วิธีคิดแบบประยุกต์ข้อความสู่ภาพจริง” มีภาพที่หลากหลายจากตัวอย่างในการสร้างภาพแบบคิดออกแล้ว ของนักศึกษาในรายวิชากระบวนการทัศน์พัฒนาสังคมพื้นฐานและหลักการจัดการสังคมและวัฒนธรรม โดยประยุกต์ใช้กับหัวข้อบรรยาย “เรียนรู้หลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9” ไว้ดังนี้

ภาพที่ 1.17 พีระมิตทรงงานของราชา

ภาพที่ 1.18 เจดีย์ของราชา

ภาพที่ 1.19 เพชรราชา

ภาพที่ 1.20 ระย้าไฟกับหลักการทรงงาน

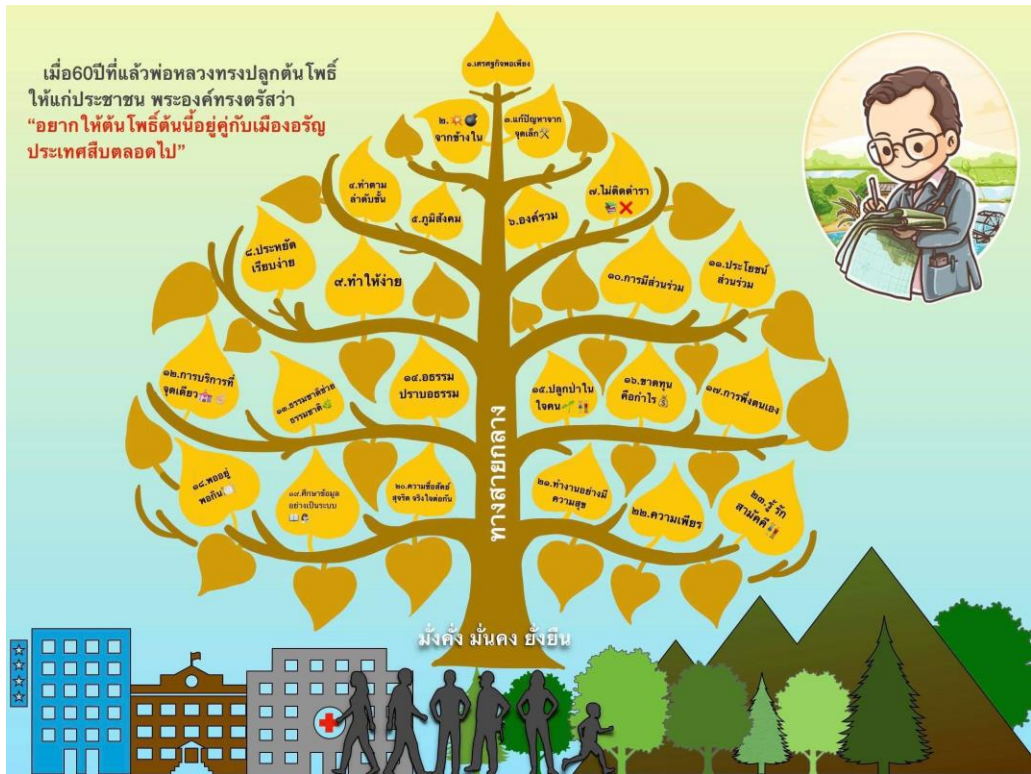
ภาพที่ 1.21 หลักทรงงานของราชาใช้ทั่วโลก

ภาพที่ 1.22 หยดน้ำแห่งราชา

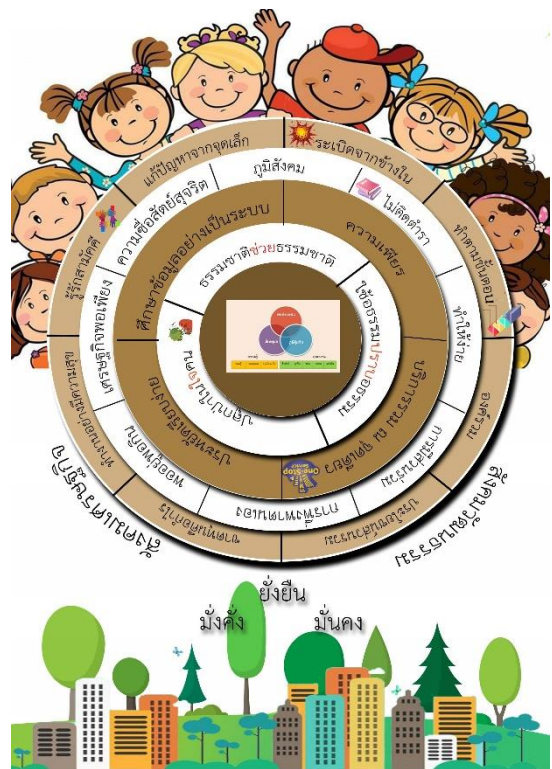
ภาพที่ 1.23 บอลลูกกับหลักการทรงงาน

ภาพที่ 1.24 รั่มโพธิ์แห่งราชา

ภาพที่ 1.25 เริงช้าแห่งราชา

ภาพที่ 1.26 ชินแสแห่งหลักทรงงาน

ทุกภาพถูกคัดเลือกมาเป็นแนวคิดเบื้องต้นที่เกิดขึ้นจากการคิด ปูรังแต่่ง ตรวจสอบร่วมคิด ของนักศึกษา ให้แนวทาง คำแนะนำจากผู้สอนจนก่อรูปวิธีคิดให้นักศึกษาในการใช้ประโยชน์ในการ เรียนรู้กับรายวิชาอื่น ๆ ได้ปลูกฝังให้นักศึกษาคิดเป็น คิดเชิงระบบ คิดรอบคอบ คิดสุขุม คิดสู้บันได การคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” ตามหลักการคิดของพุทธศาสนานั้นเอง

1.5 บทสรุป

กระบวนการทัศน์มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์อย่างยิ่ง เพราะกระบวนการทัศน์เป็นเส้นทางของ ความจริงในชีวิต เป็นร่องรอยที่เก็บระบบความคิด ความรู้ คุณค่า องค์ความรู้จากเหตุไปสู่ผล ผลไป หาเหตุ อาทิ อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท เป็นกระบวนการทัศน์แห่งชีวิตของมนุษย์ ส่วนหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกระบวนการทัศน์แท้ในการพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืน โดยแก่น ของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือ ชีวิตมนุษย์ ให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข ไม่สุดโต่ง ไม่หย่อนยาน ดังนั้น แก่นกระบวนการทัศน์จึงเริ่มต้นที่ความจริงในมนุษย์ โดยศาสนาเป็นผู้ค้นหาความ จริง ได้ผลค้นหาเหตุ ได้ผลค้นหาเส้นทางไปสู่ผล แม้ค้นหาไม่เจอความหลุดพ้นแต่ยังอยู่ท่ามกลาง เส้นทางร่องรอยของการแสวงหาความจริงอยู่นั่นเอง

กระบวนการทัศน์จึงเริ่มต้นจากกระบวนการวิธีคิดที่มีระบบ แบบแผน เป็นขั้นเป็นตอน มีความเป็น วิชาการ มีเหตุมีผล มีเป้าหมายชัดเจนในการกำหนดกระบวนการทัศน์เพื่อสร้างทางวิธีคิด และการ กระทำไปสู่ผลลัพธ์ที่สำเร็จได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นจึงสรุปให้ชัดเจนไว้ว่า

- กระบวนการทัศน์ คือ ฉากทัศน์แห่งความจริง
- กระบวนการทัศน์ คือ เส้นทางของความรู้ที่ถูกจัดอย่างเป็นระบบ
- กระบวนการทัศน์ คือ ผังมโนทัศน์แห่งความคิด ความรู้ ความจริงแท้ของชีวิต
- กระบวนการทัศน์ คือ ผังเครือข่ายเหตุและผล ผลและเหตุ มรรคาแห่งความจริงแท้
- กระบวนการทัศน์ คือ กรอบแนวคิดในการค้นหาข้อเท็จจริงที่มีเป้าหมายตามแบบ

แผนวิธีวิจัย วิธีวิทยาศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับในสากล

- กระบวนการทัศน์ คือ เส้นทางกรรมลิขิตของมนุษยชาติที่ถูกจารึกไว้ด้วยความจริงแท้

สืบโยงจากปัจจุบันไปสู่อนาคต จากอดีตไปสู่ปัจจุบัน

“ผู้เป็นบิดาแห่งกระบวนการทัศน์แท้จริงของชีวิตมนุษย์ คือ องค์พระ สัมมาสัมพุทธเจ้า ศาสตราของศาสนาพุทธ ผู้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ของการหลุดพ้น คือ อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท”

คำถามท้ายบท

จงอธิบายเชิงเหตุผล เป็นเหตุเป็นผล ถูกต้องชัดเจนทั้ง 10 ข้อดังต่อไปนี้

- 1) จงอธิบายวิธีคิด 10 ประการของโยนิโสมนสิการ อย่างละเอียด?
- 2) “สัมมาทิฐิ” ในมรรคมีองค์ 8 มีความสัมพันธ์กับวิธีคิดในศตวรรษที่ 21 อย่างไร?
- 3) กระบวนทัศน์แห่งชีวิต คืออะไร?
- 4) หลักธรรมกับหลักคิดแตกต่างกันอย่างไร?
- 5) ความคิดเชิงพหุวิธี คืออะไร?
- 6) พระพุทธเจ้า ศาสดาเอกของโลกของพุทธศาสนา มีวิธีคิดและวิธีปฏิบัติอันล้ำเลิศที่นำสู่การบรรลุธรรมอย่างไร?
- 7) กระบวนทัศน์ของในหลวงรัชกาลที่ 9 มีวิธีคิดในการทรงงานที่เรียกว่า “หลักทรงงาน” หลักการใดที่สัมพันธ์กับการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน?
- 8) จงอธิบาย “อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ ปฏิจจนุปบาท” เกี่ยวพันกันอย่างไร?
- 9) กระบวนทัศน์ คือ กรอบแนวคิดในการค้นหาข้อเท็จจริงที่มีเป้าหมายตามแบบแผนวิธีวิจัย วิธีวิทยาศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับในสากล จงอธิบายอย่างละเอียดและยกตัวอย่างกรอบวิจัยมาอธิบายประกอบ?
- 10) ลายแทงนักคิด 10 ประการของศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ มีวิธีคิดที่สอดคล้องกับปัจจุบัน จงสรุปทุกวิธีคิดเป็นภาพเชิงเหตุผล?

เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงสำคัญ

ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. (2552). **คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง/มูลนิธิพระดาบส**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ.

เอกสารอ้างอิงทั่วไป

Capra, F. (1986). **The Concept of Paradigm and Paradigm Shift**. Re-Vision, Vol.9 Number 1, 3.

Guba, E.G. (1990). **Paradigm Dialog**. London: Sage.

Kuhn, Thomas S. (1970). **The Structure of Scientific Revolutions**. (Second Edition). Chicago: The University of Chicago Press.

Medin, D.L. (1989). **Concepts and conceptual structure**. American Psychologist, 44, 1496-1481.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2553). **การคิดเชิงวิเคราะห์**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดีย.

_____. (2554). **การคิดเชิงบูรณาการ**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดีย.

_____. (2554). **การคิดเชิงประยุกต์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดีย.

_____. (2554). **การคิดเชิงสังเคราะห์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดีย.

_____. (2555). **การคิดเชิงเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดีย.

_____. (2555). **การคิดเชิงมโนทัศน์**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดีย.

_____. (2555). **การคิดเชิงวิพากษ์**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดีย.

_____. (2555). **การคิดเชิงอนาคต**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดีย.

เกษม วัฒนชัยและจिरายู อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2555). **CSR ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์.

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (บรรณาธิการ). (2545). **มิติสุขภาพ : กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อสร้างสังคมแห่งสุขภาวะ**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

- โกศล ช่อผกา. (2542). **พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวลึก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.).
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยาและปริยานุช พิบูลสรารุช. (2554). **ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- ชลลดา ทองทวี. (2545). **ทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องกระบวนทรรศน์: ความหมาย**, สืบค้นวันที่ 2 มีนาคม 2552 จาก <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9773.html>
- ณัฐพงษ์ ทองภักดี. (2550). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: ความเป็นมาและความหมาย**. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ ปีที่ 47 ฉบับที่ 1/2550.
- ทรงจิต พูลลาภ. (2554). **ทวนทางสังคมกับการพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนชาติพันธุ์ในโครงการหลวงหมอกจำ่ม**. ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา แขนงวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- นฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทยาพงศ์, ชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์. (2550). **เศรษฐกิจนอภาคทางการในเขตเมืองเพื่อการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ประเวศ วะสี. (2545). **วิถีมุขยในศตวรรษที่ 21 สู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- _____. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ประสาน ต่างใจ. (2545). **บุพนิมิต กระบวนทัศน์ใหม่**. กรุงเทพฯ: วิถีทรรศน์.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2545). **“ทุนนิยมกับพุทธศาสนา”**. ในวารสารพุทธศาสนศึกษา 9 (1) มกราคม-เมษายน, หน้า 4-96.

- ปริญานุช พิบูลสรารุช. (2549). **การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. เอกสารประกอบการนิทรรศการภายในหอคำหลวง หอปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระหว่างงานพืชสวนโลก จังหวัดเชียงใหม่ (กันยายน 2549).
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2555). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพฯ: พุทธธรรมประดิษฐาน ๒๖ ศตวรรษกาล.
- _____. (2556). **โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. พิมพ์แยกเล่มเฉพาะบท ครั้งที่ 24. กรุงเทพฯ: ปัญญาประดิษฐาน.
- _____. (2557). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต).
- พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ดร. (2557). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**. กรุงเทพฯ: เอกพิมพ์ไท.
- พระสมบัตติ รกขิตจิตโต, บรรณาธิการบริหาร. (2551). **พุทธประวัติ**. ปทุมธานี: เอส.เอ็ม.เค พรินต์ติ้ง.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2552). **การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2553). **รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2555). **การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร**. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนมหาวิทยาลัย).
- _____. (2555). **วิถีคนเมืองกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.).
- _____. (2558). **การพัฒนาและการจัดการทุนทางวัฒนธรรมด้านการละเล่นท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนดุสิตารามเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.).
- _____. (2558). **ตามรอยพ่อ...อยู่อย่างพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ดี-วิทย์.

- _____. (2558). แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดย
กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม. งานวิจัย
ฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2558). เอกสารประกอบการสอนรายวิชา SIM2110 เศรษฐกิจสังคมตามแนว
พระราชดำริ (Social-Economics under the Royal Initiatives). เอกสาร
ประกอบการสอนประจำแขนงวิชาการจัดการพัฒนาสังคม สาขาวิชาการจัดการสังคมและ
วัฒนธรรม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สวนสุนันทา.
- _____. (2559). แนวทางการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของ
ประชาชนตลาดน้ำสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. งานวิจัย
ฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา งบประมาณแผ่นดิน (วช.).
- _____. (2559). เศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ. เอกสารประกอบการเรียนการสอนระดับ
ปริญญาตรี สาขาวิชาการจัดการนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (เย็บ
เล่ม)
- _____. (2560). การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่
ผลกระทบน้ำท่วมและน้ำเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัด
อุดรธานี. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา งบประมาณแผ่นดิน (วช.).
- _____. (2560). แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัด
มัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวน
สุนันทา.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2561). กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความ
เหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนในภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียง. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
งบประมาณแผ่นดิน (วช.).
- _____. (2562). การพัฒนาชุมชนวิถีประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล: หลักความโปร่งใส
และหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. งานวิจัยฉบับ
สมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา งบประมาณแผ่นดิน (วช.).

- _____. (2562). **นวัตกรรมวิธี วิถีพัฒนา ภูมิปัญญาภูมิทัศน์พัฒนา**. เอกสารเย็บเล่มในการเรียนการสอนของสาขาวิชาการจัดการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2562). **บุพปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง**. วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2562). **รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๑**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา งบประมาณแผ่นดิน (วช.).
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนดและคณะ. (2554). **ความผูกพันของครอบครัวทหารต่อชุมชนยานเกราะ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2554). **วัฒนธรรมทางการเมืองและการกลมกลืนทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 สังกัดสำนักงานเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2557). **เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- โรบินสัน เคน. (2561). **จะสร้างสรรค์ชีวิต ต้อง คิด นอก กรอบ OUT of OUR MINDS**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ลีลาภรณ์ บัวสาย, บรรณาธิการ. (2549). **เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วรเดช จันทรศร. (2554). **การจัดการภาครัฐตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2550). **การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: โพรเพซ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่เก้า (พ.ศ.2545-2549)**. กรุงเทพฯ: ศุภสภาลาดพร้าว.

- _____. (2550). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ๒๑ เซ็นจูรี่.
- _____. (2551). **จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง...สู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์.
- _____. (2551). **เส้นทางสู่ความพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ๒๑ เซ็นจูรี่.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2560). **เศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กปร.
- สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร. (2548). **กระบวนทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2541). **การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริในวาระสารน้ำ**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง, ธ.ค. 2541-ม.ค. 2542 หน้า 16.
- อภิชัย พันธเสน, บรรณาธิการ. (2555). **เหลี่ยมหลังเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในทศวรรษหน้า (2556-2565)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2544). **กรอบความคิดว่าด้วยกระบวนทัศน์สุขภาพ, บทความ, สืบค้นวันที่ 3 มีนาคม 2552 จาก <http://www.midnightuniv.org/datamid2001/newpage3.html>**
- อำพน กิตติอำพน. (2550). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย**. นนทบุรี: เพชรรุ่งการพิมพ์.

แผนบริหารการสอนบทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

หัวเรื่อง

1. นิยามคำว่า “พัฒนาสังคม”
2. โครงสร้างทางสังคมและตัวชี้วัดการพัฒนาสังคม
3. ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม
4. บทสรุป

ความคิดรวบยอด

“พัฒนาสังคม” เป็นศาสตร์ประยุกต์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเพื่อสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้คนอยู่มีสุข ชุมชนท้องถิ่นร่มเย็นเป็นสุข สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และสิ่งแวดล้อมดีมีความยั่งยืน บ่งชี้อย่างชัดเจนให้สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน SDGs ของสหประชาชาติ โดยมีฐานคิดของหลายนักคิดที่ศึกษาไว้ทั้งไทยและต่างชาติแต่สิ่งที่สำคัญของศาสตร์การพัฒนาสังคมไทย คือ ศาสตร์แห่งภูมิสังคมไทย ศาสตร์แห่งราชา ศาสตร์แห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นต้องเริ่มเรียนรู้ทั้งนิยาม โครงสร้างของสังคม ตัวชี้วัดและทฤษฎีดั้งเดิมในการพัฒนาสังคมให้รอบด้าน

วัตถุประสงค์

1. สามารถอธิบายความหมายและองค์ประกอบของคำว่า “พัฒนาสังคม” ได้อย่างชัดเจน
2. สามารถเข้าใจ และอธิบายประเด็นโครงสร้างทางสังคม
3. สามารถวิเคราะห์ตัวชี้วัดการพัฒนาสังคม
4. สามารถสังเคราะห์ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมกับบริบทสังคมปัจจุบันได้
5. สามารถอธิบายและชี้ทฤษฎีการพัฒนาที่เหมาะสมกับสังคมไทยได้

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. การบรรยายเรื่องการพัฒนาสังคม โครงสร้างทางสังคม ทฤษฎีการพัฒนาสังคม
2. ตอบปัญหา ถาม/ตอบโดยวาจา
3. อภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน
4. ศึกษาเอกสารประกอบการสอนประจำบท
5. อธิบายสรุปเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญ

6. มอบหมายรายงาน
7. ทำแบบคำถามท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอนประจำบท
2. การนำเสนอด้วยคอมพิวเตอร์ (Power point presentation)
3. ภาพหลักคำสอนต่าง ๆ
4. แบบคำถามท้ายบท
5. ใบงานที่เกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาสังคม โครงสร้างทางสังคม ทฤษฎีการพัฒนาสังคม

การวัดผลและประเมินผล

1. สังเกตระหว่างการบรรยาย
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนและการถาม/ตอบ
3. สังเกตการร่วมทำกิจกรรมในชั้นเรียน
4. ถามตอบเพื่อทบทวนความรู้ในชั้นเรียน
5. ตรวจแบบคำถามท้ายบท
6. สอบวัดความรู้ความสามารถ (เก็บคะแนน 10 คะแนน ใช้เวลา 1 ชั่วโมง)

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคม เป็นศาสตร์ประยุกต์จากสังคมศาสตร์ไปสู่การใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ยกระดับ ส่งเสริม สร้างสรรค์ ให้แก่บุคคล ชุมชนและสังคม ธรรมชาติของการพัฒนาสังคมต้องมี เป้าหมายอยู่ที่การใช้ประโยชน์ และผู้ได้รับประโยชน์ในวงกว้าง มิใช่เป็นการสร้างองค์ความรู้เฉพาะ บุคคล แต่เป็นการสร้างองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ คน ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น หมู่บ้าน ย่านที่อยู่อาศัย เผ่าพันธุ์ กลุ่มสังคม สังคมชนบท สังคมเมือง ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โดยมีนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรม แบบแผน องค์ความรู้อย่างชัดเจนไปสู่การ พัฒนาเป้าหมายให้มีความเจริญขึ้น รุ่งเรืองขึ้น ยกระดับชีวิตดีขึ้น ร่มเย็นเป็นสุขขึ้น พ้นจากความ ยากจนมีชีวิตที่พอเพียง มีความสุข พออยู่พอกิน พอมีพอใช้ มีกินมีเก็บ อยู่กันพร้อมหน้า มีชีวิตแบบ สมดุลกับศักยภาพ อยู่กับธรรมชาติที่ดี ทุกคำสำคัญทุกนามวลีมีนัยสำคัญของการพัฒนาทั้งสิ้น ดังนั้นคำว่า “พัฒนาสังคม” ต้องก่อให้เกิดความสุขความเจริญของคนหมู่มาก นั่นเอง

ทั้งนี้ “**ฐานคิดระดับโลก คือ 17 Sustainable Development Goals (SDGs)**” โดย วาระ 2030 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งได้รับรองจากทุกประเทศสมาชิกสหประชาชาติในปี 2558 ได้ จัดทำพิมพ์เขียว (blueprint) ร่วมกันเพื่อสันติภาพและความเจริญรุ่งเรืองให้กับประชาชนและโลก ทั้งในปัจจุบันและอนาคต หัวใจสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ 17 เป้าหมายการพัฒนา (SDGs) ซึ่งเรียกร้องอย่างเร่งด่วนสำหรับทุกประเทศทั้งพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาที่เป็นหุ้นส่วน ระดับโลก ให้ปฏิญญาว่าพวกเราจะต้องยุติความยากจนและการกีดกันอื่น ๆ จะต้องดำเนินควบคู่ไป กับกลยุทธ์ที่ปรับปรุงสุขภาพและการศึกษาลดความไม่เท่าเทียมกันและกระตุ้นการเติบโตทาง เศรษฐกิจ ซึ่งสิ่งสำคัญพวกเราทุกประเทศมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้บรรลุผลใน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ “สังคม” และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งมั่นให้บรรลุ 17 เป้าหมาย 169 ผลลัพธ์ (The 17 Sustainable Development Goals and 169 targets) (UNITED NATIONS, 2020)

ภาพที่ 2.1 17 Sustainable Development Goals

ที่มา: UNITED NATIONS. (2020)

2.1 นิยามคำว่า “พัฒนาสังคม”

การให้คำนิยามพัฒนาสังคมต้องจำแนกออกให้ชัดเจนว่า สังคม และการพัฒนา และการพัฒนาสังคม ให้มีความชัดเจนเพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจตรงกันในการสร้างกระบวนการทัศน์อย่างเดียวกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ความหมาย “สังคม”

“มีคำกล่าว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม อริโตเติล กล่าวไว้ตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ”

ภุสิทธิ์ ภุคำชะโนด (2558: 157-158) ได้อธิบายสรุปความหมายของคำว่า สังคม ไว้ในเอกสารประกอบการสอนรายวิชาเศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ ไว้ว่า คำว่า “สังคม” คำในภาษาบาลี สามารถจำแนกเป็นสองคำที่มีความหมายเฉพาะตัวเองคำแรก คือ “สัง” กับ “คม” ซึ่งคำว่า “สัง” แปลว่าด้วยกัน พร้อมกัน ส่วนคำว่า “คม” แปลว่า ไป ดำเนินไป เมื่อรวมกัน “สังคม” (Society) หลายคนจะเข้าใจตรงกันว่า “การอยู่ร่วมกัน” “ไปพร้อมกัน” “ไปด้วยกัน” นั้นหมายความว่าบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาอยู่อาศัยร่วมกัน ภายใต้อาณาเขตเดียวกันอย่างชัดเจน มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยมีวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ เหมือนกัน พึ่งพาอาศัยกันได้

และอยู่ภายใต้กฎระเบียบเดียวกัน บางที่อาจแสดงออกมาในเชิงรูปธรรม เป็นกลุ่มคน เผ่า หมู่บ้าน ชุมชน สมาคม ภาค ประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ในทิศทางเดียวกันว่า สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันนับตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีขอบเขตที่กำหนดไว้ อย่างชัดเจน มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทั้งการทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี การยึดถือ ระเบียบแบบแผนอย่างเดียวกัน การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันแก้ไขปัญหารับผิดชอบกิจกรรมที่เกิดขึ้นใน กลุ่มไปให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างพร้อมเพียงกัน ซึ่งสังคมจะมีลักษณะเด่นชัดตามแบบแผนของ ตนเอง เช่น สังคมเมือง สังคมชนบท ย่อมมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปแต่สิ่งที่สำคัญที่สุดมักจะมีการ ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน (พทยา สายหู, 2526: 67; จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์, 2545: 59; พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542,2546: 1159; พิชัย ผกาทอง, 2547: 20; คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550: 35; สุดา ภิรมย์แก้ว, 2544: 67) และคำว่า สังคม เกิดจากการรวมตัวกันของมนุษย์ตั้งแต่สองคน แล้วพัฒนาเป็นสังคมขนาดใหญ่ ซึ่งมีความสลับซับซ้อน มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และระเบียบปฏิบัติที่เป็นข้อตกลงร่วมกัน โดยมักจะรู้ และเข้าใจกันว่า สังคม หมายถึง “สังคมมนุษย์” นักปราชญ์ชาวกรีกโบราณ อริสโตเติล ได้กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม เพราะมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นหมู่คณะในรูปของสังคม” (สถาบันการศึกษาทางไกล, สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2548: 4; คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550: 32; พิชัย ผกาทอง, 2547: 20) ดังนั้นคำว่า “สังคม” จึงหมายถึง พื้นที่ชีวิตและกิจกรรมร่วมกันของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นตั้งแต่สามภรรยา ไปสู่ การสร้างครอบครัวและหลายครอบครัวเป็นคุ่ม หมู่ ชุมชน เผ่าและหมู่บ้าน มีกิจกรรมทางสังคม และวัฒนธรรมร่วมกัน มีพื้นที่รวมใจของคน จนหลายกิจกรรมที่ทำแล้วเป็นที่ยอมรับกันในหมู่บ้าน ชุมชนเกิดเป็นวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม มีวิถีประชา กฏกติกา จารีตขึ้น มีบรรทัดฐาน กฎหมาย ที่สำคัญ “หัวใจของสังคมคือ การสื่อสารการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน” เพราะสังคมต้องเชื่อมโยง ระหว่างคนต่อกัน คนร่วมกิจกรรมกับหลายคน ต้องมีจุดร่วมคือ คุยกัน สื่อสารกัน ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกันของคน นั่นเอง

นอกจากนี้ยังมีอีกหนึ่งคำที่มีความหมายเชื่อมโยงกันที่จำเป็นเรียนรู้ความหมายด้วย คือ คำว่า “ภูมิสังคม” เป็น 1 ใน 23 หลักทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (ในหลวงรัชกาลที่ 9) โดยมีสาระสำคัญดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 54-56)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554: 16-17) ได้อธิบาย “หลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ไว้ในหนังสือ พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา พบว่า การพัฒนาใดๆ ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่า เป็นอย่างไร และสังคมวิทยา เกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน ดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

ทั้งนี้จากประสบการณ์สนองพระราชดำริเรียนรู้หลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ของ ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล ได้แล้วว่า ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่งจะทรง “ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ” ให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้องเพื่อที่จะพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่าง ถูกต้อง ตรงความต้องการของประชาชน และทรงเตือนว่าการวางโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาประเทศนั้น ต้องให้ความเคารพและสอดคล้องกับ “ภูมิสังคม” โดย “ภูมิ” คือ ให้ความเคารพภูมิศาสตร์และ ทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่รอบๆ ตัวเรา หรือภาษาชาวบ้านคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่อยู่รอบๆ ตัวเรา เนื่องจากแต่ละแห่ง แต่ละภูมิภาคแต่ละมุมเมื่อนั้น ลักษณะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง สำหรับ “สังคม” นั้น คือ คน โดยจะเห็น ว่าความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม หลักปฏิบัติค่านิยมของคนที่อยู่ในท้องถิ่นต่างๆ แทบจะไม่เหมือนกันเลย จึงทรงกำชับว่าต้องให้ความเคารพต่อสองสิ่งนี้ รวมถึงต้องมีวิธีคิดอย่าง “องค์รวม” หรือมองอย่างครบวงจร ซึ่งไม่จำเป็นต้องผูกมัดติดตำรา หรือวิชาการและเทคโนโลยีที่อาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 50) นอกจากนี้การรู้จักภูมิสังคม เป็นสิ่งสำคัญของนักพัฒนา ซึ่งได้ระบุไว้ในหนังสือ พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา ที่กล่าวถึงหน้าที่และวิธีการของนักพัฒนา ว่า นักพัฒนาจะต้องมีหน้าที่และวิธีการทำงานที่เป็นกระบวนการ “หน้าที่” คือช่วยให้บุคคล พื้นที่เป้าหมาย หรือกิจการที่ตนรับผิดชอบมีความเจริญก้าวหน้าขึ้น ส่วน “วิธีการของนักพัฒนา” มีหลายขั้นตอนและหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับงานพัฒนาที่ทำจะขอยกตัวอย่างการทำงานพัฒนาชุมชนอย่างง่ายๆ ที่เคยปฏิบัติก่อนอื่นจะต้องหาข้อมูล รวบรวมปัญหาสภาพทั่วไปของ

ท้องถิ่นและชุมชน ทั้งในด้านภูมิศาสตร์และสังคม ซึ่งควรดูทั้งข้อมูลจากเอกสารการออกสำรวจ และข้อมูลจากบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลในพื้นที่และบุคคลที่เคยปฏิบัติงานมาแล้วทั้งนี้ การมีความรู้ด้านภูมิศาสตร์และแผนที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกำหนดพื้นที่ทางการเกษตรอุตสาหกรรม การตั้งถิ่นฐาน จะทำให้ทราบระยะทาง ลักษณะพื้นที่ รวมทั้งข้อมูลอื่นๆ ที่จะนำมาใช้เป็นฐานความรู้ในการปฏิบัติงาน จากนั้น จะต้องเขียนโครงการ บ่งให้เห็นชัดถึงสภาพทั่วไปของพื้นที่ สภาพปัญหา วิธีการแก้ปัญหา ช่วงเวลาปฏิบัติงาน งบประมาณที่จำเป็นต้องใช้และแหล่งงบประมาณ (อาจต้องหาตนเอง) และเมื่อเริ่มดำเนินโครงการแล้ว จะต้องให้ความสนใจ ไปดูและคอยแนะนำ รวมทั้งแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ระหว่างการทำงาน เพื่อให้สามารถทำงานในขั้นต่อไปได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ เมื่อโครงการประสบความสำเร็จแล้ว ควรจะมีการถ่ายทอดเทคโนโลยี เช่น การจัดการอบรม (Training) การจัดการดูงานแก่เจ้าหน้าที่และบุคคลเป้าหมาย ซึ่งจะช่วยให้มีความรู้ในงานที่ทำ และความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องดีขึ้น รวมทั้งเกิดความตื่นตัวต่อการใฝ่รู้ได้ แนวความคิดใหม่ๆ เช่น อาจนำคนที่เคยทำงานที่แห่งหนึ่งไปดูงานอีกแห่ง และที่สำคัญจะต้องมีการประเมินผลโครงการ (Monitoring) เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น ทั้งในระหว่างดำเนินโครงการ และเป็นบทเรียนสำหรับการจัดทำโครงการใหม่ครั้งต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 47-48) นอกจากนี้ ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด (2555: 2) ได้สรุปคำว่า “ภูมิสังคม” ไว้ว่า สภาพทางกายภาพ ลักษณะของพื้นที่ วิถีชีวิต ค่านิยม ความหลากหลายของขนบธรรมเนียมประเพณีที่อยู่รอบ ๆ ท้องถิ่นที่อาศัยนั้น ๆ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละแห่งตามภูมิภาค โดยการพัฒนาหนึ่ง ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ จะต้องคำนึงเสมอ ส่วนในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยจึงสรุปไว้ว่า ภูมิสังคม หมายถึง บริบททางพื้นที่ภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ธรรมเนียม จารีตประเพณี ข้อวัตรปฏิบัติ ค่านิยม วิถีชีวิตการดำรงอยู่ของประชาชนในพื้นที่ชุมชน ท้องถิ่นในการพัฒนา สิ่งต่าง ๆ เหล่าจำเป็นอย่างยิ่งในการเป็นข้อมูลเพื่อการตัดสินใจของนักพัฒนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจ เข้าถึง แล้วพัฒนาสู่ความยั่งยืนต่อไป ซึ่งในงานวิจัยภูมิสังคมที่สามารถมองเห็นได้พื้นที่นาเกลือ นาข้าว พื้นที่ราบ ลำน้ำ ป่าไม้ อ่างเก็บน้ำ อาชีพ วิถีชีวิต ชุมชนชนบทและเมืองเทศบาลบ้านดุง ครอบคลุมขนาดเล็ก ครอบคลุมขยาย ความหลากหลายของอาชีพ ศาสนาพุทธ ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2560: 56)

อย่างไรก็ตามในงานเขียนประสบการณ์การเรียนรู้ ตามรอยพระยุคลบาทของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา อดีตเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ทรงตามเสด็จการทรงงานพัฒนาประเทศ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ในหลวงรัชกาลที่ 9) ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 42; 291)

ในการพัฒนาประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับ “ภูมิปัญญาของไทย” ทรงสอนให้มีการพัฒนาโดยมีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ และพระองค์ทรงสอนเสมอว่าการไปทำโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่ใด ควรให้ความเคารพกับคำว่า “ภูมิสังคม” โดยต้องปรับตัวเราให้เข้ากับธรรมชาติของสถานที่ที่ไป รวมทั้งต้องรู้จักเคารพคน ดูความต้องการ และความพร้อมของคนในพื้นที่นั้นๆ ไม่ใช่บังคับให้ทำเหมือนกันทั่วประเทศ

ในงานเขียนนี้จึงระบุให้ชัดเจนว่า ภูมิสังคม คือ แผ่นดิน คน วิถีชีวิต มูลค่า คุณค่า จิตใจ กิจกรรม อาชีพ ปฏิสัมพันธ์ของคนหลาย ๆ คนในพื้นที่ชีวิต จึงเป็นสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ หรือสรุปสั้น ๆ คือ “แผ่นดิน สังคม วัฒนธรรม พื้นที่ชีวิตเท่ากับภูมิสังคม” ในนิยามเอกสารคำสอนฉบับนี้

2.1.2 ความหมาย “การพัฒนา” และ “พัฒนาสังคม”

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554; ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 75) ได้อธิบายแนวคิดสำคัญที่สุดในค่านิยามว่า “พัฒนา” ไว้อย่างชัดเจนในพระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะที่ปรึกษาเยาวชนและเยาวชนดีเด่น ณ ศาลาภกาภิรมย์ 7 พฤษภาคม 2513 ว่า

“...คำว่า “พัฒนา” ก็หมายถึงทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้าการพัฒนาประเทศก็ทำให้บ้านเมืองมั่นคงมีความเจริญความหมายของการพัฒนาประเทศนี้ก็เท่ากับตั้งใจที่จะทำให้ชีวิตของแต่ละคนมีความปลอดภัยมีความเจริญ มีความสุข ฉะนั้น จึงเข้าใจได้ว่า การพัฒนาทุกอย่างเป็นสิ่งที่ดีเพราะจะนำมาซึ่งความสุขความเจริญและความพอใจของแต่ละบุคคลในประเทศ...”

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (ในหลวงรัชกาลที่ 9) โดยระบุคำสำคัญที่สุดไว้ว่า “ก้าวไปทีละก้าว (Step by Step)” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554: 292)

พระราชดำริของพระองค์คือ การพัฒนาต้องเริ่มจากจุดเล็กๆ ก่อน ต้องพิถีพิถัน ทุกๆ สิ่งต้องค่อยๆ ทำไป ค่อยๆ ก่อร่างสร้างตัวไปเรื่อยๆ และก้าวไปทีละก้าว (Step by Step) เริ่มจากสิ่งที่จำเป็นของประชาชนที่สุดก่อน ได้แก่ ด้านสาธารณสุข จากนั้นจึงเป็นเรื่อง สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ ตลอดจนถึงต้องมี “ความปลอดภัย” อย่าใจร้อน ทำอะไรเกินตัว ถ้าเกินตัวเมื่อไหร่ที่ภูมิคุ้มกันจะไม่มี ความเสี่ยงก็จะเกิดขึ้น รวมทั้งยังทรงเป็นนักพัฒนาที่มีความเป็นศิลปิน ทำแล้วต้อง สวยงามด้วย เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทุกศูนย์จะสวยงามและสอดคล้องกับธรรมชาติ

คำที่สำคัญที่สุดในหัวข้อนี้คือ คำว่า “ศาสตร์แห่งกษัตริย์นักพัฒนา” บทสัมภาษณ์ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 12-16; ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 76) ได้อธิบายไว้ว่า

...ซึ่งในปีหนึ่ง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จะเสด็จฯ ไปทรงงานและประทับในภูมิภาคต่าง ๆ **ภูมิภาคละประมาณ 2 เดือน 4 ภาค 8 เดือน** พระองค์ทรงมีพระเมตตามาก ทรงเริ่มสอนเกือบเรียกว่าตั้งแต่วันแรกที่เข้าไปถวายงาน อย่างที่ ผมกล่าวแล้วว่าเมื่อเริ่มแรกถวายงานนั้นผมไม่มีพื้นฐานความรู้เรื่องการเกษตร พระองค์ทรงสอนด้วยวิธี ที่แยบยลมาก รับสั่งให้ทำ 3 ข้อ คือ “มองทุกอย่างที่ฉันทำ จดทุกอย่างที่ฉันพูด สรุปลสิ่งที่ฉันคิด”

ประการแรก ทรงรับสั่งว่า “มองทุกอย่างที่ฉันทำ” ต้องตั้งข้อสังเกตดี ๆ ว่า ทรงใช้คำว่ามอง ไม่ใช่ แค่เห็น ไม่ใช่แค่ดู ให้มองเพื่อหาความเข้าใจ หาความรู้ต้นเหตุปลายเหตุอย่างไร ให้มองทุกอย่างที่ฉันทำ

ประการที่สอง “จดทุกอย่างที่ฉันพูด” จะเห็นว่าผมเดินตามเสด็จนั้น ตอนแรก ๆ มีสมุดจด ตอนหลังจดไม่ไหว จึงใช้เทปตามอัดพระสุรเสียง มีคนเดียวที่ทำอย่างนั้น แล้วกลับมาประมวล จดทุกอย่างที่ฉันทำ จะได้เป็นหลักฐาน เหมือนเราไปเรียนหนังสือจดเล็คเชอร์

ประการที่สาม “สรุปลสิ่งที่ฉันคิด” คำว่าสรุปลสิ่งที่ฉันคิดคืออะไร ในการทรงงานของพระองค์คือ ทรงให้จดบันทึกไว้เพื่อกันลืมอดีต จดแล้วมองไปในอนาคต จะเรียกว่าวิสัยทัศน์หรือพันธกิจในอนาคต ซึ่งต้องเตรียมตัวรับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นด้วย ต้องสรุปบันทึกแล้วทูลเกล้าฯ ถวายพระองค์เป็นทางการทุกวัน ทรงตรวจเหมือนตรวจข้อสอบ วันไหนไม่มีแก้คือสอบผ่าน โดยแนวทางการสรุป 3 ประการ คือ กิจกรรม พระราชกรณียกิจ พระราชกระแส มีอะไรบ้าง และแนวพระราชดำริของพระองค์ที่มีต่อพื้นที่ หรือกิจกรรมนั้น ๆ จะดำเนินการใน

ทิศทางใด มีผลกระทบต่อประชาชนอย่างไร ต้องสรุปให้ครบถ้วน ถ้าไม่มีอะไรแก้ไข พระองค์จะพระราชทานกลับมา ถือเป็นคัมภีร์นำมาใช้เป็นแนวทางในการทำงานต่อไป ใครจะมากล่าวอ้างเป็นอย่างอื่นไม่ได้ รวมทั้งต้องทบทวนทักให้ทีมงานนำไปประสาน ถ้าหากจำเป็นจะตั้งเป็นคณะกรรมการหรือเป็นกรรมการ ในระดับโครงการในพื้นที่ ก็ทำเป็นโครงการเล็ก ๆ และประสานการจัดสรรงบประมาณจนครบถ้วนกระบวนการตามพระราชดำริ โครงการฯ ที่พระองค์พระราชทานพระราชดำริที่มีมากกว่า 4,741 โครงการ จะได้รับความรู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์มากมายและสอดคล้องกับ วิถีชีวิตไทยและภูมิประเทศในบ้านเรา... “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” ท่องจำกันเป็นสูตร เศรษฐกิจดีเป็นอย่างไร วางแผนไว้ให้คนร่ำรวย เราต้องเอาสังคมและสิ่งแวดล้อมไปแลก คู่หมัดหรือไม่ ได้อย่างเสียสองอย่าง ผลการพัฒนา ที่ผ่านมาได้สอนเรา เพราะเราอยากรวย อยากได้การเจริญเติบโต อยากให้เศรษฐกิจขยายตัวสูง เราได้มาแต่คุ้มไหม กับสิ่งที่เราต้องเสียไป ฉะนั้น ความยั่งยืนที่พูด ๆ กันไม่เกิด เพราะทุกคนอยากรวย แต่เราต้องรวยอย่างยั่งยืนด้วย รวยถึงลูกหลาน ไม่ใช่แค่ชั่วชีวิตเรา ต้องคิดให้ดี

ผมเคยเข้าเฝ้าฯ กราบพระบาทพระองค์ในวันที่ผมอายุ 60 ปี เป็นวัยที่จะเกษียณอายุราชการ พระองค์รับสั่งว่า “แล้วฉันล่ะ” วันนั้นผมอายุ 60 ปี ในขณะที่พระองค์ทรงเจริญพระชนมพรรษา 72 พรรษา นับตั้งแต่วันนั้นผมไม่กล้าเอ่ยถึงคำว่าเกษียณอีกเลย ผมจึงเปลี่ยนเป็นขอพระราชทานพรในวันคล้ายวันเกิดแทน พระองค์มักจะทรงให้พรที่จับลงด้วยงาน หรือการทำเพื่อคนอื่นว่า “ขอให้มีผละกำลังกายที่แข็งแรง เพื่อที่ จะทำประโยชน์ให้คนอื่นได้” หรือ “ขอให้มีความสุขในการทำประโยชน์เพื่อคนอื่น”

ต่อมาอีก 12 ปี เมื่อผมเข้าเฝ้าฯ กราบบังคมทูลว่าผมอายุครบ 72 ปี พระองค์ทรงนิ่งไปสักพักหนึ่ง แล้วทรงยกพระหัตถ์มาจับบ่าผมเขย่า แล้วรับสั่งว่า “สุเมธ งานยังไม่เสร็จ” พระองค์ทรงห่วงเรื่องงานอย่างแท้จริง เพราะพรสุดท้าย เป็นข้อความสั่งเสียสุดท้ายว่า “งานยังไม่เสร็จ”...

ครั้นต่อมาพระองค์ทรงมีพระบรมราโชวาทอธิบายความหมายของพระราชดำริ “**ชัยชนะแห่งการพัฒนา**” ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2539 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 152-153; ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 77) ความตอนหนึ่งว่า

“...ประโยชน์อันพึงประสงค์ของการพัฒนานั้น ก็คือ ความผาสุกสงบ ความเจริญมั่นคงของประเทศชาติและประชาชน. แต่การที่จะพัฒนาให้บรรลุผลเป็นประโยชน์ดังกล่าวได้ จำเป็นที่จะต้องพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้อยู่ดีกินดีเป็นเบื้องต้นก่อน เพราะฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนนั้น คือรากฐานอย่างสำคัญของความสงบและความเจริญมั่นคง. ถ้า

ประชาชนทุกคนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีแล้ว ความสงบ และความเจริญ ย่อมจะเป็นผล ก่อเกิด ต่อมาอย่างแน่นอน. จึงอาจพูดได้ว่า การพัฒนามีการพัฒนาที่คือการหาสงครามกับความยากจน เพื่อ ความอยู่ดีกินดีของประชาชนโดยตรง. เมื่อใดก็ตาม ที่ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี และ ประเทศชาติมีความสงบ มีความเจริญ เมื่อนั้นการพัฒนาจึงจะถือได้ว่าประสบความสำเร็จ เป็น ชัยชนะของการพัฒนาอย่างแท้จริง...”

นอกจากนี้คำว่า “พัฒนา” ซึ่งได้สรุปความหมายของนักวิชาการไว้ว่า คำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่ไม่สมบูรณ์สู่สภาพที่สมบูรณ์ขึ้น พัฒนาขึ้น เจริญขึ้น ดี ยิ่งขึ้นไปตามแบบแผน ความพอใจ ความต้องการของคนส่วนใหญ่ จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอยู่ที่ “คน” เมื่อคนพัฒนาแล้วต้องให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดีอยู่ดีมีความสุข มีคุณค่าในชีวิต ในการทำงาน ที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผล เพิ่มขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ปัจจุบัน ดังนั้นการพัฒนา จึงมีความหมายเด่นชัด เกี่ยวกับเรื่อง “การเปลี่ยนแปลง (Change) ให้ดีขึ้นกว่าเดิมโดยมีทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, 2546: 779; สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2547: 3,16; สนธยา พลศรี, 2545: 5; สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2552: 162; กระทรวงศึกษาธิการ, 2554: 2; กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง, 2549: 77) ดังนั้นคำว่า “พัฒนา” จึงหมายถึงการเปลี่ยนจากสภาพที่ไม่ บกพร่อง ไม่พึงปรารถนา ไม่พึงพอใจ ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณไปสู่สภาพที่ดีขึ้น เจริญขึ้น สมบูรณ์ พึงพอใจ น่าปรารถนา ซึ่งการพัฒนานั้นต้องมีทิศทางที่ถูกกำหนดไว้ร่วมกันของสังคม ส่วนรวมและต้องบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 158) เมื่อกล่าวสรุปคำว่า “พัฒนา” ก็ย่อมหมายความว่า ทำให้เจริญรุ่งเรือง ทำให้มั่นคง ทำให้ประชาชนมีความพอใจเพียง ทำให้ประเทศมีการก้าวหน้าอย่างยั่งยืน นั่นเอง

ส่วนคำว่า “พัฒนาสังคม” ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2558: 158-162) ได้อธิบายและรวบรวม แนวคิดของนักวิชาการไว้หลากหลาย ที่สะท้อนนิยามและความสำคัญของพัฒนาสังคม โดยคำว่า “พัฒนาสังคม” (Social Development) ดิเรก ฤกษ์หรัย (2527: 2-3) กล่าวถึงการพัฒนาสังคม ตามความหมายขององค์การสหประชาชาติ ไว้ที่น่าสนใจว่า การพัฒนาสังคมเป็นกระบวนการ เพิ่มประสิทธิภาพของระบบสังคม โครงสร้างสังคม สถาบันบริการ รวมถึงเป็นกระบวนการที่จะยก ฐานะความเป็นอยู่ของคนในด้านการศึกษา การมีงานทำ ที่อยู่อาศัย สวัสดิการทางสังคม ค่านิยม สุขภาพอนามัย การแสดงออกทางวัฒนธรรม การควบคุมสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547: 4) ได้ให้ความหมายที่สะท้อนคำว่า การพัฒนาสังคม ชัดเจนขึ้นหมายถึง การ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมตามแผนของสังคมหนึ่งใด นั่นคือ การพัฒนาต้องมีการเปลี่ยนแปลง

และเป็นการเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการเปลี่ยนแปลงกำหนดสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงคือ โครงสร้างสังคม ซึ่งประกอบด้วยคน ระเบียบสังคม และวัตถุประสงค์ของ ทั้งนี้ไม่ว่าคนเหล่านั้นจะเกี่ยวข้องกับ เศรษฐกิจ การเมือง การศาสนา อนามัย การศึกษา หรือด้านใด ๆ ก็รวมอยู่ในความหมายนี้ทั้งสิ้น ทั้งนี้ความหมายของการพัฒนาสังคม ยังหมายรวมการพัฒนาของชุมชน ต่าง ๆ ด้วย รวมถึงการพัฒนาตามภูมิสังคมที่ ศรีนิธย์ บุญทอง (2548: 26) ที่ปรึกษาด้านการพัฒนา สำนักงาน กปร. (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ) ได้สรุปและอธิบายแนวคิดนี้ไว้ว่าการพัฒนาชุมชน ใด ๆ ก็ตาม ตลอดจนถึงการพัฒนาในระดับกว้างถึงระดับประเทศ ถ้าการพัฒนาเป็นไปตามสภาพภูมิศาสตร์และภูมิสังคม โดยทำไปตามลำดับขั้นแล้ว ความสำเร็จย่อมมีมาก ปัญหาต่าง ๆ ก็จะน้อยลง ความก้าวหน้าของประเทศก็จะเดินไปด้วยความมั่นคง และอยู่ได้ด้วยพึ่งตนเองทั้งเรื่องของเศรษฐกิจเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์และประชากร และสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ประชาชนก็จะมีความสุข ดังนั้นการพัฒนาสังคมพิจารณาจนถึงการพัฒนาชุมชน คนเป็นหน่วยการพัฒนาด้วยซึ่ง สนธยา พลศรี (2545: 49) ได้สรุปความหมายการพัฒนาชุมชนไว้อย่างชัดเจนว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการพัฒนาคน และกลุ่มคนในชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอและร่วมมือกันปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และชุมชน ตามแผนและโครงการที่กำหนดไว้ ทั้งการใช้พลังของชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน เห็นได้อย่างชัดเจนว่าการพัฒนาสังคมต้องพิจารณาให้รอบด้าน พิจารณาทุกมิติของสังคม ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ (2554: 9) ได้อธิบายความหมายของคำว่า การพัฒนาสังคม (Social Development) หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ดีทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และวัฒนธรรม เพื่อประชาชนจะได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งทางด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพอนามัย การศึกษา การมีงานทำ มีรายได้เพียงพอในการครองชีพ ประชาชนได้รับความเสมอภาค ความยุติธรรม มีคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทุกขั้นตอนอย่างมีระบบ ดังนั้นคำว่า “การพัฒนาสังคม” ต้องหมายรวมถึงการพัฒนาชุมชน หรือพัฒนาท้องถิ่นที่เป็นฐานรากสังคมด้วย โดยการพัฒนาจำเป็นอย่างยิ่งต้องมีแผน วิธีการ เป้าหมายและการประเมินผล หรือเป็นกระบวนการในการพัฒนาภูมิสังคม คน วัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตต่าง ๆ ของชุมชน ท้องถิ่นนั้นตามแผนที่กำหนดไว้ นั่นเอง การที่จะพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเจริญ มั่นคงยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องพัฒนาที่ชุมชน ท้องถิ่นเป็นสำคัญ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 159-160) ซึ่งนิยามเหล่านี้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2551: 16-17) ได้อธิบายถึงชุมชนท้องถิ่นไว้ว่า องค์กรท้องถิ่นเหล่านี้

เรียกว่ามีเต็มประเทศ อยู่ใกล้ชิดประชาชน มีหน้าที่ในการพัฒนาทุกด้าน อาจมีปัญหาอยู่บ้างเมื่อเริ่มต้น แต่กำลังดีวันดีคืน หากได้รับความเข้าใจ เห็นคุณค่า และได้รับการส่งเสริมสนับสนุนชุมชน และท้องถิ่นร่วมกัน สามารถพัฒนาอย่างบูรณาการทุกด้านทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การศึกษา และสุขภาพ ไปสู่ความพอเพียงและอยู่เย็นเป็นสุขได้ภายใน 5 ปีข้างหน้า ชุมชนเข้มแข็งเกิดจากการร่วมตัวร่วมคิดร่วมทำ การร่วมตัวร่วมคิดร่วมทำจะหยุดยั้งความชั่วต่าง ๆ และเป็นปัจจัยของความสำเร็จ ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นความหวังของประเทศ นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการ (2554: 6) ได้อธิบายความหมายของการพัฒนาชุมชน (Community Development) ไว้ไปในทางทิศเดียวกันว่า การทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หรือเจริญขึ้น ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น ประชาชนในชุมชนนั้น ต้องร่วมกันวางแผน และลงมือกระทำเอง กำหนดว่ากลุ่มของตนและของแต่ละคนต้องการ และมีปัญหาอะไร เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการและสามารถแก้ไขปัญหานั้น โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด ถ้าจำเป็นอาจขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลและองค์กรต่าง ๆ สนับสนุนเมื่อพิจารณาผลการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องอาศัย 3 เสาหลัก ได้แก่ ความดี การเรียนรู้ และการจัดการ ทั้งสามเสานี้สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้ หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งมักสำเร็จได้เพียงเล็กน้อย (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2550: 87-89) นอกจากนี้เศรษฐกิจพอเพียงยังสามารถสร้างให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขที่พึงปรารถนาได้ใน 4 ทิศทาง ได้แก่ สังคมที่ไม่ทอดทิ้งกัน สังคมที่เข้มแข็ง สังคมคุณธรรม และสังคมประชาธิปไตย (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2550: 60) ดังนั้นเมื่อกกล่าวถึงคำว่า “พัฒนาสังคม” (Social Development) นักวิชาการทั้งหลายจึงมีทัศนคติไปในทางทิศเดียวกันว่า การทำให้สังคมมนุษย์ทุกด้านทั้งการศึกษา เศรษฐกิจ การเมืองสาธารณสุข วัฒนธรรมความเชื่อหรือศาสนา และทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ให้มีความเจริญขึ้นเปลี่ยนแปลงไปตามกรอบแบบแผนที่กำหนดไว้ร่วมกันในทิศทางที่ดีขึ้น จนบรรลุเป้าหมายให้มนุษย์มีความสุข มีความมั่นคง บนพื้นฐานของภูมิสังคมตนเอง ครั้นเมื่อกกล่าวถึงกิจกรรมการพัฒนาสังคมย่อมเป็นกิจกรรมที่มีแบบแผนแนวทางที่ชัดเจนสามารถเกิดประโยชน์ซึ่งจะทำให้กลุ่มชนหนึ่งใดมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีเป้าหมายที่ชัดเจนให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยการใช้ฐานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเป็นพลังให้ประชาชนเกิดความอยู่ดีกินดี มั่นคงมั่งคั่ง ยั่งยืนในชีวิต เมื่อเกิดกับชีวิตประชาชน ส่งผลต่อถึงครอบครัว ชุมชน และสังคมประเทศชาติให้เป็นสังคมที่พึงปรารถนาเป็นลำดับ (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2558: 160-161)

ความสำคัญของการพัฒนาสังคมนั้นเป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ครั้งเมื่อการที่คนมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สิ่งหนึ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ คือ การเกิดปัญหาความขัดทางความคิด ความเชื่อ วิธีการปฏิบัติ วิธีการดำรงชีวิตต่าง ๆ ยิงอยู่รวมกันเป็นชุมชน สังคมใหญ่ขึ้นปัญหาก็ยิ่งทวีคูณ และมีความซับซ้อนมากขึ้นด้วย หลายปัญหาที่เกี่ยวข้องกันเป็นลูกโซ่ ไม่สามารถแก้ไขได้เพียงระยะเวลาอันสั้น แต่ยิ่งถ้าปล่อยไว้นานเข้าไม่ร่วมกันหาทางออกหรือไม่มีวิธีแก้ไขที่ดีย่อมส่งผลกระทบต่อเชิงลบในวงกว้างมากขึ้นเรื่อยจนบางครั้งยากที่จะแก้ไข แล้วถูกปล่อยให้คงอยู่ ทุกคนในชุมชนเกิดการวางเฉย รอวันที่จะปะทุขึ้นอีกครั้ง ดังนั้นปัญหาทุกเรื่องคนในชุมชน สังคมทุกคนจึงต้องร่วมมือร่วมใจกันค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน อย่างร่วมมือร่วมใจ และอย่างรู้จักสามัคคีกัน จึงทำให้การพัฒนาสังคมมีความสำคัญทั้งในด้านการแก้ปัญหา ป้องกันปัญหาสังคมให้น้อยลง มีความเจริญก้าวหน้า ประชาชนอยู่อย่างสันติสุขมีความสามัคคีกลมเกลียวเหนียวแน่น เป็นปีแผ่นดิน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554: 9) ทั้งนี้ความสำคัญของการพัฒนาสังคมเน้นหนักในเรื่อง “คน” ที่คนเป็นหัวใจของการพัฒนาสังคม หากคนได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นคนที่พัฒนาแล้ว คนย่อมพัฒนาสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ให้พัฒนาตามไปด้วยเมื่อคนสำคัญเป็นลำดับแรก องค์ประกอบอื่น ๆ ในการพัฒนาสังคมย่อมสำคัญรองลงไปด้วยเช่นกัน เพียงให้ตระหนักเสมอว่า เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาสังคมอยู่ที่พัฒนาคน เพราะมีคนจึงมีสังคม คนกับสังคมต่างพึ่งพาซึ่งกันและกัน(สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2547: 124)นอกจากนี้องค์ความรู้ที่เป็นเหตุปัจจัยของการพัฒนาสังคม ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การทางสังคม ความเป็นผู้นำ การติดต่อกับโลกภายนอก การศึกษาอบรม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม สื่อสารมวลชน การพึ่งตนเอง นวัตกรรม (innovator) ความสามารถ จินตนาการสมัยใหม่ การเคลื่อนที่ประเภทต่าง ๆ (motilities) ความเต็มใจ (willingness) เศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของประชาชน ความสะดวกในการคมนาคมขนส่ง ความเป็นเมือง ความขยันขันแข็ง ความรักถิ่นฐาน สิ่งสำคัญที่ต้องมีคือหลักการพัฒนาสังคม เช่น หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน หลักช่วยกันคิดช่วยกันทำ หลักประชาชนช่วยตนเองพึ่งตนเอง หลักยึดวัฒนธรรมท้องถิ่น หลักยึดผู้นำท้องถิ่น หลักการประสานงาน หลักการทำงานเป็นกลุ่มและทำงานกับกลุ่มคน หลักการให้การศึกษา หลักการวางโครงการ หลักการประเมินผล หลักการเริ่มจากที่ประชาชนมีอยู่ เป็นอยู่ หลักการรักษาสมดุล หลักการสร้างเครือข่าย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2547: 115-117) ส่วนเป้าหมายของการพัฒนาสังคมนั้น มี 4 ประการ ได้แก่ 1) ความสุข 2) คนพัฒนา 3) ครอบครัว/ชุมชนพัฒนา และ 4) ความใส่ใจในสิ่งแวดล้อม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2547: 118) ดังนั้นสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ว่า การพัฒนาสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ส่งผลต่อคนใน

สังคมโดยตรง เป็นเครื่องมือที่จะมาช่วยหาทางออกจากวิกฤติ หรือปัญหาต่างๆของคน ให้เกิดสิ่งที่น่าพึงพอใจ มีความสุข มีความมั่นคงในชีวิต โดยมีเป้าหมายสูงสุดที่ “คน สังคม วัฒนธรรม นวัตกรรมเทคโนโลยีกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม” สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เกื้อกูลประโยชน์ให้แก่กัน ช่วยเป็นเกราะปกป้อง รักษาความสมบูรณ์ของกันและกันไว้ มีเป็นลักษณะแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่างระหว่างคน สังคม วัฒนธรรม นวัตกรรม และธรรมชาติ จนกลายเป็นความสุขที่เกิดขึ้นอย่างสมดุลอยู่ร่วมกัน เกื้อกูลกัน เกิดการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนและมั่นคงในที่สุด (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 162) รวมถึงคำว่า “พัฒนา” คือ การทำให้คน ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศ เจริญขึ้นผาสุกขึ้น และคนมีอยู่มีกิน ไม่ให้คนทุกข์ยากลำบาก นั่นเอง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 78) ดังนั้นการพัฒนาสังคมมีเป้าหมายสำคัญ คือ ความผาสุก สันติสุข การอยู่ร่วมกันแบบรู้รักสามัคคีตามพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 “รู้ รัก สามัคคี” นั่นเอง

ผู้เขียนได้สรุปงานพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืนในการพัฒนาคน เมืองหลวงที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ผ่าน “วิถีคิดแบบปึกหมุดพัฒนา” เน้นครัวเรือนที่มีพลังเพื่อเป็นต้นแบบให้เกิดความสำเร็จแล้วคนที่มี “พลังน้อย หรือศักยภาพน้อย” จะมี “พลังใจเพิ่มขึ้น” เราจะสามารถสอนได้ โดยให้แนวคิดและแนวทางกับทีมงานซึ่งให้นักศึกษา ต้องมีส่วนร่วมคิด ออกแบบ ทำ แก้ปัญหา พัฒนาขยายผล ไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 อาจารย์ลงพื้นที่ - ทำ ผู้นำพา (participation)

ขั้นที่ 2 นักศึกษาคิด - ทำ ชาวบ้านร่วมมือ

ขั้นที่ 3 นักศึกษาลงทำ อาจารย์แนะนำให้คำปรึกษา

ขั้นที่ 4 นักศึกษาทำ อาจารย์นำ ชาวบ้านร่วมใจ

ขั้นที่ 5 ชาวบ้านได้ ผู้นำร่วม อาจารย์ร่วม นักศึกษาได้

ขั้นที่ 6 สร้างเครือข่าย พันธมิตรเชิงพื้นที่ ปึกหมุดพัฒนา

ขั้นที่ 7 ขยายผลกับคนที่ใช่ (put the right man on the right job) สร้างคน

คุณภาพ

2.1.3 ความหมาย “การบริหารการพัฒนา”

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2561: 61-65) ได้อธิบายแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนา (Development Administration) ไว้ดังนี้ว่า หลักคิดต้นแบบในแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาที่ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นในการวิเคราะห์วรรณกรรมเพื่องานวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมใน

การบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนในภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดต้นแบบที่ส่งกระบวนการบริหารและพัฒนาประเทศของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มีพระปณิธานที่พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการ ความว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”** ครั้นพิจารณาจาก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554: 12) ได้อธิบาย **“หลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”** ไว้ในหนังสือ พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา มีการสรุปใจความไว้อย่างดีมากดังกล่าว่า

“พระราชกรณียกิจที่พระองค์ทรงปฏิบัติ นับตั้งแต่เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยสิริราชสมบัติ ในปี 2489 แสดงให้เห็นถึงพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณ ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่พสกนิกรให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทรงทุ่มเทพระวรกายตรากตรำและมุ่งมั่น เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่พสกนิกร ไม่ว่าจะเชื้อชาติและศาสนาใด หรืออยู่ห่างไกลสักเพียงใด ก็มีทรงย่อท้อ ทรงเข้าไปช่วยเหลือราษฎรทั้งด้านสาธารณสุข การศึกษา สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การเกษตร การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และพลังงาน หรือแม้กระทั่งการจราจร ก็ทรงคิดค้นแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างแยบยล การทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นการดำเนินงานในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย และสามารถปฏิบัติได้จริง โดยทรงเน้น “การพัฒนาคน” เป็นตัวตั้งและยึดหลักผลประโยชน์ของปวงชน และการมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชน ตลอดจนภูมิสังคมที่คำนึงถึงความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ และการพึ่งตนเอง โดยรู้จักประมาณตน และดำเนินการด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และ “ทำตามลำดับขั้น” อย่างบูรณาการ ซึ่งอาศัยความ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และการ “รู้ รัก สามัคคี” ของทุกฝ่าย ส่งผลให้ประชาชนและชุมชนในชนบทที่ได้ดำเนินการ ตามแนวพระราชดำริมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม ดำเนินการได้อย่างประหยัด และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อันนำไปสู่ชุมชนและสังคมที่เข้มแข็งและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข”

คำว่า “การบริหารการพัฒนา” จึงเป็นคำสองคำที่มีนัยสำคัญกับผู้นำประเทศ คือ การบริหารจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ของประเทศให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้นของประชาชนในประเทศจนเกิดความมั่นคงยั่งยืน ดังนั้นเมื่อพิจารณาตามหลักการทรงงานและพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ตลอดรัชสมัยของในหลวงรัชกาลที่ 9 พึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า พระองค์ทรงใช้หลักการบริหารการพัฒนาอย่างถูกต้องเหมาะสมกับประชาชนและประเทศของพระองค์ท่าน ซึ่งเริ่มจากพระราชกรณียกิจ

ต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงทำไว้ให้กับพสกนิกรของพระองค์ นับตั้งแต่การพัฒนาค้น ด้านการแพทย์และ สาธารณสุข การศึกษา สังคมสงเคราะห์และสวัสดิการ การพัฒนาชนบท เกษตรกรรม การส่งเสริม อาชีพ ทรัพยากรน้ำ ดิน และป่าไม้ พลังงาน การคมนาคม การจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอัน เนื่องมาจากพระราชดำริ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่ ภายใต้หลักการทรงงานที่ สะท้อนการบริหารการพัฒนาอย่างชัดเจนทั้ง 23 หลักทรงงาน ได้แก่ (1) ศึกษาข้อมูลอย่างเป็น ระบบ (2) ระเบิดจากข้างใน (3) แก้ปัญหาที่จุดเล็ก (4) ทำตามลำดับขั้น (5) ภูมิสังคม (6) องค์กรรวม (7) ไม่ติดตำรา (8) ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด (9) ทำให้ง่าย (10) การมีส่วนร่วม (11) ประโยชน์ส่วนรวม (12) บริการรวมที่จุดเดียว (13) ทรงใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ (14) ใช้ธรรมชาติ ปรานีธรรม (15) ปลูกป่าในใจคน (16) ขาดทุนคือกำไร (17) การพึ่งตนเอง (18) พออยู่พอกิน (19) เศรษฐกิจพอเพียง (20) ความซื่อสัตย์ สุจริต จริ่งใจต่อกัน (21) ทำงานอย่างมีความสุข (22) ความ เพียร: พระมหาชนก (23) รู้ รัก สามัคคี (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2560: 1-40) ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์หลักการทรงงานและจัดแยก หลักการบริหารการพัฒนาที่พิจารณาได้อย่างชัดเจนได้รูปแบบดังนี้

ภาพที่ 2.2 การสังเคราะห์หลักการบริหารการพัฒนาตามหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9
ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2561: 63; 2562: 73)

นอกจากนี้การบริหารการพัฒนา (Development Administration) มีหลักการจากนักวิชาการทางตะวันตกได้อธิบายไว้เป็นสาขาหนึ่งที่สำคัญของสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะต้องการเน้นการพัฒนาเชิงบูรณาการทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตวิทยา เทคโนโลยีสารสนเทศ ล้วนมีแนวทางการบริหารอยู่ในทุกมิติ โดยมีฐานสำคัญเช่นการวางแผน การจัดงบประมาณ การบริหารบุคคล การจัดการองค์กร การนำโครงการไปปฏิบัติ และพฤติกรรมองค์กร เป็นต้น ดังนั้น คำว่า “การบริหารการพัฒนา” เป็นคำที่เกิดขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1955 เป็นการแสดงลักษณะการบริหารภาครัฐและการเปลี่ยนแปลงการบริหารภาครัฐที่จำเป็นเพื่อการปรับปรุงสังคมและเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับคำว่า พัฒนาแล้ว ยังไม่พัฒนา ด้อยพัฒนา และพัฒนาน้อย เป็นคำที่แสดงถึงเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนในประเทศนั้น ๆ (Gant, G. F., 1979: 3) และการพัฒนามีหลายแนวทางแต่โดยหลักมี 3 ด้าน ได้แก่ (1) เงื่อนไขการดำรงชีวิต (2) จุดมุ่งหมายที่ต้องการบรรลุ และ (3) สมรรถนะที่จะเติมโตหรือเปลี่ยนแปลงและพัฒนา (Gant, G. F., 1979: 6-9) ซึ่งการนิยามแตกต่างกันตามจุดเน้น อาทิ การบริหารงานการพัฒนาในรัฐบาล หมายถึง กระบวนการนำองค์การไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ก้าวหน้าทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีจุดเน้นที่การมีค่านิยมชุดเดียวกัน (Weildner, E. W., 1962: 98-99) การบริหารการพัฒนาเป็นการผสมผสานองค์ประกอบและทรัพยากรทุกอย่าง ทั้งคนและสิ่งของเพื่อนำมาใช้ให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่ตกลงกัน การบริหารการพัฒนาเป็นวงจรที่ต่อเนื่องในแง่การกำหนด การประเมินผลและนำไปปฏิบัติของแผน นโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรมและมาตรการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้บรรลุผลที่กำหนดไว้ในระยะเวลาหนึ่ง (Stone, 1966: 41; อ้างอิงใน เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2558: 10) นอกจากนี้การบริหารพัฒนายังหมายถึงการบริหารรัฐกิจในประเทศที่ด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา การบริหารแผนหรือโครงการ การบริหารที่ริเริ่มใหม่และไม่ใช่งานประจำ (ปฐม มณีโรจน์, 2531: 593-594) อีกนัยหนึ่ง “การบริหารการพัฒนา” เป็นกระบวนการบริหารที่มุ่งให้เกิดการพัฒนา ซึ่งไม่ใช่การบริหารงานประจำ แยกออกจกงานประจำ เช่น การบริหารการศึกษาเพื่อการพัฒนา การบริหารสาธารณสุขและประชากรเพื่อการพัฒนา เป็นต้นยังเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับการบริหารเปรียบเทียบ หรือมีความเป็นสหวิทยาการหรือข้ามสาขา (multidisciplinary or interdisciplinary approach) (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2558: 12-13)

นอกจากนี้ทฤษฎีการบริหารการพัฒนา เป็นการผสมผสานทฤษฎีการพัฒนาเข้ากับทฤษฎีการจัดการ ทฤษฎีการบริหารพัฒนามีความอยู่ 2 ชุด คือ ทฤษฎีการบริหารพัฒนายุคภาวะ

ทันสมัย มีกรอบการพัฒนาตามแนวคิดตะวันตก มีหลักการ 5 ประการ ได้แก่ (1) ใช้รัฐบาลขนาดใหญ่เป็นเครื่องมือในการพัฒนา (2) เชื่อว่าการพัฒนาต้องนำโดยชนชั้นนำ (3) มุ่งแก้ปัญหาการขาดสมรรถนะทางการบริหาร (4) รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ และ (5) มุ่งแก้ไขปัญหาทางวัฒนธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ส่วนทฤษฎีการบริหารการพัฒนายุคหลังภาวะทันสมัย ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีฟุ้งพองและนักเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก เห็นว่า ภาวะด้อยพัฒนามีสาเหตุมาจากการเอาใจเอาเปรียบของประเทศพัฒนาแล้วและปัญหาผลประโยชน์ของชนชั้น และการพัฒนาโดยระบบราชการไม่ได้ผลเพราะการพัฒนาเป็นเรื่องอำนาจมากกว่าเรื่องการบริหาร ในช่วงทศวรรษ 1980 ทฤษฎีการบริหารการพัฒนาได้ปรับตัวโดยเปลี่ยนแปลง 3 ด้าน ได้แก่ (1) การลดทฤษฎีขนาดใหญ่ เปลี่ยนจากการนำทฤษฎีที่ใช้ได้ในประเทศพัฒนาแล้ว ไปใช้กับประเทศกำลังพัฒนา มาเป็นพัฒนารายโครงการ (2) ให้ความสำคัญกับชาวบ้าน ดึงชาวบ้านมาช่วยออกแบบและประเมินผลโครงการ สนใจปัญหาการเมืองของการมีส่วนร่วม (3) เปลี่ยนจากการเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ มาเป็นการสร้างสมรรถนะโดยอาศัยความเป็นธรรม ให้ความสำคัญกับการกระจายผลประโยชน์ในการพัฒนาและความเป็นธรรม ตลอดจนปัญหาการนำโครงการไปปฏิบัติ และการเพิ่มสมรรถนะในการบริหารให้ประเทศกำลังพัฒนาด้วย (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2558: 70-71) ส่วนลักษณะของการบริหารการพัฒนา มีลักษณะร่วม 4 ประการ ได้แก่ (1) การบริหารการพัฒนาเป็น “การบริหารงานภาครัฐ” โดยเป็น วิธีการหนึ่งหรือแนวทางหนึ่งที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นำมาใช้ทำนอง เดียวกับคำว่า “การบริหารงาน” หรือ “การบริหารจัดการ” ซึ่งครอบคลุมการบริหารงานที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง การดำเนินงานในลักษณะเป็นเครือข่าย และการผสมผสานกับแนวทางการบริหารการพัฒนาอื่น เช่น การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (good governance) เป็นต้น ตามความเหมาะสม (2) การบริหารการพัฒนาเป็น “การบริหารเพื่อการพัฒนา” (administration of development) หมายถึง การบริหารที่เกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนา เช่น การพัฒนาเมือง การพัฒนาชนบท การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนารัฐวิสาหกิจ การพัฒนาองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และการพัฒนาโครงการ ทั้งนี้ เป็นการให้ความสำคัญกับการปฏิบัติการหรือกิจกรรม (action or activity oriented) ที่เกี่ยวกับการพัฒนา (3) การบริหารการพัฒนาเป็น “การพัฒนาการบริหาร” (development of administration) หมายถึง การพัฒนาหรือปรับปรุงการบริหารภายในของหน่วยงาน เช่น ปรับปรุงที่โครงสร้างอำนาจหน้าที่กระบวนการ และตัวบุคคล โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมด้วย และ (4) การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญกับ “การมีวัตถุประสงค์หรือ จุดหมายปลายทาง (goal oriented) ที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นเพื่อ

ประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง หรือ การมีวัตถุประสงค์ที่เน้นการอำนวยความสะดวกและให้บริการประชาชน ทั้งนี้ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลง ในทิศทางที่ดีขึ้น (change for the better) ไม่ใช่เพื่อการรักษาสถานภาพเดิม (status quo) (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2559)

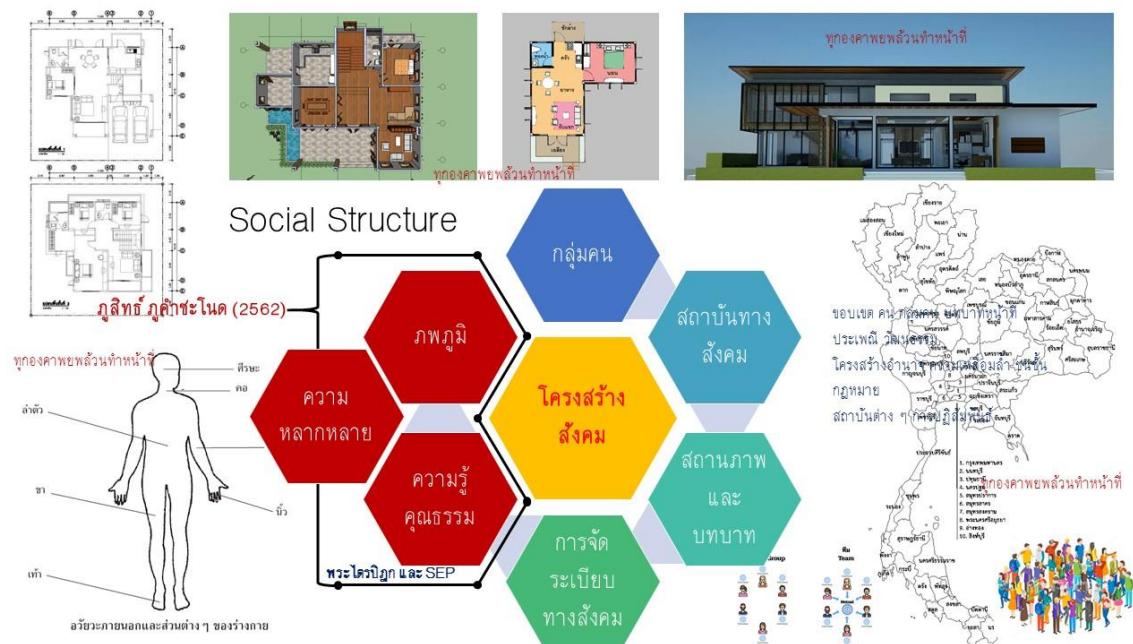
ดังนั้นในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยจึงสรุปไว้ว่า การบริหารการพัฒนา หมายความว่า การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่และจัดสรรกำหนดกรอบการทำงานด้วยองค์ความรู้ทั้งที่เป็นแผนงาน โครงการ บุคคล งบประมาณ สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ หน้าที่รับผิดชอบ ผลที่เกิดขึ้น(เป้าหมายสูงสุด) ที่จะส่งผลกระทบต่อโครงการ องค์กร หน่วยงาน ชุมชน สังคม ให้งานขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายที่กำหนด และส่งผลต่อการพัฒนา สร้างความก้าวหน้าให้กับหน่วยงาน ชุมชน สังคมประเทศอย่างยั่งยืน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 65) และในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ได้สรุปนิยามคำว่า การบริหารการพัฒนา คือ การจัดระบบของงานให้มีแบบแผนต่อการพัฒนาที่ต้องอาศัยผู้นำ และผู้บังคับบัญชา ในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ส่วนใหญ่มักใช้กับหน่วยงานภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคเอกชนส่วนภาคประชาสังคมและภาคประชาชนมักใช้คำว่าพัฒนาเป็นหลัก (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 75) ดังนั้นการบริหารการพัฒนา จึงหมายความว่า การจัดระบบโครงสร้างการพัฒนาทั้งคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ การวางแผน การเสริมสร้างขวัญกำลังใจของทีมงานให้พัฒนางานตามเป้าหมายตามแผนงานให้บรรลุผลสำเร็จนั่นเอง

2.2 โครงสร้างทางสังคมและตัวชี้วัดการพัฒนาสังคม

2.2.1 โครงสร้างสังคม

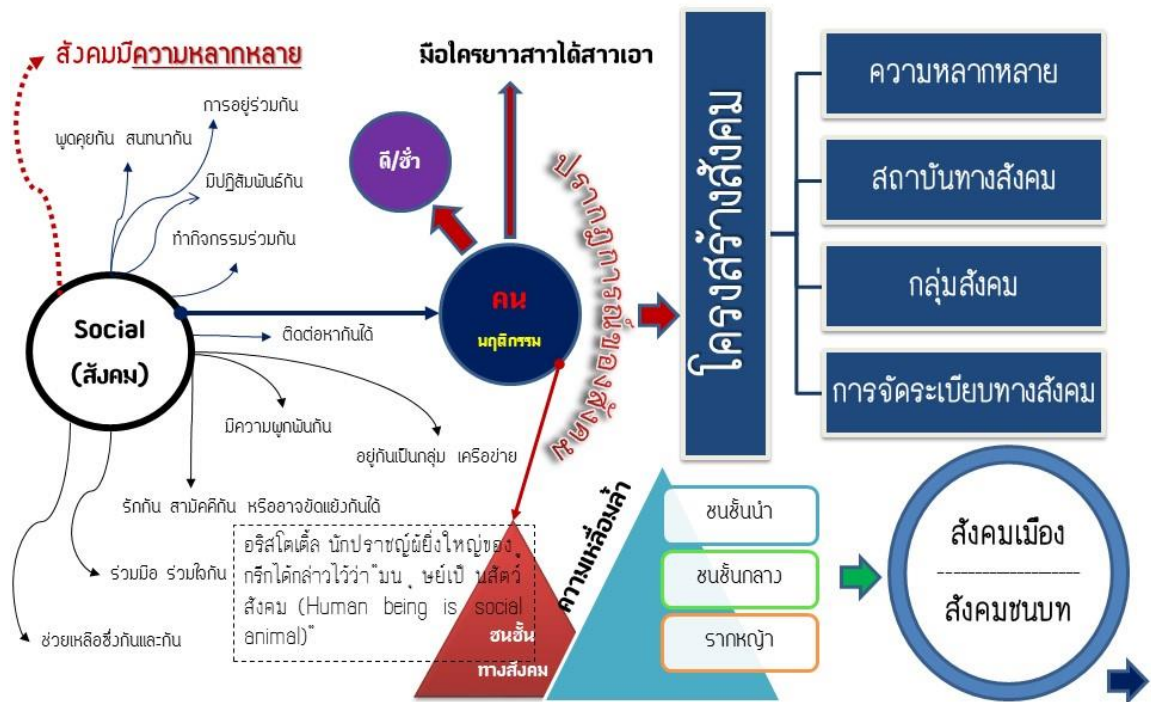
คำว่า “โครงสร้างทางสังคม” (Social Structure) มีลักษณะเหมือนโครงสร้างของบ้าน โครงสร้างของร่างกายชีวิตมนุษย์ โครงสร้างตึกรามบ้านช่อง โครงสร้างของรถ ซึ่งโครงสร้างเหล่านั้นย่อมมีองค์ประกอบ ชิ้นส่วน อะไหล่ คานบ้าน ฝาบ้าน เหล็ก มีองค์ประกอบมากมายกว่าจะได้เป็นรูปร่างที่เรียกกัน แต่ต้องตระหนักเสมอว่า “ทุกอย่างพหุมีความสำคัญต่อกันและกัน ต่างก็ทำหน้าที่สำคัญทุกองค์ประกอบ จะขาดเสียสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ได้ไมเช่นนั้น รูปร่างนั้นจะมีสมบูรณ์” ดังนั้น

การเป็นโครงสร้างของสังคมขึ้นมาได้นั้นจะประกอบด้วยสิ่งใดบ้างที่ก่อให้เกิดเป็นรูปร่างเป็นเค้าโครงขึ้นมาได้ และองค์ประกอบเล็ก ๆ เหล่านั้นเองที่เป็นหน่วยเชื่อมที่สำคัญของโครงสร้างที่แข็งแกร่งได้ เมื่อสิ่งเหล่านั้นแข็งแกร่งย่อมส่งผลต่อโครงสร้างรวมให้มั่นคงต่อไปได้ ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของโครงสร้างสังคมได้แก่ กลุ่มทางสังคม สถาบันทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี บรรทัดฐานทางสังคม และบทบาทหน้าที่ของคนในสังคม ทำให้สามารถพิจารณาความเป็นโครงสร้างสังคมได้ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.3 ภาพการเปรียบเทียบเชิงโครงสร้างสังคม

ดังนั้นโครงสร้างสังคม มีความเป็นพหุสังคมอยู่มากมาย โครงสร้างสังคมไทยย่อมแตกต่าง โครงสร้างของสังคมยุโรป จีน ญี่ปุ่น หรืออินเดีย หรือทางตะวันออกกลาง เพราะวัฒนธรรม และภูมิสังคมแตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามความแตกต่างสามารถมีรูปแบบที่เหมือนกันอยู่เช่นกัน ดังภาพมิติทางสังคมนี้

ภาพที่ 2.4 สังคมมิติที่หลากหลาย

ดังนั้นสิ่งที่ต้องประกอบเป็นสังคมมนุษย์ได้นั้นเพื่อชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างสังคมทั่วไป ซึ่งนักวิชาการได้สังคมศาสตร์ได้อธิบายไว้ 6 องค์ประกอบ ดังนี้ (พิชัย ผกาทอง, 2547: 11; สถาบันการศึกษาทางไกล, สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน, 2548: 5)

- 1) การมีอาณาบริเวณที่แน่นอน (Territory)
- 2) การอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม (Group Living)
- 3) การรู้ว่าใครเป็นพวกของตนหรือไม่ (Discrimination)
- 4) การมีความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์กัน (Relation and Interaction)
- 5) การมีการแบ่งหน้าที่ทำงานอย่างเป็นกิจจะลักษณะ (Division of Labour)
- 6) มีบรรทัดฐานคล้ายคลึงกัน (Social Norms)

ตามความเป็นจริงผู้เขียนเชื่อว่าในสังคมหนึ่ง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและความทันสมัยของบ้านเมือง และการพัฒนาของมนุษย์ ความก้าวล้ำของเทคโนโลยี ในความจริงสิ่งที่ขาดไป คือ ความเป็นสมาชิกสังคมหรือประชากร (Population) และสังคมต้องมีพื้นที่ส่วนรวม หรือพื้นที่สาธารณะ (Public space) เพื่อเป็นองค์ประกอบให้ครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น นอกจากนี้ ฌอง-ฌัก แอลแตร์ (2532: 21-22) ได้อธิบายแนวคิดของ ประชากร หลักศิลา ไว้ว่า โครงสร้างของ

สังคมมนุษย์ไว้เหมือนกับลักษณะโครงสร้างของบ้านแต่ละหลัง หมายความว่า สังคมมนุษย์ แต่ละแห่งย่อมประกอบด้วยผู้คนที่มารวมกลุ่มกัน แต่ละกลุ่มต่างก็มีหน้าที่ที่แตกต่างกัน บ้านแต่ละหลังก็ต้องประกอบด้วยสิ่งต่างๆ คือ เสา หลังคา ฝา ฝา พื้นและอื่น ๆ ประกอบเข้าด้วยกันเป็นส่วนต่างๆ ของบ้าน ดังนั้น โครงสร้างของสังคมจึงประกอบด้วยกลุ่มคน สถานภาพและบทบาท และสถาบันสังคม นอกจากนี้ สัทญา สัทญาวิวัฒน์. (2546: 10-11) ได้จำแนกโครงสร้างสังคมออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ องค์การสังคม (Social Organization) สถาบันทางสังคม (Social Institution) และวัฒนธรรม (Culture) ส่วนสถาบันการศึกษาทางไกล, สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2548: 6) ได้จำแนกโครงสร้างสังคมออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การจัดระเบียบทางสังคมและสถาบันทางสังคม รวมถึงคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2550: 41) ได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับโครงสร้างของสังคม เกิดจากที่คนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ภายใต้จารีตประเพณี และวิถีชีวิตเดียวกัน เพื่อสร้างบรรทัดฐานที่ติงามภายในกลุ่ม ซึ่งเรียกว่า “วัฒนธรรม” บุคคลกับวัฒนธรรมจึงเป็นองค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคม

ดังนั้นผู้เขียนจึงได้สรุปว่า “โครงสร้างสังคม” สามารถจำแนกออกได้เป็น 5 ประการ ได้แก่ กลุ่มคน สถาบันทางสังคม บทบาทและสถานภาพ การจัดระเบียบทางสังคม และความหลากหลาย อาทิ วัฒนธรรม ภาพภูมิความรู้ คุณธรรม เป็นต้น

2.2.1.1 กลุ่มคนหรือกลุ่มทางสังคม

คำว่า “กลุ่มคน” มีคำไวพจน์ที่ต้องกล่าวถึง กลุ่มสังคม กลุ่มทางสังคม ก็ได้เพราะเกิดด้วยฐานคติเดียวกันคือการที่บุคคลรวมตัวกันเพื่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกันด้วย ซึ่งกลุ่มทางสังคม หมายถึง กลุ่มที่เกิดขึ้นจากบุคคลรวมตัวกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปและมีปฏิสัมพันธ์ในการกระทำกิจกรรมหนึ่งใด และมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันหรือสอดคล้องกัน เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มญาติพี่น้อง ครอบครัว กลุ่มชุมนุมประท้วง สมาคม สโมสร และชมรม เป็นต้น โดยกลุ่มทางสังคม (Social group) เป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็กที่สุด คือ ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป อาจมีเพศเดียวกันหรือต่างกันได้ เช่น กลุ่มเพื่อนเล่น หน้าที่ทางสังคมทั่วไป (สัทญา สัทญาวิวัฒน์, 2549: 11) ชมรมพุทธศาสน์ (2552) ได้อธิบายงานของ Bruce J. Cohe ได้จำแนกกลุ่มคน มี 3 ลักษณะ ดังนี้

1) การรวมตัวในลักษณะใกล้ชิดติดกันทางกายภาพ (Aggregation หรือ Collectivity) ในสถานที่และเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น กลุ่มคนที่มารอรถโดยสาร กลุ่มคนที่มุ่งดูอุบัติเหตุ กลุ่มคนที่เข้าแถวซื้อบัตรชมการแสดง กลุ่มผู้ชมรายการแสดง กลุ่มผู้ชมรายการโทรทัศน์ กลุ่มผู้อ่านหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

2) คนจำนวนหนึ่งมีลักษณะบางประการร่วมกันมักเรียกว่า “ประเภท” หรือ Category จัดเข้าพวกโดยไม่คำนึงว่าคนเหล่านั้นมีการติดต่อสื่อสารกันหรือไม่ เช่น จำแนกเป็นกลุ่มอายุ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ อาชีพ เพศ เป็นต้น

3) คนจำนวนหนึ่งซึ่งมีการกระทำระหว่างกัน (Interaction) ตามแบบอย่างที่มีการจัดระเบียบหรือเป็นที่ยอมรับกัน เช่น กลุ่มนักร้องประสานเสียง ชมรม สโมสร มูลนิธิ สหภาพแรงงาน สมาคม เหล่านี้เป็นต้น กลุ่มคนลักษณะนี้จะถือว่าเป็น “กลุ่มสังคม” ตามความหมายเชิงสังคมวิทยานั้นเอง

ทั้งนี้คำว่า กลุ่มสังคม ยังสามารถอธิบายว่าเป็นกลุ่มคนจำนวนหนึ่งซึ่งกระทำต่อกัน ภายใต้แบบแผนอันเดียวกันมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความเข้าใจร่วมกัน และยอมรับสิทธิและพันธะที่บังเกิดขึ้นในหมู่สมาชิก ซึ่งสะท้อนองค์ประกอบของกลุ่มสังคมที่ว่า ต้องมีความสนใจร่วมกัน (Shared interests) การกระทำระหว่างกัน (Interaction) ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน (Identity) และมีโครงสร้างหรือการจัดระเบียบ (Structure) (James B. Mokee & Earl R. Babbie อ้างถึงใน ชมรมพุทธศาสตร์, 2552)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549: 11) ได้จำแนกกลุ่มคนไว้ 6 ประเภท ได้แก่ กลุ่มทางสังคม (Social group) ครอบครัว (Family) ชุมชน (Community) สหจร (Association) ชนชั้น (Social class) และสังคมมนุษย์ (Human society) และในงานเขียนของ ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง ได้อธิบายไว้ในโครงสร้างและสถาบันทางสังคม (2552) กล่าวว่า กลุ่มทางสังคม คือ คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีความสัมพันธ์ในทางร่วมมือพึ่งพาอาศัยกัน ความสัมพันธ์มีติดต่อกันไปจนเป็นความผูกพัน และผู้สัมพันธ์กันเกิดความสำนึกว่า เป็นสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน แยกออกได้จากกลุ่มอื่นๆ เพื่อให้มองเห็นลักษณะของกลุ่มทางสังคมได้ชัดเจนยิ่งขึ้นจึงจะจำแนกประเภทของกลุ่มทางสังคมออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

1) กลุ่มครอบครัว เป็นกลุ่มทางสังคมขนาดเล็ก สมาชิกมีความสัมพันธ์กันแบบปฐมนิยาม สมาชิกมีความรักและความผูกพันในระดับสูง มีความเป็นเครือญาติกัน โดยทั่วไปสมาชิกจะประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตร

2) กลุ่มสมาคม เป็นกลุ่มทางสังคมที่จงใจจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีการจัดระเบียบของกลุ่มอย่างเป็นทางการ มีการกำหนดแผนงาน กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกที่ชัดเจน เช่น บริษัท ห้างหุ้นส่วน กระทรวง ทบวง กรม ฯลฯ

3) กลุ่มทางสังคมขนาดเล็ก เป็นกลุ่มทางสังคมที่ไม่ได้มีการจัดระเบียบทางสังคมไว้อย่างชัดเจน เช่น กลุ่มเพื่อนบ้าน กลุ่มเพื่อนร่วมชั้นเรียน เป็นต้น

4) กลุ่มชุมชน แบ่งออกได้เป็นชุมชนชนบทและชุมชนเมือง

4.1 ชุมชนชนบท เป็นชุมชนที่อยู่นอกเขตเมือง ผู้คนที่อาศัยอยู่มีอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่มีน้อย ผู้คนมีความสัมพันธ์แบบเป็นกันเอง มีแบบอย่างในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพคล้ายๆ กัน สภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปขึ้นอยู่กับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะโดยทั่วไปของชุมชน มีดังนี้

- มีอาชีพทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่
- แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติ ชาวชนบทใกล้ชิดกับธรรมชาติและชีวิตส่วนใหญ่เผชิญกับภาวะธรรมชาติโดยตรง เช่น ความแห้งแล้ง ฝนตก น้ำท่วม เป็นต้น
- ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่มีน้อย การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยมักจะรวมกันเป็นกลุ่ม หรือไม่ก็ปลูกสร้างบ้านเรือนขนานไปตามแม่น้ำลำคลอง หรือริมถนน
- มีความสัมพันธ์แบบเป็นกันเอง เคารพนับถือและร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยยึดถือน้ำใจเป็นสิ่งสำคัญ
- การเปลี่ยนตำแหน่งทางสังคมมีไม่มาก เนื่องจากชาวชนบทมีความผูกพันอยู่กับการเกษตรมานาน ความคิดความเชื่อและการศึกษายังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ชาวชนบทส่วนใหญ่จึงยังคงยึดอาชีพเกษตรกรรม ฐานะทางเศรษฐกิจยังไม่เปลี่ยนแปลง คือค่อนข้างจะยากจน

4.2 ชุมชนเมือง เป็นชุมชนที่อยู่ในเมือง มีประชากรอยู่รวมกันเป็นกลุ่มหนาแน่นกว่าในชนบท สภาพชุมชนโดยทั่วไปจะประกอบด้วยตึก อาคารบ้านเรือน ผู้คนส่วนใหญ่จะทำงานอยู่ในเมือง สำนักงานมากกว่าที่ไปทำงานกลางแจ้ง สภาพความเป็นอยู่ของประชากรในชุมชนเมืองจึงเป็นไปด้วยความเร่งรีบและแข่งขัน ลักษณะสำคัญของชุมชนเมืองที่แตกต่างจากชุมชนชนบท มีดังนี้

- ชุมชนเมืองเป็นชุมชนอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม ชาวเมืองจึงมีชีวิตอยู่ในโรงงาน หรือสถานประกอบการเป็นส่วนใหญ่ ไม่ค่อยได้สัมผัสกับธรรมชาติ เช่น เรือกสวน ไร่ นา ป่าไม้ ภูเขา

- ความสัมพันธ์ของชาวเมืองส่วนใหญ่เป็นไปในรูปแบบของกลุ่มทุติยภูมิ คือมีความสัมพันธ์แบบมิใช่เป็นการส่วนตัว แต่เป็นความสัมพันธ์ตามระเบียบและกฎเกณฑ์ของสังคม ความเห็นใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันมีน้อย

- ความแตกต่างทางสังคมมีมาก โดยในเมืองจะมีทั้งคนร่ำรวยและคนยากจนที่มีฐานะและชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันมาก

- การเคลื่อนที่ทางสังคมมีมาก ชาวเมืองมีโอกาสเปลี่ยนอาชีพทางเศรษฐกิจของตนได้มากกว่า เพราะมีอาชีพหลากหลายให้เลือก ทำให้มีโอกาสเปลี่ยนอาชีพและเลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงานได้มากกว่าชุมชนชนบท

- มีการแข่งขันกันสูง ชาวเมืองต้องต่อสู้แข่งขันเพื่อความอยู่รอด ทั้งนี้เนื่องจากมีผู้คนมาอาศัยอยู่หนาแน่น ทุกสิ่งทุกอย่างค่อนข้างมีจำกัด และการที่จะให้ได้สิ่งใดมาต้องมีการแลกเปลี่ยนกันด้วยเงินตรา น้อยรายที่จะได้มาด้วยน้ำใจช่วยเหลือกัน

- มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม จากการที่ชุมชนเมืองเป็นศูนย์กลางของความเจริญด้านต่างๆ ผู้คนจากสังคมภายนอกเดินทางเข้ามาประกอบกิจกรรมกันอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวต่างประเทศ ทำให้วัฒนธรรมเมืองมีลักษณะหลากหลายแตกต่างกันออกไป เช่น แต่งกายชุดสากล รับประทานอาหารญี่ปุ่น ทำความเคารพแบบไทย เป็นต้น

นอกจากนี้กลุ่มคน หรือกลุ่มสังคม มีการจำแนกแบบกว้าง ไว้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปฐมภูมิ คือกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดสนิทสนมเป็นส่วนตัว มีสมาชิกน้อยไม่มีพิธีรีตอง เช่น สมาชิกในครอบครัว เพื่อนเรียน อันเป็น ความสัมพันธ์ที่มีความสม่ำเสมอ และยาวนาน กลุ่มปฐมภูมิเป็นกลุ่มสมาชิก จำนวนน้อย และกลุ่มทุติยภูมิ คือ กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์เป็นแบบทางการ เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้มีสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก เช่น สังคมเมือง โรงเรียน กระทรวง บริษัท เป็นต้น

เห็นได้ว่า กลุ่มสังคม เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นของบุคคล 2 คนขึ้นไป มีลักษณะที่เหมือนกันทั้งความรู้สึก พฤติกรรม ทิศทาง เป้าหมาย ชาติพันธุ์ ชนชั้น รวมถึงการมีความเป็นพวกพ้องเดียวกัน และมีปฏิสัมพันธ์ที่ร่วมกัน ผูกพันกัน ของผู้คนในกลุ่มนั้นจนกลุ่มเล็ก ๆ สามารถเติบโตได้อย่างมั่นคงมีระเบียบแบบแผนต่อไป และผู้เขียนได้สรุปลักษณะประเภทของกลุ่มคน หรือกลุ่มสังคมไว้ 7 กลุ่มดังนี้

2.2.1.2 สถาบันทางสังคม

สถาบันทางสังคม เป็นองค์กรที่มีแบบแผนเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนจำนวนมากในสังคม โดยมีนักวิชาการได้ให้นิยามและอธิบายไว้ไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวไว้ว่า สถาบันสังคมก็เรียก สถาบันทางสังคมก็เรียกดังนั้นมีลักษณะและนิยามไม่แตกต่างกันว่า สถาบันทางสังคมหมายถึง แนวทาง ปฏิบัติ สิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมีระเบียบแบบแผน แบบอย่างพฤติกรรมที่ตั้งขึ้นและปฏิบัติสืบต่อกันมา ได้รับการยึดถือปฏิบัติจากสมาชิกของสังคม กลุ่มคนที่มีความคิดเชิงหลักการและวิธีปฏิบัติที่คนทั่วไป วิถีชาวบ้าน จารีตและกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งทำหน้าที่สำคัญในสังคมอย่างมีระบบ ระเบียบ และมั่นคง โดยสถาบันสังคมมีมาเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา สถาบันสาธารณสุข สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันปกครอง สถาบันชาติ สถาบันพระมหากษัตริย์ หรือสถาบันทางการเมือง (ราชบัณฑิตยสถาน (2524: 190-191; พัทยา สายหู, 2529: 122; สถาบันการศึกษาทางไกล, สำนักบริหารงานการศึกษา นอกโรงเรียน, 2548: 11; อุบล เสถียรปภิกษณกรณ์, 2528: 174-175; ณรงค์ เสียงประชา, 2532: 64-65; สุพัตรา สุภาพ, 2522: 76; นิเทศ ดินนะกุล, 2544: 20) สำคัญที่สุดสถาบันสังคมมีหน้าที่อะไร? เป็นคำตอบที่ต้องค้นหาเพื่อเป็นการตีกรอบแนวทางการเป็นสถาบันสังคมไว้ บรรเทิง พาพิจิตร (2547: 35) ได้อธิบายไว้ว่า สถาบันสังคมมีหน้าที่สำคัญ ดังนี้

- 1) ผลิตสมาชิกใหม่ให้แก่สังคม
- 2) ควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกให้อยู่ในระเบียบแบบแผนอันดีงาม
- 3) ส่งเสริมให้สมาชิกมีความรู้ความคิด และเพิ่มพูนสติปัญญาให้แก่สมาชิกในสังคม
- 4) จรรโลงรักษาไว้ซึ่งมรดกทางสังคมและวัฒนธรรม
- 5) เพิ่มพูนปรับปรุงวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น
- 6) ส่งเสริมความรักความสามัคคีของบุคคลในสถาบัน
- 7) ส่งเสริมให้มีการผลิตและแจกแจงเครื่องอุปโภค บริโภค
- 8) คุ้มครองป้องกันภัยพิบัติอันอาจมีกับสมาชิกในสังคม
- 9) ส่งเสริมให้สมาชิกได้มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างสุขสมบูรณ์ทั้งกายและใจ รวมทั้งมี

พลานามัยสมบูรณ์ แข็งแรง

นอกจากนี้ สถาบันสังคม จะประกอบด้วยลักษณะ เหตุผลและหน้าที่อย่างน้อย 4 ประการ คือ 1) เป็นแบบแผนที่ปฏิบัติเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป 2) เป็นมาตรฐานของสังคมในการปฏิบัติ 3) เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคม 4) มีหน้าที่ทำให้สังคมคงสภาพอยู่ (นิเทศ ดินนะกุล,

2544: 20;คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550: 96) สะท้อนองค์ประกอบของสถาบันทางสังคมไว้ 3 ประการ ได้แก่ องค์การทางสังคม หน้าที่ และแบบแผนการปฏิบัติ (สถาบันการศึกษาทางไกล, สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2548: 11) ส่วนองค์ประกอบที่เพิ่มขึ้นจากแนวคิดของคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2550: 103-105) มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) องค์การทางสังคม (Social Organization) เป็นองค์ประกอบสำคัญของสถาบันทางสังคมเพราะมีบทบาทการทำหน้าที่ของแต่ละองค์การทางสังคมไว้อย่างชัดเจน ดังเช่น

1.1) สถาบันครอบครัว มีองค์การทางสังคม ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า ตา ยาย วงศาคณาญาติ เป็นต้น โดยครอบครัวมี 3 ประเภทใหญ่ ดังนี้ (สถาบันการศึกษาทางไกล, สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2548: 11)

- ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) เกิดจากสายโลหิต คือ สามี ภรรยา และบุตรธิดา

- ครอบครัวขยาย (Extended Family) เป็นครอบครัวที่เริ่มจากสายเลือด และญาติพี่น้อง ได้แก่ สามี ภรรยา บุตร ธิดา ญาติพี่น้อง ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา หลาน หลาน หลาน หลาน ที่อยู่ในครอบครัวบ้านเดียวกัน หรือในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน

- ครอบครัวซ้อน (Polygamous Family) มีสามี 1 คน และภรรยาหลายคน ในเวลาเดียวกัน หรือ สามีหลายคน ภรรยา 1 คน (อาจจะเกิดยากนอกจากผิดศีลธรรม) บางครั้งถ้าผู้ชายมีภรรยาหลายคน เราอาจจะเห็นในสังคมคนจีน และชาวมุสลิม นั่นเอง

1.2) สถาบันเศรษฐกิจ เช่น นายจ้าง ลูกจ้าง คนงาน เป็นต้น

1.3) สถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ครูใหญ่ อธิการ อธิการบดี ครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา นักการภารโรง เป็นต้น

1.4) สถาบันศาสนา เช่น วัด พระ สามเณร อุบาสก เป็นต้น

1.5) สถาบันการเมือง การปกครอง เช่น รัฐบาล นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี กระทรวงต่างๆ เป็นต้น

2) สถานภาพและบทบาท (Status and Role) เป็นเรื่องสำคัญมากเพราะเกี่ยวข้องกับองค์การทางสังคมที่ชัดเจน รวมถึงเกี่ยวพันไปถึงหน้าที่ สถานภาพและบทบาทที่ย่อมแตกต่างกันออกไปตามวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ของแต่ละครอบครัว ศาสนา ความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่น นั้น ๆ สถานภาพตำแหน่งและบทบาทหน้าที่มักจะมาคู่กัน โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์แบบประเทศ

ไทยจะเห็นได้ชัดเจนมากกว่า คนมีฐานะแตกต่างกันมีสภาพและบทบาททางสังคมแตกต่างกันไปด้วย เช่น ข้าราชการ มีสถานภาพเป็นเจ้านายของชาวบ้านต่างจังหวัดจะเห็นได้ชัด เวลาเรียกพวก ข้าราชการ มักจะเรียกว่า “นาย” และคนที่มีเงิน มีตำแหน่งสูง มักจะมีสถานภาพและบทบาทที่สูง ได้รับการให้เกียรติเสมอจากคนตำแหน่งหรือยศฐาบรรดาศักดิ์ที่ต่ำกว่าลงมา สถานภาพการเป็นเพศชาย หญิง มักติดตัวมาแต่กำเนิด ความเป็นผู้นำมักมาพร้อมกับเพศสภาพด้วย ซึ่งอดีตผู้ชายเป็นผู้นำเสมอ แต่ปัจจุบันนี้เพศสภาพจะเปลี่ยนแปลงไป ผู้หญิงมีความเป็นผู้นำอยู่ในหลายประเทศ ณ ปัจจุบัน คือ ประเทศเยอรมันนี ประเทศนิวซีแลนด์ เป็นต้น

3) หน้าที่ (Functions) มี 2 ประการ ได้แก่ หน้าที่ที่เห็นได้ชัดเจน (Manifest Function) และหน้าที่แอบแฝง (Latency Function)

4) แบบแผนปฏิบัติหรือบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) สถาบันทางสังคม ต้องมีเพื่อรักษาควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เช่น วิธีประชา (Folkways) จารีต (Mores) และกฎหมาย (Laws)

- วิธีประชา เป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตประจำวันที่คนต้องเรียนรู้ เป็นวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรมที่ต้องรักษ หากละเมิดจะได้รับความติฉินนินทาจากสังคม ดังนั้นการเรียนรู้ และเข้าใจวิถีวัฒนธรรมอันดีของคนส่วนใหญ่ เช่น การแต่งงานในวัยอันสมควร การพูดจากับผู้ใหญ่ การไปในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ การเดินผ่านผู้ใหญ่ การใส่เสื้อผ้าให้เหมาะสมกับงานพิธี เป็นต้นว่า ใส่เสื้อแดงไปงานอวมงคล ใส่รองเท้าเข้าโบสถ์ ใส่กระโปรงสั้นเข้าพระอุโบสถไหว้พระ การเดินผ่านผู้ใหญ่ที่นั่งอยู่ไม่โค้ง การพูดจาเถียงผู้ใหญ่ใช้คำไม่เหมาะสม การลัดคิวคนอื่นที่ต่อแถวอยู่ เป็นต้น

- จารีต เป็นบรรทัดฐานที่มีผลกระทบต่อสังคมส่วนใหญ่ จึงมีการสร้างกติกากฎ หรือข้อห้ามทางสังคมขึ้นมา เช่น การผิดผี การห้ามทำร้ายกัน การปรับโทษคนที่ล่วงเกินลูกสาวคนอื่น ๆ การลักขโมยของ การประพาดิผิดประเพณี ซึ่งผู้ทำผิดสังคมจะลงโทษ เช่น การประชาทัณฑ์ การปรับโทษ เป็นต้น

- กฎหมาย เป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่เป็นหลักยึดให้กับคนในสังคมสมัยใหม่ มีทั้งเป็นกฎหมายจารีต และกฎหมายลายลักษณ์อักษร มีบทลงโทษอย่างชัดเจน มีกฎหมายแพ่งพาณิชย์ กฎหมายอาญา ถ้าทำผิดย่อมมีกระบวนการไต่สวน สืบสวน และลงโทษต่อไปตามกฎหมายที่กำหนดไว้ผ่านทางศาล

5) สถาบันทางสังคม มีสถาบันหลัก 5 สถาบันแต่ละสถาบันมีบทบาทหน้าที่หลัก ดังนี้ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550: 106-109; สถาบันการศึกษาทางไกล, สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2548: 11-18)

5.1) สถาบันครอบครัว ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา และญาติพี่น้องที่มีสายเลือดเดียวกัน โดยมีหน้าที่หลักสำคัญดังนี้

- ผลิตสมาชิกใหม่ให้กับสังคม การมีบุตรเป็นการสืบทอดทายาทของการสืบสายโลหิตและขยายเผ่าพันธุ์มนุษย์

- ฝึกทักษะให้กับบุคคลในการใช้ชีวิตในเบื้องต้น อาทิ การสอนเดิน สอนกินข้าว สอนการแต่งกาย สอนการใช้มือ สอนอาบน้ำ แต่งกาย สอนทำความสะอาดบ้าน ซึ่งเป็นบุคลิกภาพทั่วไปของสมาชิกในครอบครัว

- มีการขัดเกลาทางสังคม คือ ถ่ายทอดวัฒนธรรม วิถีชีวิต ระเบียบทางสังคมแก่สมาชิกใหม่เพื่อให้เรียนรู้วัฒนธรรมให้ทุกคนรวมกันอยู่อย่างมีความสุข

- คุ้มครองดูแลให้ความรัก ความอบอุ่น คุ้มครองความปลอดภัยแก่สมาชิกใหม่ในครอบครัว

- สอนคุณธรรม จริยธรรมให้แก่สมาชิกในครอบครัว

5.2) สถาบันเศรษฐกิจ เป็นสถาบันที่ตอบสนองความเป็นอยู่ของประชาชนที่ต้องตอบความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ หรือปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ซึ่งคำว่า “เศรษฐกิจ” มาจากภาษากรีกว่า “Oikenemia” แปลว่า การจัดการบ้านช่อง โดยพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2538: 786) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นงานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย แจกแจง และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า สถาบันเศรษฐกิจ เป็นวิธีการอยู่รอดของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการผลิต การวิภาค หรือการแลกเปลี่ยนและการบริโภค ซึ่งสถาบันสังคมที่มีกิจกรรมขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด สนองความต้องการของบุคคลและสังคมโดยมีกิจกรรมที่สำคัญ 4 ประการ คือ การผลิต การแจกจำหน่าย การบริโภคและอุปโภค การแลกเปลี่ยน ซึ่งมีเป้าหมาย คือ การกินดีอยู่ดีของสมาชิกในสังคม (สุพัตรา สุภาพ, 2542: 90; จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2545: 109-110; ณรงค์ เส็งประชา (2541: 102) รวมถึงคำว่า สถาบันเศรษฐกิจ หมายถึง กลุ่มของระเบียบกฎเกณฑ์ หรือระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ คือ การผลิตสิ่งต่างๆ การบริโภคและอุปโภค การแลกเปลี่ยนหรือการค้าขาย การกระจายผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกในสังคม (สถาบันการศึกษา

ทางไกล, สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน, 2548: 17) ผู้เขียนได้สรุปไว้ว่า สถาบันเศรษฐกิจเป็นหน่วยคู่ขนานกับสถาบันครอบครัวเพราะว่า มนุษย์ทุกคนต้องมีปัจจัยจำเป็นพื้นฐานในการเลี้ยงชีพ ในการดำรงชีวิต ในการกินอยู่หลับนอน ดังนั้นเศรษฐกิจต้องเริ่มจากปากท้อง อุปโภค บริโภค แบ่งปัน แลกเปลี่ยน จำหน่าย จ่ายแจกให้มนุษย์มีชีวิตที่อยู่ดีกินดี

โดยมีหน้าที่หลักสำคัญดังนี้

- ตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจของมนุษย์ด้วยการผลิต การบริโภค การแบ่งปัน การบริการต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกในสังคม
- พัฒนาและสร้างความเจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจให้แก่สมาชิกในสังคม
- สร้างสิ่งอุปโภคและบริโภคให้แก่สมาชิกในทางเศรษฐกิจอย่างเพียงพอและทั่วถึงทั้งสังคม

5.3) สถาบันการศึกษา เป็นสถาบันที่ตอบสนองศักยภาพความสามารถทักษะในการเอาตัวรอดให้กับมนุษย์ สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในการสร้างความรู้ สร้างสติปัญญาให้สมาชิกใหม่ในครอบครัว เพื่อให้สามารถนำมาแก้ไขปัญหาคือชีวิตประจำวันได้ ในวสถาบันการศึกษาอยู่ที่วัด อยู่ที่ปราชญ์ สำนักวิชาการต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันคือโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย นอกจากนี้แบบแผนบรรทัดฐานหรือระบบความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ รวมถึงการอบรมสั่งสอนอย่างเป็นทางการจากสถาบันศาสนา โรงเรียนมหาวิทยาลัย และการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการซึ่งได้จากสังคมและประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต และการสืบทอดวัฒนธรรม (สุพัตรา สุภาพ, 2542: 63; จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, 2537: 129; ณรงค์ เส็งประชา, 2541: 95) และระบบการศึกษามีอยู่ 3 ระบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยสถาบันการศึกษามีหน้าที่หลัก ดังต่อไปนี้

- สร้างความรู้เพิ่มพูนสติปัญญา ทักษะอาชีพ ทักษะชีวิตให้กับสมาชิกใหม่ในด้านวิชาการ วิชาชีพ การดำรงชีวิตในรูปแบบใหม่ และความรู้ใหม่ ๆ ตลอดเวลา
- ชัดเกล้าสมาชิกของสังคม หล่อหลอมและพัฒนาบุคลิกภาพทางสังคมให้แก่สมาชิกในสังคม ช่วยเตรียมบุคคลให้พร้อมสำหรับการประกอบอาชีพ
- กำหนดสถานภาพและบทบาทสังคม สืบทอดปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและสร้างวัฒนธรรมให้แก่สังคม

5.4) สถาบันศาสนา เป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในด้านจิตใจ อบรม บ่มเพาะพฤติกรรมของมนุษย์ให้มีศีลธรรม จริยธรรม “ให้ทุกคนเป็นคนดี” มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเพื่อเกื้อกูลซึ่งกันและกันในยามที่ตกทุกข์ได้ยาก สอนคุณธรรมให้กับคนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข รู้จักคำว่า “อภัย” ซึ่งศาสนาเป็นความสัมพันธ์จงรักภักดีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพระเจ้า สอนให้คนหลุดพ้นจากความทุกข์ รวมถึงการสั่งสอนให้คนยึดมั่นปฏิบัติในระบบความเชื่อและความศรัทธาเป็นเบื้องต้น โดยมีองค์ประกอบของศาสนา ได้แก่ ศาสดา คัมภีร์ นักบวช อุบาสก อุบาสิกา พิธีกรรม ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ระบบความเชื่อศรัทธา และความจงรักภักดี สถาบันศาสนาจึงมีหน้าที่สำคัญ คือ การอบรมบ่มเพาะจิตใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ สอนสั่งให้คนรักษาศีล มีคุณธรรม จริยธรรม และการปกป้องคุ้มครองภัยอันตราย

5.5) สถาบันการเมืองการปกครอง เป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในการสร้างความสงบสุขให้กับสังคม รักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย ควบคุมป้องกันการขัดแย้งของประชาชนและเป็นสถาบันที่คอยปกป้องคุ้มครองประชาชน โดยมีองค์การทางสังคมที่เป็นองค์พระมหากษัตริย์ รัฐบาล คณะรัฐมนตรี สถาผู้แทนราษฎร ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยมีหน้าที่หลัก คือ รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทในสังคม สถาบันการเมืองการปกครองจะใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการระงับข้อพิพาทรวมถึงการป้องกันภัยจากภายนอกประเทศ การจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสม วางแผนพัฒนาประเทศ และส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชน ให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ดังนั้นผู้เขียนสรุปว่า สถาบันทางสังคม เป็นองค์สำคัญในการสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่มากขึ้นเป็นองค์การที่ช่วยรังสรรค์สังคมให้มีความสมดุลของผู้คน ความสัมพันธ์ระหว่างคน บทบาทหน้าที่ของแต่ละคนในสังคม การแสดงออกตามบทบาทหน้าที่ของคน และคอยดูแลกันและกัน การเฝ้าดูและคอยกำกับควบคุมให้คนที่ไม่ดีอยู่ในระเบียบกฎกติกาข้อตกลงร่วมกัน สถาบันทางสังคมจึงบ่งชี้องค์การทางสังคมให้ชัดเจน บ่งชี้บทบาทหน้าที่ สถานภาพของแต่ละคนอย่างชัดเจน บ่งชี้ถึงโครงสร้างทางสังคมทั้งหมดให้สอดประสานระหว่างกันอย่างลงตัวที่สุด สถาบันทางสังคมที่ทุกคนอย่างมีคือ การทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุดของแต่ละองค์การทางสังคม ไม่ลักลั่นหน้าที่กัน ไม่ทับซ้อนหน้าที่กัน และถ้าสถาบันใดที่มีหน้าที่เหมือนกันควรรวมกันสร้างการทำงานแบบองค์รวมเพื่อประโยชน์แก่สมาชิกของสังคมจะได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขจากรุ่นสู่รุ่น สืบต่อกันให้ยาวนานชั่วลูกหลาน

2.2.2 ตัวชี้วัดการพัฒนาสังคม

คำว่า “ตัวชี้วัดการพัฒนาสังคม” (Social Development Indicators) คำว่า พัฒนา มีอยู่หลายคำที่มีความหมายที่เกี่ยวข้องกัน อาทิ การพัฒนา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การบริหารการพัฒนา การบริหาร การเปลี่ยนแปลง ความก้าวหน้า ความทันสมัย ความเจริญรุ่งเรือง ความศิวิไลซ์ จึงสรุปนิยาม คำว่า “การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา ขณะเดียวกัน การพัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย” โดยมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาทางสังคม และการพัฒนาทางการเมือง (วิรัชนิภาวรรณ, 2554: 8, ออนไลน์) ซึ่งประเทศไทยของเรามีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้ระดมตัวชี้วัดพัฒนาไว้แต่ละยุทธศาสตร์ทั้ง 10 ยุทธศาสตร์ แต่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมมี 3 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1: การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์

ยุทธศาสตร์ที่ 2: การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 6: การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบและธรรมาภิบาลในสังคมไทย

โดยมีรายละเอียดที่สะท้อนตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

1) ยุทธศาสตร์ที่ 1: การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ มีรายละเอียดสำคัญดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559: 65-67)

วัตถุประสงค์

- 1.1 เพื่อปรับเปลี่ยนให้คนในสังคมไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม
- 1.2 เพื่อเตรียมคนในสังคมไทยให้มีทักษะในการดำรงชีวิตสำหรับโลกศตวรรษที่ 21
- 1.3 เพื่อส่งเสริมให้คนไทยมีสุขภาพที่ดีตลอดช่วงชีวิต
- 1.4 เพื่อเสริมสร้างสถาบันทางสังคมให้มีความเข้มแข็งเอื้อต่อการพัฒนาคนและ

ประเทศ

เป้าหมายและตัวชี้วัด

2.1 เป้าหมายการพัฒนา

- คนไทยส่วนใหญ่มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคมเพิ่มขึ้น
- คนในสังคมไทยทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ และความสามารถเพิ่มขึ้น
- คนไทยได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงตามมาตรฐานสากล และสามารถเรียนรู้ด้วย

ตนเองอย่างต่อเนื่อง

- คนไทยมีสุขภาวะที่ดีขึ้น
- สถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น

โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา ชุมชน สื่อมวลชน และภาคเอกชน

2.2 ตัวชี้วัด

เป้าหมายที่ 1 คนไทยส่วนใหญ่มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม

- ตัวชี้วัด 1.1 ประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไปมีกิจกรรมการปฏิบัติตนที่สะท้อนการมีคุณธรรมจริยธรรมเพิ่มขึ้น

- ตัวชี้วัด 1.2 คดีอาญามีสัดส่วนลดลง

เป้าหมายที่ 2 คนในสังคมไทยทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ และความสามารถเพิ่มขึ้น

2.1 เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการเต็มตามศักยภาพ

- ตัวชี้วัด 1 เด็กมีพัฒนาการสมวัยไม่น้อยกว่าร้อยละ 85

2.2 เด็กวัยเรียนและวัยรุ่นมีสติปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์เพิ่มขึ้น

- ตัวชี้วัด 2 คะแนน IQ เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

- ตัวชี้วัด 2 เด็กร้อยละ 70 มีคะแนน EQ ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

2.3 วัยแรงงานมีความรู้และทักษะเป็นไปตามความต้องการของตลาดงานและมี

ทักษะทางการเงินเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ

- ตัวชี้วัด 4 ผู้เรียนในระบบทวิภาคีเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 30 ต่อปี

- ตัวชี้วัด 5 ผู้ที่ได้รับการรับรองคุณวุฒิวิชาชีพและผู้ผ่านการทดสอบมาตรฐาน

ฝีมือแรงงานแห่งชาติเพิ่มขึ้น

- ตัวชี้วัด 6 การออมส่วนบุคคลต่อรายได้พึงจับจ่ายใช้สอยเพิ่มขึ้น

2.4 ผู้สูงอายุวัยต้นมีงานทำและรายได้ที่เหมาะสมกับศักยภาพของผู้สูงอายุ

- ตัวชี้วัด 7 การมีงานทำของผู้สูงอายุ (อายุ 60 – 69 ปี) เพิ่มขึ้น

เป้าหมายที่ 3 คนไทยมีการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากลและมีความสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

- ตัวชี้วัด 3.1 ผลคะแนนสอบ PISA ในแต่ละวิชาไม่ต่ำกว่า 500
- ตัวชี้วัด 3.1 การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการอ่านหาความรู้เพิ่มขึ้น
- ตัวชี้วัด 3.3 การอ่านของคนไทยเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 85
- ตัวชี้วัด 3.4 แรงงานที่ขอเทียบโอนประสบการณ์และความรู้เพื่อขอรับวุฒิ

ปวช. และ ปวส. เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 20 ต่อปี

เป้าหมายที่ 4 คนไทยมีสุขภาพที่ดีขึ้น

- ตัวชี้วัด 4.1 ประชากรอายุ 15 – 79 ปีมีภาวะน้ำหนักเกินลดลง
- ตัวชี้วัด 4.2 การตายจากอุบัติเหตุทางถนนต่ำกว่า 18 คน ต่อประชากรแสนคน
- ตัวชี้วัด 4.3 ประชาชนเล่นกีฬาและเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการเพิ่มขึ้น
- ตัวชี้วัด 4.4 อัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จต่อประชากรแสนคนลดลง
- ตัวชี้วัด 4.5 การคลอดในผู้หญิงกลุ่มอายุ 15 – 19 ปี ลดลง
- ตัวชี้วัด 4.6 รายจ่ายสุขภาพทั้งหมดไม่เกินร้อยละ 5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมใน

ประเทศ

- ตัวชี้วัด 4.7 ผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านที่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเป็นร้อยละ 20

เป้าหมายที่ 5 สถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา ชุมชน สื่อมวลชน และภาคเอกชน

- ตัวชี้วัด 5.1 ดัชนีครอบครัวอบอุ่นอยู่ในระดับดีขึ้น
- ตัวชี้วัด 5.2 ประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไปมีการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา

เพิ่มขึ้น

- ตัวชี้วัด 5.3 ธุรกิจที่เป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมเพิ่มขึ้น

2) ยุทธศาสตร์ที่ 2: การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม มีรายละเอียดสำคัญดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559: 75-76)

วัตถุประสงค์

- 1.1 เพื่อขยายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่กลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้

ต่ำสุด

1.2 เพื่อให้คนไทยทุกคนเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพได้อย่างทั่วถึง

1.3 เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

เป้าหมายและตัวชี้วัด

เป้าหมายที่ 1 ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่แตกต่างกัน และแก้ไขปัญหาความยากจน

- ตัวชี้วัด 1.1 รายได้เฉลี่ยต่อหัวของกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด เพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 15 ต่อปี

- ตัวชี้วัด 1.2 ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini Coefficient) ด้านรายได้ลดลงเหลือ 0.41 เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

- ตัวชี้วัด 1.3 การถือครองสินทรัพย์ทางการเงินของกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุดเพิ่มขึ้น

- ตัวชี้วัด 1.4 สัดส่วนประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจนลดลงเหลือร้อยละ 6.5 ณ สิ้นแผนพัฒนาฯ

- ตัวชี้วัด 1.5 สัดส่วนหนี้สินต่อรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนของกลุ่มครัวเรือนที่ยากจนที่สุด ลดลง

เป้าหมายที่ 2 เพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐ

- ตัวชี้วัด 2.1 อัตราการเข้าเรียนสุทธิ (ที่ปรับปรุง) ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเท่ากับร้อยละ 90 โดยไม่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มนักเรียน/นักศึกษาที่ครอบครัวยากจนมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมและระหว่างพื้นที่

- ตัวชี้วัด 2.2 สัดส่วนนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาทุกระดับชั้นผ่านเกณฑ์คะแนนร้อยละ 50 มีจำนวนเพิ่มขึ้น และความแตกต่างของคะแนนผลสัมฤทธิ์ระหว่างพื้นที่ และภูมิภาคลดลง

- ตัวชี้วัด 2.3 สัดส่วนแรงงานนอกระบบที่อยู่ภายใต้ประกันสังคม (ผู้ประกันตนตามมาตรา 40) และที่เข้าร่วมกองทุนการออมแห่งชาติต่อกำลังแรงงานเพิ่มขึ้น

- ตัวชี้วัด 2.4 ความแตกต่างของสัดส่วนบุคลากรทางการแพทย์ต่อประชากรระหว่างพื้นที่ลดลง

- ตัวชี้วัด 2.5 การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มประชากรที่ยากจนเพิ่มขึ้น

เป้าหมายที่ 3 เพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น

- ตัวชี้วัด 3.1 สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น
- ตัวชี้วัด 3.2 ดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค
- ตัวชี้วัด 3.3 มูลค่าสินค้าชุมชนเพิ่มขึ้น

3) ยุทธศาสตร์ที่ 6: การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบและธรรมาภิบาลในสังคมไทย มีรายละเอียดสำคัญดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559: 129-130)

วัตถุประสงค์

- 1.1 เพื่อให้ภาครัฐมีขนาดเล็ก มีการบริหารจัดการที่ดี และได้มาตรฐานสากล
- 1.2 เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการบริหารจัดการและให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และโปร่งใสตรวจสอบได้
- 1.3 เพื่อลดปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบของประเทศ
- 1.4 เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการทางกฎหมายให้สามารถอำนวยความสะดวกด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรมแก่ประชาชน

เป้าหมายและตัวชี้วัด

เป้าหมายที่ 1 ลดสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านบุคลากร และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการให้บริการของภาครัฐ และประสิทธิภาพการประกอบธุรกิจของประเทศ

- ตัวชี้วัด 1.1 อันดับประสิทธิภาพภาครัฐ จัดทำโดยสถาบันการศึกษานานาชาติ อยู่ในอันดับสองของอาเซียน เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12
- ตัวชี้วัด 1.2 อันดับความยากง่ายในการดำเนินธุรกิจ จัดทำโดยธนาคารโลก อยู่ในอันดับสองของอาเซียน เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12
- ตัวชี้วัด 1.3 สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านบุคลากรของรัฐบาลต่องบประมาณรายจ่ายประจำปี ลดลง

เป้าหมายที่ 2 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- ตัวชี้วัด 2.1 สัดส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละประเภทที่ได้รับรางวัลการบริหารจัดการที่ดีต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมดเพิ่มขึ้น

- ตัวชี้วัด 2.2 ข้อร้องเรียนและคดีเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลดลง

เป้าหมายที่ 3 เพิ่มคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริตให้สูงขึ้น

- ตัวชี้วัด ระดับคะแนนของดัชนีการรับรู้การทุจริตสูงกว่าร้อยละ 50 เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

เป้าหมายที่ 4 ลดจำนวนการดำเนินคดีกับผู้มิได้กระทำความผิด

- ตัวชี้วัด จำนวนคดีที่รัฐดำเนินคดีกับผู้มิได้กระทำความผิดซึ่งต้องชดเชยความเสียหายลดลง

ราชกิจจานุเบกษา (2561: 34-35) มีตัวชี้วัดสำคัญในยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ได้ระบุไว้ในยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยอธิบายชี้ชัดว่า 20 ปีข้างหน้าของคนไทย จะเป็นเช่นไรมีใจความว่า

“คนไทยในอนาคตจะต้องมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ครอบคลุมและมีสุขภาพที่ดีในทุกช่วงวัยมีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัชยสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่ 3 และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสู่การเป็นคนไทย ที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง”

อธิบายเพิ่มเติมว่า...การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ควบคู่กับการปฏิรูปที่สำคัญทั้งในส่วนของการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม เพื่อให้คนมีความดีอยู่ใน ‘วิถี’ การดำเนินชีวิตและมีจิตสำนึกร่วมในการสร้างสังคมที่น่าอยู่ และมีการปฏิรูปการเรียนรู้แบบพลิกโฉม ในทุกระดับตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีการออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนบทบาทครู การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถกำกับกับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้อย่างต่อเนื่องแม้จะออกจากระบบการศึกษาแล้ว รวมถึงความตระหนักถึงพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลายตลอดจนพัฒนาและรักษากลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษของพหุปัญญาแต่ละประเภท และการปฏิรูประบบเสริมสร้างความรอบรู้และจิตสำนึกทางสุขภาพ เพื่อให้คนไทยมีศักยภาพในการจัดการสุขภาพที่ดีได้ด้วยตนเอง พร้อมกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ทั้งการเสริมสร้างครอบครัวที่เข้มแข็งอบอุ่นซึ่งเป็นการวางรากฐานการส่งต่อ

เด็กและเยาวชนที่มีคุณภาพสู่การพัฒนาในช่วงอายุถัดไป โดยการส่งเสริมการเกิดที่มีคุณภาพ การสร้างครอบครัวที่เหมาะสมกับคนรุ่นใหม่ การส่งเสริมบทบาทในการมีส่วนร่วมพัฒนาคน การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเชื่อมโยงและบูรณาการ ข้อมูลด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระหว่างกระทรวง/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการเสริมสร้างศักยภาพการกีฬาในการสร้างคุณค่าทางสังคมและพัฒนาประเทศ ในการใช้กิจกรรม นันทนาการและกีฬาเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างสุขภาวะของประชาชนอย่างครบวงจรและมี คุณภาพมาตรฐานรวมถึงการพัฒนาทักษะด้านกีฬาสู่ความเป็นเลิศและกีฬาเพื่อการอาชีพ

โดยกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัด ไว้ดังนี้

เป้าหมาย

1. คนไทยเป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ พร้อมสำหรับวิถีชีวิตในศตวรรษที่ 21
2. สังคมไทยมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อและสนับสนุนต่อการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต

ตัวชี้วัด

1. การพัฒนาคุณภาพชีวิต สุขภาวะ และความเป็นอยู่ที่ดีของคนไทย
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. การพัฒนาสังคมและครอบครัวไทย

นอกจากนี้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ยังได้ระบุตัวชี้วัดด้านการพัฒนาภาครัฐไว้ในด้านการปรับ สมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ไว้ดังนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2561: 65)

เป้าหมาย

1. ภาครัฐมีวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ส่วนรวม ตอบสนอง ความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส

2. ภาครัฐมีขนาดที่เล็กลง พร้อมปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง
3. ภาครัฐมีความโปร่งใส ปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ
4. กระบวนการยุติธรรม เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมของประเทศ

ตัวชี้วัด

1. ระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของภาครัฐ
2. ประสิทธิภาพของการบริการภาครัฐ
3. ระดับความโปร่งใส การทุจริต ประพฤติมิชอบ
4. ความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม

อย่างไรก็ตามตัวชีวิตใด ๆ ก็ตามในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีต้องอยู่ภายใต้วิสัยทัศน์ประเทศไทยอย่างเดียวกัน ดังใจความสำคัญดังนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2561: 5-6)

วิสัยทัศน์ประเทศไทย

“ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อสนองตอบต่อผลประโยชน์แห่งชาติ อันได้แก่ การมีเอกราช อธิปไตย การดำรงอยู่อย่างมั่นคง และยั่งยืนของสถาบันหลักของชาติและประชาชนจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ การอยู่ร่วมกันในชาติอย่างสันติสุขเป็นปึกแผ่น มีความมั่นคงทางสังคมท่ามกลางพหุสังคมและการมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ความเจริญเติบโตของชาติ ความเป็นธรรมและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงทางพลังงานและอาหาร ความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของชาติภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติประสานสอดคล้องกันด้านความมั่นคงในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี

ความมั่นคง หมายถึง การมีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยและการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศในทุกระดับ ทั้งระดับประเทศ สังคม ชุมชน ครัวเรือน และปัจเจกบุคคล และมีความมั่นคงในทุกมิติ ทั้งมิติทางการทหาร เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง เช่น ประเทศมีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์มีความเข้มแข็งเป็นศูนย์กลางและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน มีระบบการเมืองที่มั่นคงเป็นกลไกที่นำไปสู่การบริหารประเทศที่ต่อเนื่องและโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล สังคมมีความปรองดองและความสามัคคี สามารถผนึกกำลังเพื่อพัฒนาประเทศ ชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการดำรงชีวิต มีการออมสำหรับวัยเกษียณ ความมั่นคงของอาหาร พลังงาน และน้ำ มีที่อยู่อาศัยและความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน

ความมั่งคั่ง หมายถึง ประเทศไทยมีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืนจนเข้าสู่กลุ่มประเทศรายได้สูง ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาลดลง ประชากรมีความอยู่ดีมีสุขได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น และมีการพัฒนาอย่างทั่วถึงทุกภาคส่วนมีคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ ไม่มีประชาชนที่อยู่ในภาวะความยากจนเศรษฐกิจในประเทศมีความเข้มแข็ง ขณะเดียวกันต้องมีความสามารถในการแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ ทั้งในตลาดโลกและตลาดภายในประเทศเพื่อให้สามารถสร้างรายได้ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศตลอดจนมีการสร้างฐานเศรษฐกิจและสังคมแห่งอนาคตเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไป และประเทศไทยมีบทบาทที่สำคัญในเวทีโลก และ

มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าอย่างแน่นแฟ้นกับประเทศในภูมิภาคเอเชีย เป็นจุดสำคัญของการเชื่อมโยงในภูมิภาค ทั้งการคมนาคมขนส่ง การผลิต การค้า การลงทุน และการทำธุรกิจ เพื่อให้เป็นพลังในการพัฒนา นอกจากนี้ยังมีความสมบูรณ์ในทุนที่จะสามารถสร้างการพัฒนาต่อเนื่องไปได้ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญาทุนทางการเงิน ทุนที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักร ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ รายได้ และคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่อยู่บนหลักการใช้การรักษาและการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินพอดี ไม่สร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมจนเกินความสามารถในการรองรับและเยียวยาของระบบนิเวศ การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคมยึดถือและปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างสมดุล มีเสถียรภาพ และยั่งยืน

ผู้เขียนได้อธิบายและค้นพบตัวชี้วัดสำคัญในการพัฒนาสังคมที่ประสบความสำเร็จมีพฤติกรรมที่ทุกคนต้องแสดงบทบาทหน้าที่ให้เต็มกำลังความสามารถของตนเอง คือ “การมีส่วนร่วม” (Participation) ซึ่งได้รวบรวมและอธิบายไว้ในการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๑” ดังมีรายละเอียดดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 18-21)

“การมีส่วนร่วม” จึงเป็นวลีที่สะท้อนพฤติกรรมรวมกลุ่ม ช่วยกันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการพัฒนาไม่ว่าระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่น ถือว่าการมีส่วนร่วมถูกกำหนดให้มีผลต่อการพัฒนาของพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์แบบ รวมถึงยังนับว่าเป็นแนวคิดที่เปิดกว้างในการศึกษาไว้อย่างมากมาย ทั้งการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตัวเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันกับประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง (Erwin W., 1976: 138) ยังคงสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมในการพบปะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วม

ของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม (Reeder W.W., 1974: 39) แนวคิดที่สำคัญของการมีส่วนร่วมครั้งพิจารณาสิทธิการมีส่วนร่วมการพัฒนาที่กล่าวถึงนิยามและองค์ประกอบไว้ว่า การมีส่วนร่วมต้องพิจารณา 3 มิติ ได้แก่ ลักษณะการมีส่วนร่วมพิจารณาจาก 4 องค์ประกอบได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ (4) การมีส่วนร่วมประเมินผล ยังได้สะท้อนผู้ที่ควรมีส่วนร่วมประกอบด้วย (1) ประชาชนในท้องถิ่น (2) ผู้นำท้องถิ่น (3) บุคลากรของรัฐบาล และ (4) บุคลากรชาวต่างชาติที่ทำงานในท้องถิ่น นอกจากนี้ต้องอธิบายรวมถึงพฤติกรรมที่เข้าไปมีส่วนร่วมได้ทำอย่างไรบ้าง ได้แก่ (1) การริเริ่มการมีส่วนร่วมมาจากด้านบนหรือด้านล่าง (2) การจูงใจในการเข้าร่วมมีความสมัครใจหรือบีบบังคับ (3) โครงสร้าง (4) ช่องทางของการมีส่วนร่วม เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ โดยตรงหรือทางอ้อม ควรให้ความสำคัญกับ 5) ระยะเวลาและ (6) ขอบเขตการมีส่วนร่วม แบบต่อเนื่องและไม่ว่าจะเป็นการขยายไปในช่วงกว้างหรือแคบ ๆ (7) การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Cohen, J. & Uphoff, N., 1980) นั้นหมายความว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในชุมชนทั้งหมดได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการพัฒนาเพื่อเป็นการร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมลงทุนลงแรง (อรพินท์ สฟโชคชัย, 2538: 2) แล้วพิจารณาการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจของประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่ง ซึ่งเป็นโครงการสาธารณะต่าง ๆ รวมถึงการเกิดให้ประชาชนมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาทางสุขภาพ มีความรับผิดชอบ ในการสำรวจตรวจสอบความจำเป็นเรื่องสุขภาพอนามัย การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนะแนวทางแก้ไขใหม่ ๆ (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2533: 19-20) นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านที่ร่วมสะท้อนความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจะต้องเป็นการมีส่วนร่วมชนิดที่ประชาชนเป็นตัวตั้งคือเจ้าของโครงการ ส่วนบุคคลภายนอกเป็นฝ่ายสนับสนุน ชาวบ้านเป็นผู้วางแผนดำเนินตามรูปแบบ และวิธีการที่ชาวบ้านคุ้นเคย ตัดสินใจเมื่อต้องการทางเลือกแบบต่างๆ ในการแก้ปัญหา ภูมิรู้ ภูมิปัญญา และภูมิธรรมรวมทั้งด้านตัวบุคคลในการระดมความคิดในการแก้ปัญหา ต้องมาจากชุมชนเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งเป็นผู้แก้ไขข้อผิดพลาดหรือความขัดแย้งอันอาจเกิดขึ้นตามวิธีการของตัวเองด้วย (กาญจนา แก้วเทพ, 2538: 99) ยังหมายรวมการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบทั้งตัวประชาชนเอง (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2536: 20) โดยที่กระบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วมมีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง หรือดำเนินงานร่วมกัน

เพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจอมาตย์ชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินงานกัน เพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจอมาตย์ชอง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่ม ชุมชน (ดิเรก ฤกษ์ห่วย, 2524: 71) นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการทำงานร่วมของชุมชนโดยการที่ ประชาชนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการกระทำบางสิ่งบางอย่างร่วมกับคณะกรรมการของชุมชน ทั้งในเรื่องของการแสดงความคิดเห็นในการดำเนินงาน การค้นหาสาเหตุปัญหา การร่วมกันวางแผน การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ การติดตามประเมินผล และการร่วมรับผิดชอบซึ่งการกระทำ ทุกอย่างมักสะท้อนเป้าหมายสำคัญคือความต้องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดความสันติขึ้นใน ชุมชน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2552: 11) สิ่งสำคัญที่สุดเมื่อกล่าวถึงคำว่าความร่วมมือ จึงกล่าวถึง การมีส่วนร่วมที่เป็นกระบวนการเชื่อมต่อกิจกรรมที่สอดประสานกันอย่างลงตัวของตัวกิจกรรม ของ ประชาชน ของชุมชน โดยเริ่มแต่กระบวนการร่วมรับรู้ เข้าใจ ร่วมคิดวิเคราะห์ สังคมเคราะห์ ร่วม วางแผน ร่วมตัดสินใจหาทางแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง ร่วมลงมือทำปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และ ร่วมรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมทำ จนก่อให้เกิดความเข้มแข็ง หรือ การเปลี่ยนแปลงทางหนึ่งทางใดได้ ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นเป็นพลังบางอย่างที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อน งานได้ให้สำเร็จสมบูรณ์ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 10) นอกจากนี้ในมิติการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการปกครองท้องถิ่นได้ถูกอธิบายไว้โดย อรทัย ก๊กผล (2552: 17-19) ได้ให้ความหมาย ไว้ว่า การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่นเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่าง แท้จริง โดยตั้งแต่เริ่มต้นไปจนจบสิ้น กล่าวคือเร่ตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเอง ร่วมคิดด้วยกัน ร่วมกันวางแผนดำเนินงาน ร่วมดำเนินงาน ร่วมกันติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ภายใต้งานใจความเต็มใจและความตั้งใจ ความเสมอภาคและขีดความสามารถของแต่ละบุคคล และเสรีภาพในการตัดสินใจ

ทั้งนี้ในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บนพื้นที่ผลกระทบบานข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัด อุดรธานี” ผู้วิจัยจึงสรุปนิยามจากนักวิชาการ นักวิจัยทั้งในและนอกประเทศ พบว่า การมีส่วนร่วม หรือการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำเดียวกันที่มีความหมายถึง พฤติการณ์ของบุคคลในการ รวมตัวกันกระทำกิจกรรมที่มีเป้าหมายร่วมกันทำจึงสำเร็จโดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการเชื่อมต่อกิจกรรมที่เกิดการร่วมรับรู้ เข้าใจ ร่วมคิดวิเคราะห์ สังคมเคราะห์ ร่วมวางแผน ออกแบบแนวทาง กิจกรรม ผู้รับผิดชอบ ร่วมตัดสินใจหาทางแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง ร่วมลงมือทำปฏิบัติ ลงทุนทั้งเวลา

สถานที่ บุคคล ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมมือ นอกจากนี้ต้องร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันทำเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทุกคนที่มาร่วมต่างมีบทบาทหน้าที่ทำงานให้เกิดความต่อเนื่องจนเป็นพลังกลุ่ม พลังชุมชน พลังประชาชนบางอย่างก่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานได้ให้สำเร็จสมบูรณ์ (ภูลิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 15) ในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยจึงสรุปนิยามว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเป็นขั้นตอนของพฤติกรรมเชิงสังคมของมนุษย์ที่ต้องการทำงานด้วยกันช่วยเหลืองานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยเริ่มทำตั้งแต่การรับรู้ ความเข้าใจที่ตรงกัน การคิดวิเคราะห์ ออกแบบ วางแผน ลงมือทำ รับผิดชอบร่วมกัน รับผลประโยชน์ ติดตาม ประเมินผล แก้ไข ร่วมมือร่วมใจกันทำงานให้บรรลุเป้าหมายภายใต้ความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน สามารถนำทางไปสู่ความสำเร็จในเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และสามารถแก้ไขความเหลื่อมล้ำได้ถ้าเราใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนให้ร่วมรับผลอย่างเท่าเทียมกัน (ภูลิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 20)

การวิจัยในครั้งนี้เรื่อง รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๑ ได้นิยามคำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาทุนมนุษย์และการพัฒนาชีวิตความพอเพียงในหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง 54 หมู่บ้าน ใจความว่า การแสดงออกมามีบทบาท หน้าที่ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ต่างคนต่างออกแรงร่วมด้วยช่วยกัน ร่วมมือร่วมใจในการทำตามหน้าที่ของตัวเองในหมู่บ้านที่ตนอาศัยอยู่ให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน คิด ทำ รับ แบ่งปันกัน โดยมีกระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมที่ถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องรู้และเข้าใจให้ถ่องแท้เพื่อผลลัพธ์ในการวิเคราะห์เป็นไปอย่างถูกต้อง โดยกระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมมีโครงสร้างพื้นฐานจำแนกเป็น 3 มิติได้แก่ การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับเรื่องอะไร (What participation are we concerned with?) หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วม (kinds of participation) ซึ่งทั้งสองกล่าวว่ามี 4 ลักษณะ ได้แก่ 1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (participation in decision making) 2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (participation in implementation) 3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (participation in benefits) และ 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (participation in evaluation) (Cohen, J. & Uphoff, N., 1977: 7-26) นี่เป็นแนวคิดพื้นฐานสำคัญด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งแนวคิดที่เด่นในมิติการมีส่วนร่วมถูกสะท้อนเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาในรูปแบบหลักการทรงงาน หมายความว่า การมีส่วนร่วมเป็นพระ

กิจวัตรวิสัยเชิงพฤติกรรมที่พระองค์ในหลวงรัชกาลที่ 9 ยึดไว้เป็นสำคัญ โดยมีชื่อว่า “การระเบิดจากข้างใน” “ภูมิสังคม” และ “การมีส่วนร่วม” มีคำอธิบายไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554: 15-24).

“ระเบิดจากข้างใน” พระองค์ทรงมุ่งเน้น เรื่องการพัฒนาคน โดยตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนหรือหมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว

“ภูมิสังคม” การพัฒนาใดๆ ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า “...การพัฒนายจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

“การมีส่วนร่วม” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักประชาธิปไตย จึงทรงนำ “ประชาพิจารณ์” มาใช้ในการบริหาร เพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับ ได้มาร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนหรือความต้องการของสาธารณชน ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำใจให้กว้างขวางหนักแน่น รู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาดเพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาดนั้นแท้จริงคือ การระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลายมาอำนวยความสะดวกปฏิบัติบริหารงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง...”

ผู้เขียนจึงสรุปแบบที่ต้องปฏิเสธไม่ได้เลยว่า การพัฒนาสังคม ให้เป็นการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ต้องอยู่บนฐานของตัวชีวิต “การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง” เป็นตัวชีวิตแรก ถัดมาเป็น “การศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่” ตามแบบในหลวงรัชกาลที่ 9 พระองค์ทำคือ การระเบิดจากข้างใน การใช้ภูมิสังคมของประชาชนในพื้นที่เป็นฐาน หรือการใช้ความต้องการ ปัญหาของพื้นที่เป็นฐานในการพัฒนา แล้วจึงใช้วิชาการเข้าไปบูรณาการร่วมพัฒนาด้วย ถัดมา “คน” ต้องได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพที่เป็นเลิศในการเป็นพลังขับเคลื่อนการทำงานพัฒนา ถัดมาคือ “การวิจัยและพัฒนา” ต้องมีวิชาการมาช่วยที่สามารถเป็นเหตุเป็นผล มิใช่อาศัยความรู้แบบลองผิดลองถูกอย่างเดียว ต้องอาศัยองค์ความรู้ใหม่ ๆ มาช่วยในการพัฒนาด้วย “องค์ความรู้คู่ภูมิปัญญา” ถัดมาคือ

“ทุน” สำคัญมากที่ทั้งองค์การจำเป็นต้องใช้ร่วมกันคือการมีงบประมาณ การมีทุนในการเริ่มต้นพัฒนา ร่วมกัน ถัดมาคือ “เครือข่าย” การมีพันธมิตรเข้ามาร่วมทำงานพัฒนาเป็นเรื่องที่จำเป็นมาเพราะนั่น หมายความว่า “เราเปิดพื้นที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมที่หลากหลายจะได้ช่วยกันร่วมคิด ทำ ร่วมใจ กัน” สิ่งสุดท้าย คือ “เวลา” ความต่อเนื่องที่ต้องอาศัยเวลาในการพัฒนา การพัฒนาที่ยั่งยืนมิใช่ทำ เพียงปีเดียวแล้วจบ แต่ต้องพัฒนาต่อไปจนกว่าจะยั่งยืน ประชาชนยืนอยู่ได้ด้วยตนเองโดยไม่พึ่งพา คนอื่น ๆ “แต่ต้องรู้จักพึ่งพาตนเอง” จึงจะประสบความสำเร็จได้อย่างสมบูรณ์

ผู้เขียนจึงสรุปตัวชี้วัดการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ไว้ 7 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

ประการที่ 2 การศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่

ประการที่ 3 คน

ประการที่ 4 การวิจัยและพัฒนา

ประการที่ 5 ทุน

ประการที่ 6 เครือข่าย

ประการที่ 7 เวลา

2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมในหัวข้อนี้ผู้เขียนได้เรียบเรียงเฉพาะทฤษฎีทั่วไปที่วิเคราะห์ ว่า “มิใช่ทฤษฎีพัฒนาสังคมที่เหมาะสมกับประเทศไทย แต่เป็นทฤษฎีที่นักวิชาการเขียนไว้ศึกษาไว้ หลากหลาย ซึ่งผู้เขียนเชื่อมั่นว่า “แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” กับ “ทฤษฎีใหม่” เป็นทฤษฎีการพัฒนาสังคมไทย จึงหยิบยกไปนำเสนอไว้ในบทที่ 3 ต่อไป โดยในหัวข้อนี้จะนำเสนอ เฉพาะทฤษฎีการพัฒนาสังคมทั่วไปหลากหลาย โดยเน้นเฉพาะสาระสำคัญ ๆ สรุปไว้ดังนี้

1) ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและแพร่กระจาย (Development Potential Diffusion Theory) มีรายละเอียดดังที่ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547: 14-18) ได้อธิบายไว้ว่า ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ศักยภาพการพัฒนา ซึ่งประกอบด้วยสิ่งกัก (Concept) 4 ตัว คือ 1. ทรัพยากรธรรมชาติ 2. ทรัพยากรมนุษย์ 3. องค์การสังคม 4. ภาวะผู้นำ ซึ่งเป็นตัวเหตุให้เกิดการพัฒนาสังคม อีกส่วนหนึ่งคือ ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion Theory) มี 1 ตัว คือ การติดต่อกับโลกภายนอก (Contact) เป็นการอธิบายการพัฒนาที่เกิดจากการติดต่อกันระหว่าง

สังคม ซึ่งทฤษฎีนี้มีตัวเชื่อม คือ การฝึกอบรม (training) จึงสามารถสรุปได้ตามทฤษฎีที่ว่า สังคมจะพัฒนาได้โดยมีเหตุปัจจัย 6 ประการ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อและการฝึกอบรม ซึ่งมีนิยามไว้ ดังนี้

- ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resource) หมายถึง สิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุ เป็นต้น

- ทรัพยากรมนุษย์ (Human resource) หมายถึง มนุษย์นั่นเอง แต่หมายเฉพาะกลุ่มคนในวัยแรงงาน เพราะคนวัยนี้กำลังแรงงานเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

- องค์การสังคม (Social organization) เป็น องค์การสังคมประเภทสหจรรยา (association) เช่น กลุ่มอาชีพ สหกรณ์ คณะกรรมการ กลุ่มทางการศึกษา เป็นต้น

- ภาวะผู้นำ (Leadership) เช่น ผู้นำทางการเมือง มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ตำบล เป็นต้น ผู้นำทางการศึกษา เช่น ครู กรรมการศึกษา เป็นต้น ผู้นำทางเศรษฐกิจ เช่น ผู้ร่ำรวย พ่อค้า ผู้นำชาวนา ผู้นำกลุ่มชาวไร่ ผู้นำกลุ่มทอผ้า เป็นต้น ผู้นำศาสนา เช่น เจ้าอาวาส เป็นต้น

- การติดต่อ (Contact) หมายถึง การที่คนของชุมชนหนึ่ง เช่น ชุมชนชนบทติดต่อกับคนชุมชนหนึ่งที่เป็นชุมชนเมือง การติดต่อระหว่างชุมชน ระหว่างเมือง ระหว่างประเทศ ถือว่าเป็นการติดต่อทั้งสิ้น

- การฝึกอบรม (Training) หมายถึง การได้รับการศึกษาของประชาชนโดยเฉพาะการศึกษาที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพ เช่น การฝึกอาชีพด้านต่าง ๆ การฝึกเกี่ยวกับสหกรณ์ สาธารณสุข การตลาด การช่าง เป็นต้น

- การพัฒนา รวมถึงการพัฒนาสังคม หมายถึง การมีคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ที่ดีขึ้น อาจวัดคุณภาพชีวิตได้หลายแบบ เช่น วัดทางการศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง อนามัย หรือทางจิตใจ ถ้าหากคุณภาพชีวิตดีขึ้นจะทำให้การพัฒนาสูงขึ้นเช่นกัน

นอกจากนี้ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547: 17-18) ได้อธิบายไว้อย่างความสมเหตุสมผล ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดการพัฒนา หมายความว่า ปัจจัยเหตุคือ ทรัพยากรธรรมชาติก่อให้เกิดปัจจัยผล คือการพัฒนา เหตุผลคือ เมื่อมีทรัพยากร เช่น น้ำมัน ทองคำ หรือเพชรแล้ว สิ่งทำให้เกิดเป็นทรัพย์สินเงินทองสามารถนำไปใช้จ่ายยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นได้ ยังมีทรัพยากรธรรมชาติ มีค่าจำนวนมาก ยิ่งทำให้ระดับการพัฒนาสูงมากขึ้นไปอีก

2. ทรัพยากรมนุษย์ ทำให้เกิดการพัฒนา หมายความว่า ปัจจัยเหตุคือ ทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะในวัยแรงงานก่อให้เกิดปัจจัยผล คือ การพัฒนา เหตุผลคือ คนในวัยแรงงานมีกำลังแรงงานที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตได้ เช่น เพิ่มการศึกษา ทำให้สุขภาพอนามัยแข็งแรง จิตใจมั่นคงเข้มแข็ง เป็นต้น ปัจจัยนี้เป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาได้

3. องค์การสังคม ทำให้เกิดการ พัฒนา เป็นการทำให้เกิดพลังในการทำงานได้ใหญ่ขึ้น และมากขึ้น ซึ่งจะทำคนเดียวไม่ได้ แต่องค์การสามารถทำได้ ทำได้มาก และทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะได้ร่วมช่วยกันคิด พิจารณา มีความรอบคอบ เป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาได้อีกทางหนึ่ง

4. ภาวะผู้นำ ทำให้เกิดการ พัฒนา จำนวนผู้นำประเภทต่าง ๆ ยิ่งมีมากขึ้นเท่าใด ยิ่งทำให้การพัฒนา มีระดับสูงมากขึ้นเพียงนั้น ทั้งนี้ก็เพราะผู้นำมักจะเป็นคนที่มีคุณภาพ การทำงานของผู้นำจึงพลอยมีคุณภาพหรือประสิทธิภาพไปด้วย นอกจากนี้การมีบาร์มีของผู้นำ ทำให้คนที่มารวมตัวกันทำงาน ทำงานอย่างทุ่มเทเพื่อผู้นำจึงทำให้เกิดผลดีแก่การพัฒนา

5. การติดต่อ ทำให้เกิดการ พัฒนา หมายถึงการติดต่อระหว่างชุมชน ระหว่างเมือง หรือระหว่างประเทศ ซึ่งชุมชนเมืองจะได้ประโยชน์มากจากประเทศที่พัฒนาแล้ว เพราะการติดต่อทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญ สินค้า เทคโนโลยี จากประเทศพัฒนาแล้ว ทำให้สังคมด้อยพัฒนา มีความเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย

6. การฝึกอบรม ทำให้เกิดการ พัฒนา การฝึกอบรมมีฐานะพิเศษ เป็นทั้งตัวเหตุโดด ๆ และเป็นตัวเหตุร่วมกับตัวเหตุอื่น ๆ ทำให้เกิดการ พัฒนาได้ คำอธิบายให้เห็นความจริงก็ไม่ง่าย เพราะหากมองการฝึกอบรมว่าเป็นการศึกษา (Education) เสียแล้ว ก็ย่อมจะเห็นความสำคัญได้ชัดเจนในการทำให้เกิดการพัฒนา เพราะทำให้ความรู้ความชำนาญด้านต่าง ๆ ของคนสูงชัน การพัฒนาก็ย่อมจะสูงตามไปด้วย การศึกษาดีย่อมจะทำให้รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ทรัพยากรมนุษย์ที่ติการศึกษา ก็ย่อมเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ องค์การสังคมที่มีคนมีคุณภาพเป็นสมาชิกก็ย่อมพลอยมีคุณภาพไปด้วย ผู้นำที่มีการศึกษาดีย่อมมีคุณภาพดียิ่งขึ้น การติดต่อที่เฉลียวฉลาดอันเกิดจากการศึกษา ย่อมก่อผลประโยชน์ด้านการพัฒนา การฝึกอบรมจึงช่วยให้เกิดการ พัฒนาด้วยเหตุนี้

สรุปได้ว่า ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและแพร่กระจาย (Development Potential Diffusion Theory) เป็นทฤษฎีอธิบายผลไปหาเหตุ เหมือนหลักอริยสัจ 4 ของทางพุทธศาสนา และเป็นทฤษฎีที่อธิบายไม่ยากเข้าใจง่าย หมายความว่า “ผล คือ การพัฒนา” เพียงหาเหตุปัจจัยเท่านั้นว่า อะไร? ที่ทำให้เกิดการพัฒนา ซึ่งทฤษฎีนี้แสดงถึงว่า คนที่คิดทฤษฎีเป็นนักพัฒนาเชิงรัฐ เพราะมีคำว่า ฝึกอบรมเป็นตัวเชื่อม นักพัฒนา ชอบเรื่องฝึกอบรมอาชีพให้กับคน นักวิชาการภาครัฐ ถ้าง่วงพื้นที่ มักชอบใช้คำว่า ฝึกอบรม โดยอาศัยปัจจัย 6 ด้าน คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อและการฝึกอบรม ซึ่งการพัฒนาและการแพร่กระจาย มีการฝึกอบรมเป็นทั้งการพัฒนา และการแพร่กระจายนั่นเอง

2) ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและพึ่งพา

ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและพึ่งพา (Underdevelopment and Dependency Theory) เกิดจากความไม่เท่าเทียมกันในสังคมของประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา นักทฤษฎีกลุ่มนี้มีความเชื่อว่ากลุ่มประเทศพัฒนาแล้วชอบเอาเปรียบประเทศกำลังพัฒนา มีการครอบงำประเทศกำลังพัฒนาในด้านต่างๆ เพราะประเทศกำลังพัฒนาต้องพึ่งพาประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งมีรากเหง้าของปัญหาความด้อยพัฒนาจากขบวนการทางประวัติศาสตร์ของประเทศด้อยพัฒนา ในกลุ่มลาตินอเมริกา ที่ให้ความสำคัญแก่การผลิตสินค้าขั้นปฐมภูมิคือ สินค้าการเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว จึงเกิดการกีดตัวของชนชั้นนายทุน นายหน้า และให้ความสำคัญที่ปัจจัยภายนอกมากกว่า ตามสมมติฐานของ Gunder Frank (1966 – 1969) และ Amin (1974 – 1976) ว่า ความด้อยพัฒนา (Underdevelopment) ไม่ใช่ภาวะเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนาประเทศซึ่งทุกสังคมต้องประสบ ประเทศพัฒนาแล้วอาจจะไม่เคยตกอยู่ในสภาพความด้อยพัฒนาเหมือนแบบประเทศโลกที่สามประสบ แต่อาจเป็นไปได้ว่าประเทศพัฒนาแล้วในขณะนี้อาจตกอยู่ในสภาพที่ไม่พัฒนา (Undeveloped) มาก่อน โดยลักษณะโครงสร้างทุนนิยมโลกประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ ประเทศศูนย์กลาง (Core) เป็นประเทศพัฒนาแล้ว อีกส่วนเป็นประเทศบริวารเป็นประเทศด้อยพัฒนาอยู่ ซึ่งมีสาเหตุของการด้อยพัฒนาและการพึ่งพา มีดังนี้ (ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและการพึ่งพา, 2552: 49-50, 15 มิถุนายน)

- ประเทศด้อยพัฒนาผลิตสินค้าวัตถุดิบประเภทปฐมภูมิ (Primary Goods) ออกสู่ตลาดโลก เชื่อว่าจะพัฒนาเศรษฐกิจได้ ขณะเดียวกันก็นำทุนต่างประเทศเข้ามา
- การพึ่งพาเทคโนโลยีจากประเทศพัฒนาแล้ว ส่งเทคโนโลยีมาพัฒนาอุตสาหกรรมและทุกสาขาการผลิต การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร การศึกษา การสาธารณสุขฯ
- นายทุนต่างชาติเข้าไปลงทุนในประเทศด้อยพัฒนา ทั้งทางตรงและทางอ้อม เปลี่ยนแปลงการผลิต ถูกครอบงำและผูกขาดการตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ
- ประเทศพัฒนาแล้วใช้ช่องว่างระหว่างประเทศ เป็นเครื่องมือครอบงำประเทศ ด้อยพัฒนา เช่น ธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศฯ
- ประเทศพัฒนาแล้วใช้ความเหนือกว่าทางเศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีครอบงำ รวมทั้งสังคมและวัฒนธรรมมาแทรกแซงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้
- รัฐของประเทศด้อยพัฒนา มีอำนาจในการต่อรองความสัมพันธ์กับประเทศพัฒนาแล้วอย่างจำกัด เพราะอิทธิพลนายทุนระหว่างประเทศครอบงำ

- สังคมด้อยพัฒนาส่วนใหญ่ตกอยู่ภายใต้ทุนภายในประเทศ นายทุนภายในประเทศมีความสัมพันธ์กับนายทุนต่างประเทศ ทำให้เกิดความเห็นแก่ประโยชน์ตนมากกว่าชาติ

ดังนั้นเมื่อมีการนำทฤษฎีการด้อยพัฒนาและการพึ่งพาไปใช้พัฒนาชุมชน ต้องคำนึงถึงเหตุปัจจัยสำคัญที่สุด ดังต่อไปนี้

- ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน จะต้องระมัดระวังไม่ให้นายทุนหรือผู้มีฐานะครอบงำ และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาฝ่ายเดียว จะต้องสร้างความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นในสังคม

- ในการพัฒนาชุมชน ถ้าหากใช้วิธีที่ไม่เหมาะสม ไม่สามารถลดช่องว่างระหว่างคนในชุมชน และไม่มีวิธีปรับเปลี่ยนการพัฒนาแล้ว ก็ไม่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนา

- ในการพัฒนาชุมชนนั้น หลักการพึ่งตนเองและการช่วยเหลือตนเองของชุมชนเป็นสิ่งจำเป็น เพราะการพึ่งพาผู้อื่นอาจจะต้องสูญเสียบางสิ่งบางอย่างในชุมชนไป ต้องเพิ่มพูนศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชนในด้านต่างๆ ให้มากที่สุด เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน

- ในการพัฒนาชุมชนก็มีหลักสำคัญ คือ การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกัน ไม่ใช่เพื่อบุคคลหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเท่านั้น

- ในการพัฒนาชุมชนไม่ควรให้บุคคลหรือกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียวมีบทบาทมากที่สุด แต่ต้องให้ทุกคนมีบทบาทในการพัฒนาตามศักยภาพที่ตนเองมี เพื่อความสำเร็จของชุมชน

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและการพึ่งพา มีนัยสำคัญอย่างเดียวกันคือ ประเทศด้อยพัฒนา ยังไม่พัฒนา เพิ่งพัฒนา กำลังพัฒนา ... “ต้องพึ่งพาอาศัย” .... ประเทศที่พัฒนาแล้วในทุกด้าน ซึ่งลักษณะการคิดอีกแบบหนึ่งของประเทศด้อยพัฒนาต่อประเทศพัฒนาแล้วที่ต้องพึ่งพาทุกด้าน คือ “การเอาเปรียบกัน” นั่นเอง

3) แนวคิดการพัฒนาว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) เป็นแนวคิดระดับนานาชาติที่องค์การระดับโลกให้ความสำคัญและมีนักวิชาการได้ศึกษาไว้อย่างมากมาย ซึ่งคำว่า พัฒนาอย่างยั่งยืน โดย United Nation Population Fund Activities (UNFPA) ได้รวบรวมคำนิยามการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีสาระสำคัญดังนี้ (แนวคิด ทฤษฎีและวิธีวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา, 2552: 62-65, 15 มิถุนายน)

- การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการตามความจำเป็นในปัจจุบัน โดยสามารถรองรับความต้องการ และหรือความจำเป็นที่จะเกิดแก่ชนรุ่นหลัง ๆ ด้วย

ทั้งนี้มาตรฐานการครองชีพที่เลยขีดความจำเป็นขั้นพื้นฐานต่ำสุด จะยั่งยืนต่อเมื่อมาตรฐานการบริโภคในทุกหนทุกแห่งคำนึงถึงความยั่งยืนในระยะยาว (Long-term sustainability)

- การพัฒนาแบบยั่งยืน คือ ครอบคลุมมาตรการรักษาสมดุลทางทรัพยากรที่จะตกกับชนรุ่นหลัง โดยอย่างน้อยให้ได้มากพอ ๆ กับที่ชนรุ่นปัจจุบันได้รับมา

- การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่กระจายประโยชน์ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการพัฒนาที่ปกป้องสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับโลกโดยรวมเพื่อชนรุ่นหลังและเป็นการพัฒนาที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง

- การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การทำให้คุณภาพของชีวิตมนุษย์ดีขึ้นภายในระบบนิเวศวิทยาที่สามารถจะรองรับการดำเนินชีวิตได้ต่อไป ในลักษณะดังกล่าว “เศรษฐกิจแบบยั่งยืน” (Sustainable Economy) คงต้องเป็นเศรษฐกิจที่ธำรงรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของตนไว้ได้ โดยเศรษฐกิจแบบนี้จะยังคงสามารถพัฒนาควบคู่ไปกับการรักษาแหล่งทรัพยากรได้ต่อไปด้วยการปรับตัว และโดยอาศัยการยกระดับความรู้ ปรับปรุงองค์กร ตลอดจนปรับปรุงประสิทธิภาพทางเทคนิคและเช่าวีปัญญาจากความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนนั้น เป็นแนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานของหลักการที่เรียกว่า “ความยุติธรรมระหว่างชน 2 รุ่น (Intergenerational equity) กล่าวคือ เมื่อพิจารณาจากความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนนั้นสามารถกล่าวถึงการครอบคลุมประเด็น 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก คือ เน้นเรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบมีขีดจำกัด โดยวิธีวิทยาของลักษณะแรกนั้น คือ “เน้นหลักความพอดี”และการตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานเท่าที่จำเป็น

ลักษณะที่สอง คือ เน้นเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือทรัพยากรธรรมชาติ วิธีวิทยาของการรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากร คือ การใช้สอยให้คุ้มค่าและใช้ให้น้อยลง วิธีวิทยาของการพัฒนาแบบยั่งยืนควรที่จะสามารถพัฒนาได้อย่างน้อย 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม นิเวศวิทยา

กระแสการพัฒนาสังคมโลกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เริ่มตั้งแต่สหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (human environment) ณ กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ซึ่งเรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ไม่ใช่ใช้อย่างฟุ่มเฟือย ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 สหประชาชาติได้จัดตั้งสมัชชาสิ่งแวดล้อมโลกและการพัฒนาของโลก (World Commission on Environment and Development หรือเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า Brundtland Commission) โดยเรียกร้องให้ประชาชนทั่วโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตให้ปลอดภัยโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติ รวมทั้งได้เสนอว่ามนุษยชาติสามารถที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นมาได้ ซึ่งปี พ.ศ. 2526 นี้เอง คณะกรรมการ

หรือสมัชชาสิ่งแวดล้อมของโลก (World Commission on Environment) ให้ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าหมายถึง รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อคนรุ่นต่อไป เมื่อสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development หรือ UNCED) หรือการประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ซึ่งผลการประชุมนี้ ผู้แทนของ 178 ประเทศรวมทั้งไทยได้ร่วมลงนามรับรอง แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งถือเป็นแผนแม่บทของโลกที่ประเทศสมาชิกต้องตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม และเห็นความสำคัญที่จะร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นในโลก ยิ่งทำให้การพัฒนาอย่างยั่งยืน มีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศไทย ได้นำแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนปรับใช้ใน ประเทศ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546: 5-7) ได้อธิบายบริบทไทยว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเมื่อ 4 ทศวรรษที่ผ่านมาการพัฒนามีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างขาดความระมัดระวังและไม่หยุด ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มร่อยหรอลงมาก พื้นที่ป่าลดลง พื้นที่ประมงแห้งแล้ง อุทกภัยน้ำท่วมมากขึ้น สาเหตุปัจจัยหลักของการพัฒนาที่ผิดพลาด ควรพิจารณาจากสิ่งสำคัญดังนี้

- 1) อิทธิพลของโลกาภิวัตน์และการเปิดเสรีการค้าระหว่างประเทศ
- 2) กระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยม
- 3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังเกิดขึ้นไม่มากเท่าที่ควร

กระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนาประเทศสู่ความพอเพียงและยั่งยืน โดยเริ่มจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) เน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม จนออกเป็นกฎหมายต่อมา และในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) มุ่งพัฒนาคุณภาพและความยั่งยืนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาคุณภาพชีวิต พอมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) เป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” เป็นเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นองค์รวม เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมรวมกันอย่างสมดุล ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) โดยได้อัญเชิญ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหา

ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (ในหลวงรัชกาลที่ 9) โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งยืนหลักทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทยทุกคน”

นอกจากนี้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 65 รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อให้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว (ราชกิจจานุเบกษา, 2560: 17, 6 เมษายน, เล่ม 134 ตอนที่ 40) ซึ่งในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้ระบุไว้ชัดในวิสัยทัศน์ของประเทศไทย ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” (ราชกิจจานุเบกษา, 2561: 5) และคำว่า ความยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ รายได้ และคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่อยู่บนหลักการใช้ การรักษาและการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินพอดี ไม่สร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมจนเกินความสามารถในการรองรับ และเยียวยาของระบบนิเวศ การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคมยึดถือและปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างสมดุล มีเสถียรภาพ และยั่งยืน (ราชกิจจานุเบกษา, 2561: 6) เมื่อกล่าวสรุปว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการบูรณาการส่วนสำคัญของทุนเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมมารวมกันโดยไม่ทำลายต้นทุนเดิมให้หมดแต่เป็นการอนุรักษ์ต้นทุนเดิม เติมต้นทุนใหม่ให้สร้างสรรค์ประโยชน์ ปัจจุบันโดยไม่กระทบเชิงลบต่ออนาคต จนสร้างความสมดุลระหว่างกันเกื้อกูลกัน หนุนเสริมกันให้พัฒนาคน ชุมชนท้องถิ่น สังคมประเทศ สิ่งแวดล้อมอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุกตลอดไป

4) ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory)

คำว่า ทันสมัย เป็นสภาพความทันสมัยทั้งในรูปของบุคคล กลุ่ม องค์กร ระบบ การเมือง เศรษฐกิจ ระบบเมือง ครอบครัว โรงเรียน เสื้อผ้าอาหารณ์ แฟชั่นตลอดจนกิจกรรมการ

ต่าง ๆ (A. Inkeles & D.H. Smith, 1974: 14) นอกจากนี้ เนล เจ. สเมลเซอร์ (Neil J. Smelser) อธิบายความทันสมัยเป็นกระบวนการการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี คือ การเปลี่ยนแปลงจากเทคนิคแบบดั้งเดิมง่าย ๆ ไปสู่การประยุกต์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงด้านเกษตรกรรม คือ วิวัฒนาการจากการผลิตเพื่อบริโภคไปสู่การผลิตเพื่อการค้า การเปลี่ยนแปลงด้านอุตสาหกรรม เปลี่ยนแปลงจากสภาพการใช้แรงงานคนและสัตว์ไปใช้เครื่องจักร มนุษย์เป็นผู้ควบคุมเครื่องจักร มีค่าจ้างแรงงานเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนตอบแทน และการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อม คือ ประชาชนจะอพยพจากไร่นาในชนบทเข้าไปอาศัยอยู่ในเมือง (N.J. Smelser, 1967: 29-48) สอดคล้องกับแนวคิดกับ เจ. จี. เทเลอร์ (J. G. Taylor) เห็นว่า ความทันสมัยเป็นกระบวนการของการพัฒนาที่ประเทศในโลกที่สามทั้งหลายพยายามที่เอาแบบอย่างประเทศทางตะวันตก โดยเปลี่ยนจากแบบดั้งเดิม ไปสู่ความเป็นทันสมัยใหม่ด้วยทุนนิยมอุตสาหกรรมเช่นเดียวกับประเทศในยุโรปและอเมริกาเหนือ (J.G. Taylor, 1979: 31-44) จะเห็นได้ว่าความทันสมัยเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมไปสู่สิ่งใหม่ การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยนั้น อาจกล่าวได้ว่ามีทั้งข้อดีและข้อเสียคือ ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายที่ได้รับอิทธิพลจากการแผ่ขยายอำนาจของประเทศตะวันตก เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างรวดเร็ว เช่น ถนน สาธารณูปโภคต่างๆ โรงพยาบาล และโรงเรียน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนี้หากไม่สอดคล้องกับขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และลักษณะทางกายภาพของท้องถิ่น ปัญหาที่ตามมาคือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยและไม่เห็นคุณค่าการเกิดมลภาวะ ปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาสังคมต่างๆ อีกมากมาย นอกจากนี้ยังมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงจากเดิมไปสู่ความทันสมัย ดังนี้ (นิเทศ ดินณะกุล, 2551: 32-34)

(1) การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและเทคโนโลยีในการดำรงชีวิตจากแบบเรียบง่ายในสังคมจารีต ไปสู่การดำรงชีวิตที่อาศัยความรู้และเทคโนโลยีระดับสูง มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น

(2) การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากเกษตรกรรมแบบยังชีพ หรือการทำเกษตรในที่ดินแปลงเล็กเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นการผลิตขนาดใหญ่ เพื่อขายมีการจ้างแรงงานภายนอกครอบครัวหรือชุมชนแทนการใช้แรงงานในครอบครัว

(3) การมีระบบอุตสาหกรรมในโรงงานและการใช้เครื่องจักรกลเพิ่มมากขึ้น

- (4) การที่วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นแบบเป็นทางการ
- (5) การเกิดเมืองเพิ่มขึ้นและมีการขยายตัวของสังคมเมือง
- (6) การเพิ่มขึ้นของโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน สาธารณูปโภค โรงเรียน โรงพยาบาล
- (7) การเกิดชนชั้นกลางและผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เพิ่มขึ้น
- (8) การเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อของคนจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ครอบครัว และชุมชนนิยมเป็นความคิดเชิงเหตุผลปัจเจกชนนิยมและวัตถุนิยม
- (9) โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว
- (10) การที่สถาบันทางสังคมต่างๆมีความสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น
- (11) การจัดระเบียบทางสังคมโดยใช้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เป็นลายลักษณ์อักษรมากขึ้น แทนที่บรรทัดฐานและวิถีประเพณีที่ใช้กันในสังคมจารีต

นอกจากนี้ยังพบว่า ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร (Communication Theory of Modernization) เป็นทฤษฎีตะวันตกอีกทฤษฎีหนึ่งโดยผู้สร้างทฤษฎีนี้คือแดเนียล เลิร์นเนอร์ (Daniel Lerner) นักวิชาการชาวอเมริกัน คำว่า “ทันสมัย” คือ การพัฒนา หรือความเจริญ ทฤษฎีนี้อธิบายว่า ความทันสมัยเกิดจากการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งเป็นตัวทำให้มีการปลูกฝังจินตภาพสมัยใหม่ ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวต่างๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเป็นตัวนำความทันสมัยไปสู่สังคมจากทฤษฎีจะเห็นว่าตัวทำให้เกิดการพัฒนาสังคมก็คือ การสื่อสารสมัยใหม่ การขัดเกลาสังคมสมัยใหม่ จินตภาพสมัยใหม่ การเคลื่อนที่ทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนรวมเป็น 5 ตัวเหตุ ซึ่งทฤษฎีนี้ได้ขยายความรู้เรื่องการพัฒนาสังคมออกไปอีกขั้นหนึ่ง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551: 19-23)

จุดเริ่มต้นของ ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) เกิดขึ้นในราวปี ค.ศ.1950 เป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาของรัฐหรือประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยแนวคิดหลักของทฤษฎีความทันสมัย คือ สังคมมีความเจริญไม่เท่ากัน ซึ่งสังคมไม่ควรยึดติดในขนบธรรมเนียมประเพณีมากนัก ประเทศที่ร่ำรวยต้องช่วยประเทศยากจนทั้งด้านทุน เทคโนโลยี และวิชาการ ด้วยการทำให้เป็นอุตสาหกรรม เพื่อจะได้หลุดพ้นจากความยากจน ดังนั้นแนวคิดทฤษฎี นี้จึงมองว่า การพัฒนา คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีแนวคิดเป้าหมายของทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อ 3 ประการ คือ (สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ อ่างใน ดำรงค์ ฐานดี, 2538; สุมิตร สุวรรณ, 2554: 39)

1) ลัทธิพัฒนานิยม เน้นการพึ่งพาตลาดต่างประเทศ การพึ่งพาความช่วยเหลือจากต่างประเทศ

2) ลัทธิบริโภคนิยม เน้นการใช้สินค้าจากต่างประเทศ การมีวิถีการดำเนินชีวิต เหมือนต่างประเทศของชนชั้นสูงและชนชั้นกลาง

3. ลัทธิความมั่นคง เน้นการควบคุมของรัฐ การกดขี่และการบังคับชนชั้นต่ำให้ปฏิบัติตาม โดยการใช้กฎหมายขัดขวางการรวมกลุ่มหรือจำกัดบทบาทของมวลชน

นักเศรษฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาารัฐในประเทศโลกที่ 3 หรือประเทศกำลังพัฒนาว่า รัฐที่เกิดขึ้นใหม่สามารถเจริญรอยตามรัฐหรือประเทศที่พัฒนาแล้วได้นั้น จะต้องผ่านลำดับ 5 ขั้น โดยไม่ข้ามขั้น เรียกว่า ขั้นตอนของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (The Stage of Economic Growth) ดังนี้ (Walt W.Rostow, 1960)

ขั้นที่ 1 Traditional Society คือ สังคมแบบดั้งเดิม

ขั้นที่ 2 Precondition for Take-off คือ ขั้นเตรียมการพัฒนา

ขั้นที่ 3 Take-off Stage คือ ขั้นกระบวนการพัฒนา

ขั้นที่ 4 Stage of High Mass Consumption คือ ขั้นการบริโภคจำนวนมาก

ขั้นที่ 5 Beyond Consumption คือ ขั้นอุดมสมบูรณ์

นอกจากนี้แนวคิดของ ทอลคอตต์ พาร์สัน (Talcott Parsons อ้างใน ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2542; สุมิตร สุวรรณ, 2554: 44) ได้เปรียบเทียบลักษณะสังคมแบบประเพณีกับสังคมสมัยใหม่ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบลักษณะสังคมแบบประเพณีกับสังคมสมัยใหม่ (ทอลคอตต์ พาร์สัน)

สังคมประเพณี	สังคมสมัยใหม่
1. ความสัมพันธ์แบบเฉพาะตัว	1. ความสัมพันธ์แบบสากล
2. สถานภาพยึดตามชาติวุฒิ	2. สถานภาพยึดตามคุณวุฒิ
3. หน้าที่ไม่มีขอบเขตแน่นอน	3. หน้าที่มีขอบเขตแน่นอน
4. ไม่มีเหตุผลใช้อารมณ์เข้าเกี่ยวข้อง	4. มีเหตุผลไม่ใช้อารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง
5. มุ่งประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน	5. มุ่งประโยชน์หรือธุรกิจส่วนตัว

การพัฒนาของนักทฤษฎีแนวนี้มีการเปลี่ยนแปลงที่ฉาบฉวยและจะไม่สามารถช่วยลดปัญหาความยากจนซึ่งเป็นปัญหาที่มีความละเอียดอ่อนและสลับซับซ้อนได้ โดยไม่ต้องพูดถึง

ความสามารถในการจัดปัญหาความยากจนให้หมดสิ้นไปจากประเทศโลกที่สาม ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่ายุทธศาสตร์ใหม่นี้มีลักษณะที่เรียกว่า “เหล้าเก่าในขวดใหม่” ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ก่อนที่ประเทศโลกที่สามจะก้าวข้ามไปสู่สังคมที่พัฒนาแล้วอย่างสังคมตะวันตก “สังคมเปลี่ยนผ่าน” อิทธิพลของทฤษฎีปรากฏเห็นอย่างชัดเจนในรูปแบบของการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ กระทั่งการพัฒนาเศรษฐกิจกลับตกอยู่ในมือของคนกลุ่มน้อยที่ได้เปรียบในสังคม ทำให้ประชาชนส่วนมากยังคงมีสภาพยากจนเหมือนเดิมหรือยิ่งกว่าเดิม (บุษกร สุขแสน, 2557: 30)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีความทันสมัย เป็นทฤษฎีที่สร้างความเปลี่ยนแปลงจากทุนเดิมไปสู่ทุนใหม่ที่ดีกว่าเดิม ด้านผ่านกระบวนการการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้นว่า มีเครื่องมือการผลิตที่ลดต้นทุน ลดเวลา ลดจำนวนคนลงแต่ได้ผลผลิตจำนวนมาก มีลักษณะคล้ายแนวคิด Thailand 4.0 โดยความทันสมัยเริ่มจากทุนเดิม “ประเทศไทย 1.0” ที่เน้นภาคการเกษตร ไปสู่ “ประเทศไทย 2.0” ที่เน้นอุตสาหกรรมเบา และก้าวสู่โมเดลปัจจุบัน “ประเทศไทย 3.0” ที่เน้นอุตสาหกรรมหนัก ดังนั้นรัฐต้องสร้างโมเดลใหม่ขึ้นมาเพื่อปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศและนำพาประชาชนทั้งประเทศไปสู่โมเดล “ประเทศไทย 4.0” (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559: 1) ซึ่งเป็นภาพของการพัฒนาจากทุนเดิมสู่ทุนที่ทันสมัยกว่าเดิม จึงเรียกไปในทิศทางเดียวกันซึ่งผู้เขียนคิดว่านี้เป็นภาวะของการดิ้นรนค้นหาความเจริญหรือให้ชีวิตมนุษย์สบายขึ้น เรียกสั้น ๆ ว่า “ทฤษฎีดิ้นรนให้ดีขึ้น” หรือ “ทฤษฎีการปรับตัว”

5) ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovation)

คำว่า นวัตกรรม คือ ความคิด วิธีปฏิบัติ หรือสิ่งของที่บุคคลคิดค้นขึ้นใหม่ ซึ่งมีความแตกต่างจากที่เคยมีมา รวมถึงนวัตกรรมบางอย่าง อาจเป็นสิ่งที่เคยเกิดขึ้น หรือ มีมานานแล้วในสังคม แต่หากเพิ่งนำมาใช้ หรือนามาปฏิบัติ ในอีกที่หนึ่ง หรือ อีกสังคมหนึ่ง ก็ถือเป็นนวัตกรรม โดยแนวคิดของเอเวอร์เรต เอ็ม โรเจอร์ (Everett M. Roger, 1983) ยังสื่อคำว่า “นวัตกรรม” คือ การนำวิธีการใหม่ๆ มาปฏิบัติหลังจากได้ผ่านการทดลองหรือได้รับการพัฒนาแล้ว โดยมีขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนการคิดค้น (Innovation) ขั้นการพัฒนา (Development) และขั้นนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างจากการปฏิบัติเดิมๆ ที่เคยปฏิบัติมา (Hughes, 1992, pp.23 อ้างถึงใน วิภาณี ชีลัน, 2559: 8) สามารถแบ่งองค์ประกอบทั้งหมดได้ 4 ประการด้วยกัน

1. นวัตกรรม (Innovation) ความคิดหรือสิ่งใหม่ที่บุคคลค้นพบ
2. การสื่อสาร (Communication) การเผยแพร่รนวัตกรรมให้เป็นที่รู้จัก และยอมรับกันในสังคม จำเป็นต้องใช้การสื่อสารเพื่อเผยแพร่สิ่งใหม่

3. สมาชิกในระบบสังคม (In a Social System) คือประชากรซึ่งอยู่ในระบบสังคมมีองค์ประกอบที่แตกต่างกันไปตามแต่ละกลุ่มโดยความแตกต่างที่เกิดขึ้นนี้ย่อมส่งผลถึงการยอมรับนวัตกรรมที่มีในสังคม

4. ระยะเวลา (Overtime) เมื่อบุคคลได้รับรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้เวลาในการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งใหม่จากผู้นำนวัตกรรมสร้างขึ้นและนำมาเผยแพร่

การแพร่กระจายนวัตกรรม ถือเป็นการส่งเสริมให้มีการสร้างสิ่งใหม่ การกำหนด ค่านิยม วัฒนธรรม และสมรรถนะของข้าราชการ ก็เปรียบเสมือนสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในภาครัฐไทย เพื่อให้ข้าราชการมีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การแพร่กระจายนวัตกรรมมีส่วนทำให้ภาครัฐไทยต้องปฏิรูประบบการทำงานให้รวดเร็ว สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป (วนัสนันท์ ศิริรัตน์, 2561: 336) ยังพบว่ามิงงานวิจัยเรื่อง การแพร่กระจายนวัตกรรมของศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ ในการเรียนการสอนของวิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต (วิภาณี ชีลัน, 2559: บทคัดย่อ) ได้ค้นพบว่า การแพร่กระจายนวัตกรรมกับผู้บริหารมหาวิทยาลัยรังสิตได้กำหนดนโยบายเพื่อนำนวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพโดยยึดหลัก “เวลาไหนก็ได้ ที่ไหนก็ได้ และอุปกรณ์ไหนก็ได้ (Anywhere, Anyplace and Any device)” เพื่อสนองตอบนโยบายดังกล่าว ฝ่ายเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยรังสิต จึงได้จัดตั้งศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อดำเนินงานคัดเลือกและเผยแพร่ นวัตกรรมไปใช้ในการเรียนการสอน ได้แก่ e-Learning, RSU e-Book, iTunes U., RSU Smart Classroom, Google Apps for Education, Second Life, MOOC และ Flipped Classroom ซึ่งนวัตกรรมเทคโนโลยีการเรียนการสอนเหล่านี้มีรูปแบบที่สนองตอบแนวนโยบายประเทศไทย ด้านการศึกษา 4.0 ในการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยมีอุปกรณ์ เช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต สมาร์ทโฟน ในการเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกันผ่านระบบออนไลน์ ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา อันจะเป็นการพัฒนาคนและเทคโนโลยีไปพร้อมกัน โดยมีกระบวนการยอมรับนวัตกรรม คือ ขั้นตอนที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับนวัตกรรม โดยได้แบ่งกระบวนการตัดสินใจรับนวัตกรรมออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นความรู้ (Knowledge) ขั้นการโน้มน้าวใจ (Persuasion) ขั้นการตัดสินใจ (Decision) ขั้นการดำเนินการ (Implementation) และขั้นการยืนยัน (Confirmation) ซึ่งลักษณะของบุคคลที่ยอมรับนวัตกรรม สามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้ (Rogers, Everett M., 1983; ปรานฉัตร รังแก้ว, 2555: 19-20 อ้างถึงใน วิภาณี ชีลัน, 2559: 12)

1) กลุ่มผู้แนะนำนวัตกรรม (Innovator) ผู้ที่ชื่นชอบเทคโนโลยีหรือนักประดิษฐ์ หรือผู้สร้างกระบวนการสังคมให้เกิดการยอมรับนวัตกรรม โดยกลุ่มผู้ริเริ่มมีลักษณะกล้าเสี่ยง มีการเดินทางไปมาหาสู่กับสังคมภายนอกบ่อยกว่าสมาชิกกลุ่มอื่นๆ มีการศึกษา มีสถานภาพทางสังคมสูง นอกจากนั้นกลุ่มนี้นิยมการเปลี่ยนแปลง เมื่อกลุ่มริเริ่มยอมรับนวัตกรรมใดแล้ว จะเกิดกระบวนการสื่อสารให้บุคคลกลุ่มถัดมาได้รับรู้ข้อมูลและเกิดการยอมรับ

2) กลุ่มผู้ยอมรับนวัตกรรมง่าย (Early Adopters) กลุ่มคนที่ชอบลองสิ่งใหม่ ๆ เป็นกลุ่มนำสมัยชอบความเป็นผู้นำ กลุ่มนี้มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มแรกในด้านการศึกษาและสถานภาพทางสังคมสูง แต่ไม่นำสมัยเท่ากลุ่ม Innovations เพราะมีความรอบคอบมากกว่าเป็นกลุ่มที่ได้รับความนิยมนอกจากสังคม เป็นผู้มีการศึกษา มีความสามารถในการให้คำแนะนำและให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมใหม่ๆ ได้ดีในสังคม

3) กลุ่มผู้ยอมรับเร็ว (Early Majority) กลุ่มคนที่มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจสูง และมักให้ความสนใจกับสมาชิกกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำและกลุ่มผู้ยอมรับนวัตกรรมง่าย เป็นกลุ่มที่กว่าจะตัดสินใจยอมรับความรู้ใหม่ๆ หรือนวัตกรรมใหม่ๆ จะคิดอย่างรอบคอบ และการยอมรับความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ๆ จะเป็นผลมาจากการตัดสินใจของกลุ่ม Innovator และกลุ่ม Early Adopters อีกทั้ง Early Majority จะใช้เวลาในการตัดสินใจ

4) กลุ่มผู้ยอมรับช้า (Late Majority) เป็นกลุ่มคนที่กว่าจะยอมรับสิ่งใหม่ๆ หรือนวัตกรรมใหม่ๆ การยอมรับนวัตกรรมเป็นผลมาจากความจำเป็นด้านเศรษฐกิจและจากแรงกดดันของเครือข่ายที่เป็นเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม

5) กลุ่มล่าช้า (Laggard) เป็นกลุ่มผู้คล้อยตามยอมรับนวัตกรรมช้าที่สุด หรือก้าวไม่ทันกลุ่มอื่น เพราะผู้นำความคิดเห็น หรือกลุ่มทางสังคมแทบไม่มีอำนาจในการผลักดันให้บุคคลกลุ่มนี้ยอมรับนวัตกรรมได้เลย ทำให้เกิดความไม่เข้าใจและอาจไม่ยอมรับนวัตกรรมได้ จึงต้องใช้ความพยายามและเวลาในการโน้มน้าวเพื่อให้กลุ่มบุคคลกลุ่มนี้เกิดการยอมรับนวัตกรรม แต่ในขณะเดียวกันเมื่อบุคคลกลุ่มนี้ยอมรับนวัตกรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นวัตกรรมดังกล่าวอาจเป็นเรื่องปกติที่ยอมรับและปฏิบัติกันจนเคยชินสำหรับคนทั่วไป

ปัจจัยในการรับนวัตกรรมของบุคคลในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งมีทั้งยอมรับช้าหรือเร็วกว่ากัน ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ดังนี้ (Roger, 1983; ปราณธีร์ รังแก้ว, 2555: 12-13; ปารีชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล, 2542 อ้างถึงใน วิภาณี ชีลัน, 2559: 13-15)

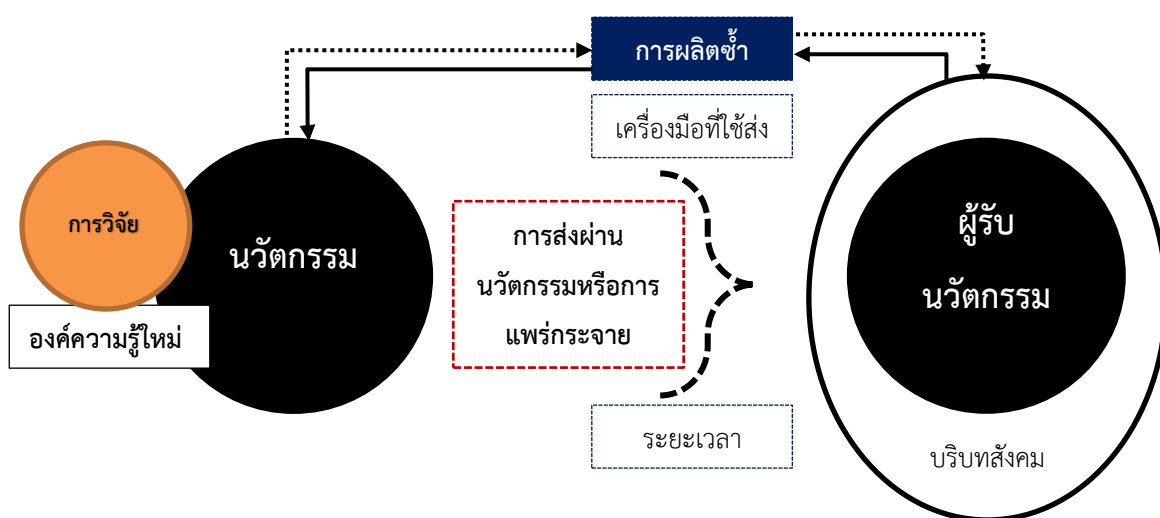
1) การรับรู้คุณลักษณะของนวัตกรรม (Perceived Attributes of Innovation) ประกอบด้วย ประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ (Relative advantages) ความเข้ากันได้ (Compatibility) ความไม่ซับซ้อน (Non-complexity) โอกาสในการทดลองใช้ (Trial ability) โอกาสในการสังเกตได้ (Observability)

2) ลักษณะการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรม (Type of Innovation-Decision) ประกอบด้วย การเลือกตัดสินใจนวัตกรรม (Optional Innovation-Decision) ความร่วมมือในการตัดสินใจในนวัตกรรม (Collective Innovation-Decision)

3) อำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจในนวัตกรรม (Authority Innovation-Decision) หมายถึง บุคคลที่มีอำนาจ ตำแหน่ง หรือความรู้ความชำนาญมีผลต่อการตัดสินใจในนวัตกรรม

4) ระบบสังคม (Nature of the Social System) หมายถึง ระบบสังคมประเภทต่างๆ มีอิทธิพลต่อการจะรับหรือไม่รับนวัตกรรม หรือรับเร็วรับช้าด้วย เนื่องจากที่สังคมแตกต่างกันสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาเพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกันได้ โดยอาศัยสมาชิกใหม่ในหน่วยสังคมเอง ผู้นำและความพยายามของผู้รับผิดชอบ

ผู้เขียนสรุปได้ว่า ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม เป็นการตั้งต้นที่มีองค์ความรู้ใหม่ สู่การสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา หรือเพื่อสร้างสรรค์วิธีคิดใหม่ ๆ ที่ผู้คิดสร้างขึ้นมาตอบสนองความต้องการของตนเอง แล้วนำสู่ (แพร่กระจาย) ผู้คนทั่วไป หรือกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการรับนวัตกรรม ดดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขสำคัญคือ เครื่องมือในการส่งผ่านนวัตกรรม ระยะเวลาที่ส่งนวัตกรรม บริบทของผู้รับนวัตกรรม และการผลิตซ้ำของกระบวนการแพร่กระจาย ผู้เขียนได้สรุปเป็นภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.5 รูปแบบการแพร่กระจายนวัตกรรม

2.4 บทสรุป

เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาสังคม คือ ความเจริญขึ้น รุ่งเรืองขึ้น ยกกระดับชีวิตดีขึ้น รมเย็นเป็นสุขขึ้น พ้นจากความยากจนมีชีวิตที่พอเพียง มีความสุข พออยู่พอกิน พอมีพอใช้ มีกินมีเก็บ อยู่กันพร้อมหน้า มีชีวิตแบบสมดุลกับศักยภาพ อยู่กับธรรมชาติที่ดี ทุกคำสำคัญทุกนามวลีมีนัยสำคัญของการพัฒนา ต้องก่อให้เกิดความสุขความเจริญของคนหมู่มาก ที่สำคัญคนทั้งโลกมีเป้าหมายร่วมกันคือ 17 SDGs เป็นเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งคนทั้งโลกต้องร่วมมือกันทำให้เกิดขึ้นในช่วงอีก 10 ปีข้างหน้าจนกลายเป็น AGENDA 2030 ประเทศไทยต้องร่วมมือกับประเทศทั้งพัฒนา กำลังพัฒนา ไม่พัฒนาจำเป็นต้องทำให้บรรลุผลร่วมกันทั้งโลก ผู้ที่เป็นต้นแบบแห่งการพัฒนาที่สร้างพลังบวกให้กับคนทั้งโลกได้คือ “พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร” (ในหลวงรัชกาลที่ 9) ดังนั้นการพัฒนาสังคม ต้องเรียนรู้กับนิยามเป็นพื้นฐาน แต่ต้องนิยามอธิบายภายใต้บริบทสังคมของแต่ละประเทศ พิจารณาผ่านโครงสร้างของสังคมแต่ละประเทศด้วย อาจต้องใช้ทฤษฎีการพัฒนาสังคมมาช่วยในการอธิบายเพื่อให้สร้างภูมิคุ้มกันให้กับแนวทางการพัฒนาสังคมไทย แต่ปัจจุบันนี้ “ประเทศไทยมีแนวคิดสำคัญในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ดังนั้นในบทนี้ต้องศึกษาให้รู้ เข้าใจ เข้าถึงแก่นของความรู้ในเรื่อง นิยามการพัฒนาที่หลากหลาย โครงสร้างทางสังคมของนักคิดต่าง ๆ ตัวชี้วัดการพัฒนาประเทศไทย รวมถึงทฤษฎีของนักคิดนักวิชาการต่างประเทศที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม อาทิ ศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย ทฤษฎีความทันสมัย ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม ทฤษฎีด้อยพัฒนาและพึ่งพา การพัฒนาอย่างยั่งยืน หัวใจคือ “คน” เป็นผู้นำการพัฒนาที่สำคัญที่สุดในโลก

คำถามท้ายบท

จงอธิบายและตอบคำถามเชิงเหตุผลตามข้อคำถามดังต่อไปนี้

- 1) การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดระดับโลกมีเป้าหมายและผลลัพธ์ Agenda 2030 อย่างไร?
- 2) 17 Sustainable Development Goals (SDGs) มีเป้าหมายใดที่ต้องร่วมมือกันของคนทั้งโลกให้เกิดขึ้นเป็นลำดับแรก เพราะอะไร?
- 3) เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาสังคมให้เกิดความยั่งยืนเป็นอย่างไรตามแนวคิดของนักศึกษา?
- 4) ผู้ที่เป็นต้นแบบแห่งการพัฒนาที่สร้างพลังบวกให้กับคนทั้งโลก คือใคร?
- 5) จงอธิบายและให้ความหมาย “การพัฒนา” และ “พัฒนาสังคม”?
- 6) จงเลือกอธิบาย 1 องค์ประกอบใน “โครงสร้างสังคม” มีองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ กลุ่มคน สถาบันทางสังคม บทบาทและสถานภาพ การจัดระเบียบทางสังคม และความหลากหลาย อาทิ วัฒนธรรม ภูมิความรู้ คุณธรรม เป็นต้น?
- 7) นักศึกษาคิดว่า ประเทศไทยมี “ตัวชี้วัดการพัฒนาสังคม” (Social Development Indicators) อย่างไร? จงยกตัวอย่างให้ละเอียด?
- 8) จงอธิบาย “ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและแพร่กระจาย (Development Potential Diffusion Theory)” ให้ละเอียด?
- 9) จงอธิบายให้ละเอียด “ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและพึ่งพา (Underdevelopment and Dependency Theory)” และวิเคราะห์ว่าประเทศไทยอยู่ในฝ่ายใดของทฤษฎีนี้?
- 10) ให้นักศึกษาอธิบาย “ทฤษฎีการพัฒนาอย่างยั่งยืน” ในระดับโลก และประเทศไทยเทียบกับกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล?

เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงทั่วไป

- A. Inkeles & D.H. Smith. (1974). **Becoming Modern**. London: Heinemann Educational Books, p. 14.
- Cohen, J. & Uphoff, N. (1977). **Rural development participation: Concept and measures for project design implementation and evaluation**. Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.
- _____. (1980). **Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity**. *World Development*, (8), pp. 213-235.
- Erwin, William. (1976). **Participation Management: Concept, Theory and Implementation**. Atlanta: Georgia State University.
- Gant, George F. (1979). **Development administration: Concepts, goals, methods**. London: The University of Wisconsin Press.
- J.G. Taylor. (1979). **From Modernization to Modes of Production**. London: The Macmilan, pp. 31-44.
- N.J. Smelser. (1967). "Toward a Theory of Modernization" in G. Dalton (ed.), **Tribal and Economics**. Austin and London: University of Texas Press, pp. 29-48.
- Reeder, Williams W. (1974). **Some Aspects of the Informal Social Participation of Focus Families In New York State**. Cornell University: Unpublished Ph.D. Dissertation.
- Rogers, Everett M. (1983). **Diffusion of Innovations**. 3ed ed. New York: The Free Press of Glence.
- UNITED NATIONS. (2020). Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. สืบค้นวันที่ 10 มิถุนายน 2563 จาก sustainabledevelopment.un.org [เอกสารสำเนา]
- UNITED NATIONS. (2020). Envision2030: 17 goals to transform the world for persons with disabilities. สืบค้นวันที่ 10 มิถุนายน 2563 จาก <https://www.un.org/development/desa/disabilities/envision2030.html>

Walt W.Rostow. (1960). **The Stages of Economic Growth: Non-Communist**

Manifesto. สืบค้นวันที่ 15 เมษายน 2563 จาก

<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/ipe/rostow.htm>.

Weildner, Edward W. (1962). Development administration: A new focus for research.

In Heady, Ferrel, & Stokes, Sybil L., eds, **Papers in comparative public administration**. Michigan: The University of Michigan.

กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง. (2549). **มนุษย์ ชุมชน กับเศรษฐกิจ**. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). **หนังสือเรียนสาระการพัฒนาศักยภาพรายวิชาการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม (สค31003) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย**. ลิขสิทธิ์เป็นของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 36/2554.

กาญจนา แก้วเทพ. (2538). **เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพฯ: สมาคมทอโลกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2550). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

โครงสร้างและสถาบันทางสังคม. (2552). **“กลุ่มทางสังคม” งานของ ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง**.

สืบค้นวันที่ 14 มิถุนายน 2552 จาก [http://www.bp-](http://www.bp-smakom.org/BP_School/Social/Institute-Social.htm)

[smakom.org/BP_School/Social/Institute-Social.htm](http://www.bp-smakom.org/BP_School/Social/Institute-Social.htm)

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2545). **สังคมวิทยา**. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____. (2545). **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชนิดา รักรัษพลเมือง. (2542). **เอกสารประกอบการบรรยาย วิชาหลักและทฤษฎีพัฒนศึกษา**. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชมรมพุทธศาสตร์. (2552). **กลุ่มสังคม, วิพากษ์งาน Bruce J.Cohe**.

สืบค้นวันที่ 6 มีนาคม 2552 จาก

http://edu.nstru.ac.th/~social_edu/index.php?option=com_content&task=view&id=49&Itemid=46

ณรงค์ เส็งประชา. (2532). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์.

- _____. (2532). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- _____. (2541). **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์.
- ดำรงศ ฐานดี. (2538). **รัฐกับการพัฒนาประเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดิเรก ฤกษ์ห่อราย. (2524). **การพัฒนาชนบท: เป็นหลักการพัฒนาสังคมและแนวความคิดจำเป็นพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- _____. (2527). **การพัฒนาชนบท เน้นหลักการพัฒนาสังคมและแนวความคิดความจำเป็นพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและการพึ่งพา**. (2552). สืบค้นวันที่ 15 มิถุนายน 2552. จาก www.edu.nrru.ac.th/dss/ไฟล์เวิร์ด/ทฤษฎีการพัฒนาทางการเมือง/ทฤษฎีพัฒนาการเมือง.doc, หน้า 49-50.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, ผู้แปล. (2533). **แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- นิเทศ ดินนะกุล. (2544). **สังคมและวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แนวคิด ทฤษฎีและวิธีวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา**. (2552). สืบค้นวันที่ 15 มิถุนายน 2552. จาก <http://e-book.ram.edu/e-book/e/EF324/EF324-3.pdf>, หน้า 62-65.
- บรรเทิง พาพิจิตร. (2547). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บุษกร สุขแสน. (2557). **การบริหารการพัฒนา**. บึงกาฬ: ศูนย์การศึกษาบึงกาฬ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ปฐม มณีโรจน์. (2531). ปัญหาและแนวโน้มของการบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบและการบริหารการพัฒนา ใน **เอกสารคำสอนชุดวิชา การบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบและการบริหารการพัฒนา**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ประเวศ วะสี. (2551). **จุดเปลี่ยนประเทศไทย หัวใจคือชุมชน**. กรุงเทพฯ: ออฟเซทเพรส.
- ปราณธีร์ รังแก้ว. (2555). **กระบวนการนำเครื่องบดย่อยขยะเอนกประสงค์ไปใช้ในเขตอำเภอสารภีจังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2549). **การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน: จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2538. (2538). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2538**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- พัทธา สายหู. (2526). **ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ศ.
- พิชัย ผกาทอง. (2547). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2550). **แผนที่ความดี ฉบับไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2552). **การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร**. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนมหาวิทยาลัย).
- _____. (2555). **การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร**. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนมหาวิทยาลัย).
- _____. (2555). **วิถีคนเมืองกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.).
- _____. (2558). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชา SIM2110 เศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ (Social-Economics under the Royal Initiatives)**. เอกสารประกอบการสอนประจำแขนงวิชาการจัดการพัฒนาสังคม สาขาวิชาการจัดการสังคมและวัฒนธรรม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2559). **แนวทางการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของประชาชนตลาดน้ำสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร**. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนงบประมาณแผ่นดิน).

_____. (2560). การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา งบประมาณแผ่นดิน (วช.).

_____. (2561). กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา งบประมาณแผ่นดิน (วช.).

_____. (2562). รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๑. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา งบประมาณแผ่นดิน (วช.).

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2536). หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: อนุเคราะห์ไทย. ราชกิจจานุเบกษา. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580). เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. 13 ตุลาคม 2561, หน้า 1-74.

_____. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. 6 เมษายน, เล่ม 134 ตอนที่ 40, หน้า 17.

เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2558). การบริหารการพัฒนา. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

วันสันทน์ ศิริรัตน์. (2561). การแพร่กระจายนวัตกรรม : สมรรถนะของข้าราชการหลังแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่. ในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 1 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. (10 สิงหาคม), หน้า 329-336.

วิภาณี ซीलัน. (2559). การแพร่กระจายนวัตกรรมของศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ ในการเรียนการสอนของวิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต. วิทยานิพนธ์นี้ตามหลักสูตรวารสารศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2554). **ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา**. สืบค้นวันที่ 31 สิงหาคม 2554 จาก <http://www.wiruch.com/articles%20for%20article/article%20meaning%20and%20basic%20concept%20of%20dev.pdf>
- _____. (2559). **“การบริหารการพัฒนา: แนวคิด ความหมาย ความสำคัญ และตัวแบบการประยุกต์”**. สืบค้นวันที่ 3 ตุลาคม 2560 จาก <http://www.wiruch.com>.
- ศรีนิตย์ บุญทอง. (2548). **การพัฒนาตามภูมิสังคม ในวารสารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 ประจำเดือน กรกฎาคม – กันยายน 2548, หน้า 26.**
- สถาบันการศึกษาทางไกล, สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. (2548). **ชุดการเรียนรู้ทางไกลหมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน (เล่ม 2) รหัส พช 30 (CO 30) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- สนธยา พลศรี. (2545). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2552). **สังคมไทย: ลักษณะ การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2546). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2547). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2549). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2551). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **การทรงงานพัฒนาประเทศ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- _____. (2546). **การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย**. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2546 การพัฒนาที่ยั่งยืน 30 มิถุนายน, ศูนย์การประชาสัมพันธ์และแสดงสินค้า อิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี.

- _____. (2554). **พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- _____. (2559). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔**. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2560). **หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กปร.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). **ศาสตร์กษัตริย์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุดา ภิรมย์แก้ว. (2544). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุพัตรา สุภาพ. (2522). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2542). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมิตร สุวรรณ. (2554). **รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา**. ภาควิชาการพัฒนารัฐภาพกรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2559). **แนวคิดเกี่ยวกับประเทศไทย 4.0**. ใน *ทีมเศรษฐกิจ ไทยรัฐฉบับพิมพ์*. สืบค้นวันที่ 2 พฤษภาคม 2559 จาก <http://www.thairath.co.th/content/613903>
- อรทัย ก๊กผล. (2552). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์.
- อรพินท์ สโพโชคชัย. (2538). **การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- อุบล เสถียรปภิกรณกรณ์. (2528). **สังคมวิทยา**. นครปฐม: ภาควิชาสังคมวิทยา.

แผนบริหารการสอนบทที่ 3

ศาสตร์แห่งการพัฒนาสังคมไทยได้ร่วมพระบรมโพธิสมภารณ์

หัวเรื่อง

1. กระบวนทัศน์: หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. กระบวนทัศน์ใหม่: ทฤษฎีใหม่
3. การพัฒนาสังคมในหลักทรงงานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9
4. โครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ราษฎร์ภาคภูมิใจ
5. บทสรุป

ความคิดรวบยอด

“ศาสตร์แห่งการพัฒนาสังคมไทยได้ร่วมพระบรมโพธิสมภารณ์” เป็นศาสตร์แห่งการทำเป็นต้นแบบ ศาสตร์แห่งการสอน ศาสตร์แห่งความดำรงชีวิตที่ยั่งยืน แม้จะเจอวิกฤตการณ์ใด ๆ บนสังคมโลกใบนี้ “เราอยู่รอด” ทำให้ได้เข้าใจ เรียนรู้ เข้าถึง พัฒนาเริ่มจากตนเอง ครอบครัว ทำแบบค่อยเป็นค่อยไป สู่การแบ่งปันให้ชุมชนท้องถิ่น สังคมประเทศ จึงต้องเข้าใจให้ถึงแก่นแท้ของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ หลักการทรงงานที่เป็นต้นแบบ โครงการที่ราษฎร์ภาคภูมิใจ จงเรียนรู้ นำไปใช้ให้เหมาะสมกับชีวิตของคนเราให้มีความสุขอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. สามารถอธิบายความหมายและองค์ประกอบของคำว่า “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ได้อย่างชัดเจน
2. สามารถเข้าใจ และอธิบายประเด็นทฤษฎีใหม่
3. สามารถวิเคราะห์หลักการทรงงานให้เหมาะสมกับการศาสตร์พัฒนาสังคมได้
4. สามารถอธิบายและวิเคราะห์ศูนย์ศึกษาพัฒนาฯ ทั้ง 6 แห่งทั่วประเทศได้
5. สามารถอธิบายและชี้ถึงประโยชน์ในศาสตร์แห่งการพัฒนาสังคมไทยได้ร่วมพระบรมโพธิสมภารณ์ให้เหมาะสมกับตัวเอง ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น สังคมประเทศได้

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. การบรรยายเรื่องศาสตร์แห่งการพัฒนาสังคมไทยได้ร่วมพระบรมโพธิสมภารณ์ มีหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ หลักการทรงงาน ศูนย์ศึกษาพัฒนาฯ 6 แห่งแบบสรุปสาระสำคัญ และแนวคิดการพึ่งพาตนเอง
2. ตอบปัญหา ถาม/ตอบโดยวาจา

3. อภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน
4. ศึกษาเอกสารประกอบการสอนประจำบท
5. อธิบายสรุปเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญ
6. มอบหมายรายงาน
7. ทำแบบคำถามท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอนประจำบท
2. การนำเสนอด้วยคอมพิวเตอร์ (Power point presentation)
3. ภาพหลักคำสอนต่าง ๆ
4. แบบคำถามท้ายบท
5. ใบงานที่เกี่ยวกับเรื่องศาสตร์แห่งการพัฒนาสังคมไทยใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารณ์ มีหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ หลักการทรงงาน ศูนย์ศึกษาพัฒนาฯ 6 แห่ง แบบสรุปสาระสำคัญ และแนวความคิดที่พึ่งพาตนเอง

การวัดผลและประเมินผล

1. สังเกตระหว่างการบรรยาย
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนและการถาม/ตอบ
3. สังเกตการร่วมทำกิจกรรมในชั้นเรียน
4. ถามตอบเพื่อทบทวนความรู้ในชั้นเรียน
5. ตรวจแบบคำถามท้ายบท
6. สอบวัดความรู้ความสามารถ (เก็บคะแนน 10 คะแนน ใช้เวลา 1 ชั่วโมง)

บทที่ 3

ศาสตร์แห่งการพัฒนาสังคมไทยได้ร่มพระบรมโพธิสมภารณ์

คำว่า “ศาสตร์แห่งการพัฒนาสังคมไทยได้ร่มพระบรมโพธิสมภารณ์” เป็นคำใหญ่ที่สะท้อนกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาสังคมไทยแบบพหุปัญญา แต่มีผู้นำทางการพัฒนาและมีผู้เดินตามรอยแห่งการพัฒนาสังคมไทยอย่างรุ่มเย็นแล้ว จึงหยิบเฉพาะศาสตร์แห่งพระราชาและศาสตร์การพัฒนาชุมชนของรัฐ มาเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งจนสามารถหยิบมาวิเคราะห์ผลได้นำไปสู่การปฏิบัติจริงได้ เป็นแรงปรารถนาของผู้เขียนว่า ใครก็ตามที่ได้อ่านบทความนี้ที่รวบรวมเรียบเรียงหยิบยกมาไว้เพื่อการศึกษา รู้ ตระหนัก เข้าใจ เข้าถึง บูรณาการนับว่าสำเร็จเป็นพื้นฐานแล้ว ซึ่งต้องเข้าใจศาสตร์แรก คือ กระบวนทัศน์: หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามด้วยทฤษฎีใหม่ ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง การพัฒนาสังคมในหลักทรงงาน และโครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ประทับใจ เป็นหัวข้อที่หยิบจับมาเพื่อสร้างองค์ความรู้สรุปไว้เพื่อให้นักศึกษาที่เรียนเกิดความรู้อย่างลึกซึ้งในรากเหง้าวิถีคิดของรายวิชาให้มีทิศทางการเรียนรู้เข้าใจลึกซึ้งต่อไป

3.1 กระบวนทัศน์: หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาสังคมที่ผู้เขียนวิเคราะห์แล้วว่า ประเทศไทยมีกระบวนทัศน์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นกับการพัฒนาสังคมที่สะท้อนความยั่งยืนและเข้ากับบริบทของคนไทยแท้จริง คือ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 หรือ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9) ผู้เป็นดังพระโพธิสัตว์ช่วยเหลือพสกนิกรไทยจนวาระสุดท้ายของชีวิต ยังไม่เห็นมีนักปราชญ์ใดในยุคปัจจุบันนี้เปรียบเทียบได้เลย หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักแห่งความจริงในชีวิตที่ทุกคนพึงปฏิบัติได้ทุกกลุ่ม ทุกวัย ทุกเพศ ทุกฐานะ ทุกตำแหน่ง ทุกหนทุกแห่ง ทุกคน ทุกประเทศ ทุกเวลา ทุกวัน ทุกสถานะไม่มีเว้นได้เลย จึงนำเสนอสาระสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนได้ระบุไว้ว่า กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาสังคมในประเทศไทย ณ ปัจจุบันต้องใช้ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Philosophy of Sufficiency Economy) ในการขับเคลื่อนการพัฒนาจากล่างขึ้นบน และจากบนลงล่าง โดยมีรายละเอียดของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 36-71)

3.1.1 ความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียง

รากฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เกิดขึ้นเนื่องมาจากความเหลื่อมล้ำ ปัญหา ความยากจน ความไม่เอื้อ ความยากเข็ญของประชาชน รวมถึงการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงมีกระบวนการสลับซับซ้อนเชื่อมโยงกันและกันยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ ซึ่งมีทั้งทางบวกและลบ โดยทางบวก ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุและสาธารณูปโภคต่าง ๆ ส่วนทางลบ เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายได้ที่ต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณี ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกกลืนเลือนและเริ่มสูญหายไป (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 2) ทั้งนี้เมื่อจะกล่าวถึงจุดที่นำสนใจก่อนเกิดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรนั้น มีจุดเริ่มต้นอยู่ที่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่นับตั้งแต่ประเทศไทยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ. 2504-2509) เป็นต้นมา โดยที่ประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สูงของประเทศไทยตั้งแต่ปี 2502-2516 เฉลี่ยร้อยละ 8.1 ต่อปี เศรษฐกิจมีเสถียรภาพสูงแต่ยังขาดความไม่สมดุลในหลายด้าน เกิดความแตกต่างรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจนมากขึ้น ความไม่สมดุลของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการเจริญเติบโต สังคมมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การหลั่งไหลของข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรมต่างชาติ การเคลื่อนย้ายประชากรทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ปัญหาทางจริยธรรม มีการทุจริตในการดำเนินธุรกิจโดยเฉพาะสถาบันการเงิน ภาครัฐขาดความรู้ที่เพียงพอต่อการบริหารการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ ความเปราะบางทางเศรษฐกิจไทย ทำให้ขาดความเชื่อมั่นในระบบเศรษฐกิจ ประเทศไทยจึงเข้าสู่วิกฤติในที่สุด จนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้งในปี 2540 (ณัฐพงษ์ ทองภักดี, 2550: 3-6) เมื่อเกิดปัญหาขึ้นเราต้องหันกลับมาวิเคราะห์ตัวเราว่าอะไรคือปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ต้องนำมาวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาทุกอย่างคือ **“ตัวประชาชนไทยเอง”** ที่ยังคงมีความโลภ บริโภคอย่างฟุ่มเฟือย ตกอยู่ในภาวะหนี้สินอย่างถาวรตัวไม่ออก พึ่งพาเทคโนโลยีต่างประเทศโดยไม่จำเป็น และขาดหลักพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง ทำให้ถูกนำไปสู่การกระทำที่เบียดเบียนกันได้ง่ายมากขึ้น ประชาชนขาดคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น ครอบครัวและชุมชนแตกแยก เกิดการเอาเปรียบเปรียบกันต่อผู้ด้อยและแสวงหาเกินความจำเป็น รวมถึงการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมระหว่างประชาชนและชุมชนมากขึ้น สาเหตุที่เกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศมีความสัมพันธ์กันได้สร้างความเสียหายและความเดือดร้อนแก่ประเทศชาติ ความเหลื่อมล้ำกลายเป็นบาดแผลที่เยียวยาไม่หายไประหว่างสังคมไทยถูกแยกชัดเจนระหว่างสังคมเมืองและชนบท การที่คนยังฝังทัศนคติการดูถูกดูหมิ่นย่อมสร้างความขัดแย้งไว้อย่างคาดไม่ถึง ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ที่จะถูกแก้ไขอย่างมีส่วนร่วมของทุกคนนั้นยากที่จะสำเร็จ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 25) ด้วยผลลัพธ์ของการพัฒนาประเทศไทยส่งผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ส่งผลทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยเฉพาะเชิงลบส่งผลเสียหายอย่างยิ่งต่อระดับสังคมและระบบเศรษฐกิจไทย ซึ่งการพัฒนาประเทศมักจะเป็นการสร้างประโยชน์ให้เพียงกลุ่มคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่มีศักยภาพการเข้าถึงอำนาจรัฐ และทรัพยากรของภาครัฐ ฉกฉวยโอกาสที่มีมือใครยาวสาวได้สาวเอา จนกระทั่งเกิดการกระจุกทางเศรษฐกิจมากกว่ากระจาย จึงทำให้สภาวะการณ์ทางรายได้ของประชาชนเกิดความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจน เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างคนเมือง กับคนชนบท คนที่รวยก็รวยมากเหลือเฟือ คนที่จนก็แทบจะไม่มีกิน ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ มากมาย หลายครั้งปัญหาเหล่านี้ได้หลอมรวมเป็นอย่างเดียวกับสถานการณ์ทางการเมือง จนหลายคนต้องจบชีวิตลงในหลาย ๆ เหตุการณ์ทางการเมือง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 7) จนคำว่า “ความพอมือพอกิน” หรือที่เรียกกันว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ได้ปรากฏอย่างเป็นทางการครั้งแรกเมื่อวันพฤหัสบดี ที่ 18 กรกฎาคม 2517 ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดังมีใจความพระบรมราโชวาท ดังนี้ (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 125)

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมือพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไปหากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขั้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องกันด้วย ก็เกิดความไม่สมดุลในเรื่อง ต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้...”

ดังนั้นความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเกิดขึ้นจากความไม่พอดีของนโยบายของภาครัฐ เกิดเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี มีการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงวัฒนธรรมไทย รากเหง้าของความเป็นสังคมไทย และที่

สำคัญที่สุดเกิดจากตัวประชาชนที่ขาดความรู้ ขาดคุณธรรม มีการต่อสู้แย่งแย่ง กอบโกย โลกในกิจกรรมการดำรงชีวิต ซึ่งทั้งรัฐและประชาชนต่างคนต่างสุดโต่งในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ของตนเองจนไม่รู้จักคำว่า “พอดี” หรือ “ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับขั้นตอน” หรือ “พอเพียง” นั่นเอง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 9) ซึ่งให้เห็นว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นเพราะปัญหาของสังคม ประชาชนทั้งประเทศได้รับผลกระทบในเชิงลบ พอปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขให้เกิดผลที่ดีในประเทศ จึงเกิดการเหลื่อมล้ำของคนขึ้นในทุกมิติ ภาครัฐและเอกชนเฝ้าต่อกันในการพัฒนาจนล้มลุกหงายที่ดิงาม ล้มคนส่วนใหญ่ของประเทศที่มีพื้นฐานชีวิต การศึกษา เศรษฐกิจ เป็นอย่างไร การบริหารประเทศมองจากบนลงล่าง ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง จึงนำไปสู่การแก้ไขแบบเฉพาะหน้าเพียงอย่างเดียว ขาดความต่อเนื่องในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ข้อมูลกับความเป็นจริงไม่ตรงกันในการพัฒนาประเทศ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 26) โดยผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกิดจากความเหลื่อมล้ำ ความยากจน ความไม่เท่าเทียมของสังคมและเศรษฐกิจ ที่ประชาชนได้รับ ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน การมีปัญหาระหว่างเมืองกับชนบท การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การได้รับประโยชน์ของสินทรัพย์ในแผ่นดินทั้งที่เป็นของชาติกระจุกอยู่กับกลุ่มที่มีอำนาจ คนรวย การได้รับพฤติกรรมตอบสนองที่ไม่เท่าเทียมกัน คนที่มีการศึกษาความรู้มากเอาเปรียบคนที่ไม่ได้รับการศึกษาก่อให้เกิดความลำบากยากเข็ญให้กับประชาชนทั่วไป ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่อยู่ในสายพระเนตรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่พระราชดำรัสเกี่ยวกับความพอเพียงให้กับราษฎรของพระองค์ทั่วราชอาณาจักรให้เกิดความอยู่ดีกินดีอย่างทั่วกัน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 31) โดยผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นจากปัญหาความไม่พอดีของสิ่งที่หล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ ซึ่งคนรวยมีเมียสาวได้สาวเอา คนจนโอกาสน้อยมีมือสั้นยอมขนขวายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ ทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนจึงห่างกันมาก กลายเป็นชนชั้นทางสังคมที่มีคนจนเป็นฐานรากจำนวนมาก คนรวยยิ่งรวย คนจนยิ่งจนแทบไม่มีอันจะกิน จนกระทั่งสิ่งเหล่านั้นอยู่ในสายพระเนตรเล็งเห็นพสกนิกรของพระองค์ว่ามีความยากจนกระจายอยู่ทั่วแผ่นดินไทย พระองค์ทรงมีโครงการพระราชดำริ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั่วไปประเทศจนกระทั่งเกิดคำว่า “พอมิ พอกิน พอใช้ เป็นพื้นฐาน” เกิดขึ้นครั้งแรกในวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 เป็นต้นมา

3.1.2 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หรือภาษาอังกฤษว่า “Sufficiency Economy” ซึ่งคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ได้ถูกประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป ดังมีใจความว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ *ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544: ก-ข, 2550: 7-9, มุลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 7) นั้นหมายความว่า แนวทางการพัฒนาประเทศควรต้องมีฐานคติสำคัญคือการยึดมั่นแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องประยุกต์ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารประเทศของภาครัฐ เอกชนและประชาชนร่วมกัน โดยตั้งอยู่บนทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมของความเป็นไทย ซึ่งทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราโชวาทพระราชทานผ่านมูลนิธิชัยพัฒนา ไว้ว่า (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 4)*

“...เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป...”

ทั้งนี้เมื่อวันศุกร์ ที่ 4 ธันวาคม 2541 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระ

ชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ไว้ดังนี้ (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 9-26)

“...คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้นแต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ ถ้าใครได้มาอยู่ที่นี้ในศาลานี้ เมื่อเท่าไร 20 24 ปี เมื่อปี 2517 2517 ถึง 2541 นี้ก็ 24 ปีใช้ใหม่ วันนั้นได้พูดว่า เราควรจะต้องปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดีและประเทศไทยเวลานั้น ก็เริ่มจะไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมากบางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้ซึ่งจะไม่พอมีพอกิน จึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียงได้ ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือยแต่ถ้าทำให้มีความสุขถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็หมายความอีกอย่างของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง...

...อันนี้ก็มีความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง เมื่อปีที่แล้ว ตอนที่พูดพอเพียง แปลในใจ แล้วก็ได้พูดออกมาด้วยว่าจะแปลเป็น Self-sufficiency (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่าพอเพียงแก่ตนเอง แต่ความจริง เศรษฐกิจพอเพียงนี้กว้างขวางกว่า Self-sufficiency คือ Self-sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไร มีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง)...

...คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

ทรงบำเพ็ญอีกครั้งเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2544 ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทรงมีพระราชดำรัส ไว้ดังนี้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 13)

“...ฉันพูดเศรษฐกิจพอเพียงความหมายคือ ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะของตัวเอง คือทำจากรายได้ 200-300 บาท ขึ้นไปเป็นสองหมื่น สามหมื่นบาท คนชอบเอาคำพูดของฉัน เศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียง คือทำเป็น Self-Sufficiency มันไม่ใช่ความหมายไม่ใช่แบบที่ฉันคิด ที่ฉันคิดคือเป็น Self-Sufficiency of Economy เช่น ถ้าเขาต้องการดูทีวี ก็ควรให้เขามีดู ไม่ใช่ไปจำกัดเขาไม่ให้ซื้อทีวี เขาต้องการดูเพื่อความสนุกสนาน ในหมู่บ้านไกล ๆ ที่ฉันไป เขามีทีวีดูแต่ใช้แบตเตอรี่ เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า Sufficiency นั้น มีทีวีเขาฟุ่มเฟือย เปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตดสูทใส่ และยังใส่เนคไทเวอร์ซาเซ อันนี้ก็เกินไป...”

สรุปสั้น ๆ ของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” คือ การดำรงชีพด้วยความพอมีพอกิน ไม่สุดโต่ง ไม่เกินกำลังของตนเอง รู้จักวิถีความพอดีและรู้จักเอื้อเฟื้อเมื่อมีเกินไป หรือให้รู้จักศักยภาพของตนเองที่อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง) หรือต้องเป็น “Self-Sufficiency of Economy” นั้นเอง หากประชาชนคนไทยทุกคนได้ดำรงตนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ก็ถือว่า “เราได้เดินทางตามรอยพ่อ ตามคำพ่อสอนแล้ว”

นอกจากนี้คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ยังหมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่คนไม่ได้เป็นเจ้าของ รวมถึงเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด โดยสรุปคือหันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต ซึ่งการพึ่งตนเองยึดหลักสำคัญ 5 ประการ คือ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยี และด้านเศรษฐกิจ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2541: 16) ส่วนในคำนิยามของ วรเดช จันทรศร (2554: 16) ได้กล่าวถึง การดำรงชีวิตอยู่บนทางสายกลางตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งสอนให้รู้จักมองให้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง มีความพึงพอใจในตนเอง ในสถานภาพที่เป็นอยู่อย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสังคม ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ใช้ความรู้้อย่างรอบคอบ ใช้คุณธรรมในการวางแผนดำเนินชีวิต การตัดสินใจ และการกระทำ ส่วนราษฎรอาวุโสท่านได้อธิบายไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค สิ่งเหล่านี้หลายคนอาจคิดเอาเอง พุดเอาเอง และกลัวไปเองทั้งนั้น ซึ่งคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หมายถึงพอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน ได้แก่ (ประเวศ วะสี, 2550: 4-6)

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียงทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง
5. ปัญญาพอเพียง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย
7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่รูบวาบ เดี่ยวจนเดี๋ยวรวยแบบกะทันหัน

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุลคือความเป็นปกติ และยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ หรือเศรษฐกิจศีลธรรม นอกจากนี้อำพน กิตติอำพน (2550: 15) ได้อธิบายถึงความพอเพียงไว้ว่าเป็นความพอประมาณที่มีเหตุผลและระบบภูมิคุ้มกัน อย่างในครอบครัวของเรา ก็ต้องดูว่าความพอประมาณในครอบครัวของเราคืออะไร และในตัวอย่างหนึ่งที่พระองค์ทรงได้ทรงเน้นก็คือ การให้เกษตรกรทำบัญชีฟาร์มในครัวเรือนของตน ซึ่งชี้ให้เห็นถึงแนวทางขั้นพื้นฐานของความพอประมาณของเกษตรกร คือให้พิจารณาถึงรายได้ และรายจ่ายว่าเป็นอย่างไร ควรจะให้อะไรจ่ายในระดับไหน ควรจะหารายได้อะไร ซึ่งบางครั้งการลดรายจ่ายก็จะกลับมาเป็นรายได้อีกทางหนึ่งด้วย ในทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ เวลาเราคิดต้นทุนต่าง ๆ เราก็จะคิด Cost หรือต้นทุน และจะคิดถึงผลกำไรหรือรายได้ (Income) เพราะฉะนั้นความพอประมาณ ก็คือความสมดุลนั่นเอง นอกจากมิติความพอเพียงมีนัยถึงความสมดุลแล้วยังพบว่า จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช พิบูลสรารุช (2554: 11) ได้อธิบาย หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือหลักพอเพียงว่า เป็นหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลาง ที่ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง เป็นวิธีการที่เน้นการรักษาความสมดุลในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ บนพื้นฐานของความเป็นจริง ความถูกต้องอย่างเป็นเหตุเป็นผล และไม่ประมาท ไม่เสี่ยงเป็นหลักการที่สอดคล้องกับ วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานตั้งอยู่บนคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา อันเป็นคำสอนที่เป็นสากล ทนสมัยตลอดเวลา เพราะเป็นคำสอนให้มนุษย์สามารถนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย แม้ในยุคปัจจุบันในการปฏิบัติตนในทุกมิติชีวิตทุกภาคส่วน และทุกด้านของการพัฒนาเพื่อสังคมส่วนร่วมจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเจริญก้าวหน้าไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน ทั้งนี้เกษม วัฒนชัยและจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2555: 5-6) ซึ่งศาสตราจารย์ นพ.เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ท่านได้กล่าวถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ หลักคิด เพื่อให้เรารับมือกับการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะในพระบรมราโชวาทที่กล่าวไว้อย่างชัดเจนคือ “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น สร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน ใช้วิธีและอุปกรณ์ที่ประหยัด ถูกต้องตามหลักวิชา...” ชิดเส้นได้ คำว่า ประหยัด และถูกต้องตามหลักวิชา “...เมื่อได้พื้นฐานมั่นคง จึงค่อยสร้างความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้น...”

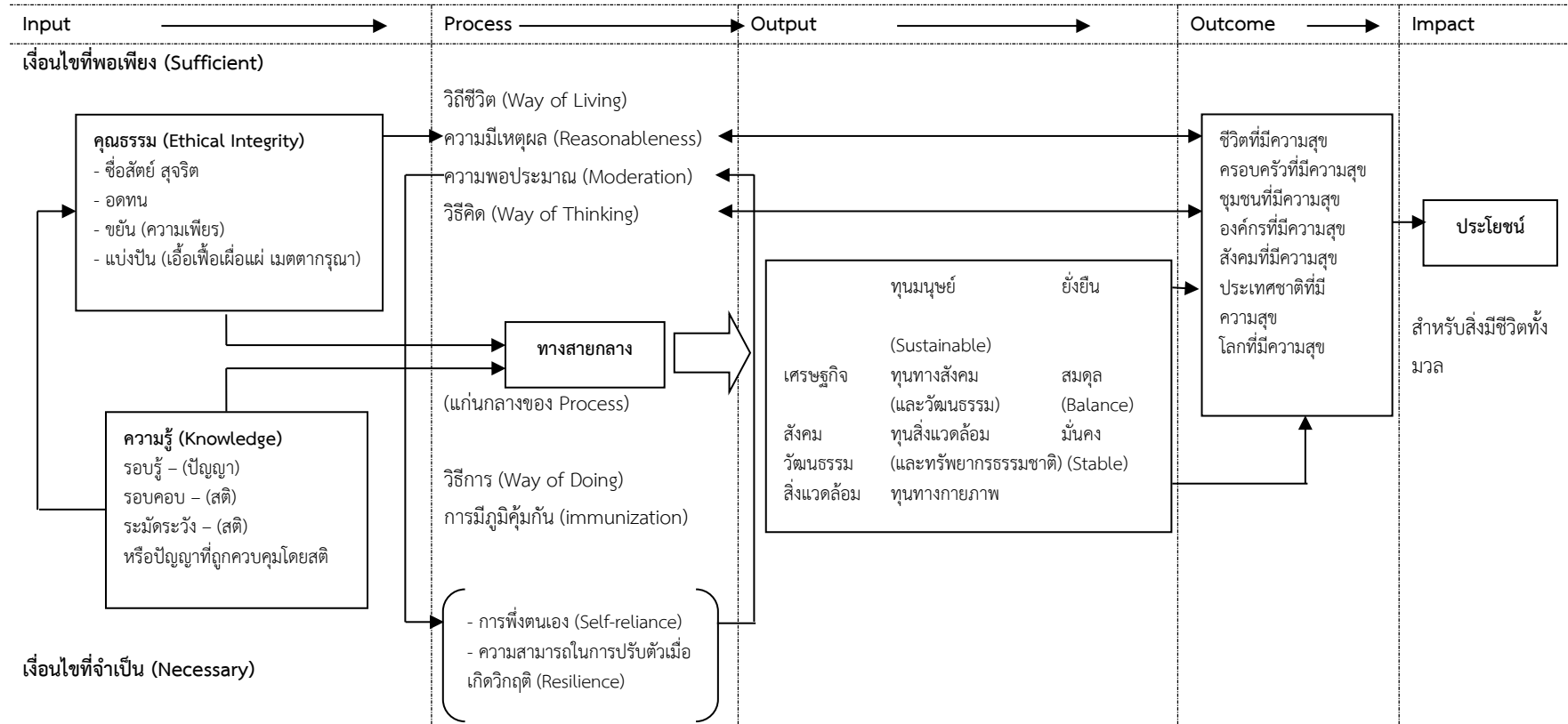
ส่วนความหมายในมิติด้านการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ยังหมายรวมถึง แนวทางการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานที่บุคคล และ/หรือ หน่วยงานนำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลง พัฒนา หรือสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขอย่างมั่นคง และยั่งยืนให้แก่ประชาชน ชุมชน

สังคม และประเทศชาติ ยังถือว่าการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางหรือมรรควิธี (means) ที่นำไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุด (ultimate goal) คือ ประเทศชาติและประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยแนวทาง หรือมรรควิธีดังกล่าวนี้ประกอบด้วยหลายขั้นตอน เช่น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การคิด (thinking) การลงมือปฏิบัติงานจริง (acting) และการประเมินผล (evaluating) ทั้งนี้ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางที่คำนึงถึงหลักการสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันรวมถึงการใช้ความรู้และคุณธรรมในการปฏิบัติงานด้วย (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550: 46-47) ซึ่งการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างแยกออกจากกันไม่ออก เห็นได้จาก (หนึ่ง) เกี่ยวข้องกับชุมชนทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับ (1) บุคคล ครอบครัว (2) หมู่บ้าน ชุมชน สังคม (3) ประเทศหรือรัฐ และ (4) ประชาคมโลก เป็นต้น (สอง) มุ่งพัฒนาหรือส่งเสริมชุมชนหรือประชาชนในชุมชนให้เป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนา (สาม) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน (สี่) ให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเองของประชาชนในชุมชน ชุมชนอยู่ได้ด้วยตนเองไม่ต้องพึ่งพาพึ่งพิงคนอื่นหรือชุมชนอื่น (ห้า) เน้นเศรษฐกิจของประชาชนในชุมชน (หก) เน้นเศรษฐกิจที่มุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อให้มีชุมชนที่เข้มแข็งเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจ (เจ็ด) เน้นการรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพเกษตรผสมผสาน กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มธุรกิจชุมชน และกลุ่มกองทุนชุมชน (แปด) ดำเนินการในรูปของเครือข่ายชุมชนทุกระดับอย่างเป็นระบบ โดยประสานงานและร่วมมือกับภาคธุรกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาครัฐในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การบริหารจัดการ และข้อมูลข่าวสาร (เก้า) ให้ความสำคัญกับการผสมผสานหรือบูรณาการความเข้มแข็งของชุมชนพร้อมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวัฒนธรรม (สิบ) เป็นการบริหารจัดการของชุมชนหรือประชาชนในชุมชนเอง (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550: 48) แต่อย่างไรก็ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงยังคงมีพื้นฐานของการพึ่งตนเองเป็นหลักดังที่ อภิชาติ พันธเสน (2555: 8-9) ได้อธิบายไว้ว่า การพัฒนาในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเน้นพื้นฐานการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ โดยพยายามนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันต้องไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม หากเป็นไปได้ต้องฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น หรือเป็นการพัฒนาที่เพิ่มพูนทุนทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นทุนมนุษย์ ประกอบด้วยความเพียร ความสามารถสติปัญญา และการพัฒนาจิต ทุนทางสังคม คือ การช่วยเหลือ เผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์สุจริต ที่ก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่แล้ว ตามธรรมชาติที่เอื้อต่อการผลิต และ

การดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายจะต้องได้รับ การบำรุงรักษา รวมทั้งการฟื้นฟูเพื่อความยั่งยืนในการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในอนาคต ทุนทางกายภาพ จำพวกเงินทุน เครื่องมือ เครื่องจักรและเทคโนโลยีต่าง ๆ ควรเพิ่มพูนมากขึ้นหรือไม่ควรจะมีน้อยไปกว่าเดิม สถานการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้มนุษย์แต่ละคนจะต้องปราศจากซึ่งความโลภหรือความเห็นแก่ตัวมากจนเกินไป ซึ่งทำให้เราสามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยรู้จักพอ คือ พอมีพอกิน หรือพอมีพอใช้ และตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ซึ่งก็เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี สำหรับการพัฒนาประเทศ โดยรวมจะต้องมีการพัฒนาเป็นขั้นเป็นตอน โดยใช้หลักวิชาการหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่แต่ละขั้นของการพัฒนา ทั้งนี้คำจำกัดความดังกล่าวแสดงในรูปแบบของการวิเคราะห์เชิงระบบ (Systemic Analysis) ดังนี้

การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ
(A Systems Analysis of Sufficiency Economy)

ภาพที่ 3.1 การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ

ที่มา: อภิชัย พันธเสนและคณะ (2555: 9)

ส่วนแนวคิดที่เป็นมุมมองง่าย ๆ ในชีวิตของมนุษย์ที่คุณไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ได้อธิบายถึงเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตแบบปกติธรรมดา โดยการทำความดี สร้างความรู้ความสามารถ การพัฒนาสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดียิ่งขึ้นเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อคนอื่น ต่อส่วนรวมและไม่ต้องเร่งรีบมาก เพื่อจะได้ดูแลตนเองได้ ไม่ใช่จะต้องคิดอะไรให้ยิ่งใหญ่เอาไปข่มคนอื่น ไปเอาประโยชน์จากคนอื่น การคิดทำอะไรที่ดีขึ้น พัฒนาขึ้น อาจจะมีเล็กละเอียดแต่ทำไปเรื่อย ๆ น่าจะดีกว่าการคิดอะไรแบบก้าวกระโดด จะเป็นภัย อาจจะมีฟูฟ่า ตื่นเต้น แต่มักจะทำให้เกิดความเสียสมดุล เกิดความแตกร้าง เช่นคนกลุ่มหนึ่งประเทศกลุ่มหนึ่ง ที่มีความเหนือคนหรือประเทศอีกกลุ่มหนึ่ง ก็เลยใช้ความเหนือกว่ากับคนหรือประเทศที่ด้อยกว่า ก่อให้เกิดความตึงเครียด เป็นปฏิปักษ์ ซึ่งในที่สุดก็ย้อนกลับมาทำลายผู้ที่มีกำลังมากที่ไปเอาเปรียบเขา แต่การย้อนกลับมา อาจจะใช้เวลาหลายสิบปีหรือบางทีถึงร้อยปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 43) นอกจากนี้ “เศรษฐกิจพอเพียง” ยังสามารถสรุปไว้หมายถึง การดำรงชีวิตอย่างรู้ตัวทั่วพร้อมในปัจจุบัน ไม่ประมาทไม่สุดโต่ง เดินบนทางสายกลางของชีวิตตามหลักธรรมพุทธศาสนา ลดความอยากได้อย่างมีที่ไม่สำคัญในชีวิตออกไป มุ่งมั่นพัฒนาอาชีพของตนเองบนศักยภาพของตัวเอง และรู้จักการพึ่งตนเอง (อรรถาธิบาย อรรถโน นาโถ = ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน) ทั้งนี้ความพอเพียงเฉพาะตนเองมิได้หมายเอาทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่ตัวเรา แต่ให้หมายรวมถึงพอเพียงที่ตนเองแล้วให้เผื่อแผ่แก่ผู้อื่นด้วย จึงจะเป็นความพอเพียงที่แท้จริง (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2555: 18)

สรุปตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้นเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การครองชีวิตให้อยู่บนหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ทางสายกลาง “มัชฌิมาปฏิปทา” ให้รู้ เข้าใจ เข้าถึงตัวเอง วิถีชีวิตของตนเอง รากเหง้าสังคม วัฒนธรรมของตนเอง รู้จักพึ่งตนเองเป็นลำดับแรก รู้จักเผื่อแผ่คนอื่นถ้ามีมากเกินไป และปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงให้ดำรงอยู่อย่างไม่เบียดเบียนคนอื่นนั่นเอง ให้รู้จักคำว่า “พอดี” ทุกครั้งที่คิด ทำ เท่านั้นก็เข้าถึงความเป็นหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2559: 18) ซึ่งให้เห็นว่า นิยามของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง หรือ ความพอเพียง เป็นปรัชญาซึ่งบอกถึง ทฤษฎี และแนวปฏิบัติที่นำคนให้พ้นจากความยากจน พออยู่ พอกิน อิ่มสุขตนเองได้ ไม่เบียดเบียนใคร แก้ปัญหาทั้งเฉพาะได้ดี บ่งชี้ความมั่นคง ยั่งยืน มีความสันติสุขและดำรงชีวิตอยู่ดีมีสุขอย่างแท้จริง (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2560: 34) ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่า นิยามของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง หรือ ความพอเพียง คือ ความสุขความดีงามเดียวของชีวิต (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2561: 39) อย่างไรก็ตาม

ผู้วิจัยในยังคงยืนยันเช่นเดิมว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือการดำรงชีวิตที่มีสติพอดีกับตัวเองและครอบครัวเป็นพื้นฐาน

3.1.3 สรุปภาพรวมหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การสรุปภาพรวมของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักสำคัญอยู่ 5 ส่วนดังนี้ (ลีลาภรณ์ บัวสาย, 2549: 10-11)

ส่วนที่ 1 กรอบแนวคิด ที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

ส่วนที่ 2 คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

ส่วนที่ 3 คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กันดังนี้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 8)

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อม กับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ส่วนที่ 4 เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

- เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

ส่วนที่ 5 แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

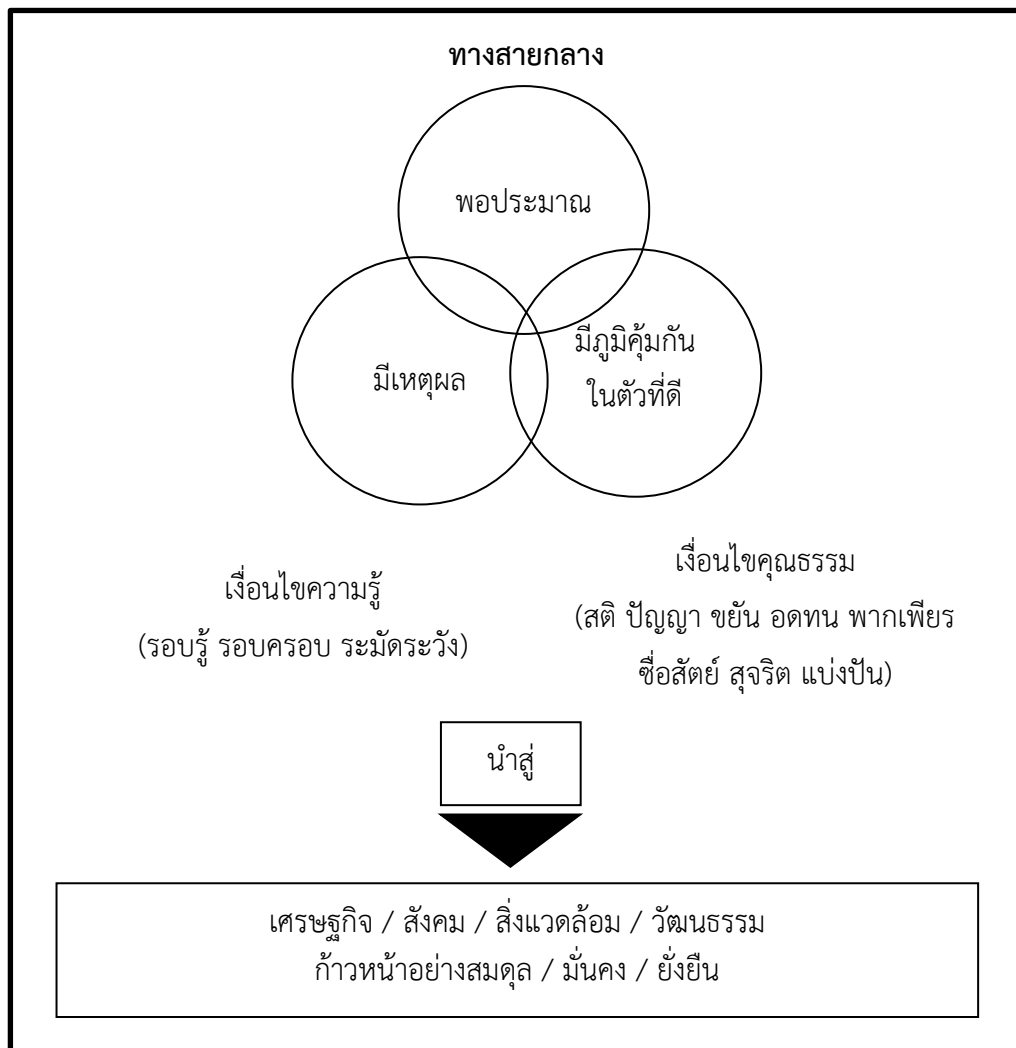
ทั้งนี้ในคานียามด้านความพอประมาณ (Moderation) ยังหมายถึง ความพอดี (Dynamic Optimum) ที่ไม่มากหรือน้อยเกินไปในมิติต่าง ๆ ของการกระทำ 5 ประการ ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (วรเดช จันทรศร , 2554: 17-18) นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงนัยสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 3 ประการ ดังนี้ (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2545: 4-96; วรเดช จันทรศร, 2554: 19-20; เศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ, 2559; ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 37)

ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน”

ประการที่สอง เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน

ประการที่สาม เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทรต่อกัน และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ รวมถึงการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

ถึงแม้จะมีการอธิบายไว้ 5 ลักษณะสำหรับบทสรุปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม แต่ผู้วิจัยวิเคราะห์แล้วพบว่าตามกรอบมีอยู่เพียง 4 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 คือหลักคิดในการดำรงชีวิตที่อยู่อย่างพอเพียง สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยตามหลักธรรมของพุทธศาสนาหรือที่เรียกว่า “ทางสายกลาง” ส่วนที่ 2 คือ คุณลักษณะ 3 ท่วง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ส่วนที่ 3 ประกอบด้วย 2 เงื่อนไขพื้นฐานสำคัญ ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรม ส่วนที่ 4 ผลที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตเมื่อดำเนินการได้ครบ คือ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจะมีความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุล ประชาชนมีความสุข รมเย็น ครอบครัว ชุมชนสังคม ประเทศมีความมั่นคงและยั่งยืน จึงสรุปเป็นภาพได้ดังนี้

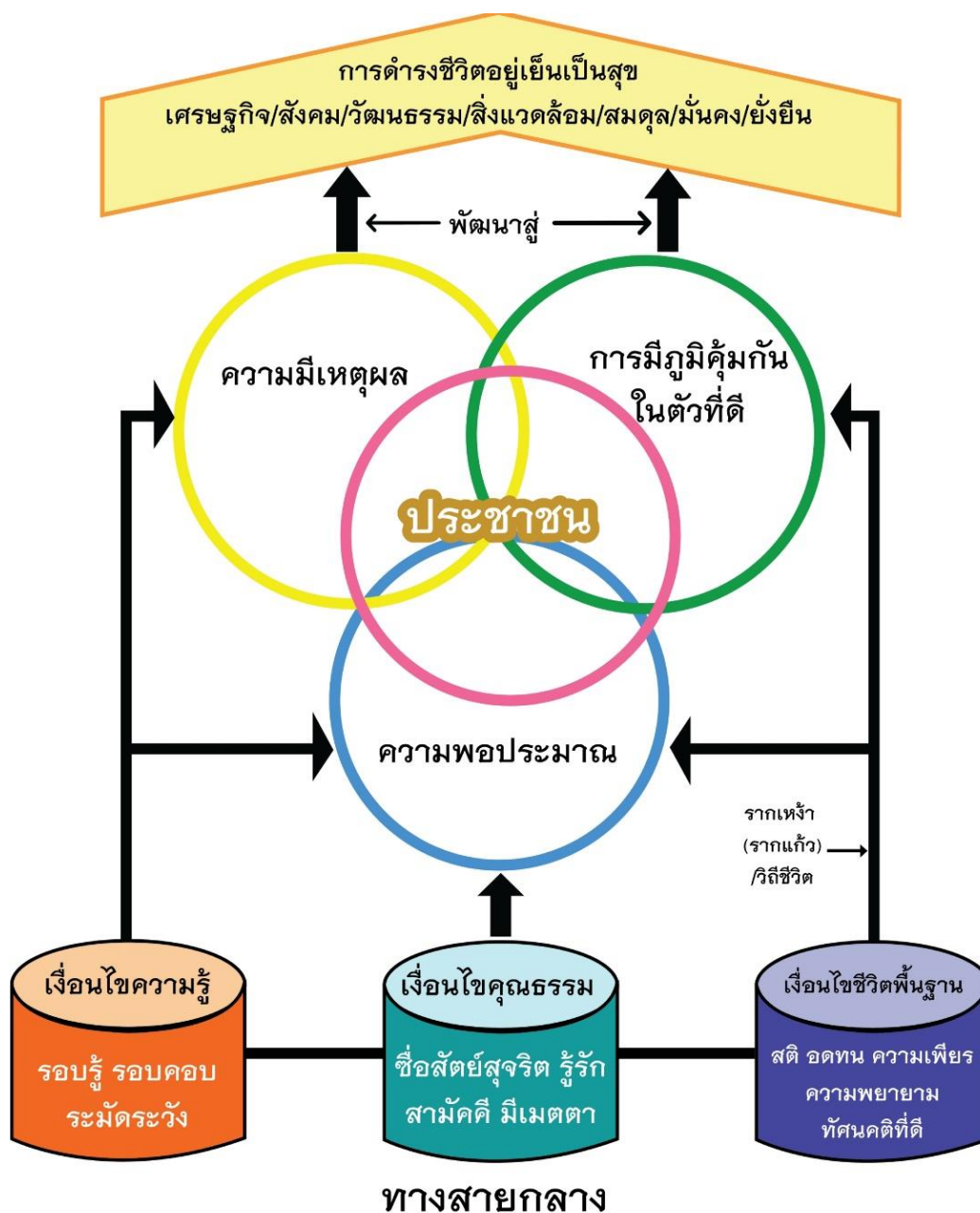

ภาพที่ 3.2 สรุปรัชฎาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ (2550: 8)

นอกจากนี้ ฐิติธ ภูคำชะโนด (2555: 38-39) ได้สรุปไว้ว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป้าหมายอยู่ที่ “คน” เมื่อคนได้ครองชีวิตด้วยหลักปรัชญานี้แล้วย่อมส่งผลดีต่อ คนรอบข้าง ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติด้วย นอกจากนี้การนำไปใช้ต้องเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าหลักปรัชญามีอยู่ 3 ห่วง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตน 2 เงื่อนไขหลัก ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรม 1 เงื่อนไขเสริม ได้แก่เงื่อนไขชีวิต (ความอดทน ความเพียร ความพยายาม การออม ทักษะที่ดี การบริหารจัดการการใช้ชีวิตอย่างสมดุล) เพื่อพัฒนาสู่การดำรงชีวิต

อยู่เย็นเป็นสุข สร้างความสมดุล ยั่งยืน และมั่นคงให้กับเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชาติต่อไป ซึ่งผู้เขียนได้ประยุกต์และเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสรุปใหม่ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.3 การดำรงชีวิตให้อยู่เย็นเป็นสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “บ้านโมเดล”

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2555: 39)

ดังนั้นองค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปในทางสายกลางที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่อันเรียบง่ายของคนไทยซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประชาชนทุกระดับ ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และระดับประเทศได้โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 13-16, 2551: 8)

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม คิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ่วงถ่วง โดยคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

- ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

เงื่อนไขสำคัญ เพื่อให้เกิดความพอเพียงการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขคุณธรรม หลักวิชา และเงื่อนไขชีวิตเป็นพื้นฐาน

- เงื่อนไขคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้รัก สามัคคี ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น

- เงื่อนไขหลักวิชา อาศัยความรู้รอบรู้ รอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

- เงื่อนไขชีวิต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติ และปัญญา บริหารจัดการการใช้ชีวิต โดยใช้หลักวิชาและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน

เมื่อก้าวโดยสรุปดังมีใจความสำคัญในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 4 ส่วนสำคัญ ได้แก่ ส่วนที่หนึ่งเป็นหลักคิดของการดำรงชีวิตที่อยู่อย่างพอเพียง เป็นไปตามวัฒนธรรมไทย ประเพณีที่ดีงามของสังคม ยึดมั่นคำสอนตามหลักธรรมของพุทธศาสนาหรือที่เรียกว่า “ทางสายกลาง” ส่วนที่สองเป็นคุณลักษณะ 3 ห่วง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ส่วนที่สามเรียกว่า 2 เงื่อนไขพื้นฐานสำคัญ ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรม หรืออาจ

ปรับเป็น 3 เงื่อนไขได้เช่นกันคือ ความรู้ คุณธรรม และชีวิตพื้นฐาน รวมถึงส่วนที่สี่เป็นผลที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตเมื่อดำเนินการได้ครบ คือ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และทรัพยากร สิ่งแวดล้อมจะมีความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุล ประชาชนมีความสุขร่มเย็น ครอบครัว ชุมชนสังคม ประเทศมีความมั่นคงและยั่งยืน (ภุสสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2559: 23) ซึ่งให้เห็นว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมทั้งหมดต้องคิด ทำ พัฒนา แก้ปัญหา รับผลที่เกิดขึ้น อยู่ภายใต้ความพอเพียง จนชีวิตดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขที่ยั่งยืนมิใช่ฉาบฉวยหรือเฉพาะหน้าเท่านั้น (ภุสสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2560: 39) ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมคือ การดำรงชีวิตตามทางสายกลาง มีความรู้และคุณธรรม ดำรงอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน (ภุสสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2561: 45) ผู้วิจัยยังคงชี้ให้ชัดเจนว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต้องพิจารณาทั้งความเป็นปรัชญา ทฤษฎีใหม่ และแนวทางการปฏิบัติ อาทิ หลัก 7 ป. ของภุสสิทธ์ ภูคำชะโนด และทฤษฎี 9 ชั้น

3.1.4 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง

3.1.4.1 เงื่อนไขการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551: 65-69) ได้เรียบเรียงจากปาฐกถาพิเศษโดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ที่ได้บรรยายในการฝึกอบรมวิทยากรตัวคูณเศรษฐกิจพอเพียง ณ ห้องราชา 1 โรงแรมปรีซ์พาสเชล มหา นาค เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2550 ไว้ว่า “เงื่อนไขการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มี 3 เงื่อนไข ได้แก่ 1) เงื่อนไขหลักวิชา โดยจะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน 2) เงื่อนไขคุณธรรม ตั้งแต่การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว อบรมในโรงเรียน สั่งสอนศีลธรรมจากศาสนา และการฝึกจิตของตนเอง และ 3) เงื่อนไขการดำเนินชีวิต ให้มีความรอบรู้ ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร สติปัญญาและความรอบคอบเกิดขึ้นก็เกิดขึ้นมากก็ไม่มีประโยชน์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่เหมาะสำหรับผู้ซึ่งเกียจ เกียจคร้านไม่ได้วัน ๆ รอแต่จะเล่นห่วย เพื่อจะรวยเร็ว ไม่ได้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบอกว่า ต้องมีความอดทน ความเพียร มีสติ และปัญญา นอกจากนี้ยังพบว่า มีหลักการที่สำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างหนึ่งที่ควรศึกษามีอยู่ 8 ประการ ได้แก่ ประการที่ 1 ความพอประมาณ ประการที่ 2 ความมีเหตุผล ประการที่ 3 การมีภูมิคุ้มกัน ประการที่ 4 การพึ่งตนเอง ประการที่ 5 การเสริมสร้างคุณภาพคนให้มีทั้งความรู้

และคุณธรรมควบคู่กัน ประการที่ 6 การรวมกลุ่ม ประการที่ 7 การสร้างเครือข่าย นับแต่ระดับ (1) บุคคล ครอบครัว (2) หมู่บ้าน ชุมชน สังคม (3) ประเทศหรือรัฐ และ (4) ประชาคมโลก รวมถึง ประการที่ 8 ความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550: 63-68) ทั้งนี้การวิเคราะห์ของสมศักดิ์ ลาติ จากผลการศึกษาการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี กล่าวถึงการดำรงชีวิตในระดับที่อยู่รอดพออยู่ พอกิน และอยู่ดีนั้นบุคคลจำเป็นต้องมีคุณสมบัติ ได้แก่ รู้จักพึ่งตนเอง ดำรงชีวิตอย่างมีอิสรภาพ มีความสามารถในการบริหารจัดการ รู้จักคิด รู้จักระบบ มีความขยัน อดทน ไม่ท้อถอย มีความสามัคคี มีการแสวงหาความร่วมมือ มีการรวมกลุ่มและมีความสามารถในการทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่มเป็นคณะ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่าย มีการศึกษาข้อมูล ข้อความรู้ และนำมาปฏิบัติงานและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล รู้จักพัฒนาตนเองขึ้นตามลำดับ และสามารถนำความรู้ หลักการ แนวคิด หรือทฤษฎีต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม (อภิชัย พันธเสน, 2550: 243-244) ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่า เงื่อนไขสำคัญที่ประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 3 ประการ คือ เงื่อนไขหลักวิชา ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวัง เงื่อนไขคุณธรรม เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์สุจริต ความมีศีลธรรม จรรยาบรรณ การฝึกขบใจตนเอง และเงื่อนไขการดำเนินชีวิต เกี่ยวกับความอดทน ความเพียร สติปัญญาและความรอบคอบในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้คุณสมบัติที่จะสามารถให้การดำรงชีวิตของตนเองอยู่ในระดับพออยู่พอกิน ควรรู้จักพึ่งตนเอง อดทน ขยัน เรียนรู้ตลอดเวลา และต้องรู้จักคิดอย่างมีระบบรวมถึงต้องการพัฒนาอย่างมีลำดับ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 27) ชี้ให้เห็นว่า เงื่อนไขของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้สำเร็จภายใต้ 3 เงื่อนไขที่กล่าวมา คือ การตัดสินใจคิด ออกแบบวางแผน ลงมือทำ ทำอย่างต่อเนื่อง ทำอย่างมีวินัย อดทน และทำด้วยศรัทธาในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 41) ผู้วิจัยเชื่อว่า เงื่อนไขสำคัญของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้บรรลุผลได้คือ วินัย การคิดใหม่ บริบทสังคม และการลงมือทำจริง

3.1.4.2 การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550: 11-30) ผู้วิจัยขอยกคำอธิบายมาทั้งหมดของข้อมูลเพื่อเป็นต้นแบบไว้ในการสรุปเนื้อที่เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับและกลุ่มต่าง ๆ

ได้แก่ ระดับ หมายเอาบุคคลและครอบครัว ชุมชน ประเทศ ส่วนระดับกลุ่ม หมายเอาเกษตรกร นักธุรกิจ นักการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐ ครูและอาจารย์ ดังต่อไปนี้

1) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว เริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้วิชาการและทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น

2) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน ชุมชนพอเพียง ผ่านการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ และเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลหลายสถานภาพในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุขของคนส่วนรวม และก้าวหน้าของชุมชนอย่างมีเหตุผล

3) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศ แผนการบริหารจัดการประเทศ ส่งเสริมให้บุคคล/ชุมชนต่าง ๆ มีวิถีปฏิบัติ มีความร่วมมือ และการพัฒนาในสาขาต่าง ๆ ตามแนวทางของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและดำเนินการตามแผนดังกล่าวอย่างรอบคอบเป็นขั้นตอน เริ่มจากการวางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียง โดยส่งเสริมให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถอยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ด้วยมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

4) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มเกษตรกร เกษตรทฤษฎีใหม่ โดยสรุปคือแนวพระราชดำริส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ และมีการรวมกลุ่มกัน และเชื่อมโยงเครือข่ายในด้านต่าง ๆ ขั้นตอนที่ 1 เป็นแนวทางการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัวที่สอดคล้องสมดุลกับระบบนิเวศ เพื่อให้พออยู่ พอกิน ส่วนขั้นตอนที่ 2 การรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ ร่วมมือกันในการผลิต จัดการตลาดและพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ และขั้นตอนที่ 3 ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดหาทุน วิชาการความรู้เทคโนโลยีจากธุรกิจเอกชน (ปรียานุช พิบูลสรารุช, 2549: 6)

5) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มนักธุรกิจ นักธุรกิจพอเพียงจะคำนึงถึงความมั่นคงและยั่งยืนของการดำเนินธุรกิจมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์ระยะสั้น

6) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มนักการเมือง โดยนักการเมืองที่มีหลักคิดและหลักปฏิบัติบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเป็นตัวอย่างของผู้นำที่มีความเข้มแข็งทางด้านคุณธรรม จริยธรรมมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำความผิดแม้เพียงเล็กน้อย

7) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องเริ่มต้นสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลก่อนโดยตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนในการเป็นผู้ให้บริการแก่สังคม และร่วมเสริมสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อ

การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมและอยู่ร่วมกับระบบนิเวศได้อย่างสมดุล มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต แล้วให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมาช่วยสนับสนุนให้แผนงาน กิจกรรมนี้เป็นจริงขึ้นมาตามหลักการพัฒนา “ช่วยเหลือประชาชน/ชุมชนเพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้”

8) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มครูและอาจารย์ สำคัญยิ่งที่ครูและอาจารย์จะต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่นักเรียนและนักศึกษา ในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงให้ได้ก่อน จึงจะสามารถถ่ายทอด ปลูกฝังอบรม และทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่นักเรียนและนักศึกษา

ครั้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2549 ณ โรงแรมปรินซ์ พาเลซ มหานาค โดยศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ได้ปาฐกถาเรื่อง “การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชนในลักษณะบูรณาการ” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551: 57-58) ซึ่งสรุปประเด็นที่สำคัญไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงจะให้ผลคือ เกิดความสมดุล พร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้ง 4 ด้าน คือ วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ได้เป็นอย่างดี ซึ่งข้อสรุปของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือแนวคิดทางสายกลาง องค์ประกอบ 3 ประการของความพอเพียง เงื่อนไข 3 ประการของความพอเพียง เงื่อนไข 3 ประการ นำไปสู่ความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ประโยชน์ที่ได้รับนับมหาศาล ประการแรก จะทำให้ชีวิต ธุรกิจ กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินรุดหน้าไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน ประการที่ 2 มีระบบภูมิคุ้มกันอย่างดี พร้อมรับผลกระทบทั้ง 4 ประการจากความเปลี่ยนแปลง ทั้งภายในและภายนอก และประการที่ 3 สามารถปรับสู่สมดุลได้เสมอทั้งในยามปกติและยามเผชิญวิกฤติ บางที่เราก็ต้องเผชิญวิกฤติ แต่เมื่อเผชิญวิกฤติแล้วเราก็สามารถปรับสู่สมดุลได้ นอกจากนี้แล้วการที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับชุมชนนี้จะต้องรวมทั้งระดับบุคคลและครอบครัว ระดับบุคคลคือทำให้ทุกคนในชุมชนเห็นประโยชน์จริง ๆ ในระดับตัวเขาและครอบครัวเขา ส่วนตัวอย่างของการนำปรัชญาฯ นี้ไปใช้ในชุมชนต่าง ๆ มีมาก ทั้งกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม การผลิตเอง และการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งมีทั้งการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม นอกจากนี้ภาคธุรกิจเอกชนในชุมชนก็สามารถนำปรัชญาฯ ไปใช้ได้ สุดท้ายการบรรยายศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ได้พระราชดำรัสถวายพระพรต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยสมเด็จพระราชาธิบดีแห่งบรูไน ซึ่งเป็นผู้แทนของประมุขและผู้แทนพระองค์ 25 ประเทศ ในวโรกาสถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำ ณ พระที่นั่งบรมราชสถิติมโหฬาร เมื่อค่ำวันที่ 13 มิถุนายน 2549 มีใจความว่า “ฝ่าพระบาท ทรงอยู่เคียงข้างพลกนิกรของพระองค์ และทรงร่วมทุกข์ ร่วมสุข กับประชาชนชาวไทยตลอดมา พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งแรงบันดาลใจให้แก่ประชาชนของพระองค์ไม่ว่าจะเป็นด้าน วิชาการ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ หรือแม้แต่การทรงเป็นแบบอย่างที่เรียบง่ายของการเป็นพ่อผู้มีแต่ ความรักและเสียสละเพื่อลูก” นี่เป็นผลสรุปที่สำคัญที่สุดว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง ร่วมทุกข์ ร่วมสุขกับพสกนิกรเสมอมา”

ทั้งนี้การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยังมีแสดงในระดับการประยุกต์ 3 ระดับ ที่ น่าสนใจดังนี้ ระดับจิตสำนึก จะต้องมีความตระหนักในการใช้ชีวิตอย่างพอดีและรู้จักพอเพียงโดย ยึดมั่นหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง 2) การคิดพึ่งพาตนเอง และพึ่งพากันและกันในการดำเนินกิจกรรมชุมชน 3) การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ลดกิเลสและความ ต้องการของตนเอง ส่วนในระดับปฏิบัติ จะต้องปฏิบัติใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ต้องพยายามพึ่งตนเองให้ ได้ในระดับครอบครัวก่อนโดยเฉพาะปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต 2) การอยู่ได้อย่างพอเพียง ดำเนินชีวิต โดยยึดหลักทางสายกลาง 3) การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร การแจกจ่ายและการแบ่งปันก่อให้เกิด วัฒนธรรมที่มีความอดทนต่อความเห็นแก่ตัว 4) การอยู่ดียิ่งขึ้นด้วยการเรียนรู้ เกิดชุมชนแห่งการ เรียนรู้ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้คุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นตัวนำ และสุดท้ายคือระดับปฏิเวธ ผลที่ได้จากการปฏิบัติจะเกิดความพึงพอใจใน 3 ระดับ ได้แก่ 1) ความพึงพอใจในระดับครอบครัว 2) ความพอเพียงในระดับชุมชน รวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม 3) ความพอเพียงในระดับ สังคม เกิดการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญาาร่วมกันระหว่างชุมชน และพัฒนาตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 2-4; สุวิทย์ ดวงแสน พุด, 2550: 26-27) ครั้นเมื่อกล่าวถึงการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ย่อมมีการ ประยุกต์ใช้ในกิจกรรมหรือการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงใน 4 กลุ่มเช่นกัน ได้แก่ 1) กิจกรรมหรือการบริหารจัดการพึ่งตนเองเป็นหลัก 2) กิจกรรมหรือการบริหารจัดการที่ไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อม 3) กิจกรรมหรือการบริหารจัดการที่ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของ ประชาชน และ 4) กิจกรรมหรือการบริหารจัดการที่ส่งเสริมคุณธรรม นอกจากนี้การประยุกต์ใช้ เศรษฐกิจพอเพียงยังแบ่งตามระดับของชุมชน เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคลและครอบครัว ระดับชุมชนและหน่วยงาน และระดับชาติหรือประเทศ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550: 91-95) ดังนั้น การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในกิจกรรมของชีวิตประจำวันมีทั้งระดับบุคคลและครอบครัว ระดับชุมชนและหน่วยงาน ระดับชาติหรือประเทศ จึงสรุปได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงสามารถ ประยุกต์ใช้ในทุกคน ทุกระดับ ทุกหน่วยงาน ทุกชนชั้นวรรณะทางสังคม (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 33) นอกจากนี้ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2555: 74) ได้สรุปการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่าง

สั้น ๆ ว่า การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นไปตามพื้นฐาน อาชีพ ลักษณะของแต่ละบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรนั้นทำให้การประยุกต์ใช้แตกต่างกันไป โดยเริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ให้รู้จริง นำไปประยุกต์ใช้แล้วซ้ำอีกจนกลายเป็นวิถีการดำเนินชีวิต เป็นวัฒนธรรม ภายใต้งานใจสำคัญ ได้แก่ ความรู้ คุณธรรม การดำเนินชีวิต ทั้งนี้การประยุกต์ใช้สามารถเกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ท้องถิ่น ระดับประเทศ และมีหลากหลายอาชีพ ได้แก่ กลุ่มอาชีพนักเรียน นักศึกษา กลุ่มอาชีพเกษตรกร กลุ่มอาชีพนักธุรกิจ กลุ่มอาชีพครู อาจารย์ กลุ่มอาชีพนักการเมือง นอกจากนี้สามารถประยุกต์ใช้ในการสถานประกอบการหรือสถาบันต่าง ๆ อีกมากมาย ได้แก่ กลุ่มสถานประกอบการต่าง ๆ กลุ่มสถาบันการศึกษา หน่วยงาน กรม กอง ภาครัฐต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกัน การดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงนั้นสามารถเกิดผลที่ดีเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น เกิดความรู้สึกผูกพัน เอื้ออาทรต่อกัน การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ รู้จักการออม มีวิถีชีวิตที่มีสุข รู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมจนทำให้เกิดการดำรงชีวิตร่วมกันอย่างเกื้อกูลและเกิดความยั่งยืนตลอดไป ดังนั้นการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละบุคคล หรือแต่ละครอบครัวจะต้องเป็นไปตามพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ ลักษณะการดำรงชีวิต อาชีพ ตำแหน่งหน้าที่การงาน บริบททางสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ และดำรงชีพอยู่ตามสถานการณ์ปัจจุบัน โดยให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างไม่เดือดร้อน อย่างชัดเจน อยู่ได้อย่างพอดี พอกิน พอมี พอใช้ และพอเพียงนั่นเอง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 32) สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกคนไม่ว่าเป็นเพศใด สถานภาพใด อาชีพใด อาศัยอยู่ ณ ที่ใด ย่อมสามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกคนไม่เลือกชนชั้น วรรณะ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 47) ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า เศรษฐกิจพอเพียงสามารถได้กับทุกคนที่ประสงค์ความสุขที่ยั่งยืน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 52) ดังนั้นแล้วในปี 2562 ผู้วิจัยยังให้แนวทางเดิมคือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9) ได้ทรงพระราชทานไว้ นั่น “สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกคน ทุกช่วงวัย ทุกอาชีพ ทุกฐานะ ทุกตำแหน่ง ของมนุษยชาติ เพราะเป็นหลักแห่งการพัฒนาทุนมนุษย์ที่อยู่อย่างมีความสุขให้เกิดความยั่งยืน” คนจน คนรวย คนในเมือง คนชนบท ประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสมของศักยภาพตนเอง

3.1.4.3 เศรษฐกิจพอเพียงสู่ความสุขของชีวิตอย่างยั่งยืน

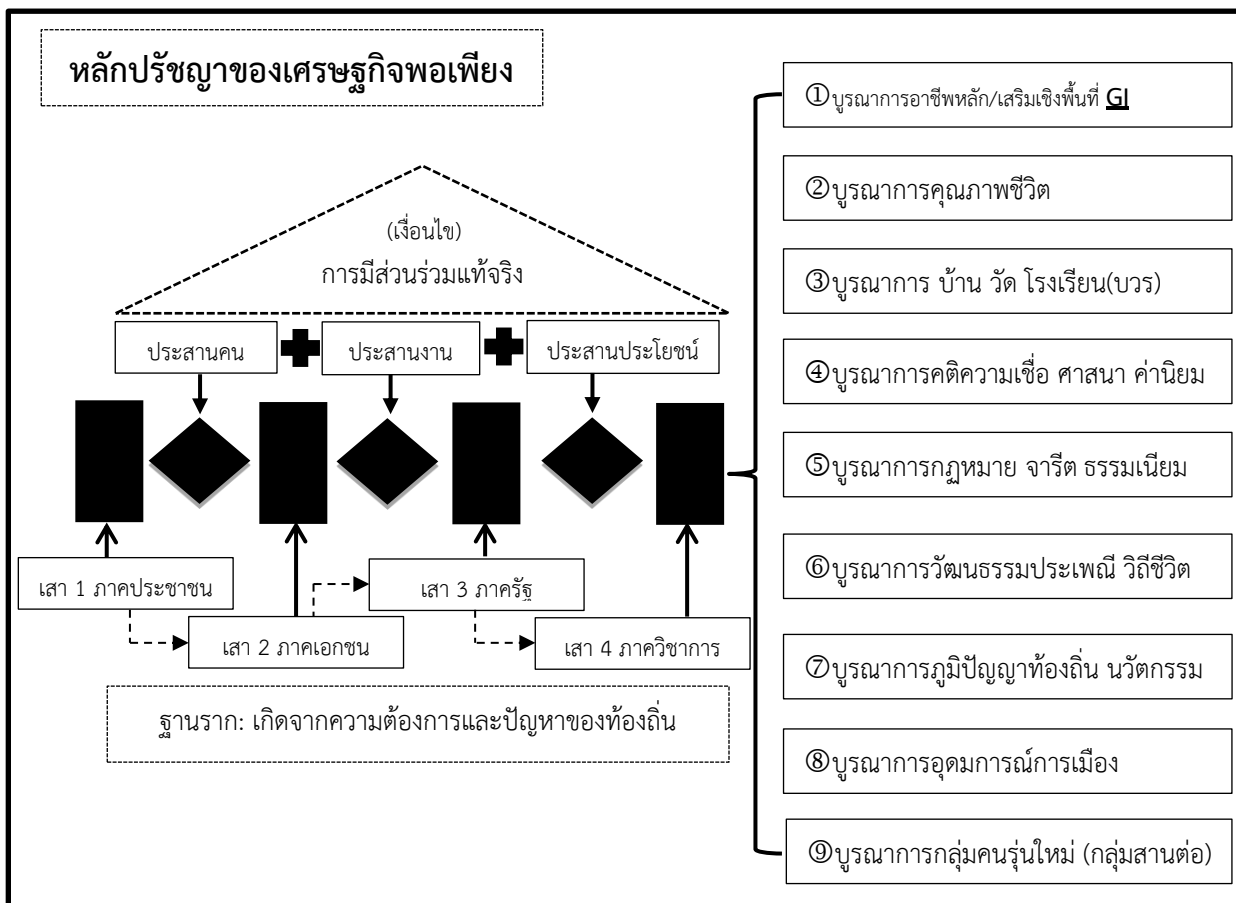
เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2549 ณ สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดย ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้ปาฐกถาเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง

นำสู่ความสุขของชีวิตอย่างยั่งยืน”(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551: 67-70) ซึ่งสรุปประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง คำสอนของพ่อ ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เศรษฐกิจสำหรับคนยากจน ไม่ใช่ต้องมารัดเข็มขัด ตระหนี่ถี่เหนียว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสอนให้ร่ำรวย และต้องรักษาความร่ำรวยให้อยู่กับเราด้วย ร่ำรวยแล้วต้องยั่งยืน ไม่ใช่รวยแล้วแตก รวยแล้วล้ม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานคำหลัก 3 คำ ได้แก่ การพัฒนาประเทศ หรือการบริหารองค์กร **คำแรกให้ใช้ “เหตุผล”** เป็นเครื่องนำทาง อย่าเอากิเลส ตัณหาเป็นเครื่องนำทาง อย่าเอากระแสเป็นตัวนำ หลายครั้งตลาดเฮลละโลไป เราก็เฮลละโลตาม ไม่ใช่ลองปล่อยขวาวอะไรไปในตลาดหุ้น รับรองเลยว่าหุ้นเคลื่อนไหวทันที เราไม่ได้ใช้เหตุผลในการเลือกทางของเราเลย วิถีชีวิตของไทยอยู่ที่ต่างประเทศ เราไปเรียนที่อเมริกา เราพบวิถีชีวิตของชาวอเมริกัน (American way of life) ผมอยากจะถามท่านทั้งหลายที่เป็นคนไทยมาจากภูมิภาคต่าง ๆ ถามว่า วิถีชีวิตของคนไทย (Thai way of life) มีไหมเราไม่เคยมีเลย เราก็ตามเขาไป เพราะฉะนั้นเราต้องมีความกล้าหาญเพียงพอที่จะเลือกหนทางว่าประเทศไทยจะเอาอะไร จะเดินไปทางไหน ไม่ใช่จะเหมือนกับคนทั้งโลกแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน อันนี้คือเหตุผล **คำที่ 2 ทำอะไรแต่ “พอประมาณ”** คำว่าพอประมาณ ทุกคนไปนึกถึงต้องประหยัด กระทบกระทบกระทบ รัดเข็มขัด ไม่ใช่ คำว่าพอประมาณของพระองค์ท่าน คือ จะทำอะไรต้องตรวจสอบศักยภาพของเราเสียก่อน ประเทศของเรานั้นจุดแข็งอยู่ที่ไหน ฐานของเราอยู่ตรงไหน เราถนัดอย่างไร พอประมาณของเราอยู่ตรงนี้ ตัวอย่างที่สะท้อนได้อย่างดี คือ เราเป็นที่ 1 ของโลกได้ไหม บางคนบอกว่าได้ มวยเป็นแชมป์โลกตลอดเวลา พู๊ดได้ไหมว่าคนไทยเก่งมวยที่สุดในโลก แต่ต้องมีเงื่อนไขตามท้ายคือ พอประมาณของเรา ต้องถามด้วยว่ารุ่นไหน แบนตั้มเวทลงมา ความพอประมาณศักยภาพของเราอยู่ตรงนี้ ไม่ใช่เฮฟวีเวท ทั้งที่คนที่น้ำหนักกับไมค์ ไทสัน เราก็มีแต่ส่งไปก็เห็นจะต้องส่งปอเต็กตึ๊งตามไปด้วย เพราะว่าเกินศักยภาพของเรา ฉันทก็ฉันทนั้น การพัฒนาอะไรก็ตาม ต้องดูตรงนี้ก่อนว่าจุดแข็งของเราอยู่ตรงไหน... **ส่วนคำที่ 3 มี “ภูมิคุ้มกัน”** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งว่า ทำอะไรนั้นให้มีภูมิคุ้มกันอยู่ตลอดเวลาได้ไหม ฟรุ้งนี้มีอะไรเกิดขึ้นผมไม่รู้ ตื่นเช้าขึ้นมาไปปั้มน้ำมัน ราคาหมุนไปทุกวัน แล้วเราวางแผนได้หรือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับต่อไปจะวางแผนได้หรือวางแผนเกือบไม่ได้แล้ว เพราะว่าเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทุก 24 ชั่วโมงแล้วไม่ได้เปลี่ยนที่เรา เพราะฉะนั้นตรงนี้ผมคิดว่า ภูมิคุ้มกันที่พระองค์ท่านรับสั่งจะต้องมีตลอดเวลา แม้กระทั่งระดับปัจเจกบุคคลอย่างพวกเรา ฟรุ้งนี้เราจะเจ็บป่วยหรือเปล่าก็ไม่รู้ ฟรุ้งนี้รถเราจะไปชนอะไร แล้วมีประกันไหม เรามีเงินออมเพียงพอไหม เราวางแผนไป

ข้างหน้าอย่างไร เพื่อไม่ให้มีการเสี่ยงจนกระทั่งเป็นอันตราย บริษัทก็ต้องมีการบริหารความเสี่ยง (Risk management) ฉะนั้นก็ฉันทันในระดับประเทศก็เหมือนกัน

ดังนั้นเมื่อเราจะประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความสุที่ยั่งยืนนั้นจะต้องคำนึงถึงหลักความมีเหตุผล หลักความพอประมาณ และหลักการมีภูมิคุ้มกันที่ดีเป็นสำคัญที่สุด ทั้งนี้การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต้องใช้ให้สอดคล้องกับศักยภาพของบุคคล ครอบครัว และวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ในสังคม เพื่อให้ตระหนักรู้และปฏิบัติได้ว่า “เราจะไม่ทำอะไรที่เกินตัว เกินฐานะ อันจะส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนและผู้อื่น” “เราจะไม่แก่งแย่งแข่งขันจนเกินตัวและยึดหลักคุณธรรมพื้นฐานของประชาชน คือ ความซื่อสัตย์ กตัญญู มีศีลธรรม ทำดี ละชั่ว ทำจิตใจให้แจ่มใส (ภูสิต์ ภูคำชะโนด, 2559: 34) สรุปลึ้น ๆ ว่า การที่เราคิดดีมีเหตุผล ไม่เบียดเบียนใคร ทำใจให้สงบ มีสติสัมปชัญญะ ศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอเพื่อมีภูมิคุ้มกันเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง (ภูสิต์ ภูคำชะโนด, 2560: 48) ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า หากคนเรา คิด ทำ พูด ให้ประกอบด้วยความดีทั้งปวง จะสามารถเข้าถึงความพอเพียงได้อย่างมีความสุข

นอกจากนี้ ภูสิต์ ภูคำชะโนด (2560: 207) ได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาสังคมแห่งการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของการอยู่ร่วมกันของประชาชนผู้ทำนาข้าวและนาเกลือที่เป็นภาพในอนาคต ต้องเป็น “**รูปแบบ 3 ประสาน 4 เสา 9 บูรณาการ 1 เงื่อนไขภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**” ดังรูปภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.4 รูปแบบ 3 ประสาน 4 เสา 9 บูรณาการ 1 ฐานราก:เงื่อนไข

ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2560: 207)

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความสุขที่ยั่งยืนต้องเรียนรู้กระบวนการทำงานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าใจอย่างทะลุปรุโปร่ง ประชาชนต้องเรียนรู้พร้อมกับลงมือทำ อย่าได้แต่คิดแล้วไม่ลงมือทำ ดังนั้นความสุขจะไม่เกิดขึ้นถ้าไม่ลงมือทำ อย่าท้อแท้เมื่อเกิดความล้มเหลว “ขอให้ทดลองลงมือทำตามหลักให้ถูกต้องแล้วอย่างน้อย 3 ครั้ง ถ้ายังล้มเหลวให้ยกเลิกไปได้เลย แสดงว่าหนทางนี้ไม่ถูกต้องแล้ว แต่ขอให้มุ่งมั่นและตั้งใจอย่างจริงจังพร้อมเรียนรู้พัฒนาไปด้วย”

3.1.4.4 แนวทางการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้อธิบายแนวทางการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 1) การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง 2) การพัฒนาแนวคิดและองค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง 3) การพัฒนาระบบการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ในระดับครอบครัว กลุ่ม และระดับประเทศ 4) การเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาชุมชนพอเพียงของภาคประชาสังคม นอกจากนี้ สศช. ได้นำเสนอแนวทางการปฏิบัติบางประการในระดับบุคคล/ครอบครัว/ชุมชน และระดับภาคเอกชนไว้ดังตารางต่อไปนี้ (นฤมล นิราทร และคณะ, 2550: 34-36)

ตารางที่ 3.1 แนวทางปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ

แนวคิดพื้นฐาน	ระดับครอบครัว/ชุมชน	ระดับธุรกิจ
ทางสายกลาง	- ดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท เน้นการพึ่งตนเองก่อนเป็นหลัก	- ไม่ดำเนินการลงทุนจนเกินตัว พึ่งพาเงินออมของตนเองให้มาก - มีการผลิตที่เหมาะสม โดยเลือกประเภท วิธีการและขนาดการผลิตที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น แล้วจึงขยายการผลิตอย่างเป็นลำดับขั้นต่อไป - ใช้วัตถุดิบและบุคลากรในท้องถิ่น
ความสมดุล	- ความสมดุลระหว่างรายได้ รายจ่าย ส่งเสริมให้มีการออม - ความสมดุลระหว่างการทุ่มเทให้กับกิจการงาน เมื่อเปรียบเทียบกับความอยู่ดีกินดี ความสงบสุข และความอบอุ่นของครอบครัว - ความสมดุลระหว่างวัตถุ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในชีวิต กับความสงบสุขและความพึงพอใจของสมาชิกในครอบครัว	- ความสมดุลในการดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การบริหารจัดการ ต้องมีความสมดุล โดยมีหลักปฏิบัติ ดังนี้ * มีความสมดุลในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน คือ ดำเนินการผลิตไปพร้อมกับนำปัจจัยทุกด้านที่เกี่ยวข้องเข้ามาพิจารณาโดยไม่เน้นด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป * เลือกใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม * มีการจัดการเรื่องทุนอย่างเหมาะสมโดยสร้างความสมดุลระหว่างสัดส่วนหนี้ต่อทุน ที่คำนึงถึงความสามารถในการชำระหนี้ การหารายได้และสภาพคล่องของธุรกิจ โดยเฉพาะเรื่องเงินทุนหมุนเวียน
ความพอเพียง	- ไม่โลภ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น - รู้จักประมาณ รู้จักพอ - ไม่สนับสนุนหรือยึดติดกระแส วัตถุนิยม บริโภคนิยม	- เน้นเป้าหมายในการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน โดยมุ่งแสวงหากำไรในระดับที่เหมาะสม โดยเฉพาะการคำนึงถึงความสามารถในการใช้หนี้

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

แนวคิดพื้นฐาน	ระดับครอบครัว/ชุมชน	ระดับธุรกิจ
ภูมิคุ้มกันและก้าว ทันโลก	<ul style="list-style-type: none"> - ประหยัด สร้างนิสัยการออม เพื่อให้เกิด ความมั่นคงในชีวิต - เตรียมพร้อมรับความเสี่ยงต่าง ๆ ที่จะ เกิดขึ้น พัฒนาความรู้และทักษะในการ เลี้ยงชีพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถ ปรับตัวได้ทัน เมื่อสิ่งแวดล้อมภายนอก เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว - เสริมสร้างความเข้มแข็งของจิต ส่งเสริม การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เพื่อสร้างความ เข้มแข็ง ขณะเดียวกันมีความยืดหยุ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - ดำเนินธุรกิจด้วยความรอบคอบมีการเตรียมความ พร้อมและปรับตัวเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และ ผลกระทบที่มาจากภายนอก และสามารถก้าวทันโลก โดยยึดหลัก: * การบริหารจัดการที่ดี คำนึงถึงความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เช่น การจัดทำบัญชีที่ได้มาตรฐาน * มีเงินทุนสำรองสำหรับการหมุนเวียนของธุรกิจ * มีการบริหารความเสี่ยง ทั้งวัตถุดิบแหล่งเงินทุนและ การตลาด มีการทำประกันภัยเพื่อลดความเสี่ยง * สร้างเครือข่ายธุรกิจ เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง แลกเปลี่ยนข้อมูล ลดค่าใช้จ่ายในกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ได้ * ใช้เทคโนโลยีที่ช่วยให้สามารถพึ่งตนเองได้มากที่สุด * ปรับตัว สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง
การเสริมสร้างจิตใจ คน	<ul style="list-style-type: none"> - รักษาศีลธรรมตามหลักศาสนา - รับผิดชอบ มีความเพียร - มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริตต่อครอบครัว ชุมชน - พึงพอใจที่จะพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ที่เป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่าง ต่อเนื่อง 	<ul style="list-style-type: none"> - รับผิดชอบต่อลูกค้าและสังคมเพื่อการดำเนินธุรกิจ อย่างยั่งยืน โดยคืนกำไรให้แก่สังคม - แสวงหากำไรในระดับที่เหมาะสม - มีการผลิตที่ได้คุณภาพ มาตรฐาน คำนึงถึงผู้บริโภค และสภาพแวดล้อม

ที่มา: นฤมล นิราทร และคณะ (2550: 34)

นอกจากนี้ นฤมล นิราทร และคณะ (2550: 93-97) ยังได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนทัศน์ เศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างน่าสนใจว่า กระบวนทัศน์กระแสหลักมุ่งความมั่งคั่ง-ร่ำรวยทางวัตถุ กระบวนทัศน์เศรษฐกิจพอเพียงจะมุ่ง “ความพอดี” ในทุกบริบทความสัมพันธ์ทั้งรูปธรรมและนามธรรม โดยเชื่อว่าความพอดีจะนำมาซึ่งความมั่นคงและยั่งยืนของการพัฒนา กระบวนทัศน์นี้ต้องขับเคลื่อนเศรษฐกิจนอภาคทางการให้เชื่อมโยงเข้ากับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ เพื่อเป็นเศรษฐกิจทางเลือกนอกกระแสหลัก ซึ่งมีระดับเป้าหมายและแนวคิดที่ใช้ใน

การขับเคลื่อนในหลายมิติ ได้แก่ 1) เพื่อขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นช่องทางเลือกสำหรับกลุ่มคนในเศรษฐกิจนอภาคทางการที่ต้องการมีกิจกรรมเศรษฐกิจที่เป็นทางเลือก 2) เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นช่องทางพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มคนยากจนและคนชายขอบของการพัฒนากระแสหลักซึ่งจำนวนมากอยู่ในเศรษฐกิจนอภาคทางการ ให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม และมีความมั่นคง 3) เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นทางเลือกของการพัฒนาเศรษฐกิจนอภาคทางการแบบอภิวัดน์ท้องถิ่น (Localization) ซึ่งการเชื่อมโยงเศรษฐกิจนอภาคทางการและเศรษฐกิจพอเพียง จึงมีเป้าหมายของการขับเคลื่อนทั้งระดับจุลภาค คือ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล โดยเฉพาะคนยากจน คนชายขอบที่ยังขาดคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม นอกจากนี้ปัจจัยที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) ความคุ้นเคย ความเข้าใจและความเชื่อของผู้ประกอบอาชีพในเศรษฐกิจนอภาคทางการต่อเศรษฐกิจพอเพียง 2) “ทุน” ในกลุ่มผู้ประกอบอาชีพในเศรษฐกิจนอภาคทางการ ซึ่งอาจเป็นทุนเงิน ทุนความรู้ ทุนสังคม 3) ความรู้สึกเชิงบวกต่ออาชีพ 4) การมีกลไกสนับสนุน ซึ่งอาจเป็นการสนับสนุนทุนเงิน และหรือให้ความรู้ วิธีคิด 5) วิถีชีวิตแบบเมือง (นฤมล นิราทร และคณะ, 2550: 97-101) ซึ่งให้เห็นว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ชุมชนเมืองที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจนอภาคทางการนั้นต้องอาศัยปัจจัยในหลากหลายมิติมาช่วยกันประสานขับเคลื่อนจึงจะประสบผลสำเร็จได้ เช่น การมีแหล่งทุนให้กู้ยืมที่สอดคล้องกับศักยภาพของผู้กู้ การให้ความรู้ วิชาการในอาชีพ การมีกลไกมาช่วยสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการสร้างความรู้สึกเชิงบวกให้กับประชาชนในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงด้วย (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 38)

นอกจากการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในมิติเมืองยังพบว่ามีข้อค้นพบเบื้องต้นจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในมิติของการประยุกต์ใช้มีสาระสำคัญ เกี่ยวกับองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติกับการสวงน/อนุรักษ์เพื่อการใช้อย่างยั่งยืนยาวนาน กระบวนการตัดสินใจ (Decision-Making Process) และกระบวนการให้เหตุผลต่อวิธีการผลิต กระบวนการรับรู้และบริโภควิวสาร (Information Processing) องค์ความรู้เชิงประยุกต์ในสาขาพาณิชยศาสตร์และการบัญชี องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์หลักการเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินงานในระดับองค์กร รวมถึงมีการแสวงหาและพัฒนาองค์ความรู้เรื่องเทคโนโลยีในการผลิต/การเกษตร การปรับแก้สภาพทางกายภาพของพื้นดิน นอกจากนี้ต้องแสวงหาองค์ความรู้ด้านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชนที่มีวิถีชีวิต

สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง (อภิชัย พันธเสน, 2550: 151-152) ซึ่งประเด็นสุดท้ายน่าสนใจมากเพราะเป็นแนวทางหนึ่งในการการวิจัยเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนสู่การประยุกต์ใช้ต่อชุมชนท้องถิ่นให้ตรงจุด ซึ่งมีลักษณะเป็นเชิงปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งจะต้องร่วมมือกันระหว่างนักวิจัยและชุมชนเพื่อเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงเพื่อแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดของชุมชนได้ เรียกอีกอย่างว่า TALR ย่อมาจาก Transformation Action Learning Research โดยให้ความสำคัญต่อการสร้างความรู้ ควบคู่กับการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการโดยชุมชน ด้วยเป้าหมายการเสริมพลังวัฒนธรรมชุมชน ด้วยกระบวนการวางแผนปฏิบัติการอย่างเป็นขั้นตอนที่ตั้งอยู่บนฐานคิดทางทฤษฎี ที่เมื่อเกิดปัญหาเศรษฐกิจสังคมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ดังนั้นจึงต้องแก้ไขโดยชุมชน สามารถจัดทำแผนงานหลักของการวิจัยการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์หรือการตระหนักชัดถึงพลังของเศรษฐกิจพอเพียง และอาจหมายถึงการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมของชุมชนโดยชุมชนเอง ต้องปลูกสำนึกชุมชน (Collective Consciousness) ให้สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยเศรษฐกิจสองระบบ ค้นหาเป้าหมายหลักที่เป็นสมาชิกที่ทำการผลิตในระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ แล้วดำเนินการวิจัยโดยชุมชนมีพลังกระตุ้นให้ชาวชุมชนตื่นตัวและมีความเชื่อมั่นในศักยภาพและความสามารถของตนเองในการดำรงชีวิต พร้อมกับการวิจัยตอบสนองและสอดคล้องกับความต้องการความนึกคิด ความใฝ่ฝัน ความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน

ดังนั้นการที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่ชุมชนให้เกิดประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง จะต้องเกิดขึ้นด้วยการมีส่วนร่วมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยจากสถาบันด้วย เพื่อความยั่งยืนของนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนสำคัญต้องใช้หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในหลักระเบิดจากข้างใน หลักการมีส่วนร่วม เป็นต้น อย่างไรก็ตามจำเป็นอย่างยิ่งที่นักวิจัยจะต้องทำงานร่วมกับชุมชนให้สอดคล้องด้วยประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันจึงจะนำมาซึ่งความสำเร็จในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนได้ผลดีที่สุด (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2559: 40) ซึ่งให้เห็นว่า สิ่งสำคัญหนึ่งที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่ชุมชนให้ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งใจคือ “การมีส่วนร่วมในกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงต้องเป็นของชุมชน ใช้ชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน” (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2560: 53) ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า การทำงานเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนต้องเริ่มจากตัวเรา จิตอาสา ครอบครัวยุบรวมกิจกรรม ทำงานเป็นทีมเพื่อส่วนรวมกับเพื่อน ๆ และกลุ่มเพื่อน และกลุ่มผู้นำ เป็นส่วนหนึ่งทำเพื่อส่วนรวมด้วยความไม่ประมาท มีความพอประมาณและมีเหตุมีผล ใช้ความรู้และคุณธรรมในการทำงานร่วมกับ

ชุมชนแค่นี้ก็ถือว่าทำงานความพอเพียงกับชุมชนแล้ว (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 58) ดังนั้นสรุปได้ว่า ในการวิจัยปี 2562 การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่ชุมชนให้เกิดผลต้อง “ประชาชนค้นหาและทำเอง หน่วยงานรัฐเป็นเพียงผู้ร่วม สนับสนุนและที่ปรึกษา ถึงจะมีความยั่งยืนได้ และหาวันหนึ่งที่ภูมิปัญญาของชุมชนไม่ชัดเจน ขอความร่วมมือบูรณาการองค์ความรู้จากการวิจัยของภาควิชาการ หน่วยงานรัฐได้เสมอ”

3.1.4.5 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมเมือง

ผู้วิจัยขอหยิบยกลักษณะการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตในสังคมเมืองและการทำงานตามคำอธิบายของ นฤมล นิราทร และคณะ (2550: 76-78) ไว้อย่างละเอียดในแต่ละประเด็นต่าง ๆ ว่า การประยุกต์ใช้เกี่ยวข้องกับมิติด้านเศรษฐกิจที่ต้อก้าวข้ามความขัดสนและจะต้องมีวิถีคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานด้วย ดังคำพูดที่ว่า “ถ้าไม่มีงานก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้” และ “ถ้าไม่โลก ก็จะไม่มีความทุกข์ ไม่จำเป็นที่จะต้องจะมีเงินมากมายเพื่อที่จะมีความสุข” ทั้งนี้วิธีการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ได้แก่ 1) ลดรายจ่าย 2) เพิ่มรายได้ 3) วางแผนในการใช้จ่าย 4) มีกลไกและวินัยในการออมเงิน 5) พึ่งตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น 6) ดำเนินชีวิตตามอัตภาพแบบพอประมาณ 7) ยึดหยุ่นกับการใช้ชีวิต และ 8) รักษาแหล่งสนับสนุนทางสังคม สร้างเครือข่าย ทั้งนี้ปัจจัยเอื้อให้การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความเป็นไปได้ ดังนี้

1. เงื่อนไขเบื้องต้นคือต้องพ้นจากความขัดสน และหาเลี้ยงตนเองได้ “จะพอเพียงไม่ได้ถ้าไม่มีงานทำ”
2. สมาชิกในครอบครัวควรมีวิถีคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงเช่นเดียวกับผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (กลุ่มสนทนาในการวิจัยเศรษฐกิจนอภาคทางการในเขตเมืองเพื่อการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาในเขตดินแดง กรุงเทพมหานคร)
3. การมีค่านิยมไม่เป็นหนี้ ไม่เป็น “ราชาเงินผ่อน”
4. มีสวัสดิการพื้นฐานจากรัฐ เช่น โครงการ 30 บาท อันจะช่วยในแง่การลดรายจ่ายในการรักษาพยาบาลตนเองและครอบครัวได้

สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมืองมักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การวางแผนการใช้จ่าย รู้จักการออม รู้จักพึ่งตนเองไม่เบียดเบียนคนอื่น ดำเนินชีวิตแบบพอประมาณ มีการยึดหยุ่นในการใช้ชีวิตและสร้างเครือข่ายใหม่ ๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคยใกล้ชิด สามารถเกื้อกูลกันและกันได้ประสบพบกับปัญหาต่าง ๆ ได้ ถ้า

หากการประยุกต์มีความเป็นไปได้จะสำเร็จในชุมชนเมืองต้องมีพื้นฐานชีวิตให้หลุดจากความขัดสนก่อน และฝึกกระบวนการคิด และปฏิบัติตามวิถีแบบคนพอเพียงทั้งตน ครอบครัวและชุมชนไปพร้อมกันด้วย (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 42) ชี้ให้เห็นว่า คนเมืองทุกคนต้องทำงาน บางครั้งหลายคนต้องทำงานมากกว่า 2 อาชีพใน 1 วัน ดังนั้นต้องรู้จักการวางแผนการใช้จ่าย ต้องรู้จักอดออม ใช้ทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์มากที่สุด นานที่สุด ลดละเลิกสิ่งฟุ่มเฟือย และสิ่งที่เป็นอบายมุขทั้งหลาย สำคัญที่สุดต้องรู้จักคุณค่าของเงิน รักในเงินที่หามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงแล้วใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวอย่างรู้จักคุณค่าของเงินนั้น (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 54) ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า “คนเมืองหรือคนชนบทสามารถประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเท่าเทียมตามแต่บริบทของตนเอง อะไรที่เกินความจำเป็นในชีวิตต้องปรับลงมาอย่าฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายที่ไม่ลำบากตนและครอบครัว ไม่เบียดเบียนคนอื่นจนสุดท่ายพบความสบายกายและสบายใจนั่นเอง (เพียงใช้ฐานคิด ทำ เพื่อ หมายถึง คิดดีมีเหตุผล ทำดีมีความพอประมาณไม่ประมาท เพื่อแผ่ดีเพื่อไว้ในอนาคต)” (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 59) สรุปได้ว่า การวิจัยในปี พ.ศ. 2562 คนเมืองต้องใช้เศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องเดียวคือ “งดฟุ่มเฟือย ให้ประหยัด หักดอดออม” (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 64)

3.1.4.6 การปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางที่ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างชัดเจนโดยเป็นการเริ่มชีวิตแบบพอเพียงสามารถประเมินตัวเองได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2560: 35-37)

- 1) ยึดความประหยัด ลดความฟุ่มเฟือยอย่างจริงจัง
- 2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แมตักอยู่ในภาวะขาดแคลน
- 3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางค้าขาย
- 4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ต้องชวนขยายไฝหาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น

5) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป

ดังนั้นคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” คือ การดำรงชีวิตในความพอดีมีชีวิตใหม่ คือหวนกลับมาใช้ชีวิตชีวิตไทยเป็นการสร้างรากฐานหรือพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจทั้งหมด แนวทางนี้ทำให้ชาติบ้านเมืองและตัวเราหลุดพ้นจากความทุกข์มีความสุขอย่างยั่งยืน จนกระทั่งองค์กรสหประชาชาติได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ เมื่อวันที่ 26

พฤษภาคม 2549 และประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความว่า (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2560: 38-40)

“สหประชาชาติมีความปลาบปลื้มยินดีในเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ที่ได้พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้เข้าเฝ้าฯทูลเกล้าฯถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นรางวัลชั้นแรกของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ(UNDP) จัดทำขึ้นเพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติในโอกาสแห่งการเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี

ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงมุ่งมั่นบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของปวงชนชาวไทยอยู่เป็นนิจ เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาชาวโลก จึงต่างกล่าวขานพระนามพระองค์ว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนา ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงมีพระราชหฤทัยเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาต่อพสกนิกรผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส โดยไม่แบ่งแยกสถานะศาสนา ชาติพันธุ์ หรือหมู่เหล่า ทรงสดับรับฟังปัญหาความทุกข์ยากของราษฎร และพระราชทานแนวทางการดำรงชีวิตเพื่อให้ประชาชนของพระองค์สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

โครงการในพระราชดำริต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชนบทมีจำนวนมากมายและมีอานุภาพได้ส่งผลต่อการสร้างสรรค์ความรู้และนวัตกรรมที่เอื้อต่อความก้าวหน้าในการพัฒนา ยังประโยชน์ให้แก่พสกนิกรทั่วหล้า อาทิ โครงการที่มุ่งเน้นการเกษตรขนาดเล็กด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม โครงการที่มีการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน รวมทั้งโครงการป้องกันและบรรเทาความเดือดร้อนจากน้ำท่วมและภัยแล้ง

ด้วยพระปรีชาสามารถในการเป็นนักคิดของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และคุณูปการต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้นานาประเทศตื่นตัวในการปรับปรุงการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้แนวคิดใหม่ ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ที่มีต่อประชากรราษฎร ที่ได้พระราชทานปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งชี้ถึงแนวทางการพัฒนาที่เน้นความสมดุล ความพอประมาณ ความมีเหตุผล สำนึกในคุณธรรมและการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอที่จะต้านทานและลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จากกระแสโลกาภิวัตน์ ด้วยปรัชญาดังกล่าวนี้องค์การสหประชาชาติ จึงมุ่งเน้นเพียรพยายามและส่งเสริมการพัฒนามนุษย์ให้ความสำคัญต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนเป็นเป้าหมายศูนย์กลางในการพัฒนา

รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์นี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีปณิธานที่จะส่งเสริมประสพการณ์และนำแนวทางการปฏิบัติในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันทรงคุณค่าอย่างหาที่สุดมิได้ของพระองค์ท่านมาช่วยจุดประกายแนวความคิดในปรัชญาดังกล่าวสู่นานาชาติต่อไป ในโอกาสนี้ ข้าพระพุทธเจ้ามีความปลื้มปิติ และภาคภูมิใจทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุด ด้านการพัฒนามนุษย์แด่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท”

นับเป็นความภาคภูมิใจของพสกนิกรทั้งประเทศที่มีพระมหากษัตริย์สามารถยืนอยู่ในดวงใจของประชาชนคนไทยทั้งประเทศและเป็นที่เคารพนับถือ เป็นต้นแบบของประชาชนทั่วโลก สมกับคำที่ได้รับยกย่องพระองค์ว่า “King of World” นั่นเอง

3.1.4.7 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการวิจัยในเมืองและชนบท

งานวิจัยที่หลากหลายจากผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุสิทธ์ ภูคำชะโนด ที่ทำการวิจัยในเชิงพื้นที่ตลอดระยะเวลา 1 ทศวรรษ โดยหยิบผลการวิจัยจากบทความของงานวิจัยแต่ละปีแต่ละพื้นที่ ดังต่อไปนี้

1) วิถีคนเมืองกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Way of Urban Community Life and Livelihood on Sufficiency Economy Philosophy.) พบว่าการวิจัยในครั้งนี้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความรู้ความเข้าใจ วิเคราะห์พฤติกรรมและระดับการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน และศึกษาแนวทางการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนชุมชนเมืองเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยคำนวณเพื่อหากกลุ่มตัวอย่างตามเทคนิคของทาโร ยามาเน่ สำหรับแบบสอบถามได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 392 ตัวอย่างและใช้เทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง สำหรับการสัมภาษณ์กลุ่มประธาน/ผู้นำชุมชนเมือง หรือคณะกรรมการชุมชนที่ประชาชนเคารพนับถือจำนวน 26 คน/ชุมชน พบผลการศึกษาว่า ประชาชนในชุมชนเมืองส่วนใหญ่มีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะเรื่องการใช้จ่ายใด ๆ ก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่าย การกระทำกิจกรรมร่วมในชุมชนหรือสังคมไม่ควรเอาเปรียบผู้อื่นและเพื่อนร่วมงาน และการรู้จักประหยัด มัธยัสถ์เป็นหลักพื้นฐานสำคัญของความพอประมาณ ส่วนการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวกับการประหยัด เช่นการปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าเสมอเมื่อออกจากบ้านหรือไม่ได้ใช้ประโยชน์ ด้านการดำรงชีวิต ประชาชนจะให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับ การประกอบอาชีพของตนและสมาชิกในครอบครัวเป็นอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้จักพอประมาณไม่ลงทุนเกินตัว การยึดมั่น และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ส่วนการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับเห็นด้วยกับด้านจิตใจกับคำว่า “พอ” ที่เป็นการพัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง ซึ่งจะ

ประยุกต์ใช้กับตนและสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักธรรมทางศาสนาอยู่เสมอ ส่วนในระดับชุมชนยังไม่ปรากฏชัดเจน จะมีการดำรงชีวิตด้วยการปรับตัวเองและครอบครัวตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีแนวทางในการดำรงชีวิตที่มีความสุขในระดับบุคคลและครอบครัว คือ การที่ผู้นำครอบครัวและสมาชิกยึดมั่นในการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้จักพอประมาณและไม่ลงทุนเกินตัว แม้จะลำบากก็ต้องยึดหลักความพอเพียง ยึดมั่นและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาและใช้ชีวิตอย่างมีสติ สมานธิ ปัญญา เดินทางสายกลางเท่านั้นที่เพียงพอ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: บทคัดย่อ)

2) การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร (The Application of Sufficiency Economy Philosophy for individuals and families Level of Residences in Dusit District, Bangkok.) พบว่า การวิจัยในครั้งนี้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความรู้ความเข้าใจ ค้นหา กิจกรรมที่ปฏิบัติในระดับบุคคล ครัวเรือน และวิเคราะห์การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยคำนวณเพื่อหากกลุ่มตัวอย่างตามเทคนิคของ ทาโร ยามาเน่ และใช้เทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง สำหรับแบบสอบถามโดยพิจารณากำหนดตามอายุของกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ อายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 398 ตัวอย่างและการสัมภาษณ์กลุ่มประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน หรือคณะกรรมการชุมชนที่ประชาชนเคารพนับถือจำนวน 30 คน พบผลการศึกษาว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะเรื่องการใช้จ่ายใด ๆ ก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่าย การลงทุนก็ต้องค้นหาข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วนรู้จักวางแผน และต้องไม่ทำเกินตัวเกินความสามารถของตน ส่วนการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวกับการประหยัด เช่นการปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าเสมอเมื่อออกจากบ้านหรือไม่ได้ใช้ประโยชน์ ส่วนการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับเห็นด้วยกับคำว่า “พอ” ที่เป็นการพัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง ซึ่งจะประยุกต์ใช้กับตนและสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักธรรมทางศาสนาอยู่เสมอ ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนและประชาชนจะเน้นย้ำเกี่ยวกับเศรษฐกิจในคำว่า "ประหยัด" เป็นคำหลัก และส่วนใหญ่

จะพอใจในสิ่งที่มีอยู่ ณ ปัจจุบัน เพียงดำรงตนอย่างไม่ฟุ่มเฟือย ใช้สิ่งของให้คุ้มค่า และใช้ชีวิตอย่างมีสติ สมานธิ ปัญญา เดินทางสายกลางเท่านั้นที่เพียงพอ (ภุสสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2555: บทคัดย่อ)

3) แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัด มัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Guideline for Living on Sufficient Economy Philosophy of ASEAN Peoples Case study: Vientiane, Laos Republic.) พบว่า การวิจัยในครั้งนี้เพื่อสำรวจ ความรู้ความเข้าใจ และสภาพของความพอเพียงในการดำรงชีวิตเพียงพอของประชาชน วิเคราะห์ พฤติกรรมและระดับการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ทั้งในระดับบุคคลและ ครัวเรือน รวมถึงแนวทางการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ ประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวโดยเก็บข้อมูลด้วย แบบสอบถาม 400 กลุ่มตัวอย่างและแบบสัมภาษณ์กลุ่มนายบ้าน กลุ่มสาวหนุ่ม พนักงานรัฐ เอกชน ประชาชนทั่วไป เยาวชน 30 คน พบว่า ประชาชนในอาศัยอยู่ในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวซึ่งส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนามีภูมิลำเนาหรือบ้านเกิด อยู่ต่างแขวง ถ้าเป็นพนักงานรัฐในนครหลวงเวียงจันทน์จะเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมโดยเฉพาะ สมาชิกกลุ่มชาวหนุ่ม และสมาชิกสัมพันธ์แม่หญิงมากที่สุด ส่วนระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องการใช้จ่ายใด ๆ ก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่ สรุ่ยสร้อย การกระทำกิจกรรมร่วมในชุมชนหรือสังคมไม่ควรเอาเปรียบผู้อื่นและเพื่อนร่วมงาน และ การรู้จักประหยัด มัธยัสถ์ ในการดำรงชีวิตแบบพอเพียงในชีวิตประจำวัน ประชาชนส่วนใหญ่มีข้าว กินทุกมื้ออย่างอุดมสมบูรณ์ และการทำงานทุกอย่างมักยึดหลักการพึ่งตนเองเสมอ ส่วนการปฏิบัติ ในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนอยู่ในระดับปานกลาง แต่ความเอื้ออาทร เกื้อกูลต่อกัน การ ดำรงชีวิตแบบพอเพียง และการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับ มาก และปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ อายุ อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ ระดับการศึกษา รายได้-รายจ่ายต่อเดือน การเคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และการเป็นสมาชิก กลุ่มทางสังคม ส่วนการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะ ด้านจิตใจ และการปฏิบัติตามคำว่า “พอ” โดยการพัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิต ที่พอเพียงและปัจจัยที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ อายุ อาชีพ ระยะเวลาในอาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ และรายได้ต่อเดือน นอกจากนี้การสัมภาษณ์กลุ่ม

นายบ้าน (ผู้นำชุมชน) พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่จะมีอย่างน้อย 2 อาชีพต่อ 1 คน เมื่อได้เงินมาทุกคนตัดสิ่งที่ไม่จำเป็นออกไป นำเงินส่วนที่เหลือจากค่าใช้จ่ายแต่ละเดือนฝากธนาคาร หยุตในสิ่งที่ไม่จำเป็น และที่สำคัญทุกคนในครอบครัวเอาอาหาร เกื้อกูล (การช่วยเหลือ) ต่อกันด้วยการหักแวงกัน เบียดเบียนกัน(ดูแลกัน) ในยามเจ็บป่วย ส่วนคุณภาพการศึกษาที่ได้รับจากรัฐยังไม่เพียงพอ บดปานได้ ยังไม่ทั่วถึงอีกด้วย ยังต้องพัฒนาในด้านระบบการศึกษา อาคารเรียน เครื่องมือสื่ออุปกรณ์การศึกษา ส่วนเรื่องการคมนาคมยังพบว่าไฟแสงสว่างยังไม่เพียงพอ การสัญจรได้รับความยุ่งยาก แออัด บ่ค้อยสะดวกสำหรับเส้นคมนาคม ถนนบางที่มีมีการซ่อมแซม ยังเป็นขุม (หลุม) เป็นบวก (แอ่งน้ำ) ส่วนแนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต้องอาศัยผู้นำครอบครัว และผู้ที่มีรายได้หลักของครอบครัวต้องหยุดการสังสรรค์ การกินเลี้ยงหลังเลิกงาน หรือลดการชุมแซวกันให้มาก ทุกคนต้องหันกลับมาตระหนักรู้ เข้าใจ และปฏิบัติในการใช้จ่ายใด ๆ ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่าย การรู้จักประหยัด มัธยัสถ์เป็นหลักพื้นฐานสำคัญของความพอประมาณ และที่สำคัญต้องยึดหลักการพึ่งตนเองเสมอ อย่าเอาเปรียบเพื่อนร่วมงาน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: บทคัดย่อ)

4) การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี (Social Development for Happiness Base on Philosophy of Sufficiency Economy affected to Paddy Field and Rock Salt Field with Participation of The Baan Dung District, Udon Thani Province, Thailand.) พบว่า การวิจัยในครั้งนี้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจภูมิสังคมปัญหาเดิมและปัญหาใหม่ในพื้นที่ได้รับผลกระทบตลอดเส้นทางสายน้ำ 3 สาย ได้แก่ ลำห้วยหลวง ลำห้วยสงคราม ลำห้วยทวน และ 2 นา ได้แก่ นาข้าวและนาเกลือ วิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรุกล้ำของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตของประชาชน รวมถึงเพื่อสร้างภาพในอนาคต รูปแบบและแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของการอยู่ร่วมกันของประชาชนผู้ทำนาข้าวและนาเกลือ โดยทำการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจาก 400 กลุ่มตัวอย่าง และทำการสัมภาษณ์นักพัฒนาชุมชน เกษตรอำเภอบ้านดุง ผู้ประกอบการนาเกลือ ผู้นำชุมชน และท้องถิ่น จำนวน 30 คน พบว่า พื้นที่ของอำเภอบ้านดุงมีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 4,000 ปีเทียบเคียงกับอารยธรรมบ้านเชียง แต่เดิมเป็นป่าไม้ใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์อย่างมากทั้งต้นดุงใหญ่และยางใหญ่ สัตว์ป่าหลากหลายชนิด โดยบ้านดุงใหญ่เป็นพื้นที่ตั้งบ้านเรือนแต่เริ่มต้นจน

มีการยกฐานะจาก 3 ตำบล คือ ตำบลบ้านดุง ตำบลบ้านจันทน์ และตำบลดงเย็น เป็น "กิ่งอำเภอบ้านดุง" และเป็น "อำเภอบ้านดุง" เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2506 ทางราชการ ปัจจุบันมีการทำนาเกลือขึ้นใน 4 ตำบล คือ ตำบลบ้านดุง ตำบลโพนสูง ตำบลศรีสุทโธ และบ้านชัยที่ส่งผลต่อตำบลนาคำ ซึ่งเป็นพื้นที่เมือง 3 น้ำ คือ น้ำเค็ม น้ำกร่อยและน้ำจืด ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นคนนับถือศาสนาพุทธ อาชีพเกษตรกรรม เป็นชาวนา ชาวไร่ อยู่ร่วมกันมาไม่น้อยกว่า 21 ชั่วอายุคน มีรายได้และรายจ่ายต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท และมากกว่าร้อยละ 80 เป็นเจ้าของที่ดินมีธุรกิจหรือการประกอบอาชีพในชุมชน และสมาชิกกองทุนชุมชนและชุมชนเมืองมากที่สุดพร้อมกันกันนั้น ผู้คนมีเพื่อนบ้านที่สนิทสนมคุ้นเคยกันภายในพื้นที่ชุมชนและพบปะพูดคุยกันตลอด ซึ่งกิจกรรมทางสังคมและศาสนาที่ประชาชนเข้าร่วมประจำ คือ วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันมาฆบูชา วันออกพรรษา วันแม่ และวันพ่อ วันวิสาขบูชา พัฒนาชุมชน และงานประเพณีของทางวัดประจำชุมชน ทำให้ผู้คนมีความผูกพันต่อชุมชนที่อาศัยอยู่ ณ ปัจจุบันมาก ทั้งเรื่องความผูกพันในสถานที่ มีความรู้สึกว่าเป็นบ้าน และความรู้สึกรักชุมชนซึ่งสามารถสร้างความกลมเกลียวเหนียวแน่นของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เมื่อต้องการแก้ไขปัญหาการรुक้าของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ ประชาชนให้ความร่วมมือดีมีส่วนร่วมมาก โดยเฉพาะด้านการร่วมรับรู้และเข้าใจ ด้านการร่วมคิดและแสดงความคิดเห็น แต่ขาดการลงมือทำ การร่วมดำเนินการอยู่ในระดับปานกลางหย่อนลงมาในระดับน้อย ส่วนการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก เช่นกันโดยเฉพาะด้านการเอื้ออาทร เกื้อกูลต่อกัน ด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านจิตใจ และการตระหนักในคำว่า “พอ” พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง แต่ถึงอย่างไรปัญหาเชิงพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการทำนาเกลือยังคงอยู่ดังนั้นประชาชนต้องปรับตัวตามสภาวะที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา พร้อมกับต้องปรับตัวที่จะต้องค้นหานวัตกรรม หรือผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ สำหรับการนำเกลือมาสร้างมูลค่าเพิ่ม แต่ต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของประชาชนทั้งที่เป็นผู้ประกอบการและผู้อยู่ในพื้นที่ผลกระทบ และแนวทางที่สำคัญที่สุดแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขที่ยั่งยืน คือ การสร้างมูลค่าแก่แผ่นดินของทุกองคาพยพต้องมีส่วนร่วมกันให้เกิดการสร้างแผ่นดินนาเกลือให้เป็นพื้นที่บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ที่ในการชี้แนะของนักวิจัย คือ พื้นที่บ่งชี้ความสุขทางภูมิศาสตร์ นำไปสู่การสร้างสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แบบมีส่วนร่วมให้เกิดความยั่งยืนได้ และอาจผลักดันให้เกิด GI Bandung Model ต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ต้องค้นหาหลักสำคัญในการขับเคลื่อนรูปแบบ 3 ประสาน 4 เส้า 9

บูรณาการ 1 ฐานราก:เงื่อนไขภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมกับการให้เดินหน้าไปสู่การเป็นชุมชนประชารัฐที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: บทคัดย่อ)

5) กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนในภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Citizen Participation in Community Development Management for the Social Inequality Mitigation in the Three Poor Cities from the Northern Zone Based on the Sufficiency Economy Philosophy.) พบว่า การวิจัยในครั้งนี้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อระดับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการพัฒนาชุมชน การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนาชุมชนสู่การสร้างสังคมแห่งความสุข โดยทำการเก็บข้อมูล 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน ด้วยแบบสอบถามจาก 1,200 กลุ่มตัวอย่าง และทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและประชาชน จำนวน 30 คน พบผลการวิจัยว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมภายในหมู่บ้านหรือชุมชนทั้ง 3 จังหวัดภาคเหนือโดยภาพรวมอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมบ่อยครั้งในกิจกรรมทางสังคม อาทิ กิจกรรมงานประเพณีปีใหม่เมือง กิจกรรมวันสงกรานต์ และกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านชุมชน และยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม อาทิ การทำบุญทางพิธีกรรมศาสนา ความเชื่อของตนเองอยู่มาก ยังยึดมั่นในหลักศาสนาพุทธ กิจกรรมประเพณีกินสลาก ถวายสลากภัต หรือตานก๋วยสลาก กิจกรรมพิธีบูชาเทียน หรือบูชาเทียน และกิจกรรมพิธีสืบทอด ในประเด็นการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมทั้งการได้รับประโยชน์โดยตรงกับการจัดกิจกรรม โครงการพัฒนาหมู่บ้านของหน่วยงานรัฐ รวมถึงการมีความภูมิใจที่หมู่บ้าน ครอบครัว เพื่อนบ้านและประชาชนมีกิจกรรมและมีส่วนร่วมมาก รวมถึงการปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมีการปฏิบัติมากทั้งการใช้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และด้านการดำรงชีวิตทั่วไป มีการประยุกต์ใช้ในด้านจิตใจ การมีความ“พอ” รู้จักการพัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตแบบพอเพียง นอกจากนี้ปัจจัยพื้นฐานบุคคลที่ส่งผลต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ อายุ การศึกษาระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่หรือชุมชน รายได้ต่อเดือน รายจ่ายต่อเดือน จำนวนสมาชิกในครอบครัวไม่เกิน 4 คน และเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม จนสามารถนำมาสังเคราะห์เป็นภาพสังคม

แห่งที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงภายใต้ชื่อว่า กระบวนการมีส่วนร่วมสร้างสังคมแห่งความสุขภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “**รูปแบบคณาณัติแห่งความพอเพียง**” (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: บทคัดย่อ)

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นเป็นผลการรวบรวมวรรณกรรม ณ ปัจจุบัน (พ.ศ. 2562) เพื่อการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ซึ่งให้เห็นว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีการให้ความหมายไว้อย่างเป็นทางการ มีลักษณะโครงสร้างของหลักปรัชญาอย่างชัดเจน มีการนำไปประยุกต์ใช้กับหน่วยงานบุคคล และครัวเรือนในหลายที่ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศด้วยจนเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้ใช้ อย่างจริง ๆ มีการนำไปใช้เพื่อเป็นหลักสูตรในการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาแล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้เขียนได้นำไปใช้เป็นเอกสารหลักสำคัญในการสอนรายวิชากระบวนการทัศน์พัฒนาสังคมพื้นฐานสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 และรายวิชาเศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการจัดการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทามากกว่า 10 ปี (1 ทศวรรษ) ดังนั้นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงยกเป็น “**กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน**”

3.2 กระบวนทัศน์ใหม่: ทฤษฎีใหม่

กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาสังคมที่ผู้เขียนวิเคราะห์แล้วว่า “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9) เป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่สุดในการออกแบบการดำรงชีวิตของคนไทยภายใต้ข้อจำกัดในพื้นที่ของตนเอง โดยคิดจากฐานคนมีที่ 15 ไร่ ซึ่งหลักทฤษฎีใหม่นี้พระองค์ได้ทรงอธิบายไว้อย่างแยบยลทุกชั้นทุกตอน ในหนังสือเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ของมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ทุกกระบวนการขั้นตอนมีความสำคัญเกี่ยวพันกันหมดจึงขอหยิบยกมาทั้งหมดเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทุกใจความ และจะทำการสรุปไว้พร้อมอธิบายเพิ่มเติมในหลักการนำไปใช้ของประชาชนที่มีข้อจำกัดเช่นเดียวกันอาจเพียงแค่ 1 ไร่ และ 5 ไร่ นั่นเอง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้(มูลนิธิชัยพัฒนา, 2557: 16-24; ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 126-131)

3.2.1 ทฤษฎีใหม่

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9) นอกจากที่พระองค์มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ยังทรงวางรูปแบบในการนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติด้วยที่เราจะรู้จักกันในคำว่า “ทฤษฎีใหม่” หรือ “เกษตรทฤษฎีใหม่” เป็นตัวอย่างสำหรับประชาชนที่มีพื้นที่ดินทำกินเพียง 15 ไร่ แต่ไม่ได้หมายความว่าคนที่มากกว่านี้หรือน้อยกว่านี้ทำไม่ได้มิใช่ในแนวคิดนี้ ไม่ว่าจะพื้นที่เท่าไรก็สามารถนำแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ไปใช้ได้ทั้งสิ้น เพราะแนวคิดหลักคือการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้สามารถเกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพ เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ตลอดปีในระยะยาว ซึ่งนักปราชญ์ท้องถิ่นสามารถนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ของตนเองจนบางพื้นที่ก็เรียกกันแตกต่างกันออกไป เช่น เกษตรประณีต 1 ไร่ เกษตรแบบยั่งยืน เกษตรแบบยั่งยืน 1 ไร่ 1 แสน เกษตรผสมผสาน เป็นต้นซึ่งมีเป้าหมายอย่างเดียวกันคือการบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดความคุ้มค่าใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุด (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 126) และหัวใจสำคัญของหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่นี้มีรายละเอียดสำคัญ ๆ ทั้งหมดตามที่มูลนิธิชัยพัฒนาได้เรียบเรียงไว้เพื่อให้คงหลักการและแนวคิดดั้งเดิมไว้อย่างมั่นคง จำเป็นต้องยึดหลักการที่สำคัญไว้ว่าทฤษฎีใหม่คือ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงที่เด่นชัดที่สุด ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรินี้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่มักประสบปัญหาทั้งภัยธรรมชาติและปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อการทำงานเกษตร ให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤต โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำได้โดยไม่เดือดร้อนและยากลำบากทฤษฎีใหม่นี้มีความสำคัญดังนี้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 16-24)

1. มีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็กออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจนเพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร ซึ่งไม่เคยมีใครคิดมาก่อน
2. มีการคำนวณโดยใช้หลักวิชาการเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียงต่อการเพาะปลูกได้อย่างเหมาะสมตลอดปี
3. มีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบสำหรับเกษตรกรรายย่อย โดยมีถึง 3 ขั้นตอน
  - 3.1) ทฤษฎีใหม่ขั้นต้นมีรายละเอียดคือการให้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30:30:30:10 หมายถึง พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง ประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ ใช้ขุดสระเก็บกักน้ำเพื่อใช้เก็บกักน้ำในฤดูฝน และเสริมการปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์และพืชน้ำต่าง ๆ พื้นที่ส่วนที่สอง ประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ ให้ปลูกข้าวในฤดูฝนเพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันสำหรับครอบครัวให้เพียงพอตลอดปี เพื่อตัดค่าใช้จ่ายพื้นที่ส่วนที่สาม ประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์

ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืช สมุนไพรต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน หากเหลือ บริโภคก็นำไปจำหน่ายและพื้นที่ส่วนที่สี่ ประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ ถนนหนทาง และโรงเรียนอื่น ๆ ตามที่เหมาะสม

3.2) ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สองเมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ปฏิบัติในที่ดินของตนจนได้ผลแล้ว ก็ต้องเริ่มขั้นที่สอง คือให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูป กลุ่ม หรือ สหกรณ์ ร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ขนปรุพาน เป็นต้น)เกษตรกรจะต้องร่วมมือในการผลิต โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นเตรียมดิน การหาพันธุ์พืช ปุ๋ย การจัดหา น้ำ และอื่น ๆ เพื่อการเพาะปลูก

- การตลาด (ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต) เมื่อมีผลผลิตแล้ว จะต้องเตรียมการต่าง ๆ เพื่อการขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่น การเตรียมลานตากข้าวร่วมกัน การจัดหายุ้งรวบรวมข้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าว ตลอดจนการร่วมกันขายผลผลิตได้ราคาดี และลดค่าใช้จ่ายลงอีกด้วย

- การเป็นอยู่ (กะปิ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น) ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกิน ต่าง ๆ กะปิ น้ำปลา เสื้อผ้า ที่พอเพียง

- สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้)แต่ละชุมชนควรมีสวัสดิภาพและบริการที่จำเป็น เช่น มีสถานอนามัยเมื่อยามป่วยไข้ หรือมีกองทุนไว้กู้ยืมเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

- การศึกษา (โรงเรียน ศูนย์การศึกษา) ชุมชนควรมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เช่น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชนเอง

- สังคมและศาสนา ชุมชนควรเป็นที่รวมในการพัฒนาสังคมและจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว โดยกิจกรรมทั้งหมดจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นส่วนราชการ องค์กรเอกชน ตลอดจนสมาชิกในชุมชนเป็นสำคัญ

3.3) ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สามเมื่อดำเนินการผ่านพ้นขั้นที่สองแล้ว เกษตรกร หรือ กลุ่มเกษตรกรควรพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป คือติดต่อประสานงาน เพื่อจัดการหาทุน หรือแหล่งเงิน เช่น ธนาคาร หรือบริษัท ห้างร้านเอกชน มาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิตซึ่งทุกฝ่ายควรได้รับประโยชน์ร่วมกันที่เหมาะสม

เมื่อสรุปหลักการและแนวทางสำคัญของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พบผลสัมฤทธิ์ว่า ประชาชนสามารถผลิตเพื่อการเลี้ยงตนเองได้รู้จักการประหยัดและร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือกัน การมีน้ำไว้ใช้ในการทำนาในพื้นที่ประมาณ 5 ไร่ ได้ข้าวพอกินตลอดทั้งปี รวมถึงการรู้จักบริหารจัดการน้ำไว้สำหรับหน้าแล้ง ซึ่งได้พระราชทานพระราชดำริเป็นแนวทางว่า ต่อมามี

น้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตร ต่อการเพราะปลูก 1 ไร่ โดยประมาณ ฉะนั้น เมื่อทำนา 5 ไร่ ทำพืชไร่ หรือไม้ผลอีก 5 ไร่ (รวมเป็น 10 ไร่) จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี

กรณีตัวอย่างที่สำคัญของการบริหารจัดการพื้นที่น้อยกว่า 15 ไร่

ตั้งสมมติฐานว่า มีพื้นที่ 5 ไร่ ก็สามารถกำหนดสูตรคร่าว ๆ ว่า แต่ละแปลง ประกอบด้วย นาข้าว 5 ไร่ พืชไร่ พืชสวน 5 ไร่ สระน้ำ 3 ไร่ ขุดลึก 4 เมตร จุน้ำได้ประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งเป็นปริมาณที่เพียงพอที่จะสำรองไว้ใช้ยามฤดูแล้ง ส่วนที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ 2 ไร่ รวมทั้งหมด 15 ไร่ แต่ทั้งนี้ ขนาดของสระเก็บน้ำขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศและสภาพแวดล้อม อาจมีลักษณะลึกลงป้องกันการระเหยได้ หากอยู่ในเขตชลประทานอาจลึก แคบ ตื้น กว้างได้เช่นกันเพราะสามารถเติมเติมน้ำในการทำเกษตรได้ตลอดปี

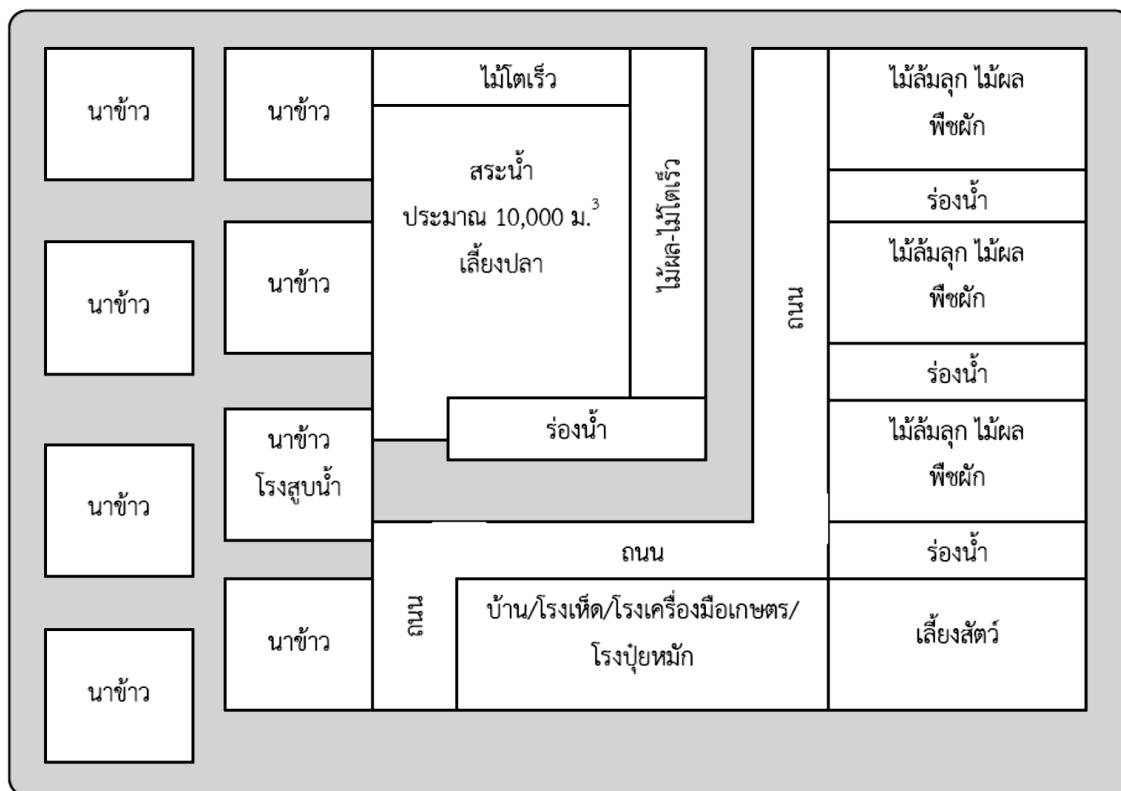
4. การจัดแบ่งแปลงที่ดินเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงคำนวณ และคำนึงจากอัตราการถือครองที่ดินถัวเฉลี่ยครัวเรือนละ 15 ไร่ อย่างไรก็ตาม หากเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองน้อยกว่านี้ หรือมากกว่านี้ ก็สามารถใช้อัตราส่วน 30:30:30:10 เป็นเกณฑ์ปรับใช้ได้ กล่าวคือ

- ร้อยละ 30 ส่วนแรก ขุดสระน้ำ (สามารถเลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกระเฉด ฯลฯ ได้ด้วย) บนสระอาจสร้างเล้าไก่และบนขอบสระน้ำอาจปลูกไม้ยืนต้นที่ไม่ใช้น้ำมาโดยรอบได้

- ร้อยละ 30 ส่วนที่สอง ทำนา

- ร้อยละ 30 ส่วนที่สาม ปลูกพืชไร่ พืชสวน (ไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ใช้สอย ไม้เพื่อเป็นเชื้อฟืน ไม้สร้างบ้าน พืชไร่ พืชผัก สมุนไพร เป็นต้น)

- ร้อยละ 10 สุดท้าย เป็นที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ (ทางดิน คัดดิน กองฟาง ลานตาก กองปุ๋ยหมัก โรงเรือน โรงเพาะเห็ด คอกสัตว์ ไม้ดอกไม้ประดับ พืชสวนครัว หลังบ้าน เป็นต้น) ถึงอย่างไรก็ตาม อัตราส่วนดังกล่าวเป็นสูตรหรือหลักการโดยประมาณเท่านั้น ซึ่งสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม โดยขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ดิน ปริมาณน้ำฝน และสภาพแวดล้อม

ภาพที่ 3.5 แบบจำลอง “ทฤษฎีใหม่” พื้นที่ 15 ไร่ สูตร 30 - 10 - 30 - 30 คือ 30% खुดสระ 10% สร้างบ้านและสิ่งอำนวยความสะดวก 30%+30% พื้นที่เพาะปลูก
ที่มา: มูลนิธิชัยพัฒนา (2550: 22)

5. การดำเนินการตามทฤษฎีใหม่ มีปัจจัยประกอบหลายประการ ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น เกษตรกรควรขอรับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ด้วยและที่สำคัญ คือ ราคาการลงทุนค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขุดสระน้ำ เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากส่วนราชการ มูลนิธิ และเอกชน

6. ในระหว่างการขุดสระน้ำ จะมีดินที่ถูกขุดขึ้นมาจำนวนมาก หน้าดินซึ่งเป็นดินดีควรนำไปกองไว้ต่างหากเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกพืชต่าง ๆ ในภายหลังโดยนำมาเกลี่ยคลุมดินชั้นล่างที่เป็นดินไม่ดี หรืออาจนำมาถมทำขอบสระน้ำ หรือยกร่องสำหรับปลูกไม้ผลก็ได้ประโยชน์อีกทางหนึ่ง

กรณีตัวอย่างพืชที่ควรปลูกและสัตว์ที่ควรเลี้ยง ดังนี้

1) ประเภทไม้ผลและผักยืนต้น ได้แก่ มะม่วง มะพร้าว มะขาม ขนุน ละมุด ส้มกล้วย น้อยหน่า มะละกอ เป็นต้น

2) ประเภทผักล้มลุกและดอกไม้ ได้แก่ มันเทศ เผือก ถั่วฝักยาว มะเขือ มะลิดาวเรือง เป็นต้น

3) ประเภทเห็ด ได้แก่ เห็ดนางฟ้า เห็ดฟาง เห็ดเป่าฮื้อ เป็นต้นสมุนไพรและเครื่องเทศ ได้แก่ หมากรุก พริกไทย บุค บัวบก มะเกลือ ชุมเห็ด หญ้าแฝก และพืชผักบางชนิด เช่น กะเพรา โหระพา สะระแหน่ แมงลัก และตะไคร้ เป็นต้น

4) ประเภทไม้ใช้สอยและเชื้อเพลิง ได้แก่ ไม้ มะพร้าว ตาล กระจับปี่ กระจับปี่ มะขามเทศ และยางนา เป็นต้น

5) ประเภทพืชไร่ ได้แก่ ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ถั่วพุ่ม ถั่วมะแฮะ อ้อย มันสำปะหลัง ละหุ่ง นุ่น เป็นต้น พืชไร่หลายชนิดอาจเก็บเกี่ยวเมื่อผลผลิตยังสดอยู่ และจำหน่ายเป็นพืชประเภทผักได้ และมีราคาดีกว่าเก็บเมื่อแก่ ได้แก่ ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ถั่วพุ่ม ถั่วมะแฮะ อ้อย และมันสำปะหลัง

6) ประเภทพืชบำรุงดินและพืชคลุมดิน ได้แก่ ถั่วมะแฮะ ถั่วพุ่ม ถั่วเขียวและถั่วพุ่ม เป็นต้น เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วโลกกลงไปเพื่อบำรุงดินได้ และสัตว์เลี้ยงอื่น ๆ ดังเช่น สัตว์น้ำ ได้แก่ ปลาไน ปลานิล ปลาตะเพียนขาว ปลาดุก เพื่อเป็นอาหารเสริมประเภทโปรตีน และยังสามารถนำไปจำหน่ายเป็นรายได้เสริมได้อีกด้วย ในบางพื้นที่สามารถเลี้ยงกบได้ สุกร หรือไก่ เลี้ยงบนขอบสระน้ำ ทั้งนี้มูลสุกร และไก่สามารถนำมาเป็นอาหารปลา บางแห่งอาจเลี้ยงเป็ดได้

ประโยชน์ของทฤษฎีใหม่

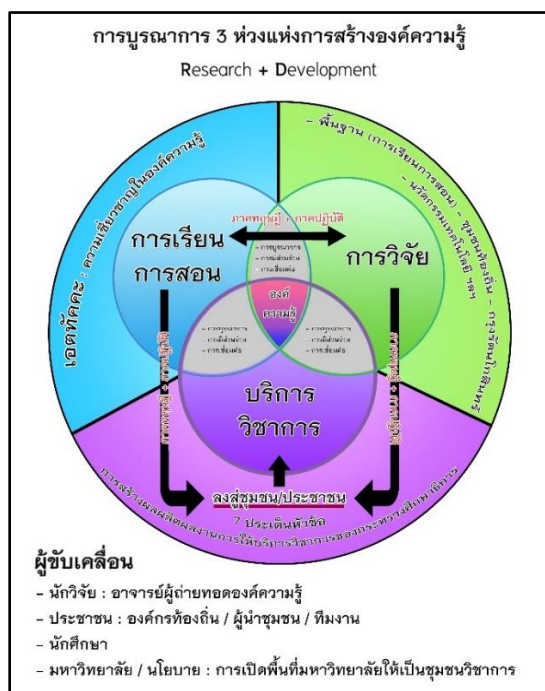
การให้ประชาชนพอยู่พอกินสมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัด ไม่อดอยาก และเลี้ยงตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อสถานการณ์ตกอยู่ในภาวะน้ำแล้งน้ำน้อยสามารถเอาน้ำที่เก็บไว้ในสระมาปลูกพืชผักต่าง ๆ ที่ใช้น้ำน้อยได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาชลประทานเมื่อคราวฝนตกตามฤดูกาลโดยมีน้ำดีตลอดปี ทฤษฎีใหม่นี้สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรได้โดยไม่ต้องเดือดร้อนในเรื่องค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แม้กระทั่งในกรณีที่เกิดอุทกภัย เกษตรกรสามารถที่จะฟื้นตัวและช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่ง โดยทางราชการไม่ต้องช่วยเหลือมากนัก ซึ่งเป็นการประหยัดงบประมาณ

ผู้เขียนจึงสรุปหลักทฤษฎีใหม่ว่า เป็นต้นแบบของทฤษฎีนำทางชีวิตเป็นทฤษฎีที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนที่มีพื้นที่แต่ขาดเครื่องมือ ทฤษฎีใหม่จึงเป็นเครื่องมือหรือคู่มือชีวิตในการพึ่งพาตนเองในพื้นที่จำกัดของทรัพย์สิน การมีพื้นที่ดินที่จำกัดแต่บริหารจัดการให้ครบวงจรชีวิตในรอบ 1 ปีด้วยอิงอาศัยธรรมชาติกับองค์ความรู้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทำให้เราและครอบครัวรอดพ้นจากวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ในโลกใบนี้ หมายถึง เมื่อเกิดวิกฤติการณ์เศรษฐกิจ เราก็มีกิน วิกฤติความขัดแย้งทางสังคม เราก็มีกิน เกิดวิกฤติการณ์สิ่งแวดล้อมภัยธรรมชาติ เราก็มีกิน เกิดวิกฤติสงครามเราก็มีกินแน่นอน เพราะการใช้ทฤษฎีใหม่มีใช้สอยเพียงแค่วงจรชีวิตในรอบ 1 ปี

ธรรมชาติแต่สอนให้เราฉลาดในการใช้ชีวิตที่ยั่งยืนด้วย ซึ่งทฤษฎีนี้อยู่ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นับเป็นทฤษฎีมหัศจรรย์มากในการดำเนินชีวิตให้มีความสุขที่ยั่งยืน

3.2.2 ทฤษฎีใหม่: การประยุกต์ใช้กับพื้นที่หลากหลาย

ประชาชนได้นำกลับมาหลักทฤษฎีใหม่และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตที่หลากหลายจะขอยกตัวอย่างมาเป็นกรณีศึกษาเพียง 3 กรณี ที่เป็นองค์ความรู้จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา 1 พื้นที่ และเป็นพื้นที่จากการเรียนรู้วิถีชีวิตอีสานลองผิดลองถูกสอดรับการศักยภาพชีวิตและองค์ความรู้ที่พอดีตัว และกลุ่มอาชีพชุมชนเมืองหลวง โดยองค์ความรู้ที่ได้จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเป็นการบูรณาการองค์ความรู้จากสถาบันวิจัยและพัฒนา ฝ่ายบริการวิชาการในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างแท้จริง จนได้แนวคิดการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ วิจัยและบริการวิชาการแก่สังคม นั้นเป็นแนวคิดของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ที่มอบหมายให้ฝ่ายบริการวิชาการ นำโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา ลงพื้นที่พัฒนาองค์ความรู้ 3 ห่วงแห่งการพัฒนาบูรณาการองค์ความรู้เข้าสู่พื้นที่ที่มีความต้องการและเกิดปัญหาอย่างแท้จริง ซึ่ง 3 ห่วงแห่งการพัฒนาบูรณาการองค์ความรู้นั้นมีห่วงการเรียนรู้ การสอน ห่วงแห่งการวิจัย ห่วงแห่งการบริการวิชาการ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.6 3 ห่วงแห่งการพัฒนาบูรณาการองค์ความรู้

จึงยกตัวอย่างไว้ เป็น 2 ดังนี้

1) กรณีองค์ความรู้ด้านศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการบ้านสารภี อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งมีคุณลุงสุขล สุขเกษม เป็นผู้พัฒนา (แนวคิด 1 ไร่ สองแสน)

2) พื้นที่ศึกษาศาสตร์พระราชาพัฒนาท้องถิ่น บ้านภูคำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด และคุณย่าสมร ชันติกุล เป็นผู้พัฒนา (แนวคิดค่อยเป็นค่อยไป)

ดังมีรายละเอียดสำคัญดังนี้

3.2.2.1 แนวคิด 1 ไร่ สองแสน

“หนึ่งไร่สองแสนพอเพียง” เกิดขึ้นจากการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาพื้นที่หนึ่งไร่สองแสนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพ้นจากความยากจนระดับครัวเรือน กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคม บ้านสารภี จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการวิจัยเฉพาะกิจเพื่อรวบรวมผลของการใช้องค์ความรู้จากการวิจัยเรื่องต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการบริการวิชาการพื้นที่จนเกิดผลกระทบจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านนักวิจัยท้องถิ่น คือ พี่สุล สุขเกษม ผู้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเดินตามรอยแนวคิดของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเต็มรูปแบบ ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 38-43)

1. จุดประกายแนวคิดหนึ่งไร่สองแสนพอเพียง

เริ่มจากแนวคิด “1 ไร่ 1 แสนแกำจัน” ต้องนำวิธีการปลูกพืชผสมผสาน ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูกภายใน 1 ปีนี้บรวมทั้งหมด

พี่สุล สุขเกษม ได้นำมาขยายผลเป็น “1 ไร่ สองแสน” ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ แปรรูปให้ได้ 100 เปอร์เซ็นต์ พยายามใช้รูปแบบต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ณ ที่เดียว ภายใต้แนวคิดทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

ภาพที่ 3.7 เก็บข้อมูล วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 ที่บ้านพี่สุล สุขเกษม

ภาพที่ 3.8 บ้านพี่สุชล สุขเกษม ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง “1ไร่2แสนพอเพียง”

2. การออกแบบแนวคิดหนึ่งไร่สองแสนพอเพียง โดยมีจุดเริ่มต้นของการออกแบบแนวคิดหนึ่งไร่สองแสนพอเพียง เริ่มจากกระบวนการ ดังต่อไปนี้

2.1) ออกตะเวนหาองค์ความรู้ด้านดินปลูกพืช ที่มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ มาบเอี่ยม จังหวัดชลบุรี (อาจารย์วิวัฒน์ ศัลยกำธร)

2.2) ออกตะเวนหาความรู้เพิ่มเติมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจาก ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา

2.3) ยังไม่เพียงพอในการสร้างรูปแบบจึงหาความรู้เพิ่มเติมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรให้สอดคล้องกับผลผลิตที่มีอยู่ (ทรัพยากรท้องถิ่นของตนเอง)

2.4) ดูการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ขนาดเล็กเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตัวเอง คำนึงถึงแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ด้วยว่า “ถ้าใครจะทำการเกษตรในพื้นที่นั้นจะต้องมีน้ำ” ณ ที่นี้จึงรักษาภูมิปัญญาเดิมและองค์ความรู้ใหม่มาผสมกลายเป็น “สลักกักน้ำ”

2.5) ศึกษาการบริหารจัดการพื้นที่ตามทฤษฎีใหม่ นำมาประยุกต์กับพื้นที่ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและไม่ทำลายทรัพยากรที่สร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวมีอยู่เดิม

3. วิธีการทำหนึ่งไร่สองแสนพอเพียง ซึ่งคุณลุงสุชล สุขเกษม ได้บริหารจัดการพื้นที่ใน 1 ไร่ เพื่อสร้างรายได้ 1 ปี 2 แสนมีขั้นตอนดังนี้

3.1) ส่วนแรก 30 เปอร์เซ็นต์ ใช้เป็นที่อยู่อาศัย ที่อบรมดูงานฐานความรู้ในร่ม ที่รับประทาน ที่แปรรูปการเกษตร ที่พักค้างแรมและที่จำหน่ายสินค้า

3.2) ส่วนที่สอง 30 เปอร์เซ็นต์ ใช้เป็นที่เพาะปลูกทางการเกษตร มีปลูกพืชรายวัน เช่น มะลิ มะพร้าว มะนาว มะม่วง มะละกอและปลูกผักทั่วไป

3.3) ส่วนที่สาม 30 เปอร์เซ็นต์ ใช้ในการเลี้ยงสัตว์ มีไก่ เลี้ยงเป็ด นกกระทา กบ ไล่เดือน ปลานิล ปลาตะกิม ปลาตุ๊กและกุ้ง

3.4) ส่วนที่สี่ 5 เปอร์เซ็นต์ ใช้เป็นร่องน้ำสำหรับกักเก็บน้ำสำหรับปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์

3.5) ส่วนที่ห้า 5 เปอร์เซ็นต์ ใช้สำหรับเป็นฐานเรียนรู้ อาทิ ฐานเตาเคี้ยวน้ำตาล ฐานเผาถ่าน ฐานแก๊สชีวภาพ ฐานการเลี้ยงชันนะโรง ฐานพลังงานทดแทนโซล่าเซลล์ ฐานทำปุ๋ยอัดแท่งจากมูลสัตว์ ฐานไถชิงช้าสวรรค์ ฐานไถตระกร้า ฐานไถหลุม ฐานห้องสมุด และฐานการทำปุ๋ย

ภาพที่ 3.9 ฐานการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคม

ภาพที่ 3.10 ฐานการเรียนรู้แก๊สชีวภาพ

ภาพที่ 3.11 ฐานการเรียนรู้ไถชิงช้า

4. รายได้ที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการพื้นที่ใน 1 ไร่ เป็นรายได้ 2 แสนเกิดขึ้นจากการบริหารจัดการพื้นที่ใน 1 ไร่ ใน 5 ส่วน ดังนี้

4.1) ส่วนแรก 30 เปอร์เซ็นต์ เป็นที่อบรมดูงาน วิทยากร ค่าอาหาร ที่พักค้างแรม และที่จำหน่ายสินค้า มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวน 15,000 บาท

4.2) ส่วนที่สอง 30 เปอร์เซ็นต์ เป็นที่เพาะปลูกทางการเกษตร มีปลูกพืชรายวัน เช่น มะลิ มะพร้าว มะนาว มะม่วง มะละกอและปลูกผักทั่วไป มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวน 7,500 บาท

4.3) ส่วนที่สาม 30 เปอร์เซ็นต์ เป็นที่เลี้ยงสัตว์ มีไก่ เลี้ยงเป็ด นกกระทา กบ ไข่ เตือน ปลานิล ปลาหีบทิม ปลาดุกและกุ้ง มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวน 7,500 บาท

4.4) ส่วนที่สี่ 5 เปอร์เซ็นต์ เป็นร่องน้ำสำหรับกักเก็บน้ำสำหรับปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ไม่มีรายได้

4.5) ส่วนที่ห้า 5 เปอร์เซ็นต์ ใช้สำหรับเป็นฐานเรียนรู้ อาทิ ฐานเตาเคี้ยวน้ำตาล ฐานเผาถ่าน ฐานแก๊สชีวภาพ ฐานการเลี้ยงชันชะโรง ฐานพลังงานทดแทนโซล่าเซลล์ ฐานทำปุ๋ยอัดแท่งจากมูลสัตว์ ฐานไถชิงช้าสวรรค์ ฐานไถตระกร้า ฐานไถหลุม ฐานห้องสมุด และฐานการทำปุ๋ย เป็นรายได้ให้ประชาชนชุมชนฐานละ 600 บาท มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวน 10,000 บาท

สรุปเป็นตารางรายได้ที่เกิดขึ้นจริงใน 1 ไร่ ตลอดระยะเวลา 1 ปี ดังนี้

พื้นที่ 1 ไร่ (100%)	รายเดือน	รายปี
ส่วนแรก 30 เปอร์เซ็นต์ เป็นที่อบรมดูงาน จำหน่ายสินค้า	15,000	180,000
ส่วนที่สอง 30 เปอร์เซ็นต์ เป็นที่เพาะปลูกทางการเกษตร	7,500	90,000
ส่วนที่สาม 30 เปอร์เซ็นต์ เป็นที่เลี้ยงสัตว์	7,500	90,000
ส่วนที่สี่ 5 เปอร์เซ็นต์ เป็นร่อนน้ำสำหรับกักเก็บน้ำ	ไม่มีรายได้	ไม่มีรายได้
ส่วนที่ห้า 5 เปอร์เซ็นต์ ใช้สำหรับเป็นฐานเรียนรู้ ค่า	10,000	120,000
วิทยาการประจําฐานของปราชญ์ท้องถิ่น(วิทยากรชาวบ้าน)		(ไม่นับรวม)
รายได้รวมตลอดปี		360,000
หักค่าใช้จ่าย		160,000
รายได้รวมสุทธิ		200,000

ภาพที่ 3.12-15 ฐานความรู้ที่สร้างรายได้ที่พี่สุชล สุขเกษม “1ไร่ 2 แสนพอเพียง”

5. ผลกระทบต่อสังคม โดยศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคม บ้านสารภี จังหวัดสมุทรสงคราม ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ร่วมกับพี่สุชล สุขเกษม ได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ตลอดทุกปีจนทำให้มีผู้เข้าศึกษาดูงานและนำองค์ความรู้ แนวคิดต่าง ๆ จากศูนย์การเรียนรู้ฯ ไปดำเนินการตามแบบอย่างในหลายพื้นที่ และหลายประเทศ สรุปได้ดังนี้

- 1) หน่วยงานราชการระดับท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ
- 2) หน่วยงานเอกชน และรัฐวิสาหกิจ อาทิ ททท. ปตท. การไฟฟ้า ธนาคารออมสิน ธกส. กรุงศรีอยุธยา SCG CPall ซอเฮ็ง เป็นต้น
- 3) คณะรัฐมนตรี รัฐบาลจัดอบรมนักศึกษาทั่วประเทศ
- 4) สถาบันการศึกษาในโรงเรียน และนอกโรงเรียน มหาวิทยาลัยทั่วประเทศ
- 5) สื่อมวลชน อาทิ รายการที่นี้หมอซิด หนึ่งในสมองสองมือ ลุยไม่รู้โรย ทางนำชีวิตก้าวอย่างพอเพียง หน้าที่พลเมือง ไนน์อินเตอร์เทรน เกษตรไทยไอดอล สู้แล้วรวย แจ๋วพารวย ชิงช้าสวรรค์ลูกทุ่ง OTOP ไข่ตุ๋ม และนิตยสาร หนังสือพิมพ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- 6) GI 90 ประเทศ ยังมีคณะจากประเทศเวียดนาม ตองก่า ลาว จีน ฟิลิปปินส์ ไต้หวัน มาเลเซีย มองโกเลีย และออสเตรเลีย
- 7) สำนักพระราชวัง

6. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ในการสร้าง 1 ไร่สองแสนพอเพียง มีปัจจัยแห่งความสำเร็จ 7 ประการ ได้แก่ คิดแล้วทำ ไม่ทำเป็นกะ วิจัยชาวบ้าน ผู้นำทางความคิด สร้างแนวคิดใหม่ให้สังคม กัดไม่ปล่อย แสวงหาความรู้ และอุดมการณ์แห่งความพอเพียง

ข้อคิดจากพี่สุช สุขเกษม: “ถึงแม้ความรู้เราจะน้อยนิด สามารถพิชิตความยากจน หากดำรงตนตามหลักปรัชญา ของ เศรษฐกิจพอเพียง”

ข้อคิดจากผู้เรียบเรียง: ความยากจนเราพ้นได้ด้วยความพอเพียง เมื่อคนเราทำชีวิตอย่างพอเพียงเหมือนเราได้เรียนธรรมะทางสายกลางของพระพุทธเจ้าไปพร้อมด้วย

3.2.2.2 แนวคิดพื้นที่ศึกษาศาสตร์พระราชาพัฒนาท้องถิ่น บ้านภูคำชะโนด ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

“ค่อยเป็นค่อยไป” เกิดขึ้นจากการแนวคิดทำมาหากินก่อนแล้วจึงสอนคนทำตาม “ทำให้สำเร็จก่อนจึงสอนคนอื่นตามได้” เป็นศาสตร์พระราชายังไง? เป็นศาสตร์พระราชเพราะเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ให้คนเริ่มต้นจากทำมาหากิน สู้ พออยู่พอกินพอใช้ สู้ อยู่ดีกินดี มีความพอเพียง

และทำให้ง่ายใช้ภูมิสังคม อยู่กับวิถีตาม วิถีพอเพียง วิถีทำมาหากินที่ยั่งยืน หัวใจสำคัญของพื้นที่ภาคอีสาน คือ “การรักษาน้ำ” เพราะกว่า ฤดูร้อนมีช่วงเวลานานกว่าพื้นที่อื่น ๆ และภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง เป็นรูปแบบกะทะคว่ำ พอเกิดฤดูฝนน้ำไหลลงสู่แม่น้ำหรือที่ต่ำอย่างรวดเร็ว คนที่รักษาน้ำไว้ได้มากกว่าคนอื่น เกษตรหรือคนเหล่านั้นจะรอดพ้นภัยแล้งกว่าที่อื่น ๆ ดังนั้นการรักษาน้ำของพื้นที่ศาสตร์พระราชารักษาท้องถื่น บ้านภูคำชะโนด จึงมีพื้นที่น้ำมากกว่าพื้นที่ดิน และปลูกต้นไม้ดอกไม้ โดยมีกระบวนการวิธในการพัฒนาและเรียนรู้ภูมิสังคมของพื้นที่บ้านภูคำชะโนด ที่มีพื้นที่ดั้งเดิมกว่า 30 ปีมาแล้วเป็นป่าและแอ่งน้ำขังตลอดปี (โป่งน้ำของสรรพสัตว์) ในสมัยโบราณ จึงมีการออกแบบพัฒนาพื้นที่ให้เหมาะสมโดยใช้เวลา 10 ปี เป็นพื้นที่ต่ำกว่าถนนทางหลวงชนบท ทางเข้าแหล่งท่องเที่ยวคำชะโนดกว่า 2 เมตร จึงต้องใช้เวลาในการบริหารจัดการแบบค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย ดังนี้

1) การจัดแบ่งพื้นที่ 100 ไร่ มีการจัดแบ่งดังนี้

- พื้นที่บ้านร้อยละ 10 เป็นบ้านพักอาศัยและพื้นที่ปลูกไม้ผลและไม้ประดับ พื้นที่สร้างศูนย์รวมใจ คือ บ้านภูคำชะโนด (ห้องพระ ห้องทำงาน ลานประชุม และพระธาตุศรีแสนรัก)
- พื้นที่น้ำแก้มลิงเล็ก 50 เป็นพื้นที่ใจกลางของการเนื้อที่ทั้งหมด มีคันหญ้าไว้ปกคลุมดิน มีพื้นน้ำ มีหญ้าวัชพืชไว้คลุมน้ำไม่ให้ระเหยยามหน้าแล้ง มีปลาธรรมชาติ ให้การสงเคราะห์หญ้าที่ขึ้นตามคันดินแก่คนอื่น ๆ ที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียงเกี่ยวไปให้วัวควายกินได้ และเป็นพื้นที่ธรรมชาติให้นัก หนู วัวควาย มากินน้ำได้ตามเหมาะสม แต่นักเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มาอยู่โดยปกติอยู่แล้ว น้ำในพื้นที่เหล่านี้เป็นน้ำเพื่อเกื้อกูลกับดิน ต้นไม้ใบหญ้าให้ชุ่มเย็นตลอดเวลา
- พื้นที่เนินปลูกข้าว ร้อยละ 20 สำหรับการปลูกข้าวอยู่ที่สูงน้ำท่วมไม่ถึง
- พื้นที่น้ำหนุนชีวิต ร้อยละ 10 เป็นบ่อเก็บน้ำหน้าบ้านและหลังบ้าน ที่อีสานอากาศร้อนมากในยามหน้าแล้งมีระยะเวลา 5 เดือน ทำให้ต้องอาศัยน้ำทางทิศใต้และทิศเหนือของบ้านในการเกื้อกูลมิให้ร้อนจนเกินไปจึงเรียกว่า “น้ำหนุนชีวิต” คนอยู่ได้ บ้านอยู่ได้ ต้นไม้ใบหญ้าอยู่ได้ ปลาเราจะปล่อยให้อยู่ไปกับธรรมชาติ และเป็นพื้นที่ธรรมชาติลานละเว้นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
- พื้นที่ราบโล่ง ร้อยละ 10 เป็นพื้นที่รอการพัฒนาเสริมการท่องเที่ยวสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัวและเป็นพื้นที่บูรณาการเศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิต ธรรมชาติ และทำบุญ

คุณย่าสมร ชันติกุล เป็นผู้ริเริ่มการปลูกต้นไม้เพราะชอบปลูก ปลูกทุกอย่างที่กิน ปลูกทุกสิ่งที่มีดอกไม้ ซึ่งในพื้นที่ที่สามารถปลูกได้ถือว่า เป็นต้นไม้ที่คุณย่าปลูกทั้งหมด เค้าเรียกว่า คนมือเย็น ปลูกอะไรก็ขึ้น คนโบราณบอกไว้แบบนี้ มักได้ยินว่า “ปลูกไปเรื่อยๆ ปลูกผักปลูกหญ้า ปลูกไม้ผล

ให้คนกิน ปลูกป่า ปลูกศีล ปลูกทาน ปลูกธรรมคำจุนโลก” ดังนั้นการปลูกต้นไม้ผล ต้นไม้ประดับ จึงเป็นอุดมการณ์ของคุณยามาตลอดชีวิต นับเป็นบุญที่ถูกสร้างไว้บนผืนแผ่นดินคำชะโนด และนี่คือเรื่องราวสำคัญของเมืองคำชะโนดที่มีได้เล่าขานให้คนภายนอกรู้ แต่อยู่ในหนังสือตายร่อยพ่อย่อยอย่างพอเพียง ดังใจความว่า (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 58-59)

ภาพที่ 3.16 การเล่าเรื่องราวให้ลูกหลายฟัง

ตลอดระยะเวลา 30 ปีคุณย่าสมร ชันติกุล เป็นต้นแบบในการปฏิบัติตนเองตามฉบับของความพอเพียง โดยไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่านี่คือ ความพอเพียง ท่านเป็นคนแรกในประเทศไทยที่นำเหง้าของต้นชะโนด หรือ เมล็ดคำชะโนด ต้นไม้โบราณของเมืองอุดรธานี ซึ่งครั้งแรกเริ่มนั้น ปี 2532 เพาะพันธุ์ได้ 1 สมบูรณ์ในปี 2535 ทำไม่ถึงจำได้ เพราะผู้เขียนตอนนั้นบวชเรียน กำลังจะเข้ากรุงเทพฯ มาศึกษาต่อ คุณย่าเลยให้ขอให้นำต้นชะโนดไปปลูกกลางป่าชะโนดช่วงปีใหม่ไทย สงกรานต์ เพราะสอบเสร็จกลับไปเยี่ยมบ้านและจะลาเข้ากรุงเทพฯ คุณย่าบอกไม่รู้จะให้อะไรที่ดีที่สุดจึงมอบต้นชะโนดให้ 1 ต้นปลูก จึงได้ปลูกใกล้กับต้นมะเดื่อใหญ่ในปัจจุบันนี้เอง ... ต่อมาการเพาะพันธุ์จึงเริ่มต้นด้วยศรัทธาเสมอ...การเป็นคนแรกที่กล้านำเมล็ดต้นชะโนดไปเพาะพันธุ์ เนื่องจากท่านเห็นต้นที่ตายไป ล้มตายไปเรื่อย ๆ ไม่มีใครกล้าเพราะกลัวอาถรรพ์ ท่านจึงแต่งขันธ 5 ไปขอตั้งจิตให้ดีแล้วสวดมนต์ขอพ่อปู่ศรีสุทโธ ซึ่งสันนิษฐานว่า “เป็นผู้ปลูกต้นชะโนดพร้อมเหล่าบริวาร 500 มาสร้างบ้านแปงเมืองที่นี่” จึงหวงแหนตั้งชีวิตเป็นต้นไม้ที่เหมือนวัตถุโบราณจะมีคนครองไว้ ห้ามหยิบจับไปโดยไม่ได้รับอนุญาตนั่นเอง การปลูกต้นชะโนดจะอาศัยแรงศรัทธาอย่างเดียวไม่ได้ คุณย่าสมรได้ใช้วิธีการหลากหลายใช้เวลาเฝ้ารอ เพียรรักษา ดูแลอย่างดี สวดมนต์ขอพรให้เกิด ลองผิดลองถูก จนได้เพาะพันธุ์มากที่สุด 109 ต้น (2557) และ 500 ต้น (2559) 700 ต้น (2563)

คำว่า ศาสตร์พระราชา สำหรับคุณย่าสมร ชันติกุล มิใช่รูปแบบทางการที่ตายตัว แต่เป็น “วิถีชีวิตที่ยืดหยุ่นตามภูมิสังคม” ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชดำรัสไว้ และทำเป็นต้นแบบแห่งปวงชนชาวไทยนั่นเอง

2) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของพื้นที่ศึกษาศาสตร์พระราชาพัฒนาท้องถิ่นบ้านภูคำชะโนด ... อยู่ที่... “คน”

- คนลงมือทำ
- รักและศรัทธาในสิ่งที่ทำ
- ทำแล้วไม่เกินตัว
- เรียนรู้มัน
- มั่นพัฒนาตั้งใจ
- ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
- ไม่หยุดทำงานๆ และกล้าที่จะเผชิญ
- รู้จักพอดีตัว ค่อยเป็นค่อยไป

ดังนั้นความสำเร็จไม่ได้อยู่ที่สภาพดินฟ้าอากาศ หรือโชคชะตา วาสนา แต่อยู่ที่ “หนึ่งสมอง สองมือถือใจมั่น” รับรองสำเร็จดังปรารถนาทุกประการ **ผู้เขียนจึงปรารถนาให้คนค่อยเป็นค่อยไป : เดินทีละก้าว กินข้าวทีละคำ ทำทีละอย่าง สร้างทีละจุด ปักหมุดทีละแห่ง แข่งกับตนเอง...พอ”**

3.2.2.3 แนวคิดสร้างรายได้เสริมเติมรายได้หลัก: กลุ่มอาชีพชุมชนเมืองหลวง

“สร้างรายได้เสริมเติมรายได้หลัก” เกิดขึ้นจากการแนวคิดของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุสิทธ์ ภูคำชะโนด ผู้ที่ทำทาบกับการค้นหาคนศักยภาพในชุมชนเมืองที่จะสามารถร่วมกันพัฒนา รายได้เสริมเติมรายได้หลัก ให้เป็นต้นแบบกลุ่มอาชีพชุมชนเมืองหลวง เพราะการสร้างคนเมืองหลวงที่มีวิถีการดำเนินอย่างหนักหน่วงในแต่ละวันหายากมากที่จะมาร่วมกันพัฒนา เพราะการมองไม่เห็นภาพและความอยากได้แบบรวดเร็ว เป็นผู้รับไม่เป็นผู้สร้าง หายากมากแต่ไม่ยากจนเกินไป ถ้าเปรียบเทียบได้ คือ “งมขอนไม้ในสระน้ำ” ยังพอหาได้แต่ต้องเป็นคนคุณภาพจริง นั่นหมายถึงเปรียบกับขอนไม้ต้องไม่ลอยน้ำ ต้องเป็นขอนไม้เนื้อดีมีน้ำหนักแท้ จึงจะสามารถนำมาเจียรไนได้ แนวคิดหนึ่งที่ซ่อนอยู่คือการบริหารจัดการตนเอง หมายถึง การพึ่งพาตนเอง กลุ่มตัวเอง อาชีพตนเอง ไม่ต้องพึ่งพารัฐ หรือเอกชนมาคอยช่วยเหลือทุกครั้ง ดังนั้นสิ่งที่ต้องสร้างคือ องค์กรความรู้ อาชีพ ทีม การสร้างรายได้ กลุ่มอาชีพ บัญชีครัวเรือน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ กระบวนทัศน์

ใหม่ของการพัฒนาครัวเรือนยากจนสู่การยืนได้ด้วยตัวเอง จึงเกิดขึ้นพร้อมกับประชาชนชุมชนวัดประหาระปือธรรมทั้ง 4 ชุมชน โดยเริ่มจากการวิจัยพัฒนาเชิงพื้นที่ ค้นหาศักยภาพคนร่วมทีม ปลุกแนวคิดในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้เสริมเติมรายได้หลัก จนเข้าสู่กระบวนการร่วมรับผิดชอบคัดเลือกอาชีพอนาคตที่ต้องการ คือ การนวดไทย โดยใช้ศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเท่านั้น โดยมีการเริ่มต้นการสร้างกลุ่มอาชีพนวดกดจุดฝ่าเท้าวัดประหาระปือธรรม มีร่องรอยการพัฒนา ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 108-110)

ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการและถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การพัฒนาชุมชนเมืองวัดประหาระปือธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ชุมชนเมืองวัดประหาระปือธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร เป็นตัวอย่างชุมชนหนึ่งจากสามสิบสี่ชุมชนในเขตดุสิต ซึ่งประสบกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่รบกวนการแก้ไขจากหน่วยงานรัฐ นับเป็นโจทย์การศึกษาที่น่าสนใจหัวข้อหนึ่งที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาได้เล็งเห็น และตระหนักถึงปัญหาของสังคมเมืองที่เกิดขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2554 จึงมีโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกรุงเทพมหานคร ขึ้น เพื่อการศึกษา และวิเคราะห์สภาพปัญหาอย่างลึกซึ้ง โดยใช้กระบวนการรวบรวมข้อมูลภาคสนามในลักษณะของการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ประเมินผลโดยใช้บันไดคุณภาพชีวิต และกระบวนการมีส่วนร่วม AIC (Appreciation Influence Control) พบว่าปัญหาที่ชุมชนวัดประหาระปือธรรมต้องการให้แก้ไขอย่างเร่งด่วนคือ ปัญหาความยากจน และสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน

จากผลการศึกษาวิจัยโครงการดังกล่าวนี้ได้ทำให้ชุมชนวัดประหาระปือธรรมเป็นพื้นที่เป้าหมายหนึ่งของคณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้บูรณาการผลการศึกษาวิจัยและการเรียนการสอน ในรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้บริการวิชาการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา เช่น โครงการส่งเสริมอาชีพการนวดแผนไทยประยุกต์ ซึ่งเป็นโครงการถ่ายทอดองค์ความรู้ในศาสตร์การนวดแผนไทยประยุกต์ โดยอาจารย์วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้เป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับชาวบ้านของชุมชนวัดประหาระปือธรรม และยังมีอีกโครงการหนึ่งที่เป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำดังกล่าวอีกหนึ่งโครงการ คือ โครงการประยุกต์หลักธรรมตามวิถีชีวิตเยาวชน 84 คนพอเพียงเพื่อความอยู่อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นโครงการการสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การประยุกต์ใช้ในระดับบุคคล และจากโครงการดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มชาวบ้านที่สนใจมีส่วนร่วมของชุมชนวัดประหาระปือธรรม เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพนวดกดจุดฝ่าเท้า วัดประหาระปือธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2556 และต่อมาในวันที่ 18 มีนาคม 2557 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาจึงก่อตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการและถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การพัฒนาชุมชนเมือง วัดประหาระปือธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร” ขึ้นเพื่อเป็นพื้นที่ศูนย์รวมการ

ถ่ายทอดองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาชุมชนเมืองตัวอย่าง โดยเริ่มแรกนั้นมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้าน สหเวชศาสตร์ วิชาแพทย์แผนไทยประยุกต์ เพิ่มเติมให้แก่สมาชิกของกลุ่ม และประชาชนที่สนใจ เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน ช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างยั่งยืน และถ่ายทอดองค์ความรู้การบริหารจัดการระบบดำเนินงานของกลุ่มนวดกดจุดฝ่าเท้าตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเมื่อ 60 ปีที่ผ่านมา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2558 มีวางแผนการดำเนินงานบูรณาการองค์ความรู้จาก แนวทางการดำรงชีวิตอย่างมีสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนเมือง โดยการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การรวมกลุ่มผลิต ”ยาหม่องพญาวาน” พร้อมทั้งออกแบบบรรจุผลิตภัณฑ์ภายใต้แบรนด์ “ดุสิตระบือธรรม” ซึ่งสามารถใช้ผลิตภัณฑ์ยาหม่องพญาวานนี้สำหรับการนวดของกลุ่มอาชีพ และจำหน่ายเป็นของที่ระลึกเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับกลุ่มอาชีพนี้อีกด้วย “การรวมกลุ่มอาชีพผลิตยาหม่องพญาวาน” มีวิธีการ ดังนี้

- ประชาสัมพันธ์รับสมัครสมาชิกกลุ่มอาชีพ
- ลงทะเบียนสมาชิกของกลุ่มอาชีพ ประชุมกลุ่มอาชีพ เพื่อการสร้างรายได้เสริม
- มีการผลิตยาหม่องพญาวานตามสูตร
- มีการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย
- มีการบริหารจัดการวัสดุ – อุปกรณ์
- มีการบริหารจัดการเงินทุนและสวัสดิการของสมาชิกในกลุ่ม
- นอกจากนั้น ในปี 2559 ยังมีฐานความรู้ที่เพิ่มขึ้น คือ “ฐานการนวดตัวเพื่อผ่อนคลาย” โดยมีวิธีการนวดดังนี้

เริ่มจากผู้รับการนวดนอนคว่ำราบไปกับพื้นหรือที่นอน

เริ่มการนวดตั้งแต่บริเวณเท้าเพื่อสร้างความผ่อนคลาย แล้วจึงขยับการนวดขึ้นมาเรื่อย ๆ โดยเน้นที่บริเวณเส้นประสาทและกล้ามเนื้อเป็นส่วน ๆ

- จากนั้นเปลี่ยนท่าให้นอนหงาย และเริ่มนวดบริเวณแขนไปจนถึงปลายนิ้วมือ
- จากนั้นนั่งท่าหลังตรงเพื่อนวดตรงบริเวณสะบักหลัง ไหล่ ต้นคอ และศีรษะ
- เมื่อนวดครบแล้วจึงคลายกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ ให้กับผู้รับการนวด เพื่อให้เกิดความ

ผ่อนคลาย

ต่อมาปี พ.ศ. 2560 เพิ่มองค์ความรู้เทคนิคการให้บริการเพื่อให้ผู้รับบริการประทับใจ และกลับมาใช้บริการอีกครั้ง ได้ ดั่งขั้นตอนต่อไปนี้

1. รอยยิ้มที่เป็นมิตร
2. การจดจำชื่อลูกค้าและพูดคุยสนทนาอย่างกันเอง
3. การถ่ายทอดความรู้ระหว่างการนวด
4. แสดงออกถึงความมีวินัยและซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และผู้รับบริการ

5. ใส่ใจในเรื่องความสะอาดและดูแล ควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์

6. กล่าวขอบคุณทุกครั้งด้วยความสุภาพและเป็นมิตรที่ดี

ถ่ายทอดองค์ความรู้โดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการท่องเที่ยว และการโรงแรมปี พ.ศ. 2561 ได้ดำเนินการสำรวจความต้องการ พบว่า สมาชิกกลุ่มนวดกดจุด ฝ่าเท้าและชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความต้องการเป็นสมาชิกกลุ่มนวดกดจุดฝ่าเท้าของชุมชนและ ต้องการที่จะเรียนรู้วิธีการนวดกดจุดเพื่อผ่อนคลายเบื้องต้นด้วยตนเอง เพื่อฝึกฝนทักษะการ รักษาสุขภาพเบื้องต้นด้วยตนเองได้ ซึ่งมหาวิทยาลัยได้บูรณาการกับการเรียนการสอนรายวิชา ทัศนศึกษา 1 นำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ คือ “การทำหลักสูตรการนวดกดจุดฝ่าเท้า” จัดทำขึ้นเพื่อสมัครผู้ที่สนใจประกอบอาชีพนวดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ ถ่ายทอดองค์ความรู้โดย อาจารย์ประดับเพชร ครูซ่งทอง และอาจารย์วรรณิ พรหมด้าว โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 กำหนดแผนการเรียนการสอนนวดกดจุดฝ่าเท้า เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ร่วมกันกับผู้เรียน

3.2 อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการนวดกดจุดฝ่าเท้าแก่ผู้เรียน

3.2.1 อธิบายถึงตำแหน่งของวัยอะต่างๆ บนฝ่าเท้า กายวิภาคศาสตร์ สรีระวิทยาของ มนุษย์ ที่ถูกต้อง

3.2.2 อธิบายขั้นตอนการนวดกดจุดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ

3.2.3 อธิบายเทคนิควิธีการนวดกดจุดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ

3.2.4 อธิบายถึงอุปกรณ์ในการนวดกดจุดฝ่าเท้า

3.2.5 อธิบายเทคนิคการให้บริการที่ประทับใจแก่ผู้รับบริการ

3.3 ลงมือปฏิบัตินวดกดจุดฝ่าเท้ากับเพื่อนร่วมชั้นเรียน

3.4 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มของผู้เรียนการนวดกดจุดฝ่าเท้า

3.5 ทดสอบและประเมินผลการเรียนการนวดกดจุดฝ่าเท้า

3.6 กำหนดเกณฑ์ในการบริหารจัดการการประกอบอาชีพนวดกดจุดฝ่าเท้า

จากปัญหาสังคมที่ซับซ้อน และมีมาอย่างยาวนาน สู่การแก้ไขอย่างตรงจุดของ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ที่ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการและถ่ายทอด นวัตกรรมสู่การพัฒนาชุมชนเมือง วัดพระชาระปิธธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร เป็นต้นแบบ ในการแก้ไขปัญหาความยากจน และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน ผ่านการ ถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การนำไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้หลายชุมชนต่างให้ความ สนใจเข้ามาศึกษา และนำไปเป็นต้นแบบต่อไป

พุทธศักราช 2562 เริ่มพัฒนาครีวเรือนต้นแบบแก้ปัญความยากจน เปลี่ยนชื่อศูนย์การ เรียนรู้ วิจัยและบริการวิชาการ เป็นศูนย์ภัฏพัฒน์วัดพระชาระปิธธรรม เพื่อเป็นแนวทางต้นแบบ

ให้กับครัวเรือนอื่น ๆ ของพื้นที่ในเมืองหลวงและต่างจังหวัด โดยใช้รูปแบบการสร้างคนศักยภาพสู่การร่วมพัฒนาเคียงบ่าเคียงไหล่กับประชาชน ไม่ทิ้งกันระหว่างทางเดินให้สุดทางอย่างน้อย 3 ปีต่อเนื่อง จนกระทั่งพบความสำเร็จว่า ทีมงาน 3 ท่านมีรายได้มากกว่า ร้อยละ 70 ในการประเมินการสร้างรายได้เพียง 1 ปี จนกลายเป็นครัวเรือนต้นแบบประทับใจ “ครัวเรือนภูมิปัญญา” ซึ่งผู้เขียนได้ออกแบบไว้ว่า “ครัวเรือนที่ต้องรู้จักพึ่งตนเอง ใช้องค์ความรู้เราคู่ภูมิปัญญาเขา มีแล้วต้องแบ่งปัน”

องค์ความรู้ที่โดดเด่นของศูนย์ภูมิพัฒน์วัดพระธาตุนคร “กลุ่มอาชีพ” โดยมีเป้าหมาย 5 องค์ความรู้ ได้แก่

- องค์ความรู้ที่ 1 คือ การนวดไทย (นวดกดจุดฝ่าเท้า นวดผ่อนคลาย)
- องค์ความรู้ที่ 2 คือ การทำยาหม่องเจล “พญาว่าน”
- องค์ความรู้ที่ 3 คือ การทำยาหม่องน้ำและยาต้มสมุนไพร ภายใต้แนวคิด Zero waste
- องค์ความรู้ที่ 4 คือ การทำบัญชีหมวด และการทำบัญชียาหม่อง
- องค์ความรู้ที่ 5 คือ การบริหารพัฒนาภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน

จนกระทั่งมีรายงานผลการดำเนินงานตลอดระยะเวลา 1 ปี พบว่า ครัวเรือนทั้ง 3 ครัวเรือนมีเพิ่มขึ้นดังตารางต่อไปนี้ (สถาบันวิจัยและพัฒนา, 2562: 16)

ตารางที่ 3.2 ผลการดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ระดับหน่วยงาน : สถาบันวิจัยและพัฒนา

กำลังหลักของครัวเรือน (ชื่อ-นามสกุล ที่อยู่)	พื้นที่ดำเนินการ	อาชีพที่สร้าง รายได้ (ผ่านกิจกรรม การถ่ายทอดความรู้)	รายได้ก่อน เข้าร่วมโครงการ (บาท)		รายได้หลัง เข้าร่วมโครงการ (บาท)		รายได้ ที่เพิ่มขึ้น	ผลลัพธ์ (บรรลุผล ร้อยละ 30)
			ปี	เดือน	ปี	เดือน		
สถาบันวิจัยและพัฒนา								
1. นางอุตม ศรีมงคล ที่อยู่เลขที่ 151/9 ซอยวัดพระธาตุนคร ธรรม ถนนนครไชยศรี แขวงถนนนครไชย ศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300	เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร	การนวด กดจุดฝ่าเท้า	60,000	5,000		8,500	3,500	70.00

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

กำลังหลักของครัวเรือน (ชื่อ-นามสกุล ที่อยู่)	พื้นที่ดำเนินการ	อาชีพที่สร้าง รายได้ (ผ่านกิจกรรม การถ่ายทอดความรู้)	รายได้ก่อน เข้าร่วมโครงการ (บาท)		รายได้หลัง เข้าร่วมโครงการ (บาท)		รายได้ ที่เพิ่มขึ้น	ผลลัพธ์ (บรรลุผล ร้อยละ 30)
			ปี	เดือน	ปี	เดือน		
สถาบันวิจัยและพัฒนา								
2. นางเทียบ ชัยศรีมววงศ์ ที่อยู่เลขที่ 157 ซอยวัดประหาระปือธรรม ถนนพระราม 5 แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300	เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร	การนวด กดจุดฝ่าเท้า	36,000	3,000		5,300	2,300	76.67
3. นางสาวเพชรปวีณ์ ธนธัญวงศ์ ที่อยู่เลขที่ 147/2 ซอยวัดประหาระปือ ธรรม ถนนพระราม 5 แขวงถนนนครไชย ศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300	เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร	การนวดกดจุดฝ่า เท้า	36,000	3,000		5,200	2,200	73.33

ที่มา: สถาบันวิจัยและพัฒนา (2562: 16)

ปัจจัยความสำเร็จของศูนย์ภูมิพัฒน์วัดประหาระปือธรรม หรือกลุ่มอาชีพนวดกดจุดฝ่าเท้า วัดประหาระปือธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ซึ่งดำเนินกิจกรรมมาร่วม 7 ปีมีการปันผลแล้ว 4 ครั้ง (โบนัสรายปี) ให้กับทั้ง 3 คนและยังแบ่งปันกิจกรรมเพื่อสังคมให้กับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ จนทำให้ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งมาจนถึงปัจจุบันที่กำลังเผชิญโรคระบาด โควิด 19 ดังนี้

- ปัจจัยแรก คือ คนตั้งใจ
- ปัจจัยที่สอง คือ ใต้องค์ความรู้ สอนอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์สอดคล้องกับความต้องการและบริบทสังคม
- ปัจจัยที่สาม คือ การลงมือทำจริงจัง
- ปัจจัยที่สี่ คือ ความซื่อสัตย์
- ปัจจัยที่ห้า คือ การทำบัญชี
- ปัจจัยที่หก คือ วินัยการเก็บออม
- ปัจจัยที่เจ็ด คือ ความเสียสละของผู้ในกลุ่ม
- ปัจจัยที่แปด คือ การบริหารความขัดแย้งและมีต้นแบบเชื่อมั่นศรัทธา
- ปัจจัยที่เก้า คือ ความสามัคคีกัน

- ปัจจัยที่สิบ คือ การถ่ายทอดความรู้
- ปัจจัยที่สิบเอ็ด คือ การรู้จักแบ่งปัน
- ปัจจัยที่สิบสอง คือ ความโปร่งใส
- ปัจจัยที่สิบสาม คือ การมีที่ปรึกษา
- ปัจจัยที่สิบสี่ คือ การรับการถ่ายทอดความรู้อยู่เสมอ
- ปัจจัยที่สิบห้าสุดท้าย คือ การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าทุกภาคส่วน

ภาพที่ 3.17 การนวดไทยของศูนย์ภูมิต้านทานวัดประหารระบือธรรม

ภาพที่ 3.18 การทำยาหม่องของศูนย์ภูมิต้านทานวัดประหารระบือธรรม

แนวคิดทฤษฎีใหม่กับเศรษฐกิจพอเพียง นั้นมีผู้รู้ที่เป็นนักปฏิบัติท่านหนึ่งได้ศึกษาค้นคว้าจนสร้างมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติขึ้นเพื่อเป็นโรงเรียนชีวิตในการสอนคนให้เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้อธิบายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในนิยามของตนไว้อย่างน่าสนใจและมีทฤษฎี 9 ขั้นสู่ความพอเพียง ใจความสำคัญดังนี้ (มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ, 2563, 27 เมษายน)

นิยาม “เศรษฐกิจพอเพียง” ในความหมายของเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง อันประกอบด้วย 5 เครือข่ายหลัก ได้แก่ มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทยเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน เครือข่ายเกษตรผสม-ไร่ทักสม กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศในรูปของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงกว่า 120 ศูนย์อบรม โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติ โดยเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับคน แก้ปัญหาที่คน ทางออกของปัญหา คือ การสร้างปัญญา ให้เกษตรกรฉลาดรอบรู้ และไม่ตกเป็นเหยื่อของกลไกที่ไม่ได้มุ่งช่วยเกษตรกรอย่างจริงจังใจอีกต่อไป โดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นยุทธศาสตร์หลัก ซึ่งมีอยู่ 5 คำหลัก คือ ศรัทธา กล้าหาญ เอกภาพ ความรู้ คุณธรรม และมีความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าว่า เศรษฐกิจพอเพียง ของพระเจ้าอยู่หัวฯ คือยุทธศาสตร์ทางรอดของชาติ และทางออกจากปัญหาวิกฤตการณ์ในปัจจุบัน แต่ต้องทำอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ดังคำกล่าวที่ว่า “เดินทีละก้าว กินข้าวทีละคำ ทำทีละอย่าง”

การปรับประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ ซึ่งได้ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ในรูปแบบของบันได 9 ขั้น สู่ความยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.19 ทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง
ที่มา: มูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติ (2563, 27 เมษายน)

ขั้นที่ 1 พอกิน พื้นฐานที่สุดของมนุษย์ คือ ความต้องการปัจจัย 4 และประการสำคัญที่สุดของปัจจัย 4 คือ อาหาร ขั้นที่ 1 ของแนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืนคือ ตอบคำถามให้ได้ว่า “ทำอย่างไรจึงจะพอกิน” โดยให้ความสำคัญกับ ข้าวปลาอาหาร ไม่ให้ความสำคัญกับเงิน ซึ่งเป็นเพียงแค่ “ตัวกลาง” ในการแลกเปลี่ยนตามมาตรฐานสากล โดยยึดหลักว่า “เงินทองเป็นของมายา ข้าวปลาสินของจริง” เกษตรกรต้องเริ่มจากการอยู่ให้ได้โดยไม่ใช้เงิน มีอาหารพอมิ พอกิน ด้วยการปลูกพืช ผัก ผลไม้ ให้พอกิน ชาวนาต้องเก็บข้าวไว้ให้เพียงพอสำหรับการมีกินทั้งปี ไม่ขายข้าวเปลือกเพื่อนำเงินไปซื้อข้าวสาร นอกจากนั้น หัวใจสำคัญของ “พอกิน” ยังมีความหมายรวมไปถึงความปลอดภัยในอาหาร กินอย่างไรให้มีสุขภาพดี ไม่สะสมเอาความเจ็บไข้ได้ป่วยไว้ในร่างกาย นี่คือความหมายของบันไดขั้นที่ 1 ที่เกษตรกรต้องก้าวข้ามให้ได้

ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพอร่มเย็น บันไดขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพอร่มเย็น เกิดขึ้นได้พร้อมกัน ด้วยคำตอบเดียวคือ “ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ซึ่งป่า 3 อย่างจะให้ทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สมุนไพรสำหรับรักษาโรคทั้งโรคคน โรคพืช โรคสัตว์ ให้ไม้สำหรับทำบ้านพักที่อยู่อาศัย และให้ความร่มเย็นกับบ้าน กับชุมชน กับโลกใบนี้ ซึ่งเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรไทย ซึ่งได้รับการพิสูจน์แล้วว่าสามารถแก้ปัญหาได้จริง และยังสามารถย้อนกลับไปแก้ไขปัญหานี้ซึ่งสะสมพอกพูนจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ปัญหาความขาดแคลนน้ำ ภัยแล้ง ทั้งหมดล้วนแก้ไขได้จากแนวคิดป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่างขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

ขั้นที่ 5-6 บุญและทาน เครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมั่นว่าสังคมไทยเป็นสังคมบุญ สังคมทาน ไม่เน้นการแลกเปลี่ยนทางการค้า แต่เน้นการทำบุญ ไม่เน้นการสะสมเป็นของตัวเอง แต่เน้นการให้ทานและสะสมโดยมอบให้เป็นทรัพย์สินส่วนร่วมโดยวัด หรือศาสนสถาน ตามแต่ละศาสนาเป็นศูนย์กลาง เป็นการฝึกจิตใจ ให้ละซึ่งความโลภ และกิเลสในการอยากได้ ใคร่มี ลดปัญหาช่องว่างระหว่างชนชั้น ตามความหมายอันลึกซึ้งของคำ “Our Loss is Our Gain” หรือ “ยิ่งทำยิ่งได้ ยิ่งให้ยิ่งมี” การให้ไปคือได้มา และเชื่อมั่นในฤทธิ์ของทาน ว่าทานมีฤทธิ์จริง และจะส่งผลกลับมาเป็นเพื่อน เป็นกัลยาณมิตร เป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือกันในทุกสถานการณ์ แม้ในวันที่โลกนี้ประสบกับวิกฤตการณ์

ขั้นที่ 7 เก็บรักษา ขั้นต่อไปหลังจากสามารถพึ่งตนเองได้ พอมิ พอเหลือทำบุญ ทำทานแล้ว คือการรู้จักเก็บรักษา ซึ่งเป็นการตั้งอยู่ในความไม่ประมาท และการรู้จักเก็บรักษา ยังเป็นการสร้างรากฐานของการเอาตัวรอดในเวลาเกิดวิกฤตการณ์ โดยยึดแนวทางตามวิถีชีวิตชาวนาสมัยก่อนซึ่งเก็บรักษาข้าวไว้ในยุ้งฉางเพื่อให้พอมิกินข้ามปี คัดเลือกและเก็บรักษา “ข้าวพันธุ์” ไว้สำหรับเป็นพันธุ์ข้าวในปีต่อไป ซึ่งผิดกับวิถีชาวนาในปัจจุบันที่ใช้วิธีการขายข้าวทั้งหมดแล้วนำเงินที่ขายได้ไปซื้อพันธุ์ข้าวเพื่อปลูกในปีต่อไป ส่งผลให้เกิดการขาดความมั่นคงและเปรียบเสมือนการใช้ชีวิตอยู่บนเส้นสายความประมาท เพราะหากเกิดภัยแล้ง น้ำท่วม ผลผลิตไม่ได้ตามที่ตั้งใจไว้

ย่อมหมายถึงปัญหาหนี้สินและการขาดแคลนพันธุ์ข้าวสำหรับปลูกในปีต่อไป นอกจากนี้เก็บพันธุ์ข้าวแล้ว ยังเน้นให้รู้จักวิธีการถนอมอาหาร การสะสมอาหารไว้กินในยามหน้าแล้ง ด้วยการแปรรูปอาหารหลากชนิด อาทิ ปลาาร้า ปลาแห้ง มะขามเปียก พริกแห้ง หอม กระเทียม เพื่อเก็บไว้กินในอนาคต

ขั้นที่ 8 ขาย เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เศรษฐกิจการค้า แต่ก็ไม่ใช่เศรษฐกิจหลังเขา การค้าขายสามารถทำได้ แต่ทำภายใต้การรู้จักตนเอง รู้จักพอประมาณ และทำตามลำดับ โดยของที่ขาย คือ ของที่เหลือจากทุกชั้นแล้วจึงนำมาขาย เช่น ทำนาอินทรีย์ ปลูกข้าวปลอดสารเคมี ไม่ทำลายธรรมชาติ ได้ผลผลิตเก็บไว้พอกิน เก็บไว้ทำพันธุ์ ทำบุญ ทำทาน แล้วจึงนำมาขายด้วยความรู้สึกของการ “ให้” อย่างที่จะให้สิ่งดีๆ ที่เราปลูกเอง เพื่อแบ่งปันกับคนอื่น ๆ ได้รับสิ่งดีๆ นั้นๆ ด้วย การค้าขายตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการค้าที่มองกลับด้าน “เพราะรักคุณจึงอยากให้คุณได้รับในสิ่งดีๆ” พอเพียงเพื่ออุ้มชู เผื่อแผ่ แบ่งปัน ไปด้วยกัน

ขั้นตอนที่ 9 กองกำลังเกษตรโยธิน ขั้นที่ 9 คือการสร้างกองกำลังเกษตรโยธิน หรือการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทั่วประเทศ เพื่อขยายผลความสำเร็จตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติแนวคิด และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ในชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาวิกฤต 4 ประการ อันได้แก่ วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม ภัยธรรมชาติ (Environmental Crisis) วิกฤตการณ์โรคระบาดทั้งในคน สัตว์ พืช (Epidemic Crisis) วิกฤตเศรษฐกิจ ข้ำวยากหมากแพง (Economic Crisis) วิกฤตความขัดแย้งทางสังคม/สงคราม (Political/Social Crisis)

ทฤษฎีบันได 9 ขั้นเป็นการปฏิบัติที่ถอดองค์ความรู้จากเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายขึ้นในแนวปฏิบัติ เพราะโดยส่วนใหญ่จะยึดติดกับหลักการ จนขาดการประยุกต์หรือบูรณาการ ดังนั้นแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ทฤษฎีต่าง ๆ ย่อมเป็นเส้นทางนำทางให้แก่ประชาชนที่สนใจไปสู่ความยั่งยืน อยู่รอดปลอดภัยในวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น ยืนอยู่ได้ตนเองอย่างมั่นคง ตามบันไดขั้นที่ 1 พอกิน ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพริ้ว ขั้นที่ 5 –6 บุญและทาน ขั้นที่ 7 เก็บรักษา ขั้นที่ 8 ขาย และขั้นตอนที่ 9 กองกำลังเกษตรโยธิน ตามลำดับ แต่ผู้เขียนคิดว่า **บันได 7 ขั้นหรือ หลั 7 ป. ก็พอเพียง ได้แก่ ประเมิน ประมาณ ประพฤติ ปฏิบัติ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และประยุกต์** (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 43-56)

3.3 การพัฒนาสังคมในหลักทรงงานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

กระบวนการวิธีใหม่ในการพัฒนาสังคมให้สำเร็จดังที่ประเทศไทยมีพระเจ้าแผ่นดินมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ต้องเป็นพระองค์หนึ่งที่ต้องสู้กับความยากจน สร้างบ้าน แยกเมืองสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขให้กับปวงชนชาวไทยนับตั้งแต่ขึ้นครองราชย์ โครงการที่สร้างไว้ แก่แผ่นดินไทย คนไทยมีมากมายมหาศาลด้วยพระปรีชาญาณ พระวิริยะอุตสาหะ พระมหากรุณาธิคุณ ไม่เคยมีพระมหากษัตริย์พระองค์ใดที่อยู่ในภาวะบ้านเมืองไม่มีภัยสงครามแล้วจะสร้าง คุญประโยชน์ได้มากมายมหาศาลเพียงนี้ พระผู้เป็นมิ่งขวัญของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ ครองราชย์นานที่สุด ดังนั้นผู้เขียนวิเคราะห์แล้วว่า “หลักการทรงงาน 23 หลักการ” ของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9) เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จเฉพาะบุคคล เป็นหลักการตัว แบบที่สำคัญในการถือเป็นแบบอย่างที่เป็นรูปธรรมที่สุดในการออกแบบการดำรงชีวิตของคนไทย ภายใต้อายุ 4,741 โครงการ ดังใจความตอนหนึ่งในหนังสือ ศาสตร์กษัตริย์ (สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561: 55) ไว้ว่า

นับตั้งแต่ปี 2498 ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในชนบททั่วทุกภูมิภาคอย่างมีทรงเหน็ดเหนื่อย หลากหลายปัญหาปรากฏต่อสายพระเนตร ความยากจนและความทุกข์ยากลำบากแทรกซึมอยู่ทุก หย่อมหญ้า พระองค์ทรงประจักษ์ว่าการที่จะช่วยเหลือพสกนิกรของพระองค์ได้นั้น ต้องใช้อำนาจที่ เรียกว่า “การพัฒนา” เพื่อ “ทาสงครามกับความยากจน” ตลอดเวลาของการทำสงครามกับความ ยากจน พระองค์ได้พระราชทานความรู้และแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับภูมิสังคม ทั้งด้าน ภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ชีวภาพ วิถีชีวิต ประเพณี ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐาน สำคัญที่ช่วยให้การพัฒนามีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับความเป็นจริงในทุกด้าน เป็นอาวุธให้แก่ ราษฎร โดยเฉพาะเกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ใช้ในการต่อสู้กับความยากจนและ สร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชาวไทย อาวุธที่พระราชทานอย่างต่อเนื่องตลอดเวลากว่า 70 ปี ได้แก่ แนวพระราชดำริ ทฤษฎีต่าง ๆ รวมถึงโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 4,741 โครงการ ที่กระจายอยู่ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริอีก 6 ศูนย์ เพื่อเป็นตัวแทนของสภาพแวดล้อมและภูมิสังคมในแต่ละภูมิภาคให้ประชาชนเข้ามาศึกษา หาความรู้ใกล้กับบ้านของพวกเขา เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้นั่นเอง

3.3.1 หลักการทรงงานพัฒนาสังคม

หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีทั้งหมด 23 หลักการที่มีการเผยแพร่กันของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แต่หลักการทรงงานที่พระองค์ทรงใช้ตลอดผ่านคำสัมภาษณ์ของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา มีที่สำคัญเป็นแก่นในการใช้ตลอดเวลาในการเสด็จลงพื้นที่พัฒนาประชาชนในแต่ละภูมิภาค ซึ่งผู้เขียนได้หยิบยกที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาคนและสังคม โดยมี 10 พัส กล่าวคือ 10 หลักการทรงงานที่มีผลต่อการพัฒนาสังคมโดยตรง พัส (+1) คือ หลักการสำคัญที่ต้องระบุไว้นอกเหนือจาก 23 หลักการทรงงานที่มีการเผยแพร่ คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 1-40; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551; 2554: 49-58; 2554: 14-24) แต่มีหลักการใหญ่ที่เป็นแก่นของการทำงานของพระองค์ท่าน คือ “ระเบิดจากข้างใน และเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ตามคำสัมภาษณ์ของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา กล่าวไว้ว่า

พระองค์ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ทรงตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” นั่นคือต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน มิใช่การนำความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัว และทรงใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นั่นคือก่อนจะทำอะไรต้องมีความเข้าใจเสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหาทั้งทางด้านกายภาพ ด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น และระหว่างการดำเนินการนั้น จะต้องทำให้ผู้ที่เราจะไปทำงานกับเขาหรือทำงานให้เขานั้น

“เข้าใจ” เราด้วย เพราะถ้าเราเข้าใจเขาแต่ฝ่ายเดียว โดยที่เขาไม่เข้าใจเราประโยชน์คงจะไม่เกิดขึ้นตามที่เรามุ่งหวังไว้

“เข้าถึง” ก็เช่นกัน เมื่อรู้ปัญหาแล้ว เข้าใจแล้ว ก็ต้องเข้าถึง เพื่อให้เข้าไปสู่การปฏิบัติให้ได้ และเมื่อเข้าถึงแล้วจะต้องทำอย่างไรก็ตามให้เขาอยากเข้าถึงเราด้วย ดังนั้น จะเห็นว่าเป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งไปและกลับถ้าสามารถทำสองประการแรกได้สำเร็จ เรื่อง “การพัฒนา” จะลงเอยได้อย่างดีเพราะเมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกัน ต่างฝ่ายอยากเข้าถึงกันแล้ว การพัฒนาจะเป็นการตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ให้และผู้รับ

หลักการทรงงานอีก 3 หลักการมาคู่กันสำคัญที่สุดในการเริ่มทำโครงการถูกกล่าวถึงก่อนที่พระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเริ่มทำโครงการใดโครงการหนึ่งต้อง “ศึกษา

ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ภูมิสังคมและองค์รวม” ให้ชัดเจนแจ้งชัด ดังที่ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้กล่าวไว้ในคำสัมภาษณ์ว่า

ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่ง จะทรง “ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ” ให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้องเพื่อที่จะพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง ตรงความต้องการของประชาชน และทรงเตือนว่าการวางโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาประเทศนั้น ต้องให้ความเคารพและสอดคล้องกับ “ภูมิสังคม” โดย “ภูมิ” คือให้ความเคารพภูมิศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่รอบๆ ตัวเรา หรือภาษาชาวบ้านคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่อยู่รอบๆ ตัวเรา เนื่องจากแต่ละแห่ง แต่ละภูมิภาคแต่ละมมเมืองนั้น ลักษณะแตกต่างกัน โดยสิ้นเชิง

สำหรับ “สังคม” นั้น คือ คน โดยจะเห็นว่าความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม หลักปฏิบัติ ค่านิยมของคนที่อยู่ในท้องถิ่นต่างๆ แทบจะไม่เหมือนกันเลย จึงทรงกำชับว่าต้องให้ความเคารพต่อสองสิ่งนี้ รวมถึงต้องมีวิธีคิดอย่าง “องค์รวม” หรือมองอย่างครบวงจร ซึ่งไม่จำเป็นต้องผูกมัดติดตำราหรือวิชาการและเทคโนโลยีที่อาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย

เมื่อเริ่มดำเนินการพัฒนาแล้วต้องอาศัยการบริหารจัดการให้ทุกส่วนดำเนินการไปได้ด้วยดี บรรลุผลตามที่ตั้งไว้ พระองค์ทรงใช้หลักการสำคัญ 3 หลักการที่สอดประสานเป็นหนึ่งเดียวที่จะขับเคลื่อนการทำงานไปอย่างราบรื่นแต่ละขั้นตอน คือ “บริการรวม รู้ รัก สามัคคี และการมีส่วนร่วม” ดังที่ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้กล่าวไว้ในคำสัมภาษณ์ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นเรื่องการบริหารจัดการ ซึ่งดูเหมือนจะเป็นปัญหา และเป็นจุดอ่อนของบ้านเมืองเรา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องของการประสานงาน ประสานกิจกรรม การแบ่งหน้าที่กันทำ การใช้หลักสามัคคีธรรมในการดำเนินการรวมพลังกันแก้ไขปัญหา จึงทรงตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาขึ้น 6 แห่ง เน้นให้มี “การบริการรวม” ที่จุดเดียว เป็นรูปแบบการบริการแบบเบ็ดเสร็จ โดยแสดงให้เห็นถึงวิธีการทำงานร่วมกันที่ตั้งอยู่บนหลัก “รู้ รักสามัคคี” ซึ่งถือเป็นหลักการงานอีกประการหนึ่งพระองค์ทรงยึดหลักว่า ต้องมีพลังผลักดันให้เราปฏิบัติอยู่ตลอดเวลาและพลังผลักดันที่สำคัญที่สุด คือความรัก ความเมตตา ที่จะมีต่อครอบครัวเพื่อนร่วมชุมชน ประชาชน และประเทศชาติโดยส่วนรวม อย่าทำอะไรมองคนเดียวหรือเก่งคนเดียว ต้องตั้งอยู่บนหลักของความสามัคคี และ “การมีส่วนร่วม” ในการร่วมกันทำ ร่วมแก้ไข โดยใช้การ “ปรึกษาหารือ” ในการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น

คำว่า “รู้ รัก สามัคคี” เป็นคำสามคำ ที่มีค่าและมีความหมายลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถปรับใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย ดังนี้

รู้ : การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหาและรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา

รัก : คือความรัก เมื่อเรารู้ครบถ้วนกระบวนการแล้ว จะต้องมีความรักการพิจารณาที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้นๆ

สามัคคี : การที่จะลงมือปฏิบัตินั้น ควรคำนึงเสมอว่า เราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กรเป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

อีก 3 หลักการที่ผู้เขียนวิเคราะห์แล้วพบว่า เป็นผลสำคัญที่หลักการนี้ต้องเข้ามามีกระบวนการวิธิต่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนได้เป็นการสร้างคนไม่แบบก้าวกระโดด ทำแบบค่อยเป็นค่อยไป ทำจากจุดเล็กไปใหญ่ ตามแบบความพอดีกับศักยภาพของชุมชน นั่น คือ แก้ปัญหาที่จุดเล็ก ทำตามลำดับขั้น และเศรษฐกิจพอเพียง ดังที่ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้กล่าวไว้ในคำสัมภาษณ์ว่า

สำหรับการแก้ปัญหา พระองค์จะ “เริ่มจากจุดเล็กๆ” แก้ไขปัญหาที่คนมักจะมองข้าม และทุกๆ สิ่งต้องค่อยๆ ทำไป ค่อยๆ ก่อร่างสร้างตัวไปเรื่อยๆ และทำตามลำดับขั้น เริ่มจากสิ่งที่จำเป็นของประชาชนที่สุดก่อน คือ สุขภาพร่างกาย การมีอยู่มีกิน จากนั้นจึงเป็นเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ ตลอดจนถึง “ความพอเพียง” เหมือนการสร้างบ้านสิ่งแรกที่เราต้องทำนั้น คือ จะต้องวางฐานรากให้มั่นคง จะต้องวางเสาเข็มให้พร้อมเพรียงที่จะแบกน้ำหนักบ้านให้ได้ และต่อจากนั้นจะทำการต่อเติมรุดหน้าไปเรื่อยๆ อย่าใจร้อน ทำอะไรเกินตัว ถ้าเกินตัวเมื่อไหร่ นั้น ภูมิคุ้มกันจะไม่มีความเสี่ยงก็จะเกิดขึ้น หรือถ้าทำน้อยไปก็ขาดประสิทธิภาพ ฉะนั้นดังนั้น ต้องยึดความพอเพียง ความพอดี อย่างเต็มศักยภาพ ชีวิตทั้งชีวิตก็จะนำไปสู่ความมั่นคง สมดุล และยั่งยืน

ผู้เขียนสรุปได้ว่า หลักการ 10 พลัส เป็นหลักการนำทางในการทำงานที่สำคัญของความสำเร็จที่พระองค์ทรงทำสงครามกับความยากจน จนทำให้ประชาชนพ้นจากความยากจนสู่ระดับความ “พอเพียง” ไปตลอดชีวิตสำหรับผู้ปฏิบัติตามรอยทางของพระองค์สร้างไว้เป็นต้นแบบสิ่งสำคัญต้อง “เรียนรู้ ปรับตัวให้เหมาะสมกับตนเอง และรู้จักพึ่งตนเอง” สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์ นับว่า “หลักการที่ดีจะเป็นแนวทางให้กับนักพัฒนาสายเลือดพระราชฯ ใช้เป็นเครื่องมือหรือศาสตราวุธอันศักดิ์สิทธิ์ไปต่อสู้กับความยากจนจนได้รับชัยชนะทุกพื้นที่”

3.3.2 แนวพระราชดำริในการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเอง (Self-Reliance)

คำว่า “พึ่งตนเอง” เป็น 1 ใน 23 หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9) ซึ่งมีหลักการที่ระบุไว้ว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 21)

การพัฒนาตามแนวพระราชดำริสเพื่อแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นด้วยการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อให้ความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ต่อไป แล้วขั้นต่อไปก็คือการพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมและสามารถ “พึ่งตนเองได้” ในที่สุด ดังพระราชดำริความตอนหนึ่งว่า “...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ก่อนอื่นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดเพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญในระดับสูงขึ้นไป...”

แนวพระราชดำริในการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเอง เป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ให้ไว้กับเกษตรกรหรือการพัฒนาชนบทที่ต้องให้ชาวบ้านราษฎร และชุมชนหมู่บ้านที่อาศัยอยู่ฝึกให้รู้จักการพึ่งพาตนเองเป็นพื้นฐาน พระองค์จึงวางแนวทางไว้ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561: 55-58; มุลนิธิชัยพัฒนา, 2563, 20 เมษายน: ออนไลน์).

1. ทรงยึดหลักที่ไม่ใช้วิธีการสั่งการให้เกษตรกรปฏิบัติตาม เพราะไม่อาจช่วยให้คนเหล่านั้นพึ่งตนเองได้ เนื่องจากการปฏิบัติงานโดยไม่ได้เกิดจากความพึงใจ

๒. ทรงเน้นให้พึ่งตนเองและช่วยเหลือตนเองเป็นหลักสำคัญ พระองค์มักจะทรงทำหน้าที่กระตุ้นให้เกษตรกรทั้งหลายคิดหาหนทางที่จะช่วยตนเอง พึ่งตนเอง โดยไม่มีการบังคับ การแสวงหาความร่วมมือจากภายนอกต้องกระทำเมื่อจำเป็นจริง ๆ

๓. ทรงใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหลักสำคัญ ในการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด ดังพระราชดำรัสที่พระราชทานเนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ 31 ธันวาคม 2501 แก่ประชาชนชาวไทยทั้งหลาย ความตอนหนึ่งว่า

“...ภาระในการบริหารนั้นจะประสบผลด้วยดี ย่อมต้องอาศัยความรักชาติ ความซื่อสัตย์สุจริต ความสมัครสมานกลมเกลียวกัน ประกอบกับการร่วมมือของประชาชนพลเมืองทั่วไป ข้าพเจ้าจึงหวังว่าท่านทั้งหลายคงจะพยายามปฏิบัติกรณียกิจในส่วนของแต่ละท่านด้วยใจบริสุทธิ์ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทั้งนี้ เพื่อได้มาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนทั่วไป อันเป็นยอดปรารถนาด้วยกันทั้งสิ้น...”

4. ทรงใช้หลักประชาธิปไตยในการดำเนินการ เห็นได้ชัดเจนในทุกคราที่เสด็จพระราชดำเนินไป ทรงเยี่ยมเยียนประชาชน และเกษตรกรร้องทุกข์เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น หากเจ้าหน้าที่

ทักท้วงสิ่งใดทางวิชาการ จะทรงรับฟังข้อสรุปอย่างเป็นกลาง หากสิ่งใดที่เจ้าหน้าที่กราบบังคมทูลว่าปฏิบัติได้ แต่ผลลัพธ์อาจไม่คุ้มค่ากับเงิน ที่ลงไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงให้เปลี่ยนแปลงโครงการได้เสมอ

๕. ทรงยึดหลักสภาพของท้องถิ่นเป็นแนวทางในการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้งด้านสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น ในแต่ละภูมิภาคของประเทศ เพราะทรงตระหนักดีว่าการเปลี่ยนแปลงใดที่ดำเนินการโดยฉับพลันอาจก่อผลกระทบต่อค่านิยม ความคุ้นเคย และวิถีการดำรงชีพเป็นอย่างมาก ดังพระราชดำรัสในโอกาสที่กลุ่มสโมสร โรดาร์ต่าง ๆ ทั่วประเทศและผู้มีจิตศรัทธาเข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายเงิน โดยเสด็จพระราชกุศล สมทบทุนโครงการเนินดินแดง ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 30 มิถุนายน 2520 ความตอนหนึ่งว่า

“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา เพื่อที่จะให้เหมาะสมทุกประการ และให้ผู้ที่เราจะไปช่วยไม่กลายเป็นศัตรูของเรา...”

6. สร้างความแข็งแรงให้ชุมชน ด้วยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิต อันจะเป็นรากฐานนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในระยะยาว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ คือ แหล่งน้ำ เพราะเป็นปัจจัยสำคัญ ที่จะทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ต้องพึ่งพาอาศัยน้ำฝน มีโอกาสที่จะปลูกพืชได้ตลอดปี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง ที่จะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารได้ระดับหนึ่ง และเมื่อชุมชนแข็งแรงดีแล้ว ก็อาจจะมีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการยกระดับรายได้ของชุมชน เช่น เส้นทางคมนาคม ฯลฯ ซึ่งการพัฒนาในลักษณะที่เป็นการมุ่งเตรียมชุมชนให้พร้อมต่อการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างเป็นขั้นตอน ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 ความตอนหนึ่งว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับ...”

วิธีการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้นี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงชี้แนะว่า ควรจะต้องค่อย ๆ กระทำตามลำดับขั้นตอนต่อไป ไม่ควรกระทำด้วยความเร่งรีบซึ่งอาจเกิดความเสียหายได้

7. การส่งเสริมหรือสร้างเสริมสิ่งที่ชาวชนบทขาดแคลน และเป็นความต้องการอย่างสำคัญ คือ ความรู้ด้านต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงตระหนักว่า ชาวชนบทควรจะมีความรู้ในเรื่องของการทำมาหากิน การทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

โดยทรงเน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความสำเร็จในเรื่องการพึ่งตนเอง กระจายไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมีพระราชประสงค์ ที่จะให้ราษฎรในชนบทได้มีโอกาสได้รู้ได้เห็นถึงตัวอย่างของความสำเร็จนี้นี้ และนำไปปฏิบัติได้เอง วิธีการให้ความรู้แก่ประชาชนนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระราชดำริที่เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ในการพัฒนา ดังพระบรมราโชวาทเมื่อวันเสาร์ที่ 18 ตุลาคม 2523 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ความตอนหนึ่งว่า

“...การใช้เทคโนโลยีอันทันสมัยในงานต่าง ๆ นั้น ว่าโดยหลักการ ควรจะให้ผลมากในเรื่องประสิทธิภาพการประหยัด และการทุ่ม่แรงงาน แต่อย่างไรก็ตาม ก็คงยังจะต้องคำนึงถึงสิ่งอื่น เป็นพื้นฐานและส่วนประกอบของงานที่ทำด้วย อย่างในประเทศของเรา ประชาชนทำมาหาเลี้ยงตัว ด้วยการกลีกรรรมและการลงแรงทำงานเป็นพื้น การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปหรือเต็มขนาดในงานอาชีพหลักของประเทศ ย่อมจะมีปัญหา เช่นอาจทำให้ต้องลงทุนมากมายสิ้นเปลือง เกินกว่าเหตุ หรืออาจก่อให้เกิดการว่างงานอย่างรุนแรงขึ้นเป็นต้น ผลที่เกิดก็จะพลาดเป้าหมาย ไปห่างไกล และกลับกลายเป็นผลเสีย ดังนั้น จึงต้องมีความระมัดระวังมากในการใช้เทคโนโลยี ที่ปฏิบัติงาน คือควรพยายามใช้ให้พอเหมาะพอดีแก่สภาวะของบ้านเมืองและการทำกินของราษฎรเพื่อให้เกิดประสิทธิผลด้วย เกิดความประหยัดอย่างแท้จริงด้วย...”

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงจัดตั้งขึ้นเพื่อสนองพระราชโบายในการเสริมสร้าง การเรียนรู้แก่ประชาชนในชนบท ให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเป็นแหล่งค้นคว้าความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ ของเกษตรกร ทำหน้าที่เสมือนพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต เป็นศูนย์รวมของการศึกษาค้นคว้า ทดลอง วิจัย และแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพของราษฎรที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ และเมื่อค้นพบพิสูจน์ได้ผลแล้ว จะนำผลที่ได้ไปพัฒนาในหมู่บ้านใกล้เคียง ขยายผลแผ่กระจายวงกว้างออกไป เพื่อให้สำเร็จสูงสุดสู่ราษฎรต่อไป โดยทรงให้จัดตั้งศูนย์ศึกษา การพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริกระจายอยู่ในภาคต่าง ๆ ทั้ง 4 ภาค รวมจำนวน 6 ศูนย์ ได้แก่ (1) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (3) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (4) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (5) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (6) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งจะกล่าวถึงศูนย์ต่าง ๆ ต่อไป

8. ทรงนำความรู้ในด้านเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสมเข้าไปถึงมือชาวชนบทอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยทรงมุ่งเน้นให้เป็นขบวนการเดียวกันที่เป็นเทคโนโลยีทางการผลิตที่ชาวบ้านสามารถ รับไปและปฏิบัติได้ผลจริง ซึ่งในทางปฏิบัติเรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 9 ทรงเลือกใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ หลายประการ เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายที่ทรงมุ่งหวัง ดังกล่าวนั้น ซึ่งมีหลายแนวทาง เช่น

8.1 การรวมแบบกลุ่มประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาหลักของชุมชนชนบท ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง โดยเฉพาะการรวมตัวกันเป็นรูปของสหกรณ์ ดังนั้น ในทุกพื้นที่ที่เสด็จพระราชดำเนิน และมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ไม่ว่าลักษณะใด จะทรงเน้นเสมอถึงความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน หรือเพื่อให้การทำมาหากินของชุมชนโดยส่วนรวมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด เห็นได้ว่า กลุ่มสหกรณ์ในโครงการพระราชดำริที่ประสบความสำเร็จหลายโครงการนั้นพัฒนาขึ้นมาจากการรวมตัวกันของราษฎรกลุ่มเล็ก ๆ เช่น สหกรณ์หุบกะพง เกิดจากกลุ่มเกษตรกรที่ทำสวนผักในย่านนั้น เป็นต้น

8.2 การส่งเสริมโดยกระตุ้นผู้นำชุมชนให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนา เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทรงใช้ในบางพื้นที่ตามความเหมาะสม ทรงพิจารณาผู้นำโดยเน้นในด้านคุณธรรม ความโอปอ้อมอารี ความเป็นคน ในท้องถิ่นและรักท้องถิ่น จากนั้นทรงอาศัยโครงสร้างสังคมไทย โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์กระตุ้นให้ผู้นำชุมชน ที่มักจะมีฐานะดี ให้เป็นผู้ดำเนินการสร้างสรรคความเจริญให้กับท้องถิ่น โดยชาวบ้านที่ยากจนให้ความสนับสนุนร่วมมือ ซึ่งในที่สุดแล้วผลแห่งความเจริญที่เกิดขึ้นจะตกแก่ชาวบ้านในชุมชนนั้นทุกคน ดังพระราชดำรัสในพิธีพระราชทานพระพุทธรูปพระพิตรประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2516 ความตอนหนึ่งว่า

“...ในการทำงานทั้งปวงนั้น ทุกคนจะต้องตั้งใจจริง อดทนและขยันหมั่นเพียร ซื่อตรง เห็นอกเห็นใจ ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน มีเมตตาเมตตาใจมุ่งเจริญต่อกัน ยึดมั่นในสามัคคีธรรมความสุจริต ทั้งในความคิดและการกระทำ ถือเอาความมั่นคงและประโยชน์ร่วมกันเป็นจุดหมายสำคัญ กิจที่ทำ ทุกอย่างจึงจะสำเร็จผลอันสมบูรณ์...”

9. การส่งเสริมการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองนั้นจะต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนที่จะให้เกิดผลในทางความเจริญอย่างรวดเร็ว สิ่งสำคัญที่มีพระราชดำริอยู่เสมอ คือ ชุมชนจะต้องพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารก่อนเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงค่อยก้าวไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ การขยายการผลิตเพื่อการค้าใด ๆ ก็ตาม ทรงมีข้อสังเกตเกี่ยวกับความพร้อมในด้านการตลาด โดยเฉพาะในด้านความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีธุรกิจการเกษตรของชาวบ้านอย่างง่าย ๆ ซึ่งในเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระราชดำริแก่คณะกรรมการ กปร. และคณะเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2531 ณ ศาลาดุสิดาลัย ความตอนหนึ่งว่า

“...ในด้านหนึ่งที่ไม่เคยคิดกัน ในด้านการพัฒนา เช่น เจ้าหน้าที่บัญชี ถ้าหากว่าการเพาะปลูก ชาวบ้านทำการเพาะปลูก เมื่อมีผลแล้วเขาบริโภคเองส่วนหนึ่งอีกส่วนหนึ่งก็ขายเพื่อให้ได้มีรายได้ เมื่อมีรายได้แล้วก็ไปซื้อของที่จำเป็นและสิ่งที่จะมาเกี่ยวกิจการอาชีพ

ของตัว อย่างนี้ไม่ค่อยมีการศึกษากัน เมื่อผลดีอะไรแล้วก็จำหน่ายไปก็มีรายได้ก็ต้องทำ
บัญชี ชาวบ้าน ทำบัญชีบางทีไม่ค่อยถูก...”

สรุปแนวพระราชดำริการพัฒนาเพื่อพึ่งพาตนเองนั้นมีแนวคิดฝึกฝนตน สร้างวินัยตน ทำเอง
ด้วยตัวเองก่อน ซึ่งเริ่มต้นถ้าหน่วยงานหรือนักพัฒนา หรือนักวิจัย วิชาการ หรือ ผู้นำประเทศ หรือ
ผู้ท้องถิ่นต้องไม่ใช่วิธีการสั่งการชาวบ้านทำ ฝึกให้ชาวบ้านคิดหาช่องทางที่จะช่วยตนเอง พึ่งตนเอง ให้
เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) ใช้หลักประชาธิปไตยในการ
ดำเนินการ ยึดหลักสภาพของท้องถิ่น สร้างความแข็งแกร่งให้ชุมชนโดยมีโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ
คือ แหล่งน้ำ พยายามใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม และไม่ต้องรีบร้อนจะต้องทำอย่างค่อย
เป็นค่อยไป แนวคิดการพึ่งตนเองสามารถประยุกต์กับทฤษฎีใหม่ใน 3 ระบบ ดังนี้ (สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561: 165-166)

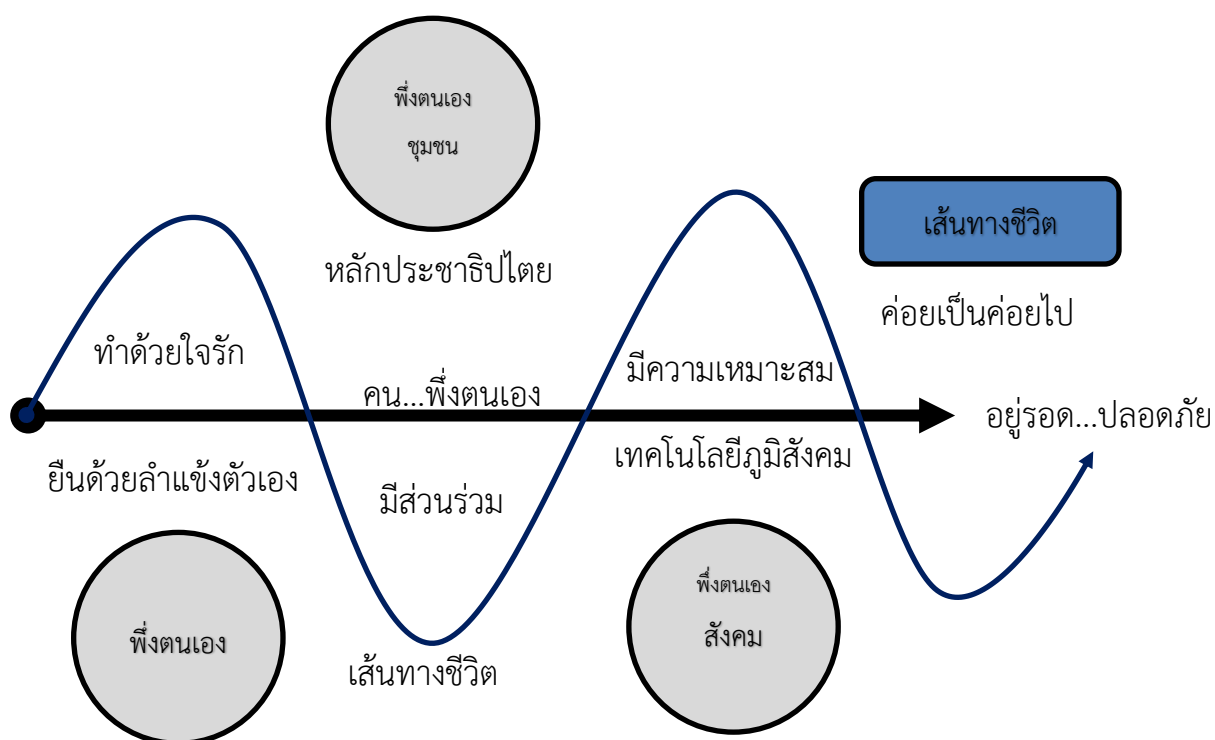
ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น เป็นการพึ่งตนเองในลักษณะของการเสริมสร้างพื้นฐานให้เกษตรกร
ยืนอยู่ได้บนลำแข้งของตนเอง ให้พออยู่ พอกิน โดยการจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและทำกินออกเป็น ๔
ส่วน ตามอัตราส่วน ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ ตามหลักการของทฤษฎีใหม่ เพื่อให้มีผลผลิตเพียงพอที่จะ
บริโภคภายในครัวเรือนก่อน หากมีส่วนเกินจึงนำไปแลกเปลี่ยน ซื้อขายในตลาดท้องถิ่น เข้าสู่การ
พัฒนาร่วมกันในระดับ ที่สองต่อไป

ทฤษฎีใหม่ขั้นกลาง เป็นการพัฒนาให้มีความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับชุมชน
หลังจากที่เกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ปฏิบัติในที่ดินของตนเองจนได้ผลแล้ว ไปสู่การเพิ่มการ
ผลิตและ ทำให้มีสินค้าและบริการในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น ด้วยการนำเอาผลผลิตส่วนเกินในแต่ละ
ครอบครัวมาจัดการร่วมกันในระดับชุมชน ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายทาง เช่น ผ่านการจัดตั้ง
กลุ่มการผลิตร่วมกัน รวมกลุ่มกันในรูปสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชน ร่วมมือกันด้านการผลิต
จัดการตลาดและพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่อยู่บนพื้นฐานของความสามัคคีใน
ท้องถิ่น เป็นต้น โดยมีพื้นฐานแนวคิดหลัก คือ มุ่งผลิตสินค้าและบริการเพิ่มขึ้นในชุมชนด้วยการ
แบ่งงานกันทำ เพื่อความประหยัดและคุ้มค่า ลดต้นทุน โดยการใช้ความสามารถและทรัพยากรที่มี
อยู่ในชุมชน ตลอดจนเน้นการแลกเปลี่ยนกันเองภายในชุมชนเป็นหลักเพื่อสร้างความเข้มแข็งขึ้น
พื้นฐานในชุมชนก่อน แม้ว่าชุมชนจะเริ่มมีความสัมพันธ์กับภายนอก มากขึ้นบ้างแล้วก็ตาม

ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า เมื่อชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้ว และดำเนินการผ่านพ้น
ขั้นกลาง เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรก็ควรพัฒนาไปสู่ขั้นก้าวหน้า โดยการพัฒนาชุมชนให้สามารถ
ติดต่อสัมพันธ์กับระบบตลาดและเศรษฐกิจนอกหมู่บ้าน เพื่อจำหน่ายผลผลิตส่วนเกิน จัดหาทุน
วิชาการ และแสวงหาความรู้ทางเทคโนโลยีและทรัพยากรจากภายนอกเพื่อใช้ในกิจการของชุมชน

ซึ่งหากชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น ก็อาจมีการเจรจาต่อรองความร่วมมือกับบริษัทต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของชุมชนและธุรกิจระหว่างประเทศเหล่านั้นได้

ผู้เขียนจึงสรุปเป็นภาพเส้นทางชีวิตเพื่อฟุ้งตนเอง ตามแนวคิดพระราชดำริมาประยุกต์กับภาพเส้นทางเดินทางของชีวิตที่มีขึ้นมีลงไปตามธรรมดา ดังนี้

ภาพที่ 3.20 สร้างภาพเส้นทางชีวิตเพื่อฟุ้งตนเอง (ปรับจากพระราชดำริการฟุ้งตนเอง)

3.4 โครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ราษฎร์ภาคภูมิ

ผู้เขียนภาคภูมิใจทุกโครงการที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9) ทุกโครงการทรงใช้พระปรีชาญาณ พระวิริยะ ทรงเสียสละเวลา ท่วมเทพระวรกายทรงงานหนัก นั่นยังความภูมิใจอย่างยิ่งต่อพระองค์ทรงทำเพื่อราษฎรของพระองค์เองอย่างแท้จริงแก่ผู้ที่อยู่ใต้ร่มพระโพธิสมภารณ์ของแผ่นดินไทยโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ แต่ในนิยามของคำว่า “ประทับใจ” เป็นความรู้สึกที่เชื่อมต่อการพัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน พัฒนาท้องถิ่น ในมิติสังคมศาสตร์ที่ที่ผู้เขียนได้ค้นคว้าพบ พระองค์ทรงเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นเป้าสำคัญ ซึ่งมีใจความสอน “นักพัฒนา” ไว้อย่างชัดเจนดังใจความระบุไว้ว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 28-29)

เป้าหมายในการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของคน โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ให้คนมีความสุข โดยต้องคำนึง เรื่องสภาพภูมิศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา เชื้อชาติ และภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม แม้ว่าวิธีการพัฒนามีหลากหลาย แต่ที่สำคัญคือนักพัฒนาจะต้องมีความรัก ความห่วงใย ความรับผิดชอบ และการเคารพในเพื่อนมนุษย์ จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเกี่ยวข้องกับมนุษยชาติ และเป็นเรื่องของจิตใจ การทำงานพัฒนาไม่ได้เป็นเรื่องการเสียสละเพียงอย่างเดียว เป็นการทำให้ตนเองด้วย เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องอยู่ด้วยกัน ถ้าเราอยู่อย่างสุขสบาย ในขณะที่คนอื่นทุกข์ยาก เราย่อมอยู่ไม่ได้ นักพัฒนาควรมีจิตสาธารณะ รักที่จะช่วยเหลือให้ผู้อื่นมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสอนอยู่เสมอว่า งานพัฒนานั้นต้องเป็นที่ต้องการของบุคคลเป้าหมาย และผู้ร่วมงานต้องพอใจ **งานพัฒนาเป็นงานยากและกินเวลานาน** ผู้ที่ทำงานพัฒนาหรือที่เรียกว่า **“นักพัฒนา”** จึงต้องเป็นผู้ที่อดทน เชื้อมั่นในคุณความดีมีใจเมตตา กรุณา **อยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ และอยากให้ผู้อื่นมีความสุข ต้องมีความรู้กว้างขวาง เพราะงานพัฒนาเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ มาก ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ เข้าใจ และยอมรับนับถือผู้อื่น** เพราะเป็นงานที่ไม่มีทางทำสำเร็จได้ โดยลำพังนอกจากนี้ นักพัฒนาต้องเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ถ้าคอร์รัปชันหรือโกงเสียเองแล้วก็จะเป็นที่เกลียดชัง ผู้อื่นไม่ไว้วางใจ หรือไม่เป็นตัวอย่างที่ดี เมื่อพัฒนาสำเร็จ มีความเจริญรุ่งเรือง ก็จะเกิดความสุขถ้วนทั่วทั้งบุคคลเป้าหมายและนักพัฒนาเอง ด้วยวิธีเช่นนี้ และด้วยความตั้งใจจะทำประโยชน์ให้แก่คนอื่นตัวเองจะลำบากเดือดร้อน ไม่สนใจ หรือหากเห็นว่าดีแล้ว ก็ต้องมีความตั้งใจ เข้มแข็ง และอดทนพอที่จะทำต่อไปโดยไม่ย่อท้อ

ดังนั้นคนที่เรียนสายการพัฒนาสังคมจึงต้องมีความอดทนอดกลั้น มีความมุ่งมั่นมาจะพยายาม จิตใจมีความเมตตา กรุณาทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การพัฒนาที่ต้องให้เกิดความยั่งยืนต้องอาศัยเวลาที่ยาวมาก กินเวลานาน ไม่สามารถทำงานแบบฉาบฉวย แต่ต้องทำงานแบบปักหมุด อย่างน้อย 3 ปีต่อเนื่อง ดังนั้นผู้ที่เป็นนักพัฒนาจึงต้องเรียนรู้โครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ไว้ให้ต่อเนื่องและสำคัญต้องเรียนรู้หลักการทรงงานของพระองค์ที่วางแนวทาง แนวปฏิบัติไว้อย่างดีเลิศแล้ว ผู้เขียนจึงขอนำตัวอย่างที่ระบุไว้ในหนังสือ “พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อประโยชน์สุขของปวงประชา” “ศาสตร์กษัตริย์” และ “การทรงงานพัฒนาประเทศ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” โดยมีโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลัด ห้องทดลองในพระราชวัง ชัยชนะแห่งการพัฒนา และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้วยการสรุปเฉพาะสาระสำคัญ ดังนี้

3.4.1 โครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดา

โครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดา ห้องทดลองในพระราชวัง เป็น 2 ประเภทโครงการ ได้แก่ โครงการที่ไม่ใช่ธุรกิจ และโครงการกึ่งธุรกิจ มีรายละเอียดสรุป ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 86-89)

“โครงการประเภทไม่ใช่ธุรกิจ นับเป็นต้นกำเนิดของโครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา เนื่องจากพระราชประสงค์เริ่มแรกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการดำเนินโครงการคือ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในระยะยาว เพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยทรงเริ่ม “นาข้าวทดลอง” และ “ป่าไม้สาธิต” ภายในพระตำหนักจิตรลดารโหฐานจากนั้นจึงมีโครงการประเภทไม่ใช่ธุรกิจเกิดขึ้นตามมาอีกหลากหลายโครงการ โดยได้รับคำปรึกษาสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องต่างๆ อาทิ กังหันลมระบบผลิตน้ำเย็นโดยใช้พลังงานความร้อนจากแก๊ส บ้านพลังงานแสงอาทิตย์ ระบบสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ระบบผลิตกระแสไฟฟ้าด้วยพลังงานลม และการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช ....โดยมีตัวอย่างที่น่าสนใจดังนี้

- นาข้าวทดลอง ในปี ๒๕๐๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมการข้าวจัดทำนาข้าวทดลองปลูกข้าวพันธุ์ต่างๆ ซึ่งทางราชการได้ขอพระราชทานเมล็ดพันธุ์ข้าวเปลือกที่ปลูกได้ส่วนหนึ่งไปใช้ในพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ และเก็บเมล็ดพันธุ์สำหรับไว้ใช้ในพระราชพิธีปีถัดไป

- ปลานิล ในปี ๒๕๐๘ สมเด็จพระจักรพรรดิแห่งญี่ปุ่น ขณะนั้นดำรงพระยศเป็นมกุฎราชกุมารเจ้าชายอากิฮิโตะ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายพันธุ์ปลาจากประเทศญี่ปุ่น (Tilapia Nilotica) จำนวน ๕๐ ตัว พระองค์ฯ ทรงเลี้ยงไว้ในบ่อปลาภายในสวนจิตรลดา โดยทรงปล่อยปลาด้วยพระองค์ฯ เอง และได้พระราชทานชื่อ ปลานิลพันธุ์ใหม่ว่า “ปลานิล” พร้อมทั้งพระราชทานพันธุ์ปลานิลดังกล่าวแก่กรมประมง เพื่อนำไปขยายพันธุ์ทั่วประเทศ...

...โครงการประเภทกึ่งธุรกิจ เป็นการศึกษาทดลองเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและจำหน่ายโดยไม่แสวงผลกำไรและไม่แข่งขันทางธุรกิจ แต่มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนได้บริโภคผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ภายในประเทศในราคาที่เป็นธรรม และนำรายได้มาใช้จ่ายพัฒนาโครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดาต่อไป โดย “โรงโคนม” เป็นโครงการกึ่งธุรกิจโครงการแรกที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น โดยมีพระราชประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ชาวไทยได้ดื่มนมซึ่งมีคุณค่าต่อร่างกาย และส่งเสริมให้เป็นอาชีพใหม่แก่เกษตรกร ในระยะแรกของการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม พระองค์ฯ ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สาธิตการปลูกหญ้าขึ้นในสวนจิตรลดา โดยวิธีทำ “นาหญ้า” เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำวิธีการนี้ไปทดลองปฏิบัติ...”

โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา เป็นโครงการที่เริ่มดำเนินการจากพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และดำเนินการต่อมาด้วยรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ดังนั้นทุกโครงการจึงสามารถเลี้ยงดูตนเองมีการจัดทำบัญชีแยกเป็นรายโครงการ ไม่เน้นธุรกิจเป็นหลัก ซึ่งมีผู้อำนวยการโครงการคนแรก คือ นายแก้วขวัญ วัชโรทัย เลขาธิการพระราชวัง ผู้อำนวยการโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา (พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา) ซึ่งได้เล่าให้ฟังว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 90-91)

“...ก่อนจะเริ่มโครงการฯ ต้องหักล้างถางพงและปรับพื้นที่ให้เรียบ เนื่องจากสมัยนั้นบริเวณสวนจิตรฯ ชุกชุมไปด้วยงู แล้วจึงเริ่มกิจการโครงการต่างๆ ในปี ๒๕๐๔ เป็นต้นมา ซึ่งในช่วงเริ่มต้นนั้นมีการทำนาข้าวทดลองและป่าไม้สาธิตในบริเวณที่ประทับ ได้ปลูกต้นไม้มานานชนิด โดยได้รับความช่วยเหลือจากกรมป่าไม้ และคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งคิดเฉลี่ยแล้วเป็นบริเวณที่ปลูกต้นไม้ถึง ๑๒๕ ไร่ คือปลูกประมาณ ๑ ใน ๔ ของบริเวณที่ประทับเมื่อมีพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการส่วนพระองค์ฯ ขึ้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผมเป็นผู้อำนวยการ มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับกิจการเกษตรในสวนจิตรลดา แล้วต่อมาจึงได้โปรดเกล้าฯ ให้เป็นเลขาธิการพระราชวัง โดยพระองค์ทรงย้ำด้วยว่าเป็นเลขาธิการพระราชวังแล้วอย่าทิ้งโครงการฯ...”

สรุปได้ว่าการจะนำความรู้ใด ผลผลิตใด สิ่งใด ๆ ก็ตามไปสู่การเผยแพร่ให้ราษฎรของพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 แล้วนั้นต้องผ่านการทดลอง พิสูจน์ให้ครบกระบวนการความรู้ เป็นประโยชน์สอดคล้องกับภูมิสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วยพระองค์เองก่อน จนได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุดจึงนำไปสู่การเผยแพร่ให้แก่ราษฎรได้ใช้ประโยชน์ต่อไป “ทรงเรียนรู้ด้วยหัวใจของพระองค์เอง คิด เรียนรู้ ทำ นำไปเผยแพร่ แก้ปัญหาด้วยพระองค์” จุดเริ่มเป็นการสร้างสิ่งที่ไม่ใช่ธุรกิจและกึ่งธุรกิจอยู่ที่โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา ห้องทดลองในพระราชวัง ดังที่กล่าวว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

“...ทรงใช้ศึกษา ค้นคว้า และทดลอง ในเรื่องต่างๆอย่างรอบคอบ จนมันพระทัยว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพสังคมไทยและสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น ก่อนที่จะพระราชทานแนวพระราชดำริเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ต่างๆ...”

เมื่อไม่มันพระทัยจะไม่ยอมนำแนวทางนั้นไปพระราชทานให้แนวพระราชดำริให้กับราษฎรหรือหน่วยงานในการพัฒนาสังคม หรือแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศแน่นอน

3.4.2 ชัยชนะแห่งการพัฒนา

คนที่เรียนสังคมศาสตร์การพัฒนาต้องรู้เรียนรู้การทำงานของมูลนิธิชัยพัฒนาที่มีชื่อที่มีความหมายสำคัญว่าชัยชนะแห่งการพัฒนา กระบวนการของมูลนิธิจะคงเหมือนกันทุกที่ที่มีการจัดตั้ง แต่มูลนิธิชัยพัฒนามีภารกิจสำคัญและเรื่องราวของการเกิดขึ้นดังบทสัมภาษณ์ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ที่ได้เล่าการทรงงานพัฒนาประเทศ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระสภการณการเรียนรู้ ตามรอยพระยุคลบาท มีใจความที่สำคัญ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 24 – 32)

“...เพราะพระองค์ทรงรักแผ่นดิน ทรงรักประชาชน จึงทรงทำทุกสิ่งทุกอย่างให้แผ่นดินให้ประชาชนมีความสุข พระองค์ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ทรงรับฟังปัญหา ทรงเข้าไปแก้ไขไม่ทรงวางเฉย ซึ่งพระองค์จะทรงวางเฉยก็ได้ จะส่งหน่วยราชการต่าง ๆ ไปก็ได้แต่ทรงเลือกที่จะทรงทำด้วยพระองค์เอง อันนี้คือจุดแตกต่าง จนกระทั่งต่างประเทศยกย่องพระองค์ว่าทรงเป็น Working Monarch พระเจ้าแผ่นดินที่ทรงงานมีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ไหนบ้าง ทรงงานต้องทรงพระดำเนินบุกลุยป่าลุยดงกลางค้ำกลางคืน ไม่ว่าฝนตกหรือแดดออกก็ตาม...”

“...วันหนึ่งหลายปีมาแล้ว พระองค์ทรงมีรับสั่งเป็นปริศนากับพวกเราที่ถวายงาน โดยทรงมีรับสั่งลอย ๆ ขึ้นมาว่า “ทำไมพระเจ้าอยู่หัวต้องเหน็ดเหนื่อยอยู่อย่างนี้ ที่ต้องเหน็ดเหนื่อยก็เพราะประชาชนยังยากจนอยู่และเมื่อเขายากจน เขาจึงไม่มีอิสรภาพ เสรีภาพและเมื่อเขาไม่มีอิสรภาพ เสรีภาพเขาจึงเป็นประชาธิปไตยไม่ได้” ฉะนั้นการปูพื้นฐานของประชาธิปไตย มิใช่เรื่องกฎหมาย ระเบียบกติกาดู เพียงอย่างเดียว หากพื้นฐานจริง ๆ คือต้องพัฒนาประชาชนให้หลุดพ้นจากความยากจนก่อน จึงจะเป็นประชาธิปไตยได้...”

แนวคิดการสร้างมูลนิธิชัยพัฒนา ใช้แบบการบริหารองค์กรเอกชน หรือ “NGO” “ทำแบบโจ” จุดเริ่มต้นของมูลนิธิชัยพัฒนาเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2531 โดยเกิดจากความล่าช้าของโครงการและส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 จึงได้ให้แนวทางการบริหารจัดการใหม่ ใช้เครื่องมือใหม่ ที่เรียกว่า “มูลนิธิชัยพัฒนา” โดยมีใจความสำคัญดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561: 152-153)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จึงทรงให้ก่อตั้ง “มูลนิธิชัยพัฒนา” ขึ้น ในรูปแบบขององค์กรเอกชน เพื่อให้การดำเนินการช่วยเหลือประชาชนสามารถกระทำได้ด้วยความรวดเร็ว และคล่องตัว เพื่อมุ่งสู่ชัยชนะแห่งการพัฒนา และการกินดีอยู่ดีของประชาชน ดังพระราชดำรัสพระราชทานเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๗ อันเป็นที่มาของชื่อมูลนิธิชัยพัฒนา ความตอนหนึ่งว่า

“...ชัยชนะของประเทศนี้ โดยงานของมูลนิธิชัยพัฒนานั้นก็คือ ความสงบ... เป็นเมืองไทยที่มีความเจริญก้าวหน้า จนเป็นชัยชนะของการพัฒนา ตามที่ได้ตั้งชื่อ มูลนิธิชัยพัฒนา ชัยของการพัฒนานี้มีจุดประสงค์ คือ ความสงบ ความเจริญ ความอยู่ดีกินดี...” และพระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ ความตอนหนึ่งว่า

“...มูลนิธิชัยพัฒนา มิได้มีหน้าที่โดยตรงที่จะบรรเทาทุกข์แก่ประชาชนให้มีกิน ให้สามารถที่จะดำเนินชีวิตที่สร้างสรรค์ โดยช่วยในการให้มีสิ่งที่เป็นอุปกรณ์ หรือจะเป็นสิ่งที่จำเป็นปัจจัย ให้สามารถที่จะทำการทำมาหากินโดยมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเกี่ยวข้องกับโครงการในด้านการเกษตรก็ได้ทำมาก และในด้านเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมก็ได้ทำ เพื่อที่จะให้ประชาชน มีคุณภาพชีวิตที่ดีที่สุด เป้าหมายก็คือความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ ซึ่งถือว่าเป็นชัยชนะ...”

นอกจากนี้การเริ่มต้นมูลนิธิชัยพัฒนา มีนัยสำคัญของการตั้งขึ้นด้วยเหตุผลแห่งการคล่องตัวในการทำงาน ตั้งใจความที่เป็นบทสัมภาษณ์ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ดังนี้

“...ในช่วงปี 2531 ขณะอยู่ที่จังหวัดสกลนคร มีเหตุการณ์หนึ่งคือ มีงานชิ้นหนึ่งล่าช้ามาก จนไม่ทันการณ์และส่งผลกระทบต่อผู้คนลำบาก และหลายครั้งเวลาเราไปทำงานแล้วต้องแข่งกับเวลา แข่งกับฤดูกาลของธรรมชาติไม่เช่นนั้นต้องรออีก 4-5 เดือน ประชาชนจะพลาดโอกาสต้องรอรอจรรอรอบ ต้องรอเริ่มต้นใหม่อีก เราจึงต้องรู้ช่วงจังหวะ ธรรมชาติ และธรรมชาติ ผมจึงมีธรรมอยู่ 2 ข้อ คนธรรมดา และธรรมชาติ เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้แล้ว พระองค์ตรัสถามผม “ทำแบบโจ” เป็นหรือเปล่า ทรงมีพระอารมณ์ขัน ทรงให้ความรู้และทดสอบเราว่าแบบฉบับโจ โจ คือทำแบบองค์กรเอกชน หรือ NGO นั่นเอง ถ้าเช่นนั้นต้องสร้างเครื่องมือใหม่ เพื่อให้การพัฒนาครบวงจร จึงทรงให้จัดตั้งมูลนิธิขึ้นมาพร้อมพระราชทานชื่อ “มูลนิธิชัยพัฒนา” ซึ่งทรงรับสั่งว่าพระองค์จะทรงเป็นองค์นายกิตติมศักดิ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นองค์ประธานกรรมการมูลนิธิ และโปรดเกล้าฯ ให้ผมเป็นกรรมการและเลขาธิการ พระองค์ทรงมีรับสั่งว่า การแก้ปัญหาของประชาชนและประเทศชาติไม่ใช่เรื่องง่าย เป็นงานยาก การเข้าไปดำเนินการแก้ไขปัญหา เหมือนกับการเข้าสงคราม แต่เป็นการทำสงครามที่ไม่ใช้อาวุธ เป็นการต่อสู้กับปัญหาเพื่อนำไปสู่ชัยชนะ โดยใช้กระบวนการพัฒนานำไปสู่ความสำเร็จ จึงเป็นที่มาของชื่อ “มูลนิธิชัยพัฒนา” ดังนั้น ในทัศนะของพระองค์ กระบวนการพัฒนาทั้งเรื่องสังคม การเมือง หรืออะไรก็ตาม ต้องพัฒนาคนด้วย

นอกจากนี้ ทรงมีรับสั่งว่าอย่าไปเรียกรั้วเขา แล้วพระองค์พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์มาให้ดำเนินงานจำนวนหนึ่ง เมื่อทำอะไรแล้วให้แจ้งข่าวสารเผยแพร่ให้ประชาชนรับรู้ และเมื่อเขาศรัทธา เขาก็จะให้เงินมาเอง เราจึงมีวารสารเผยแพร่ ออกสื่อเป็นข่าวบ้าง หลังจากนั้นก็ทรงมีรับสั่งในวันนั้น เงินบริจาคเข้ามาตลอด เรียกได้ว่ามีจำนวนเพียงพอ แล้วก็ไม่เคยหยุด ไม่ว่าจะพยายามวิกฤตหรือไม่ก็ตาม จำนวนเงินที่ได้รับบริจาคก็ยังคงเสี้ยนคงวาอยู่ตลอด เพราะฉะนั้นคำว่า

“ศรัทธา” จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนา รวมถึงการพัฒนาและแก้ปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถ้าแก้ตรงจุดนี้ไม่ได้ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ดังนั้น ต้องพัฒนาคนและอาศัย “ศรัทธา” การพัฒนาจึงจะประสบความสำเร็จ โดยตั้งแต่ปี 2531 เป็นต้นมาจนกระทั่งปี 2542 ผมจึงมี 2 มือ มือหนึ่งคือมือของหน่วยงานราชการ เป็นเลขาธิการ กปร. ใช้งบของทางราชการ ส่วนมืออีกข้างหนึ่งคือ เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ใช้งบส่วนพระองค์ ดังนั้นหลังจากตั้งมูลนิธิฯ ขึ้นมาแล้วงานจึงไม่สะดุด เนื่องจากมูลนิธิชัยพัฒนาสามารถทำงานได้ 24 ชั่วโมง สามารถส่งเตี้ยวันนั้นออกได้เตี้ยวันนั้นเลย หรือสามารถออกไปก่อน หรือจะใช้ไปเลยก็ได้ ถ้าทางนี้กระบวนการซ้ำ จะมาใช้ทีหลังก็ยังได้ เพราะฉะนั้น ก็ทำให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารงานมาก...”

ทั้งนี้ยังได้ระบุไว้ในบทสรุปของชัยชนะแห่งการพัฒนา เพื่อความผาสุกและประชาธิปไตยของชาวไทย ตามคำสัมภาษณ์ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561: 163)

ตลอดระยะเวลาแห่งการครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรง “ต่อสู้กับความยากจน” ด้วยการแก้ไขปัญหาและพัฒนาประเทศ เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด ช่วยให้ราษฎรโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ห่างไกลความเจริญและยากไร้ ได้กินดีอยู่ดีและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อาทิ ทรงดูแลรักษาและส่งเสริมสุขภาพประชาชน สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ด้วยการพระราชทานสิ่งจำเป็นหรือสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิต ส่งเสริมอาชีพและรายได้ ฯลฯ ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ และเมื่อพึ่งตนเองได้ก็จะมีอิสระและเสรีภาพ อันนำไปสู่การเป็น “ประชาธิปไตย” อย่างแท้จริง

ชี้ให้เห็นว่า มูลนิธิชัยพัฒนา ทำงานพัฒนาตลอด 24 ชั่วโมง ทำงานด้วยแรงศรัทธาจากประชาชน แก้ปัญหาประชาชนและประเทศชาติโดยไม่มีอาวุธ แต่ต้องใช้สติปัญญาเพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาให้สำเร็จนำไปสู่ชัยชนะที่ยั่งยืน

3.4.3 โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2561: 168-176) ได้อธิบายและรวบรวมแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9) ในการจัดตั้งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริไว้ทั่วประเทศ มีนัยสำคัญที่พึงประสงค์ในสาระสำคัญดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักถึงปัญหาพื้นฐานของเกษตรกรไทยที่วนเวียนอยู่กับเรื่องของปัญหาการขาดแคลนน้ำ ที่ทำกินและความเสื่อมโทรม ของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปัญหาดินเสื่อม ดินเปรี้ยว ดินเค็ม ฯลฯ และปัญหา

เรื่องความรู้พื้นฐานในด้านการทำเกษตรกรรม ซึ่งในแต่ละภูมิภาคจะมีปัญหา “เฉพาะ” แตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ขึ้น โดยมีแนวคิดที่สำคัญคือเป็น ศูนย์ศึกษา และ พัฒนา (Research & Development) เพื่อให้เกษตรกร ในพื้นที่และภูมิภาคนั้น ๆ ได้เรียนรู้เทคนิค วิธีการแก้ปัญหาจากของจริง ณ สถานที่จริงซึ่งได้จำลองสภาพโดยรวมทางกายภาพของแต่ละภูมิภาคมาย่อส่วนไว้ตลอดจนเพื่อให้เป็น “ต้นแบบของความสำเร็จ” หรือตัวอย่างของแนวทางการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ ให้เกษตรกรและบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจสามารถเรียนรู้และทำตามตัวอย่างได้โดยง่าย และขยายผลความสำเร็จสู่เกษตรกรและชุมชน

“ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ยังเป็น “ต้นแบบ” ของการบริหารที่เป็นการ “รวมศูนย์” โดยนำเอาส่วนราชการที่เกี่ยวข้องหลากหลายหน่วยงานมารวมไว้ ณ ที่แห่งเดียว และร่วมกันดำเนินงานโดยมีได้มีหน่วยงานใดเป็นเจ้าของ เพื่อเป็นจุดบริการเบ็ดเสร็จให้แก่เกษตรกร ซึ่งนับเป็นครั้งแรกของระบบบริหารราชการแผ่นดินไทยที่ได้มีการนำหน่วยงานต่าง กอง ต่างกรม ต่างกระทรวง มาทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนแนวคิดประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เป็นการผสมผสานความร่วมมือร่วมใจในการทำงานเพื่อประชาชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปัจจุบันประเทศไทยมีศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับสภาพปัญหาของแต่ละแห่งไว้อย่างชัดเจน และทรงให้ทำการศึกษาวิจัย และหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ เพื่อพัฒนาให้มีสภาพสมบูรณ์สามารถทำการเกษตรสอดคล้องตามบริบทของพื้นที่ทั้ง 6 แห่ง ตามเอกลักษณ์ “เฉพาะ” ปัญหาของแต่ละพื้นที่ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561: 171-175)

ศูนย์ที่หนึ่ง: **ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “ป่ายานาแห้ง ดินเลว... ก็พัฒนาได้”** พระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๒๒ ที่ตำบลเขาหินซ้อน อำเภอนมสาร จันทบุรี เนื่องจากสภาพพื้นที่เสื่อมโทรมไม่สามารถทำการเกษตรได้ เนื้อดินเป็นทราย มีการชะล้างพังทลายของดินสูง ขาดความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากการบุกเบิกป่าที่สมบูรณ์เพื่อปลูกพืชชนิดเดียว อาทิ อ้อย มันสำปะหลัง และยูคาลิปตัส ติดต่อกันเป็นเวลานาน โดยไม่มีการปรับปรุงบำรุงดิน ทำให้ดินแปรสภาพเป็นทราย ผลผลิตพืชที่ได้รับต่ำ... พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง**ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้น** เพื่อพัฒนาให้เป็นศูนย์ตัวอย่างด้านเกษตรกรรมที่สมบูรณ์แบบ มีการค้นคว้า ทดลอง และสาธิตการพัฒนาที่ทำกินของราษฎรให้มีความอุดมสมบูรณ์ โดยการพัฒนาที่ดินและแหล่งน้ำ พื้นฟูสภาพป่าและพืชพรรณธรรมชาติ วางแผนการเพาะปลูกและการ

เลี้ยงสัตว์ และส่งเสริมศิลปอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านและอุตสาหกรรมในครัวเรือน พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนวิชาชีพพระราชทานไว้ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ เพื่อให้มีการศึกษาการสีข้าวแบบสหกรณ์ และให้บริการช่วยเหลือเกษตรกรในหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ และบริเวณใกล้เคียง อีกทั้งเป็นแหล่งปลูกและรวบรวมพันธุ์พืชสมุนไพร ๔๐๐ กว่าชนิด โดยมีกรมพัฒนาที่ดินเป็นหน่วยงานหลักในการประสาน การดำเนินงานในพื้นที่...ผลสำเร็จของศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ ได้ขยายผลไปสู่พื้นที่ตำบลเขาหินซ้อน ตำบลเกาะขนุน และตำบลบ้านช่อง อำเภอนมสามัคคี และตำบลเสม็ดเหนือ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งประกอบด้วยหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ รวม ๑๔ หมู่บ้าน เนื้อที่ ๑๔๐,๗๘๙ ไร่...

ศูนย์ที่สอง: ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “การพัฒนาจากยอดเขาสู่ท้องทะเล” จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๒๔ ที่ตำบลคลองขุด อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ในอดีตที่ผ่านมาประชาชนได้รับความเดือดร้อนในการทำมาหากินเนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้และทะเลชายฝั่งใกล้เคียงอันเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมอย่างรุนแรง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำรวจข้อเท็จจริง ทรงพบว่า สภาพป่าชายเลนรอบชายฝั่งอ่าวคุ้งกระเบนซึ่งเป็นเขตป่าสงวนนั้น พื้นที่บางส่วนมีสภาพป่าเสื่อมโทรมลง และราษฎรได้บุกรุกเข้าไปจับจองและประกอบอาชีพอยู่จำนวนหนึ่ง พระองค์จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ขึ้น เพื่อศึกษาค้นคว้าปรับปรุงสภาพแวดล้อมด้านประมงชายฝั่ง เพื่อให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตเพื่อการพึ่งตนเองในระยะยาว...ศูนย์ฯ แห่งนี้ดำเนินงานในลักษณะ “สหวิทยาการ” โดยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน เพื่อสร้างรายได้และใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ หลายกิจกรรมครอบคลุมถึงการดูแลรักษาสภาพป่า โดยการส่งเสริมการปลูกพืช เลี้ยงปลา หอย กุ้งระบบปิด ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม รวมถึง นาเลนจากการเลี้ยงกุ้งมาใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรมต่อ โดยมีการดำเนินงานในกิจกรรมที่สำคัญ อาทิ การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเกษตรกรในพื้นที่รอยต่อป่าชายเลนและเชิงเขา การอนุรักษ์ป่าชายเลน ที่สมบูรณ์รอบอ่าวคุ้งกระเบน การส่งเสริมและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง โดยมีกรมประมง เป็นหน่วยงานหลักในการประสานการดำเนินงานในพื้นที่...ผลสำเร็จของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ทำให้สามารถพัฒนาและฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งให้คงความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายของนกเพิ่มขึ้น หญ้าทะเลมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ความหนาแน่นของสัตว์น้ำกลุ่มหอยเพิ่มขึ้น ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้เพิ่มขึ้น ปลาพะยูนหวนคืนกลับมาสู่อ่าวคุ้งกระเบน คุณภาพน้ำและดินอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน เป็นผลให้ระบบนิเวศในอ่าวคุ้งกระเบน มีความสมบูรณ์ทั้งชนิดและปริมาณสัตว์น้ำ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของชาวประมงขนาดเล็กดีขึ้น

ศูนย์ที่สาม: ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “ป่าพรุเสื่อมโทรม สะสมดินเปรี้ยว แกล้งดินอย่างเดียว พัฒนาได้ยั่งยืน” ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทองอัน

เนื่องมาจากพระราชดำริ จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๒๕ ที่ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส สภาพพื้นที่เดิมเป็น “ดินพรุ” ซึ่งเป็นดินเปรี้ยวและคุณภาพต่ำ ศูนย์ฯ แห่งนี้จึงทำหน้าที่ศึกษาวิจัยดินพรุและพัฒนาดินอินทรีย์ ให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรม ได้มากที่สุด ตามแนวพระราชดำริ “โครงการแก้มดิน” พร้อมทั้งส่งเสริมพัฒนาอาชีพ ทั้ง การเกษตร เลี้ยงสัตว์ และการเกษตรอุตสาหกรรมที่เหมาะสม กับสภาพพื้นที่ ตลอดจนส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และรักษาระบบนิเวศวิทยา ให้คงความสมบูรณ์ เพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ พระราชทาน พระราชดำริให้ศูนย์ฯ แห่งนี้ ทดลองทำไบโอดีเซล นำน้ำมันปาล์มบริสุทธิ์มาใช้กับเครื่องจักรกล ทางการเกษตร ต่อมาสำนักวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ร่วมกับศูนย์ศึกษาการ พัฒนาพืกลูกทองฯ นาน้ำมันปาล์ม และน้ำมันพืชที่ใช้แล้วมาผลิตน้ำมันไบโอดีเซล เป็นพลังงาน ทดแทนน้ำมันเชื้อเพลิง โดยมีกรมพัฒนาที่ดินเป็นหน่วยงานหลักในการประสานการดำเนินงานใน พื้นที่...ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพืกลูกทองฯ ได้ถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีในการแก้มดินให้แก่ เกษตรกรในพื้นที่ต่าง ๆ ที่ประสบปัญหาดินเปรี้ยวจัด จนสามารถปลูกพืชตามหลักเกษตรทฤษฎี ใหม่ได้

ศูนย์ที่สี่: ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “สร้างนา เพิ่มป่า พัฒนาชีวิตที่พอเพียง” จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๕ ที่ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักประสบปัญหาดินคุณภาพ ต่ำ ไม่สามารถอุ้มน้ำไว้ได้และมีความเค็ม เนื่องจากขาดความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ น้ำ และแร่ธาตุ แหล่งน้ำธรรมชาติมีไม่เพียงพอ ทำให้ดิน ขาดความชุ่มชื้น ส่งผลต่อการเพาะปลูก และ มีการแผ้วถางป่าเพื่อประกอบอาชีพ จนทำให้แหล่งต้นน้ำ และระบบนิเวศถูกทำลาย... พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอัน เนื่องมาจากพระราชดำริขึ้น เพื่อเป็นแบบจำลองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นพื้นที่ส่วน ย่อที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหา และศึกษาวิธีการพัฒนาของภูมิภาคนี้ได้อย่างเหมาะสม โดยมุ่ง ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เน้นในด้านการปรับปรุงบำรุงดิน การเร่งรัดพัฒนาป่าไม้โดยอาศัยระบบชลประทาน และการปลูก พืชเศรษฐกิจที่มีผลต่อการเพิ่มรายได้ของเกษตรกร สำหรับเป็นตัวอย่างอันจะนำไปสู่ความสามารถ ในการพึ่งตนเองได้ต่อไป และให้ราษฎรนำไปปฏิบัติในพื้นที่ของตนเองได้...กิจกรรมสำคัญที่ ดำเนินการในศูนย์ฯ อาทิ การพัฒนาป่าไม้ในเขตปริมณฑลของศูนย์ฯ ด้วยระบบชลประทาน การ พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภค การส่งเสริมพัฒนาอาชีพการเกษตร ปศุสัตว์ และประมง รวมถึงการปลูกยางพารา ส่วนด้านการพัฒนาที่ดิน เน้นการจัดการดินลูกรังเพื่อปลูกไม้ ผล โดยมีกรมชลประทานเป็นหน่วยงานหลักในการประสานการดำเนินงานในพื้นที่ ผลการศึกษา วิจัย ทดลอง ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ประสบความสำเร็จและ มีความโดดเด่นมาอย่าง

ต่อเนื่อง มีผลการทดลองกว่า ๒๐๐ เรื่อง สามารถพลิกฟื้นป่า ๑๑,๐๐๐ ไร่ ที่เคยแห้งแล้งกลับชุ่มชื้นเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย จากพื้นที่แล้งน้ำ ๒,๓๐๐ ไร่ กลับมีน้ำเพียงพอตลอดปี

ศูนย์ที่ห้า: ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ “**ต้นทางเป็นป่าไม้ ปลายทางเป็นประมง ระหว่างทางเป็นเกษตรกรรม**” จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๒๕ ที่บริเวณป่าขุนแม่กวง อำเภอต๋อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ในคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ เสด็จฯ ไปทรงตรวจเขื่อนห้วยฮ่องไคร้ตอนล่าง ทรงพบว่าผืนดินดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ซึ่งเกิดจากการลักลอบตัดไม้และจากไฟไหม้ป่า และดินส่วนใหญ่ถูกชะล้างเหลือเป็นหินลูกรังและกรวด พระองค์จึงทรงขอใช้บริเวณลุ่มน้ำห้วยฮ่องไคร้ทั้งลุ่มน้ำจัดตั้งเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนา ห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และได้พระราชทานแนวทางการดำเนินงานเน้นการศึกษาค้นคว้ารูปแบบที่เหมาะสมของการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธาร เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ รวมทั้งรูปแบบการพัฒนาต่าง ๆ ที่ทำให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้ โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อาทิ การพัฒนาให้เน้นเรื่องการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารเป็นพิเศษ ได้แก่ การปลูกป่าในพื้นที่ที่มีการนาระบบชลประทานภายนอกเข้ามาเสริม การปลูกป่าตามแนวร่องเขาโดยใช้ฝายกักเก็บน้ำขนาดเล็กรักษาความชุ่มชื้นหรือที่เรียกว่า ฝายชะลอความชุ่มชื้น (Check Dam) ซึ่งจะช่วยชะลอการไหลของน้ำและเก็บกักน้ำ รวมถึงตะกอนดิน เพื่อรักษาความชุ่มชื้นของพื้นที่ลุ่มน้ำไว้ โดยเฉพาะในฤดูแล้ง วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างฝาย เป็นวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นคือ ไม้ไผ่และก้อนหิน...การพัฒนาโดยการปลูกป่าในเขตพื้นที่รับน้ำฝน ศึกษากระบวนการควบคุมไฟป่าด้วยระบบป่าเปียก หรือที่เรียกว่า แนวป้องกันไฟป่าเปียก (Wet Fire Break) ซึ่งเป็นผลจากการทำงานของระบบก้างปลา หรือคูน้ำที่ขุดต่อเชื่อมจากลำห้วยธรรมชาติในลักษณะแผ่กระจายเป็นก้างปลา ที่ช่วยกระจายความชื้นเข้าสู่ผืนป่า จนสามารถทำหน้าที่เป็นแนวป้องกันไฟป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับงานศึกษาพัฒนาป่าต้นน้ำลำธาร นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้ราษฎรในหมู่บ้านที่อยู่บริเวณรอบอ่างเก็บน้ำห้วยฮ่องไคร้เข้ามาอยู่ในแผนงานโครงการ โดยให้กรมประมงวางแผนจัดระบบการจับสัตว์น้ำ ให้พัฒนาพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ และให้ศึกษาผลผลิตเกษตรเพื่ออุตสาหกรรม เช่น หอม กระเทียม หนุ่ยหวาน รวมทั้งสมุนไพร ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยและไม้หอม โดยมีกรมชลประทานเป็นหน่วยงานหลักในการประสาน การดำเนินงานในพื้นที่...ผลการดำเนินงานของศูนย์ฯ ได้ขยายผลให้มีการก่อสร้างฝายทั้งในรูปแบบฝายผสมผสาน ฝายกึ่งถาวร และฝายถาวร รวมทั้งสิ้นกว่า ๒๖,๓๙๑ แห่งในพื้นที่ต่าง ๆ

ศูนย์ที่หก: ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “**ฟื้นดิน คืนป่า พัฒนาคุณภาพชีวิต**” จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๒๖ ในเขตพื้นที่ของพระราชานิเวศน์มฤคทายวัน ที่ตำบลห้วยทรายและตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ในอดีตพื้นที่นี้มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าโดยเฉพาะเนื้อทรายอาศัยอยู่จำนวนมาก จึงได้ชื่อว่า

“ห้วยทราย” ภายหลักราชฎรจากพื้นที่ต่าง ๆ อพยพเข้ามาอาศัยทำกินโดยบุกรุกแผ้วถางป่า ทำการเกษตรอย่างผิดวิธี ทำให้พื้นที่บริเวณนี้แปรสภาพอย่างรวดเร็ว ดินกลายเป็นดินทราย และดินดานที่ไม่มีแร่ธาตุ ส่งผลให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ จึงมีพระราชดำริให้พัฒนาพื้นที่ห้วยทรายให้เป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ เพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ด้วยการปลูกป่าและจัดหาแหล่งน้ำ โดยจัดให้ราษฎรที่ทำกินเดิมได้มีส่วนร่วมในการรักษาป่าไม้และได้ประโยชน์จากป่าไม้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเกษตรกรรมที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพืชจากพระราชดำริ ที่นำไปสู่ทฤษฎี การป้องกันการเสื่อมโทรม และพังทลายของดิน โดยทรงศึกษาถึงศักยภาพ “หญ้าแฝก” และ ได้พระราชทานพระราชดำริให้ดำเนินการศึกษาที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ซึ่งมีทรายแข็ง ดินเหนียว หินปูน และแร่ธาตุต่าง ๆ รวมตัวกันเป็นแผ่นแข็งคล้ายหิน ยากที่พืชชั้นสูงจะเจริญเติบโต เมื่อปลูกหญ้าแฝกในดินดานพบว่า รากหญ้าแฝกสามารถหยั่งลึกลงไปใ้เนื้อดินดานทำให้ดินแตก่วนขึ้น ส่วนหน้าดิน จะมีความชื้นเพิ่มขึ้น...ศูนย์ฯ แห่งนี้จึงเป็นแบบอย่างของการฟื้นดินโดยปลูกหญ้าแฝก เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำในรูปแบบต่าง ๆ ตามแนวพระราชดำริ และการพัฒนาฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรม โดยวิธีการให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการปลูก ปรับปรุง และรักษาสภาพป่า พร้อม ๆ กับมีรายได้และผลประโยชน์จากป่าด้วย โดยมีกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนเป็นหน่วยงานหลักในการประสานการดำเนินงานในพื้นที่ ผลสำเร็จยิ่งของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ คือการพลิกฟื้นผืนดินทราย ที่เสื่อมโทรม ซึ่งยากต่อการปลูกพืชผลใด ๆ กลับเป็นดินที่อุดมสมบูรณ์ด้วยการปลูก “หญ้าแฝก” อันเป็นแนวพระราชดำริทฤษฎีการป้องกันการเสื่อมโทรมและพังทลายของดิน ซึ่งประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้เชื่อมั่นว่าแนวพระราชดำรินำหญ้าแฝกไปปลูกต่างพบว่า นอกจากหญ้าแฝกจะช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำแล้ว ยังสามารถแก้ปัญหาความแห้งแล้ง ใ้ใช้เป็นปุ๋ยเป็นอาหารให้โค กระบือ และนำไปทาเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ รวมทั้งปลูกเป็นพันธุ์ไม้ขายได้ ตลอดจนสามารถป้องกันน้ำท่วมได้ เนื่องจากคุณสมบัติของหญ้าแฝก ที่สามารถดูดซับและชะลอการไหลบ่าของน้ำได้ นับเป็นแบบอย่างที่ดีของการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผืนดินที่เคยแห้งแล้งจากการถูกทำลายมาเป็นเวลาหลายสิบปี ได้พลิกฟื้นกลับคืนสู่ ความอุดมสมบูรณ์เฉกเช่นเดิมอีกครั้ง

เมื่อพิจารณาอย่างรอบคอบพบว่า ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทั้ง 6 แห่งเกิดขึ้นจากปัญหาเชิงพื้นที่และส่งผลกระทบต่อคนในท้องถิ่น สร้างความเสียหาย ความทุกข์ยากให้กับประชาชน กำลังของประชาชนคนรากหญ้า คงไม่เพียงพอสำหรับการแก้ไขปัญหาได้ ต้องเป็นพลังแห่งแผ่นดิน คือ “พระราชา” เท่านั้นที่จะมาช่วยเหลือความทุกข์เข็ญของราษฎรได้ ซึ่งนั่นก็เป็นเรื่องจริงที่ความทุกข์ยากเข็ญใจของคนทั้งแผ่นดินถูกประทับไว้ในความตั้งพระทัยของพระองค์ในการทรงงานเพื่อคนทั้ง

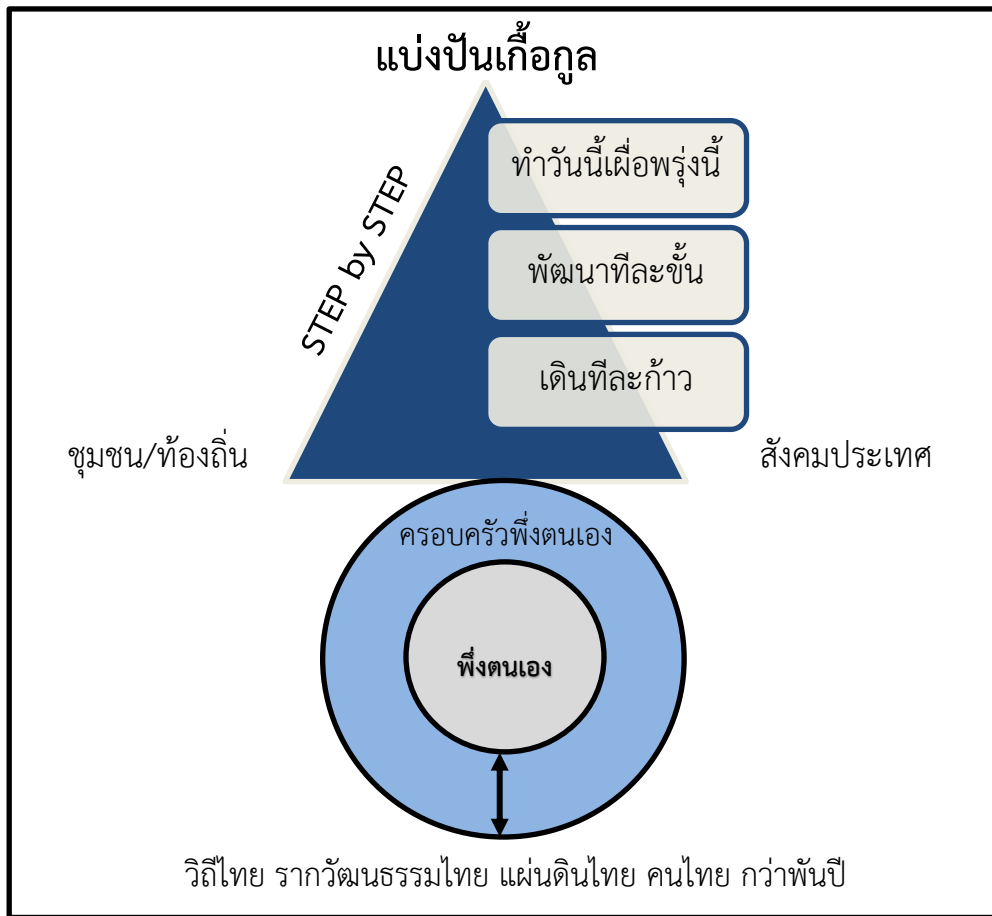
แผ่นดินอย่างแท้จริง และศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทุกศูนย์ต้องมีน้ำเป็นหัวใจ มีเกษตรเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนได้ แก้ไขตามบริบททางภูมิสังคมนั้น อาทิ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แก้ไขเรื่องสภาพพื้นที่เสื่อมโทรมไม่สามารถทำการเกษตรได้ เนื้อดินเป็นทราย มีการชะล้างพังทลายของดินสูง ขาดความอุดมสมบูรณ์ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “การพัฒนาจากยอดเขาสู่ท้องทะเล” แก้ไขพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลใกล้เคียงอันเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมอย่างรุนแรง พื้นที่บางส่วนมีสภาพป่าเสื่อมโทรมลง และราษฎรได้บุกรุกเข้าไปจับจองและประกอบอาชีพอยู่ จึงใช้ศาสตร์ “สหวิทยาการ” เข้าช่วยแก้ไขปัญหา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สภาพพื้นที่เดิมเป็น “ดินพรุ” ซึ่งเป็นดินเปรี้ยวและคุณภาพต่ำ เกิดแนวพระราชดำริ “โครงการแก้มดิน” ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักประสบปัญหาดินคุณภาพต่ำ ไม่สามารถอุ้มน้ำไว้ได้และมีความเค็ม ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ “ต้นทางเป็นป่าไม้ ปลายทางเป็นประมง ระหว่างทางเป็นเกษตรกรรม” ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “อดีตพื้นที่นี้มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าโดยเฉพาะเนื้อทรายอาศัยอยู่ เหนจานวนมาก จึงได้ชื่อว่า “ห้วยทราย” ภายหลังราษฎรจากพื้นที่ต่าง ๆ อพยพเข้ามาอาศัยทำกินโดยบุกรุกแผ้วถางป่า ทำการเกษตรอย่างผิดวิธี ทำให้พื้นที่บริเวณนี้แปรสภาพอย่างรวดเร็ว ดินกลายเป็นดินทราย และดินดานที่ไม่มีแร่ธาตุ ส่งผลให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ชี้ให้เห็นว่า การทรงงานของพระองค์เต็มไปด้วยปัญหา ความยากลำบาก ความทุกข์ยากเชิงใจ การอดอยาก ความไม่สมบูรณ์ของแผ่นดิน น้ำ ป่า ประชาชนทั้งสิ้น ทำให้ผู้เขียนนึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อสรรพสิ่งบนแผ่นดินไทยแล้ว “น้ำตาไหล ขอเทิดทูลภักดีไว้เหนือเกล้า” อย่างหาที่สุดมิได้จริง ๆ ทั้งมากกับพระปรีชาญาณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระองค์คือ “ผู้เป็นมหัศจรรย์แห่งการพัฒนา”

3.5 บทสรุป

“ไม่มีผู้ใดในโลกใบนี้ ณ ปัจจุบันจะเทียบพระองค์ได้ ผู้เห็นความจริงแท้ ผู้เป็นดั่งน้ำทิพย์ชะโลมแผ่นดินอันหืดแห้งกลับฟื้นชีวิต” ศาสตร์ วิธีคิด ปรัชญา แนวปฏิบัติ พระจริยวัตร เป็นแบบใดใส่ใจในความแท้จริงเพื่อสรรพสิ่งเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม สำหรับนักพัฒนาหรือผู้ที่เรียนในศาสตร์การพัฒนาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น การบริหารการพัฒนา หากไม่ได้เรียนศาสตร์พระราชาสั่งว่า คุณเรียนกะพืดของความรู้ด้านการพัฒนา คุณไม่ได้เรียนแก่นแท้ของศาสตร์การพัฒนาอย่างแท้จริง ดังนั้นศาสตร์พระราชาก็เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจำต้องเรียนรู้ เรื่องสำคัญดังนี้

- 1) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) ทฤษฎีใหม่
- 3) หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9
- 4) โครงการส่วนพระองค์
- 5) มุลนิธิชัยพัฒนา
- 6) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทั้ง 6 แห่งทั่วประเทศ
- 7) แนวพระราชดำริการพึ่งตนเอง

สิ่งที่ผู้เขียนตระหนักรู้ว่า พระองค์กำลังสอนเราให้มีอยู่มีกิน พึ่งพาตนเอง คอยพัฒนาไปที่ละก้าวอย่างมั่นคง ไม่ต้องเลียนแบบใคร มีวัฒนธรรม มีประเพณีดีงาม มีความเจริญที่พอดีกับพวกเรา เรามีรากเหง้ากว่า 1,000 ปี ย่อมมีดีอยู่ในตัวเอง อย่าคิดแค้นวันนี้จึงเหลือชีวิตคิดในวันพรุ่งนี้ด้วยเมื่อ “มีต้องแบ่งปัน” ผู้เขียนจึงสรุปไว้ตามแนวคิดของผู้เขียนไว้เป็นภาพที่สะท้อนว่า “หัวใจแห่งการพัฒนา” ต้องเริ่มจากตัวเอง ครอบครัว ทำไปอย่างมั่นคง และแบ่งปัน ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.21 หัวใจของการพัฒนาแนวคิดภูมิทัศน์ ภูมิภาคชะโนด

คำถามท้ายบท

จงอธิบายและตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้องที่สุด?

- 1) จงอธิบายคำว่า “ศาสตร์พระราช” มาพอสังเขปอย่างเข้าใจ?
- 2) จงอธิบายคำว่า “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาให้ละเอียด?
- 3) อะไรเรียกว่า “ทฤษฎีใหม่”?
- 4) หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มี 23 หลักการ ให้นักศึกษาเลือก 10 หลักการที่สอดคล้องกับการพัฒนาสังคม และอธิบายเชื่อมโยงตามมิติสังคม?
- 5) จงเลือกอธิบาย กิจกรรมที่โดดเด่นในโครงการส่วนพระองค์ มาให้ละเอียดชัดเจน?
- 6) การจัดตั้ง “มูลนิธิชัยพัฒนา” มีที่มาอย่างไร? เพื่ออะไร?
- 7) จงเลือกอธิบาย 1 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ จากทั้ง 6 แห่งทั่วประเทศ ที่ตั้งอยู่ในภาคของนักศึกษาที่เป็นภูมิลำเนาปัจจุบัน?
- 8) จงอธิบายแนวพระราชดำริการพึ่งตนเอง มาให้ละเอียด?
- 9) จงวิเคราะห์เชิงเหตุผล เปรียบเทียบกับสภาวะปัจจุบันกับแนวคิด “หัวใจของการพัฒนาแนวคิดภูสិษฐ์ ภูคำชะโนด” อย่างเป็นเหตุเป็นผล?
- 10) จงอธิบายคำว่า “1 ไร่ สองแสน” ว่าทำอย่างไร? และจะนำไปใช้ประโยชน์กับอาชีพของนักศึกษาได้อย่างไร? ถึงจะยั่งยืน?

เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงทั่วไป

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ. (2550). **หลักการทรงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: สศช.

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2558). **ตามรอยพ่อ...อยู่อย่างพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ดี-วิทย์.

_____. (2558). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชา SIM2110 เศรษฐกิจสังคมตามแนว**

พระราชดำริ (Social-Economics under the Royal Initiatives). เอกสาร

ประกอบการสอนแขนงวิชาการจัดการพัฒนาสังคม สาขาวิชาการจัดการสังคมและ

วัฒนธรรม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

สวนสุนันทา.

_____. (2561). **ราชภัฏพัฒนฯ ท้องถิ่น: มโนทัศน์การแก้ปัญหาความยากจน**. สาขาวิชาการ

จัดการสังคมและวัฒนธรรม แขนงวิชาการจัดการพัฒนาสังคมภาคสังคมศาสตร์ คณะ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

_____. (2561). **หนึ่งไร่สองแสน ภายใต้งานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาพื้นที่หนึ่งไร่สองแสน**

ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพ้นจากความยากจนระดับครัวเรือน

กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคม บ้านสารภี จังหวัด

สมุทรสงคราม. รายงานฉบับสมบูรณ์วิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

มูลนิธิสิริกรรมธรรมชาติ. (2563). **ทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง**. สืบค้นวันที่ 27 เมษายน

2563 จาก <http://agrinsure.or.th/node/169>

มูลนิธิชัยพัฒนา. (2563). **แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจาก**

พระราชดำริ (SELF RELIANCE). สืบค้นวันที่ 20 เมษายน 2563 จาก

http://www.chaipat.or.th/site_content/70-3/283-self-reliance.html

สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2562). **รายงานผลการดำเนินงาน โครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์**

เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ภายใต้อุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย

ราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. สถาบันวิจัยและพัฒนา ร่วมกับ คณะและวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **การทรงงานพัฒนา**

ประเทศ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ้ง.

_____. (2551). **เรียนรู้หลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: ๒๑ เซ็นจูรี.

_____. (2554). **พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.

_____. (2561). **ศาสตร์กษัตริย์**. กรุงเทพฯ: ศสช.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2560).

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. พิมพ์ครั้งที่ 13.

กรุงเทพฯ: สำนักงาน กปร.

แผนบริหารการสอนบทที่ 4

กระบวนการพัฒนาสังคมไทยแบบรัฐธำธิปัตย์

หัวเรื่อง

1. แนวคิดของหน่วยงานรัฐกับการพัฒนาชุมชน
2. โครงการพัฒนาชุมชนของรัฐธำธิปัตย์
3. โครงการพัฒนาชุมชนของฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
4. บทสรุป

ความคิดรวบยอด

“กระบวนการพัฒนาสังคมไทยแบบรัฐธำธิปัตย์” เป็นแนวคิดการพัฒนาสังคมที่ปัจจุบันต้องดำเนินการตามกรอบวิธีการพัฒนาประเทศของระบบราชการไทย ดังนั้นยังเป็นการพัฒนาประเทศแบบเชื่อผู้นำ เชื่อผู้ที่มีตำแหน่งสูง เชื่อผู้ที่มีความรู้สูง เชื่อระบบราชการไทย ยังเป็นแนวทางการพัฒนาแบบบนลงล่างตั้งแต่เมื่อ 200 ปีที่แล้ว ทำให้กิจกรรมโครงการเกิดขึ้นจากแนวคิดของผู้นำ ผู้บริหาร นักวิชาการ ข้าราชการมากกว่าเกิดจากความต้องการโดยตรงของคนในท้องถิ่น คนในพื้นที่พัฒนา จึงต้องออกแบบการพัฒนาสังคมท้องถิ่นแบบใหม่ให้บูรณาการหน่วยงานด้านการศึกษาเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาด้วยเพราะมีเครื่องมือการวิจัย การเรียนการสอน การสร้างอาชีพ การบริการวิชาการสู่บริการวิชาชีพได้อย่าง “แม่นยำ”

วัตถุประสงค์

1. สามารถอธิบายความหมายและองค์ประกอบของคำว่า “รัฐธำธิปัตย์” ได้อย่างชัดเจน
2. สามารถเข้าใจ และอธิบายประเด็นรูปแบบการพัฒนาสังคมไทยด้วยหน่วยงานรัฐ
3. สามารถวิเคราะห์โครงการเด่นของกรมการพัฒนาชุมชน เช่น OTOP นวัตกรรม กองทุนแม่ของแผ่นดิน หมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น
4. สามารถอธิบายและวิเคราะห์งานบริการวิชาการแก่สังคม สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาได้อย่างชัดเจน
5. สามารถสร้างรูปแบบการทำงานของภาครัฐให้เหมาะสมกับท้องถิ่นใหม่ได้

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. การบรรยายเรื่องหน่วยงานรัฐกับการพัฒนาชุมชน โครงการพัฒนาชุมชนของรัฐบาลิปไตย โครงการพัฒนาชุมชนของฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น

2. ตอบปัญหา ถาม/ตอบโดยวาจา
3. อภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน
4. ศึกษาเอกสารประกอบการสอนประจำบท
5. อธิบายสรุปเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญ
6. มอบหมายรายงาน
7. ทำแบบคำถามท้ายบท

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. เอกสารประกอบการสอนประจำบท
2. การนำเสนอด้วยคอมพิวเตอร์ (Power point presentation)
3. ภาพหลักคำสอนต่าง ๆ
4. แบบคำถามท้ายบท
5. ใบงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหน่วยงานรัฐกับการพัฒนาชุมชน โครงการพัฒนาชุมชนของรัฐบาลิปไตย โครงการพัฒนาชุมชนของฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น

การวัดผลและประเมินผล

1. สังเกตระหว่างการบรรยาย
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนและการถาม/ตอบ
3. สังเกตการร่วมทำกิจกรรมในชั้นเรียน
4. ถามตอบเพื่อทบทวนความรู้ในชั้นเรียน
5. ตรวจสอบแบบคำถามท้ายบท
6. สอบวัดความรู้ความสามารถ (เก็บคะแนน 10 คะแนน ใช้เวลา 1 ชั่วโมง)

บทที่ 4

กระบวนการพัฒนาสังคมไทยแบบรัฐธำธิปัตย์

กระบวนการพัฒนาสังคมแบบรัฐธำธิปัตย์ ในที่นี้ของสังคมศาสตร์หมายความว่า การมีอำนาจเด็ดขาดในการออกแบบพัฒนาตามแนวทางราชการ บริหารจัดการแบบทางเดียว จากบนลงล่าง กำหนดนโยบายกิจกรรมนำไปให้ชาวบ้าน ได้รับไม่ได้รับแก้ปัญหาได้หรือไม่ไม่สนยึดตามอำนาจรัฐ ตัวชี้วัดของรัฐ ทำให้เห็นว่าการพัฒนาสังคม ชุมชนท้องถิ่นใดเป็นไปตามโครงการและกิจกรรมที่หน่วยงานรัฐ และราชการจัดสรรให้ จัดการให้ ประชาชน หรือชาวบ้านมีหน้าที่เข้ามาร่วมรับรู้ ร่วมกิจกรรม ติดตามตัวชี้วัดจบไปในวันทำงานไปวันวัน ทำงานตามตัวชี้วัด ทำงานจบไปปีต่อปี ดังนั้นกระบวนการทำงานที่เป็นการพัฒนาสังคม ชุมชนท้องถิ่นของประเทศไทยที่เกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐมีของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยที่เป็นหน่วยงานสำคัญของประเทศ ผู้เขียนจึงรวบรวมข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและโครงการสำคัญที่พัฒนาชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ นักศึกษาได้เรียนรู้และทำความเข้าใจในศาสตร์และองค์การทำงานเกี่ยวข้องกับศาสตร์ การพัฒนาสังคมโดยตรง แต่ทั้งนี้จำเป็นต้องเรียนรู้คำว่า “รัฐธำธิปัตย์” ตรงกับคำว่า sovereignty โดยตามพจนานุกรมศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถานกำหนดศัพท์บัญญัติอธิบายไว้ว่า รัฐธำธิปัตย์ : รัฐมีอำนาจอธิปไตย และอำนาจอธิปไตย : อำนาจสูงสุดในทางการเมืองที่ไม่มีฐานะอำนาจอื่นอยู่เหนือกว่าอำนาจนี้ในการตัดสินใจทางการเมือง ในส่วนแนวคิดด้านนิติศาสตร์ คำว่า รัฐธำธิปัตย์ (Sovereignty) หมายถึง ผู้ทำให้เกิดกฎหมาย เช่น คณะรัฐประหารคือรัฐธำธิปัตย์ ย่อมมีอำนาจสูงสุด แม้แต่ศาลก็มีอาจก้าวล่วงไปพิจารณาพิพากษาเอาผิดแก่คณะรัฐประหารได้นั่นเอง แนวคิดของนักคิดชื่อรุชโซ ได้อธิบายไว้ในสัญญาประชาคม ว่า รัฐธำธิปัตย์ เกิดขึ้นเมื่อใดที่คนเรารวมเป็นสังคม ประชาชนย่อมมีสองฐานะในตัวเอง ฐานะหนึ่งคือสมาชิกคนหนึ่งของรัฐธำธิปัตย์ อีกฐานะหนึ่งคือสมาชิกคนหนึ่งของรัฐ ซึ่งทั้งสองคือสิ่งเดียวกันเพียงแต่ประชาชนทั้งมวลเมื่ออยู่ในฐานะถูกระทำเรียกว่า “รัฐ” และเรียกว่า “รัฐธำธิปัตย์” เมื่อเป็นฝ่ายกระทำ (พจนานุกรมศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 158; เอกสารทางวิชาการประกอบการประชุมเสวนาเรื่อง รัฐธำธิปัตย์ เอื้อประโยชน์รัฐประหารหรือทำลายระบบนิติธรรม, 2555: 1-4; สุขุม นวลสกุล โกลล โรจนพันธ์, 2539: 48-49; จุฑารัตน์ โสดาศรี, 2555) ดังนั้นกระบวนการพัฒนาสังคมแบบรัฐธำธิปัตย์ โดยยึดแนวทางการทำงานแบบโครงการของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

4.1 แนวคิดของหน่วยงานรัฐกับการพัฒนาชุมชน

เมื่อพิจารณาแนวทางการทำงานการพัฒนาชุมชน ประเทศไทยมีหน่วยงานภาครัฐที่กำกับดูแลชุมชนท้องถิ่นโดยตรง คือ กรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการในการพัฒนาชุมชนโดยตรงและมีนักพัฒนาชุมชนอยู่ทั่วประเทศ อยู่ภายใต้กระทรวงมหาดไทย ที่มีคำขวัญว่า “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” เป็นสโลแกนในการทำงานของข้าราชการกระทรวงนี้ ในส่วนของกรมการพัฒนาชุมชนมีบทบาทหน้าที่ (สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2559: 2-4)

- 1) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ
- 3) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย จัดทำยุทธศาสตร์ชุมชน
- 4) ฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชน

เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

การทำงานของกรมการพัฒนาชุมชนจึงถูกกำหนดให้จัดทำยุทธศาสตร์เฉพาะของหน่วยงานไว้ภายใต้ชื่อว่า “แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560 – 2564” โดยกองแผนงานกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2559: 1-63) ผู้เขียนจึงสรุปสาระสำคัญมาเพื่อเป็นแนวทางให้นักศึกษาได้เรียนรู้เข้าใจหน่วยงานภาครัฐโดยตรงกับศาสตร์การพัฒนาสังคม การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ดังนี้

การเริ่มต้นของนักพัฒนาภายใต้กรมการพัฒนาชุมชน มีคำขวัญพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องใน “วันพัฒนา” เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตัวและปฏิบัติหน้าที่ของนักพัฒนาว่า “พัฒนาคือสร้างสรรค์” ซึ่งเป็นคำขวัญที่ทุกคนต้องยึดมั่นปฏิบัติตระหนักอยู่เสมอ โดยมีปรัชญา นิยามการพัฒนาชุมชน ภารกิจและอำนาจหน้าที่ จุดยืน และค่านิยมองค์การไว้อย่างชัดเจนว่า (กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2559: 22-25)

ปรัชญาการพัฒนาชุมชน เป็นหลักความเป็นจริงแห่งชีวิตที่มี ความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติว่ามนุษย์ทุกชีวิตมีคุณค่า มีความหมาย มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ มีฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ ที่ไม่ควรได้รับการเหยียดหยาม ดูหมิ่น เหยียดหยามจากมนุษย์ด้วยกันเอง มีความสามารถจากการเป็นมนุษย์ที่ควรได้รับการยอมรับ และทำให้ปรากฏเป็นจริงในทางปฏิบัติจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง โดยมนุษย์ทุกคนสามารถพัฒนาได้ถ้าได้รับโอกาส

การพัฒนาชุมชน หมายถึง วิธีการ หรือ โครงการ หรือ ขบวนการ หรือ กระบวนการ ในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของความสัมพันธ์แนวราบระหว่างคนในชุมชน โดยการพัฒนาจิต

สาธารณสุข ศักยภาพ และกระบวนการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนของตนเองโดยการกระทำร่วมกันของคนในชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชนมีภารกิจ เกี่ยวกับการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ โดยสนับสนุนให้มีการ จัดทำและใช้ประโยชน์จากข้อมูลสารสนเทศศึกษา วิเคราะห์ วิจัย จัดทำ ยุทธศาสตร์ชุมชน ตลอดจนการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้เป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน โดยให้มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ มาตรการ และแนวทางในการพัฒนาชุมชนระดับชาติ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐ เอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการพัฒนาชุมชนได้ใช้เป็นกรอบแนวทาง ในการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างความสามารถและความเข้มแข็งของชุมชน

2. จัดทำและพัฒนาระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับ ประเมินความก้าวหน้าและมาตรฐานการพัฒนาของชุมชน

3. พัฒนาระบบและกลไกในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ การ อาชีพ การออม และการบริหารจัดการเงินทุนของชุมชน เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของ ประชาชน ชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน

4. สนับสนุนและพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศชุมชน ส่งเสริมการใช้ประโยชน์และการ ให้บริการข้อมูลสารสนเทศชุมชนเพื่อใช้ในการวางแผนบริหารการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย พัฒนา และสร้างองค์ความรู้เพื่อใช้ในงานพัฒนาชุมชน และ การจัดทำยุทธศาสตร์ชุมชน

6. ฝึกอบรมและพัฒนาข้าราชการ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชนและ เครือข่ายองค์กรชุมชนให้มีความรู้ทักษะ ทักษะคิด และสมรรถนะในการทำงาน รวมทั้งให้ความ ร่วมมือทางวิชาการด้านการพัฒนาชุมชนแก่หน่วยงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ

7. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรม หรือตามที่ กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

จุดยืนของกรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560 – 2564 คือ กลไกสำคัญในการสร้าง เสริมชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน และพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มั่นคง โดยยึดหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง

ค่านิยมองค์กรของกรมการพัฒนาชุมชน ดังนี้

A: Appreciation ชื่นชม

B: Bravery กล้าหาญ

C: Creativity สร้างสรรค์

D: Discovery ใฝ่รู้

- E: Empathy เข้าใจ
- F: Facilitation เอื้ออำนวย
- S: Simplify ทำให้ง่าย
- P: Practical ปฏิบัติได้จริง

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของกรมการพัฒนาชุมชนเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ 5 ปี มีความสำคัญต้องศึกษาให้ละเอียดเพราะว่า “นี่คือข้อเท็จจริง สถานการณ์ปัจจุบันที่ต้องศึกษาเรียนรู้ให้รู้เขารู้เรา” เพื่อเตรียมการในการทำงานในสายการพัฒนาชุมชน โดยมีรายละเอียดสำคัญดังนี้ (กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2559: 28-31)

สถานการณ์ปัจจุบันของกรมการพัฒนาชุมชนได้วิเคราะห์โดยใช้ SWOT Analysis เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ พบว่าสถานการณ์ปัจจุบันของกรมการพัฒนาชุมชน

จุดแข็ง

1) มีความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย มีความเชี่ยวชาญในงานพัฒนาชุมชน บุคลากรมีทักษะในการทำงานกับชุมชน ครอบคลุมทุกระดับมีสถาบันภายในองค์กรที่ใช้พัฒนาบุคลากรของตนเองอย่างเป็นระบบมีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้สม่ำเสมอ มีจิตสำนึกการทำงานใกล้ชิดกับประชาชน

2) มีช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย มีระบบเครือข่าย ICT ที่มีความพร้อม มีระบบการสื่อสารขององค์กร ที่รวดเร็ว ทัวถึงทันสมัยมีอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ใช้งานอย่างเพียงพอทุกระดับ

3) กระบวนการดำเนินงานตามภารกิจของกรมการพัฒนาชุมชน ใช้หลักการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับผู้นำองค์กร เครือข่าย มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในระดับตำบล/หมู่บ้าน และยึดการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชน ยึดหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา

4) เป็นเจ้าภาพ OTOP ในระดับพื้นที่ มีประสบการณ์ในการดำเนินงานเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ระบบเศรษฐกิจชุมชน มีต้นแบบที่ผ่านการพัฒนาจากกรมกระจายอยู่ทั่วประเทศ

5) มีความสามารถในการบริหารจัดการจัดเก็บข้อมูลระดับพื้นที่ มีข้อมูลพื้นฐานของชุมชนได้จัดเก็บมาอย่างต่อเนื่อง และนำข้อมูลชุมชนมาใช้ประโยชน์

6) มีบุคลากรรับผิดชอบการประสานงานในระดับตำบลหมู่บ้าน มีความหลากหลายสหวิทยาการ มีประสบการณ์และความสำเร็จในการเสริมสร้างกระบวนการชุมชนต้นแบบ และภูมิปัญญาชุมชน

7) มีชุดความรู้ที่สั่งสมมาอย่างต่อเนื่องในด้านทักษะการบริหารชุมชน ทักษะการทำงานกับชุมชน การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ประสานงานภาคีการพัฒนาชุมชน การทำงานโดยใช้หลักการพัฒนาชุมชน

8) เป็นหน่วยงานที่มีศักยภาพในการใช้พลังเครือข่ายดำเนินการน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

9) มีบทบาทชัดเจนในการเป็นแกนหลักประสานงานพลังประชารัฐ และการสร้างพลังกลุ่มองค์กรสู่การพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่

10) มีกลไกการบริหารจัดการสนองตอบนโยบายของรัฐบาล และการบริหารประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป

จุดอ่อน

1) ขาดการนำเสนอภาพลักษณ์ที่ชัดเจนขององค์กร การสื่อสารองค์กร ภารกิจองค์กรสู่สังคมและประชาชนในภาพกว้าง ทำให้การยอมรับจากภาคีในการเป็นหลักในการพัฒนาชุมชนไม่ชัดเจน

2) บุคลากรมีทักษะไม่เพียงพอในด้านการจัดระบบข้อมูลให้เป็นข้อมูลสารสนเทศ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ภาษาอังกฤษ การจัดการสมัยใหม่การรับมือกับความเปลี่ยนแปลง และการรองรับการแข่งขัน

3) การดำเนินงานภายในเน้นการปฏิบัติตามตัวชี้วัด มีภาระงานเอกสารและรายงานมาก ส่งผลต่อการปฏิบัติงานที่ต้องดำเนินการเชิงรุกอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และกระทบต่อการบูรณาการภารกิจในพื้นที่

4) การสร้างสรรค์องค์ความรู้ นวัตกรรมต่อยอดงานไม่ต่อเนื่อง รูปแบบ วิธีการระบบงานไม่ตอบสนองกับสถานการณ์ปัจจุบันและพื้นที่ ไม่สอดคล้องกับจำนวนบุคลากรที่ลดน้อยลง และความเปลี่ยนแปลงปัญหาของชุมชนที่ซับซ้อนมากขึ้น

5) ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรเชื่อมโยงยังไม่ทั่วถึงหน่วยงานในระดับพื้นที่ทั้งประเทศ ระบบฐานข้อมูลขององค์กรยังไม่เพียงพอและไม่ทันสมัยต่อการนำมาใช้ประโยชน์ทางการตัดสินใจในเชิงนโยบายระดับประเทศ และการเชื่อมโยงกับนโยบายการพัฒนาในระดับพื้นที่

6) บุคลากรรุ่นใหม่บางส่วนมีอุดมการณ์พัฒนาชุมชนน้อย มีทัศนคติเชิงลบกับการทำงานชุมชน เน้นการปฏิบัติงานเชิงเอกสาร ทำงานเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ ไม่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน บางส่วนยังไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง และขาดทักษะในการจัดการความรู้ การวิเคราะห์

7) มีสถาบันการพัฒนาชุมชนและศูนย์ศึกษาทุกพื้นที่แต่ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรยังไม่มากพอ

8) มีผู้เชี่ยวชาญด้านไอทีขององค์กรมีน้อย ไม่เพียงพอในการให้บริการและพัฒนาเป็นองค์กรดิจิทัล

9) บุคลากรมีการขอโอนย้าย

10) แนวโน้มการลดลงของขวัญกำลังใจ แรงจูงใจในการทำงาน บุคลากรบางส่วนขาดจิตวิญญาณในการสร้างความผูกพันต่อประชาชนอย่างเข้าใจและเข้าถึงขาดการสืบทอดวิถี/วัฒนธรรม การสร้างความผูกพันจากรุ่นสู่รุ่น วิธีการถ่ายทอดจิตวิญญาณการพัฒนาชุมชนไม่เป็นองค์รวม

11) ขาดการถ่ายทอดสอนงานตามหลักปรัชญาการพัฒนาชุมชนสู่ นักพัฒนารุ่นใหม่ บุคลากรน้อยลงมากและมีอายุเฉลี่ยสูงขึ้น ส่งผลต่อสมรรถนะองค์กรโดยรวม บุคลากรอ่อนล้าจากปริมาณงานที่มากขึ้น หลากหลาย ชับซ้อน

โอกาส

1) มีผู้นำกลุ่ม/องค์กรเครือข่ายพัฒนาชุมชนกระจายอยู่ในพื้นที่ที่เข้มแข็งและครอบคลุมทุกตำบล มีองค์ความรู้ในงานพัฒนาชุมชนจำนวนมาก

2) กระแสการปฏิรูปประเทศ ประเทศไทยเป็นส่วนใหญ่เป็นสังคมเกษตรกรรม การมีภูมิปัญญาชุมชนกระจายทั่วทั้งประเทศ

3) การเติบโตของการท่องเที่ยววัฒนธรรม และการท่องเที่ยวชุมชน เป็นโอกาสในการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน

4) มีภาคีร่วมพัฒนาที่หลากหลายทั้งภาครัฐ/เอกชน ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้เป็นหน่วยงานหลักที่ขับเคลื่อนนโยบายสู่ชุมชน

5) ภารกิจของกรมการพัฒนาชุมชนสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล และได้รับมอบหมายงานสำคัญจากรัฐบาล/กระทรวง

6) ความก้าวหน้าของระบบ IT ที่ทันสมัย และชุมชนสามารถเข้าถึงด้วยความสะดวกมากขึ้น ทัวถึงมากขึ้น ส่งผลให้การสื่อสาร และการประสานงานระหว่างกันในการพัฒนาชุมชนทำได้สะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

7) การเปิดประชาคมอาเซียนและเขตเศรษฐกิจพิเศษเอื้อต่อการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ของประชาชน

8) รัฐมีนโยบายในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ มีนโยบายภาครัฐให้การส่งเสริม เปิดโอกาสในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

9) หน่วยงานท้องถิ่นให้การสนับสนุนและมีภารกิจร่วมในการพัฒนาชุมชน มีหน่วยงานภาคีที่หลากหลายร่วมทำงานกับผู้นำในพื้นที่

10) หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ภาคประชาชน ให้ความสำคัญกับข้อมูลและองค์ความรู้

11) สถานการณ์โลกเข้าสู่ยุค Digital รัฐส่งเสริมการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ กระแสสังคมการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ทำให้มีช่องทางการเรียนรู้งาน พัฒนาชุมชนที่หลากหลาย จากภายนอก Social Network เป็นช่องทางในการสื่อสารที่รวดเร็วสะดวกทั่วทั้งองค์กร

12) ภาครัฐให้ความร่วมมือในการบูรณาการงานใช้หลักการประสานงานภาคี มีนโยบาย ส่งเสริมจากทุกระดับภาคีทุกส่วน มีโครงการ/กิจกรรมสนับสนุนมากขึ้น มีหน่วยงานรองรับการ พัฒนาเชิงประเด็นมากขึ้น ทำให้ต้นทุนและเจ้าหน้าที่ผู้มีทักษะเฉพาะด้าน ได้รับการยอมรับใน บทบาทงานพัฒนาชุมชน ที่สนองตอบนโยบายรากหญ้าที่เพิ่มสูงมากขึ้น

13) มีแหล่งเรียนรู้การพัฒนาชุมชน มีชุมชนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ที่สามารถใช้ เป็นประโยชน์ในการพัฒนาการพัฒนาชุมชนในพื้นที่

อุปสรรค

1) นโยบายรัฐบาลบางเรื่องส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอหรือความช่วยเหลืออย่างเดียว และมี กระแสบริโภคนิยม(ทุนนิยม) ทำให้ชุมชนอ่อนแอทำให้เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้ผล

2) รัฐบาลยังไม่มีเสถียรภาพ การเมืองไม่มั่นคงขาดความต่อเนื่องในเชิงนโยบายการ พัฒนาชุมชน และสถานการณ์ทางการเมืองยังมีความขัดแย้ง ส่งผลให้ชุมชนมีการแบ่งพรรคแบ่ง พวกขาดความสามัคคีและสมานฉันท์

3) การกิจการพัฒนาในเชิงพื้นที่มีหลายหน่วยงานปฏิบัติ ทำให้เกิดการซ้ำซ้อนกับ หน่วยงานอื่น และไม่สามารถบูรณาการกิจกรรมในการทำงาน ส่งผลให้การพัฒนาในพื้นที่ไม่ ต่อเนื่องและกระทบต่อการยอมรับจากชุมชน

4) ภัยคุกคามภายนอกต่อชุมชนมีความซับซ้อนมากขึ้น มีความผันแปรของระบบ เศรษฐกิจโลก มหันตภัยโลกรุนแรง การอพยพวัยแรงงานเข้าเมือง มีแรงงานข้ามชาติมีคนเข้ามา/ แรงงานเข้ามาเพิ่มขึ้น เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

5) นโยบายแต่ละหน่วยงานไม่สอดคล้องกัน ไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง

6) การพัฒนาในบางชุมชนยังไม่เข้มแข็ง ประชาชนยังขาดจิตสำนึกพลเมือง ประชาชน ขาดความตระหนักระเบิดจากข้างใน

ทิศทางยุทธศาสตร์ กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560 – 2564 มีนัยสำคัญที่เป็นแนว ทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมที่สำคัญมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้ (กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2559: 35-37)

วิสัยทัศน์: เศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเองได้ ภายในปี 2564

เป้าหมาย: ร้อยละ 80 ของครัวเรือนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 23,589 หมู่บ้าน มี รายได้เฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.)

พันธกิจ:

1. พัฒนาระบบกลไกการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้การพึ่งตนเอง

2. พัฒนาการบริหารจัดการชุมชนให้พึ่งตนเองได้
  3. สร้างระบบกลไกและกิจกรรมทางเศรษฐกิจฐานรากให้มั่นคงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
  4. พัฒนาองค์กรให้มีขีดสมรรถนะสูง และบุคลากรมีอุดมการณ์ในงานพัฒนาชุมชนและเชี่ยวชาญการทำงานเชิงบูรณาการ
- ประเด็นยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ ดังต่อไปนี้

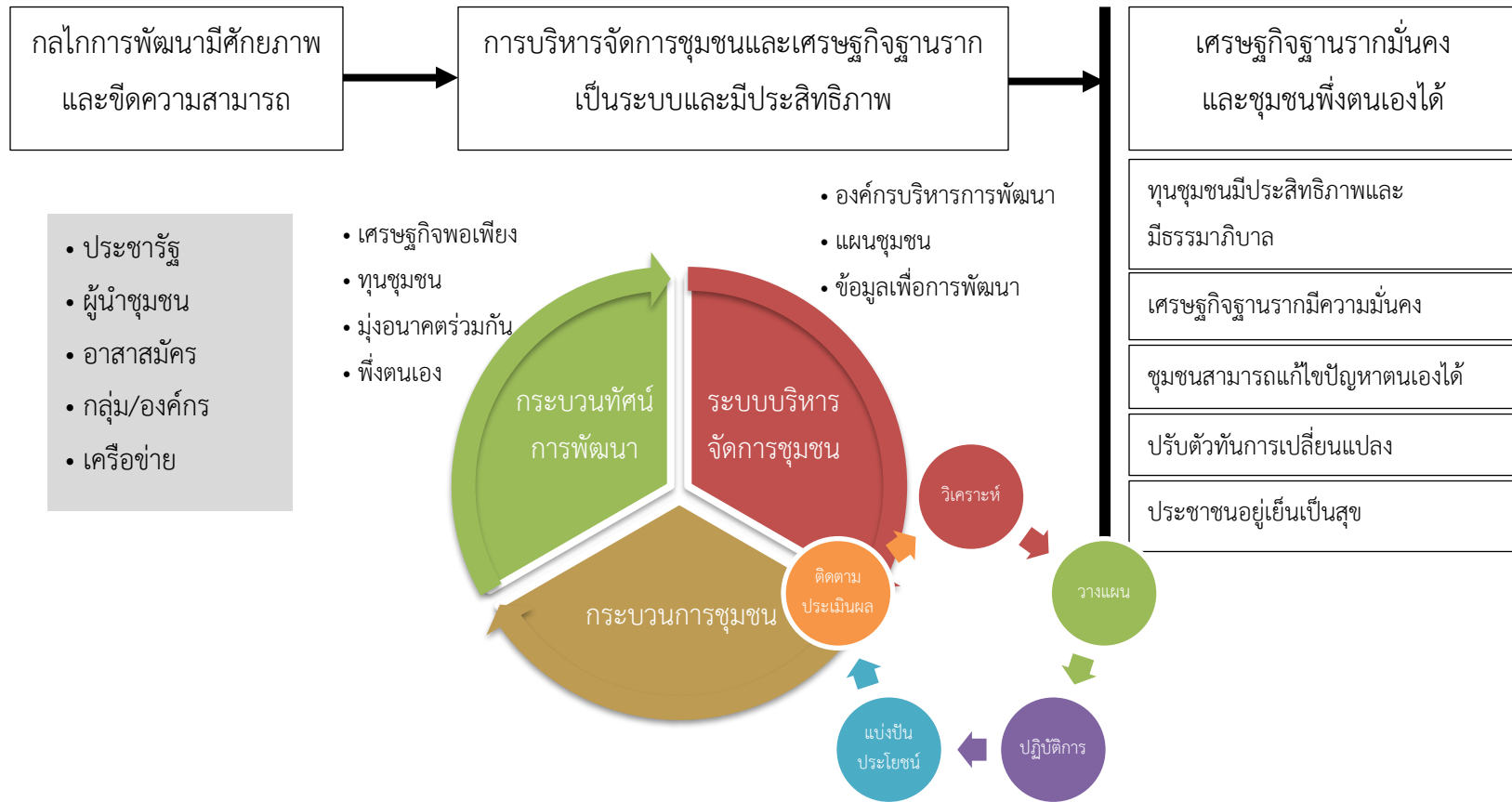
ตารางที่ 4.1 ประเด็นยุทธศาสตร์และกลยุทธ์

ประเด็นยุทธศาสตร์	กลยุทธ์
1) สร้างสรรค์ชุมชนให้พึ่งตนเองได้	1.1 สร้างและพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ 1.2 พัฒนาเครื่องมือเสริมสร้างสัมมาชีพชุมชน 1.3 ส่งเสริมชุมชนและภาคีร่วมพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก 1.4 พัฒนาการบริหารจัดการชุมชน 1.5 บริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชุมชน
2) ส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากให้ขยายตัว	2.1 เพิ่มศักยภาพผู้ผลิต ผู้ประกอบการ 2.2 พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยองค์ความรู้และนวัตกรรม 2.3 ส่งเสริมช่องทางตลาด
3) เสริมสร้างทุนชุมชนให้มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาล	3.1 พัฒนาระบบการจัดการและการเข้าถึงแหล่งทุนชุมชน
4) เสริมสร้างองค์กรให้มีขีดสมรรถนะสูง	4.1 เสริมสร้างศักยภาพองค์กรเพื่อยกระดับงานพัฒนาชุมชน 4.2 พัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ 4.3 ยกระดับภาพลักษณ์องค์กร

ที่มา: กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2559: 35)

นอกจากนี้ภาพของวิสัยทัศน์ที่ต้องผลักดันให้แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชนให้สำเร็จภายใน ปี 2564 ดังภาพต่อไปนี้

เศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเองได้ ภายในปี 2564

ภาพที่ 4.1 กรอบวิสัยทัศน์แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชนให้สำเร็จภายใน ปี 2564

ที่มา: กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2559: 36)

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาชุมชนต้องผลักดันให้ชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศมีเศรษฐกิจฐานรากให้มีความมั่นคงและประชาชนหรือชุมชนพึ่งตนเองได้ นั่นคือสิ่งที่ทุกคนทั่วประเทศปรารถนามิใช่แค่หน่วยงานรัฐเท่านั้น ประชาชนเองก็ปรารถนาให้เศรษฐกิจชุมชนไม่ต้องพึ่งพาคนอื่นจนถูกครอบงำตามทฤษฎีการพึ่งพาที่ผู้ที่ย่อยกว่าย่อมพึ่งพาคนที่มีความรู้สูงกว่านั่นเอง ถ้าสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเศรษฐกิจดี ประชาชนพึ่งตนเอง อยู่ได้ด้วยวิถีชีวิตตนเองย่อมสร้างความมั่นคงให้กับภาครัฐและประเทศอย่างแน่นอน ทั้งนี้กรมการพัฒนาชุมชนยังต้องปรับเปลี่ยนไปตามนโยบายของนายกรัฐมนตรีเวลาแถลงนโยบายต่อรัฐสภาตอนเข้ารับตำแหน่งด้วย อย่างวันที่ 25 กรกฎาคม 2562 ตามที่พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภาที่สอดคล้องกับกรมการพัฒนาชุมชน ดังนี้ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2562: 17-20)

การพัฒนาสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก

รัฐบาลให้ความสำคัญกับชุมชนในการนำความรู้และทรัพยากรในพื้นที่มาผลิตเป็นสินค้าและบริการ เพื่อเพิ่มศักยภาพของเศรษฐกิจฐานรากให้สามารถสร้างรายได้กระจายรายได้สู่ชุมชน สนับสนุนสินค้าชุมชนและยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพัฒนาช่องทางการตลาด เชื่อมโยงกับระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และสร้างพลังสังคม พลังชุมชนรวมทั้งสร้างการเรียนรู้ ฝึกอาชีพกลุ่มอิสระในการร่วมขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศ รัฐบาล จึงมีนโยบายดำเนินการ ดังนี้

1. ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชน

1.1 สร้างมูลค่าเพิ่มธุรกิจชุมชนผ่านอัตลักษณ์ของพื้นที่ โดยส่งเสริมให้ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมยุคใหม่ของไทย ผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และสหกรณ์ในชุมชนให้สามารถใช้ประโยชน์และต่อยอดจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และทรัพยากรในพื้นที่ รวมทั้งเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าผลิตภัณฑ์และบริการของชุมชนที่มีอัตลักษณ์และมีมาตรฐานการผลิตตามหลักสากล ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้สู่ชุมชนอย่างทั่วถึง นำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนและมีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจของจังหวัดมากขึ้น

1.2 สนับสนุนความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนผ่านเทคโนโลยี โดยพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนให้มีทักษะการเป็นผู้ประกอบการที่มีความสามารถทั้งในการบริหารจัดการธุรกิจสมัยใหม่ การสร้างสรรค์นวัตกรรมทั้งในเชิงกระบวนการผลิต การนำเสนอสินค้าหรือบริการ และการตลาด มีความสามารถในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้กับการดำเนินธุรกิจได้มากขึ้น โดยเฉพาะการเข้าถึงตลาดทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนส่งเสริมแนวคิดการทำธุรกิจภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบแบ่งปัน(Sharing Economy) โดยเริ่มต้นจากการใช้ประโยชน์โครงสร้างพื้นฐานและบริการของภาครัฐเครื่องจักรและอุปกรณ์ร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาธุรกิจในรูปแบบใหม่

1.3 สร้างโอกาสและส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและบริการทางการเงินของวิสาหกิจชุมชน โดยจัดหาแหล่งเงินทุนและสนับสนุนให้มีช่องทางการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่หลากหลาย และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงตลาดทั้งในและต่างประเทศผ่านช่องทางการตลาดและการชำระเงินรูปแบบใหม่ด้วยระบบออนไลน์หรือผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อประสาน แลกเปลี่ยนความรู้ ใช้ประโยชน์จากข้อมูล และเชื่อมต่อกิจกรรมร่วมกัน

1.4 ส่งเสริมการลงทุนในชุมชนเพื่อสร้างงานในชุมชน โดยพัฒนาระบบและกลไก รวมทั้งพัฒนากลุ่มอาชีพตามศักยภาพของประชาชนในพื้นที่ เพื่อกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจให้คนในชุมชนและท้องถิ่น แบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และลดอัตราการย้ายถิ่นเพื่อทำงานในเมือง สนับสนุนการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนตามความพร้อมและศักยภาพในแต่ละพื้นที่ ใช้เศรษฐกิจดิจิทัลต่อยอดการพัฒนาควบคู่กับการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน ด้วยการส่งเสริมการเชื่อมโยงภาคเศรษฐกิจหลักกับเศรษฐกิจชุมชนในทุกภาคการผลิต ทั้งในภาคอุตสาหกรรม บริการ และการท่องเที่ยว

1.5 สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชน โดยพัฒนาและบูรณาการฐานข้อมูลที่สนับสนุนการประกอบธุรกิจให้เข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ง่าย อาทิ องค์ความรู้ ผลการวิจัยและพัฒนาการตลาดและนวัตกรรมสร้างระบบจูงใจให้เกิดความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนในการเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีรวมทั้งสนับสนุนการยกระดับสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชนทั้งในด้านการกำหนดมาตรฐานการตรวจสอบและรับรองให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

2. สร้างความเข้มแข็งของชุมชน

2.1 สร้างผู้นำชุมชน ยกย่องปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นวิทยากรในการขับเคลื่อนและสร้างกลไกการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา กิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่ส่งผลต่อการสร้างสังคมที่เข้มแข็ง การปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้เสียสละ มีจิตอาสา จิตสาธารณะ เอื้อเพื่อแบ่งปันผู้อื่นและเป็นพลังสำคัญในการจัดการปัญหาความเหลื่อมล้ำ การพัฒนาตนเองและการจัดการของชุมชนท้องถิ่น

2.2 ยกย่องคุณภาพตลาดชุมชน สถาบันการเงินของชุมชนสวัสดิการชุมชน สาธารณสุขชุมชน ป่าชุมชน ไม้มีค่า ท่องเที่ยวชุมชน และส่งเสริมการขยายตลาดออกสู่ต่างประเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทั้งด้านการผลิต แหล่งเงินทุน โลจิสติกส์ ข้อมูล การแลกเปลี่ยนความรู้และความเชี่ยวชาญเพื่อต่อยอดความคิดสร้างสรรค์ในการเพิ่มมูลค่าธุรกิจ พัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มให้สามารถเชื่อมโยงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่การผลิตของภาค รวมถึงกำกับดูแลมาตรฐานสินค้าให้ได้มาตรฐานสากลและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด

เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งส่งเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชน จัดสวัสดิการที่จำเป็นภายในชุมชน

2.3 แก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน สร้างชุมชนที่น่าอยู่ มุ่งเน้นการจัดการที่อยู่อาศัย การพัฒนาทักษะอาชีพ และการพัฒนาพื้นที่เมืองแบบองค์รวมเพื่อพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง สังคมที่เอื้ออาทร มีความสะดวกสบาย ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีวัฒนธรรมและจิตวิญญาณที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองและชุมชน และมีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

2.4 สร้างพลังในชุมชน โดยส่งเสริมให้เกิดการสร้างพลังทางสังคมภาคีเครือข่าย การรวมตัวของภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชนมาเป็นกำลังในการพัฒนาเพื่อส่วนรวมโดยให้ความสำคัญกับการสร้างพลังจิตอาสา สร้างพลังแผ่นดินเพื่อพัฒนาศักยภาพและสร้างเอกภาพแก่กลุ่มอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ การสร้างพลังสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมของคนทุกวัย ผ่านการสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ และการสร้างพลังภูมิคุ้มกันเพื่อการใช้สื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ และประชาชนมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและเตือนภัย

2.5 สร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เน้นส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนทุกภาคส่วนเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจกำหนดนโยบายและมาตรการของภาครัฐโดยเริ่มจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถนำเสนอแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสวัสดิการในระดับชุมชน เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาระบบประชาธิปไตยในบริบทสังคมไทย

3. ส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนในการช่วยพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจฐานราก โดยการสร้าง “คุณค่าร่วม” ระหว่างภาคธุรกิจ สังคม และผู้บริโภค ที่ครอบคลุมตลอดห่วงโซ่การผลิต พร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดวิสาหกิจเพื่อสังคมในด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่คนในชุมชน เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่นหรือช่วยแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาชุมชน อาทิ การจ้างงานผู้พิการ หรือผู้ผ่านการต้องขัง เพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและความสุขของคนในชุมชน

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2563) คณะรัฐมนตรีนำโดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา อยู่ระหว่างการผลักดันนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่ต้องสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน สร้างความเข้มแข็ง ให้บทบาทกับภาคเอกชนในการเข้าไปเห็นคุณค่าร่วม ด้วยใช้คำว่า สานพลังประชารัฐ โอท็อปนวัตกรรม เป็นต้น ซึ่งสถานการณ์ปัจจุบันไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากประเทศไทยและทั่วโลกกำลังเผชิญกับโรคระบาดอย่างหนัก คือ โควิด 19 (COVID-19) ทำให้ทุกอย่างหยุดชะงัก งบประมาณถูกดึงกลับเข้าส่วนกลางเพื่อช่วยเหลือประชาชนในภาวะการณแบบนี้

ประชาชน “ต้องพึ่งตนเอง” ไม่สามารถพึ่งพารัฐได้ เตรียมการเพื่อให้ตนเองปลอดภัย และติดตามข่าวสารเพื่อให้เกิดความรู้ในการป้องกันตนเองและครอบครัว ปัจจุบันนี้คนทำงาน Work Form Home (ทำงานจากที่บ้าน) เป็นส่วนใหญ่ จึงต้องกลับมาพัฒนาตนเองและเศรษฐกิจฐานรากจริง ๆ คือ “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามรอยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นั่นเอง

4.2 โครงการพัฒนาชุมชนของรัฐบาลปีตย์

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย มีโครงการตามแผนงานและงบประมาณในการขับเคลื่อนงานลงสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างมากมายมหาศาล ทำให้เกิดโครงการสำคัญ ๆ ที่น่าสนใจมีผลกระทบต่อคนรากหญ้ามากมาย ดังมีรายละเอียดสำคัญของแต่ละโครงการต่อไปนี้

4.2.1 โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2561: 1-68) ได้อธิบายไว้ในคู่มือบริหารโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ดังมีสาระสำคัญ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) มีกรอบแนวคิด ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้ เกิดความยั่งยืน ประชาชน มีคุณภาพชีวิต และมีรายได้ที่ดีขึ้น รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน มีแนวทางเสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการ และพันธกิจกระทรวงมหาดไทย ข้อ 4. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2561 ให้ความเห็นชอบแนวทางการจัดทำงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จำนวน 150,000 ล้านบาท โดยมีแนวทางการจัดทำ 3 แนวทาง ได้แก่ 1) พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับสวัสดิการ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ สร้างโอกาสในอาชีพและการจ้างงาน 2) พัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการประชาคม การเข้าถึงแหล่งเงินทุน ในการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ในชุมชน สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น 3) ปฏิรูปการโครงสร้างการผลิตภาคการเกษตรทั้งระบบ ควบคุมการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าทางการเกษตร และส่งเสริมการตลาดสมัยใหม่ เกิดปัญหาขึ้นว่า รัฐบาลปัจจุบัน มีนโยบายลดความเหลื่อมล้ำของสังคม ที่มุ่งเน้นสร้างรายได้และความเจริญความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับภาครัฐเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่ง

สอดคล้องกับการดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับประเทศ คือ คณะกรรมการอำนวยการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอ.นตผ.) เป็นผู้ขับเคลื่อน และมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบหลักส่งเสริมการดำเนินงาน OTOPT จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 16 ปี โดยร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ สนับสนุนส่งเสริม ยกระดับผลิตภัณฑ์ และพัฒนาช่องทางการตลาดที่หลากหลายเพื่อให้ขายได้ มุ่งปรับตัวสู่การค้าแบบสากล ทำให้ผลิตภัณฑ์ของคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่สามารถแข่งขันได้ ต้องออกไปขายสินค้าตามที่ต่าง ๆ ไม่มีความสุข รายได้ไปตกอยู่กับผู้ประกอบการคนเดียว หรือบางกลุ่มเล็ก ไม่กระจายถึงประชาชนกลุ่มใหญ่ในชุมชนอย่างแท้จริง ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก ไม่ประสบผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร กอปรกับ รายได้จากการท่องเที่ยวที่เป็นกระแสหลักของประเทศ ส่วนใหญ่ตกไปอยู่ในกลุ่มทุนเอกชน เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ห้างร้านใหญ่ๆ กรุ๊ปทัวร์ ไม่ลงไปถึงฐานรากเช่นเดียวกัน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดรายได้กับชุมชน โดยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน อย่างทั่วถึง กระตุ้นเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศให้มีความเข้มแข็ง
- 2) เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางในการท่องเที่ยว (กระแสหลัก เมืองรอง ชุมชน) ให้มีความโดดเด่น มีความพร้อมบนอัตลักษณ์ของชุมชนท่องเที่ยว OTOPT นวัตวิถี
- 3) เพื่อสร้างและพัฒนาบุคลากร ผู้ประกอบการ และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนท่องเที่ยว OTOPT นวัตวิถี ให้มีขีดความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ และนำมาต่อยอดการบริหารจัดการชุมชนได้อย่างเหมาะสม

เป้าหมาย

ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น ยกระดับเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง โดยเชื่อมโยงชุมชนท่องเที่ยว OTOPT นวัตวิถี จำนวน 3,273 หมู่บ้าน กับเส้นทางการท่องเที่ยว กระแสหลัก เมืองรอง และแอ่งท่องเที่ยว ให้เกิดรายได้ที่กระจายไปสู่ผู้ประกอบการ กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และประชาชนเกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOPT กลุ่ม Quadrant D เพิ่มขึ้น จำนวน 64,570 ผลิตภัณฑ์ ให้เป็นเครื่องมือในการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Strength with in) และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งอย่างแท้จริง

การจัดสรรงบประมาณ

- 1) คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแนวทางการจัดทางงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2561 วงเงินงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จำนวน 150,000 ล้านบาท ประกอบด้วย รายจ่ายเพื่อชดใช้เงินคงคลัง จำนวน 49,641.9 ล้านบาท และค่าใช้จ่ายในการดำเนินการตามนโยบายรัฐบาล จำนวน

100,358.1 ล้านบาท มีแนวทางที่สำคัญในการจัดทางงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ดังนี้

(1) พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับสวัสดิการ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพสร้างโอกาส ในอาชีพและการจ้างงาน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างรายได้ในรูปแบบที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ผู้มีรายได้น้อย

(2) พัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านกระบวนการประชาคม สร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนหมุนเวียนสำหรับประชาชนในการพัฒนาอาชีพและสร้างอาชีพในชุมชน สนับสนุนวิสาหกิจชุมชนที่มีความเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่สร้างความเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น อันจะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นระยะยาว

(3) ปฏิรูปโครงสร้างการผลิตภาคการเกษตรทั้งระบบ พัฒนาศักยภาพการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและลดต้นทุนการผลิต สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรสร้างทักษะในการประกอบอาชีพทั้งในและนอกภาคการเกษตรเพื่อเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรรายย่อย ควบคู่กับการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าทางการเกษตรเพื่อลดความเสี่ยงด้านการผลิตและราคา และส่งเสริมการตลาดสมัยใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาราคาสินค้าเกษตร

2) กรอบการจัดสรรงบประมาณตามแนวทางที่ 2 การพัฒนาเชิงพื้นที่ วงเงินงบประมาณ 34,500 ล้านบาท จัดสรรให้หน่วยงานราชการ จำนวน 3 หน่วยงาน ประกอบด้วย กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย จำนวน 10,000 ล้านบาท กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จำนวน 4,500 ล้านบาท สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ จำนวน 20,000 ล้านบาท

การจัดสรรงบประมาณหลังการได้รับงบประมาณ

กรมการพัฒนาชุมชน ได้จัดทำโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จำนวน 9,328.1182 ล้านบาท โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น ยกกระดับเศรษฐกิจฐานรากและเสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง ในการพัฒนาอาชีพ และสร้างอาชีพในชุมชน สนับสนุนวิสาหกิจชุมชนให้เป็นเครือข่าย และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่สร้างความเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น อันจะส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นระยะยาว จึงแบ่งงบประมาณออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ งบประมาณที่ดำเนินการโดยส่วนกลาง และงบประมาณที่ดำเนินการโดยส่วนภูมิภาค

หลักเกณฑ์การพิจารณาพื้นที่ดำเนินงานโครงการ

พื้นที่เป้าหมายดำเนินงานโครงการ จำนวน 3,273 หมู่บ้าน ได้ดำเนินการคัดเลือก กำหนดขึ้นจาก การประชุมคัดเลือกในระดับอำเภอ และระดับจังหวัด พิจารณาพื้นที่โดดเด่นใน ศักยภาพและความพร้อมของหมู่บ้าน ตามหลักเกณฑ์การพิจารณาพื้นที่ดำเนินงานโครงการ ดังนี้

หลักเกณฑ์การพิจารณาหมู่บ้าน

- 1) พิจารณาศักยภาพของชุมชน ประกอบด้วย
  - จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าไปชุมชน
  - ต้นทุนด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
  - ต้นทุนด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เป็นต้น
- 2) พิจารณาความเชื่อมโยงแอ่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย
  - แอ่งท่องเที่ยวหลัก (แหล่งท่องเที่ยวแม่เหล็ก) หมายถึง พื้นที่ในจังหวัด 22 เมืองหลัก
  - แอ่งท่องเที่ยวรอง หมายถึง พื้นที่ในจังหวัด 55 เมืองรอง
  - แอ่งท่องเที่ยวเล็ก หมายถึง ชุมชนท่องเที่ยวที่มีกิจกรรม สถานที่ท่องเที่ยวที่ส่งเสริมกัน เกื้อกูลกันเป็นเส้นทางท่องเที่ยว มีอัตลักษณ์จุดเด่น
- 3) ดำเนินการโดยไม่เริ่มต้นจากศูนย์ หมายถึง
  - ต่อยอดหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว
  - ต่อยอดหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากบริษัท ประชาธิปไตยรักสามัคคี จังหวัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด
  - ต่อยอดหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจาก อพท.
  - ต่อยอดหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงวัฒนธรรม
  - ต่อยอดหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (CIV)
  - ต่อยอดกิจกรรมเดิมที่ดำเนินการโดยไม่จำเป็นต้องเติมทุก Value Chain
- 4) เน้นการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP ประกอบด้วย
  - พิจารณาให้ผลิตภัณฑ์ OTOP เป็นผลิตภัณฑ์ส่งเสริมการท่องเที่ยว
  - พิจารณาดำเนินการเลือกพัฒนาและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP กลุ่ม Quadrant D จำนวน 10 ผลิตภัณฑ์ ต่อ 1 หมู่บ้าน
- 5) เสน่ห์ที่เป็นจุดขาย ประกอบด้วย
  - ลักษณะทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ ความสวยงามของธรรมชาติ เป็นต้น
  - ลักษณะทางภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี/ตำนาน เป็นต้น
- 6) ความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย
  - ความร่วมมือและความสามัคคีของคนในชุมชน

- ความเข้มแข็งของผู้นำ เป็นต้น

7) ต้องมีการจัดทำแผนธุรกิจ (Demand side) แผนการสร้างรายได้ ปฏิทินท่องเที่ยวของชุมชน ถ้าไม่มีชุมชนต้องทำให้มีขึ้น

หลักเกณฑ์ตรวจสอบความพร้อมของโครงการ

ส่วนที่ 1 ความเหมาะสมของโครงการ หมายถึง โครงการมีความชัดเจน สอดคล้องตามแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้จ่ายงบประมาณฯ สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่

1) โครงการมีองค์ประกอบครบทุกประเด็นในแบบสรุปโครงการ (Project Idea)

2) กิจกรรมหลักมีความสอดคล้องกับแนวทาง จัดทำงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 (การท่องเที่ยวชุมชน)

3) หลักการและเหตุผลแสดงถึงความเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่

ส่วนที่ 2 ความพร้อมของโครงการ หมายถึง โครงการสามารถดำเนินการได้ตามห้วงเวลาที่รัฐบาลกำหนด และมีการบูรณาการการทำงาน หน่วยงาน/ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

1) โครงการมีระยะเวลาดำเนินการแล้วเสร็จ ภายในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

2) มีการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และภาคส่วนต่าง ๆ

ข้อห้ามการดำเนินงานโครงการ

1) หมู่บ้านเป้าหมายไม่ควรเป็นหมู่บ้านที่ซ้ำกับหมู่บ้านที่รับการสนับสนุนงบประมาณจากงบกลางรายการค่าใช้จ่ายส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจภายในประเทศ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 โครงการหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว จำนวน 125 หมู่บ้าน

2) รายการวัสดุ ครุภัณฑ์ การจัดซื้อจัดจ้าง ให้มีความสอดคล้อง กับ มาตรฐานราคากลาง หากไม่มีมาตรฐานราคากลางให้ตรวจสอบราคาโดยเปรียบเทียบราคาจากร้านค้าในท้องถิ่น ไม่น้อยกว่า 3 ร้านค้า

3) เป็นงบดำเนินงาน ไม่เป็นงบลงทุน หากเป็นรายการซื้อครุภัณฑ์ หรือก่อสร้างเล็กน้อย ไม่ควรใช้งบประมาณเกินกว่าร้อยละ 25 ของวงเงินงบประมาณ

ตารางที่ 4.2 สรุปข้อมูลจำนวนหมู่บ้านโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

เขตตรวจ	จังหวัด	จำนวน		
		อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
1	นนทบุรี	6	19	30
1	ปทุมธานี	7	22	27
1	พระนครศรีอยุธยา	16	45	45
1	สระบุรี	13	41	42
2	ชัยนาท	8	17	24
2	ลพบุรี	11	29	34
2	สิงห์บุรี	6	17	24

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เขตตรวจ	จังหวัด	จำนวน		
		อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
2	อ่างทอง	7	27	29
3	ฉะเชิงเทรา	11	20	35
3	นครนายก	4	15	20
3	ปราจีนบุรี	7	26	34
3	สมุทรปราการ	6	12	18
3	สระแก้ว	9	25	39
4	กาญจนบุรี	13	28	32
4	นครปฐม	7	21	21
4	ราชบุรี	10	44	50
4	สุพรรณบุรี	10	25	42
5	เพชรบุรี	8	27	30
5	ประจวบคีรีขันธ์	8	16	26
5	สมุทรสงคราม	3	11	15
5	สมุทรสาคร	3	9	12
6	ชุมพร	8	17	29
6	นครศรีธรรมราช	23	65	82
6	พัทลุง	11	31	52
6	สุราษฎร์ธานี	17	14	25
7	กระบี่	8	35	39
7	ตรัง	10	28	40
7	พังงา	8	30	33
7	ภูเก็ต	3	5	11
7	ระนอง	5	18	28
8	นราธิวาส	13	37	52
8	ปัตตานี	12	34	64
8	ยะลา	8	24	28
8	สงขลา	16	36	39
8	สตูล	7	29	31
9	จันทบุรี	10	29	41
9	ชลบุรี	11	32	37
9	ตราด	7	21	28
9	ระยอง	8	22	40

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เขตตรวจ	จังหวัด	จำนวน		
		อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
10	บึงกาฬ	8	26	37
10	เลย	14	45	55
10	หนองคาย	9	28	40
10	หนองบัวลำภู	6	23	30
10	อุดรธานี	20	67	81
11	นครพนม	12	39	50
11	มุกดาหาร	7	18	20
11	สกลนคร	18	49	54
12	กาฬสินธุ์	18	49	63
12	ขอนแก่น	26	92	114
12	มหาสารคาม	13	34	41
12	ร้อยเอ็ด	20	60	68
13	ยโสธร	9	43	49
13	ศรีสะเกษ	22	75	85
13	อุบลราชธานี	25	64	75
13	อำนาจเจริญ	7	24	34
14	ชัยภูมิ	16	37	61
14	นครราชสีมา	32	85	87
14	บุรีรัมย์	23	65	98
14	สุรินทร์	17	68	85
15	เชียงใหม่	25	29	42
15	แม่ฮ่องสอน	7	26	35
15	ลำปาง	13	24	30
15	ลำพูน	8	20	33
16	เชียงราย	18	55	70
16	น่าน	15	50	63
16	แพร่	8	30	32
16	พะเยา	8	23	35
17	ตาก	9	28	43
17	พิษณุโลก	9	47	72
17	เพชรบูรณ์	11	30	31
17	อุตรดิตถ์	9	24	28
17	สุโขทัย	9	33	47

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เขตตรวจ	จังหวัด	จำนวน		
		อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
18	กำแพงเพชร	11	30	38
18	นครสวรรค์	15	30	36
18	พิจิตร	12	35	48
18	อุทัยธานี	8	28	35
	รวม	875	2,536	3,273

ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2561)

นอกจากนี้หากย้อนอดีตไปค้นหาจุดเริ่มต้นของ OTOP พบว่า เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 ได้มีคำสั่งนโยบายต่อรัฐสภา เป็นนโยบายเร่งด่วน โดยจัดให้มีโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product : OTOP) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างงาน สร้างรายได้ ด้วยการนำทรัพยากร ภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการ ที่มีจุดเด่นและมูลค่าเพิ่มเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ของท้องถิ่น โดยรัฐพร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือในด้านความรู้สมัยใหม่ และการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงงานผลิตภัณฑ์จากชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศด้วยระบบร้านค้าเครือข่ายและอินเทอร์เน็ต ปรัชญาของ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” เป็นแนวทางประการหนึ่งที่จะสร้างความเจริญ แก่ชุมชนให้สามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยการผลิตหรือจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น สามารถจำหน่ายในตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ โดยมีหลักการ พื้นฐาน 3 ประการ คือ

- 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล (Local Yet Global)
- 2) พึ่งพาตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self – Reliance Creative)
- 3) การสร้างทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development)

นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์ไม่ได้หมายถึงตัวผลิตภัณฑ์อย่างเดียวแต่เป็นกระบวนการทางความคิด รวมถึงการบริการ การดูแล การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรักษาภูมิปัญญาไทย การท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น จุดขายที่รู้จักกันแพร่หลายไปทั่วประเทศ และทั่วโลก ส่วนการวิเคราะห์สภาพการณ์ผลิตภัณฑ์ OTOP พบว่า ผลิตภัณฑ์มีการแบ่งผลิตภัณฑ์ที่คิดสรร ออกเป็น 5 กลุ่มประเภทผลิตภัณฑ์ ได้แก่ อาหาร เครื่องดื่ม ผ้า/เครื่องแต่งกาย ของใช้/ของตกแต่ง/ของที่ระลึก และสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร โดยมีการจัดระดับผลิตภัณฑ์ออกเป็น 5 ระดับ

คือ ระดับ 5 ดาว เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพมาตรฐาน หรือมีศักยภาพในการส่งออก ระดับ 4 ดาว เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพ เป็นที่ยอมรับระดับประเทศ และสามารถพัฒนาสู่สากล ระดับ 3 ดาว เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพระดับกลางที่สามารถพัฒนาสู่ระดับ 4 ดาวได้ ระดับ 2 ดาว เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถพัฒนาสู่ระดับ 3 ดาว มีการประเมินศักยภาพเป็นระยะ ระดับ 1 ดาว เป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่สามารถพัฒนาสู่ระดับ 2 ดาวได้ เนื่องจากมีจุดอ่อนมาก และพัฒนายาก นอกจากนี้ ได้มีการแบ่งส่วนตลาด (Market Segmentation) ของผลิตภัณฑ์ OTOP โดยพิจารณาจากคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ จำแนกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ ผลิตภัณฑ์ OTOP กลุ่ม A หรือ “กลุ่มดาวเด่น”...สู่สากล กำหนดเครื่องหมายผลิตภัณฑ์ Premium ผลิตภัณฑ์ OTOP กลุ่ม B หรือ “กลุ่มเอกลักษณ์” (Niche) กำหนดเครื่องหมายผลิตภัณฑ์ Classic ผลิตภัณฑ์ OTOP กลุ่ม C หรือ “กลุ่มพัฒนา”...เข้าสู่ตลาดแข่งขัน กำหนดเครื่องหมายผลิตภัณฑ์ Standard และผลิตภัณฑ์ OTOP กลุ่ม D “กลุ่มปรับตัว”...เข้าสู่ห่วงโซ่การผลิต กำหนดเครื่องหมายผลิตภัณฑ์ Rising Star (ฝ่ายเลขานุการ คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ, 2561: 1-2)

ผู้เขียนสรุปได้ว่า กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ใช้งบประมาณกว่า 10,000 ล้านบาทออกแบบโครงการขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นเพื่ออุดหนุนการพัฒนาศรษฐกิจฐานรากยกระดับรายได้ของประชาชนให้มากขึ้นจากที่หยุดชะงักมากกว่า 3,273 หมู่บ้านที่มีศักยภาพรองรับการท่องเที่ยวของประเทศไทย ซึ่งจะมีผลิตภัณฑ์กว่า 64,570 ผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Strength with in) อย่างแท้จริง

4.2.2 โครงการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2561: 1-71) ได้อธิบายไว้ในแนวทางการสร้างสัมมาชีพชุมชน ปี 2562 ดังมีสาระสำคัญ ดังนี้

ความเป็นมา ปีพ.ศ. 2560 เกิดการขับเคลื่อนนโยบายรัฐบาลและนโยบายกระทรวงมหาดไทยข้างต้น กรมการพัฒนาชุมชนกำหนดให้การพัฒนาอาชีพครัวเรือน เป็น 1 ใน 3 ปัจจัยขับเคลื่อนวาระกรมการพัฒนาชุมชน ปี 2560 (CDD Agenda 2017) มุ่งผลให้ “เศรษฐกิจครัวเรือนมีความมั่นคง ประชาชน ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข” และดำเนินการภายใต้ “โครงการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก คือ “รายได้” ทำให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีความมั่นคงและยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยการสร้างอาชีพผ่านกระบวนการ “สร้างสัมมาชีพชุมชน” ภายใต้แนวคิด “ชาวบ้านสอนชาวบ้าน” สอนอาชีพที่เขาต้องการอยากทำ ประกอบกับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางกระบวนการ “สร้างสัมมาชีพชุมชน” เริ่มต้นด้วย

การพัฒนาทักษะการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับปราชญ์ชุมชนด้านอาชีพ ปราชญ์ชุมชนกลับไปสร้างทีมและจัดการฝึกอบรมอาชีพให้กับครัวเรือนที่ต้องการฝึกอาชีพในหมู่บ้าน ติดตาม และสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ครัวเรือนที่เข้ารับการฝึกอาชีพสามารถปฏิบัติอาชีพได้จริง จนพัฒนาเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้อย่างมั่นคงปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 กรมการพัฒนาชุมชนดำเนินโครงการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐ ในพื้นที่ความรับผิดชอบของยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตรและชนบท 23,589 หมู่บ้าน ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพและมีรายได้ รวม 471,780 คน/ครัวเรือน และในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 กรมฯ ดำเนินโครงการดังกล่าวต่อเนื่อง ในพื้นที่ 20,140 หมู่บ้าน โดยเป็นหมู่บ้านในพื้นที่เป้าหมายเดิมปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 จำนวน 16,512 หมู่บ้าน และหมู่บ้านเป้าหมายใหม่ จำนวน 3,628 หมู่บ้าน ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพและมีรายได้ รวม 523,640 คน/ครัวเรือน

สัมมาชีพ หมายถึง อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายได้มากกว่ารายจ่าย เป็นความพยายามที่จะปรับจากการทำมาหากินเป็นทามาค้าขาย โดยไม่ได้เอากำไรสูงสุดเป็นตัวตั้งหรือเป็นเป้าหมายสุดท้าย และต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคม คือ ความสุขของตนและคนทำงาน รวมถึงประโยชน์ของผู้บริโภคและผู้รับบริการเป็นหลัก

ปราชญ์ชุมชน หมายถึง ผู้ที่ประกอบสัมมาชีพจนมีความรู้ ความชำนาญในการประกอบอาชีพหรือมีความเชี่ยวชาญในอาชีพนั้น ๆ ประสบความสำเร็จและมีความมั่นคงในอาชีพ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน พร้อมมีจิตอาสาที่จะถ่ายทอดและขยายผลไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในชุมชน

วิทยากรสัมมาชีพชุมชน หมายถึง ปราชญ์ชุมชนที่ผ่านการอบรม หลักสูตร “วิทยากรผู้นำสัมมาชีพ” จากศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน

ครัวเรือนเป้าหมาย หมายถึง ครัวเรือนที่อยู่ในหมู่บ้านเป้าหมายสัมมาชีพชุมชน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 หมู่บ้านละ 20 ครัวเรือน ที่แสดงความประสงค์ต้องการเข้ารับการฝึกอาชีพตามแบบสำรวจความต้องการฝึกอาชีพของคนในชุมชน

กระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชนแบ่งเป็น 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่ 1) พัฒนาผู้นำสัมมาชีพ 2) เตรียมความพร้อมที่วิทยากรสัมมาชีพชุมชน 3) สร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน 4) จัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ และ 2 กิจกรรมสนับสนุน ได้แก่ 1) บูรณาการแผนชุมชนระดับตำบลสร้างสัมมาชีพชุมชน 2) การประชุมเชิงปฏิบัติการคณะกรรมการพัฒนาสตรีภาค (กพสภ.) ส่งเสริมครัวเรือนสัมมาชีพชุมชน

รูปแบบการวิเคราะห์กระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชน ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) **การวิเคราะห์ตนเอง** ก่อนที่จะตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพใดอาชีพหนึ่งที่จะเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพหลัก ควรจะต้องมีการพิจารณาอย่างลึกซึ้งเพื่อให้รู้ว่าอาชีพใดจะมีความ

เหมาะสมสามารถประกอบเป็นอาชีพที่มีความยั่งยืน สร้างรายได้ให้ครอบครัว การตัดสินใจเลือกอาชีพจึงควรคำนึงถึงหลัก ดังต่อไปนี้

- ความสนใจ ความชอบ ความต้องการ

- ความรู้ ความสามารถ ความถนัด

- คุณลักษณะที่พึงมีในการประกอบอาชีพที่สนใจ ควรเป็นผู้มีนิสัยกล้าได้กล้าเสีย มีความอดทน มีความรู้ทันต่อเหตุการณ์ รู้ความต้องการของตลาด รู้กลยุทธ์การแข่งขันด้านตลาดผู้ประกอบอาชีพด้านบริการ ควรเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความยิ้มแย้มแจ่มใสชอบให้บริการผู้อื่น ๆ อดทน อดกลั้น เป็นต้น

- ความพร้อม ในการประกอบอาชีพ

2) การวิเคราะห์อาชีพ ต้องเรียนรู้และพยายามทำความเข้าใจถึงสภาพแวดล้อมของการดำเนินธุรกิจในปัจจุบัน และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ปัจจัยสำคัญ ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์การแข่งขันความน่าสนใจโดยรวม ตลอดจนความสามารถในการหากำไร และความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของผู้ประกอบการ ดังนั้นการวิเคราะห์สถานการณ์จึงเป็นงานอันดับแรกที่สำคัญที่ผู้ประกอบการควรกระทำ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดทิศทาง กลยุทธ์ และแผนการดำเนินงาน การวิเคราะห์สถานการณ์หรือเรียกอย่างย่อ ๆ ว่า SWOT ANALYSIS

3) วิเคราะห์การตลาด การตลาด (Marketing) คือ กระบวนการของการสื่อสารคุณค่าของผลิตภัณฑ์หรือบริการไปยังลูกค้า เป็นกระบวนการทางธุรกิจที่ทำให้ลูกค้าหรือผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจและในขณะเดียวกันกลุ่มผู้ประกอบการก็สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ โดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีความยั่งยืน หลักการตลาด 4P หรือเรียกอีกอย่างว่า ส่วนผสมทางการตลาด ดังนี้

3.1 ผลิตภัณฑ์ (Product) คือ สินค้าหรือบริการที่จะเสนอให้กับลูกค้า ตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย/ลูกค้าหรือไม่ คุณภาพของสินค้า รูปแบบผลิตภัณฑ์มีความทันสมัย และสามารถเปรียบเทียบกับคู่แข่งได้หรือไม่

3.2 ราคา (Price) การตั้งราคาขายที่สามารถดึงดูดความสนใจของลูกค้าได้ สามารถต่อสู้กับคู่แข่งได้ในธุรกิจประเภทเดียวกันได้

3.3 ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) คือ การนำสินค้าไปให้ถึงมือของลูกค้า โดยยึดหลักความมีประสิทธิภาพ ความถูกต้อง ความปลอดภัย และความรวดเร็ว วิธีขายหรือกระจายสินค้าที่สามารถทำให้เกิดผลกำไรมากที่สุด ต้องกระจายสินค้าให้ตรงกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด ตัวอย่าง ช่องทางการตลาด เช่น ร้านค้าชุมชน ตลาดนัดในชุมชน พ่อค้าคนกลาง ร้านค้าประชารัฐ ร้านจำหน่ายสินค้า ต่าง ๆ เช่น ร้านส่งรษณีย์ ร้านวัสดุก่อสร้าง ศูนย์สาธิต การตลาดร้าน OTOP ร้านอาหาร วัด ตลาดท้องถิ่น (ตลาด 4 ร) โรงเรียน โรงพยาบาล โรงแรม (รีสอร์ต) หน่วยงานราชการ เช่น เทศบาล บริษัทเอกชน/ สถานีบริการน้ำมัน และตลาดออนไลน์

3.4 การส่งเสริมการตลาด (Promotion) หัวใจสำคัญของการส่งเสริมการตลาดคือการทำอะไรให้สามารถขายสินค้าหรือบริการให้ได้มากที่สุด

แผนการตลาด คือ การกำหนดทิศทางและแนวทางในการทุ่มเทความพยายามทางการตลาด ตลอดจนกลไกในการตรวจสอบและประเมินผลกิจกรรมการตลาดไว้ล่วงหน้า ดังนั้นต้องตอบคำถามหลัก ๆ ให้กับผู้ประกอบการอย่างน้อย ดังต่อไปนี้

1. เป้าหมายทางการตลาดที่ต้องทำให้ได้ในระยะเวลาของแผนคือเรื่องอะไรบ้าง
2. ใครคือลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย ทั้งกลุ่มเป้าหมายหลักและกลุ่มเป้าหมายรอง
3. จะนำเสนอสินค้า/บริการอะไรให้กลุ่มเป้าหมาย ในราคาเท่าใด และด้วยวิธีการใด
4. จะสร้างและรักษาความพึงพอใจให้กับกลุ่มเป้าหมายเหล่านั้นได้ด้วยวิธีการใดบ้าง
5. ถ้าสถานการณ์ไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ จะปรับตัวหรือแก้ไขอย่างไรในการ

4) วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน เป็นการตรวจสอบและประเมินข้อมูลแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ที่มีผลส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพหรือดำเนินกิจการให้มีโอกาสประสบความสำเร็จได้ เช่น องค์กรความรู้ ภูมิปัญญา ผู้เชี่ยวชาญหรือแหล่งเรียนรู้ กำลังการผลิต วัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์งบประมาณ แหล่งทุนในชุมชน เป็นต้น

- หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการประกอบสัมมาชีพ คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่เหมาะสมสำหรับประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ ด้วยการยึดหลัก “ทางสายกลาง” ในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับความเป็นจริงของเศรษฐกิจที่เป็นอยู่

- แนวทางการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงกับการประกอบสัมมาชีพ ด้านต่าง ๆ

- การประกอบอาชีพด้านการเกษตร ควรดำเนินชีวิตโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ด้วยความรู้ความสามารถ เพื่อให้เกิดการพออยู่พอกิน ก่อให้เกิดความสุขสบายภายในครอบครัว/ ชุมชน และหากเหลือจากการดำรงชีพจึงค่อยนำไปแจกจ่ายและขายต่อเพื่อเป็นรายได้และเก็บออมเป็นเงินทุนต่อไป ซึ่งอาชีพเกษตรที่อาจดำเนินการดังนี้

1. ทำไร่นาสวนผสม เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนอกจากจะได้พืชผักปลอดสารพิษแล้ว ก็ยังประหยัดค่าใช้จ่ายไปได้มากอีกด้วย

2. ปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง เพื่อลดรายจ่ายด้านอาหารในครอบครัว

3. เลือกใช้ปุ๋ยคอก ทำปุ๋ยหมักใช้เองร่วมกับปุ๋ยเคมี เพื่อเป็นการลดรายจ่ายและช่วยปรับปรุงบำรุงดินให้ดีขึ้น

4. ปลูกต้นไม้เพื่อใช้สอยอย่าง สะเดา มะขาม และปลูกผลไม้ไว้กินเอง

5. เพาะเห็ดไว้กินเอง

6. ปลูกพืชสมุนไพรไว้เป็นยาสามัญประจำบ้าน

7. เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ดไว้กินไข่ และเก็บขาย

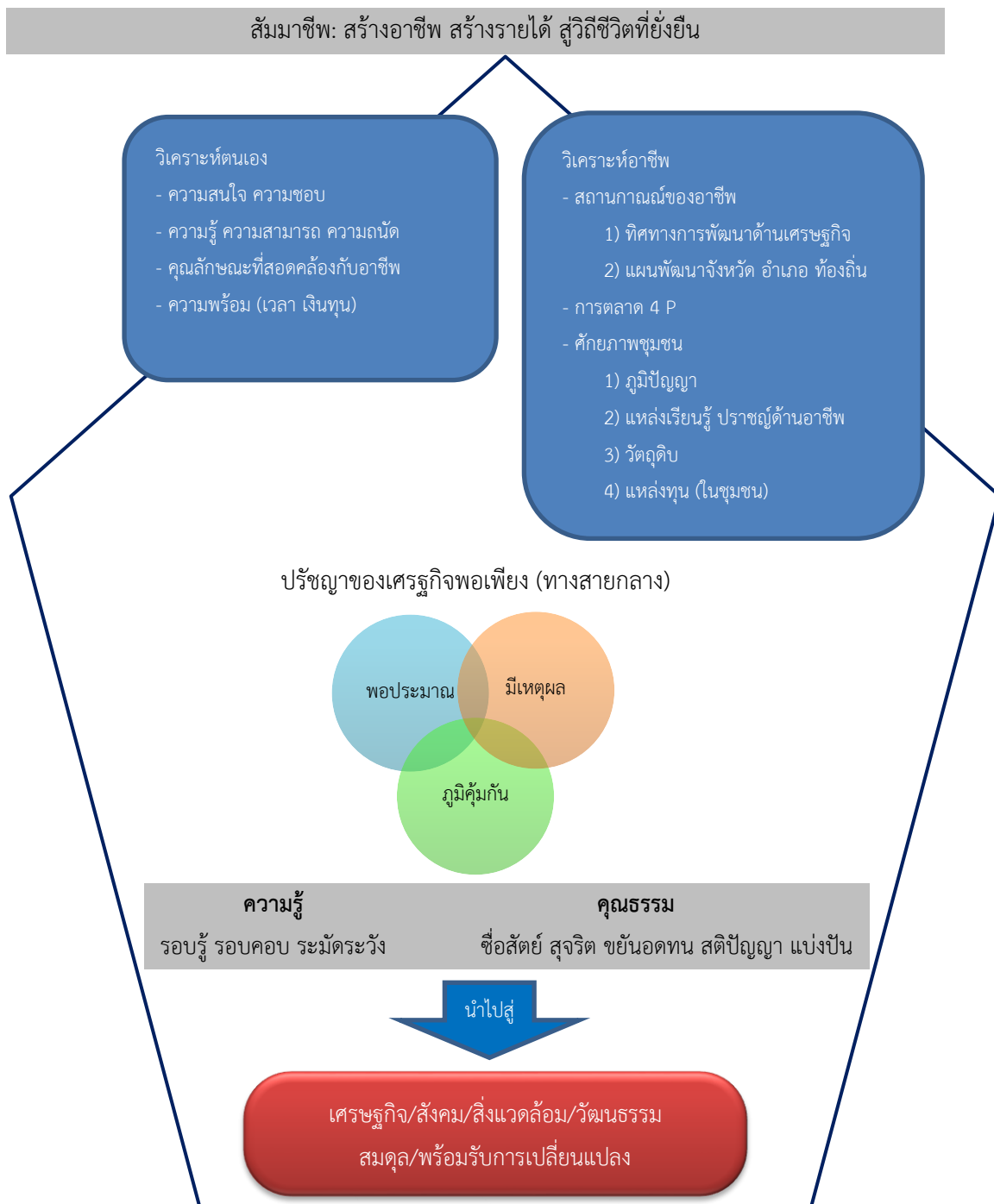
8. เลี้ยงปลาในร่องสวน และนาข้าวทำนา
9. เลี้ยงหมู เลี้ยงวัว ทำก๊าซชีวภาพจากมูลหมูหรือวัวเพื่อใช้เป็นพลังงานในครอบครัว
10. ทำปุ๋ยน้ำ ฮอร์โมนไว้ใช้ในนาและสวนเอง
11. พืชผลทางการเกษตร ปลา ไข่ เก็บไว้กินเพียงพอ เหลือจึงแจกและจำหน่าย

- **การประกอบอาชีพด้านธุรกิจ/ผู้ประกอบการ** ควรคำนึงถึงความมั่นคงและยั่งยืนมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์ ดังนั้นสิ่งที่ควรทำ คือ ต้องมีความรอบรู้ในธุรกิจที่ดำเนินการอยู่ ศึกษาข้อมูลข่าวสารอยู่ตลอดเวลาเพื่อที่จะได้ทันต่อสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มีความรอบคอบในการตัดสินใจจะได้ไม่เกิดข้อผิดพลาดได้ง่าย นอกจากนี้ยังควรต้องมีคุณธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบอาชีพ ไม่ผลิตสินค้าที่ก่อให้เกิดโทษหรือสร้างปัญหาให้กับสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญที่สุดคือ ต้องมีความขยันหมั่นเพียร ดำเนินธุรกิจอย่างอดทนอดสาหัส พัฒนาประสิทธิภาพการผลิต รวมถึงปรับปรุงสินค้าและคุณภาพให้ทันกับความต้องการของผู้บริโภค สำหรับการประกอบธุรกิจ มีอาชีพที่น่าสนใจหาแบบพอเพียง เช่น

1. อาชีพนวดแผนไทย ปัจจุบันเป็นอาชีพที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นชาวไทยด้วยกันหรือชาวต่างประเทศ ซึ่งผู้ที่สนใจด้านนี้สามารถเรียนรู้การนวดจากการเปิดอบรมระยะสั้น ระยะยาว แล้วสามารถมานวดตามบ้าน หรือเปิดร้านนวด ได้เลย ซึ่งอาชีพนี้น่าสนใจตรงที่ไม่ต้องลงทุนอะไรเลย อาศัยแค่ฝีมือล้วน ๆ ก็สร้างงาน สร้างเงินอยู่แบบพอเพียงได้

2. อาชีพขายอาหาร เป็นหนึ่งอาชีพที่น่าสนใจ เพราะเพียงแค่มีความรู้ในการทำอาหารหรือขนม ก็สามารถสร้างงาน สร้างเงินได้แล้ว ซึ่งวิธีการอาจไปเรียนรู้จากครูสอนทำอาหาร คนที่ทำอาหารอร่อย ๆ หรือเปิดดูตามอินเทอร์เน็ตก็ได้แล้วกลับมาทดลองทำกินเองให้อร่อย จากนั้นจึงค่อยเปิดร้าน หรือจะขายทางอินเทอร์เน็ตก็ยังได้ แค่นี้ก็สามารถมีชีวิตที่พอเพียงได้แล้ว

3. อาชีพช่างซ่อมรองเท้า ช่างเย็บผ้า/ทอผ้า ช่างฝีมือต่างๆ อาชีพนี้ก็เป็นอาชีพที่น่าสนใจ แค่ว่าไปเรียนรู้จนชำนาญ ซื่ออุปกรณ์มาทำครั้งหนึ่งก็อยู่ไปได้นาน เงินลงทุนก็ไม่มากอาศัยใจรักและความประณีต สำหรับร้านเพียงแค่นายช่างที่คนเดินพลุกพล่าน ก็สามารถรับทรัพย์กันทุกวัน อยู่แบบสบาย ๆ พอเพียง ไม่ต้องไปหาให้ใครเขาเดือดร้อน

ภาพที่ 4.2 การวิเคราะห์อาชีพกับการสร้างสัมมาชีพชุมชน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ที่มา: สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2561: 71)

ผู้เขียนชื่นชมว่าวิถีคิดการช่วยเหลือในโครงการสัมมาชีพดีมากแต่ทำยากในระยะเวลาอันสั้น
ต้องทำต่อเนื่องติดตามประเมินผลโดยการบวนการทำและช่วยเหลือต้องไม่ตีกรอบผลที่ได้จากการ

ทำโครงการหรืออาชีพ ให้เกิดความหลากหลายเพราะทุกคนมีอาชีพไม่เหมือนกันสำคัญที่สุดต้องไล่เรียงวิธีการสร้างให้มีขั้นตอนแบบวิคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีขั้นต้นและมีขั้นก้าวหน้าด้วยค่อยยกระดับไปให้ประชาชนมีวิธีการสร้างและวิธีการส่งออกสินค้าแล้วให้เกิดการพึ่งตนเองด้วยเป็นสิ่งสำคัญ การใช้ชื่อสัมมาชีพ ดีมากเพราะมันเป็นการประกอบอาชีพที่สุจริตและรู้จักการพึ่งตนเองก่อน เมื่อเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนาสังคมวิธีการดำเนินโครงการนี้เป็นสิ่งที่ดีแต่ยังขาดการกระบวนการสร้างทีม ทำงานเป็นทีมหรือบูรณาการอาชีพ คนหนึ่งสามารถทำงานได้หลายอาชีพได้หากตนเองอยู่ในวัยทำงานร้อยเปอร์เซ็นต์

4.2.3 แนวทางการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2560: 23-60) ได้อธิบายไว้ในแนวทางการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวิธีการเชื่อมโยงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยหลักคิดการบูรณาการในมิติการทำงาน ของกรมการพัฒนาชุมชน ใน 2 ระดับ คือ เศรษฐกิจพอเพียงระดับพื้นฐาน ขับเคลื่อนการพัฒนา โดยการสร้างสัมมาชีพชุมชน ในระดับบุคคล/ครัวเรือน มุ่งหวังให้มีการลดการพึ่งพา ละความฟุ้งเฟ้อ เลิกอบายมุข และเศรษฐกิจพอเพียงระดับก้าวหน้า ที่มีการส่งเสริมการรวมกลุ่ม และการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือ สร้างเครือข่าย โดยการส่งเสริมการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคม(SE) เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย “เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น” (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2560: 23-24) กระบวนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ มีสาระสำคัญดังนี้

กรมการพัฒนาชุมชนได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและเป็นสังคม “อยู่เย็น เป็นสุข” โดยเริ่มจากการจัดกิจกรรมในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จึงมีขั้นตอนที่เริ่มจากการพัฒนาส่งเสริม สนับสนุน บทบาทของผู้นำให้เป็นแกนนำหรือหัวเรียวหัวแรงหลัก ในการนำประชาชนในหมู่บ้านให้ลุกขึ้นทำกิจกรรมเพื่อจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หรืออาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ส่งเสริมให้ผู้นำจัดกระบวนการทำแผนชุมชน สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคิดตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายการทำงานโดยคนในชุมชนเอง ผลักดัน สร้างความรับผิดชอบให้เกิดกับบุคคลในชุมชนในการดำเนินการ บริหารจัดการกิจกรรมตามแผนงานการพัฒนาซึ่งสามารถบูรณาการกิจกรรมต่างๆ จากทุกหน่วยงาน โดยมี แผนพัฒนาหมู่บ้าน/แผนชุมชน เป็นเครื่องกำกับการพัฒนา เมื่อได้ดำเนินการมีประสพการณ์ มีความรู้ จัดทำเป็นชุดความรู้ มีหลักสูตรสำหรับการ

ถ่ายทอดความรู้ จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อการขยายผลในฐานะหมู่บ้านต้นแบบต่อไป ซึ่งผลการจัดโครงการต่างๆ นอกจากจะจัดขึ้นเพื่อป้องกัน แก้ปัญหา อนุรักษ์ หรือเพิ่มมูลค่าให้กับชุมชนแล้ว ยังสามารถสร้างภาวะผู้นำเสริมทักษะการจัดการและพัฒนากลุ่มต่างๆ ในชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น เสริมสร้างเครือข่ายของภาคประชาชน มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรจากภายนอก ซึ่งสามารถสร้างความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายระหว่างกัน ทั้งกับหน่วยงาน กับองค์กร กับหมู่บ้านอื่นๆ ในลักษณะ พี่สอนน้อง รวมทั้งใช้การถอดบทเรียนการพัฒนาและการประเมินตามเกณฑ์เครื่องมือ เพื่อวางแผนและหมุนวนการพัฒนาไปอย่างไม่สิ้นสุด โดยสรุปเป็นรูปแบบจำลองกระบวนการพัฒนา 5 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กระบวนการสร้างแกนนำหมู่บ้าน

ผู้นำชุมชนหรือแกนนำชุมชน/แกนนำหมู่บ้าน จึงต้องได้รับการฝึกอบรม เปิดรับความรู้ปรับเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยมที่มีต่อวิถีชีวิต และฝึกทักษะการเป็นผู้นำให้เหมาะสม ด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน ด้วยกระบวนการกลุ่ม สามารถไปเสริมสร้างพลังการเคลื่อนไหวของชุมชน เป็นการ สร้างภาวะผู้นำจัดระบบการบริหารจัดการของชุมชน ไปสู่เป้าหมายที่ชุมชนต้องการ ทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agent) การสร้างผู้นำการพัฒนา (Change leader) เพื่อการเคลื่อนไหวกระบวนการพัฒนาชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง หรือช่วงโอกาสวิกฤตต่างๆ ของชุมชน ผู้นำที่จะสร้างหรือพัฒนาให้เป็นแกนนำหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบไปด้วยผู้นำที่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำอช./อช. ผู้นำสตรี ผู้นำเยาวชน อาสาสมัครของหน่วยงานต่างๆ หรือผู้นำที่ไม่เป็นทางการแต่มีจิตอาสาที่จะเข้าร่วมและพร้อมที่จะนำการพัฒนา เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือบุคคลภูมิปัญญาของชุมชนด้านต่างๆ สำหรับหมู่บ้านที่เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบแล้ว ควรสนับสนุนให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าไปเป็นแกนนำหมู่บ้านให้มากยิ่งขึ้น เพื่อสืบทอดกิจกรรมและกระบวนการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนการฝึกอบรมที่จะพัฒนาแกนนำสำหรับหมู่บ้านขยายผล (บ้านน้อง) ซึ่งเป็นหมู่บ้านเป้าหมายที่จะได้รับงบประมาณจากกรมฯ หรือจากหน่วยงานอื่นๆ จะดำเนินการฝึกอบรมสร้างแกนนำหมู่บ้านโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด จังหวัดจะจัดทำหลักสูตรให้เหมาะสมกับพื้นที่และความจำเป็นสำหรับจังหวัดนั้นๆ ในปี 2560 กระทรวงมหาดไทยมีการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต (SEP way of life)

ขั้นตอนที่ 2 ครอบครัวยุคใหม่ เรียนรู้จากบ้านพี่ และการส่งเสริมครอบครัวพัฒนาแกนนำหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ผ่านการฝึกอบรมจากจังหวัด หรือหลักสูตรการพัฒนาแล้วร่วมกับเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนา จัดเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อแจ้งแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านและคัดเลือกครอบครัวพัฒนา มาเป็นต้นแบบและร่วมเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 3 เวทีประชาคมหมู่บ้านจัดทำแผนชุมชน กระบวนการแผนชุมชน เป็นหัวใจในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นการให้น้ำหนักที่ “การ

แก้ไขปัญหของชุมชนโดยชุมชน” แนวคิดนี้อยู่ภายใต้ความเชื่อว่า คนมีศักยภาพพัฒนาตนเองและชุมชนของตนเองได้ ชุมชนมีองค์ความรู้ และภูมิปัญญาที่ประชาชนสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาตนเอง และชุมชนของตนเองได้กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนี้ อยู่ที่การปรับกระบวนการทัศนและวิถีปฏิบัติให้อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองมากขึ้น และพึ่งพาคนอื่นน้อยลง ทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชน การสร้างแรงบันดาลใจของคนในชุมชน จึงเป็นกระบวนการทัศนใหม่ในการพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหตามความเชื่อพื้นฐานว่า “ปัญหาใคร คนนั้นต้องแก้” ความรู้ที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหจะเริ่มจากความรู้อันมี อยู่ในชุมชน นำมาแลกเปลี่ยนต่อยอด โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการให้และรับความรู้ เป็นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าการฝึกอบรม ส่วนเครื่องมือที่เป็นเทคนิคในการจัดเวที ได้แก่ การจัดประชุมแบบมีส่วนร่วม (AIC) แผนที่ชุมชน (Village Map) เส้นแบ่งช่วงเวลา (Time line) เครื่องมือระดมสมองด้วยบัตรคำ (Meta plan) เครื่องมือส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชน (Participation Rural Appraisal: PRA) การประชุมด้วยกระบวนการกำหนดอนาคตหมู่บ้าน (Future Search Conference: FSC) เครื่องมือสรุปประเด็นและแสดงความเชื่อมโยงด้วยแผนที่ความคิด (Mind Map) สำหรับหมู่บ้านขยายผล ควรสนับสนุนให้มีการจัดเวทีประชาคมทำแผนชุมชน และสนับสนุนการทำกิจกรรมสาธิตซึ่งเกิดจากความต้องการที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน เสมือนเป็นวงจรเล็กๆ ของกระบวนการแผนชุมชน ที่เกิดจากการใช้ข้อมูลชุมชน มาวิเคราะห์ปัญหา ทำแผนงาน/กิจกรรมการแก้ไขปัญห โดยอาจจะมีการสนับสนุนค่าวัสดุในการสาธิตกิจกรรมการแก้ไขปัญห เป็นการส่งเสริมทักษะในการบริหารจัดการชุมชนเบื้องต้นแก่ผู้นำเพื่อให้ชุมชนนำแผนงานที่เหลือไปขับเคลื่อนและดำเนินการเชื่อมประสานกับงบประมาณโครงการต่างๆ เช่น การสร้างสัมมาชีพชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงจนเป็นวิถีชีวิต และทำแผนที่มองไปถึงกลางทาง คือการรวมกลุ่มเป็น OTOP ผู้ประกอบการชุมชน วิสาหกิจเพื่อสังคม และมีถึงปลายทางคือการสร้างความยั่งยืนให้กับหมู่บ้าน/ชุมชน ส่วนหมู่บ้านที่ ต้องสนับสนุนให้มีการจัดเวทีทบทวนการพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อปรับแผนชุมชนและจัดกิจกรรมสาธิต เป็นโอกาสให้ทีมปฏิบัติการของอำเภอ ได้ไปร่วมจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเพิ่มทักษะในการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความต่อเนื่อง ทั้งนี้ในหมู่บ้านที่เข้มแข็งก็สามารถระดมพลังทุนจากภายในชุมชน มาสนับสนุนการขับเคลื่อนในขั้นตอนนี้ได้ หรือดำเนินการให้สอดคล้องกับช่วงเวลาการจัดประชาคมหมู่บ้านโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก็จะเป็นการเสริมพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 สร้างระบบบริหารจัดการชุมชน การส่งเสริมให้ชุมชนสามารถดำเนินงานตามแผนชุมชน ด้วยระบบการบริหารจัดการชุมชน เพื่อเคลื่อนไหวกิจกรรมของชุมชน เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดและใช้ระยะเวลายาวนานที่สุด โดยเริ่มจากกิจกรรม แผนงาน โครงการที่ชุมชนดำเนินการได้ด้วยตนเองก่อนและให้มากที่สุด แล้วค่อยประสานแผนหรือบูรณาการ กิจกรรม

แผนงาน โครงการที่ทำร่วมกับหน่วยงาน หรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในลำดับรองลงไป

ขั้นตอนที่ 5 ถอดบทเรียนและประเมินผล เป็นเวทีการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ด้วยการจัดเวทีเพื่อประเมินผลการพัฒนาตามตัวชี้วัด ประกอบด้วย การประเมินตามเกณฑ์ 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด เพื่อจัดระดับการพัฒนาหมู่บ้าน เป็น 3 ระดับ คือ ระดับพออยู่พอกิน อยู่ดีกินดี มั่งมีศรีสุข และเพื่อประเมินความสมรรถนะของหมู่บ้านและชุมชนครั้งที่ 2 ตามเกณฑ์ 6 องค์ประกอบ 22 ตัวชี้วัดกลุ่มเป้าหมายในการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน ประกอบด้วย แกนนำหมู่บ้าน คริวเรือนต้นแบบ ผู้แทนจากคุ้มต่างๆ ผู้แทนกลุ่ม องค์กรต่างๆ ในหมู่บ้าน ภาคีการพัฒนา โดยการนำของวิทยากรกระบวนการ (อาจเป็นเจ้าหน้าที่ นักพัฒนา ผู้นำหรือภาคีเครือข่าย) เพื่อร่วมกันประเมินผลการพัฒนา ถอดบทเรียน การพัฒนา ค้นหาคำสอนหรือความรู้ที่เกิดจากการพัฒนา นำไปใช้ขยายผลในฐานเรียนรู้หรือศูนย์เรียนรู้ชุมชน นำปัญหาความเดือดร้อน ตัวชี้วัดที่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย หรือความล้มเหลว มาวิเคราะห์ วางแผนในการจัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติม แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นเข้าสู่เวทีประชาคมหมู่บ้านปรับแผนชุมชน ร่วมกันกำหนดกิจกรรม แผนงาน โครงการ เพื่อพัฒนาต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และเรียกหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหมู่บ้านพี่ ส่วนหมู่บ้านขยายผล เรียกหมู่บ้านน้อง โดยกระบวนการประเมินผลมีรายละเอียดที่กรมการพัฒนาชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

5.1 การเตรียมความพร้อมก่อนการประเมินหมู่บ้าน

- 1) กรมฯ จัดทำคู่มือ คำอธิบายตัวชี้วัด วิธีการ ขั้นตอนการประเมิน
- 2) คณะทำงานระดับ จังหวัด อำเภอ สร้างความเข้าใจแก่ผู้ประเมินโดยใช้แนวทางคู่มือหรือเวทีการประชุม
- 3) จังหวัดจัดทำแผนปฏิบัติการ เพื่อให้การส่งเสริม สนับสนุนการประเมินหมู่บ้านฯ ติดตาม ตรวจสอบ และรับรองผลการประเมินหมู่บ้าน
- 4) คณะทำงานระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ
- 5) หัวระยะเวลาของการประเมินผลการดำเนินงานของหมู่บ้าน ดังนี้

- ส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้าน ดำเนินการพัฒนาหมู่บ้าน ส่งเสริม สนับสนุน ติดตามหมู่บ้านเป้าหมาย ประมาณเดือนเมษายน – กรกฎาคม

- ประเมินหมู่บ้านเพื่อเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ดำเนินการตรวจสอบ/รับรองและประกาศผลเป็นหมู่บ้านต้นแบบ ประมาณ สิงหาคม - กันยายน

5.2 การประเมินหมู่บ้านและการจัดทำทะเบียนข้อมูลหมู่บ้าน

- 1) ระดับหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมเวทีประชาคมในการให้ข้อมูลตามแบบประเมินหมู่บ้านฯ

2) ระดับตำบล คณะทำงานฯ ผู้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลการประเมินหมู่บ้านฯ บันทึกข้อมูลการพัฒนาของหมู่บ้าน โดยใช้เวทีประชาคม เพื่อให้ผู้บริหารท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตรวจสอบ ยืนยันความครบถ้วน ถูกต้องข้อมูลของหมู่บ้านฯ

3) ระดับอำเภอ คณะทำงานฯ พิจารณาตรวจสอบการประเมินหมู่บ้านของแต่ละตำบล และจัดทำทะเบียนข้อมูลหมู่บ้านฯ ส่งจังหวัด

4) ระดับจังหวัด รวบรวมทะเบียนข้อมูลหมู่บ้านฯ ที่อำเภอประเมินแล้วเป็น 3 ระดับ ส่งข้อมูลให้กรมการพัฒนาชุมชน

5.3 การประกาศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

1) ระดับอำเภอ สนับสนุนการจัดเวทีการประเมินระดับหมู่บ้าน และรับรองผลของหมู่บ้านเพื่อเสนอเป็นต้นแบบ และจัดทำทะเบียนข้อมูลหมู่บ้านฯ ส่งจังหวัด

2) ระดับจังหวัด ตรวจสอบ รับรองหมู่บ้าน และประกาศเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ส่งผลให้กรมการพัฒนาชุมชน จังหวัดดำเนินการประกาศเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบระยะเวลาการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบมีระยะเวลา 2 ปี หลังจากการประกาศ

3) กรมการพัฒนาชุมชน รวบรวม สรุปผลของแต่ละจังหวัดเป็นภาพรวมของประเทศ นำเสนอปลัดกระทรวงมหาดไทยเพื่อทราบและเผยแพร่ข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

เครื่องมือในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

แกนนำชุมชน เป็นกลไกหลัก ในการขับเคลื่อนหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ผู้นำอช./อช. ผู้นำเยาวชน ผู้นำกลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย เช่น กพสม./กพสต. ศอช.ต. ครอบครัวยุคใหม่ กลุ่มอาชีพต่างๆ/กลุ่ม OTOP กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน/กองทุนอื่นๆ ร่วมกับคณะทำงานหรือชุดปฏิบัติการระดับตำบล หรือ นักพัฒนา โดย กรมการพัฒนาชุมชน กำหนดให้ใช้เครื่องมือ สนับสนุนการดำเนินงาน ดังนี้

1) เครื่องมือในการประเมินศักยภาพ และวัดผลการพัฒนาของหมู่บ้านเบื้องต้น ประกอบด้วย

1.1) เครื่องมือประเมินตามเกณฑ์ตัวชี้วัด 6x2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด)

1.2) เกณฑ์ประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ของกระทรวงมหาดไทย (4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด) เป็นเครื่องมือหรือเกณฑ์การประเมินเพื่อจัดระดับการพัฒนาของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาให้ตรงตามศักยภาพของหมู่บ้าน แยกเป็น 3 ระดับ คือ “พออยู่ พอกิน” เน้นที่ระดับครัวเรือน มีเป้าประสงค์เพื่อพัฒนากิจกรรมการพึ่งตนเองทำกิน ทำให้ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้และมีการออม ผ่านเกณฑ์ประเมิน 10 - 16 ตัวชี้วัด “อยู่ดี กินดี” เน้นที่ระบบการรวมกลุ่ม มีเป้าประสงค์เพื่อ ส่งเสริมการบริหารจัดการ พัฒนาในรูปแบบกลุ่ม การพัฒนารายได้ด้วยระบบกลุ่ม เพิ่มรายได้และขยายโอกาสคนในชุมชน ผ่านเกณฑ์ประเมิน

17 - 22 ตัวชี้วัด “มั่งมี ศรีสุข” เน้นที่ระดับหมู่บ้าน/ชุมชนและเครือข่าย มีเป้าประสงค์เพื่อให้เป็นต้นแบบหมู่บ้านการบริหารการพัฒนาด้วยองค์กรเครือข่าย ในการยกระดับคุณภาพชีวิตเพิ่มโอกาสการประกอบอาชีพ จัดสวัสดิการชุมชน ผ่านเกณฑ์ประเมิน 23 ตัวชี้วัด

1.3) ดัชนีชี้วัดความ “อยู่เย็น เป็นสุข” หรือความสุขมวลรวมของหมู่บ้าน/ชุมชน (Gross Village Happiness: GVH)

2. เครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้ ได้แก่ แผนชุมชน ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ผู้เขียนสรุปว่า การพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวคิดของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย นับเป็นแนวทาง แนวคิดที่ดีเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเริ่มต้นจากการสร้างผู้นำ แกนนำให้มีศักยภาพก่อนแล้วค่อยนำสร้างประชาชนให้ปฏิบัติ แต่การพัฒนาสังคมนั้นมีความละเอียดกับวิถีคิด วิถีปฏิบัติของคนจะยึดเพียงผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมอย่างเดียวไม่ได้ต้องยึดวิถีชีวิตของผู้คนด้วย แต่อย่างไรก็ตาม การประเมินผลที่สามารถสัมผัสได้ต้องมีตัวชี้วัดซึ่งเป็นเหตุเป็นผลทางวิทยาศาสตร์ซึ่งหน่วยงานรัฐมักใช้เพื่อการวัดผลประเมินผลให้เป็นเชิงปริมาณสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน ตัวชี้วัดตั้งแต่เบื้องต้นยึดเครื่องมือประเมินตามเกณฑ์ตัวชี้วัด 6x2 (6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด) วัดประเมินผลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและเกณฑ์ประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของกระทรวงมหาดไทย (4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด) ส่วนเครื่องมือส่งเสริมอีก 2 ประการ คือ แผนชุมชน ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เมื่อพิจารณาแล้วโครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยเป็นกระบวนการพัฒนาที่ดีมีประโยชน์และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน พัฒนาสังคมได้อย่างดีเหมาะสำหรับการเรียนรู้อย่างถึถ้วนเพียงภาครัฐต้องไม่ทำงานแบบตอบตามตัวชี้วัดอย่างเดียวต้องสร้างแนวคิด ปลุกแนวคิดให้ชาวบ้านได้เรียนรู้การพึ่งตนเองจากทุนชุมชนของตนเองนำมาใช้ประโยชน์เลี้ยงชีพตามวิถีตนเองให้เหมาะสมตามบริบทสังคม

4.2.4 แนวทางการดำเนินงาน “กองทุนแม่ของแผ่นดิน”

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม (2555: 1-43) ได้อธิบายไว้แนวทางการดำเนินงาน “กองทุนแม่ของแผ่นดิน” เกิดจากพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในโอกาสที่คณะบุคคลได้เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ได้มีกระแสพระราช

ดำรงส เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2554 ณ ศาลาดุสิตาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ที่ได้ตรัสไว้ดังมี
รายละเอียดสำคัญ ดังนี้

“พระองค์ได้แสดงความกังวลพระราชหฤทัยเป็นอย่างมากต่อปัญหาการแพร่ระบาดของ
ของยาเสพติด และได้ทรงพระราชทานแนวทางการให้ภาคประชาชนได้ร่วมมือกันช่วยเหลือรัฐบาล
ในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ซึ่งแนวทางหนึ่งที่ได้ทรงมีพระราชปรารภถึงก็คือ “กองทุนแม่ของ
แผ่นดิน” พระองค์ได้ทรงทบทวนว่าเคยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้สำนักงาน
ป.ป.ส. ตั้งแต่ปี 2546 ซึ่งนับเป็นการเริ่มต้นกองทุนแม่ของแผ่นดินตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ทรงมี
ความมุ่งหวังว่ากองทุนแม่ของแผ่นดินจะสามารถช่วยเหลือการแก้ไขปัญหายาเสพติดของประเทศ
ได้อย่างมาก”

ความเป็นมา เมื่อปีพุทธศักราช 2546 สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้
เสด็จแปรพระราชฐานไปเยี่ยมพสกนิกรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พระองค์ได้เสด็จเยี่ยม
ราษฎรของหมู่บ้านที่เคยมีปัญหาเสพติดและสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยพลังของประชาชน ที่
อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี ตามกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการใช้นโยบายสันติวิธีให้ผู้
เคยค้าเคยเสพในระดับหมู่บ้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากผู้ที่เป็น “ภาระ” ให้กลับมาเป็น “พลัง” ใน
การแก้ไขปัญหายาเสพติดให้กับหมู่บ้านของตนเอง โดยที่ภาครัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุน ทรงพอพระ
ราชหฤทัยในการแก้ไขปัญหาดังนี้

ในการเสด็จฯ ครั้งนั้นพระองค์ได้ประทับแรม ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ และได้
เสด็จลงเยี่ยมราษฎร ที่เป็นมวลชนกลุ่มต่าง ๆ ที่ไปเข้าเฝ้าฯ ณ โครงการชลประทานสกลนคร (ห้วย
เตี้ยก) อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร พล.ต.อ.ชิตชัย วรรณสถิตย์ เลขาธิการ ป.ป.ส. (ในขณะนั้น)
จึงได้ขอพระราชทานพระราชวโรกาสนาตัวแทนกลุ่มราษฎรอาสาป้องกันภัยยาเสพติด (รสปส.) เข้า
เฝ้าฯ ด้วย มีการแสดงละครหน้าพระที่นั่งเพื่อสื่อให้ทอดพระเนตรถึงการแก้ไขปัญหายาเสพติดด้วย
พลังของชุมชน และการให้อภัยผู้ค้าผู้เสพระดับหมู่บ้านตามแนวทางสันติ แล้วมีการปฏิญาณตนขอ
เลิกยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดและขอเป็นกำลังในการแก้ไขปัญหายาเสพติดของชาติตลอดไป ตั้งแต่ที่
สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ผ่าน
เลขาธิการ ป.ป.ส. เพื่อให้เป็นประโยชน์ของหมู่บ้านและชุมชนต่าง ๆ ในการป้องกันและแก้ไข
ปัญหา ยาเสพติดนั้น หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งราษฎรอาสาสมัครทั้งหลาย จึงมี
ความเห็นร่วมกันว่า พระราชทรัพย์ที่ได้รับพระราชทานนั้นถือเป็นมงคลสูงสุด เป็นเสมือนพระราช
ปณิธานของพระองค์ ที่ทรงจะให้มีการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้านและชุมชน หาก
ได้นำพระราชทรัพย์พระราชทานนี้ ไปไว้ที่หมู่บ้านและชุมชน ก็จะเป็นขวัญกำลังใจสูงสุดของปวง
ราษฎรทั้งหลายที่จะดำเนินการให้พระราชปณิธานของพระองค์บรรลุผล ซึ่งย่อมหมายถึงความสงบ
สุข ร่มเย็น ปราศจากปัญหายาเสพติด จึงได้เรียกพระราชทรัพย์พระราชทานนี้ว่า “กองทุนแม่ของ
แผ่นดิน” และเรียกชื่อหมู่บ้านและชุมชนที่ได้รับกองทุนแม่ของแผ่นดินว่า “หมู่บ้านกองทุนแม่ของ

แผ่นดิน” โดยมีการพระราชทานกองทุนแม่ของแผ่นดินครั้งแรก เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2557 ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ได้เสด็จแทนพระองค์สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ มาเป็นประธานในพิธีพระราชทานกองทุนแม่ของแผ่นดินให้กับผู้แทนหมู่บ้าน/ชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นจำนวน 672 หมู่บ้าน/ชุมชน

ปรัชญาแนวคิดกองทุนแม่ของแผ่นดิน

คำว่า กองทุนแม่ของแผ่นดิน มีองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เรียกว่า **เงินขวัญถุงพระราชทาน** เป็นพระราชทรัพย์ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานให้กับหมู่บ้านและชุมชน โดยสำนักงาน ป.ป.ส. ได้สมทบงบประมาณส่วนหนึ่งนำมาจัดสรรให้กับหมู่บ้านและชุมชน แห่งละ 8,000 บาท เงินจำนวนนี้เปรียบเสมือนสิ่งที่ระลึกถึงแห่งพระราชปณิธานของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เป็นเงินพระราชทานอันเป็นสัญลักษณ์แห่งพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น จึงถือเป็นเงินศักดิ์สิทธิ์อันหาที่เสมอเหมือนมิได้ จึงเก็บไว้เป็นเงินขวัญถุงในหมู่บ้าน/ชุมชน โดยไม่มีการใช้จ่าย

ส่วนที่ 2 เรียกว่า **ทุนศรัทธา** เป็นเงินที่ราษฎรในหมู่บ้านและชุมชนที่ได้รับกองทุนแม่ของแผ่นดิน จะร่วมกันบริจาคอย่างต่อเนื่องและรวบรวมขึ้นด้วยพลังความศรัทธา สมทบเข้ากองทุนแม่ของแผ่นดินในแต่ละหมู่บ้าน เป็นการแสดงออกถึงทุนทางสังคมของหมู่บ้าน/ชุมชนที่ต้องการไม่ให้มีปัญหาเสพติดในหมู่บ้านอย่างเป็นรูปธรรม

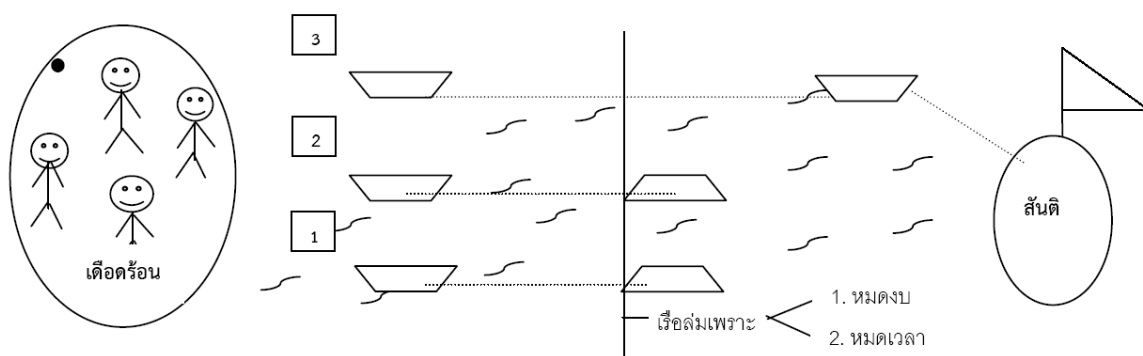
ส่วนที่ 3 เรียกว่า **ทุนปัญญา** เป็นเงินที่ราษฎรในหมู่บ้านและชุมชนดังกล่าว คิดค้นขึ้นด้วยภูมิปัญญาของตนเองในการระดมทุนเพื่อขยายกองทุน ให้กองทุนมีการองเงยขึ้น จนสามารถนำไปใช้จ่ายเพื่อการแก้ไขปัญหายาเสพติดของหมู่บ้านได้อย่างเพียงพอต่อไป

กองทุนแม่ของแผ่นดิน ที่เป็นผลจากการระดมทุนจากทุนศรัทธา และทุนปัญญา ราษฎรในหมู่บ้านและชุมชนจะนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด จนสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนบนวิถีแห่งความพอเพียง ไม่ว่าจะเป็นการสมทบทุนช่วยเหลือการบำบัดรักษาของผู้เสพยาเสพติด การส่งเสริมอาชีพ การสนับสนุนกิจกรรมกลุ่มเสี่ยยาเสพติด และกิจกรรมเยาวชน การเฝ้าระวังและรักษาพื้นที่ การสนับสนุนทุนการศึกษาของเยาวชน การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง การช่วยเหลือความเดือดร้อนต่างๆ ในชุมชน รวมถึง การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ฯลฯ จนแทบจะกล่าวได้ว่า กองทุนแม่ของแผ่นดิน คือ กองทุนที่รวมจิตใจของผู้คน เพื่อช่วยเหลือผู้คนที่ทุกข์ยาก นับเป็นทุนเริ่มต้นแห่งความดีงาม

แนวคิดความร่วมมือระหว่างภาคประชาชนกับราชการ หรือ แนวคิดเรือ 3 ลำ

มีข้อคิดสำคัญในการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐกับประชาชนว่าในการดำเนินงานโครงการต่างๆ ของรัฐที่ผ่านมา ไม่ว่าจะการแก้ไขปัญหาใด ๆ ก็ตาม โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาด้านสังคม หากให้รัฐดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียวจะได้ผลไม่ถึงเป้าหมายที่ต้องการ และหากให้ประชาชนดำเนินการเองทั้งหมดก็ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่สมบูรณ์ได้เช่นกัน ฉะนั้นหากเห็นแล้วว่าทั้ง 2 ภาคส่วนมีเป้าหมายร่วมกันก็ควรให้มีการบูรณาการการดำเนินงานร่วมกัน โดยมีบทบาทที่ชัดเจนของแต่ละภาคส่วนอย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ยกตัวอย่างเป็นภาพดังนี้

1. ให้นำเสนอเรื่อง เรือ 3 ลำ เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการดังนี้

ภาพที่ 4.3 เรือ 3 ลำ

ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม (2555: 4)

เรือลำที่ 1 : ในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่ผ่านมาจะมีลักษณะคล้ายกับการช่วยเหลือประชาชนแบบเรือลำที่ 1 คือ เมื่อประชาชนมีความเดือดร้อนในเรื่องใดก็จะมีหน่วยงานหรือคนภายนอกชุมชนมาชวนให้ขึ้นเรือเพื่อนำไปสู่ฝั่งโน้นที่เรียกว่า “สันติสุข” หรือแก้ไขปัญหาได้ แต่เรือแล่นไปโดยยังไม่ทันจะถึงฝั่ง หรือยังมองไม่เห็นฝั่งเลย ก็ต้องล่มเสีย อันเป็นสาเหตุมาจาก (1)หมดงบประมาณ หรือ (2)หมดเวลา (เจ้าหน้าที่ขับเคลื่อนโครงการหมดเวลาการปฏิบัติงานเสียก่อน)

เรือลำที่ 2 : คล้ายกับเรือลำที่ 1 คือ เมื่อประชาชนเดือดร้อนอีก ทางราชการก็มีงบประมาณมาอีก ก็มาชักชวนประชาชนให้ขึ้นเรือเพื่อนำไปสู่ฝั่ง “สันติสุข” โน้นอีก แต่เนื่องจากเหตุการณ์ที่เกิดกรณีเรือลำที่ 1 เป็นเหตุทำให้ประชาชนไม่เชื่อมั่นในการชักชวนของรัฐว่าจะไปถึงฝั่งได้จริง ทำให้ราชการต้องทำงานทางความคิดเพิ่มขึ้น เช่น ต้องมีค่าตอบแทนเป็นค่าเสียเวลาให้กับชาวบ้านจำนวนมากพอ ชาวบ้านจึงจะยอมขึ้นเรือไปด้วย เพื่อให้ราชการสามารถดำเนินโครงการได้ แต่แล่นเรือไปได้ไม่นานเรือก็ต้องล่มอีกเช่นเคยด้วยสาเหตุเดียวกัน คือ (1) หมด

งบ (2) หมดเวลา และก็ได้ผลทำนองเดียวกัน คือ ยังไม่ทันได้เห็นฝั่งโน้นเลยก็ต้องว่ายน้ำกลับฝั่งเดิมอีก

เรือลำที่ 3 : เป็นการชี้ให้เห็นว่า หากชาวบ้านเห็นได้ว่าความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นเป็นทุกข์ของชาวบ้านเอง หากไม่ร่วมมือในการแก้ไขปัญหาย่อมเดือดร้อนเองอย่างไม่สิ้นสุด ยกตัวอย่างเรือลำที่ 1 และ 2 เมื่อชาวบ้านยอมเห็นด้วยและขึ้นเรือมาแล้วแต่ก็ไม่มีส่วนร่วมอะไรเลยต่างก็นั่งทอดกอดเฉย ๆ ปล่อยให้ทางราชการขับเรือด้วยกำลังงบประมาณของรัฐฝ่ายเดียว หากชาวบ้านยังต้องการแต่ที่จะให้ราชการทำฝ่ายเดียวก็จะได้ผลเท่าที่ผ่านมามีอีกอย่างแน่นอน ซึ่งยอมเสียเวลาทั้ง 2 ฝ่าย และต่างเห็นแล้วว่าไม่ได้ผล เพราะแล่นไปได้ไม่นานเรือก็จะล่มอีก ฉะนั้นหากว่าชาวบ้านมีความทุกข์จริงเมื่อขึ้นมาบนเรือแล้วต้องสัญญากันว่าจะช่วยกันพายเรือด้วยกำลังของตนที่มีอยู่แน่นอนว่าเรือลำที่ 3 นี้ เมื่อหมดงบประมาณแล้วเรือลำนี้จะแล่นไปได้ไกลมากกว่าเดิม ซึ่งจะทำให้เรามองเห็นฝั่งข้างหน้าซึ่งเหลืออีกไม่ไกลแล้ว ระยะทางที่เหลือไม่ไกลแล้วนี้ชาวบ้านย่อมจะพากันไปเองได้จนถึงฝั่งข้างหน้าอย่างแน่นอน

2. หลังจากเข้าใจเรื่องเรือ 3 ลำแล้ว ให้ผู้นำกล่าวถึงการแก้ไขปัญหาเสพติดตามโครงการ “กองทุนแม่ของแผ่นดิน” จะเป็นโครงการที่ช่วยเหลือพี่น้องประชาชนได้จริง แต่ต้องดำเนินการในลักษณะเดียวกับเรือลำที่ 3 คือทุกคนต้องช่วยกัน ต้องถือว่าปัญหาเสพติดเป็นทุกข์เป็นปัญหาของชุมชนที่รอการแก้ไขมานาน เป็นความโชคดียังมากเลยทีเดียวที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และทางราชการมีน้ำใจมาช่วยเหลือด้วยอย่างไม่ทอดทิ้งให้เป็นปัญหาของประชาชนเพียงฝ่ายเดียว “พลังของประชาชนร่วมกับราชการ ช่วยก่อช่วยสานให้งานยั่งยืน”

กองทุนแม่ของแผ่นดิน มีลักษณะแตกต่างจากกองทุนอื่นๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน/ ชุมชน 4 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 เป็นกองทุนที่มีจุดเริ่มต้นจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงเป็นเสมือนกองทุนพระราชทาน

ประการที่ 2 เป็นกองทุนที่กระจายอยู่ตามหมู่บ้าน ชุมชน เท่านั้น ไม่มีกองทุนรวมในส่วนกลาง

ประการที่ 3 เป็นกองทุนที่มีขึ้นเพื่อประโยชน์สาธารณะในการแก้ไขปัญหาเสพติด รวมถึงปัญหาอื่นๆ ในหมู่บ้าน ชุมชน เพื่อเป็นกองทุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการให้กู้ยืม และไม่มีดอกเบี้ย

ประการที่ 4 เป็นกองทุนที่คนในหมู่บ้าน ชุมชน ร่วมกันระดมทุน โดยไม่ได้เกิดจากภายนอกเพียงช่องทางเดียว ซึ่งเป็นการทำให้ชุมชนรู้จักพึ่งพาตนเอง เห็นพลังของตนเอง

วัตถุประสงค์ของกองทุน

1. เพื่อขยายพลังแห่งความดีของคนในหมู่บ้าน ชุมชน ให้กว้างขวางขึ้น

2. เพื่อเสริมสร้างกระบวนการในหมู่บ้าน ชุมชน ด้านความคิด ความรู้ การแลกเปลี่ยน การรวมกลุ่มและความตื่นตัว เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหา ยาเสพติด เพื่อให้หมู่บ้าน ชุมชน ใช้กระบวนการดังกล่าวให้บรรลุถึงความเข้มแข็งได้อย่างแท้จริง

3. เพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ สนับสนุนให้คนทำดี และ เสียสละเพื่อหมู่บ้าน ชุมชน

4. เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง เพื่อการพึ่งพาตนเอง และ พึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างยั่งยืน เป็นผลทำให้ปัญหาพื้นฐานของหมู่บ้าน ชุมชน ลดลง

5. เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการแก้ไขปัญหาเสพติดในหมู่บ้าน ชุมชน อย่างยั่งยืน และ พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้หมู่บ้าน ชุมชน เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนทั้งภายในและ ระหว่างหมู่บ้าน ชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดแนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน ดังนี้

1. สร้างความรู้ความเข้าใจแนวทางดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน

- ตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดินระดับจังหวัด

- ตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดินระดับอำเภอ

- ประชุมสร้างความรู้ความเข้าใจแนวทางดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดินและแนว

ทางการตรวจสอบสุขภาพกองทุน

2. สร้างเครือข่ายกองทุนแม่ของแผ่นดินระดับอำเภอ

- จัดตั้งเครือข่ายกองทุนแม่ของแผ่นดินระดับอำเภอ เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และ

กลไกการขับเคลื่อนกิจกรรมระดับอำเภอ

กิจกรรมหลักที่ 1 การตรวจสอบสุขภาพกองทุนแม่ของแผ่นดิน (ระดับหมู่บ้าน)

วัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) เพื่อจัดเก็บข้อมูลผลการดำเนินงานตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน หมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดินในภาพรวม 2) เพื่อทราบสถานะของกองทุนแม่ของแผ่นดินว่าเข้มแข็งในระดับใด 3) เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวางแผนพัฒนากองทุน ให้สามารถขับเคลื่อน การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เป้าหมาย จำนวน 11,586 กองทุน

กิจกรรมหลักที่ 2 ต้นกล้ากองทุนแม่ของแผ่นดิน

กลไกการดำเนินงาน - กรมการพัฒนาชุมชน โดยคณะทำงานวิชาการ ศพส.มท. จัดทำแนวทางการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดิน - จังหวัด โดย คณะกรรมการขับเคลื่อนการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดินระดับจังหวัด เป็นคณะอำนวยการ กำกับติดตาม และรายงานผลระดับจังหวัด - อำเภอ โดย คณะกรรมการขับเคลื่อนการดำเนินงานกองทุนแม่ของแผ่นดินระดับอำเภอ เป็นคณะดำเนินงานสนับสนุนการจัดตั้ง และรายงานผล ระดับอำเภอ - อำเภอ โดย

เครือข่ายกองทุนแม่ของแผ่นดินระดับอำเภอ เป็นคณะดำเนินงานสนับสนุนการจัดตั้ง - พื้นที่ โดยที่มหาวิทยาลัยกระบวนการกองทุนแม่ของแผ่นดิน ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนแม่ของแผ่นดิน โดยมีเป้าหมาย จำนวน 2,975 กองทุน

กฎหลักของชุมชนเข้มแข็ง กำหนดให้ใช้เหมือนกันทุกกองทุน (ในทางพุทธศาสนา เรียกว่า หลักอปริหานิยธรรม) มี 7 ประการ ประกอบด้วย 1) สมาชิกร่วมประชุมกันเป็นนิตย 2) สมาชิกหมั่นเริ่มประชุมและเลิกประชุมพร้อมกัน ทำกิจที่พึงกระทำโดยพร้อมเพรียงกัน 3) สมาชิกยอมรับมติส่วนใหญ่ของที่ประชุมในการแก้ไขปัญหา 4) สมาชิกให้การยอมรับและเคารพผู้อาวุโส 5) สมาชิกให้การสงเคราะห์และช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น เด็ก สตรี คนชรา คนพิการ และคนที่ยากจนกว่า 6) สมาชิกส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม 7) สมาชิกช่วยกันทำนุบำรุงศาสนา มีกฎธอง เป็นกฎซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนในการแก้ไขปัญหาเฉพาะด้านยาเสพติด เป็นไปตามความเหมาะสมของแต่ละชุมชน แต่การกำหนดกฎใดๆ ต้องไม่ขัดกับหลักการสันติวิธีอย่างเด็ดขาด เช่น กำหนดให้มีการลงโทษทางสังคมที่ทำให้เกิดความรู้สึกคับข้องใจของสมาชิก หรือให้มีการตัดสินชีวิตในชุมชน ฯลฯ ควรกำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้มีความรู้สึกในเชิงบวกต่อสมาชิกเท่านั้น

กิจกรรมหลักที่ 3 การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้กองทุนแม่ของแผ่นดินระดับอำเภอ โดยมีนิยามว่า “ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชน ในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ ของชุมชน โดยเน้นการกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่ง เรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเองเป็นศูนย์ฯ ของประชาชน ที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน” (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม, 2555: 30)

ภารกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน จัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชน เป็นศูนย์รวมของข้อมูล เช่น ข้อมูล จปฐ. กชช.2ค. แหล่งน้ำ กลุ่มอาชีพ ฯลฯ รวมทั้งข่าวสาร สารระความรู้ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เท่าทันสถานการณ์โลก รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน องค์ความรู้ที่มีอยู่กระจัดกระจายในชุมชน และจัดการให้เป็นหมวดหมู่ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม ที่ประชาชนสามารถเข้าไปสืบค้นศึกษาและ เรียนรู้ได้ทุกเวลา เป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้ ที่ดำเนินการโดยประชาชนและเพื่อประชาชน เป็นศูนย์ประสาน

และบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วน ภาคประชาชน ได้แก่ ผู้นำ กลุ่ม/องค์กร เครือข่าย ภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาภาครัฐ

โครงสร้างของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย

1) คณะกรรมการ ประกอบด้วยผู้แทนจากผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กร เครือข่าย องค์กรชุมชน ประชาชนชาวบ้าน อาสาสมัคร ฯลฯ โดยมาจากการคัดเลือกของชาวบ้านเอง และชาวบ้านให้การยอมรับ ซึ่งคณะกรรมการจะร่วมมือกันวางแผน และดำเนินตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้ร่วมกันกำหนด เพื่อระดมพลังให้เกิดการเรียนรู้และบริหารจัดการในศูนย์เรียนรู้ให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ที่ปรึกษา เป็นภาคีการพัฒนาภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชน การศึกษานอกโรงเรียน เกษตร สาธารณสุข และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) ระเบียบข้อบังคับ ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้จัดทำขึ้นที่เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารศูนย์ฯ

4) สถานที่ เล็กใหญ่ไม่สำคัญ อาจอยู่ในห้องของอาคาร อบต. บ้านผู้ใหญ่บ้าน บ้านผู้นำ บ้านราษฎรชาวบ้าน ศาลาวัด ใต้ต้นไม้ ศาลากลางบ้าน ซึ่งเป็นสถานที่ให้พบปะ ประชุม ทำงานกันได้ตลอดเวลา ให้เป็นสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของการรวมตัวกัน เพื่อการเรียนรู้ ไม่จำเป็นต้องหางบประมาณมาก่อสร้างศูนย์ใหม่

5) การบริหารจัดการศูนย์ฯ คณะกรรมการฯ ที่ได้รับการคัดเลือก มีการบริหารจัดการเพื่อให้ศูนย์ฯ สามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นรูปธรรม

6) งบประมาณ เพื่อพัฒนาคณะกรรมการของศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ ที่จำเป็นในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ผู้เขียนสรุปได้ว่า แนวคิดของกองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นแนวคิดที่ดีมีประโยชน์มุ่งแก้ปัญหาชัดเจนกับปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ยาเสพติด ซึ่งมีแรงบันดาลใจในการจุดประกายจากพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และเกิดแนวคิด เรือ 3 ลำในการทำงานร่วมกันระหว่างข้าราชการกับประชาชน ที่สำคัญมีการแก้ปัญหาเชิงระบบและมีกิจกรรมพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยเริ่มต้นจากการตรวจสอบสุขภาพกองทุนแม่ของแผ่นดิน (ระดับหมู่บ้าน) ต้นกล้ากองทุนแม่ของแผ่นดิน และการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้กองทุนแม่ของแผ่นดินระดับอำเภอ เป็นโครงการที่มีแนวคิดในการสร้างคนเป็นสำคัญ คือ ต้นกล้ากองทุน นอกจากนี้พัฒนาชุมชนยังเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐด้านการปราบยาเสพติดด้วย ดังนั้นรูปแบบการพัฒนาจึงเกิดขึ้นตามแนวคิดของกรมการพัฒนาชุมชน และการแก้ไขปัญหา ยาเสพติดเป็นแนวคิดสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม

4.2.5 แนวทางส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2556: 1-34) ได้อธิบายไว้แนวทางส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นแนวคิดสำคัญในการกลุ่มการเงินสตรีใกล้ชีวิตชุมชนเป็นการออมทรัพย์และกู้ยืมในการผลิตเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน การมีรายได้น้อย การมีเงินทุนน้อย ผลผลิตตกต่ำ จึงมีรายละเอียดสำคัญ ดังนี้

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนในชนบทรวมตัวกันแก้ไขปัญหาขาดแคลนเงินทุน และปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพด้วยตนเอง โดยการฝึกฝนให้ประชาชนรู้จักประหยัด อดออม เก็บสะสมเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายมาฝากไว้กับกลุ่มเป็นประจำและสม่ำเสมอเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และหลักคุณธรรมของประชาชนซึ่งเป็นไปตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

การที่จะใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ จะต้องมีความวินัยทางการเงินที่ดีตาม “วงจรแห่งความเจริญด้านการใช้จ่ายเงิน” ดังนี้

1. ประหยัด เป็นการรู้จักรักษาทรัพย์ ใช้จ่ายอย่างฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ฟุ่มเฟือยเก็บหอมรอมริบ

2. สะสม เป็นการออมเงินในส่วนรายได้ที่เหลือจากหักค่าใช้จ่าย เงินออมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เป้าหมายของบุคคลซึ่งกำหนดไว้ในอนาคตบรรลุจุดประสงค์ และสามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนทางการเงินที่อาจเกิดขึ้นได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาบุคคลอื่น การออมจึงควรกระทำอย่างสม่ำเสมอ และเป็นกิจนิสัย สิ่งจูงใจที่ก่อให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะเก็บออมมากขึ้นคือเป้าหมาย หากมีเป้าหมายจะประกอบอาชีพค้าขายและมีเงินออมไว้จำนวนหนึ่งก็จะ “มีทุนของตนเอง” ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญช่วยให้ถึงเป้าหมายในอนาคตได้

3. กู้ เป็นการใช้บริการสินเชื่อทางการเงินจำนวนหนึ่ง ในส่วนที่เกินความสามารถในการสะสมด้วยตนเอง มารวมกับเงินทุนของตนเอง เพื่อเป็นเงินทุนที่มากพอสำหรับดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

4. ชำระคืน เป็นการตระหนักถึงหน้าที่ของลูกหนี้ที่ดี ต้องชำระคืนให้ตรงเวลา เพื่อประโยชน์ด้านเครดิตทางการเงิน ซึ่งอาจจำเป็นต่อการกู้ยืมเงินในกิจกรรมสำคัญ หากมีระเบียบวินัยทางการเงินดี จะเป็นประโยชน์ต่อการกู้ยืมเงินในอนาคต เนื่องจากศัตรูทางการเงินตัวฉกาจคือตัวของผู้กู้เอง ทุกปัญหาคนเรานั้นเองที่เป็นคนสร้างมันขึ้นมา ดังนั้น เพื่อความสุขในชีวิต ควรบริหารจัดการค่าใช้จ่ายให้เหมาะสมสร้างนิสัยมีเงินก่อนค่อยซื้อ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นแนวคิดการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุน เพราะคนจนในชนบทถูกปิดล้อมด้วยวงจรแห่งความยากจน ดังนั้น การหาเงินมาเพื่อลงทุน จึงเป็น

สิ่งที่จำเป็นมาก การให้ชาวชนบทมารวมกลุ่มออมเงิน แล้วนำไปทำทุนนั้น เป็นทางออกที่ดีทางหนึ่ง ซึ่งในสังคมปัจจุบัน เงินทุนเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาหมู่บ้าน ถ้าไม่มีเงินทุนชาวบ้านก็ยากที่จะทำอะไรได้ ดังนั้น การสะสมเงินทุน การสร้างกองทุนสำหรับหมู่บ้านจึงต้องทำกันเพื่อนำเงินไปพัฒนาหมู่บ้าน ไปส่งเสริมอาชีพ และช่วยเหลือด้านสวัสดิการต่างๆ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ไม่เพียงแต่จะสร้างแหล่งเงินทุนให้กับหมู่บ้านเป็น “เงินทุนภายใน” เป็นแหล่งกักเก็บเงินไปประกอบอาชีพ มีการช่วยเหลือสวัสดิการที่ประกันความเจ็บป่วยเท่านั้น หากแต่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ยังก่อให้เกิดการรวมกลุ่มสินค้าของชาวบ้าน มีการซื้อ-ขายด้วยราคาที่เป็นธรรม รวมทั้งลดการพึ่งพา “เงินทุนภายนอก” มีกระแสการเงินหมุนเวียน ภายในหมู่บ้าน คือความจำเป็นอย่างหนึ่งที่จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นในระบบที่ชาวบ้านยังถูกอิทธิพลจากเศรษฐกิจหรือการใช้เงินตราครอบงำอยู่

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีเป้าหมายสูงสุดคือการพัฒนาคน ให้มีคุณภาพและมีศักยภาพที่จะช่วยเหลือตนเอง และร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนเองได้ด้วยตนเอง โดยวัตถุประสงค์ของการออมทรัพย์ก็เพื่อส่งเสริมการพัฒนาบุคคลคือสมาชิกและครอบครัวของสมาชิก ให้คนชนวิสามารถสร้างครอบครัวที่มั่นคงอันจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมในภาพรวมที่เข้มแข็งและยั่งยืน ดังนั้นวิธีการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ให้มีประสิทธิภาพและบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดได้ พึงยึดแนวปฏิบัติ “รวมคน” หมายถึง รวมคนที่มีความที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน มีจุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมายเดียวกัน สมัคใจที่จะร่วมแรงร่วมใจกันแก้ปัญหา ไม่ใช่เป็นคนที่ไม่เข้ามาโดยหวังผลประโยชน์ส่วนตน ซึ่งนั่นจะเป็นจุดเริ่มต้นของการ “พัฒนาคน” โดยแท้และเมื่อมีการผนึกกำลังกันแล้ว จะเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อเพิ่มศักยภาพของบุคคลทำให้เกิดกลุ่มที่มีลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน กล่าวคือ ช่วยให้เพื่อนสมาชิกมีรายได้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น นี่คือการ “ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน” กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นวิธีการระดมเงินออมและทรัพยากรอื่นของแต่ละบุคคล เป็น “เงินทุนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต” นำมาจัดสรรให้บริการกับสมาชิกในชุมชน เพื่อช่วยเหลือตนเองยามปกติ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันยามประสบปัญหา ด้วยความเอื้ออาทรโดยพฤติกรรมความมีวินัยในการออมและความไว้น้ำใจระหว่างสมาชิก และเพื่อเป็นการพิทักษ์ปกป้องดูแลกันเองซึ่งจะลดโอกาสการถูกเอารัดเอาเปรียบจากภายนอกให้เหลือน้อยที่สุด เงินทุนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมี 2 ประเภท ดังนี้

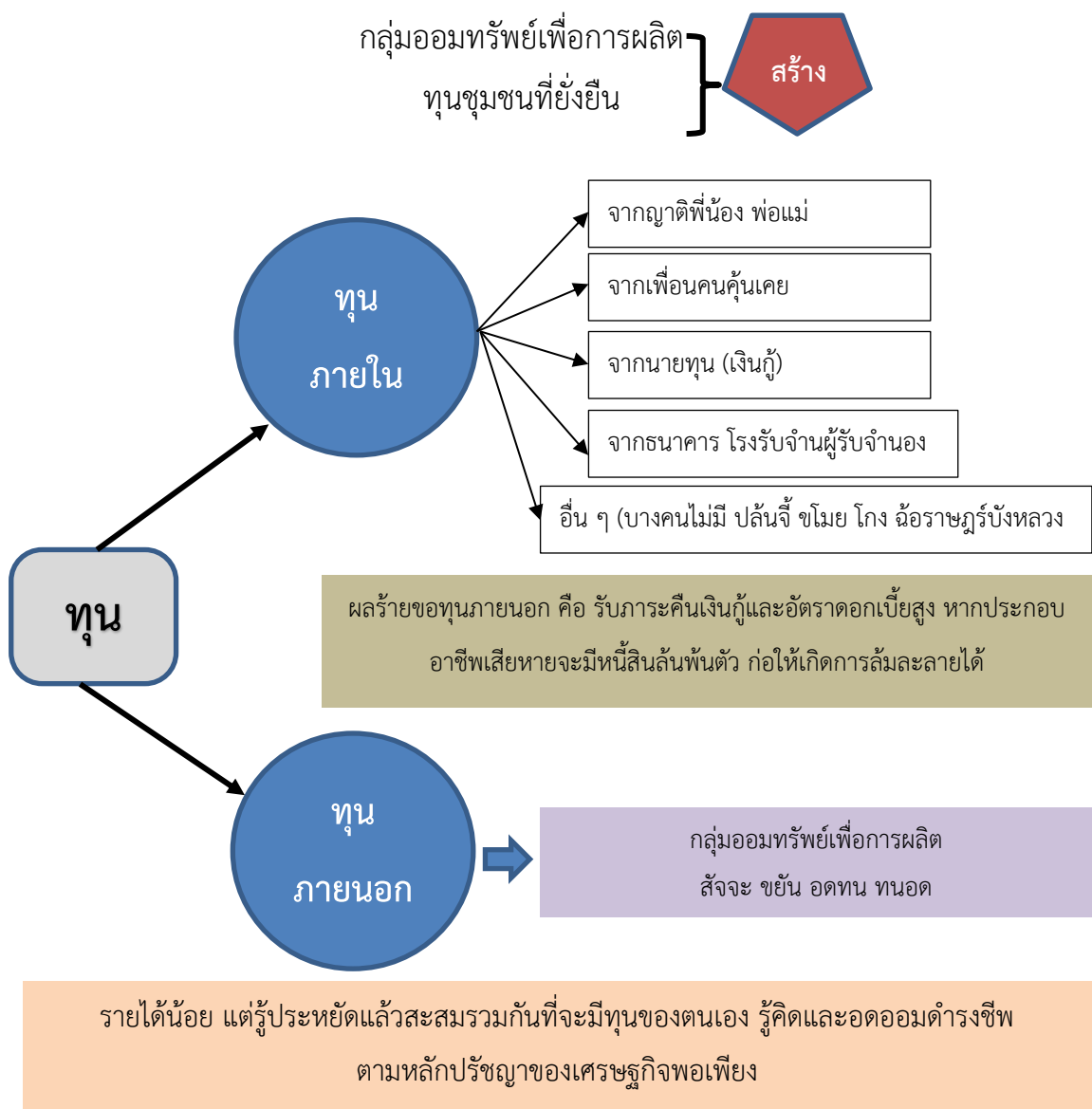
1. เงินทุนดำเนินการ เป็นเงินทุนที่นำไปทำกิจกรรมของกลุ่ม เช่น การให้กู้ยืม การบริหารศูนย์สวัสดิการตลาด ยุ้งฉาง ธนาคารข้าว เป็นต้น เงินจำนวนนี้ได้มาจากเงินสะสมของสมาชิกเงินที่รับฝาก เงินอุดหนุนจากหน่วยงานต่างๆ หากสมาชิกผู้ใดลาออกจะต้องคืนเงินสะสมแก่สมาชิกผู้นั้น
2. เงินทุนสำหรับใช้เป็นค่าใช้จ่าย เป็นเงินทุนสำหรับใช้จ่ายในการบริหารงานของกลุ่ม เช่น ค่าสมุด ดินสอ ปากกา รวมถึงค่าใช้จ่ายในการติดต่อประสานงานต่างๆ เงินจำนวนนี้

ได้มาจากค่าสมัคร ค่าธรรมเนียมแรกเข้า และเงินจากการจัดสรรผลกำไรบางส่วนที่ระบุให้นำมาใช้
ในการบริหารจัดการ ทั้งนี้ การเก็บรักษาเงินทุนของกลุ่มทำได้โดยการฝากไว้กับธนาคาร

แยกเป็น 2 บัญชี คือ บัญชีฝากประจำ บัญชีเผื่อเรียก

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นองค์กรที่รวมเอาคนที่รู้จักเพื่อแสวงหาแนวทาง
ใหม่ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งสำคัญที่จะทำให้การรวมตัวของสมาชิกเหนียวแน่น สามารถ
ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ คุณธรรมของสมาชิก ซึ่งมี
5 ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ต่อกัน ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และ
ความไว้วางใจกัน

“กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ดี” เป็นกลุ่มที่สมาชิกกลุ่มมีคุณธรรมดี ขาดสัจจะ
น้อย มีกิจกรรมของกลุ่มที่ต่อเนื่อง เพิ่มพูนรายได้แก่สมาชิกกลุ่มให้เห็นผลจริงจังและ
คณะกรรมการดำเนินการในรูปประชาธิปไตยจริงๆ กลุ่มสามารถบริหารงานได้ด้วยตนเองและครบ
วงจรธุรกิจ คือ สามารถผลิตและจำหน่ายได้ราคายุติธรรมรู้จักขยายผลการดำเนินงานให้กว้างขวาง
ยิ่งขึ้น นอกจากนี้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแก้ปัญหาความยากจน โดยมีกรอบแนวคิดดังนี้

ภาพที่ 4.4 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแก้ปัญหาความยากจน

ที่มา: สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2556: 10)

ผู้เขียนสรุปได้ว่า แนวคิดของโครงการการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ของสำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งเป็นแนวคิดของการตั้งกลุ่มการเงินสกลไกลัชิดชุมชน เพื่อให้การช่วยเหลือเกษตรกรเป็นหลัก โดยแนวคิดคือ “การแก้ไขปัญหาความยากจน” ที่เป็นวงจรอุบาทว์ที่ทำร้ายคนจนที่มีผลผลิตตกต่ำ รายได้น้อย ทุนน้อย การออมน้อย นับเป็นบ่อเกิดของความยากจน และกลุ่มออมทรัพย์จึงเกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรรายได้น้อย

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2562) นักการตลาดรุ่นใหม่เพื่อชุมชนและพอเพียง 3 ชั้น. เป็นหัวข้อการประชุม Morning Brief ครั้งที่ 22/2562 วันจันทร์ที่ 21 ตุลาคม 2562 เวลา 08.00 น. ณ ห้องประชุม 3001 ชั้น 3 กรมการพัฒนาชุมชน มีแนวคิดนักการตลาดรุ่นใหม่เพื่อชุมชนและพอเพียง 3 ชั้นที่น่าสนใจ ดังนี้

1) นักการตลาดรุ่นใหม่เพื่อชุมชน

แนวคิดนี้เกิดขึ้นจากการพัฒนาความพร้อมนักการตลาดรุ่นใหม่ให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนา OTOP รวมถึงการสร้างช่องทางการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์ OTOP ด้วยการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางการตลาดไปสู่รูปธรรม (Learning By Doing)

วัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) เพื่อส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์ OTOP มีช่องทางการตลาดเพิ่มขึ้น 2) เพื่อสร้างนักการตลาดรุ่นใหม่ ได้มีมุมมองใหม่ ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เป็นเครื่องมือในการทำงานด้านการตลาดและพร้อมปรับตัวสู่ยุคการตลาด 4.0

ผลที่คาดว่าจะได้รับ ได้แก่ 1) ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP มีรายได้เพิ่มขึ้น และก่อให้เกิดการกระจายรายได้ให้กับชุมชน 2) ผลิตภัณฑ์ OTOP เข้าถึงผู้บริโภคได้กว้างขวางขึ้น และ 3) การสร้างประสบการณ์ใหม่ให้กับนักการตลาดและมีรายได้ระหว่างเรียน

ซึ่งมีฐานข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ได้แก่ 185,963 ผลิตภัณฑ์ 87,468 ราย/กลุ่ม ซึ่งระดับดาว = 18,962 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ 1 = 707, 2 = 1,616, 3 = 5,127, 4 = 7,823, 5 = 3,689 และชุมชนท่องเที่ยว 3,603 ชุมชน มีชุมชนท่องเที่ยว 330 ชุมชน และ OTOP นวัตกรรม 3,273 ชุมชน ที่สำคัญที่สุด คือ มหาวิทยาลัยเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานขึ้นนี้

2) พอเพียง 3 ชั้น

แนวคิดพอเพียง 3 ชั้นเปรียบเทียบกับคำขวัญของยุทธศาสตร์ชาติว่า มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน มีการออกแบบเป็นภาพดังนี้

ผู้นำชุมชน	มั่นคง	มั่งคั่ง	ยั่งยืน
ผู้นำชุมชน/ผู้นำ อช./ ผู้นำสตรี	พอเพียง ชั้นที่ 1	พอเพียง ชั้นที่ 2	พอเพียง ชั้นที่ 3
- มีความสามารถบริหาร จัดการชุมชน/กลุ่ม/ องค์กร	1) พึ่งพาตนเอง - พอมี พอกิน - พออยู่ พอใช้ - พอร่มเย็น	1) สร้างงาน - กลุ่มอาชีพ - กลุ่มโอทอป - แปรรูป	1) สุขภาพดี - อาหารปลอดภัย/ตลาดสีเขียว/ตลาด ประชารัฐ
- สร้างการมีส่วนร่วม	2) อาชีพ	- โรงเรียนOTOP	2) สวัสดิการ
- สร้างทัศนคติ	3) รูปแบบครัวเรือน มี	Academy	- ธนาคารอาหาร(ครัวชุมชน)/ถนนกิน ได้/รั้วกินได้/คลองกินได้//กองทุน
- เพิ่มพูนความรู้ครัวเรือน	การแบ่งพื้นที่ทำกิน	- เมนูอาชีพ 2) การตลาด/สร้างรายได้	สวัสดิการชุมชน/กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ การผลิต 3) สิ่งแวดล้อมดี

ผู้นำชุมชน	มั่นคง	มั่งคั่ง	ยั่งยืน
		<ul style="list-style-type: none"> - ตลาดประชารัฐ/ตลาดนัดชุมชน/โอท็อปเทรดเดอร์/ศูนย์สาธิตการตลาด 3) กองทุน - กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี - กข.คจ. - กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต - กองทุนแม่ของแผ่นดิน 	<ul style="list-style-type: none"> - เกษตรอินทรีย์/ป่าชุมชน/การบริหารจัดการขยะ(3RS) 4) เกื้อกูล - แบ่งปันเมล็ดพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ - เครือข่ายการเรียนรู้
เป้าหมาย ร้อยละ 90 ของครัวเรือนในหมู่บ้านพึ่งตนเองได้			

ภาพที่ 4.5 พอเพียง 3 ชั้น

ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2562)

ผู้เขียนสรุปว่า แนวคิดใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนนั้น เริ่มสร้างวิถีคิดในการสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน โดยการบูรณาการองค์ความรู้ งานบทบาทหน้าที่ ความสามารถระหว่างหน่วยงานรัฐกับหน่วยงานรัฐลงสู่การพัฒนาประชาชนอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามโจทย์ในการคิดโครงการของหน่วยงานรัฐเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ทำงานแล้วเจอปัญหาติดขัดแล้วเขียนโครงการเพิ่มเป็นการแก้ปัญหาที่ละปม แก้ไปเรื่อย ๆ จึงการขาดเขียนโครงการกระบวนการทำงานแบบองค์รวมที่เป็นแนวคิดหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ทำให้แต่ละปีมีโครงการใหม่ ๆ แต่ไม่พัฒนาแบบยั่งยืน เข้าสำนวนใหม่ว่า “เขียนภาพดีแต่มีที่ติ” ดังนั้นสิ่งที่กรมการพัฒนาชุมชนต้องทำ คือ “พัฒนาคนในก่อน ค่อยไปสอนชาวบ้าน”

4.3 โครงการพัฒนาชุมชนของฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มีบทบาทหน้าที่สำคัญ 2 เรื่องใหญ่ ได้แก่ งานวิจัย และงานบริการวิชาการแก่สังคม ซึ่งเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ คนชุมชนท้องถิ่น และสังคมประเทศ และมีงานพัฒนาที่เป็นงานหลักของบริการวิชาการแก่สังคม ซึ่งผู้เขียนได้นำผลการรายงานประกันคุณภาพภายในปี 2560-2561 และโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ปีงบประมาณ 2562-2563 เพื่อให้

นักศึกษาและผู้อ่านได้เข้าใจว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เป็นหน่วยงานรัฐที่เป็นสถาบันการศึกษาย่อมมีหน้าที่ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพแล้วยังต้องพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตามกฎหมายและภาระหน้าที่สำคัญตามชื่อคำว่า “ราชภัฏ” คนของพระราชราชาข้าของแผ่นดิน จึงมีรายละเอียดที่สำคัญโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา ฝ่ายบริการวิชาการ ได้รวบรวมให้แนวคิดใหม่ ๆ ไว้ในการพัฒนาท้องถิ่นในมิติชุมชนเมืองและชุมชนบทบาทไว้ตามบทบาทของรัฐธรรมนูญ ดังนั้นบทบาทสำคัญของมหาวิทยาลัยราชภัฏมีหน้าที่ตามมาตรา 7 และมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 (ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 23 ก, 14 มิถุนายน 2547: 2-3) ดังกล่าวไว้ว่า

มาตรา 7 ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอน วิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ผลิตครู และส่งเสริมวิทยฐานะครู

มาตรา 8 ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา 7 ให้กำหนดภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยดังต่อไปนี้

- (1) แสวงหาความจริงเพื่อสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล
- (2) ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม สำนึกในความเป็นไทย มีความรักและผูกพันต่อท้องถิ่น อีกทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เพื่อช่วยให้คนในท้องถิ่นรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การผลิตบัณฑิตดังกล่าว จะต้องให้มีจำนวนและคุณภาพสอดคล้องกับแผนการผลิตบัณฑิตของประเทศ
- (3) เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่า ความสำนึก และความภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ
- (4) เรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาและนักการเมืองท้องถิ่นให้มีจิตสำนึกประชาธิปไตย คุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการบริหารงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม
- (5) เสริมสร้างความรู้ความเข้มแข็งของวิชาชีพครู ผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง

(6) ประสานความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่นทั้งในและต่างประเทศ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

(7) ศึกษาและแสวงหาแนวทางพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยี สมัยใหม่ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น รวมถึงการแสวงหา แนวทางเพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

(8) ศึกษา วิจัย ส่งเสริมและสืบสานโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ ในการปฏิบัติการกิจของมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ตามมาตรา 7 มีความชัดเจนมากกว่า “ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนา ท้องถิ่น” ดังนั้นจึงหนีจากบทบาทหน้าที่ของตนเองไม่ได้ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาจึงมี ยุทธศาสตร์อย่างชัดเจนในการพัฒนาท้องถิ่นไว้เพื่อให้เกิดการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ดังนี้

4.3.1 องค์กรประกอบที่ 3 การบริการวิชาการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ในปี พ.ศ. 2560 มีเกณฑ์การประเมินตนเองตามเกณฑ์ มาตรฐานตัวบ่งชี้การประกันคุณภาพการศึกษาภายใน (สกอ.) ประจำปีการศึกษา 2560 โดย สถาบันวิจัยและพัฒนาเป็นหน่วยงานเจ้าภาพรายงานผลการประเมินองค์กรประกอบที่ 3 บริการ วิชาการ (ฝ่ายแผนงานและประกันคุณภาพ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนัน ทา, 2561: 1-13; กองนโยบายและแผน สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2561: 132-133) ซึ่งมีผลการประเมินระดับสูงสุด คือ ระดับมาก (5 คะแนนเต็ม) ดังมีรายละเอียด ต่อไปนี้

การบริการทางวิชาการแก่สังคมเป็นหนึ่งในภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาสถาบัน พึ่งให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนสังคมและประเทศชาติในรูปแบบต่าง ๆ ตามความถนัดและใน ด้านที่สถาบันมีความเชี่ยวชาญการให้บริการทางวิชาการอาจให้เปล่าโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายหรืออาจ คิดค่าใช้จ่ายตามความเหมาะสมโดยให้บริการทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนหน่วยงานอิสระ หน่วยงานสาธารณะชุมชนและสังคมโดยกว้างรูปแบบการให้บริการทางวิชาการมีความหลากหลาย เช่น การอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ทรัพยากรของสถาบันเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการให้คำปรึกษาให้ การอบรมจัดประชุมหรือสัมมนาวิชาการทำงานวิจัยเพื่อตอบคำถามต่างๆหรือเพื่อชี้แนะสังคมการ ให้บริการทางวิชาการนอกจากเป็นการทำประโยชน์ให้สังคมแล้วสถาบันยังได้รับประโยชน์ในด้าน ต่างๆคือเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของอาจารย์อันจะนำมาสู่การพัฒนาหลักสูตรมีการบูรณา การเพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านการจัดการเรียนการสอนและการวิจัยพัฒนาตำแหน่งทางวิชาการของ

อาจารย์สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นแหล่งงานของนักศึกษาและเป็นการสร้างรายได้ของสถาบันจากการให้บริการทางวิชาการด้วย

ตัวบ่งชี้ที่ 3.1 : การบริการวิชาการแก่สังคม

ชนิดของตัวบ่งชี้ : กระบวนการ

การคิดรอบปี : รอบปีงบประมาณ 2561 (1 ตุลาคม 2560– 30 กันยายน 2561)

คำอธิบายตัวบ่งชี้

การบริการวิชาการเป็นภารกิจหลักอีกอย่างหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษาสถาบันควรคำนึงถึงกระบวนการในการให้บริการวิชาการแก่สังคมโดยการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายนำมาจัดทำแผนบริการวิชาการทั้งการบริการวิชาการที่ทำให้เกิดรายได้และการบริการวิชาการ ที่สถาบันจัดทำเพื่อสร้างประโยชน์แก่ชุมชนหรือสังคมโดยมีการประเมินความสำเร็จของการบริการวิชาการและนำมาจัดทำเป็นแผนการใช้ประโยชน์จนเกิดผลลัพธ์ที่สร้างความพึงพอใจต่อชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ผลการดำเนินการมีสาระสำคัญดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มีการกำหนดเขตพื้นที่ในการให้บริการวิชาการโดยสถาบันวิจัยและพัฒนาประชุมร่วมกับคณะ/วิทยาลัยในการกำหนดเขตพื้นที่ในการให้บริการเมื่อวันอังคารที่ 3 ตุลาคม 2560 โดยพิจารณาจากพื้นที่ที่มหาวิทยาลัยมีการเปิดศูนย์การศึกษาและชุมชนที่มหาวิทยาลัยมีการลงพื้นที่ให้บริการวิชาการในปีที่ผ่านมาโดยมติที่ประชุมเห็นชอบเขตพื้นที่ในการให้บริการวิชาการของมหาวิทยาลัย จำนวน 5 พื้นที่ ประกอบไปด้วย

1) พื้นที่เขตดุสิต-พระนคร : ชุมชนวัดประหาระปือธรรม ชุมชนวัดสวัสดิวารี

สีมาราม กรุงเทพมหานคร

2) พื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม: ชุมชนตลาดน้ำบางน้อย ชุมชนบ้านสารภี

3) พื้นที่จังหวัดระนอง : ชุมชนหงาว

4) พื้นที่จังหวัดนครปฐม : ชุมชนตำบลคลองโยง

5) พื้นที่จังหวัดอุดรธานี : ชุมชนคำชะโนด

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยสถาบันวิจัยและพัฒนา มีกระบวนการจัดทำแผนบริการวิชาการ ดังนี้

1) สำรวจความต้องการของชุมชนในเขตพื้นที่ให้บริการวิชาการ อาทิเช่น (1) พื้นที่ของชุมชน ตำบลกระดังงา, ตำบลจอมปลวก จังหวัดสมุทรสงคราม (2) พื้นที่ของชุมชน ตำบลคลองโยง จังหวัดนครปฐม (3) พื้นที่ชุมชนวัดประหาระปือธรรม วัดสวัสดิวารีสีมาราม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร เป็นต้น (4) พื้นที่ชุมชนสามพร้าว จังหวัดอุดรธานี (5) พื้นที่ชุมชนหงาว อำเภอเมือง จังหวัดระนอง เป็นต้น

2) สถาบันวิจัยและพัฒนา มีการกำหนดหัวข้อในการบริการวิชาการตามนโยบาย
รัฐบาล แบ่งออกเป็น 7 หัวข้อหลัก ได้แก่

- 2.1) การปลูกฝังระเบียบวินัยให้กับนักเรียน/ นักศึกษา
- 2.2) สิ่งแวดล้อม/ ธนาคารขยะ
- 2.3) ยาเสพติด
- 2.4) การจัดกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้
- 2.5) การให้นักศึกษาได้ฝึกคิด/ วิเคราะห์
- 2.6) การปลูกป่า
- 2.7) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ/เศรษฐกิจพอเพียง

กำหนดให้หน่วยงานเสนอโครงการบริการวิชาการ ภายใต้หัวข้อหลักที่กำหนด โดย
คำนึงถึงความต้องการของแต่ละชุมชน

3) สถาบันวิจัยและพัฒนา จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในการจัดทำแผนการบริการ
วิชาการ ประจำปีงบประมาณ 2561 ที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยเชิญผู้นำชุมชน
และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากชุมชนในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบของมหาวิทยาลัย เข้ามามีส่วนร่วมใน
การเสวนา วิพากษ์ โครงการบริการวิชาการที่ปรากฏในแผนบริการวิชาการ เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม
2560 โดยมีโครงการบริการวิชาการ ในแผนบริการวิชาการ ประจำปีงบประมาณ 2561
งบประมาณในการบริการวิชาการจำนวนทั้งสิ้น 19,437,100 บาท

4) สถาบันวิจัยและพัฒนา เสนอแผนบริการวิชาการ ต่อคณะกรรมการสภามหาวิทยาลัย
เพื่อพิจารณาอนุมัติ ในการประชุมครั้งที่ 9/2560 วันพุธที่ 27 กันยายน 2560
ระเบียบวาระที่ 5.2 การพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนยุทธศาสตร์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2560 –
2560) และแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ดัง
ตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.3 งบประมาณประจำโครงการบริการวิชาการ 7 หัวข้อหลัก

โครงการบริการวิชาการ	งบประมาณ
1. การปลูกฝังระเบียบวินัยให้กับนักเรียน/ นักศึกษา จำนวน 33 โครงการ เช่น โครงการสร้างวินัย ใส่ใจรักษ์ การออม, โครงการพัฒนา พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพในนักเรียนที่มีภาวะน้ำหนักเกิน เป็นต้น	1,135,000 บาท
2. สิ่งแวดล้อม/ ธนาคารขยะ จำนวน 55 โครงการ เช่น โครงการส่งเสริมการประหยัดพลังงานไฟฟ้าในที่พักอาศัย, โครงการธนาคารขยะชุมชนตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น	2,455,000 บาท

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

โครงการบริการวิชาการ	งบประมาณ
3. ยาเสพติด จำนวน 25 โครงการ เช่น โครงการสานสองวัยห่างไกลยาเสพติดและมีคุณภาพชีวิตที่ดี โครงการแกนนำป้องกันโรคทางกายและการใช้สารเสพติดในชุมชน เป็นต้น	992,000บาท
4. การจัดกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ จำนวน 158 โครงการ เช่น โครงการพี่สอนน้องพัฒนาเยาวชนนักวิทยาศาสตร์, โครงการสร้างวินัยเสริมสุขภาพเพื่อท้องถิ่น เป็นต้น	6,269,000บาท
5. การให้นักศึกษาได้ฝึกคิด/ วิเคราะห์ จำนวน 64 โครงการ เช่น โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะด้าน คอมพิวเตอร์สำหรับเยาวชนในชุมชนเขตดุสิต ครั้งที่ 2, โครงการการสอนแบบคิด วิเคราะห์ที่ส่งผลกระทบต่อผลการเรียนรู้ของผู้เรียน กรณีศึกษา ครูอาจารย์ โรงเรียน รัตนโกสินทร์บรมนิเวศสาธิต ในพระสังฆราชูปถัมภ์ เป็นต้น	2,285,000 บาท
6. การปลูกป่า จำนวน 25 โครงการ เช่น โครงการปลูกจิตเยาวชนอาสาปลูกป่า 4 ภาค เพื่อแผ่นดิน ไทย, นักสืบน้อยในห้องเรียนธรรมชาติระบบนิเวศป่าชายเลนในท้องถิ่น เป็นต้น	1,057,000บาท
7. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ/เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 98 โครงการ เช่น โครงการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในแหล่งเรียน รู้ วิจัย บริการวิชาการแก่สังคมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น, การ พัฒนาท้องถิ่น โรงเรียน เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนตามแนวพระราชดำริแบบชุมชน พอเพียง เป็นต้น	5,244,100 บาท
รวม 458 โครงการ	19,437,100 บาท

ที่มา: ฝ่ายแผนงานและประกันคุณภาพ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (2561: 4)

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยสถาบันวิจัยและพัฒนามุ่งให้บริการทางวิชาการ
แก่สังคมเพื่อพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการพึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งสร้าง
ความสัมพันธ์อันดีระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน ในลักษณะการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ชุมชนเกิดการ
เรียนรู้และสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยชุมชนที่ได้รับการพัฒนาและมีความเข้มแข็งจำนวน 3
ชุมชน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ชุมชนตลาดน้ำบางน้อย เข้าร่วมโครงการบริการวิชาการ ในเรื่องการแปรรูปผลผลิต
ในท้องถิ่น ณ ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการ เพื่ออนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชน ตลาดน้ำบางน้อย
มรภ.สวนสุนันทาเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2556 หลังจากการศึกษาวิจัยพื้นที่ตลาดน้ำบางน้อยของ
คณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้พัฒนาองค์ความรู้โดยการบูรณาการผลการวิจัยและ

การเรียนการสอน โดยโจทย์ที่น่าสนใจคือ การนำผลไม้สมุนไพรท้องถิ่นอย่างมะม่วงหาวมะนาวโห่ มาแปรรูปเป็นไอศกรีม และน้ำผลไม้ ในปีพ.ศ. 2557 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้เปิดพื้นที่ ตลาดน้ำบางน้อยให้เป็น “ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการเพื่ออนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนตลาดน้ำบางน้อย ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนตลาดน้ำบางน้อย และมหาวิทยาลัยปี พ.ศ. 2558 ศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้สร้างสรรค์ความอร่อย พร้อมเผยแพร่สูตรการ “ไอศกรีมมะม่วงหาวมะนาวโห่” ให้กับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจได้เรียนรู้ ซึ่งมีวิธีการผลิตไอศกรีมทำให้ชุมชนสามารถนำไปประกอบอาชีพ สร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนในปี พ.ศ. 2559 ได้เพิ่มฐานความรู้ “ฐานการนวดผ่อนคลายเพื่อสุขภาพ” ซึ่งการนวดของศูนย์นี้จะเริ่มจากการนวดฝ่าเท้าเป็นอันดับแรก และตามด้วยการนวดขา นวดแขน นวดมือ นวดคอและนวดใบหน้า และจบด้วยการนวดในท่านั่ง เพื่อนวดเส้นบริเวณคอและหัวไหล่ ช่วยบรรเทาอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อช่วยทำให้กระดูกสันหลังมีความยืดหยุ่นดีขึ้นทำให้ระบบไหลเวียนของโลหิตดีขึ้นบรรเทาอาการปวดศีรษะเรื้อรังคลายอาการตึงเครียดของประสาทบริเวณใบหน้า และแก้อาการไหลยืดได้อีกด้วยและในปี พ.ศ. 2560เพิ่มองค์ความรู้การทำน้ำมันเหลืองตำรับวังสวนสุนันทาซึ่งมีสรรพคุณแก้อาการปวดเมื่อย เคล็ดขัดยอก และยังใช้สูดดมเพื่อบรรเทาอาการหวัด คัดจมูก แก้วเวียนศีรษะ หน้ามืด ถ่ายทอดองค์ความรู้โดย อาจารย์วราณี พรหมด้าว วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ สาขาแพทย์แผนไทยประยุกต์ ปี พ.ศ 2561 “การผลิตสมุนไพรบำบัด (พืชมะนาว)” บรรเทาอาการวิงเวียน หน้ามืด ตาลายา เป็นหวัดคัดจมูก แต่ไม่ควรดมมากเพราะอาจทำให้เยื่อบุจมูกอักเสบหรือประสาทการรับรู้กลิ่นเสียได้ ถ่ายทอดองค์ความรู้โดย อาจารย์วราณี พรหมด้าว วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ สาขาแพทย์แผนไทยประยุกต์

2) ชุมชนบ้านสารภี เข้าร่วมโครงการบริการวิชาการ ตั้งแต่ พ.ศ. 2552 จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดพื้นที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ให้ความรู้ที่นำนวัตกรรมจากองค์ความรู้มาผสมผสานให้เกิดประโยชน์กับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งโดยเริ่มแรกนั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้เข้ามาบริการวิชาการและทำการวิจัยในสิ่งที่ชุมชนต้องการ จนกระทั่งปี 2555 จึงได้ทำการเปิดศูนย์การเรียนรู้อย่างเป็นทางการ “ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีนวัตกรรมสู่ชุมชน ตำบลจอมปลวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องพัฒนาองค์ความรู้ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คิดค้นกันทำให้ในปี พ.ศ. 2558 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้นำนวัตกรรม “กัลกัญน้ำ” การเกษตรและล่าสุดกับนวัตกรรมในปี พ.ศ. 2559 ทางศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้ต่อยอดองค์ความรู้เรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร โดยเพิ่มฐานการบริหารจัดการน้ำด้วย “สลักกัญน้ำ” ซึ่งสลักกัญน้ำนี้เป็นการควบคุมระดับน้ำไว้ใช้ให้เพียงพอ ผ่านกระบวนการเปิด - ปิดจุดระบายน้ำและในปี พ.ศ. 2560เพิ่มองค์ความรู้กระบวนการคิดสร้างสรรค์มูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์สำหรับประชาชนเพื่อให้ประชาชนในชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์สามารถออกแบบบรรจุภัณฑ์และตราสินค้าใน

รูปแบบของตนเองได้ ถ่ายทอดองค์ความรู้โดย อาจารย์ศุภวรรณ พันธุ์เกาะเล็ง คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม สาขาการออกแบบสิ่งพิมพ์และบรรจุภัณฑ์ ปี พ.ศ. 2561 “การผลิตเชื้อชีวภาพไล่แมลง” สามารถเปลี่ยนชนิดต่างๆ เช่น เพลี้ยอ่อน เพลี้ยไรแดง เพลี้ยแป้ง เพลี้ยหอย เพลี้ยไฟ เพลี้ยไก่อ๊ว เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล และหมัดกระโดด ถ่ายทอดองค์ความรู้โดย อาจารย์นรินทร์ กากะทุม สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ วิทยาลัยสหเวชศาสตร์

3) ชุมชนเมืองวัดประหาระบือธรรม เข้าร่วมโครงการบริการวิชาการ ในปี พ.ศ. 2554 โดยพัฒนาจากโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกรุงเทพฯ ขึ้น เพื่อการศึกษา และวิเคราะห์สภาพปัญหาอย่างลึกซึ้ง โดยใช้กระบวนการการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ในลักษณะของการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ต่อมาปี พ.ศ. 2555 จัดโครงการอบรมส่งเสริมอาชีพการนวดแผนไทยประยุกต์ ซึ่งเป็นโครงการถ่ายทอดองค์ความรู้ในศาสตร์การนวดแผนไทยประยุกต์ โดยอาจารย์วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาจากโครงการดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มชาวบ้านที่สนใจมีส่วนร่วมของชุมชนวัดประหาระบือธรรม เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพนวดกวดจุดฝ่าเท้า วัดประหาระบือธรรม ในปี พ.ศ. 2556 และต่อมามีปี 2557 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาจึงก่อตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการและถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การพัฒนาชุมชนเมือง วัดประหาระบือธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร” ขึ้นเพื่อเป็นพื้นที่ศูนย์รวมการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาชุมชนเมืองพ.ศ. 2558 มีวางแผนการดำเนินงานบูรณาการองค์ความรู้จาก แนวทางการดำรงชีวิตอย่างมีสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนเมือง โดยการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การรวมกลุ่มผลิต ”ยาหม่องพญาว่าน” พร้อมทั้งออกแบบบรรจุผลิตภัณฑ์ภายใต้แบรนด์ “ดุสิตระบือธรรม” นอกจากนั้น ในปี 2559 ยังมีฐานความรู้ที่เพิ่มขึ้น คือ “ฐานการนวดตัวเพื่อผ่อนคลาย” โดยมีวิธีการนวดดังนี้ ตั้งแต่บริเวณเท้าเพื่อสร้างความผ่อนคลาย แล้วจึงขยับการนวดขึ้นมาเรื่อย ๆ โดยเน้นที่บริเวณเส้นประสาทและกล้ามเนื้อเป็นส่วน ๆ จากนั้นเปลี่ยนทำให้อ่อนคลาย และเริ่มนวดบริเวณแขนไปจนถึงปลายนิ้วมือ จากนั้นนั่งทำหลังตรงเพื่อนวดตรงบริเวณสะบักหลัง ไหล่ ต้นคอ และศีรษะ เป็นลำดับเมื่อนวดครบแล้วจึงคลายกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ ให้กับผู้รับการนวด เพื่อให้เกิดความผ่อนคลายและปี พ.ศ. 2560 เทคนิคการให้บริการเพื่อให้ผู้รับบริการประทับใจและกลับมาใช้บริการอีกครั้ง ถ่ายทอดองค์ความรู้โดย อาจารย์บัว ศรีคช คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม ปี พ.ศ. 2561 “การทำหลักสูตรการนวดกวดจุดฝ่าเท้า” จัดทำขึ้นเพื่อสมัครผู้ที่สนใจประกอบอาชีพนวดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ ถ่ายทอดองค์ความรู้โดย อาจารย์ประดับเพชร ครูซ่งทอง

นอกจากนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยสถาบันวิจัยและพัฒนา มีการดำเนินงานบริการวิชาการที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน และมีลักษณะการดำเนินงานแบบบูรณาการร่วมกับชุมชน ในการวางรากฐานและสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมชุมชนในการดำเนินโครงการบริการทางวิชาการ

อย่างต่อเนื่องมีการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะ ความรู้ แนวทางการประกอบอาชีพเพื่อให้มีรายได้เสริมในชุมชน ดังนี้

“ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการเพื่ออนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนตลาดน้ำบางน้อย ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” ตั้งแต่ปี 2556 และในปี พ.ศ.2557-ปัจจุบัน เริ่มรวมเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพชุมชนตลาดน้ำบางน้อย และจัดตั้งเป็น เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ ดังนี้

1. การทำไอศกรีมมะม่วงหาวมะนาวโห่
2. การทำน้ำมันเหลืองตำรับวังสวนสุนันทา
3. การผลิตสุคนธบำบัด (พิมเสนน้ำ)

จนถึงปัจจุบันกลุ่มอาชีพชุมชนตลาดน้ำบางน้อยได้รับเชิญเป็นวิทยากรบรรยายและนำไอศกรีมมะม่วงหาวมะนาวโห่ไปจดทะเบียนเข้าวิสาหกิจชุมชน “ชมรมคนรักตลาดน้ำปากคลองบางน้อย” ทำให้มีรายได้เสริมนอกจากรายได้หลักจากงานประจำซึ่งสามารถช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างยั่งยืน

“ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีนวัตกรรม สู่ชุมชน ตำบลจอมปลวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” มีการบริการวิชาการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 จนถึงปัจจุบัน มีองค์ความรู้ต่างๆเพิ่มขึ้นมาก เช่น ไข่เค็มต้มยำ ไก่ตะกั่ว กุ้งตะกั่ว สลัดกักน้ำ กาลักน้ำ เป็นต้น และได้มีหน่วยงานต่างๆเข้าเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งจากการดำเนินการดังกล่าวทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯมีอาชีพทำให้เกิดรายได้จากองค์ความรู้ต่างๆที่เพิ่มขึ้น

“ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการและถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การพัฒนาชุมชนเมือง วัดประหารเขปือธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร” มีการบริการวิชาการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบัน จากเดิมการถ่ายทอดองค์ความรู้ในศาสตร์การนวดแผนไทยประยุกต์เพื่อให้ชาวบ้านได้มีรายได้เสริมจากอาชีพ ได้มีการเพิ่มองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องจนสามารถเปลี่ยนจากอาชีพเสริมเป็นอาชีพหลักและเป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อผู้อื่น

ศูนย์การเรียนรู้ฯข้างต้นได้เข้าร่วมกิจกรรมนิทรรศการและผลงานแหล่งเรียนรู้ชุมชนของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยกองพัฒนานักศึกษา ภายใต้โครงการขยายเครือข่ายความร่วมมือภายในประเทศ เป็นโครงการวาระสำคัญประจำปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561 เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2561 เพื่อให้กลุ่มเครือข่ายเข้าร่วมแสดงผลงาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยสถาบันวิจัยและพัฒนา ได้มีการกำหนดชุมชนและองค์การเป้าหมายในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของมหาวิทยาลัย จำนวน 5 พื้นที่ ประกอบไปด้วย

- 1) เขตดุสิต จังหวัดกรุงเทพมหานคร

1.1) ความร่วมมือทางวิชาการระหว่าง เขตดุสิต ได้แก่ ชุมชนวัดประหารระเบิดธรรม
จังหวัดกรุงเทพมหานครและสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

2) จังหวัดสมุทรสงคราม

2.1) ความร่วมมือระหว่างผู้จัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตลาดน้ำบางน้อยกับ
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

2.2) ความร่วมมือทางวิชาการระหว่างชุมชนบ้านสารภี จังหวัดสมุทรสงครามและ
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

2.3) ความร่วมมือทางวิชาการระหว่างองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงครามกับ
ศูนย์การศึกษาจังหวัดสมุทรสงคราม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

3) จังหวัดระนอง

3.1) ความร่วมมือทางวิชาการระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัดระนองและมหาวิทยาลัยราช
ภัฏสวนสุนันทา

4) จังหวัดนครปฐม

4.1) ความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสำนักงานขนส่งจังหวัดนครปฐมและวิทยาลัยโลจิส
ติกส์และซัพพลายเชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

5. จังหวัดอุดรธานี

5.1) ความร่วมมือทางวิชาการระหว่างชุมชนคำชะโนด จังหวัดอุดรธานีและสถาบันวิจัย
และพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

5.2) ความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอุดรธานี และ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

การวิเคราะห์จุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนาองค์ประกอบที่ 3 การบริการวิชาการ

จุดเด่น

1. มหาวิทยาลัยเข้าไปห้องค์ความรู้ทางวิชาการกับชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง
ให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ สร้างรายได้และสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นใน
ชุมชน พัฒนาไปสู่แหล่งเรียนรู้ด้านการวิจัยและการบริการวิชาการฯ ที่เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้
เผยแพร่ให้แก่ผู้สนใจ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. มหาวิทยาลัยฯ มีความใกล้ชิดกับชุมชน โดยมีศูนย์การศึกษาในเขตพื้นที่การ
ให้บริการวิชาการของมหาวิทยาลัย จำนวน 5 พื้นที่ ได้แก่ เขตดุสิต-พระนคร กรุงเทพมหานคร
จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดระนอง จังหวัดนครปฐม จังหวัดอุดรธานี

แนวทางเสริมจุดเด่น

1. จัดโครงการพัฒนาความรู้ที่ได้จากการบริการทางวิชาการและถ่ายทอดความรู้เพื่อ
พัฒนาท้องถิ่นตามศาสตร์พระราชาให้สอดคล้องกับชุมชน

2. พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้เป็นหุ้นส่วนทางสังคมของท้องถิ่น
3. สร้างมูลค่าเพิ่มในผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากองค์ความรู้บริการวิชาการ

ผู้เขียนสรุปว่า บริการวิชาการ เป็นภาระหน้าที่สำคัญของอาจารย์มหาวิทยาลัยและยังคงเป็นภาระกิจสำคัญของมหาวิทยาลัยที่ต้องดำเนินการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีคุณภาพชีวิตของคน สติปัญญา สุขภาพและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น และต้องใช้องค์ความรู้จากการวิจัยนำทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญด้วย จึงจะสำเร็จผลตามที่กำหนดไว้ พร้อมกับ “ต้องคัดเลือกคนที่มีใจรักด้านการพัฒนา เพราะการพัฒนาสังคม พัฒนาชุมชนท้องถิ่น ต้องใช้เวลานานจึงจะเห็นผล และต้องทำอย่างจริงจังตั้งใจด้วย

4.3.2 การบริการวิชาการแก่สังคม สถาบันวิจัยและพัฒนา

ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้จัดทำคู่มือบริการวิชาการแก่สังคม สำหรับคณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ในปีพ.ศ. 2561 โดยได้อธิบายกรอบการทำงานไว้อย่างละเอียดและมีความชัดเจนโดดเด่นเป็นขั้นเป็นตอน ดังนี้ (ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2561: 4-16)

4.3.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของสถาบันวิจัยและพัฒนา

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเป็นหน่วยงานหนึ่งของมหาวิทยาลัย ที่พัฒนามาจากศูนย์วิจัยและบริการการศึกษาจัดตั้งขึ้นตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องการแบ่งส่วนราชการ ในวิทยาลัยครูสวนสุนันทาลงวันที่ 12 มีนาคมพ.ศ. 2530 ศูนย์วิจัยและบริการศึกษามีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับการวิจัยและบริการการศึกษาในสาขาวิชาต่างๆร่วมมือประสานงานวิจัยและบริการการศึกษาทั้งภายในและภายนอกวิทยาลัย เผยแพร่และส่งเสริมการวิจัยจัดฝึกอบรมบุคลากรในสาขา วิชาการต่างๆโดยประสานงานและให้บริการการดำเนินงานของศูนย์วิจัยในระยะเริ่มแรกจะมุ่งเน้นไปที่การบริการการศึกษาด้วยรูปแบบของการจัดฝึกอบรมเป็นส่วนใหญ่และอาจารย์จะมีการทำวิจัย น้อยมากต่อมาเมื่อวิทยาลัยครูขยายการสอนถึงระดับปริญญาตรีและได้กำหนดเป็นภารกิจ ด้านการวิจัยไว้อย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติวิทยาลัยครูพุทธศักราช 2527 รวมทั้งมีการกำหนดนโยบายและแผนงานที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยขึ้นการดำเนินงานวิจัยจึงได้พัฒนาขึ้นตามลำดับจนกระทั่งสถาปนาเป็นสถาบันราชภัฏตามพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏพ.ศ. 2538 และได้กำหนดสำนักวิจัยตามส่วนราชการตามมาตรา 10(4) ให้มีฐานะเทียบเท่าคณะอาจแบ่งเป็นสำนักงาน เลขาธิการฝ่าย หรือ ส่วนราชการที่

เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าฝ่าย สำนักวิจัยและบริการวิชาการ ปี พ.ศ. 2547 สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา ได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ 2557 ส่งผลให้สำนักวิจัยและบริการวิชาการได้รับการเปลี่ยนสถานะเป็น สถาบันวิจัยและพัฒนา เพื่อทำการกิจวิจัย พัฒนา และบริการวิชาการให้กับมหาวิทยาลัย

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มีสถานะเทียบเท่าคณะ มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับการวิจัยและบริการการศึกษาในสาขาวิชาต่าง ๆ ร่วมมือประสานงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย เผยแพร่และส่งเสริมการวิจัยให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2547 ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับภารกิจการวิจัยของมหาวิทยาลัย ราชภัฏ ดังปรากฏในมาตรา 7 ความว่า “ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบัน อุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชู ภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยาเพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคง และยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอน วิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ทุนบำรุงศิลปและวัฒนธรรม ผลิตครู และส่งเสริมวิทยฐานะครู และมาตรา 8 (8) ความว่า ศึกษา วิจัย ส่งเสริมและสืบสานโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ ในการปฏิบัติภารกิจของมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ

ปรัชญา(Philosophy) การวิจัยเป็นพลังแห่งปัญญา สู่การพัฒนาท้องถิ่นไทย

วิสัยทัศน์ (Vision) มุ่งบริการ ทางวิชาการสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน มุ่งก้าว เป็น ศูนย์วิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นสู่สากล มุ่งสู่ ความเป็นมหาวิทยาลัยแห่งการวิจัยชั้นนำเพื่อปวงชน

พันธกิจ (Mission)

1. มีระบบการบริหารจัดการที่ดีด้วยหลักธรรมาภิบาล เน้นคุณภาพ ความคล่องตัว ยืดหยุ่น เสรีทางวิชาการ พร้อมทั้งมีการวางแผนการบริหารความเสี่ยง
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์สร้างองค์ความรู้ด้วยกระบวนการวิจัย บริการวิชาการ เพื่อนำไปพัฒนาการเรียนการสอน และเผยแพร่ผลงานสู่การใช้ประโยชน์
3. บริการทางวิชาการ ถ่ายทอดเทคโนโลยี เพื่อยกระดับมาตรฐานแก่ชุมชน และสังคมอย่างมีคุณภาพ ตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม
4. สนับสนุนการวิจัยแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเน้นศูนย์กลางข้อมูลสารสนเทศทางด้านศิลปวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์

วัฒนธรรมองค์กร (Corporate Culture) มุ่งมั่นบริหารจัดการงานวิจัยและบริการวิชาการด้วยหลักธรรมาภิบาล

อัตลักษณ์ และเอกลักษณ์

อัตลักษณ์ (Identity) “เป็นนักปฏิบัติด้านการวิจัยและบริการวิชาการ เน้นทักษะการสื่อสาร พัฒนากระบวนการคิด ด้วยจิตสาธารณะ”

เอกลักษณ์ (Uniqueness) “เป็นชุมชนแหล่งเรียนรู้วิจัยและบริการวิชาการ เน้นความเป็นวัง มุ่งสู่สากล”

4.3.2.2 กรอบแนวคิดการดำเนินงานบริการวิชาการแก่สังคม

นโยบายการบริการวิชาการแก่สังคมเพื่อผลิตผลงานการให้บริการวิชาการของกระทรวงศึกษาธิการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการดำเนินงานบริการวิชาการแก่สังคมในภาพรวม เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ ได้ใช้เป็นกรอบในการวางแผนและดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมการบริการวิชาการแก่สังคมดังนี้

1. มุ่งเน้นและสนับสนุนการดำเนินงานการสร้างผลิตผลงานการให้บริการวิชาการของกระทรวงศึกษาธิการ ตามประเด็นหัวข้อ 7 ประเด็น เพื่อการพัฒนา เผยแพร่ความรู้ ฝึกทักษะวิชาชีพแก่โรงเรียน สถานศึกษา ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น หรือสังคม ดังนี้

- 1.1 การปลูกฝังระเบียบวินัยให้กับนักเรียน/ นักศึกษา
- 1.2 สิ่งแวดล้อม/ธนาคารขยะ
- 1.3 ยาเสพติด
- 1.4 การจัดกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้
- 1.5 การให้นักศึกษาได้ฝึกคิด/ วิเคราะห์
- 1.6 การปลูกป่า
- 1.7 อื่นๆ (โครงการองค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น)

2. บูรณาการวงจร 3 ห่วงแห่งการสร้างองค์ความรู้ คือ 1) การเรียนการสอน 2) การวิจัย 3) การบริการวิชาการแก่สังคม ซึ่งการบูรณาการในลักษณะดังกล่าวนั้นเป็นการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากการเรียนการสอน การวิจัย ไปสู่การบริการวิชาการแก่สังคมเพื่อสนับสนุนให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และนำองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติจริงในดำเนินชีวิตตามบริบทของชุมชน ท้องถิ่น สังคม อย่างสร้างสรรค์

3. การอาศัยความร่วมมือหรือสนับสนุนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินกิจกรรม เช่น บุคลากร นักศึกษา ผู้ปกครอง ภาครัฐ ภาคเอกชน หน่วยงานวิชาชีพ ชุมชน หรือหน่วยงานสังคมอื่นๆ เป็นต้น

4. ดำเนินการให้ครบถ้วนอย่างเป็นขั้นตอนตามหลัก PDCA ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินงานและเก็บข้อมูล (Do) การประเมินผลการดำเนินงาน (Check) และการรายงานผลการดำเนินงานพร้อมแนวทางการปรับปรุง (Act)

5. เปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เช่น นักเรียน นักศึกษา ชาวบ้าน ชุมชน ท้องถิ่น ในการดำเนินงาน รวมทั้งควรให้ชุมชนมีการเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และได้รับผลกระทบในเชิงบวกเพื่อทำให้ชุมชน ท้องถิ่น และสังคมเกิดความเข้มแข็ง

6. สนับสนุนและส่งเสริมให้อาจารย์ บุคลากร และนักศึกษาในสถาบัน ตระหนักและเห็นความสำคัญของการบริการวิชาการที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน ท้องถิ่น สังคม ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

7. การสร้างองค์ความรู้ที่เป็นอัตลักษณ์ในแหล่งเรียนรู้ของคณะ/วิทยาลัย/หน่วยงาน เพื่อเปิดพื้นที่ให้มหาวิทยาลัยเป็นชุมชนวิชาการ ที่เป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับนักเรียน นักศึกษา ตลอดจนบุคคลทั่วไป

นิยามคำว่า “บริการวิชาการ” หมายถึง การบริการวิชาการแก่สังคม หมายถึง กิจกรรมหรือโครงการการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมในรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ภาคบรรยาย และเชิงปฏิบัติการทั้งภายนอกและภายในสถานศึกษา โดยมีผู้รับบริการเป็นนักเรียน นักศึกษา ตลอดจนบุคคลภายนอกเข้ามาใช้บริการ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวส่งผลให้เกิดการพัฒนาของพื้นที่เป้าหมายในด้านวิชาการ ทักษะวิชาชีพ ทักษะชีวิต ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน และมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นแก่ชุมชนในด้านต่างๆ และทำให้ชุมชนหรือผู้รับบริการมีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ และพึ่งพาตนเองได้ตามศักยภาพ (ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2561: 8)

ลักษณะงานบริการวิชาการของสถาบันการศึกษา

สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ได้กำหนดลักษณะและขอบเขตของการบริการวิชาการ ดังนี้

1. บริการวิเคราะห์ทดสอบ ตรวจสอบและตรวจซ่อม
2. บริการเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ทางการศึกษา
3. บริการจัดฝึกอบรม สัมมนา และประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งแบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ แบบเก็บค่าลงทะเบียน แบบให้เปล่า และแบบว่าจ้าง
4. บริการเกี่ยวกับสุขภาพที่นอกเหนือหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. บริการศึกษา วิจัย สำรวจ การวางแผน และการจัดการ

6. บริการศึกษาความเหมาะสมของโครงการการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

7. บริการวางระบบ ออกแบบ สร้าง ประดิษฐ์ และผลิต

ลักษณะงานบริการทางวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มีการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม งบประมาณแผ่นดิน คือ การให้บริการแบบให้เปล่า ซึ่งเป็นการดำเนินการกับผู้รับบริการที่เป็น นักเรียน นักศึกษา ชาวบ้าน ชุมชน ผู้ด้อยโอกาสที่มีความต้องการรับบริการจากมหาวิทยาลัย โดยมหาวิทยาลัยสนับสนุนงบประมาณให้ทั้งหมด ผู้รับบริการไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น

ลักษณะโครงการ/กิจกรรมการบริการวิชาการแก่สังคม

1. เป็นโครงการที่บูรณาการกับการเรียนการสอน และหรือการวิจัย ในเรื่องในแต่ละหน่วยงานมีศักยภาพ ความถนัด และเชี่ยวชาญของบุคลากรและทรัพยากร หรือได้รับการร้องขอจากชุมชน
2. การจัดทำโครงการ/กิจกรรม ต้องศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายก่อน เพื่อให้การดำเนินงานโครงการบริการวิชาการ สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างไร
3. กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้รับบริการของมหาวิทยาลัย ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน โรงเรียน สถาบันการศึกษาอื่นๆ ศิษย์เก่า ตลาดแรงงาน ชุมชน ประชาชนในพื้นที่เขตรับผิดชอบของมหาวิทยาลัย หรือพื้นที่อื่นๆที่มีการร้องขอ และบุคคลทั่วไป
4. สถานที่การให้บริการวิชาการ อาจจัดขึ้นในมหาวิทยาลัย หรือในพื้นที่ภายนอกมหาวิทยาลัย

ระบบ กลไก และกระบวนการการบริการวิชาการแก่สังคม

การปฏิบัติงานตามกระบวนการบริการวิชาการนี้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ตามขั้นตอนนี้ครอบคลุมขั้นตอนการสำรวจปัญหาและความต้องการของประชาชน การเตรียมการจัดประชุมชี้แจงการดำเนินการการสรุปและประเมินผลการวางแผนกำหนดและชี้แจงการเสนอขอ งบประมาณโครงการบริการวิชาการการส่งข้อเสนอโครงการบริการวิชาการการพิจารณาข้อเสนอโครงการบริการวิชาการการแจ้งผลการพิจารณาข้อเสนอโครงการบริการวิชาการการจัดทำแผนการดำเนินโครงการบริการวิชาการการตรวจสอบและยืนยันงบประมาณและการยืนยันงบประมาณบริการวิชาการการดำเนินโครงการบริการวิชาการการเบิกจ่ายเงินโครงการบริการวิชาการการสรุปประเมินผลและนำผลเสนอคณะกรรมการประจำหน่วยงานของ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาให้สามารถนำกระบวนการบริการวิชาการไปปฏิบัติในรูปแบบเดียวกันดังตารางต่อไป

ตารางที่ 4.4 วิธีการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ (QWI) การบริการวิชาการแก่ชุมชนและท้องถิ่น

 วิธีการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ (QWI) การบริการวิชาการแก่ชุมชนและท้องถิ่น	
คำจำกัดความ : การบริการวิชาการแก่ชุมชนและท้องถิ่น	
ขั้นตอนการปฏิบัติ	เอกสารที่เกี่ยวข้อง
1. การสำรวจปัญหาและความต้องการของประชาชน 1.1 เขียนโครงการบริการวิชาการเพื่อการสำรวจปัญหาและความต้องการในพื้นที่เป้าหมาย 1.2 จัดทำกำหนดการจัดกิจกรรมการสำรวจความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น 1.3 ประสานงานกับหน่วยงาน/ท้องถิ่น 1.4 จัดกิจกรรมสำรวจความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น (ประชุม/เสวนา/ระดมสมอง) 1.5 จัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินโครงการสำรวจความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น	เอกสารการประชุมชี้แจงแนวทางการสำรวจความต้องการของชุมชน แบบสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน รายงานสรุปผลการสำรวจปัญหาและความต้องการของประชาชน
2. การเตรียมการจัดประชุมชี้แจง	-
3. การดำเนินการ	2.1 เอกสารการประชุมชี้แจง
4. การสรุปและประเมินผล	-
5. การวางแผนกำหนดและชี้แจงการเสนอของงบประมาณโครงการบริการวิชาการ 5.1 เขียนโครงการประชุมชี้แจงการขอรับงบประมาณบริการวิชาการ 5.2 จัดทำกำหนดการในการจัดประชุม 5.3 จองสถานที่จัดประชุมและอาหารและเครื่องดื่ม 5.4 จัดทำข้อมูลนำเสนอ 5.5 เตรียมเอกสารประกอบการประชุม/อุปกรณ์ 5.6 จัดการประชุมชี้แจงการขอรับงบประมาณบริการวิชาการ 5.7 จัดทำบันทึกการประชุมและสรุปผลการประชุมชี้แจงการขอรับงบประมาณบริการวิชาการ 5.8 จัดทำบันทึกข้อความแจ้งเวียนเพื่อรายงานผลสรุปการประชุมให้คณะ/วิทยาลัย/หน่วยงาน รับทราบผลการประชุม	5.1 ปฏิทินการขอรับงบประมาณโครงการบริการวิชาการ 5.2 เอกสารประกอบการประชุม 5.3 คู่มือการใช้งานระบบสารสนเทศสถานบริการวิชาการออนไลน์ (ASIS)
6. การส่งข้อเสนอโครงการบริการวิชาการ 6.1 จัดทำแบบฟอร์มจัดตั้งงบประมาณบริการวิชาการ 6.2 จัดทำบันทึกข้อความแจ้งให้อาจารย์ยื่นข้อเสนอโครงการบริการวิชาการตามแบบฟอร์มในรูปแบบเอกสารและในระบบบริการวิชาการออนไลน์ 6.3 ตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารการส่งโครงการบริการวิชาการ 6.4 รับ-ส่งเอกสารข้อเสนอโครงการบริการวิชาการนำส่งยังสถาบันวิจัยและพัฒนา	6.1 บันทึกข้อความประชาสัมพันธ์การส่งข้อเสนอโครงการบริการวิชาการ 6.2 แบบเสนอโครงการบริการวิชาการ

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

	วิธีการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ (QWI) การบริการวิชาการแก่ชุมชนและท้องถิ่น
คำจำกัดความ : การบริการวิชาการแก่ชุมชนและท้องถิ่น	
7. การพิจารณาข้อเสนอโครงการบริการวิชาการ 7.1 รวบรวมเอกสารและข้อมูลข้อเสนอโครงการบริการวิชาการจากระบบบริการวิชาการออนไลน์ 7.2 จัดทำข้อมูล รวบรวม ตรวจสอบความถูกต้องของโครงการเพื่อกลั่นกรองงบประมาณบริการวิชาการ 7.3 จัดการประชุมคณะกรรมการฯ พิจารณาจัดสรรงบประมาณโครงการบริการวิชาการของอาจารย์และนักวิจัย 7.4 จัดทำบันทึกการประชุมการพิจารณาจัดสรรงบประมาณโครงการของคณะกรรมการฯ 7.5 จัดทำรายงานโครงการบริการวิชาการที่คณะกรรมการฯ จัดสรรงบประมาณแล้ว นำเข้าวาระการประชุมสภามหาวิทยาลัย (ส่งกองนโยบายและแผน)	7.1 จัดทำบันทึกข้อความนัดหมายคณะกรรมการพิจารณาโครงการบริการวิชาการ
8. การแจ้งผลการพิจารณาข้อเสนอโครงการบริการวิชาการ 8.1 แจ้งผลการพิจารณาจัดสรรงบประมาณโครงการ ผ่านทางระบบบริการวิชาการออนไลน์	8.1 ข้อเสนอโครงการบริการวิชาการ 8.2 เอกสารสรุปรายชื่อข้อเสนอโครงการ 8.3 โครงการบริการวิชาการที่ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการฯ
9. การจัดทำแผนการดำเนินโครงการบริการวิชาการ 9.1 ปรับปรุงรายละเอียดโครงการบริการวิชาการให้ตรงตามผลการพิจารณาจัดสรรงบประมาณของคณะกรรมการฯ 9.2 จัดทำแผนบริการวิชาการประจำปีงบประมาณ 9.3 จัดทำแผนการนำไปใช้ประโยชน์ของโครงการบริการวิชาการ	9.1 แบบฟอร์มแผนบริการวิชาการ 9.2 เอกสารระเบียบวาระการประชุม 9.3 แผนบริการวิชาการที่ผ่านการพิจารณาอนุมัติจากคณะกรรมการ
10. การตรวจสอบและยืนยันงบประมาณและการมีงบประมาณบริการวิชาการ	10.1 ฎีกาการมีงบประมาณบริการวิชาการบริการวิชาการ
11. การติดตามผลการดำเนินโครงการบริการวิชาการ	11.1 แบบฟอร์มรายงานผลการดำเนินโครงการบริการวิชาการ

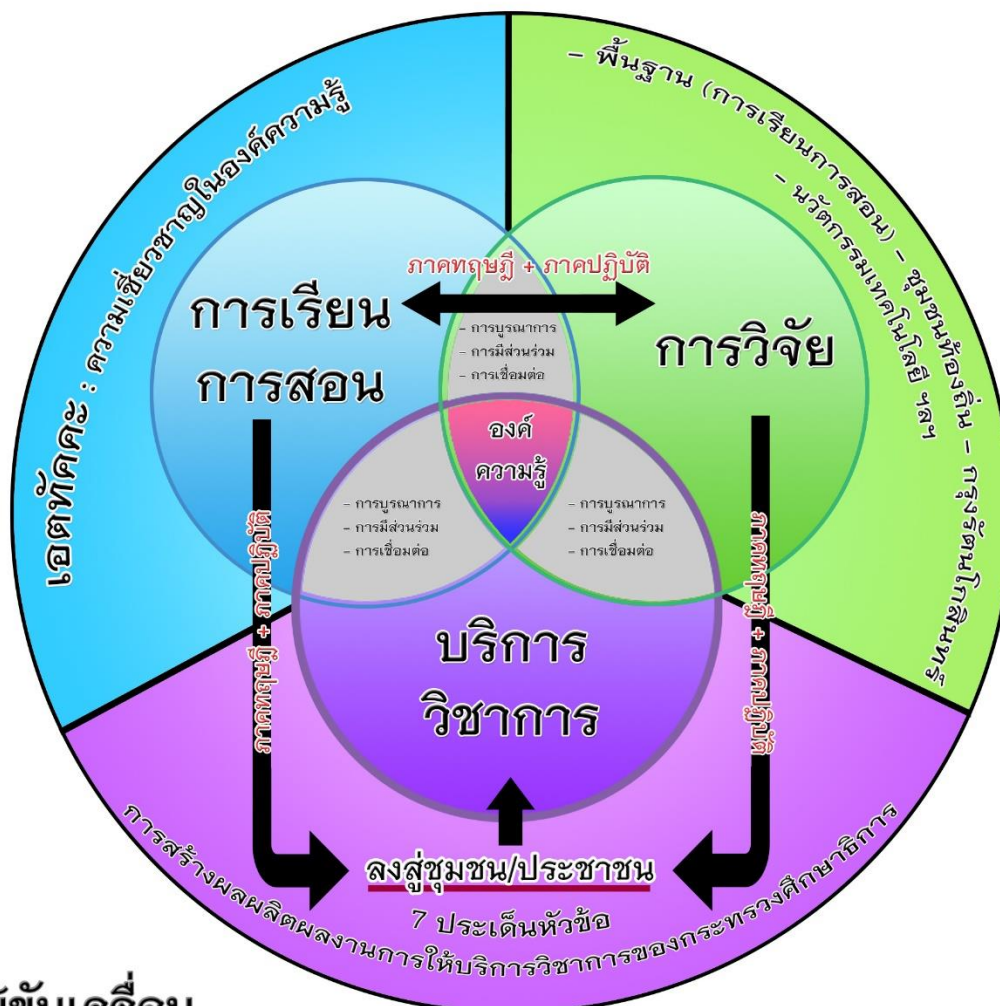

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

	วิธีการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ (QWI) การบริการวิชาการแก่ชุมชนและท้องถิ่น	
	คำจำกัดความ : การบริการวิชาการแก่ชุมชนและท้องถิ่น	
12. การเบิกจ่ายเงินโครงการบริการวิชาการ	12.1 เอกสารการเบิกเงินจ่าย 12.2 รายงานสรุปผลการใช้จ่าย งบประมาณโครงการ	
13. การสรุปประเมินผลและนำผลเสนอคณะกรรมการประจำหน่วยงาน	13.1 รายงานสรุปผลการประชุม 13.2 แผนพัฒนา/ปรับปรุงการ ให้บริการวิชาการ	

ที่มา: ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ (2561: 9-12)

การบูรณาการ 3 ห่วงแห่งการสร้างองค์ความรู้ Research + Development

ผู้ขับเคลื่อน

- นักวิจัย : อาจารย์ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้
- ประชาชน : องค์กรท้องถิ่น / ผู้นำชุมชน / ทีมงาน
- นักศึกษา
- มหาวิทยาลัย / นโยบาย : การเปิดพื้นที่มหาวิทยาลัยให้เป็นชุมชนวิชาการ

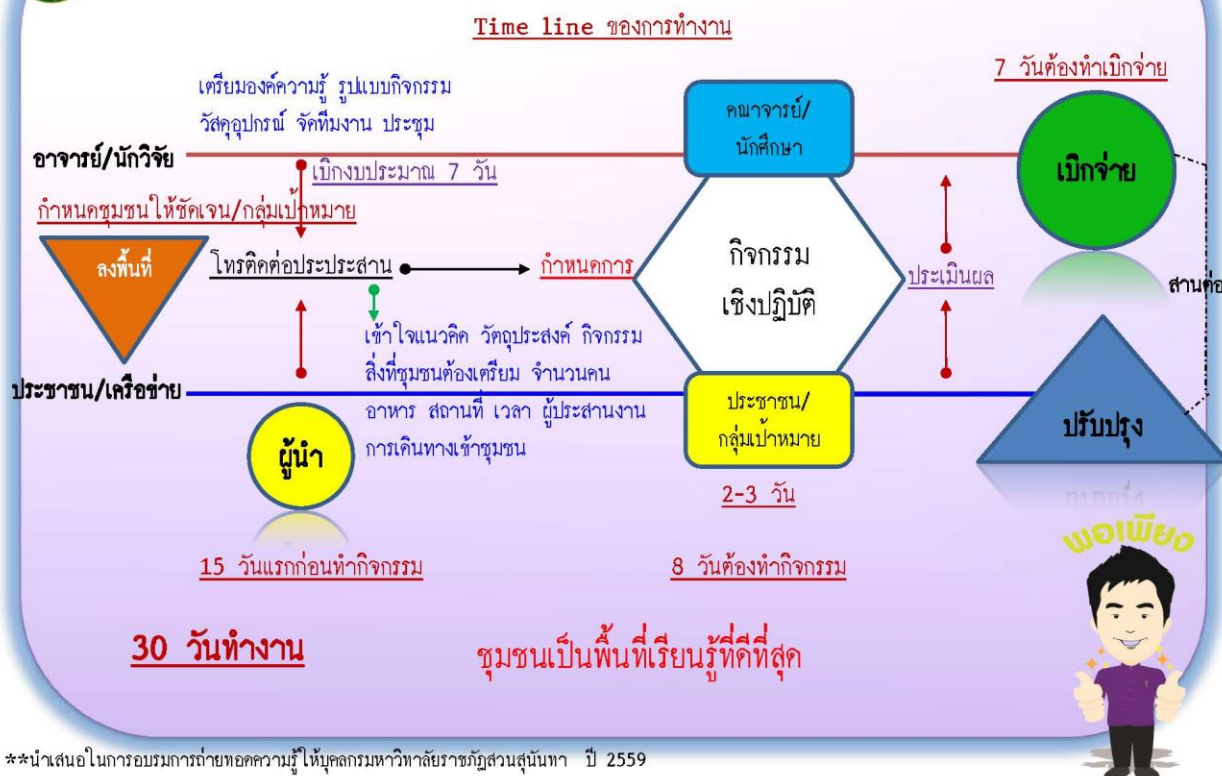
ภาพที่ 4.6 กรอบแนวคิดการบูรณาการ 3 ห่วงแห่งการสร้างองค์ความรู้

โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด รองผู้อำนวยการฝ่ายบริการวิชาการ

ที่มา: ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (2561: 16)

เทคนิคการถ่ายทอดความรู้/จัดกิจกรรมในชุมชน(กรณีงานบริการวิชาการ)

ภาพที่ 4.7 เทคนิคการถ่ายทอดความรู้/จัดกิจกรรมในชุมชน (กรณีงานบริการวิชาการ)

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด รองผู้อำนวยการฝ่ายบริการวิชาการ
ที่มา: ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (2561: 24)

การดำเนินงานโครงการเพิ่มจำนวนองค์ความรู้ใหม่ในแหล่งเรียนรู้

1. การเพิ่มองค์ความรู้ในแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง จากการได้คิดเองปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยและต่อเนื่องจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และสุดท้ายก็จะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

การจัดแหล่งเรียนรู้ที่หน่วยงานสามารถจัดให้มีขึ้นในหน่วยงาน มีได้หลายชนิดขึ้นอยู่กับพื้นที่และกำลังความสามารถของหน่วยงานเอง เช่น หากมีพื้นที่บริเวณกว้างขวาง อาจเลือกจัดแหล่งเรียนรู้เป็นด้านพฤกษศาสตร์ ด้านวรรณคดี ด้านสมุนไพร ด้านสุขภาพ ศูนย์กีฬา ศูนย์ทดสอบเครื่องมือหรือจัดเป็นที่เรียนที่อ่านหนังสือเคลื่อนที่ เป็นต้น

หากหน่วยงานมีอาคารเรียนเพียงพอ ก็สามารถเลือกแหล่งการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ เช่น ห้องสมุด มุมหนังสือ มุมกระจายข่าว ห้องพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น ห้องศิลปะ ห้องดนตรี ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องพยาบาล ห้องอินเทอร์เน็ต หรือห้องสื่อการเรียนการสอน เป็นต้น

องค์ประกอบศูนย์/แหล่งเรียนรู้

1. หนังสือการขออนุมัติจากอธิการบดี
2. ป้ายองค์ความรู้
3. องค์ความรู้ที่สังเคราะห์ออกมาเป็นคู่มือ แผ่นพับสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง
4. สถานที่ในการเปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้
5. สมุดลงนาม
6. การประชาสัมพันธ์ เช่น ข่าวแก้วเจ้าจอมหนังสือพิมพ์ ประชาสัมพันธ์ผ่านระบบออนไลน์ต่าง ๆ

การเขียนบทสังเคราะห์โครงการบริการวิชาการ

การเขียนบทสังเคราะห์โครงการบริการวิชาการนั้นเป็นการเขียนบรรยายการบูรณาการองค์ความรู้จากโครงการบริการวิชาการโดยผ่านวงจร 3 ห่วงแห่งการสร้างองค์ความรู้ คือ 1) การเรียนการสอน 2) การวิจัย 3) การบริการวิชาการ โดยรวบรวมข้อมูลจากการเรียนการสอนและการวิจัย และสังเกตผลการดำเนินงานผ่านโครงการบริการวิชาการแก่สังคม (ภาคปฏิบัติ) ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้รับผิดชอบโครงการบริการวิชาการจะต้องสรุปด้วยภาษาของตนเอง ทั้งนี้ในรายละเอียดนั้นจะต้องระบุถึงองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ผลการดำเนินงานโครงการที่แล้วเสร็จ : มีการผลการดำเนินงานอย่างไรบ้าง ดำเนินกิจกรรมที่ใด กลุ่มเป้าหมายเป็นใคร และใช้องค์ความรู้เรื่องใดในการบริการวิชาการ
2. การบูรณาการกับการเรียนการสอนและการวิจัยนั้นมีแผนการดำเนินการอย่างไร และมีผลการบูรณาการอย่างไรหลังจากที่จัดกิจกรรมเสร็จสิ้น
3. กลุ่มเป้าหมายนั้นได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง และสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรมการบริการวิชาการไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ต่อไปหรือไม่ อย่างไร
4. ความพึงพอใจและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการบริการวิชาการนี้เป็นอย่างไรบ้าง
5. มีการประเมินผลการดำเนินโครงการจากแบบสอบถาม ตลอดจนการสังเกตการณ์เป็นอย่างไรบ้าง
6. มีการติดตามผลการดำเนินโครงการหรือไม่อย่างไร และแนวโน้มในการดำเนินกิจกรรมการบริการวิชาการดังกล่าวได้อย่างต่อเนื่องหรือไม่

ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เป็นหน่วยงานเจ้าภาพที่จัดทำคู่มือบริการวิชาการแก่สังคม สำหรับคณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ในปีพ.ศ. 2561 และเป็นหน่วยงานขับเคลื่อนการทำงานต้นแบบ ค้นหาประเด็น

ปัญหา ออกแบบแนวคิด ออกแบบกระบวนการใหม่ ๆ เพื่อสร้างเครื่องมือทำงานระดับภายในองค์กร สร้างตัวชี้วัด สร้างการประเมินผลการทำงาน สร้างเครื่องมือในการทำงานกับชุมชน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นจริงกับประชาชน ก่อให้เกิดความเป็นวิชาการสัมผัสได้จริงกับประชาชน เป็นวิชาการที่กินได้ เป็นวิชาการที่ใกล้ชิดประชาชน การบริการวิชาการเป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง ภาระหน้าที่สำคัญนี้ในการพัฒนามุ่งเน้นตามกฎหมายมาตรา 7-8 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ “รัฐธาติปต์ย: ฝ่ายบริการวิชาการ” เป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติหน้าที่ 100 เปอร์เซ็นต์ตรงตามกฎหมายอย่างแท้จริง และปฏิบัติหน้าที่ตรงวิสัยของคำว่า “ราชภัฏคนของพระราชาข้าของแผ่นดิน”

4.3.3 โครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น

ปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมาที่ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้นำยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) มาประยุกต์ใช้กับการทำงานโดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนใน “ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น” มีรายละเอียดสำคัญดังนี้ (ที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ (ทปอ.มรภ.), 2562: 11-24)

เป้าหมาย

1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม 3) ด้านสิ่งแวดล้อม 4) ด้านการศึกษา

กลยุทธ์

1. สร้างและพัฒนาความร่วมมือกับผู้ว่าราชการจังหวัดในการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่และดำเนินโครงการตามพันธกิจและศักยภาพของมหาวิทยาลัยโดยกำหนดเป้าหมายเชิงปริมาณและคุณภาพ รวมถึงกำหนดเวลา (Timeline) ในการดำเนินการทุกขั้นตอนอย่างเป็นรูปธรรม (ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว) ทั้งนี้ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าราชการจังหวัดด้วย
2. บูรณาการความร่วมมือในมหาวิทยาลัยและภายนอกมหาวิทยาลัย (ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม) ในการดำเนินโครงการพัฒนาให้บรรลุตามเป้าหมายอย่างมีนัยสำคัญ
3. บูรณาการการจัดการเรียนการสอน การวิจัยของนักศึกษา และอาจารย์กับการพัฒนาท้องถิ่น

ตัวชี้วัด

1.1 มีฐานข้อมูลของพื้นที่บริการ (ศักยภาพชุมชน สภาพปัญหา และความต้องการที่แท้จริง ของชุมชน) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ประเมินและวางแผนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ตามศักยภาพของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

1.2 จำนวนหมู่บ้าน โรงเรียน ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏดำเนินโครงการอันเป็นผลจาก การวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่

1.3 ร้อยละสะสมของจำนวนหมู่บ้านที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเข้าดำเนินโครงการพัฒนาเปรียบเทียบกับจำนวนหมู่บ้านทั้งหมดในพื้นที่บริการ (การกระจายตัวเชิงพื้นที่)

1.4 จำนวนโครงการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏ และจำนวนโครงการฯ สะสม (แยกประเภทตามเป้าหมาย)

1.5 จำนวนภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ที่ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ ดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่บริการ

1.6 อัตราส่วนโครงการพัฒนาท้องถิ่นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นแกนนำ เปรียบเทียบกับ โครงการพัฒนาท้องถิ่นทั้งหมดของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

1.7 จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการที่เกี่ยวกับการน้อมนำพระราชโบายด้านการศึกษา เพื่อเสริมสร้าง คุณลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ทั้ง 4 ประการ สู่การปฏิบัติในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

1.8 อัตราการอ่านออกเขียนได้ของประชากร โดยเฉพาะประชากรในวัยประถมศึกษา ในพื้นที่บริการ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

1.9 ร้อยละของหมู่บ้านที่มีดัชนีชี้วัดความสุขมวลรวมชุมชนเพิ่มขึ้น

1.10 อัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้ครัวเรือนในพื้นที่การพัฒนาของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

1.11 มีแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างคุณค่า และจิตสำนึก รักษาท้องถิ่น

1.12 จำนวนวิสาหกิจชุมชน/ผู้ประกอบการใหม่ในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ประสบความสำเร็จ จากการสนับสนุนองค์ความรู้จากมหาวิทยาลัยราชภัฏ

1.13 อัตราการอพยพของประชากรวัยทำงานในท้องถิ่นลดลง

โครงการหลัก

1. โครงการจัดทำฐานข้อมูล (Big Data) ของพื้นที่บริการเพื่อใช้เป็นเครื่องมือช่วยตัดสินใจ ในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นตามบทบาทและศักยภาพของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

2. โครงการติดต่อวาทะทางปัญญา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน (บ่มเพาะประชาชนให้พร้อมด้วยคุณลักษณะ 4 ประการ)

3. โครงการส่งเสริมสุขภาวะชุมชน เพื่อสร้างความสุขมวลรวมชุมชน

ตารางที่ 4.5 คำสำคัญ (Key Word)

คำสำคัญ (Key Word)	
สร้างและพัฒนาความร่วมมือกับ ผู้ว่าราชการจังหวัด	การกำหนดพื้นที่และประเด็นปัญหาตรงกับความต้องการของจังหวัด ผู้ว่า ราชการจังหวัด ส่วนราชการ หรือองค์กรและประชาชนในพื้นที่ และ สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่
อย่างมีนัยสำคัญ	เกิดผลการพัฒนา มีผลลัพธ์ผลสัมฤทธิ์ผลกระทบเชิงบวกกับชุมชน ท้องถิ่น ในประเด็นสำคัญอย่างเป็นรูปธรรม
หมู่บ้าน	หมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนา การพัฒนาพื้นที่ใดๆ ให้กำ หนดเป้าหมาย เป็น หน่วย หมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับหน่วยนับเชิงพื้นที่ ของกระทรวง มหาดไทยซึ่งใช้หมู่บ้านเป็นหน่วยนับฐาน (Unit Base) ใน การพัฒนาท้องถิ่น
ติดอาวุธทางปัญญา	การบ่มเพาะให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความพร้อมด้วยคุณลักษณะคนไทย ตามพระราชโบายด้านการศึกษา 4 ประการ คือ 1. มีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง 2. มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคงเข้มแข็ง 3. มีงานทำ มีอาชีพ 4. เป็นพลเมืองดีมีระเบียบวินัย
สุขภาวะชุมชน	คนในชุมชนมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญา คือ มีความสุขอยู่ในสังคมโลก สร้างให้เกิดสังคมอยู่เย็น เป็นสุข

ที่มา: ที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ (ทปอ.มรภ.) (2562: 15)

คำอธิบายตัวชี้วัด

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น

ตัวชี้วัดที่ 1.1 มีฐานข้อมูลของพื้นที่บริการ (ศักยภาพชุมชน สภาพปัญหา และความ
ต้องการที่แท้จริงของชุมชน) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ ประเมินและวางแผน งานพัฒนาเชิงพื้นที่ตาม
ศักยภาพของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

หน่วยนับ หมู่บ้าน

คำอธิบาย เพื่อให้มหาวิทยาลัยราชภัฏมีข้อมูล ข้อเท็จจริงในพื้นที่ บริการของ
มหาวิทยาลัยราชภัฏ นำ ไปสู่การวางแผนการ พัฒนาเชิงพื้นที่ให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนา
อย่างมี นัยสำคัญ สามารถแก้ปัญหาของพื้นที่ได้ตรงประเด็น มีฐานข้อมูลของพื้นที่บริการ
หมายรวมถึง ฐานข้อมูล สารสนเทศระดับหมู่บ้านในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ด้าน
เศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้าน การศึกษาประกอบด้วยข้อมูลทั่วไป สภาพปัญหา
ความ ต้องการศักยภาพชุมชน หรือข้อมูลอื่น ทั้งที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ โดย

จำแนกตามเป้าหมาย ในการพัฒนา ครอบคลุมครบทั้ง 4 ด้าน โดยมีระบบและการจัดการ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ ประมวลผล การรายงานและการนำเสนอข้อมูล ทั้งในรูปแบบ เอกสาร รูปแบบดิจิทัล หรือรูปแบบ อื่น ที่สามารถสืบค้น วิเคราะห์ นำเสนอในเชิงสารสนเทศ Infographics ได้อย่าง ถูกต้อง เข้าใจง่าย สะดวก และรวดเร็ว

การจัดเก็บข้อมูล นับจำนวนหมู่บ้านในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัย ราชภัฏ ที่มีการ จัดทำ ฐานข้อมูลครบถ้วนทั้ง 4 ด้านและมี การนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่าง เป็น รูปธรรม

ตัวชี้วัดที่ 1.2 จำนวนหมู่บ้าน จำนวนโรงเรียนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ ดำเนินโครงการ อันเป็นผลจากการวางแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่

หน่วยนับ หมู่บ้าน โรงเรียน

คำอธิบาย เพื่อให้มหาวิทยาลัยราชภัฏมีการวางแผนและดำเนินโครงการพัฒนาเชิง พื้นที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน โรงเรียน กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่บริการของ มหาวิทยาลัย ราชภัฏอย่างเป็นรูปธรรมให้บรรลุเป้าหมาย ของการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญ จำนวนหมู่บ้าน จำนวนโรงเรียน หมายความว่า หมู่บ้าน โรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายตามแผนการพัฒนา เชิงพื้นที่ ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏกำหนดในแผนการปฏิบัติ งานประจำปีและได้มีการดำเนินโครงการอย่าง เป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบกิจกรรมสัมพันธ์ บริการวิชาการ วิจัย หรือลักษณะอื่น ๆ ที่ส่งผล ต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

การจัดเก็บข้อมูล นับจำนวนหมู่บ้าน โรงเรียนที่มีการดำเนินโครงการ ตามแผนการ พัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

ตัวชี้วัดที่ 1.3 ร้อยละสะสมของจำนวนหมู่บ้าน จำนวนโรงเรียนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ เข้าดำเนินโครงการพัฒนาเปรียบเทียบกับจำนวนหมู่บ้านทั้งหมดในพื้นที่บริการ (การกระจายตัว เชิงพื้นที่)

หน่วยนับ ร้อยละ

คำอธิบาย เพื่อให้มหาวิทยาลัยราชภัฏดำเนินโครงการพัฒนา ท้องถิ่นในพื้นที่บริการ อย่างต่อเนื่องและครอบคลุมทั่วพื้นที่ ในระยะเวลาตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อ การ พัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี(พ.ศ. 2560 – 2579) ให้ บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญ ร้อยละสะสมของจำนวนหมู่บ้าน จำนวนโรงเรียนที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเข้าดำเนินโครงการ หมายความว่า หมู่บ้าน โรงเรียน ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายตามแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ มหาวิทยาลัย ราชภัฏ กำหนดในแผนการปฏิบัติงานประจำปี และได้มีการดำเนินโครงการอย่างเป็นรูปธรรมไม่ ว่าจะเป็น รูปแบบกิจกรรมสัมพันธ์ บริการวิชาการ วิจัยหรือลักษณะ อื่นๆที่ส่งผลต่อการพัฒนา ชุมชนท้องถิ่นโดยอาจเป็นพื้นที่เดิม ตัวชี้วัดที่ 1.3 ร้อยละสะสมของจำนวนหมู่บ้าน จำนวนโรงเรียน

ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ เข้าดำเนินโครงการพัฒนาเปรียบเทียบกับจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด ในพื้นที่บริการ (การกระจายตัวเชิงพื้นที่) หน่วยนับ ร้อยละ ที่มีการดำเนินการต่อเนื่อง หรือเป็นพื้นที่ใหม่ ทั้งนี้ นับจำนวน หมู่บ้าน โรงเรียนที่มีการดำเนินการพัฒนาอย่าง เป็นรูปธรรมโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2560 จนถึงปีที่พิจารณา

การจัดเก็บข้อมูล นับจำนวนหมู่บ้าน โรงเรียน ที่มีการดำเนินการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2560 (โรงเรียน หมู่บ้านเดิม ที่ดำเนินการต่อเนื่อง นับจำนวนเป็น 1 แห่ง) โดยคำนวณเป็นร้อยละเทียบกับจำนวนหมู่บ้าน โรงเรียนทั้งหมดในพื้นที่บริการที่กำหนด ในพื้นที่เป้าหมายของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

(จำนวนหมู่บ้าน โรงเรียนปีที่ 1 + จำนวนหมู่บ้าน โรงเรียนปีที่ 2 + จำนวนหมู่บ้านปีที่ n)

$$\text{ร้อยละสะสม} = \frac{\text{จำนวนหมู่บ้าน โรงเรียนทั้งหมดในพื้นที่บริการที่กำหนดเป็นพื้นที่เป้าหมายของมหาวิทยาลัยราชภัฏ}}{\text{จำนวนหมู่บ้าน โรงเรียนปีที่ 1 + จำนวนหมู่บ้าน โรงเรียนปีที่ 2 + จำนวนหมู่บ้านปีที่ n}} \times 100$$

ตัวชี้วัดที่ 1.4 จำนวนโครงการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏ และจำนวนโครงการฯ สละสม (แยกตามประเภทเป้าหมาย)

หน่วยนับ โครงการ

คำอธิบาย เพื่อให้มหาวิทยาลัยราชภัฏดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่นครอบคลุมครบถ้วนเป้าหมายการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญ จำนวนโครงการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัย ราชภัฏหมายความถึง โครงการตามแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่ ในพื้นที่บริการที่มหาวิทยาลัยราชภัฏรับผิดชอบ จำแนกตามเป้าหมายของโครงการพัฒนา 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการศึกษา โดยมี การดำเนินการโครงการอย่างเป็นรูปธรรมในปีที่พิจารณา จำนวนโครงการพัฒนาท้องถิ่นสละสม หมายความถึง โครงการตามแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่ ในพื้นที่บริการที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏรับผิดชอบ จำแนกตามเป้าหมายของโครงการพัฒนา 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการศึกษา และมีการดำเนินการ โครงการอย่างเป็นรูปธรรมโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 จนถึงปีที่พิจารณา

การจัดเก็บข้อมูล นับจำนวนโครงการพัฒนาท้องถิ่น โดยจำแนกเป็น จำนวนโครงการด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการศึกษา ที่มีการดำเนินการ อย่างเป็นรูปธรรม เฉพาะปีที่พิจารณา นับจำนวนโครงการพัฒนาท้องถิ่นสละสมโดยจำแนกเป็น จำนวนโครงการด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการศึกษา ที่มีการดำเนินการ อย่างเป็นรูปธรรม ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2560 จนถึงปีที่พิจารณา

ตัวชี้วัดที่ 1.5 จำนวนภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ที่ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ ดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่บริการ

หน่วยนับ ภาคีเครือข่าย

คำอธิบาย เพื่อให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือตามศักยภาพ และบทบาทหน้าที่ระหว่าง ภาคีเครือข่าย และมหาวิทยาลัย ราชภัฏ ในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่ ความยั่งยืนของการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ ภาคีเครือข่าย หมายรวมถึง เครือข่ายความร่วมมือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม หรือกลุ่มองค์กร ต่าง ๆ ที่เข้าร่วมในการดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่นกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเข้าไปร่วม ในการดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับภาคีนั้น ๆ โดยลักษณะความร่วมมือเป็นความร่วมมืออย่างเป็นทางการ มีบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) และมีการดำเนินกิจกรรมตาม MOU ในปีนั้น ๆ การเข้าร่วมเป็นคณะทำงาน คณะกรรมการในการดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน การร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการหรือการมีส่วนร่วมใน โครงการพัฒนาท้องถิ่นในลักษณะอื่น ที่มีข้อมูลเชิงประจักษ์ เป็นรูปธรรม

การจัดเก็บข้อมูล นับจำนวนภาคีเครือข่ายที่เข้าร่วมในการดำเนิน โครงการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ เข้าไปร่วมในการดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับภาคีนั้น ๆ ในปีทีพิจารณา โดยมีข้อมูลเชิงประจักษ์ ในการร่วมกันดำเนินโครงการ อาทิเช่น บันทึก ข้อตกลงความร่วมมือคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการการจัดสรรงบประมาณ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินโครงการ หรือข้อมูลอื่น ๆ ทั้งนี้ไม่นับในกรณี เข้าร่วมในฐานะผู้รับเชิญในกิจกรรม

ตัวชี้วัดที่ 1.6 อัตราส่วนโครงการพัฒนาท้องถิ่นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นแกนนำเปรียบเทียบกับโครงการพัฒนาท้องถิ่นทั้งหมดของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

หน่วยนับ ร้อยละ

คำอธิบาย เพื่อให้มหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นองค์กรนำในการพัฒนาท้องถิ่น มีโครงการพัฒนาท้องถิ่นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏมี บทบาทหลักในการดำเนินการ โดยการมีส่วนร่วมขององค์กร หน่วยงานอื่นๆโดยนำแนวคิดองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญของมหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นแกนนำในการขับเคลื่อน หรือเป็นองค์กรหลักในการดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่น อัตราส่วนโครงการพัฒนาท้องถิ่นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นแกนนำ หมายความว่า โครงการพัฒนาท้องถิ่นที่มีการดำเนินการในปีทีพิจารณา โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นเจ้าภาพ เป็นแม่งาน หรือมีบทบาทหลักในการดำเนินงานร่วมกับภาคีเครือข่าย หรือเป็นการดำเนินงานเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่มีหน่วยงานอื่นมาร่วมในกิจกรรม

การจัดเก็บข้อมูล นับโครงการพัฒนาท้องถิ่นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นแกนนำ โดยนับทั้งโครงการที่ดำเนินการเฉพาะ มหาวิทยาลัยราชภัฏและโครงการที่มีหน่วยงานอื่นร่วม ดำเนินการ

ทั้งนี้ต้องมีหน่วยงานอื่นเข้าร่วมในกิจกรรม เทียบกับจำนวนโครงการพัฒนาท้องถิ่นที่กำหนดในแผนปฏิบัติการราชการทั้งหมด

จำนวนโครงการพัฒนาท้องถิ่นที่ดำเนินการ โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นแกนนำ

$$\text{อัตราส่วน} = \frac{\text{จำนวนโครงการพัฒนาท้องถิ่นที่ดำเนินการ โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นแกนนำ}}{\text{จำนวนโครงการพัฒนาท้องถิ่นทั้งหมดที่อยู่ในแผนปฏิบัติการประจำปี}} \times 100\%$$

ตัวชี้วัดที่ 1.7 จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการที่เกี่ยวกับการน้อมนำ พระราโชบายด้านการศึกษา เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ 4 ประการ สู่การปฏิบัติในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

หน่วยนับ คน

คำอธิบาย เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ 4 ประการ ตามพระราโชบายด้านการศึกษา โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏหรือภาคีเครือข่ายเป็นหน่วยงานขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติในพื้นที่บริการ ผู้เข้าร่วมโครงการ หมายรวมถึง ประชาชน เยาวชน นักศึกษา อาจารย์ บุคลากรในพื้นที่บริการที่เข้าร่วมกิจกรรม เสริมสร้างคุณลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ 4 ประการ ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏหรือภาคีเครือข่าย จัดขึ้น กิจกรรมเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 4 ประการ หมายรวมถึงกิจกรรมมุ่งให้คนไทยมีคุณลักษณะ ดังนี้ 1) มีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง 2) มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง เข้มแข็ง 3) มีอาชีพ มีงานทำ และ 4) เป็นพลเมืองดีมีวินัย

การจัดเก็บข้อมูล นับจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ กิจกรรมเสริมสร้าง คุณลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ 4 ประการ ที่มหาวิทยาลัย ราชภัฏหรือภาคีเครือข่ายจัดขึ้นในทุกโครงการ ทุกกิจกรรม ในปีที่พิจารณา

ตัวชี้วัดที่ 1.8 อัตราการอ่านออกเขียนได้ของประชากร โดยเฉพาะประชากร ในวัยประถมศึกษา ในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

หน่วยนับ ร้อยละ

คำอธิบาย เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านออกเขียนได้ของประชาชน ในพื้นที่บริการ โดยเฉพาะประชากร ในวัยประถมศึกษา การอ่านออกเขียนได้หมายความว่า การอ่านออกเขียนได้ของประชาชน โดยอ้างอิงเกณฑ์ที่สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กำหนด ดังนี้ 1. การอ่าน หมายถึง ความสามารถในการอ่านออก เสียงและการอ่านรู้เรื่องของนักเรียน ดังนี้ 1.1 การอ่านออกเสียง หมายถึง การอ่านคำ ประโยค หรือข้อความสั้น ๆ ที่เป็นวงคำศัพท์ ที่กำหนดในแต่ละระดับ ชั้นปีทั้งที่เป็นคำ ที่มีความหมายโดยตรงหรือคำ ที่มีความหมาย โดยนัยที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 1.2 การอ่านรู้เรื่อง หมายถึง การอ่านคำ ประโยค ข้อความสั้นๆหรือเรื่องราวที่เป็นวงคำศัพท์ที่กำหนดในแต่ละ ระดับชั้นปีทั้งที่เป็นคำ ที่มีความหมายโดยตรงหรือคำ ที่มีความหมายโดยนัย ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยสามารถบอกข้อคิดที่ ได้จากการอ่านร้อยแก้ว ร้อยกรอง

สำหรับเด็ก (เป็นข้อความง่ายๆ) จับใจความจากเรื่องที่อ่าน ตอบคำถามจากเรื่องที่อ่าน บอกความหมายของเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่สำคัญที่ พบเห็นในชีวิตประจำวัน คาดคะเนจากเรื่องที่อ่าน และสรุป ความรู้ข้อคิดจากเรื่องที่อ่านได้อย่างสมเหตุสมผล 2. การเขียน หมายถึงความสามารถในการเขียนคำ ประโยค หรือเรื่องของนักเรียน ดังนี้ 2.1 การเขียนคำ หมายถึง การเขียนคำ ที่เป็น วงคำศัพท์ที่กำหนดในแต่ละระดับชั้นปี โดยวิธีการเขียนคำ ตามคำบอก (ประเมินเฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3) 2.2 การเขียนประโยค/เรื่อง หมายถึง การเขียน ประโยคง่าย ๆ การเขียนเรื่องสั้น ๆ เกี่ยวกับประสบการณ์ หรือจินตนาการอย่างสร้างสรรค์ การเขียนย่อความ และการเขียนเรียงความ ประชากรในวัยประถมศึกษา หมายความว่าถึง นักเรียน ในระดับประถมศึกษาในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัย ราชภัฏ ทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

การจัดเก็บข้อมูล นับจำนวนนักเรียนในระดับประถมศึกษาในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ผ่านการประเมินการอ่านออกเขียนได้ อ้างอิงเกณฑ์ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กำหนดทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยต่อจำนวนนักเรียนในระดับประถมศึกษาทั้งหมดในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

จำนวนนักเรียนในระดับประถมศึกษาในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่ผ่านการประเมินการอ่านออกเขียนได้ อ้างอิงเกณฑ์ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กำหนด

อัตราส่วนฯ = _____ x 100%

จำนวนนักเรียนในระดับประถมศึกษาทั้งหมดในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ตัวชี้วัดที่ 1.9 ร้อยละของหมู่บ้านที่มีดัชนีชี้วัดความสุขมวลรวมชุมชนเพิ่มขึ้น

หน่วยนับ ร้อยละ

คำอธิบาย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทำให้ประชาชน ในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ “อยู่ดีมีสุข” ส่งผล ให้ดัชนีชี้วัดความสุขมวลรวมชุมชนเพิ่มขึ้น ดัชนีชี้วัดความสุขมวลรวมชุมชนหมายความว่าความสุข มวลรวมชุมชนตามเกณฑ์การประเมิน “ความอยู่เย็น เป็นสุข” หรือความสุขมวลรวมของหมู่บ้าน ชุมชน (Gross Village Happiness : GVH) ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย มี 6 องค์ประกอบ 23 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย 1) การมีสุขภาวะ 2) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งเป็นธรรม 3) ครอบครัวอบอุ่น 4) การบริหารจัดการชุมชนดี 5) การมีสภาพแวดล้อมดีมีระบบนิเวศที่สมดุล และ 6) เป็นชุมชน ประชาธิปไตย มีธรรมาภิบาล หรือเกณฑ์อื่นที่มีมาตรฐาน เทียบเคียงกัน

การจัดเก็บข้อมูล มหาวิทยาลัยราชภัฏใช้ผลการประเมินความสุข มวลรวมของหมู่บ้าน ชุมชน (Gross Village Happiness : GVH) ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย หรือใช้ผลการประเมินของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ตามแนวทางของ GVH หรือ ผลการประเมินของหน่วยงานอื่นที่มีมาตรฐานเทียบเคียงกัน

ตัวชี้วัดที่ 1.10 อัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้ครัวเรือนในพื้นที่การพัฒนาของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

หน่วยนับ ร้อยละ

คำอธิบาย เพื่อให้การพัฒนาท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ และการ เสริมสร้างคุณลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ มีอาชีพ มีรายได้ สามารถพึ่งพาตนเองและดูแลครอบครัวได้ อัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้ครัวเรือน หมายความว่า รายได้ของสมาชิกทุกคนในครัวเรือนประกอบด้วยค่าจ้าง เงินเดือน เงินรางวัล เงินโบนัส กำไรสุทธิจากการประกอบ ธุรกิจ รายได้จากทรัพย์สิน ค่าเช่าที่ดิน ค่าลิขสิทธิ์ ดอกเบี้ย และเงินปันผล เงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ บำเหน็จ บำนาญ เงินทุนการศึกษา และรายได้อื่นๆ ที่เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับ รายได้ครัวเรือนเดิม ซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม

การจัดเก็บข้อมูล ข้อมูลรายได้ของครัวเรือนก่อนการดำเนินโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ และข้อมูลรายได้ของครัวเรือน ภายหลังจากการดำเนินโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้งจากรายได้ที่เกิดขึ้นจริงหรือรายได้จากการประมาณการตามหลักการทางวิชาการ

(รายได้ครัวเรือนหลังเข้าร่วมโครงการ - รายได้ครัวเรือนก่อนเข้าร่วมโครงการ) (บาท/ปี)

$$\text{อัตรา} = \frac{\text{รายได้ครัวเรือนก่อนเข้าร่วมโครงการ (บาท/ปี)}}{\text{รายได้ครัวเรือนก่อนเข้าร่วมโครงการ (บาท/ปี)}} \times 100\%$$

ตัวชี้วัดที่ 1.11 มีแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างคุณค่า และจิตสำนึกรักท้องถิ่น

หน่วยนับ แหล่ง

คำอธิบาย เพื่อให้มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีความโดดเด่น แข็งแรง ในการทำนุบำรุงศิลปะ และวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่น เสริมสร้างคุณค่าและจิตสำนึกรักท้องถิ่น บูรณาการให้เกิดการพัฒนาพื้นที่โดยการสร้างองค์ความรู้จากการศึกษา วิจัย ส่งเสริม พัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น จนเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญของชุมชน ท้องถิ่น หรือประเทศชาติ แหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่น หมายความว่า องค์ความรู้ งานวิจัย ตำรา หนังสือ เอกสาร นิทรรศการถาวร ฐานข้อมูล สารสนเทศ สื่อประสม เว็บไซต์ สถานที่ งานวิชาการลักษณะอื่น ๆ หรือกิจกรรม ตัวชี้วัดที่ 1.11 มีแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างคุณค่า และจิตสำนึกรักท้องถิ่น หน่วยนับ แหล่งโครงการ งานประเพณีด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีภูมิปัญญา ท้องถิ่น ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ ดำเนินการหรือร่วมกับภาคี เครือข่ายดำเนินการอย่างต่อเนื่องนำไปสู่การสร้าง ความรัก ห่วงเห่น ของประชาชน เยาวชน นักศึกษาในพื้นที่บริการมหาวิทยาลัยราชภัฏ

การจัดเก็บข้อมูล นับจำนวนแหล่งเรียนรู้ จำนวนโครงการกิจกรรม ที่ดำเนินการจาก แหล่งเรียนรู้ จำนวนการใช้ประโยชน์ จากแหล่งเรียนรู้ ที่มีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม

ตัวชี้วัดที่ 1.12 จำนวนวิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการใหม่ในพื้นที่บริการของ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ประสบความสำเร็จจากการสนับสนุนองค์ความรู้จากมหาวิทยาลัยราชภัฏ หน่วยงาน วิสาหกิจชุมชน/ราย

คำอธิบาย เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการใหม่ในพื้นที่บริการของ มหาวิทยาลัยราชภัฏประสบความสำเร็จ ในการประกอบการส่งผลให้เกิดอาชีพ รายได้และ ยกระดับ เศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชน หมายความว่า กลุ่มคนในพื้นที่บริการ ของ มหาวิทยาลัยราชภัฏที่รวมตัวกันเพื่อประกอบกิจการ อย่างหนึ่งอย่างใดโดยมีวัตถุประสงค์ในการ จัดตั้งอย่างชัดเจน ซึ่งได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ ผู้ประกอบการใหม่ หมายความว่า บุคคลหรือนิติบุคคล ที่ประกอบการในพื้นที่บริการของ มหาวิทยาลัยราชภัฏ โดย เป็นการประกอบการธุรกิจ บริการใหม่ มีวัตถุประสงค์ของ การจัดตั้ง ธุรกิจอย่างชัดเจน ซึ่งได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้ ตัวชี้วัดที่ 1.12 จำนวนวิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการใหม่ในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ประสบความสำเร็จจากการสนับสนุน องค์ความรู้จากมหาวิทยาลัยราชภัฏ หน่วยงาน วิสาหกิจชุมชน/ราย เพื่อการพัฒนาจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏ หมายความว่า วิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการใหม่ ซึ่ง ได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้เพื่อ การพัฒนาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ ดำเนินการบรรลุดตาม วัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง หรือมีความก้าวหน้าใน การดำ เนินการ อย่างเป็นรูปธรรมในด้าน รายได้ ผลประกอบการ ด้านการตลาด ด้านภาพลักษณ์ หรืออื่น ๆ ที่แสดงถึงความสำเร็จตาม เป้าหมาย วัตถุประสงค์หรือแผนงานตามที่กำหนด

การจัดเก็บข้อมูล นับจำนวนวิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการใหม่ที่ประสบความสำเร็จ อย่างเป็นรูปธรรมจากการได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ตัวชี้วัดที่ 1.13 อัตราการอพยพของประชากรวัยทำงานในท้องถิ่นลดลง

หน่วยงาน ร้อยละ

คำอธิบาย เพื่อให้ท้องถิ่นมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจคนในท้องถิ่น สามารถดำรงชีพอยู่ ในถิ่นฐานตนเอง อย่างมีความสุข ส่งผล ให้การอพยพย้ายถิ่นเพื่อหางานทำในเมืองหลวง หรือเมือง ใหญ่ลดลง อัตราการอพยพของประชากรวัยทำงานในท้องถิ่น หมายความว่า ประชากรในพื้นที่ บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่มีอายุระหว่าง 15-60 ปี ที่มีการย้ายถิ่นด้วยเหตุต่าง ๆ ลดลงเมื่อ เทียบกับช่วงเวลาที่ผ่านมา ทั้งนี้เป็นผลจากการดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราช ภัฏ

การจัดเก็บข้อมูล ข้อมูลการย้ายถิ่นของประชากรวัยทำงานจากการสำรวจหรือรายงาน ของหน่วยงานราชการ การวิจัยหรือแหล่ง ข้อมูลอื่นที่มีความเชื่อถือได้เชิงวิชาการเช่นสำนักงาน

สถิติแห่งชาติจัดหางานจังหวัด พัฒนาชุมชนจังหวัด ฯลฯ โดยเปรียบเทียบปีที่มีมหาวิทยาลัยราชภัฏ
ดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่นกับปีก่อนหน้า

(อัตราการย้ายถิ่นฯ ปีก่อนประเมิน - อัตราการย้ายถิ่นฯ ปีประเมิน) (ร้อยละ)

$$\text{อัตราฯ} = \frac{\text{อัตราการย้ายถิ่นฯ ปีก่อนประเมิน} - \text{อัตราการย้ายถิ่นฯ ปีประเมิน}}{\text{อัตราการย้ายถิ่นฯ ปีก่อนประเมิน}} \times 100\%$$

ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น เป็นยุทธศาสตร์หลักในการสร้างทิศทางการทำงาน
ของราชภัฏที่ตรงตามบทบาทหน้าที่ที่สุด เพราะเป็นสถาบันบันการศึกษเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่าง
มีความชัดเจน ยังมีทิศทางของยุทธศาสตร์ราชภัฏให้ดำเนินการเฉพาะแตกต่างจากหน่วยงานรัฐอื่น
ๆ ที่เป็นรัฐชาติปติยในการทำงานในการพัฒนาท้องถิ่นแล้วมหาวิทยาลัยราชภัฏมีความชัดเจนในการ
ทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาชุมชน พัฒนาสังคมด้วยองค์ความรู้วิจัย บริการวิชาการแก่สังคม
ทั้งหมด 13 ตัวชี้วัด ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ 1 มีฐานข้อมูลของพื้นที่บริการ (ศักยภาพชุมชน สภาพปัญหา และความ
ต้องการที่แท้จริงของชุมชน) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ ประเมินและวางแผน งานพัฒนาเชิงพื้นที่ตาม
ศักยภาพของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ตัวชี้วัดที่ 2 จำนวนหมู่บ้าน จำนวนโรงเรียนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ ดำเนินโครงการ
อันเป็นผลจากการวางแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่

ตัวชี้วัดที่ 3 ร้อยละสะสมของจำนวนหมู่บ้าน จำนวนโรงเรียนที่มหาวิทยาลัยราช
ภัฏ เข้าดำเนินโครงการพัฒนาเปรียบเทียบกับจำนวนหมู่บ้านทั้งหมดในพื้นที่บริการ (การกระจาย
ตัวเชิงพื้นที่)

ตัวชี้วัดที่ 4 จำนวนโครงการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏ และจำนวน
โครงการฯ สะสม (แยกตามประเภทเป้าหมาย)

ตัวชี้วัดที่ 5 จำนวนภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ที่
ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ ดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่บริการ

ตัวชี้วัดที่ 6 อัตราส่วนโครงการพัฒนาท้องถิ่นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นแกนนำ
เปรียบเทียบกับโครงการพัฒนาท้องถิ่นทั้งหมดของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ตัวชี้วัดที่ 7 จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการที่เกี่ยวกับการน้อมนำพระราโชบายด้าน
การศึกษา เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ 4 ประการ สู่การปฏิบัติในพื้นที่บริการ
ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ตัวชี้วัดที่ 8 อัตราการอ่านออกเขียนได้ของประชากร โดยเฉพาะประชากร ในวัย
ประถมศึกษา ในพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ตัวชี้วัดที่ 9 ร้อยละของหมู่บ้านที่มีดัชนีชี้วัดความสุขมวลรวมชุมชนเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัดที่ 10 อัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้ครัวเรือนในพื้นที่ การพัฒนาของ
มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ตัวชี้วัดที่ 11 มีแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อ
เสริมสร้างคุณค่า และจิตสำนึกรักษ์ท้องถิ่น

ตัวชี้วัดที่ 12 จำนวนวิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการใหม่ในพื้นที่บริการของ
มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ประสบความสำเร็จจากการสนับสนุนองค์ความรู้จากมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ตัวชี้วัดที่ 13 อัตราการอพยพของประชากรวัยทำงานในท้องถิ่นลดลง

ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้รับเป็น
เจ้าภาพในการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้ยุทธศาสตร์ราชภัฏพัฒนาท้องถิ่น ใน ปี
พ.ศ. 2562 ชื่อโครงการว่า “โครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของ
ประชาชนในท้องถิ่น” ที่ถ่ายทอดแนวทางการทำงานให้กับหน่วยงานในมหาวิทยาลัยทั้ง 14
หน่วยงานทำงานการพัฒนาท้องถิ่น ดังมีกรอบแนวทางที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุสิทธ์ ภูคำชะโนด
รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา ฝ่ายบริการวิชาการ ที่ได้ลงรายละเอียดสำคัญไว้ใน
เอกสารรายงานผลการดำเนินงานปีงบประมาณโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหา
ความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น พ.ศ.2562 ดังนี้ (ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2562)

1) แนวคิดเริ่มต้น

คำว่า “ศาสตร์พระราชารักษาพัฒนาชุมชนท้องถิ่น” เป็นการบูรณาการองค์ความรู้ของ
มหาวิทยาลัยและภูมิปัญญาของผู้รู้ในชุมชนท้องถิ่นเพื่อการแก้ปัญหาที่ท้องถิ่นมีความสลับซับซ้อนของ
ปัญหาและการมีโจทย์ที่ยากต่อการใช้องค์ความรู้เพียงหนึ่งเดียว หรือเพียงหน่วยงานเดียว
จำเป็นต้องได้การผสมผสานความรู้ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาที่เป็นปัญญาให้แก่ท้องถิ่น และภูมิ
ปัญญาท้องถิ่น อาจเป็นทั้งองค์ความรู้ใหม่ หรือต่อยอดนวัตกรรมชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและ
กัน ไม่สามารถแยกกันออกได้หรืออาจปล่อยให้เป็นที่มาของการพัฒนาเพียงลำพังเท่านั้น
เศรษฐกิจของท้องถิ่นมีความจำเป็นต่อปากท้องของประชาชนที่เป็นฐานรากของประเทศ ดังนั้น

การบูรณาการองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาจึงเป็นหัวใจและเป้าหมายสำคัญเพื่อสร้างท้องถิ่นไทยให้เจริญรุ่งเรือง ประชาชนมีแนวทางการแก้ไขปัญหาท้องถิ่นได้ พัฒนาสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมได้ ยกระดับคุณภาพขององคาพยพที่เป็นฐานรากของประเทศให้มีความมั่นคง แข็งแรง แข็งแกร่งจนสามารถอุ้มชูตัวเองได้นั่นเอง ซึ่งเชื่อมั่นว่าแนวคิดนี้เป็นเป้าหมายสำคัญที่สถาบันทางการศึกษาของทั้งประเทศแน่นอนที่ต้องมีปณิธานเดียวกันในการพัฒนาองค์ความรู้ นำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นด้วย ให้สมดังมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ที่ตราไว้ว่า “ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ให้ การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอน วิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ทะนุบำรุง ศิลปะ และวัฒนธรรม ผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู” ยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ใหม่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น ที่มีเป้าหมายการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมสำคัญยิ่ง “การบริการวิชาการสู่การบริการวิชาชีพ” ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาทำงานพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับชุมชนในพื้นที่ จัดสร้างศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคมไว้เป็นศูนย์รวมองค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัย การบริการวิชาการ ของคณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาร่วมกับชุมชน ซึ่งกระจายอยู่ทั่วประเทศทุกภาค ซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นสามารถบูรณาการกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม อาชีพของประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ โดยมีนักวิชาการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับวิทยากรประจำศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลที่สนใจทั้งในและนอกพื้นที่ องค์ความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้เลี้ยงตนเองของประชาชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งองค์ความรู้สามารถชี้แนะทางสังคมและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากความรู้ที่แท้จริง ๆ การพัฒนาองค์ความรู้จำเป็นต้องพัฒนาอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และปัญหาที่เป็นปัจจุบันเพื่อให้ก้าวทันกระแสโลกาภิวัตน์เป็นภูมิคุ้มกันให้กับท้องถิ่นได้ สถาบันวิจัยและพัฒนาจึงจัดนำเสนอโครงการ “การใช้ศาสตร์พระราชาพัฒนาชุมชนท้องถิ่น” เพื่อนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ให้พัฒนา 1 ครั้งเรือนให้พ้นจากความยากจนให้ได้โดยอาศัยแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยวัตถุประสงค์ คือ การนำ

องค์ความรู้จากบริการวิชาการสู่บริการวิชาชีพ 1 อาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับ 1 ครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย (ยากจน)

2) แผนการพัฒนาครัวเรือน

สถาบันวิจัยและพัฒนาได้ดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์เพื่อแก้ปัญหาคความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี กรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรสงคราม โดยได้สำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนที่มีรายได้น้อย (ยากจน) เข้าร่วมโครงการยุทธศาสตร์ราชภัฏ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ตามแบบฟอร์มสำรวจครัวเรือนยากจนยุทธศาสตร์ราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และรวบรวมปัญหา ความต้องการจากผู้ที่เป็นกำลังหลักของครัวเรือน จำนวน 19 ครัวเรือน ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี มีจำนวนผู้มีรายได้น้อยที่เป็นกำลังหลักของครัวเรือน 11 ครัวเรือน กรุงเทพมหานคร มี 6 ครัวเรือน จังหวัดสมุทรสงคราม มี 2 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 19 ครัวเรือน โดยมีแผนการพัฒนาครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย เพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.6 แผนการพัฒนาครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย เพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน

กิจกรรม	ช่วงเวลาดำเนินการ
1. ประสานงานกับผู้นำชุมชนคัดเลือกผู้ที่มีรายได้น้อยในพื้นที่ เช่น พื้นที่ละ 2-3 คน	ตุลาคม – ธันวาคม 2561
2. จัดประชุมกลุ่มครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย และเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเป็นรายบุคคล (ทั้งความถนัด ความต้องการ) และเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยกำหนดเงื่อนไขสำคัญ คือ สร้างรายได้เสริมไม่ทิ้งรายได้หลัก	ธันวาคม 2561 – มกราคม 2561
3. สร้างแนวทางการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสร้างรายได้	มกราคม 2561
4. เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญถ่ายทอดองค์ความรู้ในการออกแบบอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์/ผลผลิต เพื่อการจำหน่ายสร้างรายได้	มกราคม – มีนาคม 2561

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

กิจกรรม	ช่วงเวลาดำเนินการ
5. ทดลองตลาด โดยการจ้ดจำหน่ายผลิตภัณฑ์/ผลผลิต	มีนาคม – กรกฎาคม 2561
6. จัดทำบัญชีอย่างง่าย เพื่อรวบรวมและคำนวณรายได้เป็นรายวัน/สัปดาห์/เดือน	
7. สร้างผลิตภัณฑ์/ผลผลิตที่บ้านของตนเอง เพื่อการจำหน่ายที่ร้านค้าของกลุ่ม	
8. ปั้นผลรายได้ที่เกิดจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์/ผลผลิต	
9. สรุปรายได้เสริมของแต่ละครัวเรือน	
10. สรุปัญหาและอุปสรรคในการจัดจำหน่าย และทำข้อตกลงใหม่ร่วมกัน เพื่อให้สะดวกและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสมาชิกมากขึ้น	
11. กำหนดแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่ใกล้เคียงกัน เพื่อเพิ่มรายได้	

*หมายเหตุ ผู้รับผิดชอบโครงการติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพผู้มีรายได้น้อยทุกสัปดาห์
ที่มา: ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (2562)

ภาพที่ 4.8 การประชุมผู้รับผิดชอบโครงการ 14 หน่วยงาน

ภาพที่ 4.9 การประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินโครงการ 14 หน่วยงาน

ภาพที่ 4.10 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด ลงพื้นที่ขับเคลื่อนงานพัฒนารายได้ให้
ท้องถิ่นพื้นที่คำชะโนด จังหวัดอุดรธานี

3) การสำรวจปัญหาและความต้องการใน 5 พื้นที่เขตบริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาบูรณาการการทำงานร่วมกับชุมชน โดยเน้นการตอบสนองความต้องการควบคู่กับการแก้ไขปัญหาของชุมชนและบริการวิชาการให้กับชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นระหว่างชุมชนกับมหาวิทยาลัย นำไปสู่การเผยแพร่องค์ความรู้สู่ชุมชน ท้องถิ่น โดยเฉพาะการดำเนินงานและประยุกต์ใช้ผลการวิจัยเชิงพื้นที่และการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งมหาวิทยาลัยศึกษาข้อมูลชุมชนด้านต่างๆ ค้นหาสิ่งที่ชุมชนต้องการ และดำเนินการวิจัยกับชุมชน เพื่อตอบโจทย์ความต้องการของชุมชน ส่งผลให้เกิดแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเผยแพร่องค์ความรู้ต่างๆ จากผลงานวิจัย และบริการทางวิชาการแก่ชุมชน สะท้อนให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเป็นหน่วยงานทางวิชาการที่ทำงานเพื่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง

การสำรวจความปัญหาและความต้องการนั้นเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยการจัดทำฐานข้อมูลชุมชนในมิติต่างๆ สำหรับให้นักวิจัยนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดหัวข้อการวิจัยและบริการทางวิชาการสู่ชุมชนอย่างตรงเป้าหมาย ตลอดจนการวางแผนพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้ ดังนั้นในการพัฒนาชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างรอบด้าน โดยต้องบูรณาการการดำเนินงานร่วมกับภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนา 5 ภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาคประชาชน ซึ่งที่ผ่านมามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาดำเนินการสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชนใน 5 พื้นที่บริการทางวิชาการ ได้แก่ 1. พื้นที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 2. พื้นที่จังหวัดนครปฐม 3. พื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม 4. พื้นที่จังหวัดอุดรธานี และ 5. พื้นที่จังหวัดระนอง มี 8 ประเด็น ได้แก่

1. ด้านเศรษฐกิจ
2. ด้านการเกษตร
3. ด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม
4. ด้านสังคม
5. ด้านการศึกษา
6. ด้านสุขภาพ
7. ด้านการท่องเที่ยว
8. ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ตารางที่ 4.7 สรุปผลการสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชนใน 5 พื้นที่บริการทางวิชาการของมหาวิทยาลัย

พื้นที่บริการทางวิชาการ ของมหาวิทยาลัย หัวข้อการสำรวจ	1. เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร	2. จังหวัดนครปฐม	3. จังหวัดสมุทรสงคราม	4. จังหวัดอุดรธานี	5.จังหวัดระนอง
1. ด้านเศรษฐกิจ	- การพัฒนาพื้นที่ค้าขายในชุมชนของผู้ค้ารายย่อยให้มีระเบียบ และมีระบบการบริหารจัดการให้ดีขึ้น	- ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่ดีขึ้น - ส่งเสริมการใช้วิธีการทางโลจิสติกส์เข้ามาช่วยในการขนส่งสินค้าทางการเกษตรเพื่อเก็บรักษาในคลังสินค้า หรือส่งออกจำหน่ายไปยังที่ต่างๆ ได้อย่างเป็นระบบ	- ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่ดีขึ้น - ส่งเสริมการขายตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนให้กว้างมากยิ่งขึ้น โดยอาศัยระบบโลจิสติกส์เป็นตัวช่วย	- พัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น - การพัฒนาร้านค้าเพื่อท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการตามบริบทของท้องถิ่น เพื่อช่วยเหลือท้องถิ่น	- การพัฒนาธุรกิจโรงแรม ที่พัก โฮมสเตย์ ให้มีคุณภาพมาตรฐานที่ดีขึ้น - การศึกษาศักยภาพการค้าขายบริเวณชายแดนภาคใต้
2. ด้านการเกษตร	-	- การพัฒนาวิธีการทำเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมกับพื้นที่	- การแก้ปัญหาเกี่ยวกับต้นมะพร้าว เช่น ศัตรูพืชของต้นมะพร้าว, การควบคุมต้นทุนการผลิตน้ำตาลมะพร้าว, ต่อยอดการผลิตน้ำตาลมะพร้าว 100% ให้เป็นผงน้ำตาลมะพร้าว หรือของเหลวคล้ายครีม นม หรือลดขนาดให้เล็กลงจากเดิม	- การส่งเสริมแนวทางการทำเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม - การแก้ไขปัญหาการทำนาเกลือที่ส่งผลกระทบต่อนาข้าว - การสร้างมูลค่าเพิ่มจากเกลือที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์	-

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

พื้นที่บริการทางวิชาการ ของมหาวิทยาลัย หัวข้อการสำรวจ	1. เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร	2. จังหวัดนครปฐม	3. จังหวัดสมุทรสงคราม	4. จังหวัดอุดรธานี	5.จังหวัดระนอง
3. ด้านพลังงานและ สิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - การรณรงค์การรักษาความสะอาดภายในชุมชนและบริเวณโดยรอบ - การจัดการขยะในชุมชนอย่างถูกวิธี 	<ul style="list-style-type: none"> - การบริหารจัดการวัชพืช ขวางทางน้ำอย่างเป็นระบบ เช่น การกำจัดผักตบชวาโดยใช้เทคโนโลยี เปลี่ยนผักตบชวาให้เป็นปุ๋ยอินทรีย์ที่มีต้นทุนต่ำ - การบริหารจัดการ และวางแผนป้องกันน้ำเสียไม่ให้ไหลลงสู่แม่น้ำลำคลองของชุมชน - การอบรมวิธีการตรวจสอบคุณภาพแหล่งน้ำ - การกำจัดขยะในชุมชนอย่างถูกวิธี 	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดทำแผงโซล่าเซลล์ เพื่อใช้เป็นพลังงานสะอาดทดแทนการทำงานของมอเตอร์วิดน้ำ และใช้เป็นพลังงานทดแทนน้ำมันเชื้อเพลิงขับเคลื่อนการวนดนาเกลือ - การพัฒนากระบวนการแปรรูปชีวมวลไปเป็นพลังงานในรูปแบบต่างๆ เช่น การผลิตก๊าซเชื้อเพลิงแข็งให้เป็นแก๊สชีวภาพ, การหมักเชื้อชีวมวลด้วยแบคทีเรียในสภาวะไร้อากาศ, การผลิตเชื้อเพลิงเหลวจากพืช เช่น การผลิตน้ำมันไบโอดีเซล - การแปรรูปขยะให้เป็นพลังงานชุมชน เนื่องจากขยะบางประเภทสามารถใช้เป็นเพลิงได้ - การตรวจสอบคุณภาพน้ำในลำคลอง โดยนำสายหยางกระรอกซึ่งมีอยู่ค่อนข้างมากไปสกัดร่วมกับธาตุชนิดอื่นๆ จนกลายเป็นปุ๋ยชีวมวล 	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้พลังงานทดแทนในการทำการเกษตร หรือภายในครัวเรือน เพื่อลดค่าใช้จ่ายของครัวเรือน - การลงพื้นที่วิจัยให้ครอบครัวพื้นที่ เกาะคำชะโนด เพื่อเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงและแสดงแนวทางการพัฒนาเกาะคำชะโนด - การอนุรักษ์พันธุ์ต้นชะโนด ซึ่งเป็นพืชเฉพาะพื้นที่ 	-

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

พื้นที่บริการทางวิชาการ ของมหาวิทยาลัย หัวข้อการสำรวจ	1. เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร	2. จังหวัดนครปฐม	3. จังหวัดสมุทรสงคราม	4. จังหวัดอุดรธานี	5.จังหวัดระนอง
4. ด้านสังคม	- การพัฒนาอาชีพเสริมที่เหมาะสมกับเยาวชนและผู้สูงอายุในชุมชนให้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้น		- สนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มคนผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ เพื่อสร้างรายได้เสริม - การพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นด้านสุขภาพ ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านการ พัฒนาปัญญาและความคิด และ ด้านวินัยในตนเอง - การส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการ พัฒนาชุมชน ร่วมกัน	- การพัฒนากลุ่มอาชีพทำ บายศรี เพื่อใช้สำหรับการบูชา - การพัฒนาอาชีพที่สร้างรายได้ ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น - การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ เด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุใน ท้องถิ่น	- การพัฒนาคุณภาพชีวิตของ แรงงานพม่า เด็กต่างชาติ (พม่า) ให้ดีขึ้น - การส่งเสริมอาชีพของ ชาวบ้านเกาะหาดทรายดำให้ มีรายได้ที่เพิ่มขึ้น และ สามารถดำรงชีพอยู่ได้ - การทำฐานข้อมูลชุมชนไว้ จึงมีความต้องการการ รวบรวมและทบทวนข้อมูล พื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนหาด ทรายดำไว้ เพื่อเป็นฐานข้อมูล และการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้กับเกาะ หาดทรายดำ
5. ด้านการศึกษา	- การยกระดับคุณภาพ การศึกษาให้มีมาตรฐาน โดย ออกแบบการเรียนการสอนให้ เรียนรู้ได้ทั้งในและนอก ห้องเรียน เน้นการเรียนรู้จาก การปฏิบัติจริง	- จัดกิจกรรมอบรมส่งเสริมความ รักความสามัคคีในท้องถิ่นของ ตนเองแก่เยาวชน เพื่อให้เห็น ความสำคัญของวัฒนธรรมภูมิ ปัญญาของท้องถิ่นของตนเอง	- จัดกิจกรรมอบรมให้เด็กและ เยาวชนในชุมชนเป็นพลเมืองที่ดี รู้จักหน้าที่ ประพฤติตนเหมาะสม โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมใน กิจกรรมเพื่อสร้างคุณค่าให้กับ ตนเอง	- การออกแบบหลักสูตรการ เรียนการสอนที่ส่งเสริมให้เด็ก และเยาวชน สามารถพัฒนา ทักษะการเรียนรู้ ทักษะชีวิต ที่ดี ขึ้นกว่าเดิม	- การศึกษาการพัฒนา เยาวชน โดยการจัดกิจกรรม พัฒนาภาษาอังกฤษ และ เทคโนโลยีสารสนเทศให้กับ เด็กนักเรียน

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

พื้นที่บริการทางวิชาการ ของมหาวิทยาลัย หัวข้อการสำรวจ	1. เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร	2. จังหวัดนครปฐม	3. จังหวัดสมุทรสงคราม	4. จังหวัดอุดรธานี	5.จังหวัดระนอง
5. ด้านการศึกษา (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - การแนะนำแนวทางการศึกษาต่อและอนาคตหลังจากจบการศึกษาในระดับชั้นต่างๆ - สนับสนุนให้มีการจัดตั้งห้องสมุดชุมชน เพื่อให้ทุกคนมีพื้นที่ และโอกาสในการศึกษาที่มากขึ้น - อบรมการใช้คอมพิวเตอร์ขั้นพื้นฐาน และการซ่อมคอมพิวเตอร์ให้กับคนในชุมชนที่สนใจ 		<ul style="list-style-type: none"> - จัดกิจกรรมอบรมการสร้างทักษะความคิดสร้างสรรค์เพื่อเด็กและเยาวชนในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด 	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เป็นกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ เพื่อเพิ่มความหลากหลายในการเรียนรู้ 	
6. ด้านสุขภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - จัดกิจกรรมส่งเสริมให้มีการตรวจสุขภาพของคนในชุมชน - จัดกิจกรรมส่งเสริมการรักษาสุขภาพเบื้องต้นให้กับคนในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดกิจกรรมส่งเสริมให้มีการตรวจสุขภาพของคนในชุมชน - จัดกิจกรรมส่งเสริมการรักษาสุขภาพเบื้องต้นให้กับคนในชุมชน - รณรงค์และส่งเสริมการออกกำลังกายของคนในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดกิจกรรมส่งเสริมการรักษาสุขภาพเบื้องต้นให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดกิจกรรมส่งเสริมการรักษาสุขภาพเบื้องต้นให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส 	<ul style="list-style-type: none"> - การปรับพื้นที่ของมหาวิทยาลัย ศูนย์การศึกษา ระนอง ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อการบำบัดรักษาโรคด้วยธรรมชาติ โดยใช้น้ำแร่และสมุนไพร และสามารถออกกำลังกายได้ในสถานที่เดียว

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

พื้นที่บริการทางวิชาการ ของมหาวิทยาลัย หัวข้อการสำรวจ	1. เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร	2. จังหวัดนครปฐม	3. จังหวัดสมุทรสงคราม	4. จังหวัดอุดรธานี	5.จังหวัดระนอง
7. ด้านการท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาพื้นที่ชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากพื้นที่เขตดุสิต เป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวเก่าแก่ที่มีความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดอบรมให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของตลาดน้ำคลองมหาสวัสดิ์น้อย - พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำคลองมหาสวัสดิ์ให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> - การสร้างเอกลักษณ์และองค์ความรู้ให้กับสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงคราม - การจัดอบรมมัคคุเทศก์ให้กับเยาวชนและประชาชนที่สนใจ เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาต่อยอดในชีวิตประจำวัน 	<ul style="list-style-type: none"> - การออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวที่มีเรื่องราวท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมให้มีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น - การพัฒนาทิวทัศน์น้อยในการนำชมแหล่งท่องเที่ยว ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เช่น เกาะคำชะโนด, ทะเลบัวแดง 	<ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวโดยการสนับสนุนการท่องเที่ยวแบบระยะสั้นของเกาะหาดทรายดำ - การศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวจังหวัดภาคใต้ในพื้นที่ที่เชื่อมต่อกับประเทศพม่า - จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวต่างๆ ให้เกิดรายได้
8. ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีอัตลักษณ์ สามารถเพิ่มมูลค่าได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนา ส่งเสริม และประชาสัมพันธ์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์สากล เช่น บรรจุภัณฑ์ข้าวอินทรีย์สีเขียว - การพัฒนาวิธีการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ต่างๆ โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย 	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาออกแบบตราผลิตภัณฑ์สินค้า (Logo) ที่มีเอกลักษณ์ เพื่อส่งเสริมการขาย และติดตลาดเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปได้ - การผลักดันให้เกิดการจดสิทธิบัตรลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า ที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ของชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น การประยุกต์ใช้ผ้าในรูปแบบต่างๆ - การเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมให้มีคุณภาพที่มากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นให้มีคุณภาพ และมาตรฐานที่ดีขึ้น - การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์บริการที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

ที่มา: ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (2562: 2-6)

4) กระบวนการดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 (ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2562: 1-22)

4.1 ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้อธิบายตัวชี้วัดที่ 2.4.4 ร้อยละของรายได้ของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น (กองนโยบายและแผน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2562) มีหน่วยวัด คือ บาท ซึ่งจัดเก็บข้อมูลในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 (ตุลาคม 2561 - กันยายน 2562) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คำอธิบาย : พิจารณาจากรายได้ของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ โดยทุกครัวเรือนต้องมีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิมไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 โดยสอดคล้องกับพระบรมราโชบายด้านการศึกษาที่ต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน 4 ด้าน ได้แก่ 1) มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง 2) มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง - มีคุณธรรม 3) มีงานทำ - มีอาชีพ 4) เป็นพลเมืองที่ดี

ครัวเรือน คือ ครัวเรือนส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย

1) **ครัวเรือนหนึ่งคน** คือ บุคคลคนเดียวที่มีรายได้ประจำ ซึ่งใช้ในการดำรงชีพ โดยพำนักอยู่ในเคหะสถานบุคคลเดียว

2) **ครัวเรือนหลายคน** คือ ครัวเรือนที่มีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปอยู่ร่วมกัน โดยใช้สิ่งอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การครองชีพร่วมกัน อาจมีความสัมพันธ์ฉันท์ญาติหรือไม่เป็นญาติกันก็ได้

ทั้งนี้ครัวเรือนทั้ง 2 ประเภทข้างต้น จะต้องมีที่อยู่อาศัยที่มีเลขที่ทะเบียนบ้านตามสำมะโนประชากร

รายได้ของครัวเรือน หมายถึง รายได้ทั้งหมดของทุกคนในครัวเรือน โดยรายได้นี้ประกอบด้วย

- 1) รายได้ประจำ คือ เงินเดือน
- 2) ค่าจ้าง เงินรางวัลบริกร เงินโบนัส เป็นต้น
- 3) กำไรสุทธิจากการประกอบธุรกิจการเกษตรและธุรกิจอื่น ๆ
- 4) รายได้จากทรัพย์สิน เช่น ค่าเช่าที่ดิน ค่าลิขสิทธิ์ ดอกเบี้ย และเงินปันผล
- 5) เงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ บำเหน็จ บำนาญ เงินทุนการศึกษา

- 6) รายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คุปอง บัตรกำนัล หรือได้รับมา โดยไม่ต้องซื้อ
- 7) รายรับที่เป็นตัวเงินอื่น ๆ เช่น เงินได้จากการประกันภัยหรือประกันชีวิต เงินรางวัล สลากกินแบ่งรัฐบาล เป็นต้น

ความยากจน คือ สภาวะที่บุคคลที่รายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นพื้นฐานของการดำรงชีพประจำวัน อาทิ อาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และอาชีพ

ดังนั้นพิจารณาจากคำอธิบายตัวชี้วัดและคุณลักษณะของผู้ลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการของรัฐ หรือการลงทะเบียนผู้มีรายได้น้อย จึงกำหนดเกณฑ์คัดเลือกครัวเรือนผู้มีรายได้น้อยเพื่อเข้าร่วมโครงการ ดังนี้

- 1) บุคคลที่มีครัวเรือนที่มีเลขทะเบียนบ้านตามสำมะโนประชากรในเขต 5 พื้นที่รับผิดชอบ และ 17 เขตในกรุงเทพมหานคร
- 2) รายได้ของสมาชิกทุกคนในครัวเรือนเฉลี่ยรวมกันทั้งหมดไม่เกิน 8,333 บาทต่อเดือน หรือไม่เกิน 100,000 บาทต่อปี
- 3) มีสัญชาติไทย มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง และมีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป
- 4) ได้รับการรับรองจากผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน หรือพัฒนากรตำบล/อำเภอ/จังหวัดว่าเป็นผู้มีรายได้น้อยจริง

สูตรการคำนวณร้อยละของรายได้ของผู้มีรายได้น้อยในครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ

ร้อยละของรายได้ของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ =

$$\left(\frac{\text{รายได้ครัวเรือนหลังเข้าร่วมโครงการ} - \text{รายได้ครัวเรือนก่อนเข้าร่วมโครงการ}}{\text{รายได้ครัวเรือนก่อนเข้าร่วมโครงการ}} \right) \times 100$$

เกณฑ์การให้คะแนน :

ร้อยละของรายได้ -/+ ช่วงปรับเกณฑ์การให้คะแนนของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการต่อ 1 คะแนน โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

คะแนน 1	คะแนน 2	คะแนน 3	คะแนน 4	คะแนน 5
ร้อยละ 6	ร้อยละ 12	ร้อยละ 18	ร้อยละ 24	ร้อยละ 30

ข้อมูลที่ต้องรายงาน :

1. จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562
2. รายงานบัญชีครัวเรือนของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562

โดยเป้าหมายตัวชี้วัด จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมเป้าหมาย 110 ครัวเรือน (หน่วยงานละไม่น้อยกว่า 8 ครัวเรือน) ต้องให้บรรลุด้วย 1) รายได้ของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการพ้นจากเกณฑ์ความยากจน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 และ 2) รายได้ของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ต่อปี

4.2 กระบวนการขั้นตอนการดำเนินงานพัฒนาครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทากำหนดแผนการดำเนินงานหลักตามกระบวนการพัฒนาครัวเรือนผู้มีรายได้น้อยให้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นตามเป้าหมาย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ออกแบบตามความเหมาะสมของบริบทของชุมชน เน้นการใช้หลักการระเบิดจากข้างใน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ยกกระดับรายได้ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ใน 4 กิจกรรมแก้ปัญหาครัวเรือน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กิจกรรม “ต้นน้ำ” เป็นกิจกรรมขั้นเริ่มต้นด้วยการชี้แจงกระบวนการแก้ปัญหาความยากจนแก่คณะและวิทยาลัยที่ร่วมรับผิดชอบ โดยสถาบันวิจัยและพัฒนา (เจ้าภาพ) เพื่อสร้างความเข้าใจกระบวนการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งหลักดำเนินงานสำคัญ คือ การศึกษาความต้องการและปัญหาของครัวเรือนเป้าหมายในพื้นที่ที่รับผิดชอบ ประกอบไปด้วยกิจกรรมย่อยดังนี้

1.1 ประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับครัวเรือนยากจนเพื่อวิเคราะห์ผู้เป็นกำลังสำคัญในการเลี้ยงชีพ โดยสำรวจครัวเรือนและวิเคราะห์ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนที่มีรายได้น้อย (ยากจน) เข้าร่วมโครงการยุทธศาสตร์ราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ทั้ง 110 ครัวเรือน พร้อมสรุปผู้เป็นกำลังหลักของครัวเรือนนั้นๆ เพื่อเข้าร่วมโครงการฯ

1.2 ประชุมกลุ่มย่อยวิเคราะห์ปัญหาแท้จริงที่ต้องเสริมสร้างให้เกิดรายได้และกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งเป็นการสรุปผลการสำรวจปัญหาและความต้องการจากข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนเป้าหมายและบริบทของพื้นที่และรวบรวมข้อมูลกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนในปัจจุบัน (ก่อนเข้าร่วมโครงการ) โดยต้องเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้จากกิจกรรมพื้นฐานหรือกิจกรรมที่เป็นกิจวัตร และกำหนดแผนการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนเป้าหมาย

1.3 กิจกรรมเปิดพื้นที่ความรู้ใหม่ แนวทางใหม่ วิธีการใหม่ๆ ให้กับครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่กระบวนการสร้างองค์ความรู้ โดยการอบรมหรือถ่ายทอดองค์ความรู้สร้างอาชีพหรือแนวทางที่ทำให้เกิดผลผลิต และผลลัพธ์เป็นรูปธรรม โดยอาศัยเครื่องมือในการช่วยเหลือ ลดค่าใช้จ่าย

2. กิจกรรม “กลางน้ำ” เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องหลังจากผ่านการประชุมกลุ่มย่อยของครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย และวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาการเสริมสร้างรายได้และกิจกรรมการพัฒนาที่เกี่ยวกับครัวเรือนผู้มีรายได้น้อยนั้นๆ ซึ่งคณะและวิทยาลัยดำเนินการใน 5 พื้นที่บริการของมหาวิทยาลัย ได้แก่ 1) พื้นที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 2) พื้นที่จังหวัดนครปฐม 3) พื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม 4) พื้นที่จังหวัดอุดรธานี 5) พื้นที่จังหวัดระนอง โดยดำเนินกิจกรรมดังต่อไปนี้

2.1 การอบรมหรือถ่ายทอดองค์ความรู้และเครื่องมือในการช่วยเหลือ ลดค่าใช้จ่ายเพิ่มรายได้

2.2 การอบรมสร้างอาชีพ/ผลผลิต/ผลลัพธ์/ผลิตภัณฑ์/แนวทางที่เป็นรูปธรรม

2.3 การอบรมการสร้างรายได้/สร้างเครือข่าย/หาตลาด/ทดลองขาย/ส่งเสริมให้เกิดรายได้

2.4 ถ่ายทอดความรู้จากภาคีเครือข่ายทั้ง 5 ภาคส่วนช่วยเหลือในการสร้างเครือข่ายและสร้างรายได้ ให้กลุ่มครัวเรือนยากจน เพื่อความมั่นคง

3. กิจกรรม “ปลายน้ำ” เป็นกิจกรรมในขั้นตอนการติดตามผลการดำเนินงานกับครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย โดยเน้นการติดตามอย่างต่อเนื่อง ซึ่งดำเนินการตามกิจกรรมดังต่อไปนี้

3.1 อบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างง่ายในรูปแบบรายวัน/สัปดาห์/เดือน และการบริหารจัดการเงินรายได้ - รายจ่ายที่ได้รับมาของครัวเรือน

3.2 ติดตามประเมินผลการสร้างรายได้ตามกิจกรรมการสร้างอาชีพของครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย (ยากจน) ใน 5 พื้นที่บริการของมหาวิทยาลัย

3.3 ติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามกิจกรรมหลัก โดยสถาบันวิจัยและพัฒนาในฐานะเจ้าภาพกำกับ ขับเคลื่อน และติดตามการดำเนินงานของคณะและวิทยาลัยใน 5 พื้นที่บริการของมหาวิทยาลัย

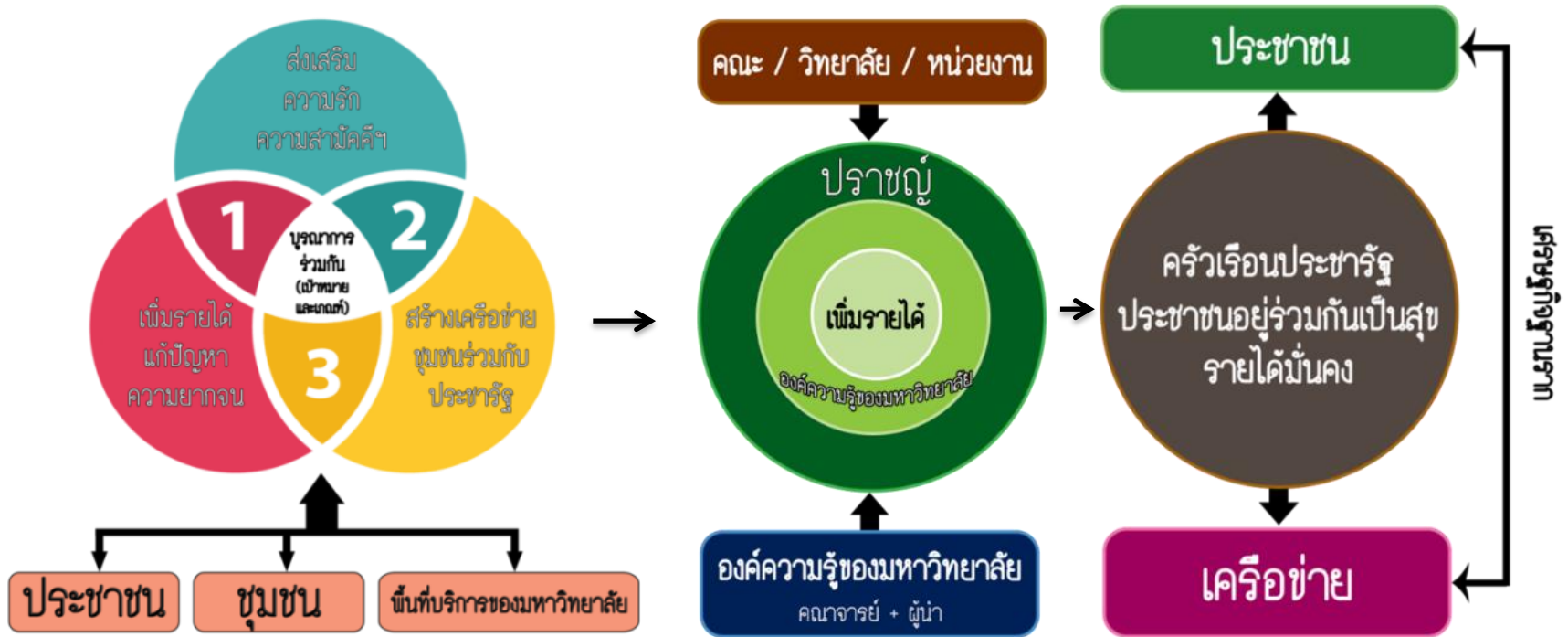
4. กิจกรรม “กักน้ำแก้มลิง และส่งน้ำ” เป็นกิจกรรมเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างภาคีเครือข่ายทั้ง 5 ภาคส่วน ซึ่งส่งผลให้มหาวิทยาลัยได้รับสามารถดำเนินการกับครัวเรือนผู้มีรายได้น้อยได้อย่างใกล้ชิด โดยการรวมตัวของเครือข่ายครัวเรือนยากจน

สร้างแผนการพัฒนาแบบยกชุดให้มีพื้นที่ร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันทางสังคมวัฒนธรรม และทำกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการขายสินค้าแบบร้านค้าขายส่ง ขายปลีก ร้านค้าออนไลน์ และการออกร้านตามตลาดนัดหรืองานเทศกาลต่างๆ

จากกิจกรรมข้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนการดำเนินงานพัฒนาครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย เพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้ตั้งกิจกรรมต่อไปนี้

1. ประสานงานกับผู้นำชุมชนคัดเลือกผู้ที่มีรายได้น้อยในพื้นที่ เช่น พื้นที่ละ 2-3 คน
2. จัดประชุมกลุ่มครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย และเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเป็นรายบุคคล (ทั้งความถนัดและความต้องการ) และเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยกำหนดเงื่อนไขสำคัญ คือ สร้างรายได้เสริมไม่ทิ้งรายได้หลัก
3. สร้างแนวทางรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสร้างรายได้
4. เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญถ่ายทอดองค์ความรู้ในการออกแบบอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์/ผลผลิต เพื่อการจำหน่ายสร้างรายได้
5. ทดลองตลาด โดยการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์/ผลผลิต
6. จัดทำบัญชีอย่างง่าย เพื่อรวบรวมและคำนวณรายได้เป็นรายวัน/สัปดาห์/เดือน
7. สร้างผลิตภัณฑ์/ผลผลิตที่บ้านของตนเอง เพื่อการจำหน่ายที่ร้านค้าของกลุ่ม
8. ติดตามรายได้ที่เกิดจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์/ผลผลิตจากบัญชีครัวเรือน
9. สรุปรายได้เสริมของแต่ละครัวเรือน
10. สรุปปัญหาและอุปสรรคในการจัดจำหน่ายและทำข้อตกลงใหม่ร่วมกัน เพื่อให้สะดวกและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของครัวเรือนผู้มีรายได้น้อยมากขึ้น
11. กำหนดแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่ใกล้เคียงกัน เพื่อเพิ่มรายได้

แผนภาพกระบวนการดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจน โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายยกระดับรายได้ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ภาพที่ 4.11 กระบวนการแก้ปัญหาเศรษฐกิจฐานรากด้วยองค์ความรู้ที่บูรณาการ
 แนวคิดของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด
 ที่มา: ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (2562: 11)

จากแผนภาพข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่ากระบวนการแก้ปัญหาเศรษฐกิจฐานรากด้วยองค์ความรู้ที่บูรณาการจากท้องถิ่นร่วมกับมหาวิทยาลัยลงสู่ชุมชนท้องถิ่นแบบเกื้อหนุนองค์ความรู้คู่ภูมิปัญญาสู่การบูรณาการอย่างสร้างสรรค์ สร้างรายได้แบ่งปันชุมชน

5) ผลการดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562

5.1 การบริหารจัดการการดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ภาพรวม

จากแผนการดำเนินงานข้างต้นที่กล่าวมานั้นมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาได้กำหนดพื้นที่บริการทางวิชาการ 5 พื้นที่ ได้แก่ 1) เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 2) จังหวัดนครปฐม 3) จังหวัดสมุทรสงคราม 4) จังหวัดอุดรธานี 5) จังหวัดระนอง ซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการดำเนินโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาได้บริหารจัดการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบส่งต่อไปยังคณะและวิทยาลัยต่างๆ ให้ดำเนินการในแต่ละพื้นที่ รับผิดชอบหน่วยงานละ 8 ครั้วเรือน รวม 110 โดยจำแนกตามพื้นที่ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.8 ข้อมูลหน้าที่ความรับผิดชอบส่งต่อไปยังคณะและวิทยาลัยต่างๆ ให้ดำเนินการในแต่ละพื้นที่

หน่วยงาน ผู้รับผิดชอบ	1. สถาบันวิจัยและพัฒนา	2. คณะวิทยาศาสตร์ฯ	3. คณะมนุษยศาสตร์ฯ	4. คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม	5. คณะศิลปกรรมศาสตร์	6. บัณฑิตวิทยาลัย	7. วิทยาลัยนานาชาติ	8. วิทยาลัยนวัตกรรมการฯ	9. วิทยาลัยพยาบาลฯ	10. วิทยาลัยสหเวชศาสตร์	11. วิทยาลัยการภาพยนตร์ฯ	12. วิทยาลัยโลจิสติกส์ฯ	13. วิทยาลัยสถาปัตยกรรมฯ
พื้นที่ดำเนินการ													
1. กรุงเทพมหานคร (เขตดุสิต, เขตห้วยขวาง)	✓								✓				✓
2. จังหวัดนครปฐม				✓			✓				✓	✓	
3. จังหวัดสมุทรสงคราม	✓	✓	✓							✓			
4. จังหวัดอุดรธานี	✓				✓	✓							
5. จังหวัดระนอง	✓							✓				✓	

ที่มา: ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (2562: 13)

จากข้อมูลตารางข้างต้นสามารถสรุปดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. พื้นที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร รับผิดชอบโดยสถาบันวิจัยและพัฒนา จำนวน 3 คร้วเรือน, วิทยาลัยสถาปัตยกรรมศาสตร์ จำนวน 8 คร้วเรือน และเขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร รับผิดชอบโดย วิทยาลัยพยาบาลและสุขภาพ จำนวน 8 คร้วเรือน
2. จังหวัดนครปฐม รับผิดชอบโดยคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม จำนวน 11 คร้วเรือน, วิทยาลัยนานาชาติ จำนวน 8 คร้วเรือน, วิทยาลัยการภาพยนตร์ ศิลปะการแสดงและสื่อใหม่ จำนวน 8 คร้วเรือน และวิทยาลัยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน จำนวน 6 คร้วเรือน
3. จังหวัดสมุทรสงคราม รับผิดชอบโดยสถาบันวิจัยและพัฒนา จำนวน 2 คร้วเรือน, คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จำนวน 8 คร้วเรือน, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 8 คร้วเรือน และวิทยาลัยสหเวชศาสตร์ จำนวน 8 คร้วเรือน
4. จังหวัดอุดรธานี รับผิดชอบโดยสถาบันวิจัยและพัฒนา จำนวน 4 คร้วเรือน, คณะศิลปกรรมศาสตร์ จำนวน 8 คร้วเรือน และบัณฑิตวิทยาลัย จำนวน 8 คร้วเรือน
5. จังหวัดระนอง รับผิดชอบโดยสถาบันวิจัยและพัฒนา จำนวน 1 คร้วเรือน, วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ จำนวน 8 คร้วเรือน และวิทยาลัยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน จำนวน 8 คร้วเรือน

ทั้งนี้สถาบันวิจัยและพัฒนาเป็นผู้นำร่องในการทำกิจกรรมในพื้นที่เพื่อศึกษาประเด็นปัญหาและความต้องการให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของท้องถิ่นที่มีศักยภาพสามารถพัฒนาตนเองได้ เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคม และเป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินกิจกรรมโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4.12 พื้นที่ให้บริการของมหาวิทยาลัย 5 พื้นที่ และพื้นที่อื่นๆ ที่มีศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และ บริการวิชาการแก่สังคม

ที่มา: ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (2562: 14)

5.2) ผลการดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาคความยากจน ของประชาชนในท้องถิ่น ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ระดับหน่วยงาน (จำแนกเป็นรายคณะ/วิทยาลัย)

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาดำเนินการวางแผนการดำเนินงานและลงพื้นที่ใน 5 พื้นที่ เขตรับผิดชอบของมหาวิทยาลัย ได้แก่ เขตคูสิต กรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัด นครปฐม จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดระนอง โดยค้นหาและสำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนที่มีรายได้น้อย (ยากจน) ที่มีความประสงค์จะเข้าร่วมโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ราชภัฏเพื่อการพัฒนา และ

ขับเคลื่อนการพัฒนาอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ตามกระบวนการ แก้ไขปัญหาความยากจน โดย
จำแนกเป็นรายหน่วยงาน มีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 สถาบันวิจัยและพัฒนา

สถาบันวิจัยและพัฒนาได้ดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์เพื่อแก้ปัญหาความ
ยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี กรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรสงคราม
โดยได้สำรวจข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนที่มีรายได้น้อย (ยากจน) เข้าร่วมโครงการยุทธศาสตร์ราชภัฏ
เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ตามแบบฟอร์มสำรวจครัวเรือนยากจนยุทธศาสตร์ราชภัฏเพื่อการพัฒนา
ท้องถิ่น และรวบรวมปัญหาความต้องการจากผู้ที่เป็นกำลังหลักของครัวเรือน จำนวน 10 ครัวเรือน
โดยเมื่อพิจารณาจากรายได้ของผู้เข้าร่วมโครงการ เฉลี่ยไม่เกินเดือนละ 8,333 บาทหรือปีละไม่เกิน
100,000 บาท มีรายได้จากอาชีพไม่เพียงพอ และมีความต้องการที่จะพัฒนาเพื่อสร้างอาชีพ สร้าง
รายได้เสริมให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ที่อยู่อาศัยในระยะ 1 ปี โดยสถาบันวิจัยและพัฒนาได้
กำหนดแผนการพัฒนาเพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน โดยอาศัยองค์ความรู้จากคณาจารย์
ผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เพื่อสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้น ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.9 ผลการดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น

ระดับหน่วยงาน : สถาบันวิจัยและพัฒนา

กำลังหลักของครัวเรือน (ชื่อ-นามสกุล ที่อยู่)	พื้นที่ดำเนินการ	อาชีพที่สร้าง รายได้ (ผ่านกิจกรรม การถ่ายทอดความรู้)	รายได้ก่อน เข้าร่วมโครงการ (บาท)		รายได้หลัง เข้าร่วมโครงการ (บาท)		รายได้ ที่เพิ่มขึ้น	ผลลัพธ์ (บรรลุผล ร้อยละ 30)
			ปี	เดือน	ปี	เดือน		
สถาบันวิจัยและพัฒนา								
1. นางอุดม ศรีมงคล ที่อยู่เลขที่ 151/9 ซอยวัดพระธาตุนคร ธรรม ถนนนครไชยศรี แขวงถนนนครไชย ศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300	เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร	การนวด กดจุดฝ่าเท้า	60,000	5,000		8,500	3,500	70.00
2. นางเทียบ ชัยศรีมาวงศ์ ที่อยู่เลขที่ 157 ซอยวัดพระธาตุนคร ถนนพระราม 5 แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300	เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร	การนวด กดจุดฝ่าเท้า	36,000	3,000		5,300	2,300	76.67
3. นางสาวเพชรปวีณ์ ธนธัญวงศ์ ที่อยู่เลขที่ 147/2 ซอยวัดพระธาตุนคร ธรรม ถนนพระราม 5 แขวงถนนนครไชย ศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300	เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร	การนวดกดจุดฝ่า เท้า	36,000	3,000		5,200	2,200	73.33

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

กำลังหลักของครัวเรือน (ชื่อ-นามสกุล ที่อยู่)	พื้นที่ดำเนินการ	อาชีพที่สร้าง รายได้ (ผ่านกิจกรรม การถ่ายทอดความรู้)	รายได้ก่อน เข้าร่วมโครงการ (บาท)		รายได้หลัง เข้าร่วมโครงการ (บาท)		รายได้ ที่เพิ่มขึ้น	ผลลัพธ์ (บรรลุผล ร้อยละ 30)
			ปี	เดือน	ปี	เดือน		
สถาบันวิจัยและพัฒนา								
4. นางสาวจุฬาทพร โหมป่า ที่อยู่เลขที่ 183 บ้านบ้านม่วง หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านดุง จังหวัด อุดรธานี 41190	อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี	การทำบายศรีชั้น หากเบ็ง	60,000	5,000		7,853.50	2,853.50	57.07
5. นายวิหการ แผงพรม ที่อยู่เลขที่ 137 บ้านดงแสนสุข หมู่ที่ 3 ตำบลดงเย็น อำเภอบ้านดุง จังหวัด อุดรธานี 41190	อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี	การทำบายศรีชั้น หากเบ็ง	36,000	3,000		5,384.50	2,384.50	79.48
6. นายแผน พันดวง ที่อยู่เลขที่ 213 บ้านห้วยปลาโต หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านดุง อำเภอบ้านดุง จังหวัด อุดรธานี 41190	อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี	การทำบายศรีชั้น หากเบ็ง	30,000	2,500		3,657	1,157	46.28
7. นายอนิรุทธ์ ศรีเชียงสา ที่อยู่เลขที่ 22 หมู่ที่ 4 ตำบลหนองไฮ อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี 41000	อำเภอเมือง อุดรธานี จังหวัดอุดรธานี	ตัดเย็บเสื้อผ้า	24,000	2,000		3,450	1,450	72.50

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

กำลังหลักของครัวเรือน (ชื่อ-นามสกุล ที่อยู่)	พื้นที่ดำเนินการ	อาชีพที่สร้าง รายได้ (ผ่านกิจกรรม การถ่ายทอดความรู้)	รายได้ก่อน เข้าร่วมโครงการ (บาท)		รายได้หลัง เข้าร่วมโครงการ (บาท)		รายได้ ที่เพิ่มขึ้น	ผลลัพธ์ (บรรลุผล ร้อยละ 30)
			ปี	เดือน	ปี	เดือน		
สถาบันวิจัยและพัฒนา								
8. นางสาวโสภารณ์ เพชรจันทร์ ที่อยู่เลขที่ 71 หมู่ที่ 8 ตำบลกระดิงงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม 75120	อำเภอบางคนที จังหวัด สมุทรสงคราม	การทำไอศกรีม มะม่วงหาว มะพร้าวหวาน	60,000	5,000		1,705	505	42.08
9. นางลาวัลย์ เชิดชู ที่อยู่เลขที่ 101/6 หมู่ที่ 8 ตำบลกระดิงงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม 75120	อำเภอบางคนที จังหวัด สมุทรสงคราม	การทำน้ำปลา- กะปิหวาน, ไอศกรีมมะม่วง หาวมะพร้าว หวาน	72,000	6,000		5,276	2,276	75.87
10. นางห้วย งามพินิล ที่อยู่เลขที่ 144 บ้านหวาง หมู่ที่ 1 ตำบลหวาง อำเภอเมือง จังหวัด ระนอง 85000	อำเภอเมือง จังหวัด ระนอง	การทำไม้กวาด ดอกอ้อ	18,000	1,500		2,790	1,290	86.00

ที่มา: ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (2562: 16-18)

จากตารางที่ 4.9 ผลการดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ระดับหน่วยงาน : สถาบันวิจัยและพัฒนา สามารถสรุปได้ดังข้อมูลต่อไปนี้

1. นางอุดม ศรีมงคล อายุ 69 ปี อยู่อาศัยบ้านเลขที่ 151/9 ซอยวัดประหารระบือธรรม ถนนนครไชยศรี แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300 โทรศัพท์ 02-243-5390 โทรศัพท์มือถือ 080-246-3921 มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีสมาชิกในครอบครัว 5 คน ซึ่งต้องเลี้ยงดูมารดา และบุตร 1 คน อาชีพปัจจุบัน รับจ้างอิสระ (นวดกดจุดฝ่าเท้า) และแม่บ้าน มีรายได้ต่อปี 60,000 บาท พักอาศัยบนพื้นที่เช่า ไม่มีหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ มีรถจักรยานยนต์ 1 คัน มีเงินเก็บในธนาคาร มีความถนัดและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเย็บผ้า และนวดกดจุดฝ่าเท้า ทั้งนี้มีความต้องการให้สนับสนุนองค์ความรู้ที่สามารถสร้างรายได้เสริม ซึ่งมีความยินดีเข้าร่วมโครงการดังกล่าว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาสันับสนุนกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การนวดกดจุดฝ่าเท้าจากศาสตร์สาขาวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ อย่างต่อเนื่อง จนนางอุดม ศรีมงคล มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากเดิมคิดเป็นร้อยละ 70.00

2. นางเทียบ ชัยศรีมาวงศ์ อายุ 72 ปี อยู่อาศัยบ้านเลขที่ เลขที่ 157 ซอยวัดประหารระบือธรรม ถนนพระราม 5 แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300 โทรศัพท์ 02-669-5709 โทรศัพท์มือถือ 084-342-4747 มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โดยต้องเลี้ยงดูบุตร 3 คน อาชีพปัจจุบัน รับจ้างอิสระ (นวดกดจุดฝ่าเท้า) และแม่บ้าน มีรายได้ต่อปี 40,000 บาท พักอาศัยบนพื้นที่เช่า ไม่มีหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ มีรถยนต์ 1 คันและจักรยานยนต์ 1 คัน มีเงินเก็บในธนาคาร มีความถนัดและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการนวดกดแผนไทย ทั้งนี้มีความต้องการให้สนับสนุนองค์ความรู้ที่สามารถสร้างรายได้เสริม ซึ่งมีความยินดีเข้าร่วมโครงการดังกล่าว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาสันสนับสนุนกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การนวดกดจุดฝ่าเท้าจากศาสตร์สาขาวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ อย่างต่อเนื่อง จนนางเทียบ ชัยศรีมาวงศ์ มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากเดิมคิดเป็นร้อยละ 76.67

3. นางสาวเพชรปวิณ์ ธนธันยวงศ์ อายุ 70 ปี อยู่อาศัยบ้านเลขที่ 147/2 ซอยวัดประหารระบือธรรม ถนนพระราม 5 แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300 โทรศัพท์ 085-919-7059 มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี อาศัยตัวคนเดียว ไม่มีภาระต้องเลี้ยงดู อาชีพปัจจุบัน รับจ้างอิสระ (นวดกดจุดฝ่าเท้า) และแม่บ้าน มีรายได้ต่อปี 40,000 บาท พักอาศัยบนพื้นที่

เช่า ไม่มีหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ ไม่มีรถยนต์และรถจักรยานยนต์ มีเงินเก็บในธนาคาร มีความถนัดและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการการนวดกดจุดฝ่าเท้าและผ่อนคลาย ทั้งนี้มีความต้องการให้สนับสนุนองค์ความรู้ที่สามารถสร้างรายได้เสริม ซึ่งมีความยินดีเข้าร่วมโครงการดังกล่าว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาสันับสนุนกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การนวดกดจุดฝ่าเท้าจากศาสตร์สาขาวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ อย่างต่อเนื่อง จนนางสาวเพชรปวีณ์ ธนธัญวงศ์ มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากเดิมคิดเป็นร้อยละ 73.33

4. นางสาวจุฬาท โหมป่า อายุ 43 ปี อยู่อาศัยเลขที่ 183 บ้านบ้านม่วง หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี 41190 โทรศัพท์ 061-305-0043 มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีสมาชิกในครอบครัว 6 คน ซึ่งต้องเลี้ยงดูบุตร 1 คน อาชีพปัจจุบัน รับจ้างอิสระและเป็นเกษตรกร ซึ่งปลูกข้าวและอ้อยเป็นหลัก มีรายได้ต่อปี 60,000 บาท มีพักอาศัยเป็นของตนเอง และมีพื้นที่ทำการเกษตรตั้งแต่ 1 ไร่ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 10 ไร่ และมีที่ดินทำประโยชน์อื่นๆ ไม่เกิน 1 ไร่ มีหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ มีรถยนต์ 1 คัน และรถจักรยานยนต์ 1 คัน ไม่มีเงินเก็บในธนาคาร มีความถนัดและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการทำอาหาร (ไส้กรอก) ทั้งนี้มีความต้องการให้สนับสนุนองค์ความรู้ที่สามารถสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้น ซึ่งมีความยินดีเข้าร่วมโครงการดังกล่าว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาสันับสนุนกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำบายศรีชั้นหามกเบ้ง ซึ่งเป็นช่องทางการสร้างรายได้ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ท่องเที่ยวคำชะโนด ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี อย่างต่อเนื่อง โดยบูรณาการกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้กับวิทยาลัยอาชีวศึกษาจังหวัดอุดรธานีในการสอนทำบายศรีที่มีเอกลักษณ์อย่าง “บายศรีชั้นหามกเบ้ง” จนนางสาวจุฬาท โหมป่า มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากเดิมคิดเป็นร้อยละ 57.07

5. นายวิหาร แผงพรหม อายุ 56 ปี อยู่อาศัยเลขที่ 137 บ้านดงแสนสุข หมู่ที่ 3 ตำบลดงเย็น อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี 41190 โทรศัพท์ 062-863-3908 มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยมีสมาชิกในครอบครัว 5 คน ซึ่งต้องเลี้ยงดูบิดา มารดา และบุตร 1 คน อาชีพปัจจุบัน รับจ้างอิสระและเป็นเกษตรกร มีรายได้ต่อปี 40,000 บาท มีพักอาศัยเป็นของตนเอง และมีพื้นที่ทำการเกษตรตั้งแต่ 1 ไร่ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 10 ไร่ มีหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ มีรถจักรยานยนต์ 2 คัน มีเงินเก็บในธนาคาร มีความถนัดและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการซ่อมเครื่องยนต์ ทั้งนี้มีความต้องการให้พัฒนาความรู้เพื่อประกอบวิชาชีพ ซึ่งมีความยินดีเข้าร่วมโครงการดังกล่าว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาสันสนับสนุนกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำบายศรีชั้นหามกเบ้ง ซึ่งเป็นช่องทางการสร้างรายได้ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ท่องเที่ยวคำชะโนด

ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี อย่างต่อเนื่อง โดยบูรณาการกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้กับวิทยาลัยอาชีวศึกษาจังหวัดอุดรธานีในการสอนทำบายศรีที่มีเอกลักษณ์อย่าง “บายศรีชั้นหากเบ้ง” จนนายวิหาร แฝงพรม มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากเดิมคิดเป็นร้อยละ 79.48

6. นายแผน พันดวง อายุ 47 ปี อยู่อาศัยเลขที่ 213 บ้านห้วยปลาโต หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านดุง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี 41190 โทรศัพท์ 093-832-3179 มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยมีสมาชิกในครอบครัว 6 คน ซึ่งต้องเลี้ยงดูบุตร 2 คน อาชีพปัจจุบัน รับจ้างอิสระ มีรายได้ต่อปี 30,000 บาท มีพักอาศัยเป็นของตนเอง มีหนี้สินในระบบ มีรถจักรยานยนต์ 1 คัน ไม่มีเงินเก็บในธนาคาร มีความถนัดและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับช่างปูน ทั้งนี้มีความต้องการให้สนับสนุนองค์ความรู้สร้างรายได้กับช่างปูนและเพิ่มความรู้ให้ดีขึ้น โดยมีผู้เชี่ยวชาญมาแนะนำเพื่อให้ทำเป็นอาชีพ มีรายได้ ซึ่งมีความยินดีเข้าร่วมโครงการดังกล่าว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาสันับสนุนกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำบายศรีชั้นหากเบ้ง ซึ่งเป็นช่องทางการสร้างรายได้ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ท่องเที่ยวคำชะโนด ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี อย่างต่อเนื่อง โดยบูรณาการกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้กับวิทยาลัยอาชีวศึกษาจังหวัดอุดรธานีในการสอนทำบายศรีที่มีเอกลักษณ์อย่าง “บายศรีชั้นหากเบ้ง” จนนายแผน พันดวง มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากเดิมคิดเป็นร้อยละ 46.28

7. นายอนิรุทธ์ ศรีเชียงสา อายุ 19 ปี อยู่อาศัยที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 4 ตำบลหนองไฮ อำเภอมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นปวช. ปีที่ 2 วิทยาลัยอาชีวศึกษาจังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นกำลังหลักในการหารายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัวด้วยการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ โดยมีรายได้ต่อปี 24,000 บาท ไม่มีหนี้สิน ไม่มีเงินเก็บในธนาคาร มีความถนัดและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการตัดเย็บเสื้อผ้า ทั้งนี้มีความต้องการให้สนับสนุนการพัฒนาฝีมือตัดเย็บเสื้อผ้า และการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าต่างๆ เพื่อสร้างรายได้เสริมสำหรับจุนเจือตนเองและครอบครัว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาสันับสนุนกิจกรรมการพัฒนาฝีมือตัดเย็บเสื้อผ้า และการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าต่างๆ โดยบูรณาการกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้กับวิทยาลัยอาชีวศึกษาจังหวัดอุดรธานีในการเปิดโอกาสให้นายอนิรุทธ์ ศรีเชียงสา พัฒนาฝีมือทักษะวิชาชีพการตัดเย็บเสื้อผ้า และผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากผ้า ตลอดจนการเปิดโอกาสให้เป็นวิทยากรร่วมในการถ่ายทอดองค์ความรู้กับผู้สนใจ ทำให้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากเดิมคิดเป็นร้อยละ 72.50

8. นางสาวโสภภรณ์ เพชรจันทรานนท์ อายุ 27 ปี อยู่อาศัยบ้านเลขที่ 71 หมู่ที่ 8 ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม 75120 โทรศัพท์ 087-769-1853 มีวุฒิมัธยมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 อาศัยอยู่กับครอบครัว ซึ่งมีสมาชิก 3 คน มีภาระต้องเลี้ยงดูบุตร 1 คน ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างอิสระและค้าขาย มีรายได้ต่อปี 60,000 บาท พักอาศัยอยู่กับครอบครัวโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ไม่มีหนี้สิน มีรถยนต์ 1 คัน และรถจักรยานยนต์ 1 คัน ไม่มีเงินเก็บในธนาคาร มีความถนัดและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการทำอาหาร และทำขนมไทย ทั้งนี้มีความต้องการให้สนับสนุนองค์ความรู้การทำไอติมมะม่วงหาว ขนมไทย ของฝาก แต่เนื่องจากมีพื้นที่จำกัด ซึ่งมีความยินดีเข้าร่วมโครงการดังกล่าว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาสนับสนุนกิจกรรมการต่อยอดพัฒนาองค์ความรู้การทำไอศกรีมมะม่วงหาวมะนาวโห่ เป็นการทำให้ไอศกรีมมะม่วงหาวมะพร้าวหวาน ซึ่งเป็นช่องทางการสร้างรายได้ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม อย่างต่อเนื่อง ทำให้นางสาวโสภภรณ์ เพชรจันทรานนท์ มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากเดิมคิดเป็นร้อยละ 42.08

9. นางลาวลย์ เชิดชู อายุ 48 ปี อยู่อาศัยบ้านเลขที่ 101/6 หมู่ที่ 8 ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม 75120 โทรศัพท์ 089-257-5635 มีวุฒิมัธยมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งอาศัยอยู่กับครอบครัว 4 คน ในบ้านพักของตนเอง และต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตร 2 คน ปัจจุบันประกอบอาชีพค้าขายอยู่ที่ตลาดน้ำบางน้อย มีรายได้ต่อปี 72,000 บาท ไม่มีหนี้สิน มีรถจักรยานยนต์ 1 คัน มีเงินเก็บออมกับชุมชน (ออมวันละ 1 บาท) โดยมีความถนัดและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการทำอาหาร น้ำมันเหลือง และทำน้ำปลาหวาน ซึ่งมีความยินดีเข้าร่วมโครงการดังกล่าว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาสนับสนุนกิจกรรมการต่อยอดพัฒนาองค์ความรู้การทำไอศกรีมมะม่วงหาวมะนาวโห่ เป็นการทำให้ไอศกรีมมะม่วงหาวมะพร้าวหวาน ซึ่งเป็นช่องทางการสร้างรายได้ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม อย่างต่อเนื่อง ทำให้นางลาวลย์ เชิดชู มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากเดิมคิดเป็นร้อยละ 75.87

10. นางห้วย งามพิณิล อายุ 73 ปี อยู่อาศัยบ้านเลขที่ 144 บ้านหวาง หมู่ที่ 1 ตำบลหวาง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง 85000 โทรศัพท์ 083-501-4827 อยู่อาศัยกับครอบครัว โดยอยู่ร่วมกัน 2 คน และต้องอุปการะเหลน 1 คน ในบ้านของตนเอง ปัจจุบันว่างงานไม่ได้ประกอบอาชีพ มีเพียง

เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นรายได้และเงินจากลูกเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ประมาณ 18,000 บาทต่อปี ทั้งนี้ มีความถนัดและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการทำไม้กวาดดอกอ้อ และมีความยินดีเข้าร่วมโครงการดังกล่าว มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาสันับสนุนกิจกรรมการต่อยอดอาชีพภูมิปัญญาท้องถิ่น “การทำไม้กวาดดอกอ้อ” อย่างต่อเนื่อง ทำให้นางห้วย งามพินิล มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากเดิมคิดเป็น ร้อยละ 86.00

6) ภาคเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น

ภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ภายใต้ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น 5 ภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาคประชาชน มีรายละเอียดดังนี้

1. ภาครัฐ

- 1.1 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปานดุง จังหวัดอุดรธานี
- 1.2 สำนักงานเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
- 1.3 อำเภอบางคนที อำเภอปานดุง จังหวัดอุดรธานี
- 1.4 ท้องเที่ยวจังหวัดระนอง
- 1.5 โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราช จังหวัดสกลนคร
- 1.6 สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จังหวัดอุดรธานี
- 1.7 ศูนย์บริการสาธารณสุข 52 (สามเสนนอก) เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร
- 1.8 สำนักงานเขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร
- 1.9 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำ ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
- 1.10 สำนักงานสาธารณสุข อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
- 1.11 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลคูฉี ตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
- 1.12 ธนาคารออมสิน สาขาอำเภอเมืองสมุทรสงคราม
- 1.13 สำนักงานเทศบาลตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

- 1.14 อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม
- 1.15 องค์การบริหารส่วนตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม

2. ภาคเอกชน

- 2.1 โรงเรียนอนุบาลดวงกมล จังหวัดระนอง (เอกชน)
- 2.2 ฝ่ายประชาสัมพันธ์โรงแรมมาเดอบัว ทะเลบัวแดง จังหวัดอุดรธานี
- 2.3 ฝ่ายครีเอทีฟ บริษัทดักกี้ แพ็คปรีน จำกัด จังหวัดอุดรธานี
- 2.4 ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุแนวสตรี
- 2.5 ศูนย์ผู้สูงอายุบ้านจันทร์เพ็ญ
- 2.6 บ้านสวนลิ้นจี่แม่กลอง อำเภอบางคนทีร์สีอร จังหวัดสมุทรสงคราม
- 2.7 ตลาดน้ำศาลาดิน จังหวัดนครปฐม

3. ภาคประชาสังคม

- 3.1 กลุ่มสหกิจกรรมการบริหารคำชะโนด จังหวัดอุดรธานี
- 3.2 กลุ่มรักษตลาดน้ำบางน้อย อำเภอบางคนทีร์ จังหวัดสมุทรสงคราม
- 3.3 กลุ่มอาชีพนวดกดจุดฝ่าเท้าวัดประหาระปือธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
- 3.4 กลุ่มแม่บ้านบ้านเดียม อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี
- 3.5 กลุ่มสตรีบ้านบางช้าง จังหวัดสมุทรสงคราม
- 3.6 วิสาหกิจชุมชนเกษตรสร้างสรรค์ บ้านเห็ด ต.ดอนมะโนรา อำเภอบางคนทีร์ จังหวัดสมุทรสงคราม
- 3.7 กลุ่ม OTOP มนต์วิถีตลาดน้ำบางน้อย
- 3.8 ชมรมแพทย์แผนไทย นวด และเสริมสวยจังหวัดสมุทรสงคราม
- 3.9 ชมรมผู้ประกอบการคาวาอาหารจังหวัดสมุทรสงคราม
- 3.10 ศูนย์การเรียนรู้ตลาดน้ำบางน้อย
- 3.11 กลุ่มสตรีหมอบานฉู่ฉี่ ตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
- 3.12 ชมรมผู้สูงอายุตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนทีร์ จังหวัดสมุทรสงคราม
- 3.13 ชมรมผู้สูงอายุตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนทีร์ จังหวัดสมุทรสงคราม
- 3.14 ชมรมแพทย์แผนไทยและนวดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม
- 3.15 กลุ่มชมรมผู้สูงอายุตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนทีร์ จังหวัดสมุทรสงคราม
- 3.16 ชมรมผู้สูงอายุบางนกแขวก อำเภอบางคนทีร์ จังหวัดสมุทรสงคราม

3.17 วิสาหกิจชุมชนชนนไทยโบราณและจักสานกานมะพร้าวบางซาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

3.18 อาสาสมัครสาธารณสุขศาลาया หมู่ที่ 1

3.19 กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดนครปฐม

4. ภาควิชาการ

4.1 โรงเรียนบ้านม่วง อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

4.2 โรงเรียนบ้านวังทอง อำเภอบางคนที จังหวัดอุดรธานี

4.3 อาชีวศึกษาอุดรธานี

4.4 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

4.5 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

5. ภาคประชาชน

5.1 ชุมชนคำชะโนด อำเภอบางคนที จังหวัดอุดรธานี

5.2. ชุมชนวัดประจักษ์ศิลปาคม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

5.3 ชุมชนตลาดน้ำบางนอย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

5.4 ชุมชนตำบลหงาว อำเภอเมือง จังหวัดระนอง

5.5 ชุมชนทะเลบัวแดง อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

5.6 กลุ่มแม่บ้านทองคอง อ.สรรพยาชัยนาทจังหวัด

5.7 ชุมชนบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

5.8 ชุมชนกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

5.9 ชุมชนริมคลองตลาดน้ำบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

5.10 กลุ่ม อสม. ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

5.11 ชุมชนบ้านวัดเจริญ ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัด

สมุทรสงคราม

5.12 ชุมชนตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

5.13 ชมรมแพทย์แผนไทยและนวดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม

5.14 กลุ่มแม่บ้านโครงการบ้านชนมบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัด

สมุทรสงคราม

5.15 ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแกสังคม ตลาดน้ำบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม

5.16 กลุ่มชุมชนหมู่ที่ 1 คลองมหาสวัสดิ์

5.17 ชุมชนรวมใจไผ่ศรีทอง คลองมหาสวัสดิ์

ภาพที่ 4.13 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุสิทธิ์ ภูคำชะโนด ลงพื้นที่ขับเคลื่อนงานพัฒนารายได้ให้ท้องถิ่นพื้นที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 4.14 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด ลงพื้นที่ขับเคลื่อนงานพัฒนารายได้ให้
ท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม

ภาพที่ 4.15 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด ลงพื้นที่ขับเคลื่อนงานพัฒนารายได้ให้
ท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดระนอง

4.4 บทสรุป

กระบวนการพัฒนาสังคมแบบรัฐาธิปไตยในประเทศไทยยังคงมีแนวคิดการพัฒนาประเทศจากบนลงล่าง รัดน้ำจากยอด พีระมิดหัวตั้ง ฟ้าสูงแผ่นดินต่ำ พัฒนาแบบศักดินาอุปถัมภ์ พัฒนาแบบเอื้อประโยชน์ พัฒนาแบบเครือญาติ พัฒนาแบบเจ้านายบ่าวไพร่ เจ้าขุนมูลนาย วิธีคิดแบบนี้ เป็นวิธีคิดดั้งเดิมที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งวิธีคิดวิธีทำงานของหน่วยราชการไม่สอดคล้องกับรูปแบบหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่พระองค์ใช้หลักการทำงานการมีส่วนร่วมของประชาชน ระเบิดจากข้างใน ภูมิสังคม ประโยชน์ส่วนรวม เศรษฐกิจพอเพียง รู้ รัก สามัคคี ซึ่งการทำงานพัฒนาสังคมมีหน่วยงานภาครัฐที่กำกับดูแลชุมชนท้องถิ่นโดยตรง คือ กรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการในการพัฒนาชุมชนโดยตรงและมีนักพัฒนาชุมชนอยู่ทั่วประเทศ อยู่ภายใต้กระทรวงมหาดไทย ที่มีคำขวัญว่า “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” เป็นสโลแกนในการทำงานของข้าราชการ โดยมีโครงการที่น่าสนใจ ได้แก่ โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โครงการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางการดำเนินงาน “กองทุนแม่ของแผ่นดิน” แนวทางส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต นอกจากนี้โครงการพัฒนาชุมชนของฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยมี 3 ห่วงการพัฒนาองค์ความรู้คู่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ห่วงที่ 1 การเรียนการสอน ห่วงที่ 2 การวิจัย ห่วงที่ 3 การบริการวิชาการ ตลอดระยะเวลาการทำงานบริหารฝ่ายบริการวิชาการแก่สังคม 8 ปีมีโครงการมากกว่า 1,000 โครงการ โดยเริ่มจากปี พ.ศ. 2556-2559 ฝ่ายบริการวิชาการแก่สังคม ได้ทำงานยุทธศาสตร์ที่ 6 ในการเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และบริการวิชาการชั้นนำทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย จึงเกิดเป็นโครงการบริการวิชาการใน 6 กรอบหัวข้อหลักที่ก่อเกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมผ่านกระบวนการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างเหมาะสมและยั่งยืน ดังนี้

- 1) โครงการพัฒนาทักษะวิชาชีพในชุมชนและท้องถิ่น
- 2) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- 3) โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน
- 4) โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์
- 5) โครงการถ่ายทอดบริการวิชาการหรือวิชาชีพ เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่ประชาคมอาเซียน
- 6) โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเพิ่มองค์ความรู้

นอกจากนี้ปี พ.ศ. 2560-2561 ได้ดำเนินงานบริการวิชาการของกระทรวงศึกษาธิการ ตาม ประเด็นหัวข้อ 7 ประเด็น เพื่อการพัฒนา เผยแพร่ความรู้ ฝึกทักษะวิชาชีพแก่โรงเรียน สถานศึกษา ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น หรือสังคม ดังนี้

- 1.1 การปลูกฝังระเบียบวินัยให้กับนักเรียน/ นักศึกษา
- 1.2 สิ่งแวดล้อม/ธนาการขยะ
- 1.3 ยาเสพติด
- 1.4 การจัดกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้
- 1.5 การให้นักศึกษาได้ฝึกคิด/ วิเคราะห์
- 1.6 การปลูกป่า
- 1.7 อื่นๆ (โครงการองค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น)

ปี พ.ศ. 2562 ฝ่ายบริการวิชาการแก่สังคม สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาได้จัดทำโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชน ในท้องถิ่น โดยมีหน่วยงานในการทำงานพัฒนาครัวเรือน 110 ครัวเรือนที่มีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 30 ของครัวเรือนที่มีรายได้น้อยเป็นฐานสำคัญ การทำงานพัฒนาสังคม ชุมชนท้องถิ่น แบบรัฐราษฎร์ปัดย์ ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมต้องเปลี่ยนวิธีคิดเป็นพระมิตหัวกลับ รดน้ำที่โคนต้น เรียนรู้พัฒนา ร่วมกัน พัฒนาตามถิ่นตามศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น ทำงานแบบกัดติด ทำงานแบบต่อเนื่อง 3 ปี และแนวคิดที่น่าสนใจ อีกแนวคิดหนึ่งถึงจะพบว่ายั่งยืน คือ แนวคิดทำงานแบบเรือ 3 ลำ จะสามารถทำงานพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ยั่งยืน

คำถามท้ายบท

จงตอบคำถามทุกข้อให้ถูกต้องสมบูรณ์อย่างมีเหตุมีผล ดังต่อไปนี้

- 1) จงอธิบายคำว่า “รัฐธำธิปัตย์” มาพอสังเขป?
- 2) คำว่า “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” มีความหมายว่าอย่างไร?
- 3) โครงการสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นของหน่วยงานรัฐที่เป็นกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย มีโครงการใดที่โดดเด่น อธิบายให้ชัดเจน?
- 4) โครงการที่จับต้องได้ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย วัตถุประสงค์ได้จริงตามความรู้สึกที่เป็นจริงของชาวบ้าน นักศึกษาคิดว่า เป็นโครงการอะไร? ให้เหตุผล?
- 5) มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นหน่วยงานทางการศึกษาระดับสูงมีโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งมีบริการวิชาการแก่สังคม สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา รับผิดชอบ ให้นักศึกษาอธิบายองค์ความรู้ของสาขาวิชาการจัดการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมจะนำไปบูรณาการได้กับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างไร? ให้เกิดประโยชน์กับชาวบ้านชุมชนเมือง และชุมชนชนบทมากที่สุด?
- 6) แนวคิดการทำงานแบบเรือ 3 ลำ เป็นแนวคิดที่ดีมาก จงอธิบายวิธีการทำงานให้ละเอียด?
- 7) จงอธิบายแนวคิดการทำงานแบบ “วิธีคิดเป็นพระมิตหัวกลับ รดน้ำที่โคนต้น เรียนรู้พัฒนาร่วมกัน” ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง?
- 8) จงอธิบายแนวคิดการทำงานแบบ “พัฒนาตามถิ่นตามศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น ทำงานแบบกัดติด ทำงานแบบต่อเนื่อง 3 ปี” ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้?
- 9) นักศึกษาเข้าใจคำว่า “เรียนรู้ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” อย่างไร?
- 10) จงอธิบายกระบวนการแก้ปัญหาเศรษฐกิจฐานรากด้วยองค์ความรู้ที่บูรณาการแนวคิดของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด ให้ละเอียด?

เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงทั่วไป

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม. (2555). **แนวทางการดำเนินงาน “กองทุนแม่ของแผ่นดิน”**. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานนโยบายและยุทธศาสตร์ กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน.
- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2561). **คู่มือบริหารโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี**. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน.
- _____. (2562). **นักรดตลาดรุ่นใหม่เพื่อชุมชนและพอเพียง 3 ชั้น**. เป็นหัวข้อการประชุม Morning Brief ครั้งที่ 22/2562 วันจันทร์ที่ 21 ตุลาคม 2562 เวลา 08.00 น. ณ ห้องประชุม 3001 ชั้น 3 กรมการพัฒนาชุมชน.
- กองนโยบายและแผน สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2561). **คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน 2018**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2559). **แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560 – 2564**. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน.
- จุฬารัตน์ โสตาศรี. (2555). **รัฐ/ประชาธิปไตย/อธิปไตย/รัฐอธิปไตย ในบทความทางวิชาการ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: กรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- ที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ (ทปอ.มรภ.). (2562). **ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) (ฉบับปรับปรุง 11 ตุลาคม 2561)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2561). **คู่มือบริการวิชาการแก่สังคม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2562). **รายงานผลการดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่นภายใต้ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ฝ่ายแผนงานและประกันคุณภาพ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2561). **Self-Assessment Report: SSRU 2560**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ฝ่ายเลขานุการ คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ. (2561). **แผนปฏิบัติการขับเคลื่อน โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ปี 2562 – 2565**. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน.

พจนานุกรมศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2552). **รัฐอธิปไตย (sovereignty)**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ราชกิจจานุเบกษา. (2547). **พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ**, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 23 ก, 14 มิถุนายน 2547.

สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2559). **แผนยุทธศาสตร์กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2560 – 2564**. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (เอกสารเผยแพร่).

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2562). **คำสั่งลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี โดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แกลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2560). **แนวทางการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: สไตส์ครีเอทีฟเฮ้าส์.

_____. (2561). **แนวทางการสร้างสัมมาชีพชุมชน ปี ๒๕๖๒**. กรุงเทพฯ: พีทีเอส เพรส.

สุขุม นวลสกุล และ โกศล โรจนพันธ์. (2539). **ทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณและสมัยกลาง**, ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). **เอกสารทางวิชาการประกอบการประชุมเสวนาเรื่อง รัฐอธิปไตย เอื้อประโยชน์รัฐประหารหรือทำลายระบบนิติธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

แผนบริหารการสอนบทที่ 5

ประชารัฐพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในสังคมไทยนิยม

หัวเรื่อง

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน
2. เศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ
3. ไทยนิยม
4. ไทยแลนด์ 4.0
5. บทสรุป

ความคิดรวบยอด

“ประชารัฐพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในสังคมไทยนิยม” เป็นการเริ่มต้นแนวคิดด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงในการพัฒนาสังคมไทย เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี นโยบายรัฐใหม่ ๆ ที่ถือว่าเป็น “ทางเลือกใหม่” ในการพัฒนาประเทศด้วยวิธิตัดแบบรัฐธรรมนูญปีด้วยเช่นกัน โดยมีแนวคิดใหม่ ๆ คือ ประเทศไทย 4.0 หรือ ไทยแลนด์ 4.0 เศรษฐกิจฐานราก ประชากร และไทยนิยม เป็นแนวคิดที่ต้องพัฒนาด้วยระยะเวลาที่ยาวนานโดยพัฒนาที่คน ให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสติปัญญาที่สร้างสรรค์นำไปสู่การพัฒนาสังคมชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. สามารถอธิบายความหมายและองค์ประกอบของคำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ได้อย่างชัดเจน
2. สามารถเข้าใจ และอธิบายประเด็นประชารัฐพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
3. สามารถวิเคราะห์นโยบายใหม่ที่เป็นทางเลือกในการพัฒนาประเทศไทยปัจจุบัน ไทยนิยม ไทยแลนด์ 4.0 เป็นต้น
4. สามารถอธิบายและวิเคราะห์คำว่า มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนได้อย่างชัดเจน
5. สามารถออกแบบทางเลือกใหม่ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นได้

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. การบรรยายเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชากร เศรษฐกิจฐานราก ไทยนิยม ไทยแลนด์ 4.0
2. ตอบปัญหา ถาม/ตอบโดยวาจา

3. อภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน
4. ศึกษาเอกสารประกอบการสอนประจำบท
5. อธิบายสรุปเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญ
6. มอบหมายรายงาน
7. ทำแบบคำถามท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอนประจำบท
2. การนำเสนอด้วยคอมพิวเตอร์ (Power point presentation)
3. ภาพหลักคำสอนต่าง ๆ
4. แบบคำถามท้ายบท
5. ใบงานที่เกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาธิปไตย เศรษฐกิจฐานราก ไทย

นิยม ไทยแลนด์ 4.0

การวัดผลและประเมินผล

1. สังเกตระหว่างการบรรยาย
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนและการถาม/ตอบ
3. สังเกตการร่วมทำกิจกรรมในชั้นเรียน
4. ถามตอบเพื่อทบทวนความรู้ในชั้นเรียน
5. ตรวจสอบแบบคำถามท้ายบท
6. สอบวัดความรู้ความสามารถ (เก็บคะแนน 10 คะแนน ใช้เวลา 1 ชั่วโมง)

บทที่ 5

ประชารัฐพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในสังคมไทยนิยม

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐเป็น “ทางเลือกใหม่” ซึ่งคำเหล่านี้เกิดขึ้นในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาและใช้กันในโครงการรัฐอย่างกว้างขวาง ซึ่งในบทนี้จะเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาสังคมไทยในแนวคิดประชารัฐ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดการพัฒนาสังคมไทยแลนด์ 4.0 นโยบายไทยนิยม ซึ่งสังคมไทยในปัจจุบันอยู่ภายใต้แนวคิดเหล่านี้โดยมียุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ระยะเวลา 5 ปี และยังมีแผนยุทธศาสตร์ของหน่วยงานภาครัฐที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติไปด้วย อย่างไรก็ตามนโยบายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของรัฐบาลปัจจุบันจำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจ แม้ไม่ใช่ในนโยบายที่ประชาชนชอบ และไม่คุ้นชิน จำต้องไม่ได้นึก เอื้อผลประโยชน์ให้กันและกัน ซึ่งแตกต่างจากรัฐบาลยุคที่คนรู้จัก 30 บาท รักษาทุกโรค กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง หรือชาวบ้านเรียกว่า “กองทุนเงินล้าน” ผลิตภัณฑ์ OTOP แต่อย่างไรก็ตามต้องเรียนรู้วิถีคิด วิถีทำงานแบบรัฐบาลผสมระหว่างทหารและนักธุรกิจ ว่ามีนโยบายในการพัฒนาประเทศอย่างไร เมื่อคิดเขียน ทำแล้วย่อมถือเป็นร่องรอยของหลักคิดในการพัฒนาประเทศ หลักคิด หลักการ นโยบายเหล่านี้ไม่ยั่งยืนกับประชาชนซึ่งแตกต่างอย่างยิ่งกับวิถีคิด หลักการทรงงาน และรูปแบบการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่พระองค์ทรงสร้างเครื่องมือทำลาย “ความยากจน” พรารถนาให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีชีวิตแบบพอเพียง มองระบบเศรษฐกิจของประเทศแบบ “เศรษฐกิจพอเพียง” จนกลายเป็นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่อยู่ในวิถีชีวิตจริงของประชาชน นับเป็นการพัฒนาสังคมแบบไทยนิยม มิใช่เป็นเพียงแค่ชื่อที่รัฐบาลนำไปใช้เป็นนโยบายไทยนิยมของการบริหารประเทศที่สร้างคนรวยแยกคนจนอย่างสิ้นเชิง ซึ่งเห็นจากวิกฤตโรคระบาด COVID-19 ในปัจจุบันนี้เอง ในบทนี้จึงหยิบนโยบายสำคัญของรัฐบาลที่ใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและเป็นนโยบายใหม่หรือแนวคิดใหม่ หรือ “ทางเลือกใหม่” ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2) เศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ
- 3) ไทยนิยม
- 4) ไทยแลนด์ 4.0

ดังมีรายละเอียดสำคัญ ดังนี้

5.1 การมีส่วนร่วมของประชาชน

การพัฒนาใด ๆ ที่ต้องการให้เกิดผลสำเร็จอย่างแท้จริงต้องอาศัยวิถีคิด ทำ และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดขึ้นกับนโยบาย กิจกรรม การพัฒนานั้น ๆ เพราะ 1 ในหลักการทรงงานที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ใช้คือ “การมีส่วนร่วม” (Participation) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 18) ดังมีใจความสำคัญในหลักทรงงานว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักประชาธิปไตย จึงทรงนำ“ประชาธิปไตย” มาใช้ในการบริหารเพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับ ได้มาร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนหรือความต้องการของสาธารณชน ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำให้กว้างขวางหนักแน่น รู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาดเพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาดนั้นแท้จริงคือการระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลายมาอำนวยความสะดวกปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง...”

ชี้ให้เห็นว่า พระองค์ทรงให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมฟัง ร่วมคิด ร่วมระดมสติปัญญา ร่วมวางแผน ร่วมทำงานต่อเนื่องให้สำเร็จ ต้องฟังให้มากเพื่อเปิดพื้นที่ให้คนในท้องถิ่นได้แสดงความคิดเห็น ความต้องการอย่างแท้จริง จึงจะแก้ปัญหาดตรงเป้าหมายให้ลดความทุกข์ยากของประชาชนได้อย่างแม่นยำ

นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังมีนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ศึกษาไว้และในแนวคิดไว้ผู้เขียนได้รวบรวมเป็นการทบทวนวรรณกรรมในการเขียนงานวิจัยในบทที่ 2 ไว้จำแนกไว้อย่างมีระบบ จึงหยิบยกทั้งหมดมาให้ได้ศึกษาอย่างละเอียดดังต่อไปนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 7-20; 2561: 16-29)

5.1.1 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

“การมีส่วนร่วม (Participation)” นับเป็นการกระทำที่สะท้อนพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดจากการกระทำหลาย ๆ คนโดยมีเป้าหมายเดียวกัน ทำในสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งส่งผลในทางที่ดีขึ้น เจริญขึ้น พัฒนาขึ้นทั้งในระดับตนเอง ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่นและระดับชาติ นับเป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนความเป็นประชาธิปไตยด้วย เป็นกลไกของการขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศด้วย ยิ่งประเทศที่พัฒนาแล้วจะเห็นว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนยิ่งสูงขึ้น อนึ่งครั้งประเทศ

ไต่ต้องการให้มีความเจริญขึ้นย่อมต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นด้วย ซึ่งประเทศไทยเป็นอีกหนึ่งประเทศในหลาย ๆ ประเทศที่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เห็นได้จากการระบุงการมีส่วนร่วมของประชาชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่กำหนดไว้ในมาตรา 87 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ

3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลาย หรือรูปแบบอื่น

4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

5) ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม (ราชกิจจานุเบกษา, 2550: 28) ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรา 87 นี้ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกันด้วย นอกจากนี้รัฐธรรมนูญได้ให้สิทธิของชุมชนในการบริหารจัดการดูแลสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนด้วยตนเองเพื่อให้ตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง โดยได้ตราไว้ในมาตรา 66 และมาตรา 67 กล่าวคือ มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ส่วนมาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม การดำเนินโครงการหรือ

กิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษา และประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง (ราชกิจจานุเบกษา, 2550: 18-19) สะท้อนให้ทุกภาคส่วนได้เห็นถึงความสำคัญของคำว่า **“การมีส่วนร่วมของประชาชน”** ว่าประเทศ คนในประเทศ องค์กรต่าง ๆ ของประเทศจำเป็นต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม จนถึงขนาดที่ประเทศไทยได้ระบุในรัฐธรรมนูญของไทยไว้อย่างชัดเจน ไม่ต่างจากวิธีการปกครองที่สะท้อนคำว่า **“การมีส่วนร่วม”** เป็นคำที่สะท้อนความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด และมักสะท้อนความสำเร็จในการพัฒนามิติทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี หรือกระทั่งนโยบายที่เป็นไทยแลนด์ 4.0 ยังต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย จึงทำให้นักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาและนิยามการมีส่วนร่วมไว้อย่างหลากหลายดังนี้

5.1.2 นิยาม **“การมีส่วนร่วม”**

“การมีส่วนร่วม” เป็นวลีที่สะท้อนพฤติกรรมรวมกลุ่ม ช่วยกันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการพัฒนาไม่ว่าระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่น ถือว่าการมีส่วนร่วมถูกกำหนดให้มีผลต่อการพัฒนาของพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์แบบ รวมถึงยังนับว่าเป็นแนวคิดที่เปิดกว้างในการศึกษาไว้อย่างมากมาย ทั้งการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตัวเอง เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันกับประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง (Erwin W., 1976: 138) ยังคงสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมในการพบปะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม (Reeder W.W., 1974: 39) แนวคิดที่สำคัญของการมีส่วนร่วมครั้งพิจารณาการมีส่วนร่วมการพัฒนาที่กล่าวถึงนิยามและองค์ประกอบไว้ว่า การมีส่วนร่วมต้องพิจารณา 3 มิติ ได้แก่ ลักษณะการมีส่วนร่วมพิจารณาจาก 4 องค์ประกอบได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ

(4) การมีส่วนร่วมประเมิณผล ยังได้สะท้อนผู้ที่ควรมีส่วนร่วมประกอบด้วย (1) ประชาชนในท้องถิ่น (2) ผู้นำท้องถิ่น (3) บุคลากรของรัฐบาล และ (4) บุคลากรชาวต่างชาติที่ทำงานในท้องถิ่น นอกจากนี้ต้องอธิบายรวมถึงพฤติกรรมการเข้าไปมีส่วนร่วมได้ทำอย่างไรบ้าง ได้แก่ (1) การริเริ่มการมีส่วนร่วมมาจากด้านบนหรือด้านล่าง (2) การจูงใจในการเข้าร่วมมีความสมัครใจหรือบีบบังคับ (3) โครงสร้าง (4) ช่องทางของการมีส่วนร่วม เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ โดยตรงหรือทางอ้อม ควรให้ความสำคัญกับ 5) ระยะเวลาและ (6) ขอบเขตการมีส่วนร่วม แบบต่อเนื่องและไม่ว่าจะเป็นการขยายไปในช่วงกว้างหรือแคบ ๆ (7) การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Cohen, J. & Uphoff, N., 1980) นั้นหมายความว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในชุมชนทั้งหมดได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการพัฒนาเพื่อเป็นการร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมลงทุนลงแรง (อรพินท์ ส孚โชคชัย, 2538: 2) แล้วพิจารณาการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจของประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่ง ซึ่งเป็นโครงการสาธารณะต่าง ๆ รวมถึงการเกิดให้ประชาชนมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาทางสุขภาพ มีความรับผิดชอบ ในการสำรวจตรวจสอบความจำเป็นเรื่องสุขภาพอนามัย การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนะแนวทางแก้ไขใหม่ ๆ (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2533: 19-20) นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านที่ร่วมสะท้อนความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจะต้องเป็นการมีส่วนร่วมชนิดที่ประชาชนเป็นตัวตั้งคือเจ้าของโครงการ ส่วนบุคคลภายนอกเป็นฝ่ายสนับสนุน ชาวบ้านเป็นผู้วางแผนดำเนินตามรูปแบบ และวิธีการที่ชาวบ้านคุ้นเคย ตัดสินใจเมื่อต้องการทางเลือกแบบต่างๆ ในการแก้ปัญหา ภูมิรู้ ภูมิปัญญา และภูมิธรรมรวมทั้งด้านตัวบุคคลในการระดมความคิดในการแก้ปัญหา ต้องมาจากชุมชนเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งเป็นผู้แก้ไขข้อผิดพลาดหรือความขัดแย้งอันอาจเกิดขึ้นตามวิธีการของตัวเองด้วย (กาญจนา แก้วเทพ, 2538: 99) ยังหมายรวมการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบทั้งตัวประชาชนเอง (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2536: 20) โดยที่กระบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง หรือดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจมติชน ไม่ว่าจะผ่านทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินงานกัน เพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน (ดิเรก ฤกษ์ห่วย, 2524: 71) นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการทำงานร่วมของชุมชนโดยการที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการกระทำบางสิ่งบางอย่างร่วมกับคณะกรรมการของชุมชน

ทั้งในเรื่องของการแสดงความคิดเห็นในการดำเนินงาน การค้นหาสาเหตุปัญหา การร่วมกันวางแผน การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ การติดตามประเมินผล และการร่วมรับผิดชอบซึ่งการกระทำทุกอย่างมักสะท้อนเป้าหมายสำคัญคือความต้องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดความสันติขึ้นในชุมชน (ภุสสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2552: 11) สิ่งสำคัญที่สุดเมื่อกล่าวถึงคำว่าความร่วมมือ จึงกล่าวถึงการมีส่วนร่วมที่เป็นกระบวนการเชื่อมต่อกิจกรรมที่สอดคล้องประสานกันอย่างลงตัวของตัวกิจกรรม ของประชาชน ของชุมชน โดยเริ่มแต่กระบวนการร่วมรับรู้ เข้าใจ ร่วมคิดวิเคราะห์ สังคมเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจหาทางแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง ร่วมลงมือทำปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมทำ จนก่อให้เกิดความเข้มแข็ง หรือการเปลี่ยนแปลงทางหนึ่งทางใดได้ ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นเป็นพลังบางอย่างที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนงานได้ให้สำเร็จสมบูรณ์ (ภุสสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2559: 10) นอกจากนี้ในมิติการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นได้ถูกอธิบายไว้โดย อรทัย ก๊กผล (2552: 17-19) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่นเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง โดยตั้งแต่เริ่มต้นไปจนจบสิ้น กล่าวคือเร่ตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเอง ร่วมคิดด้วยกัน ร่วมกันวางแผนดำเนินงาน ร่วมดำเนินงาน ร่วมกันติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ภายใต้เงื่อนไขความเต็มใจและความตั้งใจ ความเสมอภาคและขีดความสามารถของแต่ละบุคคล และเสรีภาพในการตัดสินใจ

ทั้งนี้ในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบบานข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยจึงสรุปนิยามจากนักวิชาการ นักวิจัยทั้งในและนอกประเทศ พบว่า การมีส่วนร่วมหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำเดียวกันที่มีความหมายถึง พฤติการณ์ของบุคคลในการรวมตัวกันกระทำกิจกรรมที่มีเป้าหมายร่วมกันทำจึงสำเร็จโดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการเชื่อมต่อกิจกรรมที่เกิดการร่วมรับรู้ เข้าใจ ร่วมคิดวิเคราะห์ สังคมเคราะห์ ร่วมวางแผน ออกแบบแนวทางกิจกรรม ผู้รับผิดชอบ ร่วมตัดสินใจหาทางแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง ร่วมลงมือทำปฏิบัติ ลงทุนทั้งเวลา สถานที่ บุคคล ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมมือ นอกจากนี้ต้องร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันทำเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทุกคนที่มาร่วมต่างมีบทบาทหน้าที่ทำงานให้เกิดความต่อเนื่องจนเป็นพลังกลุ่ม พลังชุมชน พลังประชาชนบางอย่างก่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานได้ให้สำเร็จสมบูรณ์ (ภุสสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2560: 15) ในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมี

ส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัด ยากจนชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยจึงสรุปนิยามว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการเป็นขั้นตอนของพฤติกรรมเชิงสังคมของมนุษย์ที่ต้องการทำงานด้วยกัน ช่วยเหลืองานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยเริ่มทำตั้งแต่การรับรู้ ความเข้าใจที่ตรงกัน การคิด วิเคราะห์ ออกแบบ วางแผน ลงมือทำ รับผิดชอบร่วมกัน รับผลประโยชน์ ติดตาม ประเมินผล แก้ไข ร่วมมือร่วมใจกันทำงานให้บรรลุเป้าหมายภายใต้ความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน สามารถนำทางไปสู่ ความสำเร็จในเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และสามารถแก้ไขความเหลื่อมล้ำได้ถ้าเราใช้ การมีส่วนร่วมของประชาชนให้ร่วมรับผลอย่างเท่าเทียมกัน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 20)

5.1.3 กระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วม

กระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องรู้และเข้าใจให้ ถ่องแท้เพื่อผลลัพธ์ในการวิเคราะห์เป็นไปอย่างถูกต้อง โดยกระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมมี โครงสร้างพื้นฐานจำแนกเป็น 3 มิติได้แก่ (Cohen, J. & Uphoff, N., 1977: 7-26)

มิติที่ 1 การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับเรื่องอะไร (What participation are we concerned with?) หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วม (kinds of participation) ซึ่งทั้งสอง กล่าวว่ามี 4 ลักษณะ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (participation in decision making)
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (participation in implementation)
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (participation in benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (participation in evaluation)

มิติที่ 2 การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับใคร (Whose participation are we concerned with?) ซึ่งคำที่ใช้นี้มีความหมายกว้างคำหนึ่ง คือ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” (popular participation) และยังได้จำแนกเป็นกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยจำแนกออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

1. ผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น (local residents or local people)
2. ผู้นำท้องถิ่น (local leaders)
3. เจ้าหน้าที่ของรัฐ (government personnel)
4. คนต่างชาติ (foreign personnel)

คุณลักษณะของบุคคลทั้ง 4 กลุ่ม ที่ควรพิจารณาอย่างชัดเจน คือ เพศ, อายุ, สถานภาพของครอบครัว, การศึกษา, การแบ่งกลุ่มในสังคม ได้แก่ กลุ่มชนชาติ เผ่า เชื้อชาติ ศาสนาที่นับถือ ชั้นวรรณะ ภาษาที่ใช้ แหล่งกำเนิด และอื่น ๆ อาชีพ, รายได้, ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน, ระยะทางของที่พักกับที่ตั้งของโครงการความร่วมมือ, สถานภาพของการถือครองที่ดิน, สถานภาพของการได้รับจ้างงาน (เช่น ทำงานเต็มเวลาหรือไม่เต็มเวลา)

มิติที่ 3 การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้อย่างไร (How is participation occurring within the project?) ในมิตินี้มีประเด็นที่ควรพิจารณาที่สำคัญอยู่ 4 ประเด็นดังนี้

1) พื้นฐานของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับแรงที่กระทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมาจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง และแรงที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมาจากที่ใด

2) รูปแบบของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับรูปแบบขององค์กร และการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม

3) ขอบเขตของการมีส่วนร่วม พิจารณาเกี่ยวกับระยะเวลาที่เข้ามามีส่วนร่วม และช่วงของกิจกรรม

4) ประสิทธิผลของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับการให้อำนาจแก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์ของคุณลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

นอกจาก 3 มิติ ของการมีส่วนร่วมนี้แล้วยังต้องมีการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมถึงความเป็นจริงของเงื่อนไขต่าง ๆ ซึ่งจำแนกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ (Cohen, J. & Uphoff, N., 1977: 122-138, 144-158)

1) คุณลักษณะของโครงการที่กระทบต่อการมีส่วนร่วม (effects of project characteristics on participation) ได้แก่ ผลกระทบของสิ่งนำเข้าสู่โครงการ (entry effects) ได้แก่ ความซับซ้อนของเทคโนโลยีที่ใช้ในโครงการ และทรัพยากรที่ต้องการของโครงการ เป็นต้น

1.2 ผลกระทบที่เป็นประโยชน์จากโครงการ (benefits effects) ได้แก่ ผลประโยชน์ที่สามารถสัมผัสได้หรือผลประโยชน์ที่มีตัวตนให้สัมผัสได้ (tangibility), ความเป็นไปได้ของผลประโยชน์ที่จะได้รับ (probability), ผลประโยชน์ที่ได้รับทันที (immediacy), การกระจายผลประโยชน์ (distribution)

1.3 ผลกระทบของการออกแบบ (design effects) ได้แก่ การเชื่อมโยงโครงการ (programme linkages), ความยืดหยุ่นของโครงการ (programme flexibility), ความสามารถในการ

การเข้าถึงได้ในแง่บริหาร (administrative accessibility) และความครอบคลุมในแง่บริหาร (administrative coverage)

2) ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมต่อกิจกรรมการมีส่วนร่วม (task environment) ได้แก่ ปัจจัยด้านกายภาพและชีวภาพ (physical and biological factors) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (economic factors) ปัจจัยด้านการเมือง (political factors) ปัจจัยด้านสังคม (social factors) ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (cultural factors) และปัจจัยด้านประวัติความเป็นมา (historical factors)

นอกจากนี้มีมิติทั้ง 3 ประการดังกล่าวข้างต้นพบว่า การมีส่วนร่วมจะต้องมีลักษณะ 5 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนการพัฒนา การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินงานการพัฒนา การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา และการมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผล (ทศพล กฤตยพิสิฐ, 2538: 13) จากข้อมูลกระบวนการวิเคราะห์ การมีส่วนร่วมดังกล่าวมา ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2559: 12-13) ได้สรุปไว้ว่า กระบวนการวิเคราะห์ การมีส่วนร่วม หากพิจารณาจากสิ่งที่จะเกิดขึ้น กระบวนการการมีส่วนร่วม มี 2 รูปแบบดังนี้

1) การมีส่วนร่วมเชิงรุก หมายความว่า การมีส่วนร่วมที่ผู้ประสงค์ต้องการสิ่งหนึ่งใดให้เกิดขึ้นจากความสำนึก จึงต้องรุกเข้าหากลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกิดขึ้น ภายใต้งื่อนใจ เรื่องอะไร วิธีการอย่างไร ใครผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการมีส่วนร่วมครั้งนี้ และผลจะเกิดขึ้นกับใครบ้าง ส่วนมากจะเป็นหน่วยงานเอกชน ธุรกิจ รัฐวิสาหกิจ

2) การมีส่วนร่วมเชิงรับแบบรอคอย หมายความว่า การมีส่วนร่วมที่รอให้กลุ่มเป้าหมายมากใช้บริการหรือเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ช้าและไม่เกิดขึ้นจากความต้องการที่เป็นจริงแต่เกิดจากความจำยอมและจำเป็นของกลุ่มเป้าหมายที่มามีส่วนร่วม เช่น ต้องเป็นไปตามกฎหมาย ต้องการอำนาจทางราชการช่วยเหลือในชีวิตประจำวัน ส่วนมากจะเป็นหน่วยงานราชการที่มักทำงานแบบเข้าขามเย็นขาม

ชี้ให้เห็นว่าการวิเคราะห์กระบวนการการมีส่วนร่วม จึงต้องเริ่มที่ การมีความต้องการ(เรื่อง) ที่ตรงกัน กำหนดบทบาทโครงสร้างหน้าที่ที่ทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบ (ประชาพิจารณ์) สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลโดยตรง มีกระบวนการร่วมมือ ร่วมทำ ร่วมใจกัน ร่วมรับสิ่งที่จะเกิดขึ้น ทั้งดีและไม่ดีร่วมกัน และร่วมกันผ่าทางตันร่วมกัน

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบน้ำท่วมและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยจึงสรุปกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมเกิดจากการได้รับ

ผลกระทบที่เกิดกับตัวเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมประเทศทั้งทางดีและไม่ดี จนต้องการเข้ามามีบทบาทร่วมในการพัฒนาสิ่งดีให้ดีขึ้น และสิ่งไม่ดีให้แก้ปัญหาไป การมีส่วนร่วมจึงเป็นบทบาทหน้าที่ของทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบนั้น ๆ หมายความว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาตนเองซึ่งหากปัญหาวางกว้างต้องเป็นภาคประชาชน เอกชน และรัฐ จะขาดภาคหนึ่งใดไม่ได้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 18) ในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนในภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยจึงสรุปกระบวนการมีส่วนร่วมมี 5 กระบวนการสำคัญ ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 23)

- 1) ขั้นแรกเริ่มเร้าการมีส่วนร่วม
- 2) ขั้นที่สอง ออกแบบกำหนดผู้มีส่วนร่วม
- 3) ขั้นที่สามลงมือทำงานร่วมกัน
- 4) ขั้นที่สี่รับผลของการมีส่วนร่วม
- 5) ขั้นสุดท้ายสรุปผล ประเมินผลและใช้ประโยชน์กับการมีส่วนร่วม

5.1.4 รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วม

คำว่า “รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน” มีนักวิชาการได้ให้ลักษณะที่สำคัญไว้แตกต่างกันแต่มีอยู่ 6 ระดับ ที่น่าสนใจ ดังนี้ (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2545: 57-62)

1) ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ หมายถึง รัฐได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชน เมื่อรัฐมีความคิดริเริ่มหรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน หรือให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการที่มอบให้แก่ประชาชนนั้น นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

2) ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น หมายถึง เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้วประชาชนก็จะร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความจำเป็นและความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นพร้อมร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อหน่วยงานเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม หรือหน่วยงาน หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจนำไปใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

3) ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ หมายถึง ร่วมพิจารณาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรม การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่จะตั้งโครงการ

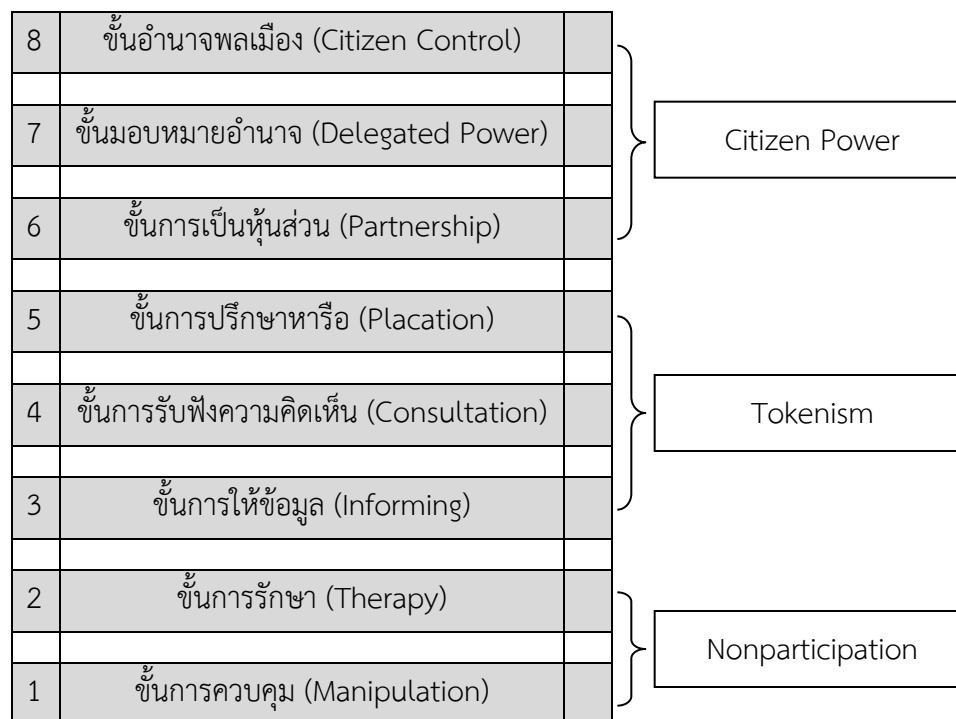
ควรจะมีส่วนร่วมพิจารณาหรือปฏิเสธไม่ให้โครงการตั้งในพื้นที่หากเห็นว่ามาตรการที่จะใช้ในการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบไม่ชัดเจนและไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบด้วย

4) ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ หมายถึง ร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานหรือร่วมปฏิบัติงานเอง ในระดับการมีส่วนร่วมนี้อาจจะทำได้ในทุกประเภทของโครงการเช่น หากเป็นโครงการที่จำเป็นต้องใช้ผู้มีความรู้เฉพาะด้านผู้ชำนาญการหรือเทคโนโลยีขั้นสูงแล้ว บางครั้งเป็นความยุ่งยากที่จะให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมปฏิบัติงานได้แต่หากเป็นโครงการหรือกิจกรรมระดับท้องถิ่น เช่น การจัดการป่า ลุ่มน้ำหรือทรัพยากรอื่นที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ ชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นก็เข้าร่วมดำเนินการได้ หรือเป็นการร่วมดำเนินการด้วยการลงทุน ถือหุ้นก็ย่อมถือว่ามีร่วมดำเนินการได้

5) ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล หมายถึง การร่วมตรวจสอบ และติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้วได้นำมาตรการลดผลกระทบมาใช้หรือไม่ มีการใช้ระบบการติดตามตรวจสอบเพื่อป้องกันปัญหาเกิดขึ้นหรือไม่การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เพราะประชาชนจะทำหน้าที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัย (Watch dog) การดำเนินงานโครงการเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาได้ทัน่วงทีก่อนที่จะมีผลร้ายเกิดขึ้น

6) ระดับที่ 6 ร่วมรับผล หมายถึง การดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว ย่อมได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบทั้งต่อประชาชนและต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่ประชาชนหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องรับเอาผลที่เกิดขึ้นมานั้น

นอกจากนี้ตัวแบบระดับการมีส่วนร่วมที่น่าสนใจเกี่ยวข้องกับประชาชนและท้องถิ่น คือ ตัวแบบขั้นบันไดการมีส่วนร่วมของพลเมืองของ Arnstein (1969: 216-224 อ้างถึงใน อรทัย ก๊กผล, 2552: 20) ได้อธิบายตัวแบบไว้ 8 ขั้นบันได ได้แก่ 1) ขั้นการควบคุม (Manipulation) 2) ขั้นการรักษา (Therapy) 3) ขั้นการให้ข้อมูล (Informing) 4) ขั้นการรับฟังความคิดเห็น (Consultation) 5) ขั้นการปรึกษาหารือ (Placation) 6) ขั้นการเป็นหุ้นส่วน (Partnership) 7) ขั้นมอบหมายอำนาจ (Delegated Power) และ 8) ขั้นอำนาจพลเมือง (Citizen Control) ดังภาพที่ 5.1

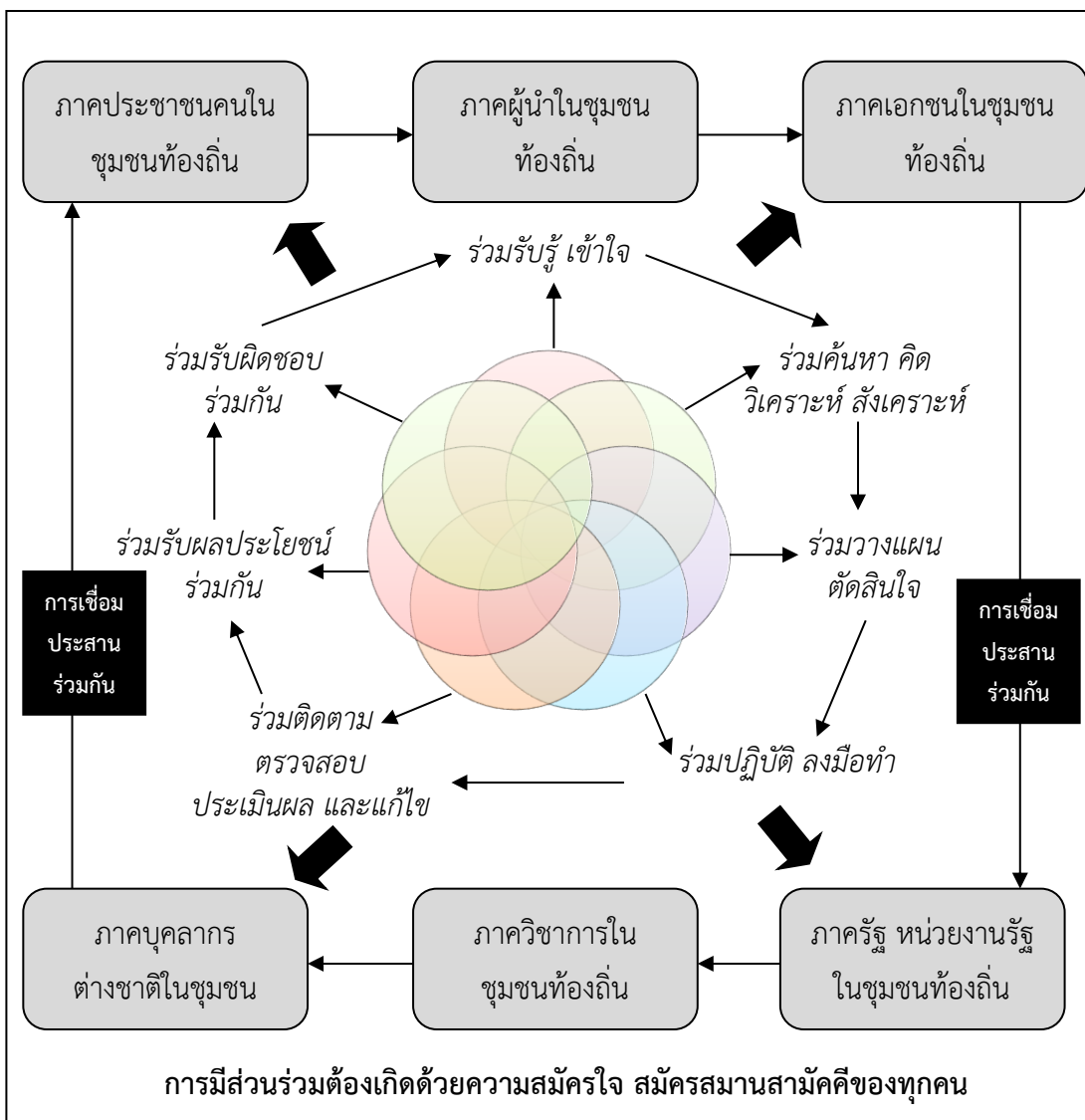

ภาพที่ 5.1 ขั้นบันไดการมีส่วนร่วมของพลเมือง (Ladder of Citizen Participation)

ตามตัวแบบ Arnstein (1969)

ที่มา: Arnstein (1969: 216-224 อ้างถึงใน อรทัย ก๊กผล, 2552: 21)

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2559: 14-15) ได้สรุปได้ว่า รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วม ในความเป็นจริงรูปแบบการมีส่วนร่วม ก็คือ ทุกคนในพื้นที่เป้าหมายที่มีส่วนได้ส่วนเสียต้องร่วมมือร่วมใจ สอดประสานหรือเชื่อมต่อกันและกัน ส่วนระดับการมีส่วนร่วม หากพูดถึงความสำคัญที่สุด คือ การลงมือทำ สำคัญที่สุด ครั้นให้ระบุถึงระดับนั้นกำหนดได้เป็น 7 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ เข้าใจ (2) ระดับที่ 2 ร่วมค้นหา คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ (3) ระดับที่ 3 ร่วมวางแผน ตัดสินใจ (4) ระดับที่ 4 ร่วมปฏิบัติ ลงมือทำ (5) ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และแก้ไข (6) ระดับที่ 6 ร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน และ (7) ระดับที่ 7 ร่วมรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งมีรูปแบบของการสอดประสานการทำงานที่แยกออกจากกันไม่ได้ ดังภาพที่ 5.2

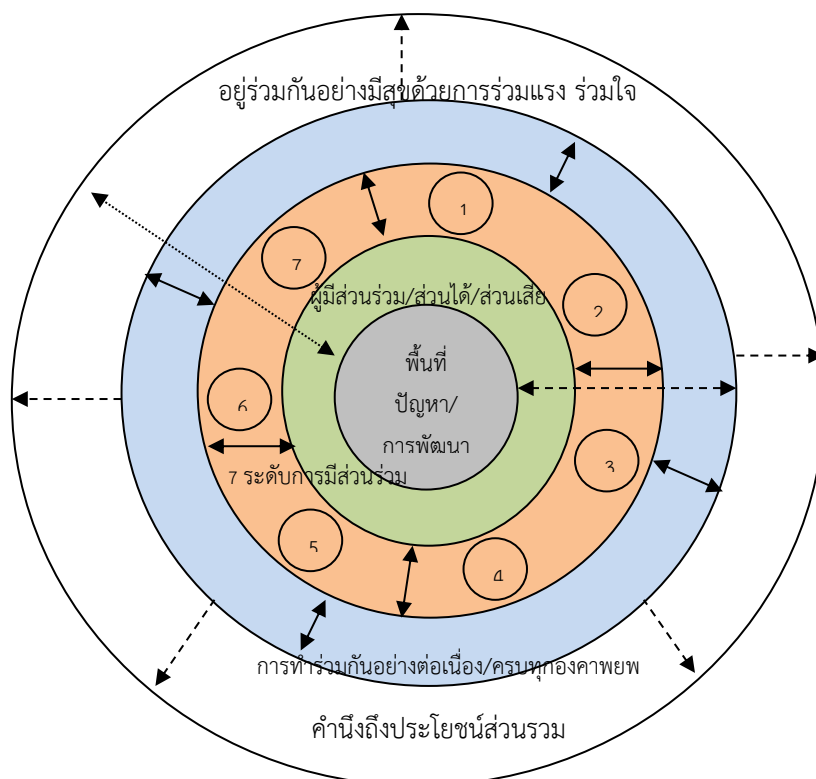

ภาพที่ 5.2 การเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของประชาชน

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2559: 15) (ปรับปรุง พ.ศ. 2561: 26)

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนานาชาติและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยจึงสรุปว่า รูปแบบหรือระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 7 ระดับไม่สามารถแยกจากกันได้โดยเด็ดขาดทุกระดับต้องมีจุดเชื่อมต่อที่เป็นความตั้งใจเดียวกันหรืออุดมการณ์เดียวกันจึงจะสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง ระยะทางของเวลาในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาจะเป็นตัวแปรสำคัญในการทำทุกขั้นตอน ดังนั้นความต่อเนื่องและการบูรณา

การทูกองคาศพผู้ที่ได้รับผลกระทบจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การมีส่วนร่วมเป็นความหวังเดียวที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้จนนำไปสู่แนวทางการพัฒนาสังคมอย่างมีความสุขที่สมดุลงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2560: 21-22) จึงสรุปไว้เป็นภาพที่ 5.3 ความสมดุลงในการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งความสุข

ภาพที่ 5.3 ความสมดุลงในการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งความสุข

ที่มา: ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด (2560: 21-22; 2561: 27)

ดังนั้นในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยจึงสรุปว่า รูปแบบหรือระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 7 ระดับไม่สามารถแยกจากกันได้ทั้งทุกระดับการมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมส่วนเสียกับบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายร่วมกัน (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด (2561: 27-28)

5.1.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ปัจจัยต่าง ๆ ที่สำคัญอันมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดของรีดเดอร์ ได้กำหนดไว้ 11 ประการ ได้แก่ (1) การปฏิบัติตนให้สอดคล้องตามความเชื่อถือพื้นฐาน (2) มาตรฐานคุณค่าของตัวเอง (3) เป้าหมาย (4) ประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา (5) ความคาดหวัง (6) การมองแต่ตัวเอง (7) การบีบบังคับ (8) นิสัยและประเพณี (9) โอกาส (10) ความสามารถ และ (11) การสนับสนุน (Reeder, W.W., 1963: 2) นอกจากนี้ ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2559: 16) ได้อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการขับเคลื่อนการพัฒนาของท้องถิ่น ทั้งด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนั้นงานวิจัยใด ๆ หากเป็นการวิจัยที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นจึงจะประสบความสำเร็จได้ เช่นเดียวกันงานวิจัยนี้ต้องอาศัยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นภาคประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทสำคัญในการร่วมมือกันขับเคลื่อนให้เกิดการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรที่เป็นภูมิสังคมของชุมชนไว้จึงจะสำเร็จได้เช่นเดียวกัน สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม จะสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้รายจ่าย การอบรมเลี้ยงดู(ครอบครัว) ภาวะจิตใจ ระดับคุณธรรมความดี ทักษะคติ การเกื้อกูล(ทำบุญ) จิตสำนึก รวมถึงการปฏิสัมพันธ์

2) ปัจจัยแวดล้อมสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี เช่น การอาศัยอยู่ในชุมชน บทบาทหน้าที่ในชุมชน ฐานะตำแหน่งหน้าที่การงาน อุดมการณ์การเมือง ภาวะเศรษฐกิจ การติดตามข่าวสาร การใช้เทคโนโลยี การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบบานข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยจึงสรุปว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะทำให้กิจกรรมหนึ่งใดสำเร็จได้ต้องประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานบุคคล ปัจจัยทางอารมณ์และจิตใจ ปัจจัยทางการศึกษา ปัจจัยเศรษฐกิจ ปัจจัยสังคมวัฒนธรรม ปัจจัยการเมือง ปัจจัยเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม แต่ปัจจัยหลักที่ส่งผลโดยตรงทั้งหมดคือ การต้องตื่นรนทำมาหากินหรือไม่ว่างที่จะเข้ามาร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันทำงาน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 24) ดังนั้นในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนในภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยจึง

สรุปว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเกี่ยวกับเรื่องของเวลา อาชีพ การศึกษา จำนวนสมาชิกของคนในครอบครัว การมีตำแหน่งสมาชิกทางสังคม กิจกรรมการบริหารพัฒนา การใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ภุสิทธิ์ ภุคำชะโนด, 2561: 28-29)

ผู้เขียนสรุปแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไว้เป็นภาพกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเชิงระบบ (System Model) ดังนี้

ผู้ร่วม	เป้าหมาย	กระบวนการ	ผลผลิต	ผลลัพธ์	ผลกระทบ
ประชาชน ชาวบ้าน	กิจกรรมพัฒนา	ร่วมลงพื้นที่	ปัญหาแท้	1) เพื่อนร่วมงาน ในพื้นที่ (จิตอาสา)	ทำงานเป็น ทีม สามัคคี
กลุ่มอาชีพ		ร่วมรับฟัง	ความต้องการ		
ผู้นำ		ร่วมรับรู้ เข้าใจ	โจทย์ ข้อเท็จจริง	2) ประชาชนทำ ผู้นำร่วมคิด นักวิชาการร่วม	มีอยู่มีกิน มี ความสุข มี รายได้
5 ภาคส่วนประชากรรัฐ		ร่วมค้นหา คิววิเคราะห์ สังเคราะห์	คนทำงานพื้นที่ (ทีม)		
ภูมิปัญญาท้องถิ่น		ร่วมวางแผน ตัดสินใจ	ความรู้ แนวทาง		
ผู้รู้ ปราชญ์		ร่วมปฏิบัติ ลงมือทำ	วิธีคิด หลักทำงาน	รัฐร่วมสนับสนุน	มั่นคง
		ร่วมติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และแก้ไข	องค์ความรู้	3) ความร่วมมือแบบ เรือ 3 ลำ*	มั่งคั่ง ยั่งยืน (แผ่นดิน)
		ร่วมรับผิดชอบร่วมกัน	ปัญญา		สู่ลูกหลาน
		ร่วมส่งทอดต่อรุ่นต่อรุ่น			คนมันพัฒนา

เงื่อนไข: เดินทีละก้าว กินข้าวทีละคำ ทำทีอย่าง (แนวคิดจากเศรษฐกิจพอเพียง)
สร้างทีละจุด ปักหมุดทีละแห่ง แข่งทีละลู่อู่ ทำเป็นคู่ขนาน ทำฐานให้แน่นหนัก เริ่มจากล่างขึ้นบน ขยายผลสู่เครือข่าย

*แนวคิดความร่วมมือแบบเรือ 3 ลำ จากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (กองทุนแม่ของแผ่นดิน)

ภาพที่ 5.4 กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเชิงระบบ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องพัฒนาคน ให้คนพัฒนาสังคม ชุมชนท้องถิ่น เมื่อคนมีศักยภาพ คุณภาพย่อมนำมาพาชุมชนท้องถิ่นพัฒนาได้อย่างยั่งยืนให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุข

5.2 เศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ

ปี พ.ศ. 2558 เกิดคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ โดยใช้คำว่า “ประชารัฐ” มากกว่าคำว่าเศรษฐกิจฐานราก และใช้คำว่า “สานพลังประชารัฐ” โดยมีโครงสร้างที่ชัดเจน แต่รัฐบาลใช้คำว่า ประชารัฐ เวลานี้ถึงสิ่งที่จับต้องได้ และใช้คำว่าเศรษฐกิจฐานรากกับผลที่เกิดขึ้น นั้นหมายความว่าประชารัฐ เป็นเครื่องมือที่สร้างผลลัพธ์คือเศรษฐกิจฐานราก คำว่า “ประชารัฐ” จึงเป็นสิ่งที่จับต้องได้มากกว่าเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งที่คุ้นชินกันรัฐใช้ คือ “บริษัทประชารัฐรักสามัคคี จำกัด” ทำให้เกิดปฐมบทแห่งประชารัฐ (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ, 2559: 8-25) มีใจความว่า

ด้วยต้องการเห็นความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน จะสามารถแก้ปัญหาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศภายใต้แนวคิดของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชอันนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน 17 ข้อ ขององค์การสหประชาชาติ

โดยมีคำกล่าวสั้น ๆ จากพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2558 ว่า “วันนี้รัฐบาลพยายามทำทุกอย่างเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อให้สังคมมีความมั่นคงและความสงบสุขสิ่งที่สำคัญเราจะต้องสร้างความเข้มแข็งไปด้วยกันและเตรียมความพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน”

นโยบาย “สานพลังประชารัฐ” เป็นการเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน ได้ใช้ศักยภาพของตน เพื่อแปรเปลี่ยนมาเป็นพลัง ในการสร้างความเข้มแข็งของประเทศตั้งแต่ระดับฐานรากขึ้นมา ณ จุดเริ่มต้นเล็ก ๆ นี้เองที่เมล็ดพันธุ์แห่ง “สานพลังประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานราก” ได้ถูกบ่มเพาะขึ้นด้วยความตั้งใจจริงและกำลังเจริญเติบโตขึ้นอย่างมั่นคงและงดงาม ซึ่งสิ่งนี้จะเป็นเสมือนสัญญาณแห่งความสำเร็จที่แข็งแกร่งของเศรษฐกิจไทยในวันข้างหน้า เอาไว้ให้ประชาชนและประเทศไทยก้าวสู่ความสุขที่ยั่งยืนตลอดไป

ก้าวแรกแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ

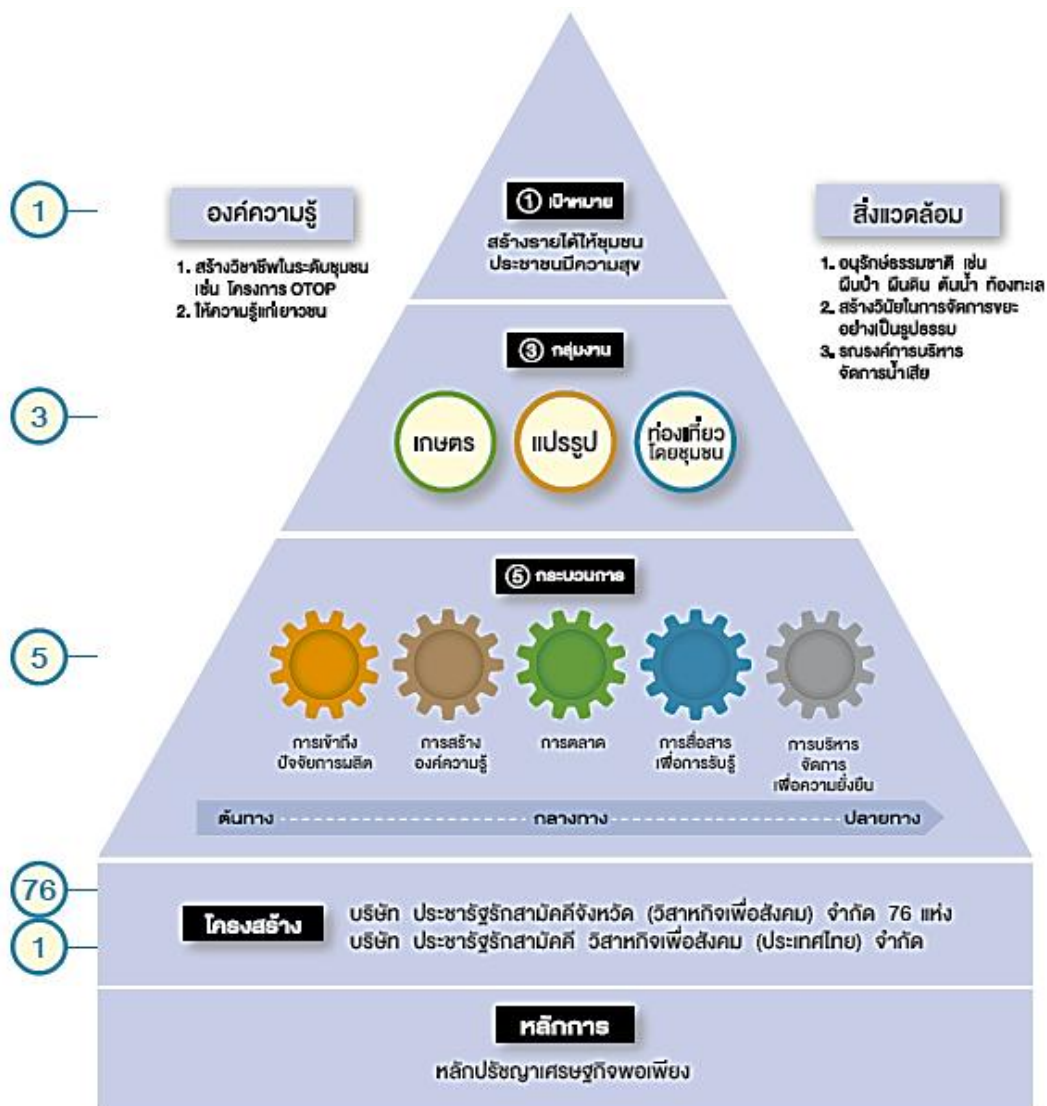
รัฐบาลได้ประกาศใช้โครงการ “สานพลังประชารัฐ” เพื่อเป็นยุทธศาสตร์ใหม่ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ (E3) โดยมีพลเอก อนุพงษ์ เผ่าจินดา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นหัวหน้าทีมภาครัฐ และมีนายสุชาติ สวัสดิ์ศรีวิวัฒน์ กรรมการผู้อำนวยการใหญ่ บริษัท ไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) เป็นหัวหน้าทีมภาคเอกชนก็เริ่มต้นภารกิจการทำงานในทันที โดยมีเป้าหมายหลักในการสร้างรายได้ให้ชุมชน ประชาชนมีความสุข คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐดำเนินงานในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านกลไกประชารัฐตามนโยบายของรัฐบาล โดยเป็นความร่วมมือของ

ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาคประชาชน เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนประเทศไปข้างหน้าทั้งระบบ ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง จนถึงปลายทาง เพราะการแก้ปัญหาทุกอย่างต้องเริ่มจากต้นทางหรือต้นเหตุแห่งปัญหาก่อนทั้งนี้คณะทำงานฯ ได้น้อมนำแนวทางการพัฒนามาจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ตามกระแสพระราชดำรัสในเรื่องยุทธศาสตร์ในด้านการพัฒนา คือ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” โดยเป็นการเข้าใจและเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ที่มีความต้องการหรือยังขาดในเรื่องใด เพื่อจะนำมาสู่แนวทางการระดมทุนการแก้ไขปัญหา ก่อนนำไปสู่ปลายทาง คือ การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการของประชาชนทำให้ประชาชนมีความสุข มีรายได้ที่เพียงพอในการเลี้ยงตน สามารถที่จะเสียสละช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมได้อย่างยั่งยืนต่อไป

13 มกราคม 2559 ได้มีเหตุการณ์สำคัญที่สุดเกิดขึ้น คือ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรชุมชน รวมมากกว่า 30 องค์กร ได้ร่วมกันลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) “สร้างสัมมาชีพเต็มพื้นที่ โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง สู่เศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน”

แนวคิดเริ่มต้น..องค์ประกอบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ เป็นหลักการดำเนินที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้งและสัมมาชีพเต็มพื้นที่ ดั่งมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้

ภาพที่ 5.5 องค์ประกอบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ
ที่มา: คณะทำงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ (2559: 22)

หลักการของบริษัท ประชารัฐรักสามัคคี (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด มี 5 หลักการง่าย ได้แก่ 1) มีเป้าหมายหลักเพื่อสังคมไม่ใช่เพื่อกำไรสูงสุด 2) เป็นรูปแบบธุรกิจที่รายได้หลักมาจากการให้คำปรึกษาแก่ธุรกิจชุมชนไม่ใช่เงินจากรัฐหรือเงินบริจาค 3) กำไรต้องนำไปใช้ขยายผลไม่ใช่เป็นผลเพื่อประโยชน์ส่วนตัว 4) บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล 5) จดทะเบียนเป็นรูปแบบบริษัท

การทำงานร่วมกันของ 5 ภาคส่วน ได้แก่ 1) รัฐ สนับสนุน ช่วยเรื่องนโยบาย โครงสร้างพื้นฐาน สนับสนุนเงินทุนผ่านสถาบันการเงินภาครัฐตามหลักเกณฑ์การปล่อยเงินกู้ 2) เอกชน

ขับเคลื่อน ช่วยเรื่องความรู้ด้านการบริหารจัดการ การเชื่อมโยงตลาด การทำแผนธุรกิจ สนับสนุนเงินผ่านธนาคารพาณิชย์ และโครงการพี่ช่วยน้อง 3) วิชาการ ให้องค์ความรู้ ช่วยเรื่องการค้าค้นคว้าวิจัย พัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและวิชาการด้านการเกษตรและการแปรรูป 4) ประชาสังคม สร้างความเข้มแข็ง ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนแสวงหาความเชื่อมโยงระหว่างชุมชน 5) ประชาชน/ธุรกิจชุมชน ลงมือทำ เรียนรู้ เข้าใจ ต้องการ และลงมือทำ เป็นเจ้าของผลิตภัณฑ์ เป็นผู้ผลิตให้บริการ ดำเนินธุรกิจ

สิ่งสำคัญคือ การจัดตั้งที่ประชาชนต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจเบื้องต้น กล่าวคือ **“บริษัท ประชากรัฐรักสามัคคี คือ วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)”** มีรูปแบบการจัดตั้งบริษัท ดังนี้ (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ, 2559: 5-19)

ประชารัฐ คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน ช่วยกันแก้ปัญหาและคิดหาทางสร้างอนาคตให้ประเทศผ่านโครงสร้างการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศที่มั่งมั่งมุ่น ลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาคุณภาพคน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยมียุทธศาสตร์ที่แน่นอนและหนึ่งในนั้น คือ คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ โดยมีเป้าหมาย คือ เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนมีความสุข และมีรายได้เพิ่มขึ้น

สิ่งที่สามารถสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชนได้ มีอยู่ 3 กลุ่ม ได้แก่ เกษตร แปรรูป (OTOP/SME) และท่องเที่ยวโดยชุมชน

กลยุทธ์และแผนการดำเนินงาน

- 1 เป้าหมาย 3 กลุ่มงาน 5 กระบวนการ
- กระจายอยู่ 76 จังหวัดทั่วประเทศ (บริหารงานโดย วิสาหกิจเพื่อสังคม หรือ Social Enterprise ซึ่งจัดตั้งเป็นรูปแบบบริษัท ใช้ชื่อว่า บริษัทประชารัฐรักสามัคคี(จังหวัด) จำกัด)
- เป้าหมาย: สร้างรายได้ให้ชุมชน ประชาชนมีความสุข
- กลุ่มงาน: เกษตร แปรรูป (SME/OTOP) ท่องเที่ยวโดยชุมชน
- กระบวนการ: 5 พันเฟือง คือ การเข้าถึงปัจจัยการผลิต การสร้างองค์ความรู้ การตลาด การสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน การบริหารจัดการ ในการขับเคลื่อนแบบต้นทาง กลางทาง ปลายทาง
- ปฏิบัติการ: บริษัท ประชากรัฐรักสามัคคี (ประเทศไทย) จำกัด (SE Holding/คณะขับเคลื่อน) พื้นที่ 18 กลุ่มจังหวัด
- ผู้การจัดตั้งเป็น บริษัทประชารัฐรักสามัคคี(จังหวัด) จำกัด 76 จังหวัด (SE ประจำจังหวัด) โดยมีตัวอย่างกลุ่มจังหวัดที่ดำเนินการระยะที่ 1 คือ ภูเก็ต เพชรบุรี อุดรธานี เชียงใหม่ บุรีรัมย์

5 หลักการสำคัญของบริษัท ประชาธิปไตยรักสามัคคี จำกัด

1) สร้างสมดุลให้กับคนทุกกลุ่ม จำกัดเพดานสิทธิการออกเสียงของผู้ถือหุ้นจากแต่ละภาคส่วนให้เท่าเทียมกัน ยกตัวอย่างดังภาพต่อไปนี้

ผู้ถือหุ้น	ภาคส่วน	จำนวนหุ้น	สัดส่วนการถือหุ้น	สิทธิการออกเสียง
ภาครัฐ	รัฐ	400	10%	20%
ภาคเอกชน	เอกชน	2,000	50%	20%
ภาควิชาการ	วิชาการ	800	20%	20%
ภาคประชาสังคม	ประชาสังคม	600	15%	20%
ภาคประชาชน	ประชาชน	200	5%	20%

ภาพที่ 5.6 ภาพตัวอย่างหุ้นส่วนของภาครัฐ

ที่มา: คณะทำงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและภาครัฐ (2559: 9)

2) สร้างความโปร่งใสและหลีกเลี่ยงผลประโยชน์ทับซ้อน

- มีการจัดบันทึกการประชุมผู้ถือหุ้น
- มีการเปิดเผยงบการเงินแก่สาธารณะ
- เข้าช่วยธุรกิจชุมชนที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยไม่มุ่งหวังผลประโยชน์แก่

ธุรกิจของผู้ถือหุ้นหรือกรรมการบริษัท

3) มีการวัดผลงานของบริษัทอย่างชัดเจน เลือกตัววัดผล 3-5 ตัว เช่น รายได้ของชุมชนที่เพิ่มขึ้น สินค้าและบริการขายได้ราคาดีขึ้น จำนวนคนยากจนในชุมชนลดลง

4) เลือกคนเก่งและดีมาช่วยทำงาน

- เลือกกรรมการ 5-10 คน
- มาช่วยกำหนดทิศทางการทำงานของบริษัท
- ควรมาจากภาคส่วนละเท่า ๆ กัน ควรมีความรู้
- มีเวลาให้บริษัท และมีครบ “3 ส” คือ สัตย์ซื่อ เสียสละ และสัมพันธ์ที่ดีกับ

คนในชุมชน

5) ใช้เงินให้เป็นประโยชน์กับชุมชน ถ้าไม่ป็นผล

- เงินทุนและกำไรของบริษัทควรใช้ใน 3 เรื่อง คือ 1) กั้นไว้เป็นเงินสำรอง 2)

ขยายกิจการช่วยชุมชนใหม่ ๆ 3) สร้างสาธารณะประโยชน์

ขั้นตอนการจัดตั้งบริษัท ประชาธิปไตยรักสามัคคี(จังหวัด) จำกัด

ขั้นที่ 1 จัดตั้งบริษัท SE

- คัดเลือกบุคคลจากภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาค

ประชาชน

- มีผู้เริ่มก่อการอย่างน้อย 3 คน
- มีกรรมการบริษัท (5 ท่าน ไม่ควรเกิน 10 ท่าน)
- มีจำนวนทุนที่เรียกชำระแล้ว อย่างน้อย 25% ของทุนจดทะเบียน
- มีที่อยู่สำนักงานในแต่ละจังหวัด

ขั้นที่ 2 เริ่มงาน

- คัดเลือกกรรมการผู้จัดการจากภาคประชาชนที่มีความรู้พื้นฐานด้านธุรกิจ

ขั้นที่ 3 ค้นหาชุมชน

- ชุมชนที่มีความพร้อม มีศักยภาพหรือมีโอกาสที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดี หรือมีผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพและค้าขายอยู่แล้วและจัดอยู่ใน 3 กลุ่มงาน ได้แก่ เกษตร แปรรูป และท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขั้นที่ 4 ช่วยชุมชน

- ตามกระบวนการพัฒนา 5 พันเฟือง ได้แก่ การเข้าถึงปัจจัยการผลิต การสร้างองค์ความรู้ การตลาด การสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน และการบริหารจัดการ

ขั้นที่ 5 การบริหารจัดการบริษัทประชารัฐรักสามัคคี(จังหวัด) จำกัด

- เชื่อมโยงภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหา
- ประสานความช่วยเหลือจากเครือข่ายประชารัฐรักสามัคคีจังหวัดต่าง ๆ และ

ส่วนกลาง

- พัฒนาคัดเลือกชุมชนที่เข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง

รัฐบาลนิยมใช้คำว่า แคร์เริ่มที่พวกเราทุกคน TOGETHER FOR BETTER FUTURE ในการสร้างแนวคิดและแนวทางให้กับทีมงานเสมอ ผู้เขียนคิดว่า เป็นนโยบายที่ผิดพลาดอย่างสิ้นเชิง ขัดหลักการที่จะพัฒนาสังคม เพราะการตั้งบริษัทแบบนี้ให้ประชาชนในหมู่บ้านเท่ากับให้กลุ่มทุนใหญ่ที่เป็นภาคเอกชนฉกฉวยโอกาสในการนำปัจจัยการผลิตของชุมชนท้องถิ่นมาสร้างผลกำไรให้กับตนเอง เล่ห์เหลี่ยมทางธุรกิจของประชาชนย่อมน้อยกว่า ยิ่งทำให้กับประชาชนที่ไม่คาดหวังกำไร ตรงกันข้ามกับขั้นเชิงของพวกบริษัทที่ตั้งขึ้นมาแล้วต้องหวังผลกำไรแน่นอน เป็นนโยบายทำร้ายประชาชน ยิ่งสร้างคนเห็นแก่ตัว ยิ่งสร้างคนเห็นอำนาจเงินเป็นใหญ่ ยิ่งสร้างคนสร้างชุมชนเป็นคนของบริษัท มิใช่สร้างคนให้เป็นเพื่อน เป็นมิตรสหาย แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้ไม่ต้องคิดประโยชน์ สร้างวิถีชีวิตที่ผูกพันกัน สร้างวัฒนธรรมของหมู่บ้าน ชุมชนท้องถิ่น กลับยิ่งสร้างความร้ายฉานเห็นแก่ประโยชน์ตนให้กับประชาชน แยกคนให้ชัดเจนว่า “คนรวยกระจุกคนจนกระจาย” แยกคนแบ่งชั้นทางสังคม แยกคนออกจากวิถีชีวิตแบบเอื้ออาทร ผู้เขียนได้ศึกษาแล้วเห็นว่า หลักการดี เป้าหมายดี แต่หนีหลักความดีเอื้ออาทร หลักคุณธรรมแบบชาวบ้านจะลดน้อยถอยลงไปจากจิตใจ

ของผู้คนที่เคยอยู่ร่วมกันมาหลายชั่วอายุคน “สุดท้ายจริง ประชาชนถูกหลอกใช้เพราะปัจจัยการผลิตจะถูกดึงออกมาให้กับบริษัทของภาคเอกชน”

5.3 ไทยนิยมยั่งยืน

เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2561 นายกรัฐมนตรีสั่งการให้กระทรวงมหาดไทยร่วมกับกระทรวงการคลัง กระทรวงกลาโหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บูรณาการขับเคลื่อนการทำงานในระดับพื้นที่ตามแนวทางประชารัฐ โดยให้ส่วนราชการที่มีโครงการ/กิจกรรมลงดำเนินการในพื้นที่ระดับตำบล หมู่บ้าน ใช้ทีมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยมยั่งยืนระดับตำบล ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการ หน่วยงานความมั่นคง ประชาชนชาวบ้าน และจิตอาสาในพื้นที่เป็นแกนหลัก และให้ทุกส่วนราชการ หน่วยงาน สนับสนุนกลไกการขับเคลื่อนในพื้นที่ทุกระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน มีการหนดกรอบการทำงานเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศไทยตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน ดังนี้ (กระทรวงมหาดไทย, 2561: 1-66)

1. สัญญาประชาคม ผูกใจไทยเป็นหนึ่ง
2. คนไทยไม่ทิ้งกัน
3. ชุมชนอยู่ดีมีสุข
4. วิถีไทยวิถีพอเพียง
5. รู้สิทธิ รู้หน้าที่ รู้กฎหมาย
6. รู้กลไกการบริหารราชการ
7. รู้รักประชาธิปไตยไทยนิยม
8. รู้เท่าทันเทคโนโลยี
9. ร่วมแก้ไขปัญหายาเสพติด
10. งานตามภารกิจของทุกหน่วยงาน (Function)

ทั้งนี้ผู้เขียนหยิบยกประเด็นสำคัญของโครงการไทยนิยม ยั่งยืน และโครงการสำคัญ 5 โครงการ ได้แก่ 1) สัญญาประชาคม ผูกใจไทยเป็นหนึ่ง 2) คนไทยไม่ทิ้งกัน 3) ชุมชนอยู่ดีมีสุข 4) วิถีไทยวิถีพอเพียง 5) รู้รักประชาธิปไตยไทยนิยม ดังมีรายละเอียดดังนี้

ความเป็นมา

รัฐบาลมีนโยบายสำคัญ (Agenda) ให้กระทรวงมหาดไทยบูรณาการงานสำคัญร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการสร้างการรับรู้ให้ประชาชน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคง

จนคราวประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 16 มกราคม 2561 นายกรัฐมนตรีได้เสนอให้การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของชาติไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีกรอบหลักการในการดำเนินการเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศไทยสู่ความยั่งยืน ดังนี้

1. สัญญาประชาคม ผูกใจไทยเป็นหนึ่ง ด้วยการสร้างความสามัคคีปรองดอง จัดให้มีการทำสัญญาประชาคมหรือเรียกอย่างอื่นให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายเพื่อรับรู้และปฏิบัติตามร่วมกัน
2. คนไทยไม่ทิ้งกัน ด้วยการดูแลผู้มีรายได้น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ลงทะเบียนโครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ
3. ชุมชนอยู่ดีมีสุข ด้วยการพัฒนาความเป็นอยู่ อาชีพ และรายได้ให้แก่ประชาชน
4. วิถีไทยวิถีพอเพียง ด้วยการส่งเสริมให้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต รวมทั้งเสริมสร้างวินัยการออมในทุกช่วงอายุ
5. รัฐสิทธิ รู้หน้าที่ รู้กฎหมาย ด้วยการให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องสิทธิ หน้าที่ การเคารพกฎหมายและการเป็นพลเมืองที่ดี
6. รู้กลไกการบริหารราชการ ด้วยการให้ความรู้แก่ประชาชน ทั้งเรื่องกลไกการบริหารราชการแผ่นดินแต่ละระดับ และการบริหารงบประมาณที่มุ่งประโยชน์แก่ประชาชน
7. รู้รักประชาธิปไตยไทยนิยม ด้วยการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล
8. รู้เท่าทันเทคโนโลยี ด้วยการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับเทคโนโลยี ให้มีความสำคัญต่อการเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องผ่านโครงการสำคัญ เช่น อินเทอร์เน็ตหมู่บ้าน
9. ร่วมแก้ไขปัญหาเสพติดครบวงจร
10. งานตามภารกิจของทุกหน่วยงาน (Function)

กลไกการขับเคลื่อน

สำนักนายกรัฐมนตรีมีคำสั่งที่ 21/2561 ลงวันที่ 23 มกราคม 2561 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน โดยมีคณะกรรมการ 4 ระดับดังนี้

- 1) คณะกรรมการอำนวยการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน มีนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นกรรมการและเลขาธิการ เป็นต้น

2) คณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน ระดับจังหวัด โดยผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ มีปลัดจังหวัด และพัฒนาการจังหวัด เป็นกรรมการและเลขานุการ

3) คณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน ระดับอำเภอ โดยมีนายอำเภอ เป็นประธานกรรมการ มีหัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานปกครอง ที่ทำการปกครองอำเภอ และพัฒนาการอำเภอ เป็นกรรมการและเลขานุการ

4) ทีมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน ระดับตำบล ประกอบด้วยข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่ หน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่ ประชาชน ชาวบ้าน และจิตอาสา “เราทำความดี ด้วยหัวใจ” ในพื้นที่ 7-12 คน มีอำนาจหน้าที่เป็นชุดปฏิบัติงานในพื้นที่ในการแก้ไขปัญหาในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงในพื้นที่หมู่บ้าน

สำหรับในกรุงเทพมหานคร ให้มีคณะกรรมการ ระดับกรุงเทพมหานคร/เขต/ชุมชน ตามแนวทางของคณะกรรมการระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และทีมขับเคลื่อนฯ ระดับตำบล โดยอนุโลม

เป้าหมายและพื้นที่การดำเนินงาน

เป้าหมาย: การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาประเทศไทยสู่ความยั่งยืน

พื้นที่ดำเนินการ: ดำเนินการครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศทั้งในพื้นที่ 76 จังหวัด 878 อำเภอ และพื้นที่กรุงเทพมหานคร 50 เขต รวมทีมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน จำนวน 7,663 ดำเนินการในพื้นที่หมู่บ้าน/ชุมชน และชุมชนในกรุงเทพมหานคร รวม 81,151 แห่ง แยกเป็น 1) ขับเคลื่อนฯ ในพื้นที่ตำบล รวม 7,255 ตำบล 75,032 หมู่บ้าน 2) ขับเคลื่อนฯ ในพื้นที่ชุมชนเมือง รวมถึง 208 ชุมชน 6,052 ชุมชน 3) ขับเคลื่อนฯ ในพื้นที่ชุมชนกรุงเทพมหานคร รวมถึง 200 บาท มีชุมชน 2,967 ชุมชน

ผู้เขียนได้สรุปรายละเอียดและสาระสำคัญทั้ง 10 กรอบการขับเคลื่อนการทำงานเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศไทยตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน มาเป็นตารางเพื่อความเข้าใจในประเด็นสำคัญดังนี้

กรอบการทำงาน	วัตถุประสงค์	ประเด็น	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
1. สัญญาประชาคม ผูกใจ ไทยเป็นหนึ่ง	เพื่อให้ประชาชนทุกภาคส่วนในทุกหมู่บ้าน รับรู้ เข้าใจ สาระสำคัญและประโยชน์ของสัญญาประชาคมฯ อย่าง ชัดเจน อันจะนำไปสู่การยอมรับและยึดถือเป็นกรอบแนว ทางการสร้างความสามัคคีปรองดองในชีวิตประจำวันด้วย ความสามัคคีใจ ช่วยให้ประชาชนอยู่ร่วมกันสังคมอย่างสงบ สุขในทุกพื้นที่	<p>รู้จักสามัคคี ร่วมกันสร้างสามัคคีปรองดอง ใช้สิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย ยอมรับความคิดเห็นต่าง เข้าใจประชาธิปไตย เลือกตั้งโปร่งใส บริสุทธิ์ ยุติธรรมแก้ไขปัญหาด้วยระบบรัฐสภา</p> <p>ยึดมั่นศาสตร์พระราชา พัฒนาตนเอง นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ประกอบอาชีพสุจริต มีไมตรีจิตต่อกัน</p> <p>ร่วมจัดการทุจริต ใช้ชีวิตตามหลักคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม มีความ ซื่อสัตย์ ร่วมกันต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบ</p> <p>ร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมดูแลรักษาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึงเป็นธรรม คำนึงถึงความสมดุลและยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม</p> <p>ดูแลคุณภาพชีวิต ร่วมกันสนับสนุนดูแลให้มี การดูแลคุณภาพชีวิตด้าน สาธารณสุขและการศึกษาให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกัน</p> <p>เคารพกฎหมาย เชื่อมั่น และปฏิบัติตามกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมต้อง ทำงานอย่างอิสระ เป็นกลางไม่เลือกปฏิบัติ</p> <p>รู้เท่าทันข่าวสาร ตรวจสอบข่าวสารให้ถูกต้อง ชัดเจนไม่หุเบา เชื่อคนง่าย และ ไม่เสนอข้อมูลที่บิดเบือน ยั่วยุ ก่อให้เกิดความขัดแย้ง</p>	กระทรวงกลาโหม (กอ.รมน.)

กรอบการทำงาน	วัตถุประสงค์	ประเด็น	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
2. คนไทยไม่ทิ้งกัน	เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจและสนับสนุนให้ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีรายได้ต่ำกว่า 30,000 บาท และอยู่ในวัยแรงงานให้มีรายได้เพิ่มขึ้นรวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้ถือบัตรสวัสดิการกลุ่มอื่น ๆ ได้เข้าร่วมการพัฒนาตนเองด้วยความสมัครใจ	<p>ยึดมั่นกติกาสากล</p> <p>ปฏิบัติตามกฎกติกาสากลระหว่างประเทศ</p> <p>พัฒนาและปฏิรูปประเทศ</p> <p>รับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ สู่การเปลี่ยนแปลงประเทศอย่างเป็นระบบและครบวงจร</p> <p>เดินหน้ายุทธศาสตร์ชาติ</p> <p>เข้าร่วมขับเคลื่อนประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติให้เป็นรูปธรรมอย่างยั่งยืน</p> <p>การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับมาตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐระยะที่ 2</p> <p>โครงสร้างการดำเนินการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหลายหน่วยงาน ในรูปแบบคณะกรรมการเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับโครงสร้างการดำเนินงานและผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมาย</p> <p>โครงการเพื่อรองรับมาตรการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับกลุ่มเป้าหมายและผู้เกี่ยวข้องกับมาตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐตามความจำเป็นอย่างรอบด้าน (4 มิติ)</p> <p>มาตรการส่งเสริมให้พัฒนาตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับมาตรการส่งเสริมให้พัฒนาตนเอง</p>	<p>กระทรวงการคลัง (คลังจังหวัด)</p> <p>กระทรวงแรงงาน (แรงงานจังหวัด)</p> <p>กระทรวงมหาดไทย (จังหวัด/อำเภอ/อปท.)</p> <p>กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.จ.)</p>

กรอบการทำงาน	วัตถุประสงค์	ประเด็น	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
3. ชุมชนอยู่ดีมีสุข	<p>1) เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน สะท้อนความต้องการว่า ต้องการโครงการ/กิจกรรมแบบใด เพื่อแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน</p> <p>2) เพื่อให้หมู่บ้าน/ชุมชนสามารถกำหนดกิจกรรม/โครงการที่สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการรองรับแผนงานโครงการงบประมาณของรัฐบาล/หน่วยงานราชการ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น</p>	<p>ความสำคัญของการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน/แผนชุมชน</p> <p>การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหา/ความต้องการของหมู่บ้าน/ชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>การกำหนดกิจกรรม/โครงการที่เชื่อมโยงกับปัญหาและความต้องการ</p>	<p>กระทรวงมหาดไทย (พช. จังหวัด/อำเภอ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น)</p> <p>กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (ท่องเที่ยวจังหวัด)</p> <p>กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (เกษตรฯ จังหวัด)</p> <p>กระทรวงอุตสาหกรรม (อุตสาหกรรมจังหวัด)</p> <p>กระทรวงพาณิชย์ (พาณิชย์จังหวัด)</p>
4. วิถีไทยวิถีพอเพียง	<p>1) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>2) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถกำหนดแบบแผนการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ด้วยตนเอง</p>	<p>ความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>การวิเคราะห์ตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>การปรับเปลี่ยนกรอบความคิด(Mindset) ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>การปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง</p>	<p>กระทรวงมหาดไทย (พช. จังหวัด/อำเภอ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น)</p>

กรอบการทำงาน	วัตถุประสงค์	ประเด็น	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
5. รู้สิทธิ รู้หน้าที่ รู้กฎหมาย	<p>1) เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในสิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของตนเอง และตระหนักถึงความสำคัญของการเคารพสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น</p> <p>2) เพื่อให้ประชาชนเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี ปฏิบัติตามกฎหมาย</p>	<p>การรับรู้ถึงสิทธิและหน้าที่</p> <p>การเป็นพลเมืองดีและการเคารพปฏิบัติตามกฎหมายของสังคม</p>	กระทรวงมหาดไทย (จังหวัด/อำเภอ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น)
6. รู้กลไกการบริหารราชการ	<p>1) เพื่อให้ประชาชน เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญในกลไกการบริหารราชการ</p> <p>2) เพื่อให้ประชาชนเข้าใจความสำคัญในการเลือกคนดีมีคุณธรรม เพื่อเป็นผู้แทนประชาชนในการบริหารงาน และบริหารการใช้จ่ายงบประมาณให้เกิดประโยชน์กับประชาชน</p>	<p>รู้กลไกการบริหารราชการ</p> <p>แนวทางการเลือกผู้แทนและผู้บริหารระดับชาติและระดับท้องถิ่น</p> <p>การบริหารงบประมาณที่เกิดประโยชน์แก่ประชาชน</p>	กระทรวงมหาดไทย (จังหวัด/อำเภอ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น)
7. รู้รักประชาธิปไตยไทยนิยม	<p>1) เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับประชาชนว่าการปกครองของประเทศไทยในปัจจุบัน เป็นอย่างไร</p> <p>2) เพื่ออธิบาย/ชี้แจงให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยสากล</p> <p>3) เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจในหลักประชาธิปไตยไทยนิยม บนพื้นฐานของความเป็นไทย ที่นิยมความดี ความงาม โดยไม่ละทิ้งหลักสากล</p> <p>4) เพื่อให้ประชาชนรับรู้และเข้าใจถึงลักษณะของ “คนดี” และเลือกตั้งคนดีเข้าไปบริหารประเทศ</p>	<p>1) ระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อานาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทยตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยจะต้องยึดถือปฏิบัติตามหลักประชาธิปไตยสากล แต่สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความเป็นไทยซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของคนไทยเช่น ความดีงาม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น</p> <p>2) ประชาธิปไตยเป็นระบอบ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน หลักประชาธิปไตยโดยสากล มีหลักขั้นพื้นฐาน 5 ข้อ</p> <p>1. มีเหตุผล เช่น ไม่คึดตึง ต้องรับฟังเหตุผลของผู้อื่น</p> <p>2. มีความเสมอภาค เช่น ไม่เหยียดผิวพรรณ เชื้อชาติ</p>	กระทรวงมหาดไทย (จังหวัด/อำเภอ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น)

กรอบการทำงาน	วัตถุประสงค์	ประเด็น	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
	<p>5) เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้าเพื่อนำพาไปสู่การพัฒนาสงบสุข ยั่งยืน</p>	<p>3. มีสิทธิเสรีภาพภายใต้กรอบของกฎหมาย เช่น ไม่ไปสร้าง ความเดือดร้อนให้ผู้อื่น</p> <p>4. ต้องยึดเสียงข้างมาก เช่น มีการเลือกตั้ง</p> <p>5. ทรานสปาร์เรนซี เช่น อยู่ด้วยความรักกันของเพื่อนมนุษย์</p> <p>3) โดยจะต้องตระหนักถึงความเป็นไทยและหลักประชาธิปไตยสากล ประยุกต์เข้าด้วยกัน เพื่อพัฒนาประเทศไปสู่ความก้าวหน้า สงบสันติสุข ยั่งยืน เมื่อวันที่ 16 มกราคม ๒๕61 ที่หอประชุมคุรุสภา กระทรวงศึกษาธิการ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) กล่าวตอนหนึ่งระหว่างเป็นประธานในพิธีเปิดงานวันครูแห่งชาติ ครั้งที่ 62/2561 ว่า : “ทำอย่างไรคนไทยจะเข้าใจประชาธิปไตยที่ถูกต้อง เหมาะสมกับสังคมไทย ทำอย่างไร คนไทยจะทำในสิ่งที่ดีงาม ถ้าทุกคนมุ่งไปสู่ความสงบสันติสุข อย่างยั่งยืน นั่นแหละคือไทยนิยม...”</p> <p>ไทยนิยม คือ นิยมความดี ความงามเป็นเรื่องที่คนไทยทุกคนที่จะมุ่งมั่นในการทำความดี เพื่อประเทศชาติและบุตรหลานของตัวเองในอนาคต</p> <p>หลักการเลือกคนดี ต้องสังเกตที่การกระทำว่า บุคคลผู้นั้นได้กระทำในสิ่งที่ดีงามหรือไม่ ? ซึ่งการกระทำในสิ่งที่ดีงามนั้น มีอยู่มากมาย อาจมองในระดับหมู่บ้าน ว่าในหมู่บ้านของตน มีใครบ้างที่เป็นคนดี ไปจนถึงระดับประเทศเพื่อการพัฒนาประเทศที่ก่อให้เกิดความสงบ สันติสุข ยั่งยืน ยกตัวอย่างเช่น</p>	

กรอบการทำงาน	วัตถุประสงค์	ประเด็น	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
		<ul style="list-style-type: none"> - เป็นแบบอย่างของการรู้จักรักษาประโยชน์ส่วนรวม - มีการหาเสียงหรือการแนะนำตัวอย่างสร้างสรรค์โดยไม่ทำผิดกติกากเลือกตั้ง (ไม่ซื้อเสียง ไม่โกงการเลือกตั้ง ไม่กล่าวร้ายป้ายสี) - เข้าถึงประชาชนในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นและนำมาแก้ไข โดยเสนอเป็นนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน - ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น - รักษาศีลห้าอยู่เป็นนิจ หรือรักษาคุณธรรมตามศาสนาที่ตนนับถือ - ยึดมั่นในอุดมการณ์ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข - ไม่เป็นและไม่คบหาอันธพาล เกะกะ ธาราน ชมชู้ คุกคาม - เสียภาษีให้รัฐอย่างถูกต้อง ไม่หลบเลี่ยงภาษี <p>ประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับสังคมไทยคือ ประชาธิปไตยไทยนิยม ประชาชนควรนิยมในสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง และต้องคำนึงถึง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การประยุกต์และหลอมรวมหลักสากลกับความเป็นไทยเข้าด้วยกัน 2. การเลือก “คนดี” หรือ “ผู้แทนที่ดี” เข้าไปบริหารประเทศ อันจะนำไปสู่การพัฒนา สงบสุข ยั่งยืน เพื่อให้ประเทศมีการพัฒนาในทุกด้านโดยยึดถือแนวทางตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถ 	

กรอบการทำงาน	วัตถุประสงค์	ประเด็น	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
8. รู้เท่าทันเทคโนโลยี	<p>สร้างการรับรู้บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในปัจจุบันคุณประโยชน์และผลกระทบจากการใช้สื่อ และให้ประชาชนรู้เท่าทันเทคโนโลยี และตระหนักรู้ถึงผลกระทบทางลบจากการใช้สื่อ</p>	<p>บพิตร ที่ว่า “...ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดีไม่มีใครจะทำให้คนทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด. การทำให้บ้านเมืองมีความปรกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดี ไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้...”</p> <p>การเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้อง และอินเทอร์เน็ตหมู่บ้าน</p> <ul style="list-style-type: none"> - กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (DE) ได้ยกระดับโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อสาร/โทรคมนาคมโดยจัดทำโครงการ “เน็ตประชารัฐ” ซึ่งเป็นการขยายโครงข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงผ่านสื่อสัญญาณเคเบิลใยแก้วนำแสงในพื้นที่เป้าหมาย 24,700 หมู่บ้าน ทุกภาคทั่วประเทศในปี 2560 และได้จัดให้มีจุดให้บริการอินเทอร์เน็ตไร้สาย โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายกับผู้ให้บริการ อย่างน้อยหมู่บ้านละ 1 จุด - รู้เท่าทันข้อมูล ข่าวสาร ผลกระทบทางลบของการสื่อสารผ่านเทคโนโลยี คือการส่งต่อข้อมูลข่าวสารที่เป็นเท็จ บิดเบือนหรือข่าวลือที่อาจสร้างความตื่นตระหนกในวงกว้างโดยขาดความตระหนัก ทำให้สังคมเกิดความเข้าใจผิด เกิดความสับสนวุ่นวายไม่ปรกติสุข และอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลที่ถูกพาดพิง 	<p>กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม</p>

กรอบการทำงาน	วัตถุประสงค์	ประเด็น	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
		การไม่ตกเป็นเหยื่อของการล่อลวง และการหลอกลวง การถูกล่อลวง หรือหลอกลวงง่าย ทำให้สูญเสียทรัพย์สิน และอาจเกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิต ส่วนใหญ่เกิดจากการเชื่อคนง่าย หรือหวังได้รับประโยชน์ตอบแทน จากการซื้อของ จูงใจ	กระทรวงมหาดไทย (จังหวัด/อำเภอ/องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)
9. ร่วมแก้ไขปัญหายาเสพติด	เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และต้องการให้ผู้เสพยาเสพติดในหมู่บ้าน/ชุมชน ลดลง โดยยึดหลัก “บวร” (บ้าน, วัด, โรงเรียน) หรือ “บมร” (บ้าน, มัสยิด, โรงเรียน) และกระบวนการสร้างหมู่บ้าน/ชุมชนเข้มแข็งเป็นแนวทางในการเชื่อมประสานการปฏิบัติ ซึ่งมีทีมขับเคลื่อนฯ ระดับตำบลเป็นที่เลี้ยง โดยดำเนินการใน 76 จังหวัด 878 อำเภอ 81,064 หมู่บ้าน	สถานการณ์ปัญหาเสพติดปัจจุบัน ประเมินสภาพปัญหาเสพติดในหมู่บ้าน/ชุมชน สร้างความร่วมมือในการลดปัญหาเสพติดในหมู่บ้าน/ชุมชน	กระทรวงมหาดไทย (จังหวัด/อำเภอ/องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น) กระทรวงกลาโหม (กอ.รมน.) กระทรวงสาธารณสุข (สาธารณสุขจังหวัด/อำเภอ) ป.ป.ส. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
10. งานตามภารกิจของทุกหน่วยงาน (Function)	1) เพื่อให้ส่วนราชการต่าง ๆ ต้องทบทวนหรือปรับปรุงแผนงาน/โครงการที่ได้รับอนุมัติงบประมาณแล้ว ส่งให้จังหวัดและทีมไทยนิยมตำบลเพื่อนำไปพูดคุยชี้แจงในการไปเยี่ยมประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน หรือเตรียมแผนงานหรืองบประมาณไว้ตอบสนองหรือแก้ไขปัญหายาเสพติด ในหมู่บ้าน/ชุมชนที่ทีมไทยนิยมไปสำรวจมาด้วย 2) เพื่อนำเรื่องราวความเป็นมาของนโยบาย รวมทั้งโครงการสำคัญของรัฐบาลและส่วนราชการที่ทีมขับเคลื่อน	แนวคิดด้วยในคราวการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2561 รับทราบและให้ทุกกระทรวงและหน่วยงานของรัฐ ตาเนนิ การ ดังนี้ 1) ให้ความร่วมมือกับกระทรวงมหาดไทยดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน และสนับสนุนกลไกในการปฏิบัติงานในพื้นที่ทุกระดับ รวมถึงทุกส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐในระดับพื้นที่ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรบูรณาการการทำงาน	ทุกกระทรวง/หน่วยงาน ทั้งส่วนกลางและระดับพื้นที่ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร

กรอบการทำงาน	วัตถุประสงค์	ประเด็น	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	
	๑ ระดับตำบลไปพูดคุยให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน เกิดการรับรู้ มีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับงานของรัฐบาลและส่วนราชการที่ได้มุ่งมั่นทำเพื่อประชาชนมาโดยตลอด	ร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อลดความซ้ำซ้อนการปฏิบัติงาน และเพื่อให้โครงการดังกล่าวเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม 2) ให้กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์(องค์การมหาชน)) ร่วมกับกระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องบูรณาการข้อมูลต่าง ๆ ภายใต้โครงการไทยนิยม ยั่งยืน กับการดำเนินการในเรื่อง BIG DATA ด้วย เพื่อให้ทุกกระทรวงและหน่วยงานของรัฐสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้		

ภาพที่ 5.7 สารสำคัญของ 10 กรอบการทำงานเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศไทยตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน
ที่มา: กระทรวงมหาดไทย (2561: 9-66)

ผู้เขียนสรุปว่า โครงการไทยนิยม ยั่งยืน เป็นหลักการบูรณาการของหน่วยงานที่ทำงานในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงในพื้นที่มาช่วยกันทำงานหรือแบ่งเบาภาระไม่ซ้ำซ้อนกันทำงาน แต่ในหลักความเป็นจริงแล้ว “ทำงานยากมาก” เพราะแม้ว่าจะมีคณะทำงานอย่างชัดเจนมีประธาน แต่ในความเป็นจริงแล้วในพื้นที่ที่มีผู้สามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้อยู่แล้วบางครั้งเป็นความเกือบลทางทางการเมือง ประชาชนมองไม่ออกว่าภาครัฐเข้ามาทำงานก็เหมือนเดิม รูปแบบ วิธีการ ผลลัพธ์ ปีต่อปี ปีหน้าเริ่มใหม่ จัดตั้งมาทำตามตัวชี้วัดให้จบ โครงการแบบนี้ไม่ได้บูรณาการอย่างร้อยเป็นเนื้อเดียวกัน อำนาจในการสั่งการต้องขึ้นแต่ละกระทรวงกรมกองของตนเองอยู่แล้ว งานราชการยังคงเป็นงานราชการเช่นเดิม คือทำงาน 8.30-16.30 น. เลิกทำงาน ดังนั้นขาดการทำงานด้วยจิตอาสาจริง ไม่เหมือนนักการเมืองท้องถิ่นที่สามารถพึ่งพาได้ตลอดเวลา นี่คือนิสัยที่ชาวบ้าน ประชาชนให้ความร่วมมือที่แตกต่างกัน ดังนั้น “ต้องปรับวิธีคิด เปลี่ยนวิธีทำงาน” ให้สอดคล้องกับบริบทวิถีชีวิตของประชาชนนั้น ๆ ด้วย

5.4 ไทยแลนด์ 4.0

สำนักโฆษก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี “ไทยคู่ฟ้า (2560: 4-5; ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2563: 123-125) ได้อธิบายสรุปไว้ในหนังสือแนวคิดวิสัยทัศน์พัฒนา ภูมิปัญญาภูมิทัศน์” เกี่ยวกับข้อมูล ไทยแลนด์ 4.0 ไว้ดังนี้

ประเทศไทย 4. หรือ Thailand 4.0 เป็นภาพของ “คนไทยทุกคน” ต้องร่วมขับเคลื่อน โดยที่รัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา กำลังเร่งสร้าง “พิมพ์เขียว” ตามแนวคิดนี้ที่พยายาม สร้างภาพฝัน เป็นแผนที่ที่จะนำพาประเทศไปสู่อนาคตที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ผ่านนโยบาย ประเทศไทย 4.0 โดยมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจมาสู่ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า Value-Based Economy) เพื่อพาประเทศไทยหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลางกับ ดักความเหลื่อมล้ำทางสังคม และกับดักความไม่สมดุลในการพัฒนา โดยมีการปรับเปลี่ยนใน 4 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (Economic Wealth) โจทย์ใหญ่ของประเทศไทยในปัจจุบัน คือลดการพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ โดยมุ่งขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ และเปลี่ยนจากเน้นภาคการผลิตสินค้ามาสู่ภาคบริการมากขึ้น ปัจจุบันเหล่านี้จะนำไปสู่ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของประเทศ

มิติที่ 2 ความอยู่ดีมีสุขของผู้คนในสังคม (Social Well-beings) ความเหลื่อมล้ำ เป็น ปัญหาที่ฝังรากลึกในสังคมไทยและเป็น อุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศจึงเป็นปัญหาสำคัญที่ทุก ภาคส่วนจะต้องช่วยกันลดระดับความเหลื่อมล้ำ ส่งเสริมให้เกษตรกรใช้เทคโนโลยีการเกษตรเพื่อ สร้างรายได้ให้เพิ่มมากขึ้น ยกกระตือรือร้นเอสเอ็มอีและวิสาหกิจชุมชนด้วยเทคโนโลยีนวัตกรรม สร้างระบบสวัสดิการสังคมภายใน 20 ปี

มิติที่ 3 การยกระดับศักยภาพและคุณค่าของมนุษย์ (Human Wisdom) การพัฒนา ทุณมนุษย์ จำเป็นต้องคำนึงถึงการพัฒนามาตรฐานของเด็กไทย ยกกระตือรือร้นของแรงงานให้ สอดคล้องกับตลาดแรงงานและทิศทางการพัฒนาของประเทศ

มิติที่ 4 การรักษาสีสิ่งแวดล้อม (Environmental Wellness) การพัฒนาเศรษฐกิจควร ควบคู่ไปกับการสร้างสังคมที่น่าอยู่ ดังนั้นเรื่องสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องสำคัญไม่แพ้ตัวเลขการเติบโต ทางเศรษฐกิจ เช่น ลดการปล่อยมลพิษ รู้จักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและบริหารจัดการ ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีพื้นที่ทางการเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน มีระบบ การจัดการขยะอย่างยั่งยืนและถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล

Scenario of Thailand 4.0 ได้สะท้อนภาพ 4 มิติใน 1 ภาพจากนี้ไป 20 ปีของ ประเทศไทย นั่นก็คือ ภาพประเทศไทย 4.0 มี 4 มิติ ได้แก่ มิติความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (Economic Wealth) มิติความอยู่ดีมีสุขของผู้คนในสังคม (Social Well-beings) มิติการยกระดับ

ศักยภาพและคุณค่าของมนุษย์ (Human Wisdom) และมิติการรักษาสีงแวดล้อม (Environmental Wellness) ซึ่งมีผลลัพธ์เดียวคือ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เป็นภาพที่สะท้อนสังคมอุดมคติที่ทุกคนในแผ่นดินปรารถนาอยากให้เกิดขึ้นในทุกวันนี้ทุกยุคทุกสมัย แต่นั่นไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ภายใต้เงื่อนไขสำคัญคือ ผู้นำที่คิดว่าตนฉลาดกว่าประชาชน เห็นแก่ตัว เอาเปรียบประชาชน เห็นประชาชนเป็นชนชั้นล่าง เห็นแก่พวกพ้องระบบอุปถัมภ์ เอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้อง ประชาชนไม่มีส่วนร่วมกับการบริหารงานของรัฐบาล และหน่วยงานภาครัฐ ประชาชนหมดศรัทธารัฐบาล คนดีมีความรู้ไม่สนใจการเมือง การเมืองไม่เป็นธรรมของศาลสถิตยุติธรรม ยังมีเงื่อนไขด้านคุณธรรมของคนที่ผู้นำ ทิมของผู้นำประเทศด้วย ดังนั้นภาพอนาคตที่จะเกิดขึ้นตามที่เขียนพิมพ์เขียวไว้ย่อมพับเก็บเป็นเพียงเศษกระดาษ ร่องรอยความคิดที่ดีในอดีตเท่านั้น

Thailand 4.0 (20 ปี)			
4 มิติ	ปัจจัยความสำเร็จ	เงื่อนไขความล้มเหลว	เป้าหมายสุดท้าย
- มิติความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (Economic Wealth)	ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ (ดี) รัฐบาล+ประชาชน+ผู้รู้	ผู้นำ รัฐบาลเห็นแก่ตัว ประชาชนขาดการมีส่วนร่วม	... มั่นคง
- มิติความอยู่ดีมีสุขของผู้คนในสังคม (Social Well-beings)	กฎหมายเป็นธรรม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ	ร่วม	มั่งคั่ง ยั่งยืน
- มิติการยกระดับศักยภาพและคุณค่าของมนุษย์ (Human Wisdom)	สังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ประชาธิปไตย		...
- มิติการรักษาสีงแวดล้อม (Environmental Wellness)			

ภาพที่ 5.8 20 ปีปัจจัยความสำเร็จและเงื่อนไขความล้มเหลว

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2563: 125)

แรงปรารถนาของรัฐบาลจะให้เกิด “ประเทศไทย 4.0” หรือ “Thailand 4.0” เพราะต้องการก้าวพ้น 3 กีบดักของประเทศที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งกับดักรายได้ปานกลาง กับดัก ความเหลื่อมล้ำและกับดักความไม่สมดุลในการพัฒนา ดังนั้นประเทศไทยต้องเริ่มต้นพัฒนาให้เป็นรูปธรรมและจริงจัง ดังนี้ (สำนักโฆษก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี “ไทยคู่ฟ้า, 2560: 3-17)

การเตรียมคน “คนไทย 4.0”

ทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญมากในการพัฒนาสังคม พัฒนาประเทศทั้งเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง การศึกษา สุขภาพ เทคโนโลยี “คน” ล้วนเข้ามามีบทบาทสำคัญจนประเทศไทยให้ความสำคัญกับคนตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เน้นการพัฒนาคนทุกคนให้สมบูรณ์ เช่นเดียวกับกับแนวคิดคนไทย 4.0 ภายใต้แนวคิดของประเทศไทย 4.0 ที่ระบุว่า

เป้าหมายการพัฒนาประเทศไทย 4.0 คือ การยกระดับ คุณภาพชีวิตของประชาชนคนไทยทุกกลุ่มให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มคนที่ยังต้องการเติมเต็มศักยภาพ ผู้ด้อยโอกาส หรือ ผู้ที่กำลังประสบกับปัญหาความยากจนอย่างมาก ดังนั้นภารกิจ สำคัญคือจะต้องทำให้คนในกลุ่มนี้มี “โอกาสทางสังคม” (Social Mobility) โดยเน้นการป้องกันความเสี่ยงให้พวกเขาหลุดพ้นกับดักความยากจน ด้วยการสร้างแต้มต่อและสร้างโอกาส พร้อมๆ ไปกับ การเสริมสร้างศักยภาพไปที่ตัวบุคคล ครอบครัว และชุมชน

ต้องเริ่มต้นที่การนำพาให้หลุดพ้นจากวงจรความ ยากจน โดยรัฐบาลได้กำหนด ยุทธศาสตร์การปลดล็อกคนไทย ทั้งสามกลุ่มข้างต้น จำนวน 26.7 ล้านคน จากคนไทยทั้งหมด 66.77 ล้านคน ด้วย “การเติมเต็ม” และ “การปฏิรูป” การเติมเต็ม (Refill) หมายถึงการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น แก่กลุ่มเป้าหมายที่ยังขาดรายได้ ไม่มีอาชีพ ประสบปัญหาสังคม หรือได้รับผลกระทบจากปัญหาสังคม ซึ่งหมายรวมถึงการให้ความ ช่วยเหลือทางการเงินและการจ้างงาน เช่น โครงการสนับสนุน การสร้างอาชีพ การช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย การปฏิรูป (Reform) จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีและ ยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาทักษะและศักยภาพของกลุ่มเป้าหมาย ให้ความรู้ สร้างและส่งเสริมโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในสังคม เช่น การปฏิรูประบบสวัสดิการแห่งรัฐ

ภารกิจที่ท้าทาย 5 ด้าน

- 1) การเตรียมคนไทยให้พร้อมก้าวสู่ “ประเทศพัฒนา”
- 2) การพัฒนาคลัสเตอร์เทคโนโลยี และอุตสาหกรรมแห่งอนาคต ซึ่งมี 10 อุตสาหกรรมแห่งอนาคต เป็นการต่อยอด 5 อุตสาหกรรมเดิม (The First S-Curves) ซึ่งมีฐานที่แข็งแกร่งเป็นทุนเดิมในระดับหนึ่ง แต่ยังจำเป็นต้องต่อยอดในเชิงการวิจัย และพัฒนาเทคโนโลยี รั้งสรรคนวัตกรรม หรือสร้างเครือข่ายความร่วมมือร่วมกับต่างประเทศ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและมีศักยภาพที่จะ แข่งขันในระดับโลกได้ ประกอบด้วย อุตสาหกรรมยานยนต์สมัยใหม่ (Next-Generation Automotive) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ (Smart Electronics) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มรายได้ดีและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Affluent, Medical and Wellness

Tourism) การเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพ (Agriculture & Biotechnology) อุตสาหกรรมอาหารแห่งอนาคต (Food for the Future) สร้าง 5 อุตสาหกรรมใหม่ (The New S-Curves) เพื่อพัฒนาขีดความสามารถให้สามารถแข่งขันได้ในอนาคต ประกอบด้วย อุตสาหกรรมหุ่นยนต์เพื่อการอุตสาหกรรม (Robotics) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์ (Aviation & Logistics) อุตสาหกรรมเชื้อเพลิงชีวภาพและเคมีชีวภาพ (Biofuels & Biochemicals) อุตสาหกรรมดิจิทัล (Digital) อุตสาหกรรมการแพทย์ครบวงจร (Medical Hub)

“5 กลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม เป้าหมาย” ประกอบด้วย กลุ่มอาหาร เกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพ (Food, Agriculture & Bio-Tech) กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพ และเทคโนโลยีทางการแพทย์ (Health, Wellness and Bio-Med) กลุ่มเครื่องมืออุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์ และเทคโนโลยีเมคาทรอนิกส์ (Smart Devices, Robotics & Mechatronics) กลุ่มดิจิทัล Internet of Things ปัญญาประดิษฐ์ และเทคโนโลยีสมองกลฝังตัว (Digital, Internet of Things, Artificial Intelligence & Embedded Technology) กลุ่มเศรษฐกิจสร้างสรรค์ วัฒนธรรมและบริการที่มีมูลค่าสูง (Creative, Culture & High Value Services)

3) การส่งเสริมผู้ประกอบการ และธุรกิจใหม่ที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมหรือสตาร์ทอัพ โดยการขับเคลื่อนแนวทาง ประกอบด้วย เปลี่ยนเกษตรกรให้เป็น Smart Farmers ตัดนวัตกรรมให้ธุรกิจ SMEs ปูพื้นฐานโรงงาน 4.0 เปลี่ยนธุรกิจบริการแบบดั้งเดิมเป็น High Value Services การส่งเสริมพัฒนาสตาร์ทอัพ

4) การเสริมความเข้มแข็ง ของเศรษฐกิจภายในประเทศ โดยมีการจัดตั้งศูนย์นวัตกรรมในระดับภูมิภาคจะช่วยกระจายโอกาสและความมั่งคั่งที่เคย กระจุกตัวในกรุงเทพฯ ไปสู่จังหวัดอื่นๆ เช่น ศูนย์นวัตกรรมด้านเกษตรและอาหาร ศูนย์นวัตกรรม ด้านสังคมสูงอายุ ศูนย์นวัตกรรมด้านเมืองอัจฉริยะ ศูนย์นวัตกรรมด้านพลังงานอัจฉริยะ และ ศูนย์นวัตกรรมด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และทำให้แต่ละจังหวัดมีความเข้มแข็งสูง ด้วยยุทธศาสตร์ “จังหวัด 4.0” ที่เน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

5) การบูรณาการอาเซียน เชื่อมประเทศไทยสู่ประชาคมโลก

เมื่อปี พ.ศ. 2560 ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี กรรมการในคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เลขาธิการคณะกรรมการบริหารราชการแผ่นดิน ตามกรอบการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง ซึ่งมีส่วนสำคัญในการกำหนดแนวคิด วางระบบ และขับเคลื่อนนโยบาย Thailand 4.0 โดยตรง ได้อธิบายไว้ชัดเจนว่า Thailand 4.0 คือการสรุปบทเรียนราคาแพงของ Thailand 3.0 ยกตัวอย่างว่าที่ผ่านมาเราทุ่มสุดตัวกับเศรษฐกิจ แต่ใน เรื่องความเป็นอยู่ทางสังคม สิ่งแวดล้อม หรือคุณค่ามนุษย์เรา ละเลยไป เราก็ต้องทำให้มันสมดุล ดังนั้นความคิดความอ่านของ Thailand 4.0 จึงมาจากปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียง เป็นเรื่อง ของความสมดุล คือ Economic Wealth ก็เอา แต่พร้อมกันนั้น ต้องมี Social Well-beings, Environmental Wellness และ Human Wisdom ด้วย เพราะฉะนั้น Thailand 4.0 จะเน้นเรื่องความสมดุล เราต้อง หลุดออกจาก 3 ก้นดัก ก้นดักที่เรารวยมากกว่านี้ไม่ได้ คือกับดัก รายได้ปานกลาง ต้องกล้าคิดว่าเราต้องรวยขึ้น แต่ความรวยขึ้นต้องรวยกระจาย ไม่ใช่รวยกระจุก เพราะเรามีความเหลื่อมล้ำ สูง และสุดท้ายคือเรารายนานๆ ไม่ได้ ไม่ยั่งยืน เพราะเราทำทุกอย่าง แต่เกิดความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นต้องพยายาม หาสมดุล คือทำ อย่างไรให้ มั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ของทุกมิติ คือเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และคุณค่าความเป็นมนุษย์ เรา ต้องใช้ปัญญาแล้ว เมื่อก่อนเราใช้ทรัพยากร ใช้แรงงาน ราคาถูก ใช้ทุนจากต่างประเทศ แต่วันนี้ ต้องใช้ปัญญา ตั้งแต่ Local Wisdom ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านไปจนถึง เรื่องเทคโนโลยี การวิจัยพัฒนา ความคิดสร้างสรรค์ ใช้ปัญญา ให้มากขึ้น เพราะจะทำให้เรามีการสร้างคุณค่าและ มูลค่าได้มาก

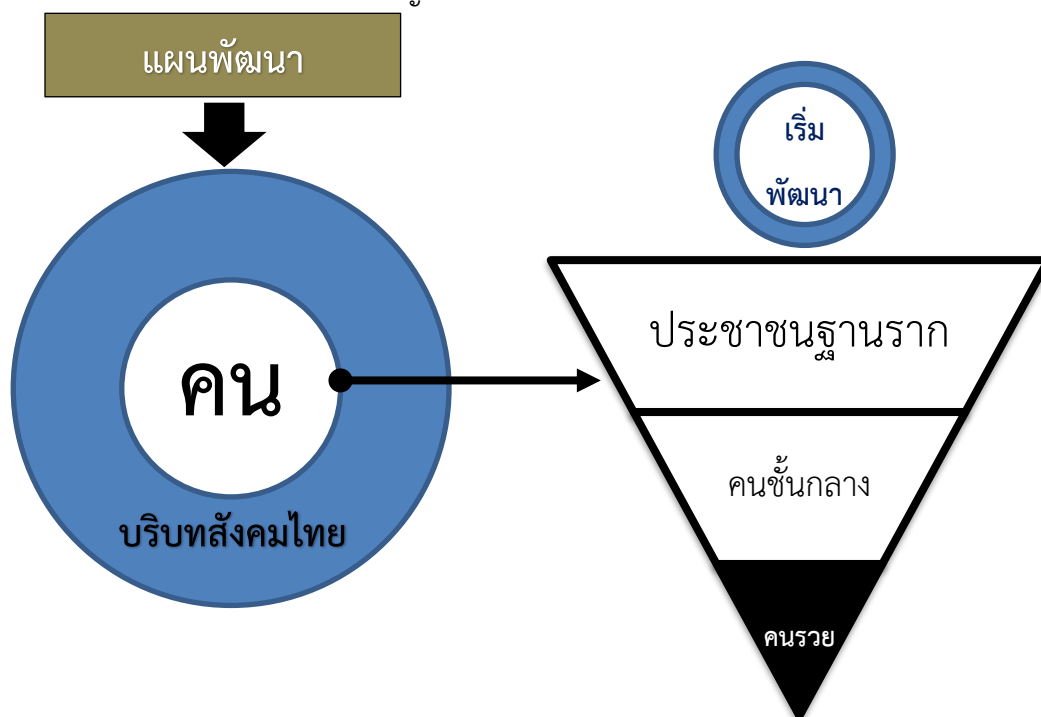
ในที่สุด Thailand 4.0 สรุปได้เป็น 4 ข้อสั้นๆ ง่ายๆ 1) โลกเปลี่ยน ไทยต้องปรับ 2) การหาโมเดลการพัฒนาที่ตอบโจทย์ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน 3) ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้น 2 เรื่อง คือสร้างความเข้มแข็งจากภายใน และเชื่อมประเทศไทย สู่วะทีโลก 4) ขับเคลื่อนด้วยกลไกประชารัฐ ไม่ใช่รัฐบาลทำคนเดียว แต่ทุกคนต้องร่วมมือกัน

สิ่งที่คาดหวังจากไทยแลนด์ 4.0 ได้แก่ สังคมไทย 4.0 คนไทย 4.0 เกษตรกร 4.0 SME 4.0 จังหวัด 4.0 ซึ่งก่อนถึง 4.0 ประเทศไทยอยู่เริ่มต้นจาก Thailand 1.0 ที่เน้นเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม มาสู่ Thailand 2.0 ที่เน้นอุตสาหกรรมเบา และพัฒนาสู่ Thailand 3.0 ที่ เน้นอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อนมากขึ้นจนปัจจุบัน

ผู้เขียนสรุปได้ว่า Thailand 4.0 เป็นแนวคิดที่ดีแต่ประเทศไทยตอนนี้มีความหลากหลาย และแตกต่างกันมาก มีศักยภาพชุมชนแตกต่างกัน คุณภาพคน คุณภาพการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางสังคม เศรษฐกิจ ชีวิตยังมีอีกมากทั้งในเมืองใหญ่ และชนบท ดังนั้นสิ่งที่จะสามารถทำได้ตอนนี้คือ “การใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เท่านั้นที่ยังสามารถลดความเหลื่อมล้ำ สร้างคุณภาพชีวิตที่สะท้อนความยั่งยืนได้แล้วจึงค่อยปรับเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับท้องถิ่นและบริบททางสังคม หากพัฒนาเดินตามไทยแลนด์ 4.0 เป็น Version หรือเป็น Level ดังนั้นจึงต้องพัฒนา “คน” ให้มีคุณภาพเป็นการเริ่มพัฒนาสังคมไทย ต้องอาศัยระยะเวลาที่ยาวนานจึงจะพัฒนาคนให้มีคุณภาพมีความสามารถมีภูมิความรู้เป็นปราชญ์เฉพาะตนเฉพาะท้องถิ่น

5.5 บทสรุป

นับเป็นทางเลือกใหม่ของแนวคิดการพัฒนาสังคมไทยแบบรัฐธำมณีแต่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งแผ่นดิน นโยบายถูกเปลี่ยนไปตามรัฐบาลแต่ยังไม่มี การเชื่อมต่อนโยบายของกันและกันในแต่ละรัฐบาล ทั้ง ๆ ที่นโยบายหลายนโยบายดีแต่ก็มักปรับจนยุ่งวุ่นวายทำให้หลักคิดพื้นฐานเปลี่ยนแปลงไปในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐพัฒนาสังคมไทยนิยม ปัจจุบันนี้ประเทศไทยกำลังขับเคลื่อนการทำงานภายใต้ ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0 มีการเชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) เป็นการพัฒนาประเทศแบบทางเลือกใหม่ซึ่งแนวทางใหม่นี้เป็นทิศทางการพัฒนาคน สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง โดยเริ่มจากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยแท้จริง แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ เป็นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน แนวคิดไทยนิยม ที่เป็นเกิดด้วยสัญญาประชาคม ไทยไม่ทิ้งกัน รวมถึงแนวคิดไทยแลนด์ 4.0 ที่เกิดขึ้นด้วยฐานคิดแบบก้าวข้ามกับดักรายได้ต่ำ ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน รวมถึงการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ “การพัฒนาคนดี” ให้ “คนดีพัฒนาชาติ” และต้องพัฒนาคนส่วนใหญ่ของประเทศก่อน

ภาพที่ 5.9 คนพัฒนาฐานรากสังคมไทย

คำถามท้ายบท

จงตอบคำถามทุกข้อให้สมเหตุสมผลมากที่สุด ดังต่อไปนี้

- 1) ทำไมต้องพัฒนา “คน” เป็นสำคัญก่อนเรื่องอื่น?
- 2) คำว่า “ทางเลือกใหม่” ในการพัฒนาสังคมไทย นักศึกษาคิดว่า อะไรคือทางเลือกใหม่
จงอธิบายให้ละเอียด?
- 3) คำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” มีความสำคัญในการพัฒนาสังคมอย่างไร?
- 4) ทำไมเราต้องพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และต้องพัฒนาอะไรในระดับเศรษฐกิจฐานรากจึง
จะเกิดความยั่งยืน?
- 5) คำว่า “ประชารัฐ” หมายความว่าอย่างไร? จงอธิบายรายละเอียด?
- 6) ไทยนิยม คืออะไร?
- 7) จงอธิบายให้ละเอียดกับนโยบาย ไทยแลนด์ 4.0 และประเทศไทยเหมาะสมแล้วหรือ
อย่างไร? ในการใช้นโยบายไทยแลนด์ 4.0?
- 8) จงอธิบายคำว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ให้กระจ่างชัด?
- 9) คำว่า “การพัฒนาคนดี” ให้ “คนดีพัฒนาชาติ” มีความหมายว่าอย่างไร?
- 10) การพัฒนาประเทศแบบทางเลือกใหม่ด้วย “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็น
แนวทางที่ถูกต้อง ให้เหตุผลประกอบอย่างละเอียด?

เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงทั่วไป

- Cohen, J. & Uphoff, N. (1977). **Rural development participation: Concept and measures for project design implementation and evaluation.** Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.
- _____. (1980). **Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity.** *World Development*, (8), pp. 213-235.
- Erwin, William. (1976). **Participation Management: Concept, Theory and Implementation.** Atlanta: Georgia State University.
- Reeder, Williams W. (1963). **Some Aspects of the Informal Social Participation of Farm Families in New York State.** New York: Cornell University.
- _____. (1974). **Some Aspects of the Informal Social Participation of Focus Families In New York State.** Cornell University: Unpublished Ph.D. Dissertation.
- กระทรวงมหาดไทย. (2561). **คู่มือการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยมยั่งยืน.** กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). **เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน.** กรุงเทพฯ: สมาคมทอติกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ. (2559). **คู่มือประชารัฐรักสามัคคี.** กรุงเทพฯ: สำนักงานประสานงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ.
- _____. (2559). **คู่มือประชารัฐรักสามัคคี ฉบับที่ 2.** กรุงเทพฯ: สำนักงานประสานงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ.
- _____. (2559). **สานพลังประชารัฐ.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ดิเรก ฤกษ์ห่อราย. (2524). **การพัฒนาชนบท: เป็นหลักการพัฒนาสังคมและแนวความคิดจำเป็นพื้นฐาน.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ทศพล กฤตยพิสิฐ. (2538). การมีส่วนร่วมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เขตหนองจอก ที่มีส่วนต่อ
โครงการกิจกรรมการพัฒนาตามแนวทาง “บรม” และ “บวร” เพื่อสร้างสรรค์
อุดมการณ์แผ่นดินทองหนองจอก. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, ผู้แปล. (2533). แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2552). การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต
กรุงเทพมหานคร. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุน
มหาวิทยาลัย).
- _____. (2559). แนวทางการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิต
ของประชาชนตลาดน้ำสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร.
รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนงบประมาณแผ่นดิน).
- _____. (2560). การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบน
พื้นที่ผลกระทบน้ำท่วมและน้ำเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง
จังหวัดอุดรธานี. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุน
งบประมาณแผ่นดิน).
- _____. (2561). กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ
ทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโซนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุน
งบประมาณแผ่นดิน).
- _____. (2563). นวัตกรรม วิถีพัฒนา ภูมิปัญญาภูมิพัฒนา. กรุงเทพฯ: ดี-วิทย์.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2536). หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: อนุเคราะห์ไทย.
ราชกิจจานุเบกษา. (2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550. เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก, 24
สิงหาคม 2550. สืบค้นหาวันที่ 1 ตุลาคม 2559 จาก
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2550/A/047/1.PDF>
- _____. (2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. สืบค้นวันที่ 13 พฤศจิกายน 2559 จาก
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2550/A/047/1.PDF>

สำนักโฆษก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2560). วารสาร “ไทยคู่ฟ้า” เล่มที่ 33 มกราคม - มีนาคม 2560, หน้า 3-17.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **พระมหากษัตริย์ นักพัฒนา เพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2545). **รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรทัย ก๊กผล. (2552). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์.

อรพินท์ สโพชคชัย. (2538). **การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

แผนบริหารการสอนบทที่ 6

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง

หัวเรื่อง

1. การเปลี่ยนแปลง
2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
3. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
4. การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง
5. บทสรุป

ความคิดรวบยอด

“การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง” เป็นสภาวะของการไม่หยุดนิ่งในการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง การไม่คงรูปแบบเดิม ๆ ไว้ซึ่งอาจเป็นการแปรผัน ปรับเปลี่ยนไปจากเดิม หรือดีขึ้น เลวลง พัฒนาขึ้น เปลี่ยนรูปลักษณะใหม่ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจจะเป็นการเปลี่ยนระบบสังคม โครงสร้างสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรมอาหาร การแต่งกาย กลุ่มอาชีพ การค้าขาย การสร้างมูลค่า การมีรูปแบบการค้าขายทั้งออนไลน์ ออฟไลน์ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบการปกครอง การใช้อำนาจ การสั่งการทางการเมือง แต่แม้การเปลี่ยนแปลงสิ่งหนึ่งสิ่งใดย่อมนำมาผลสุดท้ายเพื่อค้นหาความสมดุลและความสุขที่ดีงาม

วัตถุประสงค์

1. สามารถอธิบายความหมายและองค์ประกอบของคำว่า “การเปลี่ยนแปลง” ได้อย่างชัดเจน
2. สามารถเข้าใจ และอธิบายประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง
3. สามารถวิเคราะห์นิยาม “สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง” ให้เข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบต่าง ๆ พร้อมทั้งปัจจัยการเปลี่ยนแปลงได้
4. สามารถอธิบายและวิเคราะห์คำว่า “องค์ความรู้ทางการเมือง” ได้อย่างชัดเจน
5. สามารถสังเคราะห์ตัวแปรที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองให้เหมาะสมกับท้องถิ่น สังคมประเทศไทยได้

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. การบรรยายเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง
2. ตอบปัญหา ถาม/ตอบโดยวาจา
3. อภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน
4. ศึกษาเอกสารประกอบการสอนประจำบท
5. อธิบายสรุปเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญ
6. มอบหมายรายงาน
7. ทำแบบคำถามท้ายบท

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. เอกสารประกอบการสอนประจำบท
2. การนำเสนอด้วยคอมพิวเตอร์ (Power point presentation)
3. ภาพหลักคำสอนต่าง ๆ
4. แบบคำถามท้ายบท
5. ใบงานที่เกี่ยวกับเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง

การวัดผลและประเมินผล

1. สังเกตระหว่างการบรรยาย
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนและการถาม/ตอบ
3. สังเกตการร่วมทำกิจกรรมในชั้นเรียน
4. ถามตอบเพื่อทบทวนความรู้ในชั้นเรียน
5. ตรวจสอบแบบคำถามท้ายบท
6. สอบวัดความรู้ความสามารถ (เก็บคะแนน 10 คะแนน ใช้เวลา 1 ชั่วโมง)

บทที่ 6

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง

“การเปลี่ยนแปลง” (Change) เป็นเรื่องธรรมชาติเป็นเรื่องจริงในชีวิตและธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกผู้ทุกนามซึ่งเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนิกกล่าวไว้เช่นกัน และคำว่าการเปลี่ยนแปลงถูกหยิบไปใช้เพื่อการหาเสียงเชิงตำแหน่งประธานาธิบดีเช่นกัน อาทิ ประธานาธิบดีบารัค โอบามา ที่ใช้คำว่า “Change” แปลว่า การเปลี่ยนแปลง ยังสะท้อนคำว่า วิวัฒนาการ ด้วยเช่นกัน ดังนั้นในทางการพัฒนาสังคม คำว่าการเปลี่ยนแปลง เป็นพลังที่สามารถอธิบายในมิติที่ดี อาทิ เจริญก้าวหน้า รุ่งเรือง พัฒนา อุดมสมบูรณ์ อยู่ดีกินดี มั่งมีศรีสุข สันติสุข ผาสุก สงบสุข และมีสิ่งที่สะท้อนหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ความจริงที่เกิดขึ้น การแปรเปลี่ยนไป อาทิ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เป็นความจริงที่เปลี่ยนแปลงของชีวิต และสรรพสิ่งในโลกใบนี้ ปัจจุบันมีคำว่าที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงเช่นกันคือ Disruption แปลว่า การหยุดชะงัก เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งในบทนี้ยังมีทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและโรคอุบัติใหม่ (Covid-19) ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิถีชีวิตของประชาชนด้วย

6.1 การเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลง (Change) ผู้เขียนให้นิยามว่า การแปรเปลี่ยน ไม่คงที่ จากรูปเดิม วิธีเดิม ไปสู่สถานะที่ดีกว่าที่ดี ด้อยกว่าที่ดี ไม่จริงยั่งยืน จากสิ่งหนึ่งที่ไม่ดี ทุกข์ยากแสนเข็ญ ลำบากไปสู่สิ่งหนึ่งที่ดีกว่าเดิม อุดมสมบูรณ์ อยู่ดีกินดีใหม่ในภาวะปกติ โดยมีเงื่อนไขของ กระแส หรือ เวลา เป็นตัวกำหนด ในมิติทางสังคม ผู้เขียนให้ระบุไว้ว่า จากวิถีชีวิตเดิมไปสู่วิถีชีวิตใหม่ที่เป็น New Normal วิถีชีวิตที่เป็นปกติรูปแบบใหม่ แต่คำว่า New Normal เป็นคำศัพท์ทางธุรกิจและเศรษฐศาสตร์ ที่ถูกนำมาใช้ครั้งแรกในปี 2551 ในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเงินของสหรัฐฯ ที่เรารู้จักกันในชื่อ วิกฤตแฮมเบอร์เกอร์ ซึ่งทำให้เกิด ภาวะเศรษฐกิจถดถอยทั่วโลกในปี 2551-2555 โดย Bill Gross นักลงทุนในตราสารหนี้ชื่อดัง (bond guru) ผู้ร่วมก่อตั้งบริษัท Pacific Investment Management (PIMCO) โดยให้นิยามถึงสถานะเศรษฐกิจโลก ที่จะมีอัตราการเติบโตชะลอตัวลงจากในอดีตและเข้าสู่อัตราการเติบโตเฉลี่ยระดับใหม่ที่ต่ำกว่าเดิม ควบคู่ไปกับอัตราการว่างงานที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง หลังเกิดวิกฤตทางการเงินในสหรัฐฯ อีกทั้งความผันผวนทางเศรษฐกิจจะไม่ได้เป็นไปตามวัฏจักร

เศรษฐกิจเดิมแบบที่ผ่านมานั้นเอง ซึ่งตอนนี้ประเทศไทยมีการใช้คำนี้กับการเกิดวิกฤติโรคระบาดโควิด 19 นั้นเอง ซึ่งคาดว่าสิ่งที่จะเกิดขึ้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ พฤติกรรมของมนุษย์ ธุรกิจและการตลาด รวมถึงการใช้ชีวิตในสังคม

6.1.1 นิยาม “การเปลี่ยนแปลง” (Change)

คำว่า การเปลี่ยนแปลง มักใช้กับคำว่านามอื่น ๆ เสมอ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางการตลาด การเปลี่ยนแปลงของประชากร การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เป็นต้น ดังนั้นจึงมีนักวิชาการให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง ซึ่ง Nisbet (นิสเบท) ได้อธิบายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลง (change) หมายถึง ความแตกต่างที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในช่วงเวลาหนึ่งขององค์กรหนึ่งซึ่งยังคงตัวอยู่ได้ (สนิท สมัครการ, 2542: 2) ซึ่งในปัจจุบันไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีสภาพมั่นคง หากแต่ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมและวัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่มีสังคมและวัฒนธรรมใดหยุดอยู่กับที่ โดยแท้จริงตลอดเวลา มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมออันเป็นลักษณะธรรมชาติของสังคมมนุษย์ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจะขึ้นอยู่กับเวลาเสมอ ไม่ว่าจะเป็นเวลาในรูปแบบใด เช่น วันเดือน ปี หรือเวลาทางดาราศาสตร์โดยนับเป็นปีเสมอ รวมทั้งเวลารอบเหตุการณ์ เช่น ฤดูหนึ่ง หรือปีการเพาะปลูกหนึ่ง ลักษณะหรือสภาพของสิ่งนั้นจะแตกต่างไปจากเดิมที่เป็นอยู่ โดยอาศัยองค์ประกอบด้านเวลาเป็นหลัก ในสังคมมีเหตุการณ์ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอสองอย่างเท่านั้น คือ การเกิด และการตาย แต่กระบวนการตั้งแต่เกิดจนตาย นับเป็นการเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องกันโดยอาศัยเวลาเป็นเครื่องกำหนด จึงพอสรุปการเปลี่ยนแปลงได้ว่า การที่สิ่ง ๆ หนึ่งแปรเปลี่ยนสภาพที่เคยคงอย่างเป็นสภาพใหม่ โดยอาศัยองค์ประกอบด้านเวลาเป็นเครื่องกำหนด (ผจงจิตต์ อธิคมนันท์, 2541, 2543: 11) นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลง (Change) เป็นภาวะหรือปรากฏการณ์ที่ไม่หยุดนิ่งและเกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งกับสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตทั้งการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการกระทำของมนุษย์เอง ทั้งการเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้นหรือเลวลงกว่าเดิม (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2532: 113) นอกจากนี้คำว่า การเปลี่ยนแปลง หมายถึง ภาวะและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันตลอดเวลา โดยจะมีความแตกต่างกันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน เพราะถ้าสังคมเปลี่ยนวัฒนธรรมก็เปลี่ยนไปด้วย (ณัฐฐา ทรัพย์อุปลัมภ์, 2558: 118) ข้อสมมติสำคัญที่

แสดงถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้แปรสภาพที่เคยมีอยู่มาเป็นสภาพใหม่โดยมีองค์ประกอบของเวลาเป็นเครื่องกำหนด การเปลี่ยนแปลงแปรเปลี่ยนไปตามข้อสมมติของนักวิชาการตามลักษณะสาเหตุและธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง ในที่นี้มีข้อสมมติของการเปลี่ยนแปลง นิสเบท (Nisbet, 1969 : 166-168) อธิบายไว้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องของกฎธรรมชาติ เป็นการเปลี่ยนแปลงของชีวิตของมนุษย์ว่าคนเรามีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมดาและเป็นเรื่องของธรรมชาติ

2. การเปลี่ยนแปลงเป็นอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดมาจากปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากเด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ตลอดเวลาหรือผู้ใหญ่จะกลายเป็นคนชราในที่สุด

3. การเปลี่ยนแปลงเป็นการต่อเนื่อง มีขั้นตอนต่าง ๆ ที่ต่อเนื่องเป็นสาเหตุสืบต่อกันมา การเปลี่ยนแปลงของสังคมจากอดีตจนถึงยุคปัจจุบันเป็นลักษณะของสายสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือสาเหตุติดต่อกันไป

4. การเปลี่ยนแปลงเป็นแบบเดียวกัน เป็นสังคมที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงทุกสังคมในโลกจะมีการเปลี่ยนแปลงเหมือน ๆ กัน เพียงแต่ว่าบางสังคมเปลี่ยนแปลงได้เร็วกว่าบางสังคมเท่านั้น และในปัจจุบันไม่จำเป็นที่ทุกสังคมจะเปลี่ยนแปลงขั้นตอนแบบเดียวกัน

5. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งจำเป็น การเปลี่ยนแปลงในความหมายนี้ได้พยายามกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องทำให้เกิดขึ้น เพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความเท่าเทียมกันในสังคม จึงต้องมีแผน มียุทธศาสตร์ นั่นเอง

การเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหวจากสภาวะหรือรูปแบบหนึ่งไปยังอีกสภาวะหรือรูปแบบอื่น ๆ ไม่คงที่ดังนั้นก็มีการอธิบายไว้ในมิติที่เป็นรูปธรรมให้ชัดเจน คือ การเปลี่ยนแปลงภาวะทางสังคม ซึ่งมีนักวิชาการได้อธิบายไว้อย่างชัดเจน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 32-35) ได้อธิบายต่อยอดแนวคิดของ อัลวิน ทอฟเฟอร์ (Alvin Toffler) ที่ได้ทำการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต ซึ่งมีการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของอารยธรรมโลกเหมือนกับ คลื่นลูกที่สาม (The Third Wave) เป็นคลื่นลูกที่ 5 ไว้ดังนี้

คลื่นลูกที่ 1 สังคมเกษตรกรรม เริ่มต้นประมาณ 8,000 ปีก่อนคริสตกาล โดยมีเครื่องชี้วัดความยิ่งใหญ่หรือความเจริญก้าวหน้าของสังคม คือการมีอาณาเขตใหญ่โตที่กว้างขวาง มีพื้นที่สำหรับเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์และทำการเกษตรจำนวนมาก

คลื่นลูกที่ 2 สังคมอุตสาหกรรม เริ่มเมื่อประมาณ ค.ศ.1650-1750 โดยมีเครื่องจักรอัตโนมัติที่ใหญ่และความมั่งคั่งของประเทศ คือความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ จำนวนแหล่งแร่ธาตุ วัตถุดิบที่มีอยู่และในสมัยต่อมาเครื่องจักรคือ “ทุน” จำนวนมาก

คลื่นลูกที่ 3 สังคมแห่งเทคโนโลยี เริ่มต้นราวค.ศ.1955 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน มีการพัฒนาด้านคอมพิวเตอร์ เครือข่ายการสื่อสารและการคมนาคม ทำให้ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว มีการเชื่อมโยงและส่งอิทธิพลต่อกันและกัน โดยมีเครื่องจักรอัตโนมัติที่ใหญ่และความมั่งคั่งของประเทศ คือความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของประเทศและอำนาจในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร

คลื่นลูกที่ 4 “สังคมแห่งองค์ความรู้” ปัจจัยแห่งยุคคือความรู้ ซึ่งมีเครื่องมือแห่งยุคคือศาสตร์แขนงต่างๆ เช่น nanotechnology, biotechnology, pharmaceutical เป็นต้น

คลื่นลูกที่ 5 “สังคมแห่งปัญญา” หรือเรียกอีกอย่างว่า “ปราชญ์สังคม” เป็นยุคของนักคิด การบูรณาการความรู้และใช้ปัญญาเพื่อการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ สังคมใดก็ตามที่สามารถนำพาตนเองสู่การเป็นปราชญ์สังคมได้สำเร็จ สังคมนั้นจะอยู่แถวหน้าของสังคมโลก หรือเมื่อเทียบเทคโนโลยีคือ ปัญญาประดิษฐ์ (AI : Artificial Intelligence)

สอดคล้องกับแนวคิดที่เกิดขึ้นในประเทศไทยขณะนี้ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงภาวะที่มีอยู่ในสังคมเมื่อเทียบกับการจัดระดับหรือรุ่นอย่างชัดเจน คือ ประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0 แนวคิดของ ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ที่ได้อธิบายเพิ่มเติมแนวคิดเกี่ยวกับประเทศไทย 4.0 ว่าก่อนถึง 4.0 ที่เป็นสังคมนวัตกรรม ประเทศไทยผ่านระดับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเทียบการพัฒนาเทคโนโลยีการสร้างสินค้าเกษตรของประเทศไทยว่า (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559: 1)

- 1) ประเทศไทย 1.0 เน้นเกษตรกรรม
- 2) ประเทศไทย 2.0 เน้นอุตสาหกรรมเบา
- 3) ประเทศไทย 3.0 เน้นอุตสาหกรรมหนัก อุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อน
- 4) ประเทศไทย 4.0 เน้นนวัตกรรม

ผู้เขียนจึงสรุปว่า การเปลี่ยนแปลง คือ ภาวะการเคลื่อนที่ไม่คงที่ไม่คงทนไม่ถาวร แปรผันไปตาม “กาลเวลา” อาจดีขึ้น หรือเลวลง ก็คือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลง แต่ในสังคมปัจจุบันคำว่า การเปลี่ยนแปลง มีมิติของความรู้ดีกว่า การปรับไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเสมอ อาทิ จากสังคมเกษตรไปสู่สังคมอุตสาหกรรม จากเทคโนโลยีขนาดใหญ่ไปสู่ขนาดจิ๋วที่ทรงประสิทธิภาพ จากชุมชนชนบท

พัฒนาไปสู่เมือง จากความล้าสมัยไปสู่ความทันสมัยมากขึ้น แต่นั่นมักเกิดขึ้นกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้สัมผัสได้เท่านั้น ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับ “เวลา” (Time) เป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยการเปลี่ยนแปลงเสมอ น่าสนใจคือ คำว่า การเปลี่ยนแปลง (Change) เป็นคำขวัญในการหาเสียงของประธานาธิบดีบิลคลินตันแรกของอเมริกา ในวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ. 2008 เขาได้ประกาศชัยชนะต่อประชาชนหลายแสนคน ที่สนับสนุนให้เขาเป็นประธานาธิบดีที่แกรนด์ปาร์ค ชิคาโกว่า "การเปลี่ยนแปลงได้มาถึงอเมริกาแล้ว" “change has come to America”

6.1.2 การเปลี่ยนแปลงในทางพุทธศาสนา

การเปลี่ยนแปลง (Change) ในทางพุทธศาสนาใช้คำว่า สามัญลักษณะ หรือไตรลักษณ์ หรือธรรมนิยาม ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติ โดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2557: 62-63; 2561: 45-48) ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า

สำหรับไตรลักษณ์นั้น มีพุทธพจน์แสดงหลักไว้ในรูปของกฎธรรมชาติว่าดังนี้

“ตถาคต (พระพุทธเจ้า) ทั้งหลาย จะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ธาตุ (หลัก) นั้นก็ดำรงอยู่ เป็นธรรมฐิติเป็นธรรมนิยามว่า

๔. สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง ...

๕. สังขารทั้งปวง เป็นทุกข์ ...

๖. ธรรมทั้งปวง เป็นอนัตตา ...

ตถาคตตรัสรู้เข้าถึงหลักนั้นแล้ว จึงบอก แสดง วางเป็นแบบ ตั้งเป็นหลัก เปิดเผย แจกแจง ทำให้เข้าใจง่ายว่า “สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง ...สังขารทั้งปวง เป็นทุกข์ ...ธรรมทั้ง ปวง เป็นอนัตตา/ไม่เป็นไม่มีอัตตา”

ในพุทธพจน์ที่ตรัสแสดงหลักนี้ เรียกแต่ละข้อว่า “ธาตุ ธมมฐิติธตตา ธมมนิยามตา” (ในภาษาไทยเรียกเป็น ธรรมชาติ ธรรมฐิติ ธรรมนิยาม) ส่วน “ไตรลักษณ์” เป็นคำที่ใช้กันในคัมภีร์ ตั้งแต่ชั้นอรรถกถาลงมา และในอรรถกถานั้น บางที่เรียกว่า “สามัญลักษณะ” ในฐานะเป็นลักษณะร่วม ที่มีแก่สิ่งที่กลายเป็นสามัญเสมอเหมือนกัน คือ ทุกอย่างที่เป็นสังขตะ เป็นสังขาร ล้วนไม่เที่ยง คงทนอยู่ไม่ได้ เสมอเหมือนกันทั้งหมด ทุกอย่างที่เป็นธรรม ไม่ว่าสังขตะคือสังขาร หรืออสังขตะคือวิสังขาร ก็ล้วนมิใช่ตน ไม่เป็นอัตตา เสมอกันทั้งสิ้น

เพื่อความเข้าใจง่าย ๆ จะแสดงความหมายของไตรลักษณ์ (The Three Characteristics of Existence) โดยย่อ ดังนี้

อนิจจตา (Impermanence) ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ภาวะที่มีแล้ว-ไม่มี ความเกิดขึ้นแล้วดับหายภาวะที่เกิดขึ้นแล้วสลายไป

2) ทุกขตา (Stress and Conflict) ความเป็นทุกข์ ความไม่คงตัว ภาวะที่คงอยู่ไม่ได้ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายไป ภาวะที่กดดัน ผืนและขัดแย้งในตัว เพราะปัจจัยที่

ปรุ้งแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์ มีความบกพร่องอยู่ในตัว ไม่ให้ความสมอยากแท้จริง หรือความพึงพอใจเต็มที่แก่ผู้อยากด้วยตัณหา และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยากเข้าไปยึดด้วยตัณหาอุปาทาน

3) อนัตตตา (Soullessness หรือ Non-Self) ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนจริงแท้ ที่จะเป็นเจ้าของครอบครองสังขารให้เป็นไปอย่างไรๆ ได้

ไตรลักษณ์ (ลักษณะ 3, อาการที่เป็นเครื่องกำหนดหมาย 3 อย่าง อันให้รู้ถึงความจริงของสภาวะธรรมทั้งหลาย ที่เป็นอย่างนั้นๆ ตามธรรมดาของมัน — the Three Characteristics)

1. อนิจจตา (ความเป็นของไม่เที่ยง คือ เกิดขึ้นมาแล้วก็ดับหายไป — impermanence; transiency)

2. ทุกขตา (ความเป็นทุกข์ คือ ถูกปัจจัยต่างๆ ที่ขัดแย้งบีบคั้นให้ คงเดิมอยู่ไม่ได้ ขาดความสมบูรณ์หรือพร่อง/บกพร่องอยู่ตลอดเวลา — state of suffering or being oppressed; imperfection)

3. อนัตตตา (ความเป็นของไม่ใช่ตน คือ ไม่เป็นตัวตนซึ่งใครอาจยึดถือที่จะสั่งบังคับหรือให้เป็นไปตามได้ตามใจอยากของตน — soullessness; state of being not-self)

ลักษณะเหล่านี้ มี 3 อย่าง จึงเรียกว่า ไตรลักษณ์

ลักษณะทั้ง 3 เหล่านี้ มีแก่ธรรมที่เป็นสังขตะคือสังขารทั้งปวง เป็นสามัญเสมอกัน จึงเรียกว่า สามัญลักษณ์ หรือ สามัญลักษณ์ (the Common Characteristics)

ไม่สามัญแก่ธรรมที่เป็นอสังขตะ อันได้แก่วิสังขาร ซึ่งมีเฉพาะลักษณะที่ 3 คือ อนัตตา อย่างเดียว ไม่มีลักษณะ 2 อย่างต้น

ลักษณะทั้ง 3 เหล่านี้ ปรากฏอยู่ตามธรรมดาที่แน่นอน เป็นไปตามกฎธรรมชาติ คือ ธรรมนิยาม

คำว่า ไตรลักษณ์ ก็ดี สามัญลักษณ์ ก็ดี เกิดขึ้นในยุคอรธกถา ส่วนในพระไตรปิฎก ลักษณะ 3 อย่างนี้ทรงแสดงไว้ในหลัก ธรรมนิยาม

ธรรมนิยาม เป็นคำเรียกกฎธรรมชาติอย่างรวมๆ ครอบคลุมทั้งหมด และแท้จริงทั้งหมดนั้นก็โยงเป็นกฎเดียวกัน เพียงแต่ในเวลาแสดง เมื่อจะให้คนทั่วไปเข้าใจ จำเป็นต้องยกมาพูดเป็นแง่ๆ ด้านๆ หรือจำแนกเป็นกฎย่อยๆ

ธรรมนิยาม นี้ ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้ 2 แบบ คือ

แบบที่ 1. แสดงไตรลักษณ์ เรียกว่า ธรรมนิยาม 3 ซึ่งได้กล่าวมาแล้ว

แบบที่ 2. แสดงปฏิจสมุပ္บาท ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

แบบที่ 2. เป็นหลักใหญ่ลึกซึ้งมาก ในที่นี้ยังไม่ยกมาแสดง เพราะจะหนักเกินไปเพียงแต่เอ่ยถึงและชี้ความสำคัญว่า ถ้าจะเข้าใจไตรลักษณ์ในธรรมนิยามแบบที่ 1. ให้ชัด ต้องลงให้

ถึงปฏิจสมุปบาท (เช่น ที่ว่าสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยงนั้น มันมิใช่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเลื่อนลอย แต่เป็นไปตามเหตุปัจจัย จึงต้องศึกษาระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลาย) ขอยกพุทธพจน์เฉพาะส่วนนำหลัก มาเกริ่นไว้ ดังนี้

ตถาคตทั้งหลาย จะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ธาตุ (สภาวะความจริง) นั้น ก็ดำรงอยู่ เป็นธรรมชาติ เป็นธรรมนิยาม เป็นอิทัปปัจจยตา; ตถาคตตรัสรู้เข้าถึงสภาวะนั้นแล้ว จึงบอก แสดง ... ทำให้เข้าใจง่าย และตรัสว่า จงดูสิ: “เพราะอวิชชาเป็นนี้ ปัจจัย สังขารจึงมี ฯลฯ” ตถาคต ... อิทัปปัจจยตา ดังกล่าวฉะนี้แล เรียกว่า ปฏิจสมุปบาท

ดังได้กล่าวแล้วว่า ธรรมนิยาม เป็นคำเรียกกฎธรรมชาติอย่างรวมๆ ครอบคลุมทั้งหมด เมื่อจะอธิบายอาจแยกเป็น นิยาม คือกฎย่อยๆ ได้หลายอย่าง ในที่นี้จะกล่าวถึงนิยามสำคัญที่ท่านแสดงไว้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ

มนุษย์มาก 5 อย่าง เรียกว่า นิยาม 5

นิยาม 5 (กำหนดอันแน่นอน, ความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอนของ

ธรรมชาติ, กฎธรรมชาติ — orderliness of nature; the five aspects of natural law)

1. อุตุนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอุณหภูมิ หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ โดยเฉพาะดิน น้ำ อากาศ และฤดูกาล อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์ — physical inorganic order; physical laws)

2. พืชนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ มีพันธุกรรมเป็นต้น — physical organic order; biological laws)

3. จิตตนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต — psychic law)

4. กรรมนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ คือ กระบวนการแห่งเจตจำนงในการให้ผลของการกระทำ — order of act and result; the law of Kamma; moral laws)

5. ธรรมนิยาม (กฎธรรมชาติหลักใหญ่ทั่วไป โดยเฉพาะในเรื่องความสัมพันธ์ ความเป็นไปแห่งเหตุปัจจัย และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันแห่งสิ่งทั้งหลาย — order of the norm; the general law of cause and effect; causality and conditionality)

ผู้เขียนเชื่อมั่นว่า คำว่า “การเปลี่ยนแปลง” ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า “ไตรลักษณ์ ธรรมนิยาม สามัญญลักษณะ กฎธรรมชาติ” เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริงในธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และเป็นอยู่ทุกกาลเวลาที่คนเราพบเห็นสภาวะทางธรรมชาติ คือ การเกิดขึ้น

การตั้งอยู่ และการดับไป ความไม่คงทนถาวร ความไม่คงที่ ความแปรผันไปตามกาลเวลาดังนั้น “เวลา” จึงเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ

6.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นภาพที่มีความชัดเจนในการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเห็นเป็นรูปธรรมได้และมีการศึกษากันอย่างจริงจัง ส่วนวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ชัดเจนเพราะมีความละเอียดซับซ้อน การเปลี่ยนแปลงเป็นไปได้ซ้ำต้องอาศัยระยะเวลาในการสังเกตและเฝ้าติดตามดูในชุมชนท้องถิ่น หรือสังคมแบบค่อยเป็นค่อยไปซึ่งอาจต้องพิจารณากันเป็นรุ่นต่อรุ่น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม มีรายละเอียดสำคัญดังนี้

6.2.1 นิยาม “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม”

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) โดยราชบัณฑิตยสถาน (2524: 327) ได้กำหนดความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหมายถึง การที่ระบบสังคม ระบบครอบครัว ระบบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจจะเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น นอกจากนี้สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547: 5) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงองค์การทางสังคม (Social Organization) ได้แก่ 1) ขนาดขององค์การสังคม (Size) คือใหญ่ขึ้นหรือลดลง 2) ประเภทขององค์การสังคม (Kind) เช่น จากกลุ่มเพื่อนไปเป็นครอบครัว จากครอบครัวเป็นชุมชน เป็นต้น 3) ลักษณะองค์การสังคม (Characteristics) เช่น จากยึดเหนี่ยวกันหลวม ๆ เป็นยึดเหนี่ยวกันเหนียวแน่น จากแบ่งแยกมาเป็นสมัคครสมานสามัคคี 4) สถานภาพและบทบาท (Status – Role) เช่น เคยสถานภาพสูงมาเป็นต่ำ จากเคยต่ำมาเป็นสูง จากเคยเป็นเพื่อนกันมาเป็นสามัคคีปรองมอด บทบาทก็พลอยเปลี่ยนแปลงไปด้วย รวมถึงแนวคิดของ สุริชัย หวันแก้ว (2549: 156) อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและระหว่างส่วนประกอบของสังคมนั้น ๆ และณรงค์ เส็งประชา (2541: 207) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปร่างและลักษณะของสังคม ยังมีคำนิยามว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับบทบาท สถาบันหรือระเบียบต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างสังคมนั้น รวมถึงประชากร พฤติกรรมของสมาชิกในสังคม โครงสร้างสังคมและแบบแผนของความสัมพันธ์

ระหว่างสมาชิกและแบบแผนทางวัฒนธรรม (Hans, Gerth and Mill, 1953: 398; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2538: 126; Smelser, 1988: 383; สุพิศวง ธรรมพันธา, 2543: 67; ฌ็องฌัก อ็องรี, 2558: 98) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงในระบบโครงสร้างและหน้าที่ของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์หรือกลุ่มคนในสังคม ตลอดจนเป็นการเปลี่ยนแปลงการกระทำระหว่างกันทางสังคม ในการติดต่อการกระทำระหว่างมนุษย์หรือกลุ่มของสังคม (ฌ็องฌัก อ็องรี, 2558: 99) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change) เป็นการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างรูปแบบของสังคม ระบบความสัมพันธ์ และการปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาทระเบียบแบบแผนค่านิยม วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงระบบ นิเวศประชากร และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางสังคม จะยึดถือความแตกต่างที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกัน ใน ช่วงเวลาหนึ่งขององค์กรหนึ่ง ซึ่งคงอยู่ได้ เช่น ในอดีตเกษตรกรไทย ใช้แรงงาน สัตว์ ทำการเกษตร และเปลี่ยนแปลงมาใช้เครื่องจักรกลการเกษตร แทนแรงงานสัตว์ ซึ่งจะ เห็นว่าแม้เกษตรกรไทย เปลี่ยนแปลงการ ใช้แรงงานทำการเกษตรตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีของสังคมโลก แต่อาชีพเกษตรกรของคนไทยยัง คงอยู่ไม่ได้ เปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นทั้งหมด (บำเพ็ญ เขียวหวาน, 2563,ออนไลน์, 17 พฤษภาคม 2563) นอกจากนี้แนวคิดของ ผจงจิตต์ อธิคมนันท์ (2541: 12) ให้คำนิยาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคล ที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกัน และการเปลี่ยนแปลงประเภทที่กล่าวนี้ เกิดขึ้นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้จากที่เคยกำหนดกันอยู่ก่อน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกเปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ระหว่างนายกับบ่าวที่สามารถซื้อขายกันได้แต่ปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคล ที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกันเป็นการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้จากที่เคยกำหนดอยู่ก่อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมมีทั้งในระดับจุลภาค ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นอยู่เป็นปกติ แต่ในอัตราและความมากน้อยแตกต่างกันตามท้องที่แล้วแต่โอกาสหรือกาลเวลา เช่น ในเรื่องค่านิยมหรือคุณค่าทางจริยธรรม การแต่งกายมารยาท และการใช้ภาษา การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้จะเปลี่ยนไปอย่างช้า ๆ ในระดับมหภาค คือการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของสังคม การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสะสมในระดับจุลภาค (ผจงจิตต์ อธิคมนันท์, 2543: 11-13) ทั้งนี้ บำเพ็ญ เขียวหวาน

(2563,ออนไลน์, 17 พฤษภาคม 2563) ได้อธิบายองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยทั่วไปมีองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลง 6 ประการด้วย ได้แก่ 1) ลักษณะของการเปลี่ยนแปลง (Identity of change) เช่น การเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติ พฤติกรรม ทักษะ ทักษะ การบวนการปฏิสัมพันธ์โครงสร้างของอำนาจ อัตราของการผลิตภาพ และระบบชั้นทางสังคม 2) ระดับของการเปลี่ยนแปลง (level of change) เป็นการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับองค์การ สถาบันและการเปลี่ยนแปลงในสังคมทั้งหมด 3) ช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลง (duration of change) แสดงถึงช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงแต่ละรูปแบบ ทั้งระยะสั้นหรือระยะยาว 4) ทิศทางการเปลี่ยนแปลง (direction of change) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่บ่งชี้ถึงการพัฒนหรือความเสื่อม การก้าวหน้าหรือการถดถอย การเบี่ยงเบนขึ้น-ลงจากแนวเดิม 5) ขนาดของการเปลี่ยนแปลง (magnitude of change) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่แสดงให้เห็นขนาดจำนวนและการผสมผสานของการเปลี่ยนแปลง 6) อัตราของการเปลี่ยนแปลง (rate of change) เป็นการเปลี่ยนแปลงความเร็วหรือช้า การเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องหรือไม่ต่อเนื่อง มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยหรือไม่มีระเบียบ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม มักจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือของรูปแบบของความสัมพันธ์ และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบแบบแผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมาก และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ทั้งนี้ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (social psychology theories) มีรากฐานมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความคิดว่าการนำไปสู่ความทันสมัยจะสำเร็จได้ โดยผ่านการกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม แนวความคิดสำคัญของกลุ่มนี้คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล เช่น บุคลิกภาพ ค่านิยมและทัศนคติ จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (นิเทศ ดินณะกุล, 2546: 6-27) ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละเรื่อง อาจเกิดขึ้นในส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ของความสัมพันธ์ทางสังคมก็ได้หรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่มีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งแล้ว ไม่ว่าจะการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนเล็กน้อยหรือใหญ่โตเพียงไรก็ตาม ย่อมถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งย่อมจะมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น ในทางปฏิบัติแล้วยากที่จะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เพราะหากมีการ

เปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นการเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกระทบถึงสังคมและวัฒนธรรมเสมอ (สนิท สมัการ, 2542: 3-5)

ผู้เขียนสรุปว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง รูปแบบความไม่เหมือนเดิม ผันแปรเปลี่ยนไปของระบบความสัมพันธ์ของคน ครอบครัว โครงสร้างสังคม การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคน ระบบเครือญาติ วิถีชีวิต บริบททางสังคม ปรับเปลี่ยนไปจากเดิม อาทิ ดั้งเดิมเป็นครอบครัวขยาย ปัจจุบันนิยมเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การไปมาหาสู่กันน้อยลงใช้ระบบการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีกันมากขึ้นทำให้ความสัมพันธ์ห่างเหินกันมากขึ้น การเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไปจากการพัฒนาและความก้าวหน้าการคมนาคมขนส่ง การทำกับข้าวทานเอง กลายเป็นการสั่งของจากออนไลน์มากขึ้น ปัจจัยที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นคือ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี การก้าวหน้าของนวัตกรรมสมัยใหม่ การเปลี่ยนไปของวิถีคิดของผู้คน การเปลี่ยนแปลงไปของวิธีการค้นหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ตามนิยามของราชบัณฑิตยสถาน (2524 : 99-100) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมของประชาชาติหนึ่ง ๆ ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ แต่อัตราการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้เป็นไปไม่เท่ากัน โดยทั่วไปวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุจะเปลี่ยนแปลงช้ากว่า นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติหรือโดยการวางแผนก็ได้ ยังพบว่าแนวคิดของผจงจิตต์ อธิคมันนทะเล (2541: 19-20) ได้อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ไม่อยู่นิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมหากเป็นไปอย่างช้า ๆ เรียกว่า stantic ถ้าเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเรียกว่า Dynamic เช่นการเปลี่ยนแปลงภาษา การคิดภาษาใหม่ ๆ แนวคิด กฎเกณฑ์ ศิลธรรมจรรยา รูปแบบดนตรี ศิลปะ การแต่งกาย การรับประทานอาหาร บ้านที่อยู่อาศัย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับการเลือกปฏิบัติของคนในสังคม ความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมในอุดมคติ (Ideal) และที่ปฏิบัติกันจริง ๆ (Actual) ย่อมปรากฏชัดเจนในการเลือกปฏิบัติของคนในสังคม และยังเสนอแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม 5 ขั้นตอนตาม Kroeber ดังนี้

- 1) ขั้นการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา และนำเอาเข้าไปใช้ในสังคม
- 2) การที่คนในสังคมยอมรับเอาสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ นั้นเข้ามาใช้ในสังคมจนถึงจุดอิ่มตัว
- 3) ขั้นอิ่มตัวของวัฒนธรรมในสังคมนั้น ๆ เป็นระยะที่ความเจริญก้าวหน้าถึงขั้นสุดยอด
- 4) ขั้นที่มีการทำซ้ำแบบเดิมอยู่เป็นปกติ ไม่มีความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้น

5) เมื่อถึงจุดอิ่มตัวแล้ว ลักษณะวัฒนธรรมเป็นไปตามแบบเดิม จนคนในสังคมเกิดความเบื่อหน่ายจึงคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาอีก โดยแยกตัวออกจากวัฒนธรรมเดิมและสร้างแบบวัฒนธรรมใหม่ขึ้น ๆ มาแทน

นอกจากนี้คำว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งของที่เป็นผลผลิตของกิจกรรมระหว่างมนุษย์ เกี่ยวข้องกับวัตถุหรือวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุ (Wiese, 1956: 7; Davis, 1967: 622; อ้างถึงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2538: 130; ฌ็องฌูว์ฌี ทรัฟฟ์อุปถัมภ์, 2558: 100) ไกล่เคียงกับนิยามของสุริชัย หวันแก้ว (2549 : 156-157) นิยามไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้น และสิ่งที่สำคัญก็คือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยม บรรทัดฐานและระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้น เช่นเดียวกันกับ ณรงค์ เส็งประชา (2541 : 207) ให้ความหมายว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีมนุษย์กำหนดให้มีขึ้น ทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ที่นำเอามาใช้ประกอบประกอบในการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม รวมถึงสุขภาพ สมอง และคณะ (2550 : 84) กล่าวว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านแนวคิด แนวกำหนดพฤติกรรม ระเบียบแบบแผน ระเบียบประเพณี ธรรมเนียมวิธีการปฏิบัติและวัตถุต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตหรือการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ไม่แตกต่างจากคำสรุปของ ฌ็องฌูว์ฌี ทรัฟฟ์อุปถัมภ์ (2558: 100) อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมในด้านวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต เป็นการเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่เป็นวัตถุและสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ

ผู้เขียนได้สรุปว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การปรับตัวของการดำรงชีวิตของคน ที่สะท้อนพฤติกรรม การกระทำ วิถีคิด วิถีชีวิตให้เหมาะสมกับสถานะทางการเปลี่ยนแปลงไปของสังคม สังคมเปลี่ยนแปลงไปย่อมทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเปลี่ยนไปด้วย แต่อาจมีลักษณะช้าหรือเร็วได้ขึ้นอยู่กับความเจริญก้าวหน้าขององค์ความรู้ที่วิวัฒนาการสังคมผู้คน วัฒนธรรมที่เป็นทั้งรูปธรรม และนามธรรม จับต้องได้และจับต้องไม่ได้สามารถเปลี่ยนแปลงไปคงอยู่หรือสูญหายไปได้เช่นกัน หากวัฒนธรรมนั้นไม่ถูกยอมรับของคนในสังคม และเกิดใหม่ได้ถ้าวัฒนธรรมดิงามฟื้นฟูมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตได้เรียกว่า อนุรักษ์ ไว้ นั่นเอง

6.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม”

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีการศึกษาและรวบรวมไว้เช่นกันว่า ปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัดเจน ซึ่ง

บ่าเพ็ญ เขียวหวาน (2563: 24) ได้อธิบายว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง และปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องติดตามวิเคราะห์และปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเสมอ นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ปัจจัยทางชีววิทยา (Biological) เกิดจากพันธุกรรมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ปัจจัยทางประชากร (Population) ที่เกี่ยวกับอัตราการเกิด การตาย การย้ายถิ่นฐานและปริมาณของเพศ ปัจจัยทางกายภาพ (Physical) สภาพทางภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์และด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ปัจจัยทางวัฒนธรรม (Cultural) (โกวิทย์ พวงงาม, 2553; วรวิมล โรมรัตน์ พันธุ์, 2554; ดำรงค์ศักดิ์ แก้วเพ็ง, 2556) ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี (Technological) เทคโนโลยีหรือการประดิษฐ์สิ่งใหม่มาใช้จะเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในสถาบันและประเพณี ซึ่งการประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาจะเพิ่มความสลับซับซ้อนของวัฒนธรรม ชีวิตของมนุษย์ก็จะสับสนขึ้นตามเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น และเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทั้งการเพิ่มของผลผลิต การกระจายสินค้าและบริการ และทำให้โครงสร้างทางสังคมมีการปรับตัวให้เป็นไปตามสิ่งเหล่านี้ (Ogburn, 1964: 562) ปัจจัยด้านขบวนการสังคม (Social Movement) ขบวนการสังคมทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเมื่อดำเนินการได้สำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ตามมักส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอของกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์ตรงกัน เพื่อต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสังคม ซึ่งอาจจะเป็นการออกกฎหมายหรือการยับยั้งการดำเนินนโยบายบางอย่างของรัฐบาล (อุทัย หิรัญโต, 2522: 121) ปัจจัยทางจิตวิทยา (Psychological) สาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาจากจิตใจของมนุษย์ จากการค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ ประสบการณ์ใหม่ ๆ มนุษย์ในสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป (Sharma, 1968: 136) นอกจากนี้ผู้เขียนยังพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่นใดหรือเกิดความเป็นเมืองมากขึ้นเท่าใดสังคมเปลี่ยนวัฒนธรรมก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย ปัจจัยด้านโรคระบาด ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างแน่นอนเพราะจะสร้างวิถีชีวิตของคนใหม่ อาทิ โรคระบาดโควิด 19 ทำให้ผู้คนทั่วโลกมีการออกแบบวิถีชีวิตใหม่ คนสั่งของทางออนไลน์มากขึ้น คนมีการใส่หน้ากากอนามัยมากขึ้น คนต้องมีการล้างมือด้วยแอลกอฮอล์มากขึ้น คนอยู่ห่างกันมากขึ้น คนรวมกลุ่มกันน้อยลง มาตรการกฎหมายเข้มข้นมากขึ้น เป็นต้น ปัจจัยด้านภัยพิบัติ ยิ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ

วัฒนธรรมเพราะการมีภัยพิบัติทำให้เกิดการเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม ภูมิศาสตร์ ก่อให้เกิดการอพยพออกไปหาพื้นที่ทำมาหากินใหม่วัฒนธรรมก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยตามผู้คนที่อพยพไปถิ่นอื่นด้วย

6.2.3 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีหลากหลายทฤษฎีที่น่าสนใจ ดังเช่น ออ กุสต์ กองต์ (Auguste Comte, ค.ศ.1988) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสได้เสนอแนวความคิดเป็น 2 แนวคิดคือ สังคมสถิตย์ (social statics) และสังคมพลวัต (social dynamics) และอธิบายว่า สังคมมนุษย์มีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ (Knowledge) ผ่าน 3 ขั้นตอน ตามลำดับ คือ จากขั้นเทววิทยา (Theological stage) ไปสู่ขั้นอภิปรัชญา (Metaphysical stage) และไปสู่ขั้นวิทยาศาสตร์ (Positivistic stage) ส่วนแนวคิดของ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx, ค.ศ.1971) ที่เป็นนักปรัชญา นักเศรษฐศาสตร์ นักสังคมวิทยาและนักประวัติศาสตร์ ได้เสนอทฤษฎีชนชั้นและความขัดแย้งระหว่างชนชั้น (class and class conflict theory) และมีความเชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงของทุก ๆ สังคม จะมีขั้นตอนของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ 5 ขั้น ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะของความก้าวหน้าและความเจริญของแบบวิธีการผลิตของสังคม ดังนี้ (Kinloch, 1977: 104-105) ได้แก่ ขั้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์ดั้งเดิม (Primitive communism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของเผ่า (Tribal ownership) ต่อมาเผ่าต่าง ๆ ได้รวมตัวกันเป็นเมืองและรัฐ ทำให้กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเปลี่ยนไปเป็นของรัฐแทน ขั้นสังคมแบบโบราณ (Ancient communal) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของรัฐ (State ownership) สมาชิกในสังคมได้รับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ซึ่งได้แก่ เครื่องใช้ส่วนตัว และทาส ดังนั้นทาส (Slavery) จึงเป็นกำลังสำคัญในการระบบการผลิตทั้งหมด และต่อมาระบบการผลิตได้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าของทาสและทาส ขั้นสังคมแบบศักดินา (Feudalism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของขุนนาง คือ ที่ดิน โดยมีทาสเป็นแรงงานในการผลิต ขั้นสังคมแบบทุนนิยม (Capitalism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของนายทุน คือ ที่ดิน ทุน แรงงาน และเครื่องจักร โดยมีผู้ใช้แรงงานเป็นผู้ผลิต และขั้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์ (Communism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของทุกคน ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่มีใครเอาเปรียบซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังพบว่ามีทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ (Structural-Functional theory) ที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย โดยนักคิดสำนักนี้มีแนวคิดที่ว่า โครงสร้างสังคมเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในสังคมมนุษย์ เพราะโครงสร้างแต่ละส่วนทั้งโครงสร้างหลักและระบบย่อยย่อมมีหน้าที่และต้องทำหน้าที่ประสานกันมีความสัมพันธ์กันอย่างมีคุณภาพ นักทฤษฎีคนสำคัญที่สุด คือ ออกัสต์ กองต์ (August Comte, ค.ศ.1798-1857) อธิบาย

ว่า สังคมประกอบด้วยโครงสร้างหลายส่วน เหมือนร่างกายของมนุษย์ที่ประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ แต่ละส่วนทำหน้าที่แตกต่างกัน ประสานสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ ทำให้สังคมอยู่อย่างมีดุลยภาพ (Equilibrium) เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer, ค.ศ.1820-1903) อธิบายขยายความว่า โครงสร้างสังคมมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นทำให้เกิดความหลากหลายและแตกต่างกันไปจาก โครงสร้างเดิมเสมอจะมีการรวมกันในลักษณะของบูรณาการ (Integration) เมื่อสมาชิกทางสังคม เพิ่มขึ้นยิ่งทำให้มีความแตกต่างทางสังคมมากขึ้น ทำให้สังคมขาดดุลยภาพ สมาชิกจึงต้องปรับตัว เช่นแบ่งงานกันทำ จัดระเบียบทางสังคม จึงทำให้สังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นด้วย เมื่อ โครงสร้างทำหน้าที่จะทำให้สังคมมีดุลยภาพ ส่วนแนวคิดของเอมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkhime, ค.ศ.1858-1917) อธิบายว่า ดุลยภาพทางสังคมจะเกิดการยึดเหนี่ยวทางสังคม (Social Solidarity) โดยสังคมเล็กมีค่านิยม จารีต ประเพณี ความคิด ความเชื่อ เจตคติแบบเดียวกัน ส่วนสังคมใหญ่มี โครงสร้างที่ซับซ้อน การยึดเหนี่ยวเป็นไปตามสถานภาพและบทบาทที่บุคคลดำรงอยู่ การ เปลี่ยนแปลงทางสังคมจะเปลี่ยนจากโครงสร้างง่าย ๆ ไปสู่สังคมที่มีโครงสร้างสลับซับซ้อนเสมอ (Lewis A. Coser, 1971: 88-127; 128-174., นฤจร อิทธิจิระจรัส, แปล, 2535; จามะรี พิทักษ์วงศ์ , แปล, 2537) ส่วนแนวคิดของ ทัลคอตท์ พาร์สัน (Talcott Parson, 1902-1979) นักสังคมวิทยา ชาวอเมริกัน เป็นนักทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม ที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด มีการเสนอแนวคิด สำคัญ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับองค์การทางสังคม แนวคิดเรื่องระบบการกระทำ แนวคิดเรื่องความ จำเป็นพื้นฐานของระบบสังคม มี 4 ประการ คือ การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) การ ปรับตัว (Adaptation) การบูรณาการหรือผสมผสานส่วนต่างๆ เข้าด้วยกัน (Integration) และการ จัดการกับความตึงเครียดโดยใช้กฎระเบียบต่าง ๆ (Latency) แนวคิดเรื่องลำดับชั้นของข่าวสารใน การควบคุมระบบสังคม แนวคิดเรื่องสื่อกลางการแลกเปลี่ยน แนวคิดเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทาง สังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมควรเป็นแบบวิวัฒนาการ เพราะเหตุผลที่สำคัญ คือ ความ แตกต่างระหว่าง และในระบบย่อยของสังคม บูรณาการของสังคม ทำให้ระบบย่อยของสังคม สามารถดำรงอยู่ได้ และแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่นิยมแนวใหม่ (Neo – Functionalism) ของเจฟฟรีย์ อเล็กซานเดอร์ (Jeffrey Alexander) เป็นนักทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่นิยมแนวใหม่ (Neo – Functionalism) มีแนวคิดที่ ต้องดำเนินการโดยอาศัยตัวแบบเชิงพรรณนาของสังคม ต้อง ให้ความสำคัญในเรื่องการกระทำและความเป็นระบบ บูรณาการเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ บุคลิกภาพ วัฒนธรรม และระบบสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2540: 120-121) รวมถึงแนวคิดของโรเบิร์ต เค เมอร์ตัน (Robert K. Merton) ได้จำแนกหน้าที่ทางสังคมเป็น 2

ประเภท คือ หน้าทีหลัก (Manifest) หน้าทีรอง (Latent) หน้าทีที่ไม่พึงปรารถนา (Dysfunctional) หน้าทีของบางโครงสร้างของสังคมอาจมีประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ แต่ขณะเดียวกันคนบางส่วนอาจได้รับประโยชน์เพียงน้อยนิดหรืออาจไม่ได้รับประโยชน์เลย

ผู้เขียนสรุปได้ว่าทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าทีนิยม เป็นระบบสังคมที่ทำหน้าทีที่แตกต่างกันและสัมพันธ์ประสานระบบย่อยกับระบบหลักให้สอดคล้องกันเพื่อสร้างระบบให้เกิดดุลยภาพ หากระบบใดไม่ทำหน้าทีหรือทำหน้าทีที่ไม่ใช่ของตนจะมีระบบอื่น ๆ ที่แทรกมาช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจนทำหน้าทีแทนสุดท้ายจะนำไปสู่ดุลยภาพทางสังคมเช่นเดิมเมื่อสังคมเล็กจะมีระบบใหญ่ ง่าย ๆ แต่เมื่อสังคมใหญ่มากขึ้นจะเกิดความสลับซับซ้อนขึ้นระบบย่อยมากขึ้นจะทำหน้าทีสัมพันธ์กันไปสู่สังคมที่สมบูรณ์ดุลยภาพเช่นกัน

6.3 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เป็นเรื่องสำคัญเพราะเกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ ปากท้อง การใช้จ่าย การกินการอยู่ การสร้างความมั่นคงทางรายได้ ซึ่งเศรษฐกิจเกี่ยวกับการกิน การใช้ การจับจ่าย การมีเงินของคนในสังคม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงย่อมมีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างแน่นอน และเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน การเปลี่ยนแปลงแปลงทางเศรษฐกิจ เรื่องของเศรษฐกิจทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พระองค์ได้พระราชทานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ด้วยซ้ำ และประเทศไทยยังให้เน้นหนักการพัฒนาประเทศด้วยเศรษฐกิจก่อนสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีมาแล้ว 12 ฉบับ และนโยบายของรัฐบาลที่เป็นตัวชี้วัดความนิยมของประชาชน ยังคงเป็นเรื่องของเศรษฐกิจ ตรงกันข้ามรัฐบาลที่โดยทำลายไปในรูปแบบรัฐประหารยังมีข้ออ้างด้านเศรษฐกิจ เช่นเดียวกัน ดังนั้นเศรษฐกิจจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการชี้วัดความเจริญก้าวหน้า ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงสรุปสาระสำคัญไว้เป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

6.3.1 นิยามคำว่า “เศรษฐกิจ”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด ได้รวบรวมและอธิบายสาระสำคัญไว้ในหนังสือเศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ หัวข้อเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 175-201)

มนทัศน์ของมนุษย์เมื่อกล่าวถึงคำว่า “เศรษฐกิจ” มักมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปากท้อง การทำมาหากิน การทำธุรกิจ การซื้อขาย จำหน่ายจ่ายแจก การ

อุปโภคบริโภค การเงินการทอง การแลกเปลี่ยน การค้าขายของคนในสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นไปเพื่อความอยู่รอดในชีวิตประจำวันของประชาชน ผู้นำประเทศจึงต้องให้ความสำคัญอันดับต้น ๆ ที่กำหนดนโยบายที่นำไปสู่การพัฒนาความอยู่ดีมีสุขให้กับประชาชน ซึ่งประเทศไทยมีความโชคดีอย่างที่มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ที่พระองค์ทรงมีพระราชกรณียกิจส่วนใหญ่ว่าเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของพสกนิกร ซึ่งพระองค์มีพระราชดำริที่เกี่ยวกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ที่เริ่มต้นด้วยการให้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักคำสอนที่สามารถปฏิบัติได้จริง จับต้องได้จริง ดังนั้นเศรษฐกิจปากท้องจึงเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ให้ความสำคัญพระทัยอย่างมากเพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกิน การอยู่ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของประชาชน เป็นการสร้างความอยู่รอด เป็นสร้างชีวิตให้สมบูรณ์ขึ้นเจริญเติบโตขึ้นตามสภาวะที่สมควรจะเป็น ซึ่ง พระองค์ทรงมุ่งพระทัยอย่างยิ่งที่จะทำให้ประชาชนของพระองค์อยู่ดีกินดีทั้งแผ่นดิน ไม่จำกัดเฉพาะที่หนึ่งที่ใด ไม่ว่าประชาชนจะอยู่ ณ ส่วนใดของประเทศทั้งเหนือสุดบนภูเขา ใต้สุดในทะเล ก็ไม่ทรงลดความพยายามที่จะเข้าถึงประชาชนของพระองค์แม้แต่น้อย ดังนั้นเมื่อประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุขแล้วไซ้ พระองค์ก็มีความสุขเช่นเดียวกัน การพัฒนาที่เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้นจึงเป็นไปเพื่อความผาสุกของประชาชน ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 132) เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2539 ตอนหนึ่งไว้ว่า

“...ประโยชน์อันพึงประสงค์ของการพัฒนานั้น ก็คือความผาสุกสงบ ความเจริญมั่นคง ของประเทศชาติและประชาชนแต่การที่จะพัฒนาให้บรรลุผลเป็นประโยชน์ดังกล่าวได้ จำเป็นที่จะต้องพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้อยู่ดีกินดี เป็นเบื้องต้นก่อน เพราะฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนนั้น คือ รากฐานอย่างสำคัญของความสงบและความเจริญมั่นคง. ถ้าประชาชนทุกคนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีแล้ว ความสงบ และความเจริญ ย่อมจะเป็นผลก่อเกิดตามมาอย่างแน่นอน. จึงอาจพูดได้ว่า การพัฒนา ก็คือการทำสงครามกับความยากจนเพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนโดยตรง. เมื่อใดก็ตามที่ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี และประเทศชาติ มีความสงบ มีความเจริญ เมื่อนั้นการพัฒนาจึงจะถือได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นชัยชนะของการพัฒนาอย่างแท้จริง...”

ทั้งนี้หลักการพัฒนาของพระองค์ในมิติทางเศรษฐศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์อาจคิดว่าเป็นเรื่องขาดทุน แต่ในหลักการพัฒนาของพระองค์ที่ส่งผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ นั้น การขาดทุนนั้นถือว่าเป็นกำไรมากกว่า ซึ่งอยู่ในลักษณะที่หวังผลให้คนอื่นมีความสุขเมื่อลงทุนการพัฒนาไป การพัฒนาที่ไม่หวังผลกำไรในทางเศรษฐศาสตร์ที่หลาย ๆ หน่วยงาน ทั้งภาครัฐ และเอกชนคิดกันในเชิงเศรษฐศาสตร์นี้ที่พระองค์ยังทรงเตือนสตินักการเมือง นักธุรกิจเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้เช่นกัน ซึ่งปรากฏชัดเจน หนึ่งในหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตอนหนึ่งว่า “...ขาดทุน คือกำไร Our loss is our gain...การเสียคือ การได้ ประเทศชาติ

ก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้น เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้...” ซึ่งหลักการที่ว่าคือ “การให้” “การเสียสละ” “การแบ่งปัน” และ “การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน” เป็นการกระทำอันมีผลเป็นกำไรคือความอยู่ดีมีสุขของราษฎร ดังพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานแก่ตัวแทนของปวงชนชาวไทย ที่ได้เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรเนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2534 ณ ศาลาดุสิดาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ความตอนหนึ่งว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

“...ประเทศต่างๆ ในโลก ในระยะ 3 ปีมานี้ คนที่ก่อตั้งประเทศที่มีหลักทฤษฎี ในอุดมคติที่ใช้ในการปกครองประเทศล้วนแต่ล่มสลายลงไปแล้ว เมืองไทยของเราจะสลายลงไปหรือ เมืองไทยนับว่าอยู่ดีมาอย่างดี เมื่อประมาณ 10 วันก่อน มีชาวต่างประเทศมาขอพบ เพื่อขอโอวาทเกี่ยวกับการปกครองประเทศว่าจะทำอย่างไร จึงได้แนะนำว่า ให้ปกครองแบบคนจน แบบที่ไม่ติดตำรามากเกินไป ทำอย่างมีสามัคคี มีเมตตา กัน ก็จะอยู่ดีตลอดไม่เหมือนกับคนที่ทำตามวิชาการ ที่เวลาปิดตำราแล้วไม่รู้จักทำอะไร ลงท้ายก็ต้องเปิดหน้าแรกเริ่มใหม่ ถอยหลังเข้าคลอง ถ้าเราใช้ตำราแบบอะลุ่มอล่วยกันที่สุดในที่สุดได้ก็เป็น การดี ให้โอวาทเขาไปว่าขาดทุนเป็นการได้กำไรของเรา นักเศรษฐศาสตร์คงค้านว่าไม่ใช่ แต่เราอธิบายได้ว่า ถ้าเราทำอะไรที่เราเสีย แต่ในที่สุดเราเสียนั้น เป็นการได้ทางอ้อม ตรงกับงานของรัฐบาลโดยตรง เงินของรัฐบาลหรืออีกนัยหนึ่งคือเงินของประชาชน ถ้าอยากให้ประชาชนอยู่ดี กินดี ก็ต้องลงทุน ต้องสร้างโครงสร้าง ซึ่งต้องใช้เงินเป็นร้อย พัน หมื่นล้าน ถ้าทำไปเป็นการจ่ายเงินของรัฐบาล แต่ไม่เข้าประชาชนจะได้รับผล ราษฎรอยู่ดี กินดี ราษฎรได้กำไรไป ถ้าราษฎรมีรายได้ รัฐบาลก็เก็บภาษีได้สะดวก เพื่อให้รัฐได้ทำโครงการต่อไปเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ ถ้ารู้จัก สามัคคี รู้เสียสละ คือการได้ ประเทศชาติ ก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้น เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้...”

บ่งชี้ให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเชื่อมั่นพระราชหฤทัยว่าการลงทุนนั้นย่อมยังผลลัพธ์ในความคุ้มค่ามากกว่าการค้ำคูณทุน ทำให้การพัฒนาที่พระองค์ส่งผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกโครงการมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ความคุ้มค่า และหลายโครงการตอบสนองทางเศรษฐกิจปากท้อง การกินดีอยู่ดีของประชาชนไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประชาชนอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี อยู่ได้อย่างร่มเย็นเป็นสุขนั่นเอง ครั้นเมื่อเอ่ยคำว่า คุ้มค่า กับ ค้ำคูณ นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญมาก สามารถพิสูจน์สัจธรรมข้อนี้ให้ปรากฏชัดในการแก้ปัญหาหน้าท่วมจังหวัดชุมพรด้วยโครงการแก้มลิงดังที่ได้มีพระราชดำรัสไว้ในวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ด้วยหลักโยนิโสมนสิการที่ลึกซึ้งและสายพระเนตรที่ยาวไกล ด้วยเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงคำว่า คุ้มค่า สำคัญว่า ค้ำคูณ ดังความตอนหนึ่งว่า (คม ชัด ลึก, 29 มีนาคม 2551 อ้างอิงใน มุลนิธิกรสิกรมธรรมชาติ, 2554: ออนไลน์)

“ฉะนั้นแม้ต้องลงทุนเพื่อป้องกันมิให้น้ำท่วมรุนแรงอย่างนั้น ก็ควรทำ ได้ส่งคนไปดูและเขาถ่ายรูปทั้งทางบกทางอากาศ และเมื่อดูแผนที่ก็เห็นว่ามิใช่แห่งหนึ่งที่จะควรจะทำ

เป็นแก้มลิงได้ มีโดยธรรมชาติ คือมีหนองใหญ่ หนองใหญ่นั้นเป็นที่กว้างใหญ่สมชื่อ แต่ก็ใหญ่พอ เพราะมีการบุกรุกเข้าไป และตื้นเขิน แต่ที่สำคัญ มีคลองที่อยู่ใกล้หนองใหญ่นั้น แต่คลองนั้นยังตัน คือยังไม่ได้ขุดให้ตลอด ยังเหลือระยะอีกกิโลเมตรครึ่งเศษๆ น้ำที่ลงในคลองนี้ จะระบายลงไปสู่ทะเล มีให้ท่วมมาท่วมเมือง จึงถามว่าโครงการที่เขาจะทำนี้ จะขุดคลองนี้ให้เสร็จได้เมื่อไหร่ เขาบอกว่ามีงบประมาณแล้ว แต่ยังไม่มา และเข้าใจว่าจะทำเสร็จในปีหน้า ในปี 2541 นี้ว่าจะต้องหาวิธีที่จะใช้ประโยชน์จากคลอง ซึ่งได้ลงทุนมามากแล้ว ให้ได้ประโยชน์ในฤดูกาลที่จะมีพายุเข้ามา เลยบอกเขาว่าจะขอสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ที่มีทั้งฝ่ายกรมชลประทาน ทั้งฝ่ายจังหวัด ทั้งบริษัทที่ได้รับมอบหมายให้ทำ ให้เขาสามารถริบชุดตามแผน และให้ทำโครงการเสร็จภายในเดือนหนึ่ง แทนที่จะเป็นปีหนึ่ง ได้รับรองเขาว่าถ้าต้องการการสนับสนุน จะให้การสนับสนุนเอง จึงเริ่มทำการขุด และให้ทำท่อ และมีประตูน้ำที่จะทะลุออกไปในหนองใหญ่ เพื่อระบายน้ำลงคลองที่จะขุดให้ครบ บอกเขาว่าให้เวลาเดือนหนึ่ง เขาก็สั่นหัวว่า งานเช่นนี้ต้องใช้เวลา ก็เลยบอกกับเขาว่า ขอสนับสนุนด้วยเงินส่วนหนึ่งของมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ซึ่งได้อุดหนุนในการใส่ท่อจากหนองใหญ่ลงสู่คลอง และมีประตูน้ำสำหรับการขุดคลองให้สำเร็จนั้น ทางมูลนิธิชัยพัฒนาจะสนับสนุนเงินสิบแปดล้าน ซึ่งถ้าทางราชการมอบเงินตามงบประมาณได้เมื่อไหร่ ก็ขอคืน แต่ไม่ทราบว่าจะทางราชการจะสนับสนุนเงินนี้หรือไม่ แต่ก็ไม่เป็นไร มูลนิธิก็ยอมที่จะเสียประโยชน์ไปบ้าง ทำอย่างนี้เพราะเห็นว่า การลงทุนแม้จะมีเงินน้อย แต่การลงทุนเพื่อให้มีผลิตผลมากขึ้นข้อหนึ่ง การลงทุนเพื่อให้ไม่ต้องเสียเงินอีกข้อหนึ่ง เป็นสิ่งที่คุ้มเพราะว่าถ้าเราไม่ทำ ก็เชื่อว่าการที่มีน้ำท่วม ทั้งที่ทำการเพาะปลูก ทั้งสถานที่ราชการหรือเอกชนเสียหายนั้น จะต้องเสียเงินมากกว่ามาก คือ เสียเงินค่าสงเคราะห์ผู้ที่เสียหาย ถ้าไม่มีความเสียหาย ก็ไม่ต้องเสียเงิน ประชาชนจะได้ทำมาหากินอย่างปกติ ผลของงานของเขา ก็จะเป็นรายได้ นอกจากรายได้ ก็จะได้รับความสะดวก เช่น เครื่องเอกซเรย์ที่ได้กล่าวถึง ก็ให้บริการประชาชนที่เจ็บป่วยได้ตามปกติ ฉะนั้นการที่ลงทุน เพื่อให้สำเร็จภายในเดือนนั้น สิบแปดล้านกว่า ก็น่าจะคุ้มค่า เป็นการประหยัดเงินของประชาชน ทั้งเป็นการประหยัดเงินของราชการด้วย”

ชัดเจนว่า สิ่งใดที่ทำให้เกิดประโยชน์เพื่อส่วนรวมมักสะท้อนคุณค่าเป็นสำคัญ การพิจารณาสิ่งใดให้เกิดความคุ้มค่าต้องใช้สติปัญญาอย่างละเอียดรอบคอบถี่ถ้วน แต่หากสิ่งใดที่ใครทำก็ตามเป็นไปเพื่อประโยชน์ตน พวกพ้อง วงศาคณาญาติ หรือกลุ่มเพื่อนฝูง ซึ่งคิดเพียงว่านี่คือการลงทุนต้องได้ผลตอบแทน ต้องมีกำไร ผลลัพธ์นั้นย่อมอยู่เพียงระยะสั้นในจุดคุ้มทุนเท่านั้น ความสุขที่เกิดผลแก่คนหมู่มากย่อมไม่มีให้เห็นแก่บุคคลเหล่านี้แน่นอน

“เศรษฐกิจ” จึงมีนักวิชาการ ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านที่ปฏิบัติจริง ได้ให้ความรู้ไว้ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 179-180)

คำว่า “เศรษฐกิจ” (Economy) รากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า “Oikos” แปลว่า บ้าน (House) และ “Nemein” แปลว่า การจัดการ (to manage) ถ้าแปลตามคำศัพท์ “เศรษฐกิจ” จึงหมายถึง การจัดการครอบครัว (Household management) คือ มีความชำนาญในการจัดการเรื่องครอบครัว (Skilled in the management of a household) ทั้งเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐศาสตร์ (ทับบิม วงศ์ประยูร, 2540: 3) นอกจากนี้ยังได้สรุปความหมายของคำว่า “เศรษฐกิจ” เกี่ยวกับเรื่องการผลิต การจำหน่ายแจก การอุปโภคบริโภค การใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของประชาชนหรือชุมชน การรู้จักการบริหารที่ดิน ทุน แรงงาน และการประกอบการให้เกิดประโยชน์สูงสุด (พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, ม.ป.ป.; ชูศักดิ์ จรุงยวีสวัสดิ์, 2548: 7; วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2535: 2) ทั้งนี้กิจกรรมทางเศรษฐกิจมี 3 ฝ่ายที่ได้มีส่วนร่วม ได้แก่ ครัวเรือน (Households) ธุรกิจ (Firms) และรัฐบาล (Government) (รัตนา สายคณิต, 2538: 4-6) ซึ่งแนวคิดของชูศักดิ์ จรุงยวีสวัสดิ์ (2548: 24) ยึดเพียง 3 ประเภท ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism) ระบบเศรษฐกิจแบบวางแผน (Planned Economy) และระบบเศรษฐกิจผสม (Mixed Economy) โดยเชื่อว่าระบบการปกครองของประเทศสะท้อนระบบเศรษฐกิจของประเทศไปด้วย เช่นว่า หากประเทศใดที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ย่อมสะท้อนการบริหารด้านเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เสรีนิยม เช่นเดียวกับประเทศใดที่มีการปกครองแบบสังคมนิยม คอมมิวนิสต์ ก็ย่อมมีสะท้อนการบริหารด้านเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม คอมมิวนิสต์เช่นกัน ถึงอย่างไรระบบเศรษฐกิจจะเป็นอย่างไรก็ตามเศรษฐกิจมีหน้าที่ที่สำคัญในฐานะส่วนประกอบของสังคม ประกอบด้วย การจัดหาสินค้า บริการ เทคโนโลยี และวิธีการสร้างผลผลิตและการแจกจ่ายอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการบริหารจัดการให้สมาชิกมีการทำงานที่ถนัด เพิ่มผลผลิตที่สูงและต้องรู้จักการกระจายรายได้ให้ครอบคลุมส่วนต่าง ๆ ของสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ (กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง, 2549: 14) รวมถึงการให้คำนิยามของ ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2558: 180) ได้สรุปไว้ว่า คำว่า “เศรษฐกิจ” หมายถึง กิจกรรมของบุคคลที่นำเอาปัจจัยการผลิต มาผลิตสินค้าและบริการ เพื่อปากท้อง การใช้สอย การอุปโภค การบริโภค การจำหน่ายแจก โดยเริ่มต้นที่บุคคล ครัวเรือน เพราะครัวเรือนเป็นทั้งผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และผู้บริโภค และขยายผลผลิตสู่การทำธุรกิจ เมื่อธุรกิจใหญ่มากขึ้นเกี่ยวกับหลายหน่วยเศรษฐกิจ รัฐจึงเข้ามามีบทบาทกำกับดูแลเรื่องกฎระเบียบ

ผู้เขียนได้สรุปนิยามคำว่า “เศรษฐกิจ” หมายถึง ปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ประจำเดือน ประจำปี ประจำชีวิต เริ่มจากการประกอบกิจกรรมให้เกิดอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ อาศัย ยารักษาโรค และเงินทอง มีการค้นหา เสาะแสวงหาที่ทำกิน การเพาะปลูก การผลิต การประกอบอาชีพ การจำหน่าย แจกจ่าย แบ่งปัน ทำบุญให้ทาน การค้าขาย การทำบัญชีครัวเรือน

การเก็บออม ทุกอย่างล้วนเกี่ยวกับเศรษฐกิจการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งสิ้น เป้าหมายของเศรษฐกิจ ทำให้คนกินอิ่มนอนหลับสบายใจ มีอยู่ มีกิน มีใช้ มีความมั่นคงในชีวิต ความอุดมสมบูรณ์ของชีวิต และครอบครัวเป็นที่สุด

ทั้งนี้ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด ได้เขียนบทสรุปเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้เข้าใจภาพรวมของคำว่า เศรษฐกิจ ในมิติเศรษฐกิจพอเพียง แผน นโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล ไว้อย่างน่าสนใจดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 199-201)

เมื่อใดก็ตามที่กล่าวถึง “เศรษฐกิจ” นับเป็นเรื่องใหญ่เพราะคนส่วนใหญ่ให้น้ำหนักมากกว่าเรื่องทางสังคมเพราะมันเกี่ยวพันกับชีวิตเป็นเรื่องปากท้อง การทำมาหากิน สร้างรายได้ สร้างอาชีพ ทำมาค้าขายของประชาชน และระดับที่ใหญ่ขึ้นกว่านั้นเป็นการลงทุน การประกอบการ ภาคธุรกิจ การค้าสินค้าเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว บริการ การกีฬา พัฒนา เทคโนโลยี การเงิน การธนาคาร เป็นต้น และครั้งเมื่อกล่าวถึง “การพัฒนาเศรษฐกิจ” ก็ย่อมคำนึงถึง กิจกรรม แนวทาง นโยบาย แผนพัฒนา ที่จะไปขับเคลื่อนกิจกรรมการผลิต การบริโภค อุปโภค รวมถึงการจำหน่ายจ่ายแจกของประชาชน ชุมชน ประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรือง ประชาชนอยู่ดีกินดี มีความสุข ประเทศเกิดความมั่งคั่ง มั่งคั่งและยั่งยืน ตามแนวคิดของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ชุดปัจจุบัน ดังนั้นรัฐจึงต้องให้ความสำคัญด้านเศรษฐกิจเป็นลำดับแรกของการจัดทำนโยบายหรือแผนการพัฒนาชาติ ซึ่งพิจารณาตั้งแต่ฐานราก (ครัวเรือน ชุมชน ท้องถิ่น) จนถึงประเทศชาติให้เกิดความประโยชน์ที่จะได้รับจากนโยบายหรือแผนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนเมืองกับชนบท หรือเกิดช่องว่างความไม่เสมอภาคระหว่างคนรวยกับคนจนเด็ดขาด

เมื่อใดที่เกิดปัญหาขึ้นในประเทศเราจนถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ผู้เป็นที่พึ่งทางใจและที่พึ่งทางกายของพสกนิกรชาวไทยอย่างหาที่สุดมิได้ เมื่อใดที่กระแสโลกาภิวัตน์หมุนให้มนุษย์ติดอยู่กับวงของวัตถุนิยม บริโภคนิยมจนเกินความจำเป็นในชีวิต เกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ เกิดปัญหาภัยธรรมชาติ ผู้คนอดอยาก ผู้คนเดือดร้อนจะเห็นพระองค์ทรงพระราชทานแนวทางการแก้ปัญหาตลอด ซึ่งที่สำคัญพระองค์ทรงเกรงว่าพสกนิกรจะขาดศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในประเทศไทยที่จะนำไปแก้ไขปัญหาแต่ละพื้นที่ตามความเหมาะสมของภูมิสังคม จึงทรงพระราชทานจัดทำศูนย์ศึกษาพัฒนาที่เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกโครงการไว้เพื่อตอบโจทยปัญหาอย่างเดียวกันให้กับพสกนิกรชาวไทย ทั้งเรื่องการเกษตร การแก้ไขปัญหาดิน การเลี้ยงสัตว์ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งการอนุรักษ์ การส่งเสริม การแก้ไข การป้องกัน และยกระดับคุณภาพชีวิต พึ่งเพื่อให้พสกนิกรได้รับประโยชน์สูงสุด เกิดความพอเพียงในชีวิต อยู่ดีกินดี อิ่มชูตัวเองได้ แต่ครั้งเมื่อใดก็ตามที่พสกนิกรไม่สามารถ

ดำเนินการเองได้ เกินกำลังความสามารถที่จะทำได้ต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐเข้าช่วยเหลือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงไม่รีรอที่จะให้คำแนะนำ ช่วยเหลือส่งหน่วยงานเหล่านั้นไปพัฒนา ปรับปรุง ประยุกต์ ปรับเปลี่ยนวิธีให้เสมอ จนสามารถนำไปใช้ได้สามารถพึ่งพาตนเองได้ แท้จริง มีความเป็นอยู่ที่พอเพียงตามอัตภาพของตนบนวิถีของความเป็นคนไทยที่มีวัฒนธรรมตามแบบพุทธศาสนาอันดีงามแล้ว จึงทรงพัฒนาในพื้นที่ที่มีความทุกข์ยากเชิงใจอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งคำว่า “กินดี มีสุข อยู่ดี มีความพอเพียง” น่าจะเป็นพระราชปณิธานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอย่างแท้จริง ดังนั้นพสกนิกรทั่วประเทศสามารถศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริด้านเศรษฐกิจผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย เพราะจะทำให้เราได้เข้าใจอย่างลึกซึ้งในเจตนารมณ์อันยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์ไทย ในหลวงของปวงชนชาวไทย

ดังพระราชดำรัสไว้ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม” ซึ่งพระองค์ทรงกำหนดเป้าหมายของการปกครองแผ่นดินของพระองค์ “เพื่อประโยชน์สุขแห่ง มหาชนชาวสยาม” นั้นเอง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 56) ตั้งแต่วันที่ 5 พฤษภาคม 2493 จนถึงปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์แก่ปวงชนชาวไทยและนานาชาติแล้วว่า พระองค์ทรงเป็นพลังแห่งแผ่นดิน ที่ทรงนำพาประเทศไทยเจริญก้าวหน้า ประชาชนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขใต้พระบารมี แม้ในยามวิกฤตของบ้านเมือง ทุกอย่างอยู่ในสายพระเนตรพระกรรณของพระองค์ทั้งสิ้น ไม่ว่าน้ำท่วม ฝนแล้ง ความยากจน หรือความเดือดร้อนของประชาชน อยู่ ณ ที่ใดของประเทศไทย น้ำพระราชหฤทัยจะส่งผ่านหน่วยงานที่พระองค์ทรงอุปถัมภ์อยู่ตลอดเวลา เช่น มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ มูลนิธิสภาอากาศไทย มูลนิธิพระดาบส โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมถึงศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งพระองค์ไม่เคยละพระทัยหรือทอดทิ้งประชาชนของพระองค์แม้เพียงเสี้ยววินาทีเลย จนทำให้พสกนิกรชาวไทยได้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขมาตลอดตราบจนปัจจุบันนี้

6.3.2 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ระบุสภาพแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจเป็นการประเมินสภาพแวดล้อมการพัฒนาประเทศ จนทำให้เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) โดยมีการประเมินสถานการณ์และแนวโน้มเศรษฐกิจโลก และผลกระทบต่อประเทศไทย ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559: 22-25)

เศรษฐกิจโลกในระยะ ๕ ปีข้างหน้ายังมีแนวโน้มขยายตัวช้าและมีความเสี่ยงจากความผันผวนในระบบเศรษฐกิจและการเงินโลกในเกณฑ์สูง ซึ่งส่งผลให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับความ

เสียงสำคัญ ได้แก่ความไม่แน่นอนของการปรับเปลี่ยนทิศทางการดำเนินนโยบายการเงินของมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ อาทิ สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อภาคการเงิน และการประกอบธุรกิจของไทย การเปิดเสรีทางการค้าก่อให้เกิดการแข่งขันที่รุนแรงขึ้นรวมทั้งภาคการบริการและการท่องเที่ยว ทำให้ประเทศไทยต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ อย่างไรก็ตาม การเปิดเสรีทางการค้าดังกล่าวจะเป็นโอกาสของประเทศไทยในการใช้ประโยชน์จากความเชื่อมโยงในอนุภูมิภาคและภูมิภาคให้สนับสนุนการพัฒนาห่วงโซ่มูลค่าร่วมกัน ทั้งนี้ปัจจัยภายนอกที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่

1) **ตลาดเกิดใหม่มีบทบาทสูงขึ้น** ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์เศรษฐกิจเป็นแหล่งวัตถุดิบ แรงงาน และตลาดที่มีกำลังซื้อทั้งบราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน แอฟริกาใต้ ทั้งนี้ภูมิภาคเอเชียจะเป็นศูนย์กลางพลังอำนาจทางเศรษฐกิจของโลก มีการไหลเข้าของการลงทุนในภาคการผลิตสูงโดยเฉพาะอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ยานยนต์และชิ้นส่วนและเป็นห่วงโซ่การผลิตที่สำคัญของโลก หรือเป็น “โรงงานผลิตแห่งเอเชีย” เพื่อส่งออกสู่ตลาดโลก และดึงดูดให้ประเทศมหาอำนาจเดิมเข้ามารวมกลุ่มและขยายบทบาททางเศรษฐกิจในภูมิภาคมากขึ้นผ่านการผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ทั่วโลกเพื่อสร้างอำนาจต่อรองมากขึ้น

2) **ตลาดการเงินโลกไร้พรมแดน** ซึ่งเป็นผลจากเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเงินมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทำให้มีการพัฒนาเครื่องมือทางการเงินใหม่ๆ เช่น Application ทางการเงิน Crowd Funding และ Financial Platform เป็นต้น ประกอบกับการเปิดเสรีภาคการเงินในอาเซียน ทำให้เกิดการแข่งขันที่รุนแรงขึ้น ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้ภาคการเงินของไทยต้องเร่งพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเงินให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

3) **การเปิดเสรีมากขึ้นของอาเซียนภายหลังปี 2558** ทั้งในภาคสินค้าและบริการ โดยเฉพาะภาคการเงิน ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญหลายประการ อาทิ การเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิต ทุน แรงงานอย่างเสรี การลดข้อจำกัดในด้านอุปสงค์ในประเทศซึ่งทำให้ภาคการผลิตสามารถขยายตลาดและพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น รวมทั้งการใช้ความได้เปรียบด้านสถานที่ตั้งและด้านโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้เป็นศูนย์กลางทางการค้า การลงทุน การเงิน การบริการและการผลิตภาคอุตสาหกรรม

4) **รูปแบบการค้ามีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่การค้าเสรีเฉพาะกลุ่มมากขึ้น** และมีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่หลากหลายขึ้น เพื่อขยายการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ ซึ่งจะเป็นทั้งโอกาสที่เปิดกว้างขึ้นสำหรับการค้าและการลงทุน แต่ในขณะเดียวกันการแข่งขันก็จะรุนแรงขึ้นทั้งในรูปของกลุ่มประเทศและสำหรับแต่ละประเทศ ... ประเทศไทยจึงต้องกำหนดยุทธศาสตร์การแข่งขันและความร่วมมือระหว่างประเทศที่ชัดเจนขึ้นทั้งในเรื่องฐานตลาดการค้าการลงทุนในอนุภูมิภาค ภูมิภาค และในระดับโลก และในสาขาการผลิตการบริการที่ประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขัน ทั้งนี้จะต้องใช้ประโยชน์จาก (1) ภูมิศาสตร์ที่ตั้งของประเทศและการ

ดำเนินนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศมายาวนาน และจากการดำเนินนโยบายส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นฐานที่ตั้งบริษัทแม่และศูนย์ปฏิบัติการประจำภูมิภาค (2) การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ขนาดใหญ่ตามที่กำหนดในแผนการลงทุน และ (3) ความเป็นเลิศในหลายอุตสาหกรรมและบริการ อาทิ ยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ อาหาร และบริการท่องเที่ยว...

ส่วนสถานการณ์ที่เป็นแนวโน้มภายในประเทศของเศรษฐกิจไทย ก่อนเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 มีแนวโน้มที่ดีแต่สถานการณ์การเมืองไม่ดี โดยมีรายละเอียดด้านเศรษฐกิจไทย ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559: 29-37)

1) ที่ผ่านมากการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในภาพรวมประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ โดยมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจไทยในช่วงปี 2504 – 2558 ขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 6.1 สูงเป็นอันดับที่ 22 ของโลก (จากทั้งหมด 205 ประเทศ) ในปี 2558 ซึ่งทำให้ประเทศไทยได้ขยับฐานะการพัฒนาประเทศจากการเป็นประเทศรายได้ปานกลางชั้นกลาง (Middle Middle Income Country) เป็นประเทศรายได้ปานกลางตอนบน (Upper Middle Income Country) โครงสร้างเศรษฐกิจเปลี่ยนผ่านจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น โดยสัดส่วนของภาคเกษตรปรับตัวลดลงจากร้อยละ 9.9 ในปี 2533 เป็นร้อยละ 9.1 ในปี 2558 ส่วนภาคการผลิตมีการสั่งสมองค์ความรู้และปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิตอย่างต่อเนื่อง ทำให้โครงสร้างการผลิตภาคอุตสาหกรรมเปลี่ยนผ่านจากโครงสร้างการผลิตอุตสาหกรรมขั้นปฐมภายใต้การบริหารจัดการของเงินทุนต่างชาติในระยะแรกของการขยับฐานะจากประเทศรายได้ต่ำมาเป็นประเทศรายได้ปานกลางชั้นต่ำ (Lower Middle Income Country) เป็นโครงสร้างการผลิตอุตสาหกรรมพื้นฐาน (Supporting Industry) ในช่วงของการขยับฐานะขึ้นเป็นประเทศรายได้ปานกลางชั้นกลาง (Middle Middle Income Country) รวมทั้งมีการสั่งสมเทคโนโลยีการผลิตและพัฒนาอุตสาหกรรมขั้นส่วนภายใต้เครือข่ายการผลิตของบริษัทแม่ในต่างชาติและการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนทุนไทยในช่วงการขยับฐานะขึ้นเป็นประเทศรายได้ปานกลางชั้นสูง (Upper Middle Income Country) ประเทศไทยยังคงมีจุดแข็งด้านความหลากหลายของฐานการผลิตที่มีความแข็งแกร่งในระดับโลก โดยปี 2557 ซึ่งประเทศไทยมีส่วนแบ่งในมูลค่าการส่งออกสินค้าและบริการในตลาดโลกร้อยละ 1.2 นั้น มูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรของประเทศไทยสูงเป็นอันดับที่ 8 ของโลก และมูลค่าการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมและบริการท่องเที่ยวสูงเป็นอันดับที่ 13 และอันดับที่ 5 ของโลกตามลำดับ โดยในด้านสินค้าเกษตรไทยส่งออกข้าวสูงเป็นลำดับที่ 2 ของโลก และยางพาราเป็นลำดับที่ 1 ของโลก อันดับความสามารถในการแข่งขันโดยรวมมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้น การรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ แม้ว่าเศรษฐกิจไทยจะประสบปัญหาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ

รุนแรงถึงสองครั้งในปี 2524 และในปี 2540 แต่การดำเนินมาตรการในการแก้ไขปัญหาและการให้ความสำคัญกับการรักษาวินัยทางการเงินและการคลัง ทำให้เศรษฐกิจไทยกลับเข้าสู่เสถียรภาพและอยู่ในเกณฑ์ที่แข็งแกร่ง ...

2) ผลการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และในช่วง 4 ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 เริ่มแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดในการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แสดงให้เห็นถึงจุดอ่อนที่สำคัญของเศรษฐกิจไทยประกอบด้วย เศรษฐกิจชะลอตัวลงอย่างรวดเร็วและมีความผันผวนมากขึ้น การส่งออกของไทยปรับตัวลดลงทั้งในด้านการส่งออกสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรม การลงทุนซึ่งเป็นทั้งปัจจัยสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจระยะสั้นและปัจจัยในการเพิ่มศักยภาพการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระยะยาวชะลอตัวลงมาก และเสถียรภาพเศรษฐกิจเริ่มมีสัญญาณที่จะเป็นข้อจำกัดต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระยะยาว

3) จุดอ่อนที่สำคัญของเศรษฐกิจไทย ประกอบด้วย อุปสงค์ในประเทศยังมีจำกัดเมื่อเทียบกับขีดความสามารถในการผลิตทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจยังต้องพึ่งพิงอุปสงค์ในตลาดโลก มาตรการของภาครัฐ และการขาดการลงทุนที่จำเป็นและเพียงพอต่อการยกระดับศักยภาพการขยายตัวทางเศรษฐกิจแรงขับเคลื่อนการขยายตัวทางเศรษฐกิจจากปัจจัยแรงงานลดลง เนื่องจาก

(1) การชะลอตัวของกำลังแรงงาน ในขณะที่การเพิ่มผลิตภาพการผลิตของปัจจัยแรงงานเป็นไปอย่างล่าช้า (2) การเคลื่อนย้ายปัจจัยแรงงานจากภาคเกษตรซึ่งมีผลิตภาพการผลิตและรายได้ต่อหัวต่ำไปสู่ภาคการผลิตที่มีผลิตภาพการผลิตและรายได้ต่อหัวสูงกว่าช้าลงตามลำดับ ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการเพิ่มผลิตภาพการผลิตของแรงงาน (3) การขาดการใช้เทคโนโลยีและสินค้าทุนที่เหมาะสมสำหรับการเพิ่มผลิตภาพการผลิตของแรงงาน (4) ความไม่สอดคล้องระหว่างความต้องการของตลาดแรงงานและการผลิตแรงงาน (5) การขาดการรวมกลุ่มในการผลิตภาคเกษตรเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากการประหยัดต่อขนาดทำให้มีการทำงานต่ำระดับอยู่ในเกณฑ์สูง และ (6) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นไปอย่างล่าช้า ผลิตภาพการผลิตของปัจจัยการผลิต (Total Factor Productivity: TFP) ยังไม่เพียงพอต่อการขับเคลื่อนการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้หลุดพ้นจากการเป็นประเทศรายได้ปานกลาง ความล่าช้าในการปรับโครงสร้างการผลิต ภาคการเงินและการคลังยังไม่สามารถสนับสนุนการดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจในอนาคตได้อย่างเต็มที่

4) ปัจจัยคุกคาม/ความเสี่ยงต่อความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การปรับตัวเข้าสู่โครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจโลกยังมีความผันผวนและมีข้อจำกัดในการสนับสนุนการขยายตัวของเศรษฐกิจไทย การแข่งขันในตลาดการค้าโลกยังมีแนวโน้มที่จะอยู่ในเกณฑ์สูงและสร้างแรงกดดันต่อการส่งออกของไทยอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ด้านขีดความสามารถในการแข่งขัน

5) ปัจจัยสนับสนุนและโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ภาคการผลิตของไทยได้รับการพัฒนาอย่างยาวนานและมีความพร้อมที่จะได้รับการพัฒนาต่อยอด การเปิดเสรีภายใต้ข้อตกลงเขตเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 จะนำมาซึ่งโอกาสที่สำคัญหลายประการต่อการยกระดับศักยภาพการขยายตัวของเศรษฐกิจไทย ในระยะยาวยังมีการเปลี่ยนแปลงที่จะเป็นโอกาสสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย (1) แนวโน้มการค้าระหว่างประเทศที่จะขยายตัวเร่งขึ้นหลังจากการปรับสมดุลของเศรษฐกิจโลกสิ้นสุดลง (2) การเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลาง ความเป็นเมืองและอำนาจทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียภายใต้แนวโน้มการเจริญเติบโตของโลกแบบหลายศูนย์กลาง (3) ข้อจำกัดด้านทรัพยากรที่จะทำให้ความต้องการด้านอาหารและพลังงานมากขึ้น และ (4) การเพิ่มขึ้นของความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจและการเข้าถึงเทคโนโลยี

แม้กระทั่งในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในปัจจัยและแนวโน้มที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศ ไว้ว่า (ราชกิจจานุเบกษา, 2561, เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. 13 ตุลาคม: 2-6)

การขยายอิทธิพลและการเพิ่มบทบาทของประเทมหาอำนาจ ที่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบหลายขั้วอำนาจ หรือเกิดการย้ายขั้วอำนาจทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศในอนาคต ขณะที่องค์กรที่ไม่ใช่รัฐ อาทิ องค์กรระหว่างประเทศ และบริษัทข้ามชาติ จะมีบทบาทมากขึ้นในการกำหนดกฎ ระเบียบ ทิศทางความสัมพันธ์และมาตรฐานสากลต่าง ๆ ทั้งในด้านความมั่นคง และเศรษฐกิจ รวมทั้งการรวมกลุ่มเศรษฐกิจและการเปิดเสรีในภูมิภาคที่นำไปสู่ความเชื่อมโยงในทุกระบบ อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านอาชญากรรมข้ามชาติและเศรษฐกิจนอกระบบ รวมทั้งปัญหาเสพติด การค้ำมนุษย์ และการลักลอบเข้าเมือง รวมถึงความเปลี่ยนแปลงจากโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่ได้รับการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดจะก่อให้เกิดนวัตกรรมอย่างพลิกผัน อาทิ เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ อินเทอร์เน็ตในทุกสิ่ง การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ หุ่นยนต์และโดรน เทคโนโลยีพันธุกรรมสมัยใหม่ และเทคโนโลยีทางการเงิน ซึ่งตัวอย่างแนวโน้มการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดดเหล่านี้ คาดว่าจะเป็นปัจจัยสนับสนุนหลักที่ช่วยทำให้เศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจไทยมีแนวโน้มที่จะกลับมาขยายตัวได้เข้มแข็งขึ้น แนวโน้มสำคัญที่จำเป็นต้องมีการติดตามอย่างใกล้ชิด อาทิ การรวมกลุ่มทางการค้าและการลงทุนที่จะมีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น การแข่งขันที่คาดว่าจะรุนแรงขึ้นในการเพิ่มผลิตภาพและสร้างความหลากหลายของสินค้าและบริการที่ตอบโจทย์รูปแบบชีวิตใหม่ ๆ

ภายใต้เงื่อนไขโครงสร้างประชากร โครงสร้างเศรษฐกิจ สภาพสังคม สภาพภูมิอากาศ สิ่งแวดล้อม และปัจจัยการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการวางแผนการพัฒนาที่รอบคอบและครอบคลุม อย่างไรก็ตาม หลายประเด็นพัฒนาเป็นเรื่องที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการปรับตัวซึ่งจะต้องหยั่งรากลึกลงไปถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างการขับเคลื่อนการพัฒนาให้ประเทศเจริญก้าวหน้าไปในอนาคตจึงจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์ในระยะยาวที่ต้องบรรลุ พร้อมทั้งแนวยุทธศาสตร์หลักในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นกรอบในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างบูรณาการบนพื้นฐานประชาธิปไตยเพื่อยกระดับจุดแข็งและจุดเด่นของประเทศ และปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนและจุดด้อยต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยยุทธศาสตร์ชาติจะเป็นเป้าหมายใหญ่ในการขับเคลื่อนประเทศ และถ่ายทอดไปสู่แผนในระดับอื่น ๆ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติทั้งในระดับยุทธศาสตร์ ภารกิจและพื้นที่ ซึ่งรวมถึงพื้นที่พิเศษต่าง ๆ อาทิ เขตเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดน เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อให้การพัฒนาประเทศสามารถดำเนินการได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และ ยั่งยืน

และทั้งนี้มียามที่สะท้อนถึงเศรษฐกิจใน 2 ประเด็นจากคำว่า มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยมีคำว่า มั่นคงและยั่งยืน สะท้อนมิติทางเศรษฐกิจที่ประเทศปรารถนาจากยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ว่า **ความมั่งคั่ง** หมายถึง ประเทศไทยมีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืนจนเข้าสู่กลุ่มประเทศรายได้สูง ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาลดลง ประชากรมีความอยู่ดีมีสุขได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น และมีการพัฒนาอย่างทั่วถึงทุกภาคส่วนมีคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ ไม่มีประชาชนที่อยู่ในภาวะความยากจนเศรษฐกิจในประเทศมีความเข้มแข็ง ขณะเดียวกันต้องมีความสามารถในการแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ ทั้งในตลาดโลกและตลาดภายในประเทศเพื่อให้สามารถสร้างรายได้ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศตลอดจนมีการสร้างฐานเศรษฐกิจและสังคมแห่งอนาคตเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไป และประเทศไทยมีบทบาทที่สำคัญในเวทีโลก และมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าอย่างแน่นแฟ้นกับประเทศในภูมิภาคเอเชีย เป็นจุดสำคัญของการเชื่อมโยงในภูมิภาค ทั้งการคมนาคมขนส่ง การผลิต การค้า การลงทุน และการทำธุรกิจ เพื่อให้เป็นพลังในการพัฒนา นอกจากนี้ยังมีความสมบูรณ์ในทุนที่จะสามารถสร้างการพัฒนาต่อเนื่องไปได้ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญาทุนทางการเงิน ทุนที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักร ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม **ความยั่งยืน** หมายถึง การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ รายได้ และคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่อยู่บนหลักการใช้ การรักษาและการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินพอดี ไม่สร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมจนเกินความสามารถในการรองรับและเยียวยาของระบบนิเวศ การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและ

สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคมยึดถือและปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างสมดุล มีเสถียรภาพ และยั่งยืน

ผู้เขียนสรุปว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เป็นสภาพที่เปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีอยู่ พัฒนาขึ้น กิติ เจริญขึ้น กิติ คงอยู่ กิติ ด้อยกว่า กิติ สูญหายไปเลย กิติ เป็นภาวะแห่งการเปลี่ยนแปลงเมื่อเชื่อมกับคำว่าเศรษฐกิจจะทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เศรษฐกิจสะท้อนให้คนมีอยู่ มีกิน มีใช้ อยู่ดีกินดี มีเงินใช้ มีรายได้ต่ำ ปานกลาง สูง มีความคล่องในการทำงานประกอบอาชีพ มีการชะลอตัวของการค้าขาย มีความสมดุล มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจย่อมเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง อาทิ โครงสร้างประชากร ปัจจัยการผลิต การพัฒนาเทคโนโลยี ความก้าวล้ำของนวัตกรรม การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล การไร้เสถียรภาพทางการเมือง การเกิดอุทกภัย การเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์ และการเกิดโรคระบาด ยิ่งโดยเฉพาะปัจจุบันโรคอุบัติใหม่ (Covid-19) เกิดการปิดประเทศ ปิดเมือง กักผู้คน มีพระราชกำหนดการบริหารสถานการณ์ฉุกเฉิน (พ.ร.ก.ฉุกเฉิน) พ.ศ. 2563 ประการเคอร์ฟิวไม่ให้นักออกจากเคหสถานเวลาใดเวลาหนึ่งนั่นเอง ส่งผลต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพอันเป็นสะพานแห่งการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ หรือพิชโควิดสร้างเศรษฐกิจพังพินาศด้วยเช่นกัน ปัจจุบันมีการปิดประเทศนานกว่า 4 เดือนแล้วตั้งแต่มีนาคม 2563 จนถึงมิถุนายน 2563

6.4 การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

“การเมืองเป็นเรื่องของทุกคน” หมายความว่า การเมืองมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนทุกคนทุกหมู่เหล่า ทุกหนทุกแห่ง เพราะการเมืองจะนำพาทั้งวิถีคิด อุดมการณ์ ระบบกฎหมาย นโยบาย อำนาจการสั่งการ การควบคุม การกินอยู่ หลับนอนของทุกคน มีผลต่อการดำรงชีวิตของผู้คน ดังนั้นจึงต้องเรียนรู้และเข้าใจในเรื่องการเมือง เพื่อเข้าใจรูปแบบการปกครองของรัฐด้วย เพราะคนเราต้องเกี่ยวพันกับรัฐไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง จึงมีรายละเอียดสำคัญดังนี้

6.4.1 นิยาม “การเมือง”

ลูสิทธ์ ภูคาชะโนด (2553: 12-14) ได้สรุปคำว่า การเมือง ไว้สั้นว่า “การเมืองเป็นเรื่องของคนทุกคน และทุกคนก็ไม่สามารถปฏิเสธผลกระทบทางการเมืองต่อการดำรงชีวิตของประชาชนได้” ซึ่งคำว่า การเมือง หมายถึง ระเบียบปฏิบัติช่วยกันจัดบ้านเมืองหรือสังคม หรือโลกให้มันหมดปัญหา

หรือการช่วยแก้ปัญหาบ้านเมือง สังคมทั้งหมดนั่นเอง (พุทธทาสภิกขุ, 2546 : 21) การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นแนวทางหรือกิจกรรมที่สำคัญยิ่งของการปกครองแบบประชาธิปไตย หรือไม่ว่าการปกครองรูปแบบใดก็ตามบทบาทของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนย่อมจำเป็นอย่างยิ่งต่อการรักษาความสมดุลระหว่างผู้บริหารประเทศ(รัฐบาล)กับผู้รับผลประโยชน์อันเกิดจากการบริหารประเทศ(ประชาชน) ซึ่งหากแม้ว่าระบบการเมืองใดก็ตามที่ละเลยในประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองย่อมไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงเช่นกัน ไมรอน วิเนอร์ ได้รวบรวมความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ในหลายลักษณะต่าง ๆ ใน 10 ประการ ได้แก่ (Myron Wiener, 1971 : 161-163)

1. การเข้าร่วมทางการเมือง คือ การกระทำในรูปแบบการสนับสนุนหรือเป็นการกระทำเพื่อเรียกร้องต่อรัฐบาล (support and demand)
2. การเข้าร่วมทางการเมือง คือ พยายามเพื่อก่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลการในการใช้อิทธิพล (influence) ต่อการปฏิบัติงานของรัฐบาลหรือการเลือกสรรผู้นำรัฐบาล
3. การเข้าร่วมทางการเมือง คือ การกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมายของพลเมือง (legitimate)
4. การเข้าร่วมทางการเมือง คือ การกระทำที่มีตัวแทนทางการเมือง (representation)
5. การเข้าร่วมทางการเมือง คือ สภาพที่บุคคลไม่ต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง (alienation) เพราะเห็นว่า การเข้ามามีส่วนร่วมนั้นไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์กับตัวเอง ซึ่งแตกต่างจากการเฉยเมยทางการเมือง (apathy) เป็นการขาดความสนใจต่อการเมืองทั้งสิ้น
6. ผู้ที่เข้าร่วมทางการเมืองจะหมายถึงผู้กระตือรือร้น (active) หรือผู้ที่มีความตื่นตัวทางการเมืองเป็นพิเศษ (activists) เช่นผู้ที่สมัครเข้ารับการเลือกตั้ง การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การร่วมประชุมทางการเมือง และการให้ความสนใจต่อปัญหาสาธารณะ นอกจากนั้นยังรวมถึงการเข้าร่วมทางการเมืองในระดับต้น ๆ ได้แก่ การไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง (ซึ่งถือเป็นการกระทำที่มีแรงจูงใจน้อยมาก) หรือการไม่ได้ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง แต่มีการพูดคุยกับเพื่อนบ้านในเรื่องเกี่ยวกับการเมือง การแสดงความคิดเห็นและการแสดงประสามติทางการเมือง รวมทั้งการให้ความสนใจติดตามข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชน
7. การเข้าร่วมทางการเมือง คือ การกระทำที่มีต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา (persistence continuum) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความเป็นสถาบัน (institutionalized) และมีการจัดตั้ง

นอกจากนั้น ยังรวมไปถึงการกระทำที่เป็นครั้งคราว ซึ่งเกิดขึ้นมาอย่างทันทีทันใด และบีบคั้นความรุนแรง เช่น การจลาจล การยกพวกตีกัน การรวมกลุ่ม และการลอบฆ่านักการเมือง

8. การเข้าร่วมทางการเมือง คือ การกระทำที่เป็นความพยายามในการที่จะเข้ามามีอิทธิพลเหนือการปฏิบัติการของราชการ (bureaucratic actions) และนโยบายสาธารณะ (public policy)

9. การเข้าร่วมทางการเมือง คือ การกระทำที่มีผลต่อการเมืองในระดับชาติ (national politics) และการเมืองในระดับท้องถิ่น

10. การเข้าร่วมทางการเมือง คือ การกระทำทางการเมือง (political action) แต่ในขณะเดียวกัน แต่ละสังคมมีการกระทำทางการเมืองแตกต่างกันออกไป ตามบริบทของสังคมนั้น ๆ เช่นว่า ในสังคมหนึ่งถือว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นการกระทำที่เกิดจากความสมัครใจไม่ว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ก็ตาม หรืออาจเกิดขึ้นเพียงบางครั้งคราวหรือต่อเนื่อง อาจถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ได้ ซึ่งการกระทำเหล่านี้เพื่อการมีอิทธิพลในการจัดสรรนโยบายสาธารณะและบริหารนโยบายของรัฐบาล ตลอดจนการเลือกผู้นำทางการเมืองทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น

คำว่า “การเมือง” (Politic) มีการให้คำนิยามไว้ใกล้เคียงกัน การเมืองมาจากภาษาอังกฤษว่า Politics ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษากรีกว่า polis อันหมายถึงกิจกรรมที่กระทำในเมืองใหญ่ ซึ่งในที่นี้มีลักษณะตามแบบนครรัฐ (City state) ของกรีกยุคโบราณเท่านั้นคำว่า polis ยังหมายถึงเกี่ยวกับพลเมือง (Citizen) (Heywood, 2007: 5) ดังที่ว่า อริสโตเติล ได้อธิบายว่า การเมืองย่อมเกี่ยวพันกับอำนาจ และอำนาจทางการเมืองจะต้องแตกต่างจากอำนาจอื่น องค์การทางการเมืองจะต้องมีอำนาจปกครองเป็นอธิปไตยคุณลักษณะทางการเมืองประกอบด้วยปัจจัยที่เด่นชัด 2 ประการ คือ อำนาจ (Authority) และการปกครอง (Ruling) (จรรยา สุภาพ, 2514: 2) นอกจากนี้แนวคิดของเดวิด ฮีสตันได้อธิบายว่า การเมืองหมายถึงการที่รัฐใช้อำนาจหน้าที่ในการจัดสรร หรือแจกแจงคุณค่าต่าง ๆ ให้กับสังคมอย่างชอบธรรม (Joseph, 2013: 8) กลุ่มพหุนิยม (Pluralism) มีแนวคิดว่าการเมือง เป็นเรื่องของความเจรจาและพูดคุยกัน เพื่อหาทางประนีประนอมและเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาหรือข้อตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม (Shively, 2008: 10-13) นอกจากนี้ การเมืองยังหมายถึง อำนาจ (power) ซึ่งเกี่ยวกับอำนาจการตัดสินใจ (Decision making) ที่อาจใช้กำลังบังคับ (Coercive force) การทำข้อตกลงร่วมกัน (Consensus) รวมถึงการมีหน้าที่ ความซื่อสัตย์ พันธะ (Duty loyalty and commitment) การเมือง ยังหมายถึงการที่รัฐมีอำนาจบังคับให้พลเมืองต้องปฏิบัติตามรัฐผ่านคุณค่า อาทิ พลเมืองมีหน้าที่ต้องจงรักภักดีต่อรัฐและมีพันธะ คือทำประโยชน์ให้กับรัฐ หรือการเป็นคน ชาติใดก็ต้องซื่อสัตย์ต่อชาตินั้นโดยการไม่บอก

ข้อมูลสำคัญของประเทศแก่คนต่างชาติ กำหนดวาระทางการเมือง (Agenda setting) ควบคุมความคิด (Thought control) (อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์, 2557: 17-18) นักวิชาการทางการเมืองของไทย โดยเฉพาะท่านอาจารย์ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2517: 61) ได้อธิบายว่า การเมืองเป็นเรื่องรูปแบบของรัฐและการจัดระเบียบความสัมพันธ์ภายในรัฐระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง หรือผู้ที่ทำหน้าที่บังคับกับผู้ถูกบังคับเสมอ และยังสะท้อนว่า การเมืองยังคงเป็นเรื่องของการแข่งขันกันเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการแบ่งปันคุณค่าที่ให้ประโยชน์แก่ฝ่ายตนมากที่สุด เท่าที่จะเป็นไปได้ หรือ “The competition for the authority to determine the authoritative allocation of values to society” ซึ่งมีแนวคิดที่ได้รับการยอมรับตามทัศนะของลาสเวลล์ (Harold D. Lasswell) ที่กล่าวว่า การเมือง เป็นเรื่องของการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลและผู้มีอิทธิพล และการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับว่า ใคร ทำอะไร เมื่อไร และอย่างไร (Politics is, who gets “What”, “When” and “How”) (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2535: 4-5) นอกจากนี้แนวคิดของเพนนอคและสมิธ (Pennock & Smith, 1964: 9) กล่าวว่า การเมือง หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ สถาบันและองค์กรในสังคม ไปในทิศทางเดียวกันกับแนวคิดของ ฌ็อง-ฌัก ลินสวีสต์ (2539: 3) น่าสนใจว่า การเมืองเป็นการต่อสู้ช่วงชิง การรักษาไว้และการใช้อำนาจทางการเมือง โดยที่อำนาจทางการเมืองหมายถึง อำนาจในการที่จะวางนโยบายในการบริหารประเทศหรือสังคม อำนาจที่จะแต่งตั้งบุคคลเพื่อช่วยในการนำนโยบายไปปฏิบัติ และ อำนาจที่จะใช้ข้าราชการงบประมาณหรือเครื่องมืออื่น ๆ ในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ผู้เขียนสรุปได้ว่า การเมืองเป็นเรื่องของ อำนาจ การแบ่งปันผลประโยชน์ การใช้นโยบายรัฐเพื่อการบังคับบัญชาระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง การเมืองยังสะท้อนคำสั่งความเป็นประชาธิปไตย เผด็จการ อยู่ในตัวเอง สะท้อนพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนที่แสดงออกมาในทางการเมืองที่เรียกว่า “การมีส่วนร่วมทางการเมือง” การเมืองจึงเป็นเรื่องของผู้คนหมู่มากที่คัดเลือกผู้คนที่มีความลักษณะพิเศษมากกว่าตนเองขึ้นไปใช้อำนาจ

6.4.2 องค์ความรู้ทางการเมือง

ผู้เขียนได้รวบรวมและเขียนขึ้นจากบทสรุปของการทบทวนวรรณกรรมจากการวิจัยเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2553: 11-146) ดังสรุปสาระสำคัญต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมทางการเมือง

1.1 นิยามคำว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายความว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทเป็นสำคัญที่ส่งผลการกระทำนั้นถึงรัฐบาลหรือผู้นำทางการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การชุมนุมเรียกร้องของประชาชนทางการเมือง การตัดสินใจเชิงนโยบายของรัฐบาลอันมีผลต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม การทำประชาพิจารณ์ ผลแห่งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอาจสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ได้

1.2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีอยู่ 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามที่กฎหมายรับรอง ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ผิดกฎหมายและได้รับการตราไว้ในกฎหมายอย่างถูกต้อง อีกรูปแบบหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ผิดกฎหมาย เป็นการชุมนุมที่มีอุดมการณ์ล้มล้างสถาบันใดสถาบันหนึ่ง นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางการเมืองมักจะเป็นไปตามกลุ่มผลประโยชน์ และลักษณะของการแสดงออกได้เช่นกัน เช่น แสดงออกทางการเมือง การเขียนการโฆษณา การวิพากษ์วิจารณ์ เป็นต้น

1.3 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีหลายระดับตามแต่บริบทที่ผู้เขียนแต่ละท่านจะหยิบยกขึ้นมาวิเคราะห์ เช่น บริบทเชิงพื้นที่ ก็จะมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ถึงอย่างไรก็ตามยังสามารถมองลงไปในระดับท้องถิ่นลงไปอีกมาก ด้วยเหตุนี้หากพิจารณาถึงความมากน้อยเป็นเกณฑ์ในการวัดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้วิจัยสามารถแบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้ 3 ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับมาก ปานกลาง และน้อย

1.4 กลุ่มพฤติกรรมต่าง ๆ และเงื่อนไขในการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่ากลุ่มพฤติกรรมใด ๆ ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเสมอคือเงื่อนไขที่เป็นกุญแจสำคัญในการบรรลุวัตถุประสงค์ของทางการเมือง ได้แก่ 1) ความเป็นอิสระของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมือง 2) ช่องทางในการเข้าร่วมทางการเมืองต้องหลากหลาย และ 3) กระบวนการทางการเมืองทุกขั้นตอนต้องเกิดจากการยอมรับของประชาชนด้วย

1.5 ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง เช่น การเข้าไปมีบทบาทในการแสดงออกของกิจกรรมทางการเมือง การเลือกตั้ง การรณรงค์ทางการเมือง การลงสมัครรับเลือกตั้ง การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การร่วมประท้วง เป็นต้น และอีกลักษณะหนึ่งคือการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยอ้อม เช่น การติดตามข่าวสารทางการเมือง การแสดงความสนใจต่อกิจกรรมทางการเมือง ถกปัญหาการเมือง การติดตาม

กระดุมที่มีตราพรรคการเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีการจำแนกไว้ 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยทั่วไป โดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ได้แก่ 1) การกำหนดตัวผู้ปกครอง 2) การผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาล 3) การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล 4) การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการเลือกตั้ง พิจารณาจากพฤติกรรมการแสดงออกดังนี้ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2549: 583-595; ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2553: 33-35)

- การแสดงความสนใจต่อกิจกรรมทางการเมือง
- การใช้สิทธิเลือกตั้ง
- การริเริ่มประเด็นพูดคุยทางการเมือง
- การชักจูงให้ผู้อื่นเลือกตั้งผู้ที่ตนสนับสนุน
- การติดกระดุมหรือติดสติ๊กเกอร์
- การติดต่อกับนักการเมืองหรือผู้นำทางการเมือง
- การบริจาคเงิน
- การร่วมประชุมหรือชุมนุมทางการเมือง
- การร่วมรณรงค์ทางการเมือง
- การเป็นสมาชิกสำคัญของพรรคการเมือง
- การร่วมประชุมแกนนำของพรรค
- การร่วมระดมทุน
- การเสนอตัวเป็นคู่แข่งทางการเมือง
- การดำรงตำแหน่งทางการเมือง

1.6 ฐานของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งคำว่า ฐาน หมายถึงกลุ่มหรือองค์กรที่บุคคลสังกัด โดยมีจุดมุ่งหมายตลอดจนวิธีการที่เป็นของตนเอง ซึ่งแต่ละกลุ่มแต่ละองค์กรต่างก็มีจุดมุ่งหมายและวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งผลอันเป็นที่ปรารถนาอาจคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกัน หรืออาจขัดแย้งกับของอีกกลุ่มหนึ่งหรือองค์กรหนึ่งก็ได้ การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยผ่านกลุ่ม หรือองค์กรนี้จะสร้างอิทธิพลในลักษณะที่กว้างขวางกว่าการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของแต่ละบุคคลมาก ฐานของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมี 4 รูปแบบ ดังนี้ (สิทธิพันธ์ พุทธพูน, 2541 : 166-167; ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2553: 38-39)

1. ชั้นทางสังคม (Social Class) โดยปกติแล้วพวกที่ร่ำรวยกับพวกที่ยากจนจะมีผลประโยชน์แตกต่างกัน และความแตกต่างนี้เองที่นำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมือง ผู้ที่นำเสนอแนวความคิดขัดแย้งระหว่างชนชั้นที่เด่นที่สุดคือ คาร์ล มาร์กซ

2. กลุ่มชุมชน (Communal Groups) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและสัญชาติที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน อาทิ ในสังคมที่มีระดับของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสูง รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มชุมชนจะอยู่ในรูปของสันติวิธี

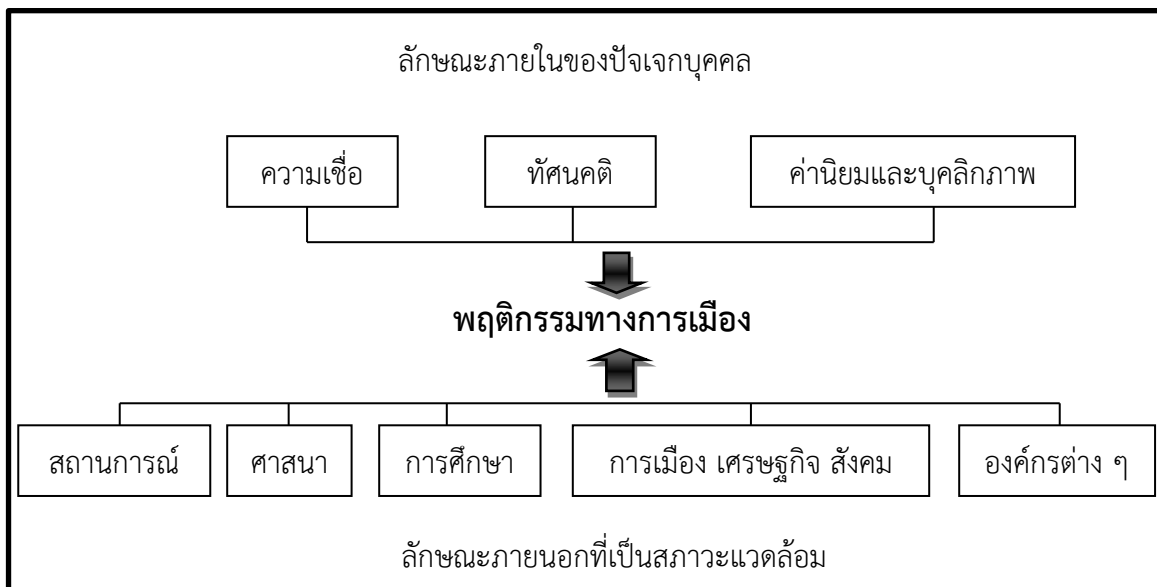
3. กลุ่มเพื่อนบ้าน (Neighborhood Group) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ตั้งบ้านเรือน หรือที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน อาทิ ชมรมหมู่บ้านเสรี ชมรมหมู่บ้านสหกรณ์

4. กลุ่มขนาดเล็ก หมายถึง กลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันโดยมีความผูกพันต่อกันอย่างแน่นแฟ้น อาทิ กลุ่มอุปถัมภ์ซึ่งเป็นการจับกลุ่มกันระหว่างบุคคลที่มีฐานะ ความมั่งคั่งและอิทธิพลไม่เท่าเทียมกัน และอยู่ในรูปของการใช้ประโยชน์ระหว่างกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพสูงควรดำเนินกิจกรรมนั้นผ่านฐานทางการเมืองที่เป็นองค์กร หรือกลุ่มทางการเมือง ทั้งที่อยู่ในรูปแบบชนชั้นทางสังคม กลุ่มชุมชน กลุ่มเพื่อนบ้าน และกลุ่มขนาดเล็ก

1.7 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีดังนี้คือ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม(The Social Environment) ปัจจัยด้านจิตวิทยา (Psychological Variables) และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางการเมือง นอกจากนี้ยังต้องรวมถึงปัจจัยที่เชื่อมโยงกับเจตนาธรรมของรัฐธรรมนูญอันได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ-สังคม การอาศัยอยู่ในเมือง-ชนบท ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง การสนับสนุนต่อระบบการเมือง ประสิทธิภาพทางการเมือง วัฒนธรรมแบบอำนาจนิยม การแบ่งแยกทางความคิด ความเชื่อมั่นต่อระบบรัฐสภา การตรวจสอบทางการเมือง ความเชื่อมั่นในวิถีทางประชาธิปไตย ค่านิยมดั้งเดิม ความสนใจทางการเมือง ความพอใจต่อการทำงานของรัฐบาล และความเชื่อมั่นต่อองค์กรอิสระ

2. พฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนสามารถแสดงออกมาในทางลักษณะภายในของปัจเจกบุคคล ได้แก่ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมและบุคลิกภาพ เป็นต้น และแสดงออกโดยอาศัยลักษณะภายนอกที่เป็นสภาวะแวดล้อม ได้แก่ สถานการณ์ ศาสนา การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และองค์กรต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยแสดงปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกของพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนเป็นภาพประกอบดังนี้

ภาพที่ 6.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกของพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชน

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2553: 51)

3. วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึงระบบทางความคิด ความเชื่อ ทัศนคติและแนวคิดทางการเมืองที่สั่งสมมากับบุคคลแต่ละยุคแต่ละสมัยจนกลายเป็นแบบแผนแนวทางการปฏิบัติทางการเมือง โดยเป้าหมายคือการบรรลุผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองจะมีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองของปัจเจกบุคคลอย่างมาก แต่ถึงอย่างไรวัฒนธรรมทางการเมืองก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แตกต่างกันได้ขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคลที่ได้อบรมหล่อหลอมทางการเมือง กลุ่มบุคคล เช่นกลุ่มชนชั้นรากหญ้า(ล่าง) กลุ่มชนชั้นกลาง และกลุ่มชนชั้นสูง จะมีแนวคิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้รวมถึงปัจจัยความโน้มเอียงที่มีต่อโครงสร้างทางการเมือง ความโน้มเอียงที่มีต่อปัจจัยต่าง ๆ ในระบบการเมือง และความโน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมทางการเมืองด้วย

4. การหล่อหลอมทางการเมืองนั้นเป็นกระบวนการส่งผ่านการเรียนรู้ แนวคิด ค่านิยม การกระทำ พฤติกรรมทางการเมือง ตลอดจนวัฒนธรรมทางการเมืองของปัจเจกบุคคลและกลุ่มบุคคล หรือจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ไปยังสมาชิกในสังคมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติกันอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่องและดำรงอยู่ได้ โดยมีตัวกลางในกระบวนการหล่อหลอมทางการเมือง มีตั้งแต่หน่วยชั้นปฐมภูมิ คือ ครอบครัว เช่นพ่อแม่ ญาติพี่น้อง เป็นต้น ชั้นทุติยภูมิ คือ โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ องค์กรศาสนา สื่อมวลชน รวมถึงสถาบันทางการเมือง ซึ่งกลุ่ม

เหล่านี้จะเป็นตัวกลางในการกล่อมเกลาคำนิยาม แนวคิด ค่านิยม พฤติกรรมทางการเมืองให้แก่สมาชิกในสังคมอย่างต่อเนื่อง

5. ค่านิยมพื้นฐานทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยคำว่า ประชาธิปไตย หมายถึง “การปกครองเป็นของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรม และเสมอภาค” (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2553: 68) หลักการที่สำคัญของประชาธิปไตย จะต้องประกอบด้วย หลักความเสมอภาค เท่าเทียมและเป็นธรรม หลักสิทธิเสรีภาพ หลักความเคารพซึ่งกันและกัน หลักของการปกครองอย่างมีส่วนร่วมของประชาชน หลักการยอมรับอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน การแสดงประชามติและหลักการยอมรับเสียงส่วนใหญ่เคารพเสียงส่วนน้อย นอกจากนี้ต้องยึดหลักของการร่วมรับผิดชอบในการเป็นเจ้าของประเทศของทุกคน นอกจากนี้ ค่านิยมทางการเมืองที่จำเป็นในสังคมประชาธิปไตยดังกล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ค่านิยมทางการเมืองที่จำเป็นในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนอื่น และต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมของศาสนาด้วย ยังพบว่า จุดอ่อนของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอยู่ที่ความบกพร่องในการทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของสถาบันการเมืองทั้งหลาย และที่สำคัญฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการไม่ได้ทำหน้าที่ของตนเองบนประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง

6. อุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย อุดมการณ์ทางการเมือง หมายถึง ความเชื่อที่มีระบบแบบแผนในการกำหนดแนวทางทางการเมืองของบุคคล สามารถใช้เป็นหลักการในการดำเนินงาน ตัดสินใจแต่ตนเองได้เพื่อเชื่อมความศรัทธาให้กับมนุษย์จนทำให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ในอนาคต อุดมการณ์ทางการเมืองของนักการเมืองไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจิตสำนึกและจิตวิญญาณใหม่ เนื่องจากปัจจุบันอุดมการณ์ทางการเมืองแตกต่างจากในอดีตของประเทศไทยอย่างมาก ซึ่งในอดีตอุดมการณ์อยู่บนพื้นฐานของศาสนาเห็นประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติเป็นสำคัญ แต่ปัจจุบันอุดมการณ์กลับเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงอุดมการณ์ของนักการเมืองไปอยู่ที่วัตถุและผลตอบแทนอันเป็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่า ดังนั้นอุดมการณ์ทางการเมืองจะเปลี่ยนได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับตัวนักการเมืองและพรรคการเมืองนั่นเอง

7. การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง การรับรู้ หมายถึง การแปลความหมายที่เป็นระบบของสิ่งเร้าที่มาจากสัมผัสทั้ง 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ โดยการรับรู้มีตั้งแต่ระดับที่ง่าย ไม่ซับซ้อน ถึงระดับที่ยาก ซับซ้อน หลายเงื่อนไข โดยการรับรู้จำเป็นต้องอาศัยความรู้ ประสบการณ์ รวมถึงความจำมาช่วยแล้วทำการสะท้อนพฤติกรรมออกมาอาจจะนิ่งเฉย หรือ

กระทำการบางสิ่งบางอย่างก็ได้ ซึ่งมีกระบวนการและองค์ประกอบของการรับรู้ นั้นต้องประกอบด้วย สภาวะแวดล้อมที่เป็นสิ่งเร้า เกิดความรู้สึก แปลความหมายจากประสบการณ์ ความรู้ ทักษะคติ ความเชื่อ ความจำ เกิดการตัดสินใจและแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำบางสิ่งบางอย่างออกมา โดยคน ๆ หนึ่งเกิดการรับรู้สิ่งต่าง ๆ และแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันไปตามระดับการรับรู้ และองค์ความรู้ที่อยู่ภายในตัวเอง ที่สุดการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองขึ้นอยู่กับการเข้าถึงข่าวสารในช่องทางใดมากที่สุดและเป็นไปตามสถานการณ์ที่น่าสนใจทางการเมือง หากในช่วงเวลานั้น สถานการณ์ทางการเมืองมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน ก็จะทำให้ประชาชนเกิดความสนใจ และรับรู้ข่าวสารทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น และสิ่งสำคัญที่สุดขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้รับสาร เป็นสำคัญด้วย

8. สภาพแวดล้อมทางการเมืองทั้งนี้รวมถึงเหตุการณ์บ้านเมืองอันเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันในสังคมที่สะท้อนสภาพการณ์ทั้งทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ โดยมีผลต่อการบริหารจัดการบ้านเมืองของรัฐบาล การสะท้อนสภาพแวดล้อมทางการเมืองเหล่านี้เองจะทำให้เข้าใจลักษณะการเมืองการปกครองของประเทศได้อย่างเข้าใจถ่องแท้มากขึ้น เพราะสภาพแวดล้อมจะสะท้อนอุปนิสัยและลักษณะของวิถีชีวิตในสังคมออกมาให้สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมในการแสดงออกทางการเมืองได้อย่างชัดเจน

9. ความสนใจทางการเมือง สะท้อนความรู้สึกของบุคคลต่อเหตุการณ์บ้านเมือง ในเรื่องความรับรู้ข่าวสารบ้านเมือง การรับฟังการอภิปราย การหาเสียง การไปลงคะแนนเสียง การติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งพฤติกรรมการแสดงออกมาของความสนใจนั้นจะมากน้อยต่างกันออกไปด้วยปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งความสนใจนั้นนักรัฐศาสตร์จัดเป็นพฤติกรรมทางจิตวิทยาส่วนบุคคล

10. การพัฒนาทางการเมือง หมายถึงกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบ โดยมีพื้นฐานสำคัญอยู่ที่วัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนที่จำต้องตอบสนองความต้องการของสังคมด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม รวมถึงการเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เป็นแกนสำคัญของการขับเคลื่อนระบบหรือองค์การทางการเมืองด้วย และกระบวนการที่ดำเนินการไปนั้นสามารถตอบสนองประโยชน์ของส่วนรวมได้และมีความเป็นธรรมในการบริหารจัดการแล้วนั้น ย่อมเป็นการพัฒนาทางการเมืองที่สมบูรณ์แบบอย่างแท้จริง ส่วนลักษณะและองค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมือง จะต้องประกอบด้วย โครงสร้างการเมืองที่มีความแตกต่างและชำนาญเฉพาะ มีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการโดยยึด

ประโยชน์ของส่วนรวมประเทศชาติ ยึดหลักความเสมอภาคและเป็นธรรม สุดท้ายจะต้องเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนได้สามารถตรวจสอบได้ นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทางการเมืองจะต้องขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาเทคโนโลยีความเจริญของอุตสาหกรรม รวมถึงระบอบการปกครองของประเทศนั้น ๆ ด้วย รวมถึงอุปสรรคหรือวิกฤตการณ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาทางการเมืองขึ้นอยู่กับ การความเป็นธรรมของสังคม การเข้าถึงประชาชนในทุกท้องถิ่นระดับเดียวกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การเปิดพื้นที่ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน และการรับผลประโยชน์ด้วยกัน

6.4.3 การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

ถ้าคำว่า “การเมือง” เป็นเรื่องของอำนาจ ที่ทุกคนในรัฐมีผลกระทบเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทุกครั้งแสดงว่า พฤติกรรมของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีอยู่ด้วย พฤติกรรมที่แสดงออกทางการเมืองไม่มากนัก อาทิ การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบหนึ่ง ไปสู่อีกระบบหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงราชวงศ์ การเลือกตั้ง การปฏิวัติ การรัฐประหาร การสถาปนา รัฐใหม่ ดังนั้นพฤติกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งนั้นแต่จะชอบ ถูกต้อง หรือ เป็นไปตามทำนองคลองธรรมหรือเปล่านั้นเป็นเรื่องของคนในรัฐเป็นผู้แสดงออกมาซึ่ง การเมืองของรัฐตนนั่นเอง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองถูกอธิบายไว้อย่างน่าสนใจโดยนำเอาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทยตามแนวคิดที่เป็นบทความของศาสตราจารย์ ดร. ลิขิต ชีระเวคิน ซึ่งลงในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ (MGR online) ในหัวข้อข่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการสร้างระบบใหม่” เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2549 ภายหลังจากการรัฐประหารของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรที่ได้รับการเลือกตั้งจากเสียงประชาชนอย่างถล่มทลาย มีใจความสำคัญโดยละเอียด จึงขอหยิบยกมาทั้งหมดเพื่อการเรียนรู้ดังนี้ (ผู้จัดการรายวัน, สืบค้น 2563, 23 พฤษภาคม)

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงผู้ครองอำนาจรัฐ อันได้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร และในบางประเทศอาจจะโยงไปถึงฝ่ายตุลาการด้วย การเปลี่ยนแปลงที่เปลี่ยนตัวผู้บริหารอย่างเดียวโดยไม่เปลี่ยนระบบ หรือในกรณีเปลี่ยนแปลงระบบ ด้วยก็เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ระบบโครงสร้างอำนาจ มิได้เปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ คือการรัฐประหาร (coup d' etat) ถ้าการเปลี่ยนแปลงส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้างทางการเมือง ระบบเศรษฐกิจ และทางสังคม โดยมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยม วัฒนธรรม อุดมการณ์ นั่นคือการปฏิวัติ (revolution)

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้นได้โดยผู้มีอำนาจในกองกำลังจัดตั้งจะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง เช่น การปฏิวัติโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ปี 2501) และพลเอกสุนทร คงสมพงษ์

(ปี 2534) เป็นต้น ซึ่งเป็นการรัฐประหาร หรือโดยการลุกฮือของมวลชนทำการล้มผู้ครองอำนาจ เช่น ในกรณี 14 ตุลาคม 2516 ก็มีลักษณะเป็นการรัฐประหารโดยประชาชน หรือเป็นขบวนการทางการเมืองโดยมีการจัดตั้ง มีอุดมการณ์ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เช่น ขบวนการคอมมิวนิสต์ของประเทศจีนนำโดยเหมา เจ๋อตุง ล้มล้างรัฐบาลเจียง ไคเช็ค ซึ่งเป็นการปฏิวัติ ยังมีกรณีพิเศษอีกกรณีหนึ่งก็คือ การที่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่การบริหารบ้านเมืองมีลักษณะไม่ซื่อสัตย์สุจริต ลุแก่อำนาจ ละเมิดกฎหมาย จนระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยถูกทำลาย มีสภาพเหมือนคนไข้ที่ใกล้จะสิ้นใจ เสียการสนับสนุนจากประชาชนและมีเสียงเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงภายในระบบกระทำมิได้ จึงต้องอาศัยกองกำลังจัดตั้งอันได้แก่ทหารทำการยึดอำนาจ เปลี่ยนแปลงการปกครองโดยประชาชนจำนวนหนึ่งให้การสนับสนุน ในขณะที่ประชาชนที่คัดค้านไม่เห็นด้วยกับการใช้อำนาจก็ไม่มีน้ำหนักเพียงพอ เพราะทางเลือกก็คือการเปลี่ยนแปลงโดยใช้กองกำลังทหาร หรือคงไว้ซึ่งระบอบการปกครองแบบเดิมซึ่งกำลังก่อให้เกิดความเสียหายต่อบ้านเมือง โดยไม่เห็นทางออก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 จึงเป็นมาตรการที่ทำให้ระบบการเมืองที่ไม่สามารถทำงานได้ต่อไปแล้วสิ้นสุดลง (coup de grace) เสมือนกับวิธีการการุณยฆาต (euthanasia หรือ mercy killing) คนไข้ที่ไม่สามารถรักษาต่อไปได้แล้วให้ยุติการใช้เครื่องช่วยพยุงชีวิต และนี่คือลักษณะของสภาพการเมืองในสังคมไทยขณะนี้ อันได้แก่การเปลี่ยนแปลงในลักษณะพิเศษ

ข้อที่น่าสังเกตยิ่งก็คือ ในการเปลี่ยนแปลงเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 นั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยคณะราษฎร ประกอบด้วย ข้าราชการทหาร พลเรือน เป็นหลัก ทำการยึดอำนาจจากพระมหากษัตริย์เพื่อการสถาปนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่หลังจากที่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยดำเนินไปโดยไม่สู้จะเรียบร้อยนัก เนื่องจากการปฏิวัติรัฐประหารเกิดขึ้นบ่อยครั้งจนบางครั้งถึงกับเกิดการนองเลือด เช่น กรณีในอดีตคือกบฏแมนฮัตตัน ต่อมาก็คือ กรณี 14 ตุลาคม 2516, 6 ตุลาคม 2519 และ 17-20 พฤษภาคม 2535 จนมาถึงปี 2549 ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบเต็มใบ โดยมีรัฐธรรมนูญปี 2540 เป็นหลักนั้นก็ไม่ได้ปลอดจากปัญหา การเลือกตั้งครั้งล่าสุดที่เกิดขึ้นกลับกลายเป็นการเลือกตั้งที่ไม่เป็นไปตามครรลองของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะไม่มีการแข่งขันกันอย่างแท้จริงโดยพรรคใหญ่ รองจากพรรคใหญ่สุดไม่ส่งผู้สมัครลงแข่งขันเพื่อรับสมัครเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จนนำไปสู่ปัญหาเรื่องอื้อฉาวของการว่าจ้างพรรคเล็กให้ส่งผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ด้วยจุดประสงค์ที่ต้องการให้ถูกต้องตามกฎหมาย

ประเด็นสำคัญก็คือ ได้มีการตั้งข้อสังเกตว่าการเลือกตั้งเช่นนี้จะมีลักษณะไม่เป็นประชาธิปไตย จึงควรที่จะปรับปรุงแก้ไขให้เป็นประชาธิปไตย สิ่งที่เกิดขึ้นสะท้อนถึงความล้มเหลวของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และความล้มเหลวดังกล่าวนี้ได้นำไปสู่คำถามที่ว่า

ใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบของตะวันตก ซึ่งมีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างกันนั้น จะต้องนำมาพิจารณาให้รอบคอบหรือไม่ เพื่อมิให้ระบบที่สถาปนาขึ้นบนฐานของอุดมคติกลายเป็นระบบที่นำไปปฏิบัติไม่ได้ในความเป็นจริง

แต่ขณะเดียวกันการคำนึงถึงความเป็นจริงโดยอ้อมชอมกับหลักการจลนหลักการถูกทำลายโดยสิ้นเชิง ก็จะเป็นเรื่องที่เปล่าประโยชน์เพราะไม่สามารถจะอ้างได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดขึ้นอย่างแท้จริง นอกเหนือจากนั้น สังคมจำเป็นต้องปรับตัวและเรียนรู้ให้เข้ากับระบบใหม่ ไม่ใช่สถาปนาระบบเพื่อสวมเข้าไปในสังคมตามที่เป็นอยู่แต่เพียงอย่างเดียว ส่วนใดที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนโดยวางแผนเพื่อการนั้น เช่น ให้มีการอบรมเยาวชนรุ่นใหม่ให้มีหลักการประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความรับผิดชอบ ระเบียบ และวินัย ส่วนใดที่ต้องมีการออกกฎหมายเพื่อเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ก็ต้องวางแผนให้เกิดมีการพัฒนาโครงสร้างและกระบวนการดังกล่าวอย่างเต็มที่ในส่วนต่างๆ ของสังคม เป็นต้น

ข้อที่น่าสังเกตยิ่งก็คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวันที่ 19 กันยายน 2549 เป็นการเปลี่ยนแปลงที่พิเศษ นั่นคือ เป็นการยึดอำนาจจากรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยโดยทหาร และได้รับการสนับสนุนบางส่วนจากประชาชน มีบางส่วนที่ไม่แสดงความคิดเห็นแต่อยากเห็นการยุติของรัฐบาลเดิมซึ่งมีส่วนสร้างความเสียหาย ทั้งในทางการเมือง การปกครองบริหาร รวมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดความแตกแยกในสังคม และมีข่าวเรื่องทุจริตอย่างดาษดื่น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ต่างจากเหตุการณ์เมื่อ 14 ตุลาคม 2516 เพราะในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นการขับไล่รัฐบาลทหารโดยประชาชนที่เรียกร้องประชาธิปไตย

ทั้งสองกรณีที่กล่าวมาเบื้องต้นคือกรณีเรื่องความเป็นประชาธิปไตยหรือไม่เป็นประชาธิปไตย และการเปลี่ยนรัฐบาลโดยกลุ่มบุคคลที่ต่างกันเปรียบเทียบกับกรณี 14 ตุลาคม 2516 และ 19 กันยายน 2549 ทำให้เห็นถึงความจำเป็นจริงทางการเมืองของสังคมไทย นั่นคือวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ประชาชนขับไล่รัฐบาลทหาร วันที่ 19 กันยายน 2549 ทหารบวกกับประชาชนขับไล่รัฐบาลประชาธิปไตยที่บริหารบ้านเมืองโดยมีแนวโน้มจะนำไปสู่ความเสียหายอย่างหนักต่อสังคมทั้งระบบ คำถามใหญ่ที่สุดขณะนี้ก็คือ ในการร่างรัฐธรรมนูญที่จะมีต่อไปในอนาคตนี้จะร่างเพื่อสถาปนาทางการเมืองแบบใดขึ้นมา คงหนีไม่พ้นที่จะเป็นประชาธิปไตย แต่จะเป็นประชาธิปไตยแบบไหน เป็นแบบเต็มใบโดยมีคุณลักษณะและหลักการอย่างเต็มสมบูรณ์ หรือต้องผสมผสานโดยคำนึงถึงความเป็นจริงในสังคมในระดับหนึ่ง แต่ต้องไม่ขัดต่อหลักการพื้นฐานของระบบประชาธิปไตย การผสมผสานกระทำได้ไม่ถนัดนัก และเป็นประเด็นที่สังคมไทยทั้งสังคมต้องช่วยกันแสดงความคิดเห็น ความผิดพลาดในอดีตต้องนำมาเป็นบทเรียน อุดมคติที่เกินเลยจะเปล่า

ประโยชน์เพราะปฏิบัติไม่ได้ การเล็งผลปฏิบัติแต่เพียงอย่างเดียวจนมองข้ามหลักการก็จะเป็นการละเมิดปรัชญาระบบประชาธิปไตยโดยตรง และนี่คือข้อคำนึงที่มองข้ามไม่ได้โดยผู้ร่างรัฐธรรมนูญ

ผู้เขียนสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่น่าสนใจในปัจจุบันที่มีผู้คนติดตามข่าวสาร และมีผลกระทบต่อประเทศไทย มักเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตยเต็มใบแบบสหรัฐอเมริกา การเลือกประธานาธิบดีของสาธารณรัฐประชาชนจีน การเลือกตั้งทั่วไปในประเทศพม่า พ.ศ. 2553 เป็นการเลือกตั้งที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 นับเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกของพม่าในรอบ 20 ปี และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทยที่เป็นวงจรรูปบาท คือ เลือกตั้ง ทุจริต เกิดวิกฤติ รัฐประหาร ร่างรัฐธรรมนูญ แล้วกลับมาเลือกตั้ง ทุจริต เกิดวิกฤติ รัฐประหาร ร่างรัฐธรรมนูญ เป็นแบบนี้ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และในงานเขียนของศาสตราจารย์ ดร.ลิขิต ธีรเวคิน ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เกิดจากการจัดตั้งกองกำลังอำนาจของกลุ่ม อาจเป็นประชาชน หรือกลุ่มทหาร ก็ได้เพื่อค้นหาเหตุผลในการยึดอำนาจจากผู้ครองอำนาจเดิม ดังนั้นผู้เขียนเชื่อมั่นว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทุกครั้งต้องประกอบด้วย 5 องค์ประกอบนี้ได้แก่

- 1) เหตุผลหรือข้ออ้าง
- 2) กองกำลัง ประชาชน ทหาร กลุ่มชนชั้น
- 3) ระยะเวลารวดเร็ว
- 4) อำนาจ
- 5) คณะผู้ใช้อำนาจ อาทิ คณะราษฎร รสช. คมช. คสช.

6.5 บทสรุป

การเปลี่ยนแปลง (Change) เกิดขึ้นตลอดเวลาเป็นโอกาสโลก ไม่สามารถบอกได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อไหร่ เพราะมันเกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เป็นเหมือนของเหลวที่ไหลอยู่ตลอดเวลา เหมือนเวลาที่ต้องเดินตลอดเวลา เหมือนการเคลื่อนไหว เคลื่อนที่ของภาวะแวดล้อม อากาศ อยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง เปลี่ยนแปลงทางการเมืองเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาในตัวของมันเอง ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นสภาวะของการไม่หยุดนิ่งของสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่งซึ่งอาจดีขึ้นก็ได้ เลวลงก็ได้ ถ้าเป็นเรื่องสังคมวัฒนธรรม จะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคม รูปแบบการดำรงชีพ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล อาหาร การแต่งกาย เป็นต้นส่วนด้านเศรษฐกิจเป็นการเปลี่ยนแปลงการค้า ขาย การจำหน่าย จ่ายแจก แบ่งปัน การกินอยู่ ส่วนการเมืองเป็นการเปลี่ยนแปลงอำนาจ นโยบาย ระบบการทำงานของรัฐบาล รวมถึงการสั่งการต่าง ๆ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าอยู่ในส่วนใดแต่สุดท้ายการเปลี่ยนแปลงจะนำไปสู่ความสมดุลของสิ่งที่แปลงแปลงและอยู่ได้อย่างมีความสุขในสุดท้ายนั่นเอง การเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการจนสุดท้ายเป็นอจินไตย นั่นเอง

คำถามท้ายบท

จงตอบคำถามทุกข้อให้สมบูรณ์ที่สุด ดังต่อไปนี้

- 1) คำว่า “การเปลี่ยนแปลง (Change)” มีนิยามไว้อย่างไร?
- 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง คืออะไร?
- 3) ทำไม “สังคมไทยต้องเปลี่ยนแปลง” จงอธิบายเชิงเหตุผล?
- 4) จงอธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม เกิดขึ้นอย่างไร?
- 5) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบเศรษฐกิจอย่างไร?
- 6) นักศึกษาคิดว่า การเมืองเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในสมัยอดีตก่อนปี พ.ศ. 2475 ไปถึงสมัยสุโขทัยมีระบบการปกครอง มีการปกครองอย่างไร? อธิบายบายพอสังเขป?
- 7) “การเมืองเป็นเรื่องของทุกคน” ทำไมจึงมีคำพูดเช่นนี้กับการเมืองไทย จงอธิบาย?
- 8) “อำนาจ” คือสิ่งที่ทุกคนควรแสวงหาใช่หรือไม่ จงให้เหตุผลที่สมเหตุสมผล?
- 9) ถ้าเราต้องการให้การเมืองดีขึ้นกว่าปัจจุบันนี้ หรือปัจจุบันนี้ดีอยู่แล้ว นักศึกษาคิดว่า เราต้องใช้คำว่า “Change” เข้ามาเป็นสโลแกนในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร?
- 10) อะไรคือ New Normal ?

เอกสารอ้างอิง

เอกสารสำคัญ

ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. (2552). คำพ่อสอน: ประมวลพระบรม
 ราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง/มูลนิธิพระดาบส. พิมพ์ครั้งที่ 8.
 กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ.

เอกสารอ้างอิงทั่วไป

Eulau, Heinz. (1963). **The Behavioral Persuasion in Politics**. New York: Random House.

Heywood, A. (2007). **Politics**. New York: Palgrave Macmillan.

Joseph, K. (2013). **Comparative Politics: An Introduction**. USA: McGraw-Hill Education.

Kinloch, Graham C. (1977). **Sociological theory: Its development and major paradigms**. New York: McGraw-Hill.

Lewis A. Coser. (1971). Master of Sociological Thought: Ideas in Historical and social context. New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc., pp. 88-127.; นฤจร อธิธิจิ ระจรัส, แปล. (2535). **แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ตอน เฮอ์เบิร์ต สเปนเซอร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. (1971). Master of Sociological Thought: Ideas in Historical and social context. New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc., pp. 2-41.; จามะรี พิทักษ์ วงศ์, แปล. (2537). **แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ตอน ออกัสต์ กองต์เซอร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. (1971). Master of Sociological Thought: Ideas in Historical and social context. New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc., pp. 128-174.; นฤจร อธิธิจิ ระจรัส, แปล. (2535). **แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ตอน เอมีล เดอร์ไคม์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Nisbet, Robert A. (1962). **Community and Power: A study in the Ethics of Order and Freedom**. New York: Oxford University Press.

_____. (1969). **Social Change and History: Aspect of the Western Theory of Development**. London: Oxford University Press.

Ogburn, F. William. (1964). **Sociology**. Boston: Houghton Company.

Pennock, Roland J., and Smith, David G. (1964). **Political Science**. New York: McMillan.

Sharma, Ram Nath. (1968). **Principles of Sociology**. India: Asia Publishing.

กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง. (2549). **มนุษย์ ชุมชน กับเศรษฐกิจ**. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). **คลื่นลูกที่ 5 ประชาชนสังคม : สังคมไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ : ชัคเชสมิเดีย.

โกวิท พวงงาม. (2553). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2517). **ความคิดอิสระ: รวมบทความทางการเมืองระหว่างปี 2511-2516**. กรุงเทพฯ: พิมพ์แฉศ.

_____. (2535). **รัฐ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชูศักดิ์ จรยุทธสดี. (2548). **ระบบเศรษฐกิจและพัฒนาการเศรษฐกิจไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ส.เสริมมิตรการพิมพ์.

ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์. (2539). **การเมืองไทย: การวิเคราะห์เชิงจิตวิทยา**. กรุงเทพฯ: วัชรินทร์การพิมพ์.

ณรงค์ เสียงประชา. (2541). **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์. (2558). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). **ชุมชน**. สงขลา: นาศิลป์โฆษณา.

ทับทิม วงศ์ประยูร และคณะ. (2540). **มนุษย์กับเศรษฐกิจ**. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.

นิเทศ ตินณะกุล. (2546). **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: แอ็คทีฟ พรีนซ์.

บำเพ็ญ เขียวหวาน. (2563). **หน่วยที่ 3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยและสังคมโลก** ในเอกสารประกอบการ สังคมไทยกับการบริหารการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สืบค้นวันที่ 17 พฤษภาคม 2563 จาก <https://edupol.org/eduOrganize/eLearning/generalStaff/doc/group02/03/01.pdf>
ผจงจิตต์ อธิคมน์นทะ. (2541). **การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- _____. (2543). **การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ผู้จัดการรายวัน. (2563). **บทความ “การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการสร้างระบบใหม่”**. ตีพิมพ์เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2549. สืบค้นวันที่ 23 พฤษภาคม 2563 จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9490000141089>
- พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. (ม.ป.ป.). **เศรษฐกิจ**. [Program: The Royal Institute's Electronic Dictionary 1.0.0]. ราชบัณฑิตยสถาน. สืบค้น/ติดตั้งเมื่อ 3 สิงหาคม 2554.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2557). **พุทธธรรม ฉบับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2561). **ภูมิธรรมชาวพุทธ**. กรุงเทพฯ: ประยุทธ์ ปยุตฺโต.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2553). **รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2558). **เศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ (Social-Economics under the Royal Initiatives)**. เอกสารประกอบการสอนประจำแขนงวิชาการจัดการพัฒนาสังคม สาขาวิชาการจัดการสังคมและวัฒนธรรม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- มหาวิทยาลัยบูรพา. (2563). **ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม**. สืบค้นวันที่ 15 มกราคม 2563 จาก <http://www.huso.buu.ac.th/cai/Sociology/225101/Lesson13/>
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. (2538). **เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม หน่วยที่ 1-7**. ปรับปรุงครั้งที่ 1. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- มูลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติ. (2554). **คุ่มค่า VS คุ่มทุน**. สืบค้นวันที่ 12 กันยายน 2554 จาก <http://agrinateure.opendream.in.th/node/230>
- รัตนา สายคณิต. (2538). **มหเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2561). **ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580)**. เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. 13 ตุลาคม 2561, หน้า 1-74.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977).

- วรวุฒิ โรมรัตน์พันธ์. (2554). **ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์เซ็นเตอร์.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2535). **หลักเศรษฐศาสตร์จุลภาค**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สนิท สมัครการ. (2542). **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). (2562). **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)**. พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพฯ: ธรรมดาเพรส.
- _____. (2562). **พุทธธรรม ฉบับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 53. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์.
- สมบัติ ชำรงธัญญวงค์. (2549). **การเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2547). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). **เรียนรู้หลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: ๒๑เซ็นจูรี.
- _____. (2559). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564)**. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สิทธิพันธ์ พุทธสุน. (2541). **ทฤษฎีพัฒนาการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุเทพ สุนทรเกษม. (2540). **ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย**. เชียงใหม่: โกลบอลวิชั่น.
- สุพิศวง ธรรมพันธ. (2543). **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ภูมิไทย.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2549). **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ในสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2559). **แนวคิดเกี่ยวกับประเทศไทย 4.0 โดยทีมเศรษฐกิจ ไทยรัฐฉบับพิมพ์ 2 พ.ศ. 2559** จาก <http://www.thairath.co.th/content/613903> และ Facebook: Dr.Suvit Maesincee. สืบค้นวันที่ 16 พฤษภาคม 2563 จาก https://planning2.mju.ac.th/goverment/20111119104835_planning/Doc_25590823143652_358135.pdf
- อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์. (2557). **การเมืองการปกครองเปรียบเทียบ**. สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.
- อุทัย หิรัญโต. (2522). **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

แผนบริหารการสอนบทที่ 7

บูรณาการองค์ความรู้จากการวิจัยและบริการวิชาการสู่การเรียนการสอน

หัวข้อเรื่อง

1. องค์ความรู้จากการวิจัยนำสู่การเรียนการสอน
2. องค์ความรู้จากการบริการวิชาการสู่การเรียนการสอน
3. องค์ความรู้ “ภูมิทัศน์”
4. บริการวิชาการรับใช้สังคม
5. บทสรุป

ความคิดรวบยอด

“บูรณาการองค์ความรู้จากการวิจัยและบริการวิชาการสู่การเรียนการสอน” เกิดจากวิจัยของผู้สอนและสรุปผลการวิจัยสู่การเรียนการสอน รวมถึงนำไปสู่การเผยแพร่สาธารณะเกิดการอ้างอิงในเชิงวิชาการด้วย นอกจากนี้วิจัยยังเป็นงานที่เกิดจากการทำงานบริหารในฝ่ายบริการวิชาการแก่สังคม จนนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนเป็นการพัฒนาท้องถิ่นตามภาระกิจหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอย่างแท้จริง รวมถึงการพัฒนาองค์ความรู้จากการบริการวิชาการสู่บริการวิชาชีพเพื่อให้เกิดการรับใช้สังคมอย่างสมบูรณ์ ดังนั้นการเรียนการสอนของนักศึกษาจึงเป็นการเรียนแบบคู่ขนานเชิงพหุ คือ ทฤษฎีคู่ปฏิบัติ ห้องเรียนในมหาวิทยาลัยคู่ห้องเรียนชุมชนของท้องถิ่น การลงพื้นที่จริงคู่กับการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ วิจัยและบริการวิชาการ พร้อมทั้งการบูรณาการองค์ความรู้คู่กับภูมิปัญญาสู่การพัฒนาคนให้ได้ผลจริง จนเกิดคำว่า “ภูมิทัศน์” ขึ้นมาสู่การสร้างแบรนด์สินค้าให้กับประชาชนคนยากจนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. สามารถอธิบายองค์ความรู้ ผลสรุปจาก “การวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น” ได้อย่างชัดเจน
2. สามารถเข้าใจ และอธิบายประเด็นการวิจัยเชิงพื้นที่ “เมือง ชนบท ต่างประเทศ พื้นที่ยากจนของประเทศ”
3. สามารถวิเคราะห์องค์ความรู้จาก “การบริการวิชาการ” ได้อย่างชัดเจน
4. สามารถอธิบายและวิเคราะห์คำว่า “องค์ความรู้ภูมิทัศน์” ได้อย่างชัดเจน
5. สามารถสังเคราะห์บริการวิชาการรับใช้สังคมให้เป็นรูปธรรม โดยใช้ฐานการสังเคราะห์องค์ความรู้จากโครงการบริการวิชาการแก่สังคม ได้อย่างชัดเจน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. การบรรยายเรื่องการวิจัย การบริการวิชาการคู่กับการเรียนการสอน ภูมิทัศน์ และบริการวิชาการรับใช้สังคม

2. ตอบปัญหา ถาม/ตอบโดยวาจา
3. อภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน
4. ศึกษาเอกสารประกอบการสอนประจำบท
5. อธิบายสรุปเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญ
6. มอบหมายรายงาน
7. ทำแบบคำถามท้ายบท

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารประกอบการสอนประจำบท
2. การนำเสนอด้วยคอมพิวเตอร์ (Power point presentation)
3. ภาพหลักคำสอนต่าง ๆ
4. แบบคำถามท้ายบท
5. ใบงานที่เกี่ยวกับเรื่องการวิจัย การบริการวิชาการคู่กับการเรียนการสอน ภูมิทัศน์ และบริการวิชาการรับใช้สังคม

การวัดผลและประเมินผล

1. สังเกตระหว่างการบรรยาย
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนและการถาม/ตอบ
3. สังเกตการร่วมทำกิจกรรมในชั้นเรียน
4. ถามตอบเพื่อทบทวนความรู้ในชั้นเรียน
5. ตรวจสอบแบบคำถามท้ายบท
6. สอบวัดความรู้ความสามารถ (เก็บคะแนน 10 คะแนน ใช้เวลา 1 ชั่วโมง)

บทที่ 7

บูรณาการองค์ความรู้จากการวิจัยและบริการวิชาการสู่การเรียนการสอน

มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงเพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้มีความรู้ความสามารถตามความถนัด ความเชี่ยวชาญของเยาวชนให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพของสังคมไทย โดยการอบรม บ่มเพาะ สอนสั่ง ออกแบบ สร้างสรรค์ สร้างความรู้ สร้างปัญญาให้คนมีความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์สาขาวิชาที่สนใจและสอดคล้องกับความต้องการ ดังนั้นผู้เป็นอาจารย์จำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ จากการวิจัยและบริการวิชาการมาสู่การเรียนการสอนให้กับลูกศิษย์ได้เรียนรู้เพิ่มองค์ความรู้ ได้แนวคิด ได้แนวทางใหม่ ๆ เพื่อนำไปใช้กับการพัฒนาอาชีพให้ตรงกับสังคมยุคสมัย ในบทนี้จึงเขียนถึงผลที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เป็นชุมชนเมือง และชุมชนชนบท ชุมชนต่างประเทศ รวมถึงการบริการวิชาการแก่สังคมที่ออกแบบให้นักศึกษาเรียนรู้กับการพัฒนาท้องถิ่นโดยใช้ครัวเรือนเป็นฐาน รวมถึงการสังเคราะห์งานบริการวิชาการและวิชาการรับใช้สังคม ดังมีรายละเอียดสำคัญดังนี้

7.1 องค์ความรู้จากการวิจัยนำสู่การเรียนการสอน

ผู้เขียนได้ทำการวิจัยในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยศาสตร์ของพระราชากับภูมิความรู้ของปราชญ์ รวมถึงการใช้แนวคิดจากผู้ใช้งานวิจัย ประชาชนโดยตรงเพื่อให้งานวิจัยสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาต่อยอดในเชิงพัฒนาคน สังคม ท้องถิ่น และพานิชย์ รวมถึงการใช้อ้างอิงในการวิจัย และใช้ในการเรียนการสอน โดยมีงานวิจัย 5 เรื่องสำคัญ ซึ่งตอบบริบทชุมชนเมือง ชนบท และต่างประเทศ (นครหลวงเวียงจันทน์) ผู้เขียนจึงนำบทสรุปการวิจัยและการอภิปรายผลของการวิจัยมาใช้ในการเรียนการสอน ดังนี้

7.1.1 เกิดงานวิจัยแรกขององค์ความรู้ด้านการพัฒนาชุมชนเมือง

ปี พ.ศ. 2552 วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมและสภาพปัญหาของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลจากกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร จำนวน 281 คน (ร้อยละ 91.2) สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2552: 127-140)

1) ข้อมูลทั่วไป

ลักษณะข้อมูลทั่วไปของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 53.4) มีอายุไม่เกิน 46 ปี (ร้อยละ 37.7) เกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 99.3) มีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 69.8) มีระดับการศึกษา ม.6 หรือปวช. (ร้อยละ 24.6) มีอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 25.1) มีรายได้ต่อเดือน 3,000-6,000 บาท (ร้อยละ 22.8) เกือบทั้งหมดอาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 80.1) และไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ใด ๆ (ร้อยละ 71.2) ส่วนการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ที่มีความถี่มาก 5 ลำดับ ได้แก่ เป็นสมาชิกอาสาสมัครสาธารณสุข (อสส.กทม.) มีความถี่มากที่สุด รองลงมา เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นสมาชิกคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ เป็นสมาชิกตำรวจบ้านและอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ตามลำดับ

2) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาชุมชน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของกรรมการชุมชน

กรรมการชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร เกือบทั้งหมดเคยได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน (ร้อยละ 90.7) ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาชุมชน อันดับ 1 จากเจ้าหน้าที่แจ้งให้ทราบ อันดับ 2 โทรทัศน์ และอันดับ 3 วิทยุ

ส่วนการได้รับการพัฒนาชุมชนจากหน่วยงานของรัฐ หรือของสำนักงานเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ในลักษณะของกิจกรรม อันดับ 1 ด้านการจัดประชุมกรรมการชุมชน อันดับ 2 ได้รับการศึกษาดูงาน และอันดับ 3 การฝึกอบรมกรรมการชุมชน ส่วนกรรมการชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานครมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของกรรมการชุมชนแยกเป็นรายข้อ โดยมีความรู้ความเข้าใจตอบถูกต้องตั้งแต่ ร้อยละ 80 ขึ้น ดังประเด็นที่ว่า กรรมการชุมชนเป็นตัวแทนของสมาชิกในชุมชนนั้น (ร้อยละ 96.4) กรรมการชุมชนควรมีบทบาทหน้าที่เสริมสร้างความสามัคคีและการมีวินัยของผู้อยู่อาศัยในชุมชน (ร้อยละ 96.4) กรรมการชุมชนเกิดขึ้นด้วยระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ. 2534 (ร้อยละ 96.0) การประชุมของคณะกรรมการชุมชนจัดขึ้นเดือนละ 1 ครั้ง (ร้อยละ 95.2) การประชุมคณะกรรมการชุมชน ต้องมีกรรมการชุมชนมาไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการชุมชนจึงถือว่าเป็นองค์ประชุม (ร้อยละ 94.2) ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นหน้าที่ของกรรมการชุมชนที่จะต้องดำเนินการแก่คนในชุมชน (ร้อยละ 93.1) เตรียมการนัดประชุมและจัดระเบียบวาระการประชุมเป็นหน้าที่ของเลขานุการ (ร้อยละ 93.1) กรรมการชุมชนต้องมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป

(ร้อยละ 92.4) ชุมชน หมายความว่า ชุมชนแออัด ชุมชนชานเมือง เคหะชุมชน หมู่บ้านจัดสรร และชุมชนเมืองที่กรุงเทพมหานคร กำหนดขึ้นทั้งนี้โดยทำเป็นประกาศของกรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 92.1) ปลัดกรุงเทพมหานครเป็นผู้มีอำนาจในการรักษาการตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ.2534 (ร้อยละ 91.5) ผู้มีสิทธิในการเลือกตั้งกรรมการชุมชนต้องมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในชุมชนนั้นไม่น้อยกว่า 90 วัน หรือ 3 เดือน (ร้อยละ 90.8) ที่ปรึกษาของคณะกรรมการชุมชน คือนักพัฒนาชุมชนของกรุงเทพมหานครหรือเจ้าหน้าที่ที่ผู้อำนวยการเขตมอบหมาย (ร้อยละ 90.6) ประธานกรรมการชุมชนมีหน้าที่ควบคุมดูแลการดำเนินงานของกรรมการและเจ้าหน้าที่ (ร้อยละ 90.1) กรรมการชุมชนต้องไม่เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น (ร้อยละ 89.7) ทรัพย์สินในการครอบครองของคณะกรรมการชุมชน หมายความว่า ทรัพย์สินที่คณะกรรมการครอบครองและใช้ประโยชน์อยู่ (ร้อยละ 88.7) ในหนึ่งชุมชนมีกรรมการชุมชนอย่างน้อย ชุมชนละ 7 คน (ร้อยละ 88.4) เมื่อกรรมการชุมชนย้ายออกจากชุมชนถือว่าพ้นจากตำแหน่ง (ร้อยละ 84.7) ประธานกรรมการชุมชนต้องส่งรายงานประชุมให้ผู้ผู้อำนวยการเขตทราบภายใน 15 วันนับตั้งแต่วันประชุม (ร้อยละ 82.9) เมื่อคณะกรรมการชุมชนพ้นจากตำแหน่งให้ส่งมอบงานและทรัพย์สินในความครอบครองให้แก่ผู้อำนวยการเขตภายใน 15 วัน นับแต่วันที่คณะกรรมการชุมชนชุดใหม่ได้รับเลือกตั้ง (ร้อยละ 82.5) และกรรมการชุมชนต้องมาจากการเลือกตั้งเท่านั้น (ร้อยละ 81.7)

ส่วนกรรมการชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจตอบถูกต้องน้อยกว่าร้อยละ 80 โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ซึ่งในหนึ่งชุมชนมีกรรมการชุมชนได้ไม่เกิน 25 คน (ร้อยละ 72.3) กรรมการชุมชนดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี นับแต่วันเลือกตั้ง (ร้อยละ 62.1) คณะกรรมการ 1 ชุด มีตำแหน่งประชาสัมพันธ์และนายทะเบียน (ร้อยละ 44.5) ผู้อำนวยการเขตจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการครั้งแรกภายใน 30 วันนับแต่วันเลือกตั้ง (ร้อยละ 24.4) จัดทำแผนที่ชุมชนเป็นหน้าที่ของนายทะเบียน (ร้อยละ 21.5) กรรมการชุมชนต้องมีชื่อในทะเบียนบ้านในชุมชนไม่น้อยกว่า 180 วัน (ร้อยละ 19.5) นายทะเบียนทำหน้าที่สำรวจจัดทำทะเบียนข้อมูลประชากรในชุมชนให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ (ร้อยละ 15.8) ผู้มีสิทธิในการเลือกตั้งกรรมการชุมชนต้องมีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 14.2) สมาชิกชุมชน หมายความว่า ผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในชุมชนนั้น (ร้อยละ 8.7) และกรรมการชุมชน หมายถึง บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากประชาชนในชุมชน และได้รับการแต่งตั้งขึ้นจากปลัดกรุงเทพมหานครหรือผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 5.7)

3) การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ในภาพรวม พบว่า การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการพัฒนาชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.56) รองลงมา ด้านการลงทุนปฏิบัติการพัฒนาชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.52) ด้านการวางแผนดำเนินการพัฒนาชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.50) และด้านการติดตามประเมินผลในการพัฒนาชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.47)

4) การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

4.1) ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการพัฒนาชุมชน จากคำถามจำนวน 5 ข้อ พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.56) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการลงสำรวจปัญหาของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.67) การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเพื่อหาวิธีการแก้ไขร่วมกับชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.65) การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานราชการ องค์กร หรือหน่วยงานเอกชนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.51) การมีส่วนร่วมในการรวบรวมปัญหาของชุมชนเสนอที่ประชุมกรรมการชุมชนและนำเสนอปัญหาของประชาชนเพื่อหาวิธีการแก้ไขต่อสำนักงานเขตทราบ (ค่าเฉลี่ย 3.48) และการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.46)

4.2) ด้านการวางแผนดำเนินการพัฒนาชุมชน จากคำถามจำนวน 5 ข้อ พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการและกิจกรรมเพื่อการวางแผนงานพัฒนาชุมชน และการมีส่วนร่วมในการนำแผนพัฒนาชุมชนไปดำเนินงานตามโครงการและกิจกรรมที่กำหนดไว้ (ค่าเฉลี่ย 3.53) การมีส่วนร่วมในการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.52) การมีส่วนร่วมในการวางแผนทุกขั้นตอน เช่น กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีการ โครงการ และอื่น ๆ ในการพัฒนาชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.46) และการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนทุกแผนทั้งแผนนโยบาย แผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการ ร่วมกับประชาชนในชุมชน และคณะกรรมการชุมชน (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43)

4.3) ด้านการลงทุนปฏิบัติการพัฒนาชุมชน จากคำถามจำนวน 5 ข้อ พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการประสานความร่วมมือกับประชาชนในชุมชนเพื่อจัดโครงการและ

กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.57) การมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติในทุกโครงการและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.56) การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้ประชาชนมีความสำนึกร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาชุมชน และการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.54) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง คือ การมีส่วนร่วมเสียสละทุนทรัพย์ในการดำเนินโครงการและกิจกรรมให้กับประชาชนในชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.37)

4.4) ด้านการติดตามประเมินผลในการพัฒนาชุมชน จากคำถามจำนวน 5 ข้อ พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการนำผลการดำเนินงานต่าง ๆ ไปประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ให้แก่ประชาชนในชุมชนได้รับทราบอย่างทั่วถึง (ค่าเฉลี่ย 3.54) การมีส่วนร่วมรับทราบผลลัพธ์ที่เกิดจากการดำเนินงานของโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน (ค่าเฉลี่ย 3.50) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานเมื่อเสร็จสิ้นตามแผนงาน (ค่าเฉลี่ย 3.48) และการมีส่วนร่วมในการนำข้อบกพร่องของผลการปฏิบัติงานมาปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินงานครั้งต่อไป (ค่าเฉลี่ย 3.44) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง คือ การมีส่วนร่วมในการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานทุกขั้นตอนของแผนพัฒนาชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.40)

5) การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยด้านสังคม

5.1) การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ พบว่า กรรมการเพศชายและเพศหญิงมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุก ๆ ด้าน ไม่แตกต่างกัน

5.2) การเปรียบเทียบความแตกต่างการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ พบว่า กรรมการชุมชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผนดำเนินการพัฒนาชุมชน ด้านการลงทุนปฏิบัติการพัฒนาชุมชน และด้านการติดตามประเมินผลในการพัฒนาชุมชน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการพัฒนาชุมชน ไม่แตกต่างกัน

5.3) การเปรียบเทียบความแตกต่างการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร จำแนกตามสถานภาพ พบว่า กรรมการชุมชนที่มีสถานภาพแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุก ๆ ด้าน ไม่แตกต่างกัน

5.4) การเปรียบเทียบความแตกต่างการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า กรรมการชุมชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุก ๆ ด้าน ไม่แตกต่างกัน

5.5) การเปรียบเทียบความแตกต่างการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอาชีพ พบว่า กรรมการชุมชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผนดำเนินการพัฒนาชุมชน ด้านการลงทุนปฏิบัติการพัฒนาชุมชน และด้านการติดตามประเมินผลในการพัฒนาชุมชน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการพัฒนาชุมชน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่เมื่อนำมาทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า ปัจจัยด้านอาชีพของกรรมการชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 คู่ ได้แก่ กรรมการชุมชนที่มีอาชีพพ่อบ้านแม่บ้าน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่ากรรมการที่มีอาชีพลูกจ้างบริษัทเอกชน ส่วนกรรมการชุมชนที่มีอาชีพรับจ้าง มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่ากรรมการที่มีอาชีพลูกจ้างบริษัทเอกชน และกรรมการชุมชนที่มีอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่ากรรมการที่มีอาชีพลูกจ้างบริษัทเอกชน

5.6) การเปรียบเทียบความแตกต่างการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า กรรมการชุมชนที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการพัฒนาชุมชน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่เมื่อนำมาทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า ปัจจัยด้านรายได้ต่อเดือนของกรรมการชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 4 คู่ ได้แก่ กรรมการชุมชนที่

มีรายได้ต่อเดือน 6,001-9,000 บาท มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่ากรรมการชุมชนที่มีรายได้ต่อเดือน 9,001-12,000 บาท และ 12,001-15,000 บาท และกรรมการชุมชนที่มีรายได้ต่อเดือน 15,001 บาทขึ้นไป มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่ากรรมการชุมชนที่มีรายได้ต่อเดือน 9,001-12,000 บาท และ 12,001-15,000 บาท ด้านการวางแผนดำเนินการพัฒนาชุมชน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่เมื่อนำมาทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่พบว่า ปัจจัยด้านรายได้ต่อเดือนของกรรมการชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 4 คู่ ได้แก่ กรรมการชุมชนที่มีรายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 3,000 บาท, 3,000-6,000 บาท, 6,001-9,000 บาท และ 15,001 บาทขึ้นไป มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่ากรรมการชุมชนที่มีรายได้ต่อเดือน 9,001-12,000 บาท ส่วนด้านการลงทุนปฏิบัติการพัฒนาชุมชน และด้านการติดตามประเมินผลในการพัฒนาชุมชน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.7) การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร จำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม พบว่า กรรมการที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมและกรรมการที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กรรมการที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมและกรรมการที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการพัฒนาชุมชน, ด้านการวางแผนดำเนินการพัฒนาชุมชน และด้านการลงทุนปฏิบัติการพัฒนาชุมชน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการติดตามประเมินผลในการพัฒนาชุมชน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.8) ปัจจัยส่วนบุคคลที่ไม่จำเป็นต้องทดสอบโดยใช้สถิติอนุमान หรือสถิติอ้างอิง มีจำนวน 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านศาสนา และปัจจัยด้านระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน เนื่องจากพบผลการวิเคราะห์ว่า กรรมการชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร เกือบทั้งหมดนับถือพุทธศาสนา (ร้อยละ 99.3) และเกือบทั้งหมดอาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 80.1) ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าปัจจัยทั้ง 2 ประการเป็นปัจจัยคงที่ (Constant Variable)

5.9) การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ปัจจัยด้านสังคมของความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกรรมการชุมชนกับการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า ตัวแปรด้านความรู้ความเข้าใจของกรรมการชุมชน และ

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของกรรมการชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ไม่มีความสัมพันธ์กัน

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชน ประกอบด้วยอายุ อาชีพ รายได้ต่อเดือน และการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

6) ปัญหา อุปสรรค

ปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 5 ลำดับแรกที่มีความถี่มากที่สุด ได้แก่ ประชาชนไม่มีเวลาที่จะทำงานให้กับชุมชน รองลงมา งบประมาณในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนน้อย ประชาชนขาดความสามัคคี เกิดการแตกแยกในชุมชน แบ่งฝักแบ่งฝ่าย ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ และปัญหาส่วนตัว เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาการมีภาระหน้าที่ที่ต้องทำงาน ฯลฯ ส่วนปัญหาอุปสรรคที่มีความถี่น้อยที่สุด คือ หน่วยงานของรัฐ และกรุงเทพมหานครไม่เห็นความสำคัญ ปล่อยให้ชุมชนพึ่งตนเอง

7) อภิปรายผลการศึกษา ในการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษาไว้ดังนี้

7.1) ระดับการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการพัฒนาชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 อันเนื่องมาจากว่า คณะกรรมการส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่อยู่ในอาศัยในชุมชนมาเป็นระยะมากกว่า 10 ปี จึงมีประสบการณ์ตรงในการพบปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และเป็นที่คุ้นเคยกับประชาชนในชุมชน ทำให้การลงสำรวจปัญหาของชุมชน การเสนอความคิดเห็นและปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเพื่อหาทางออกต่อหน่วยงานราชการ หรือหน่วยงานเอกชนเข้ามาศึกษาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้เป็นอย่างดี แม้กระทั่งการที่คณะกรรมการแต่ละคนได้ทำการรวบรวมปัญหาของชุมชนเสนอที่ประชุมกรรมการชุมชนและนำเสนอปัญหาของประชาชนเพื่อหาวิธีการแก้ไขต่อสำนักงานเขตดุสิตทราบและร่วมกันคิดวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาชุมชนยังได้รับความร่วมมือด้วยดีเช่นเดียวกัน ส่วนด้านการลงทุนปฏิบัติการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 และมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับ ด้านการวางแผนดำเนินการพัฒนาชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.50 เป็นผลเนื่องจากว่า คณะกรรมการชุมชนโดยพื้นฐานเป็นคนในพื้นที่ ดังนั้นทำให้การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการและกิจกรรมเพื่อการวางแผนงานพัฒนาชุมชน การนำแผนพัฒนาชุมชนไปดำเนินงานตามโครงการและกิจกรรมที่กำหนดไว้ การประชุม

ระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนทุกแผนทั้ง แผนนโยบาย แผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการ ร่วมกับประชาชน และคณะกรรมการในชุมชน ทำให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนและคณะกรรมการชุมชนทุกคนเป็นอย่างดี เพราะว่าทุก ๆ กิจกรรมทุก ๆ โครงการที่เกิดขึ้นย่อมนำผลประโยชน์ คือความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ชุมชนที่อาศัยอยู่ทั้งสิ้น แม้กระทั่งการที่คณะกรรมการต้องเข้าไปประสานความร่วมมือกับประชาชนในชุมชนเพื่อจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การร่วมลงมือปฏิบัติในทุก ๆ โครงการและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยตัวเอง รวมถึงยังได้เสียสละทุนทรัพย์ในการดำเนินโครงการบางส่วนในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้ประชาชนมีความสำนึกร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาชุมชน และการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เกิดจากการมีส่วนร่วมทั้งของคณะกรรมการชุมชนและประชาชนในชุมชนอย่างเต็มกำลังความสามารถแทบทั้งสิ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าคณะกรรมการชุมชนมีความร่วมมือกันและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับที่ดี

ถึงอย่างไรก็ตาม ยังพบว่า การมีส่วนร่วมอีกด้านหนึ่งที่แม้จะอยู่ในระดับมากก็ตามแต่ค่อนข้างไปในระดับปานกลาง คือด้านการติดตามประเมินผลในการพัฒนาชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.47 เป็นผลเนื่องจากว่า เมื่อมีการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนแล้วนั้น ผลลัพธ์ที่เกิดจากการดำเนินงานของโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน ยังไม่พบว่ามี การนำข้อบกพร่องของผลการปฏิบัติงานมาปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินงานครั้งต่อไป รวมถึงการประเมินผลการปฏิบัติงานเมื่อเสร็จสิ้นสุดแผนงาน ยังขาดการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานทุกขั้นตอนของแผนพัฒนาชุมชนด้วย และการติดตาม ตรวจสอบยังไม่เป็นระบบครอบคลุมทุกขั้นตอนและยังขาดความต่อเนื่องของการประเมินผล แต่ถึงอย่างไร ทุก ๆ โครงการและกิจกรรมยังมีการติดตามประเมินผลในหลาย ๆ โครงการหรือกิจกรรมอยู่เช่นกัน

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมและรายด้านพบว่า การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีดา เจษฎาวรางกุล (2550) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขต เทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชน ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณารายด้านทุกด้านมีระดับการมีส่วนร่วมสูง เช่นกัน ส่วนงานวิจัยของ ฉวีวรรณ สุมงคล (2550: 75) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการชุมชน ศึกษากรณี :

ชุมชนในพื้นที่เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร พบว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการชุมชนอยู่ในระดับมาก และงานวิจัยของ สาวิตรี ทองยิ้ม (2550: 80-82) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้าน ตำบลหนองปรือ อำเภอลำลูกขัน จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า คณะกรรมการหมู่บ้านส่วนใหญ่ มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านอยู่ในระดับมาก ในขณะที่เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน

7.2) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชน ประกอบด้วยอายุ อาชีพ รายได้ต่อเดือน และการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

7.2.1) ปัจจัยด้านอายุ ผลการศึกษาปรากฏว่า กรรมการชุมชนที่มีอายุ 58 ปีขึ้นไป มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่ากรรมการที่มีอายุไม่เกิน 46 ปี โดยเฉพาะในด้านการวางแผนดำเนินการพัฒนาชุมชน ด้านการลงทุนปฏิบัติการพัฒนาชุมชน และด้านการติดตามประเมินผลในการพัฒนาชุมชน เนื่องจากว่า กรรมการที่มีอายุ 58 ปีขึ้นไปส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอายุที่ทำงานอยู่ภายในชุมชน ซึ่งมีอาชีพพ่อบ้าน แม่บ้าน (ร้อยละ 23.3) และถือเป็นกลุ่มอายุหลักที่มีบทบาทสำคัญมากต่อการพัฒนาชุมชนรวมถึงการมีเวลาที่จะเสียสละให้กับชุมชนได้อย่างเต็มที่ ส่วนกรรมการที่มีอายุไม่เกิน 46 ปี เป็นกลุ่มอายุที่ยังคงมีอาชีพหลักของตนเองและต้องทำงานนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะเห็นได้จากการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 25.1) และรับราชการ (24.7) ซึ่งเป็นอาชีพส่วนใหญ่ของกรรมการชุมชน ดังนั้นการที่กรรมการชุมชนกลุ่มอายุนี้อาจมีเวลาในการทำงานพัฒนาชุมชนจึงเป็นไปได้ค่อนข้างน้อยมาก

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม พบว่า ปัจจัยด้านอายุมีผลต่อการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร สอดคล้องงานวิจัยของ ธัชฤทธิ์ ปนารักษ์ (2540: 42 อ้างถึงใน ขนิษฐา ศรีนนท์, 2544: 39) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อกรณีมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในการจัดทำแผนการพัฒนาตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี อบต.ในเขตอำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาผลการวิจัยพบว่า อายุที่แตกต่างกันของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีผลให้ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนตำบลแตกต่างกัน โดยที่สมาชิกที่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี มีระดับการมีส่วนร่วมสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ และงานวิจัยของ เจตน์ มงคล (2547: 84) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการชุมชนเทศบาลตำบลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

ของคณะกรรมการชุมชนอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมได้แก่ อายุของกรรมการชุมชน โดยกรรมการที่มีอายุระหว่าง 51- 60ปี มีส่วนร่วมในการประเมินผลมากที่สุด และกลุ่มอายุระหว่าง 41 - 50 ปี มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มากที่สุด

7.2.2) ปัจจัยด้านอาชีพ ผลการศึกษาปรากฏว่า กรรมการชุมชนที่มีอาชีพ พ่อบ้านแม่บ้าน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่าอาชีพค้าขายและลูกจ้างบริษัทเอกชน ส่วนกรรมการชุมชนที่มีอาชีพรับจ้าง มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่ากรรมการที่มีอาชีพค้าขาย และอาชีพลูกจ้างบริษัทเอกชน และกรรมการชุมชนที่มีอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่ากรรมการที่มีอาชีพลูกจ้างบริษัทเอกชน เนื่องจากว่า กรรมการที่มีอาชีพ พ่อบ้านแม่บ้าน และรับจ้างจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่าอาชีพค้าขายและลูกจ้างบริษัทเอกชน เพราะกลุ่มอาชีพเหล่านี้จะมีเวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพอยู่ภายในชุมชนและเป็นอาชีพของกลุ่มคนสูงวัย บางคนก็เกษียณอายุราชการมาแล้วใช้เวลาอยู่กับบ้านในชุมชนเป็นส่วนใหญ่จึงทำให้โอกาสในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนจึงทำได้มากกว่ากลุ่มอาชีพค้าขายและลูกจ้างบริษัทเอกชน ที่กรรมการส่วนหนึ่งต้องออกไปประกอบอาชีพนอกชุมชนทำให้โอกาสที่จะมีส่วนร่วมกับชุมชนน้อยลงไปด้วย อีกกลุ่มอาชีพหนึ่งคือกรรมการชุมชนที่มีอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่ากรรมการที่มีอาชีพลูกจ้างบริษัทเอกชน เพราะว่าจะเปรียบข้อบังคับและความเคร่งครัดขององค์กรมีผลต่อความมั่นคงด้านอาชีพด้วย ซึ่งพนักงานรัฐวิสาหกิจมีระเบียบข้อบังคับที่เอื้ออำนวยให้กับพนักงานลูกจ้างมากกว่าเอกชน ดังนั้นโอกาสในการมีส่วนร่วมของกรรมการที่มีอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจในการพัฒนาชุมชนจึงมีมากกว่ากรรมการที่มีอาชีพลูกจ้างบริษัทเอกชนนั่นเอง

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม พบว่า ปัจจัยด้านอาชีพมีผลต่อการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร สอดคล้องงานวิจัยของ สุภชัย ตริทศ (2547: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนต่อการวางแผนพัฒนาเทศบาลเมืองชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านอาชีพ มีผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการวางแผนพัฒนาเทศบาล ส่วนงานวิจัยของ ชนิษฐา ศรีนนท์ (2544: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนย่อยต่อการวางแผนพัฒนาเทศบาลนครนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านอาชีพ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาเทศบาล เช่นเดียวกัน ยังพบอีกว่างานวิจัยของ ภัสสุรีย์ คุณกลาง (2546: 79-83) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชน ในการพัฒนาเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน

เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะส่วนบุคคล ด้านอาชีพ กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และงานวิจัยของ สาวิตรี ทองยิ้ม (2550: 80-82) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้าน ตำบลหนองประจักษ์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ปัจจัยด้านอาชีพ มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้าน เช่นเดียวกัน

7.2.3) ปัจจัยด้านรายได้ต่อเดือน ผลการศึกษาปรากฏว่า กรรมการชุมชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 3,000 บาท, 3,000-6,000 บาท, 6,001-9,000 บาท และ 15,001 บาทขึ้นไป มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่ากรรมการชุมชนที่มีรายได้ต่อเดือน 9,001-12,000 บาท เนื่องจากว่าเมื่อพิจารณาโดยการเชื่อมโยงระหว่างรายได้ต่อเดือนกับอาชีพ จะเห็นได้ว่ากรรมการชุมชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 3,000 บาท, 3,000-6,000 บาท, 6,001-9,000 บาท อยู่ในกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพพ่อค้า แม่ค้า รับจ้างทั่วไป ค้าขาย ซึ่งเป็นกลุ่มที่ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในชุมชน และใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ส่วนกรรมการที่มีรายได้ต่อเดือน 15,001 บาทขึ้นไป เช่นเดียวกัน ส่วนใหญ่เป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ ราชการ และเป็นข้าราชการบำนาญ จึงทำให้มีโอกาสที่จะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งจะแตกต่างจากกรรมการที่มีรายได้ ต่อเดือน 9,001-12,000 บาท ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มอาชีพลูกจ้างเอกชน นั่นเอง

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม พบว่า ปัจจัยด้านรายได้ต่อเดือนมีผลต่อการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร สอดคล้องงานวิจัยของ สาวิตรี ทองยิ้ม (2550: 80-82) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้าน ตำบลหนองประจักษ์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ปัจจัยด้านรายได้ มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้าน ตำบลหนองประจักษ์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนงานวิจัยของ ภัสสรีย์ คุณกลาง (2546: 79-83) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชน ในการพัฒนาเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน เทศบาลนครขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะส่วนบุคคล ด้านรายได้ กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เช่นเดียวกัน

7.2.4) ปัจจัยด้านการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ผลการศึกษาปรากฏว่า กรรมการที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมและกรรมการที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กรรมการที่เป็นสมาชิก

กลุ่มทางสังคมและกรรมการที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการพัฒนาชุมชน, ด้านการวางแผนดำเนินการพัฒนาชุมชน และด้านการลงทุนปฏิบัติการพัฒนาชุมชน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการติดตามประเมินผลในการพัฒนาชุมชน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยพบว่า กรรมการที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเท่ากับ 3.73 ในขณะที่กรรมการที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 แสดงว่ากรรมการที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่ากลุ่มที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เนื่องจากกว่ากรรมการที่นอกจากเป็นกรรมการชุมชนแล้วยังได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมอื่น ๆ แสดงถึงความทุ่มเท มุ่งมั่น และเสียสละเพื่อประโยชน์ของชุมชนในการเข้าไปมีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญรุ่งเรือง เพื่อมุ่งหวังให้ประชาชนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและดำรงชีพอย่างมีความสุขยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนาวิทย์ กางการ (2546: 75-82) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาล ตำบลลำโรงใต้ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ปัจจัยด้านการเป็นสมาชิกของกลุ่มและสังคมของกรรมการชุมชน มีผลต่อการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาล ตำบลลำโรงใต้ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

8) ข้อเสนอแนะ

8.1) ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ปัจจัยด้านการลงทุนปฏิบัติการพัฒนาชุมชนของกรรมการชุมชนอยู่ในระดับมากแต่มีรายข้อเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเสียสละทุนทรัพย์ในการดำเนินโครงการและกิจกรรมให้กับประชาชนในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งข้อนี้ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานของชุมชน แสดงถึงความเสียสละ ความทุ่มเทให้กับประชาชนและชุมชน นับว่าเป็นสิ่งที่ดีที่คณะกรรมการชุมชนจำนวนมากที่เสียสละด้านเวลาในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มกำลังความสามารถ แต่อย่างไรก็ตามการเสียสละด้านทุนทรัพย์เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน ย่อมสะท้อนความมีน้ำใจและการเอื้ออารีต่อประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะสะท้อนความเป็นผู้นำ ถ้าผู้นำชุมชนมีความกล้าเสียสละและทุ่มเทให้กับชุมชน ประชาชนในชุมชนย่อมให้ความศรัทธา และเชื่อมั่นตลอดไป

2. ปัจจัยด้านการติดตามประเมินผลในการพัฒนาชุมชน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน คณะกรรมการชุมชนจึงควรมีการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบการ

ดำเนินงานทุกขั้นตอนของแผนพัฒนาชุมชน เพื่อจะได้นำข้อบกพร่องในการดำเนินงานของแผนพัฒนามาปรับปรุงแก้ไขในการทำงานครั้งต่อไปให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างสมบูรณ์

3. สำนักงานเขตดุสิตควรจัดให้เจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลในพื้นที่ของชุมชนอย่างทั่วถึง รวมถึงเจ้าหน้าที่ควรมีมนุษยสัมพันธ์เมื่อเข้ามาติดต่อประสานงานกับชุมชน เพื่อสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชน

4. กรุงเทพมหานครและสำนักงานเขตดุสิตควรมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้แต่ละชุมชนในการพัฒนาชุมชนอย่างเพียงพอ และมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันกรรมการชุมชนต้องสำรองจ่ายไปก่อนแล้วจึงนำมาเบิกแต่กว่าสำนักงานเขตจะอนุมัติให้เวลานาน 2-3 เดือนส่งผลให้คณะกรรมการเกิดความเบื่อหน่ายที่จะดำเนินการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องต่อไป

5. หน่วยงานภาครัฐและภาคีต่างๆควรลงพื้นที่เพื่อสำรวจและสร้างความเข้าใจกับประชาชนและคณะกรรมการชุมชน เพราะประชาชนในชุมชนมีความแตกต่างกันในหลากหลายมิติ สิ่งสำคัญก็เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ปลอดภัยน่าอยู่

8.2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการจัดประเมินผลการทำงานของคณะกรรมการชุมชน เช่นความพึงพอใจของประชาชนในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการในรอบ 2 ปี

2. เพื่อสะท้อนผลการทำงานควรมีการศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตดุสิตว่าผลลัพธ์จากการทำงานของคณะกรรมการทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นหรือไม่เพียงใด

3. นอกจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนแล้วควรศึกษาด้านการมีส่วนร่วมในการศึกษา ของประชาชนต่อโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนด้วย

4. ควรศึกษาด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนด้วย เนื่องจากว่าเขตดุสิตเป็นที่ตั้งของหน่วยงานสำคัญของประเทศ จึงควรทำการวิจัยถึงว่าประชาชนในพื้นที่นี้มีส่วนร่วมกับการเมืองหรือไม่เพียงใด

5. ชุมชนเมืองจะมีกองทุนชุมชนเมืองเกิดขึ้นจึงควรมีการประเมินโครงการนี้ว่าประชาชนได้รับประโยชน์เพียงใด

7.1.2 องค์ความรู้ด้านวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของคนเมือง

ปี พ.ศ. 2555 วิจัยเรื่อง วิถีคนเมืองกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการวิจัยได้สังเคราะห์จากแบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน 392 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 โดยมี

วัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อสำรวจความรู้ความเข้าใจของการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนชุมชนเมืองเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 2) เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมและระดับการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน ของประชาชนชุมชนเมืองเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 3) เพื่อศึกษาแนวทางการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนชุมชนเมืองเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 142-153)

1) ข้อมูลพื้นฐานบุคคล

ลักษณะข้อมูลพื้นฐานบุคคลสำหรับประชาชนที่ตอบแบบสอบถามในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 63.27) มีอายุไม่เกิน 40 ปี (ร้อยละ 34.69) ประอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 24.74) รองลงมา ประกอบอาชีพเป็นพ่อบ้าน แม่บ้าน (ร้อยละ 21.68) ค้าขาย (ร้อยละ 16.33) มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่เขตดุสิตตั้งแต่ระยะเวลา 31 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 36.48) ส่วนใหญ่มีระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า (ม.1-6,ปวช.) (ร้อยละ 40.05) มีรายได้ต่อเดือน ระหว่าง 5,001 - 10,000 บาท (ร้อยละ 39.54) มีรายจ่ายต่อเดือน ระหว่าง 5,001 - 10,000 บาท (ร้อยละ 39.03) มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 4 คน (ร้อยละ 21.68) รองลงมา สมาชิกในครัวเรือนจำนวน 3 คน (ร้อยละ 19.90) ไม่เกิน 2 คน (ร้อยละ 16.33) ทั้งนี้ประชาชนเคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง (ร้อยละ 54.85) จะเน้นการอบรมภายในชุมชนโดยกรรมการชุมชน (ร้อยละ 26.79) และหน่วยงานรัฐ (ร้อยละ 21.68) ส่วนการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมประชาชนในชุมชนเมือง เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม (ร้อยละ 47.45) และไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม (ร้อยละ 51.79) โดยเฉพาะเป็นสมาชิกกลุ่มกลุ่มออมทรัพย์ (ร้อยละ 17.35) และสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (ร้อยละ 13.27)

2) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ประชาชน (ผู้ตอบแบบสอบถาม) ในชุมชนเมืองส่วนใหญ่มีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 16 ข้อ เรียงจากค่าร้อยละที่มากไปน้อย ได้แก่ 1) การใช้จ่ายใด ๆ ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่าย (ร้อยละ 99.74) 2) การกระทำกิจกรรมร่วมในชุมชนหรือสังคมไม่ควรเอาเปรียบผู้อื่นและเพื่อนร่วมงาน (ร้อยละ 99.23) 3) การรู้จักประหยัด มัธยัสถ์เป็นหลักพื้นฐานสำคัญของความพอประมาณ (ร้อยละ 98.98) 4) การประพฤติปฏิบัติตนให้มีความซื่อสัตย์สุจริตในชีวิตเสมอเป็นเงื่อนไขด้านคุณธรรม (ร้อยละ

98.72) 5) การลงทุนในกิจการงานใด ๆ ต้องไม่ทำเกินตัวเกินความสามารถของตน (ร้อยละ 98.47) 6) การกระทำกิจการลงทุนใด ๆ ต้องค้นหาข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วนและรู้จักวางแผน (ร้อยละ 98.21) 7) การรู้จักแสวงหาความรู้จากหลากหลายแหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารเป็นการสร้างรอบรู้และรอบคอบก่อนการตัดสินใจในการกระทำการใด ๆ เป็นเงื่อนไขด้านความรู้ (ร้อยละ 97.96) 8) การรู้จักคิด วางแผน วิเคราะห์ สังเคราะห์ว่าควรทำหรือไม่ควรนั้นแสดงถึงการมีเหตุผล (ร้อยละ 97.70) 9) การกระตุ้นตนเองให้เป็นคนรู้จักศึกษา หาความรู้ใส่ตัวทั้งการดำรงชีพ และในอาชีพเสมอ (ร้อยละ 96.68) 10) การรู้จักเคารพกฎกติกาของครอบครัว ชุมชน สังคม หรือองค์การที่ตนเองเกี่ยวข้องด้วย, การรู้จักวางแผนระบบการใช้จ่ายเงินแต่ละเดือน วางแผนอนาคตให้กับคนในครอบครัวรู้จักการเก็บออมเพื่ออนาคต (ร้อยละ 96.68) 11) การจัดทำบัญชีครัวเรือน หรือการจัดทำบัญชีรายรับ-จ่าย เป็นการวางแผนที่ดีของตนเองและครอบครัวต่อการดำรงชีพในอนาคต (ร้อยละ 95.92) 12) การรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและชุมชน (ร้อยละ 95.15) 13) การติดตามข่าวสารการเปลี่ยนแปลงของสังคม บ้านเมือง เทคโนโลยีอย่างสม่ำเสมอ (ร้อยละ 94.64) 14) การประกอบอาชีพด้วยความขยันอดทนในหน้าที่การงานเป็นเงื่อนไขด้านคุณธรรม (ร้อยละ 94.13) 15) การดำรงชีวิตด้วยสติปัญญาเป็นเงื่อนไขของความรู้ (ร้อยละ 90.82) และ 16) การดำรงชีวิตด้วยความระมัดระวังเป็นเงื่อนไขด้านความรู้ (ร้อยละ 89.03)

3) การปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนเมือง

การปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนเมือง เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร จำแนกโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.72) เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 3.99) ด้านการดำรงชีวิต (ค่าเฉลี่ย 3.95) ด้านการเอื้ออาทร เกื้อกูลต่อกัน (ค่าเฉลี่ย 3.86) ด้านการลดรายจ่าย (ค่าเฉลี่ย 3.57) ด้านการออม (ค่าเฉลี่ย 3.50) และด้านการเพิ่มรายได้ (ค่าเฉลี่ย 3.46)

ส่วนรายข้อที่น่าสนใจแต่ละด้าน ดังนี้

- ด้านการดำรงชีวิต ประชาชนมีการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ 1) การประกอบอาชีพของตนและสมาชิกใน

ครอบครัวเป็นอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้จักพอประมาณและไม่ลงทุนเกินตัว (ค่าเฉลี่ย 4.27) และ 2) การยึดมั่นและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา (ค่าเฉลี่ย 4.22)

- ด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประชาชนมีการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือน ที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าเสมอเมื่อออกจากบ้านหรือไม่ได้ใช้ประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 4.35)

4) ความคิดเห็นในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในชุมชนเมือง

ความคิดเห็นในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในชุมชนเมือง เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย (ค่าเฉลี่ย 4.04) เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ด้านที่มีความคิดเห็นในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนเมือง ได้แก่ ด้านจิตใจ (ค่าเฉลี่ย 4.33) ด้าน “พอ” พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง (ค่าเฉลี่ย 4.23) ด้านสังคม (ค่าเฉลี่ย 4.12) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 3.97) ด้านเศรษฐกิจ (ค่าเฉลี่ย 3.84) และด้านเทคโนโลยี (ค่าเฉลี่ย 3.75)

ส่วนรายชื่อที่น่าสนใจแต่ละด้าน ดังนี้

- ด้านจิตใจ ได้แก่ ประชาชนมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในชุมชนเมือง เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ 1) ยึดมั่นในการประกอบอาชีพที่สุจริตเสมอ ถึงแม้ว่าครอบครัวจะตกอยู่ในภาวะลำบากและขาดแคลนก็ตาม (ค่าเฉลี่ย 4.40) 2) แม้การดำรงชีพในปัจจุบันจะลำบากพร้อมที่จะต่อสู้กับชีวิต ไม่ท้อแท้จนกว่าตนเองและครอบครัวจะประสบผลสำเร็จโดยยึดหลักความพอเพียง (ค่าเฉลี่ย 4.32) และ 3) ความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะดำรงชีพด้วยความพอเพียงและพึงตนเองให้มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.26)

- ด้านสังคม ได้แก่ ประชาชนมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในชุมชนเมือง เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการมีความยินดีเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางชุมชนจัดขึ้น เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมวันพ่อ แม่ วันเด็ก เป็นต้น (ค่าเฉลี่ย 4.23)

- ด้าน “พอ” พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง ได้แก่ ประชาชนมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนใน

ชุมชนเมือง เขตดุสิต กรุงเทพมหานครในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับตนและสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักธรรมทางศาสนาอยู่เสมอ (ค่าเฉลี่ย 4.33)

5) การเปรียบเทียบความแตกต่างการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือน และการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนเมืองเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ได้แก่

- การได้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ประชาชนที่เคยและไม่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ที่เคยเข้ารับการอบรมจะสามารถปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เคยเข้ารับการอบรมเลย

- การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม พบว่า ประชาชนที่เป็นและไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมได้มีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมจะสามารถปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

ปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนเมือง เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ได้แก่

- การได้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ประชาชนที่เคยและไม่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ที่เคยเข้ารับการอบรมจะสามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เคยเข้ารับการอบรมเลย

- การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ประชาชนที่เป็นและไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมได้มีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ที่เป็นสมาชิก

กลุ่มทางสังคมจะสามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

6) ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ กับกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนและการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้วิธี สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlations Coefficient) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 พบผลดังนี้

- ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจกับกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนเมือง มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlations Coefficient) เท่ากับ 0.042 จำนวนข้อมูลความรู้ความเข้าใจ เท่ากับ 392 ส่วนกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เท่ากับ 392 และมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .408 (ซึ่งไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05) แสดงว่าประชาชนที่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมืองไม่มีความสัมพันธ์กัน

- ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlations Coefficient) เท่ากับ 0.139 จำนวนข้อมูลความรู้ความเข้าใจ เท่ากับ 392 ส่วนการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือน เท่ากับ 392 และและมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .006 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ระดับระดับต่ำ ($r = .139^{**}$) กับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในชุมชนเมือง

7) ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนเมือง

กิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของประชาชนในชุมชนเมือง มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlations Coefficient) เท่ากับ .710 จำนวนกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เท่ากับ 392 ส่วนการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เท่ากับ 392 และมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000 ซึ่งมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าประชาชนที่มีกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ระดับระดับสูง ($r = .710^{**}$) กับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมือง

8) การสรุปผลบทสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน/ประธานชุมชนเมืองเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ผลการสังเคราะห์บทการสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนเมืองในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร จำนวน 26 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) พบผลที่น่าสนใจในระดับชุมชนดังนี้

8.1) ชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่มี การดำเนินการรวมกลุ่มกันอย่างจริงจังที่ต้องอาศัยภูมิปัญญาของตนเองในการพัฒนาหรือประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง แต่ยังมีบางชุมชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มอาชีพ เช่น ชุมชนบ้านพักองค์การทอผ้า ทำน้ำพริกองค์การทอผ้า ชุมชนวัดน้อยนพคุณและชุมชนวัดประหาระปือธรรม 3 ทำน้ำชีวภาพหรือ น้ำ EM และที่โดดเด่นที่สุดคือ กลุ่มอาชีพประหาระปือธรรมนวดกตฤคุดผ้าเท้า ตั้งอยู่ในวัดประหาระปือธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพที่สำนักงานเขตดุสิตจะนำไปร่วมออกงานกิจกรรมตลอด

8.2) ชุมชนมีวิธีการพึ่งตนเองด้านการเงินโดยมีกองทุนที่เกี่ยวข้องกับการกั๊ยมการบริหารจัดการด้านการเงินของชุมชน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ กองทุน SML กองทุนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเข้ามาช่วยในชุมชน กลุ่มออมทรัพย์วันละ 1 บาท กองทุนแม่ของแผ่นดินและกองทุนพัฒนาชุมชน

8.3) ชุมชนเมืองหลายแห่งที่ประสานความร่วมมือทางวิชาการและการศึกษาดูงานร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา นอกจากนั้นยังมีการขอความร่วมมือด้านเงินงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมในชุมชนโดยเฉพาะวันเด็กแห่งชาติจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเป็นอย่างดี ทั้งนี้เมื่อเกิดภัยพิบัติน้ำท่วม ไฟไหม้ในชุมชนก็ยังสามารถได้รับการสนับสนุนจากหน่วยเคลื่อนที่ของทหาร และสำนักงานเขตในการช่วยเหลืออยู่เนือง ๆ ส่วนชุมชนทหารได้มีหน่วยงานของการไฟฟ้านครหลวงเขตสามเสนได้ช่วยเหลือเครื่องออกกำลังกาย ส่วนกองทัพก็ได้ให้ความสำคัญกับทางชุมชนทหารอย่างใกล้ชิดเช่นกัน ส่วนวิธีการเชื่อมความสัมพันธ์มักจะเป็นการร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ร่วมประชุมปรึกษาหารือกันของชุมชนในเขตดุสิต จัดแข่งขันกีฬาสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในเขตดุสิต

8.4) ในชุมชนเมืองพบว่ามีการดำเนินกิจกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามวิถีคนเมือง โดยทักษะของผู้นำชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดน้อยนพคุณ คือ นางนภา คล้ายเจริญ ชุมชนราชพัสดุ คือครอบครัวนายแสวง หล่ออัศวินนนท์ และครอบครัวนางพวง จักขุทิพย์

ส่วนข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันนั้นถ้าหากประชาชนในชุมชนหนึ่งใดมีพื้นที่มาก ๆ พอที่จะปลูกผักไว้กินกันเองในครอบครัวได้ควรที่จะทำ และลดการใช้ยาฆ่าแมลง เพราะสภาวะปัจจุบันสังคมเมืองนอกจากแข่งขันกันสูง การเปลี่ยนแปลงยังรวดเร็ว และราคาสินค้าสูงสะท้อนให้ค่าครองชีพต่าง ๆ สูงขึ้นไปด้วยดังนั้นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองจะต้องรู้จักมัธยัสถ์ อดออม ใช้จ่ายเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้นจึงจะสามารถประหยัดตนเองในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ได้อย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนี้ลักษณะของการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามตัวชี้วัดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ดัชนีชี้วัดความสุขในระดับพื้นที่ชุมชน) มีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านสุขภาพนั้นในชุมชนส่วนใหญ่จะมีศูนย์สุขภาพประจำเพื่อดูแลสุขภาพเบื้องต้นให้กับประชาชน และโดยส่วนใหญ่จะพบว่า ประชาชนหลายคนเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข ซึ่งคอยบริการให้กับประชาชนที่เข้ามาใช้บริการจะเป็นผู้สูงอายุมักจะเป็นโรคความดัน โรคเบาหวาน โรคของคนแก่ทั่วไป ปวดเมื่อยตามร่างกาย ป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ การเข้าถึงระบบสาธารณสุขนั้นอยู่ในระดับดี เพราะมีโรงพยาบาลใกล้บ้าน และกรุงเทพมหานครมีศูนย์บริการสาธารณสุข 38 และมีนักศึกษาพยาบาลเกื้อการุณย์เข้ามาดูแลประชาชนอย่าง

2. ผู้นำชุมชนเมืองมีระดับการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 3 สูงสุดปริญญาตรี แต่จะจบการศึกษาในด้านอาชีพ เช่น จบ ปวช. หรือปวส. มากที่สุด ส่วนประชาชนในชุมชนเมืองจะมีการศึกษาทุกระดับยังเป็นเยาวชน พ่อแม่ ผู้ปกครองจะสนับสนุนด้านการศึกษาเป็นอย่างดี ทั้งนี้ในชุมชนยังมีทุนการศึกษาให้เด็กที่มีฐานะยากจนด้วย ซึ่งระดับการศึกษามีตั้งแต่ ประถมศึกษาจนถึงระดับปริญญาเอก ทั้งนี้คุณภาพการศึกษาของเด็ก เยาวชนในเขตกรุงเทพมหานครจะได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐได้ดีกว่าเมื่อสมัยก่อน (ราว 50 ปีที่แล้ว) ทั้งด้านสื่อการเรียน เทคโนโลยี ผู้สอนที่มีคุณภาพดี เป็นต้น

3. ผู้นำส่วนใหญ่จะมีชีวิตการทำงานที่ดี โดยเฉพาะชุมชนทหารจะมีความมั่นคงสูงกว่าผู้นำในชุมชนเมืองอื่น ๆ เพราะเป็นข้าราชการ ส่วนผู้นำที่ไม่ใช่ข้าราชการทหารส่วนใหญ่จะทำงานในหน่วยงานรัฐ และประชาชนในชุมชนเมืองเป็นทั้งข้าราชการ รับจ้าง ลูกจ้าง ค่าขายพนักงานบริษัทและประกอบอาชีพอิสระทั่วไป

4. ผู้นำชุมชนเมืองส่วนใหญ่มีรายได้ทุกคนและมีความมั่นในรายได้ตามการประกอบอาชีพ นั้น ๆ โดยเฉพาะชุมชนทหารจะมีรายได้ที่มั่นคงสูงกว่าผู้นำชุมชนอื่น ส่วนประชาชนในชุมชนก็จะมีรายได้ตามการประกอบอาชีพสูงต่ำ มั่นคงหรือชั่วคราวขึ้นอยู่กับอาชีพที่ทำ เช่น รับจ้าง ค้าขาย ลูกจ้าง พนักงานบริษัท รับราชการ เจ้าของธุรกิจ เป็นต้น

5. พื้นที่ต่าง ๆ ในชุมชนไม่ค่อยสะอาดนัก ชุมชนเมืองมักจะมีบ้านเรือนที่หนาแน่นพอสมควร มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบสมบูรณ์ทั้งไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ถึงขยะประจำบ้านถึงดับเพลิง เป็นต้น นอกจากนี้ในชุมชนค้าขายทหารจะมีสภาพแวดล้อมที่ดีมีต้นไม้ร่มรื่น สะอาดปลอดภัยจากอาชญากรรม ยาเสพติด แต่ยังมีหลายชุมชนเมืองที่มีปัญหาเรื่องยาเสพติด ยาเสพติด มีมูลสุนัขเยอะ ขยะในชุมชนยังทิ้งไม่เกลื่อนกลาดอยู่บ้าง มีการทะเลาะเบาะแว้งกันในครอบครัว มีการลักขโมยในชุมชนบ้าง รวมถึงความขัดแย้งด้านการเมืองของประชาชน แยกแยกแบ่งฝ่ายกันอย่างชัดเจน

6. ในครอบครัวของผู้นำชุมชนมีความสุขและความสัมพันธ์กันดีของสมาชิกในครอบครัว เช่น การรับประทานอาหารร่วมกัน การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัวของวันหยุด การได้ปรึกษาหารือร่วมกันเสมอ น้อยครั้งที่จะมีการทะเลาะเบาะแว้งกันในครอบครัว ส่วนประชาชนในชุมชนจะทะเลาะกันบ้างแต่จะเป็นเฉพาะเรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองเท่านั้น

7. การบริหารจัดการของผู้นำในชุมชนจะเป็นไปแบบพี่น้อง พี่งพาอาศัยเกื้อกูลกันมากกว่าการใช้อำนาจเด็ดขาดหรืออำนาจหน้าที่ แต่จะใช้บทบาทหน้าที่ของความเป็นประธานชุมชนในการทำกิจกรรมร่วมกับประชาชน เช่น การจัดประชุม ร่วมประชุมกับหน่วยงานอื่น ๆ นำข้อมูลข่าวสารมาประสัมพันธ์ จัดกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ของประเทศ เป็นต้น ทุกอย่างที่ได้รับมาจากหน่วยงานรัฐมักจะแจกจ่ายไปตามความจำเป็นของประชาชนแต่ละครอบครัว แต่พบว่ายังมีบางชุมชนเมืองที่ผู้นำไม่ยอมแจกจ่ายให้กับประชาชนจนหลายคนไม่ยอมร่วมกิจกรรมในชุมชน ทั้งนี้ยังมีการเอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่มของญาติและเพื่อนสนิทกันเท่านั้น

9) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ

9.1) ปัญหาระดับชุมชน/สังคม พบว่า ประชาชนในชุมชนเมือง เขตดุสิต กรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นว่าการมีพื้นที่ที่จำกัด ความแออัดของประชาชน ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ปัญหายาเสพติด ค่าครองชีพสูง ประชาชนชอบเล่นการพนัน อาชีพมีความหลากหลายเกินไป การไม่ได้รับความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมือง

9.2) ปัญหาระดับบุคคล พบว่า ประชาชนในชุมชนเมือง เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การที่บุคคลไม่ค่อยมีเวลาสำรวจตัวเอง ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชีวิตหาเช้ากินค่ำ หาค่ากินค่ำ หาค่ากินเช้า มีเงินเดือนน้อย รายได้ไม่พอกับรายจ่าย การใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย เงินไม่มีเก็บในแต่ละเดือน รายจ่ายเยอะไม่สามารถจัดสรรตัวเองได้จะเป็นปัญหาและอุปสรรคอย่างมากในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง

9.3) ข้อเสนอแนะ พบว่า ประชาชนในชุมชนเมือง เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การที่ประชาชนรู้จักใช้สอย รู้จักกิน รู้จักใช้ รู้จักประหยัดและอดออม มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน ลดความฟุ่มเฟือยในสิ่งที่ไม่จำเป็น รัฐเข้ามาให้ความรู้ อย่างสม่ำเสมอ การสอนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่เด็ก ๆ ชี้แนวทางให้ถูกต้อง (จริงจัง) จะเป็นแนวทางที่สำคัญในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงได้จริงกับชุมชนเมือง

10) แนวทางการดำรงชีวิตอย่างมีสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนเมืองเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

แนวทางที่ 1 ผู้นำครอบครัวและสมาชิกต้องยึดมั่นในการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้จักพอประมาณและไม่ลงทุนเกินตัว แม้จะลำบากก็ต้องยึดหลักความพอเพียง ยึดมั่นและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา และใช้ชีวิตอย่างมีสติ สมาธิ ปัญญา เดินทางสายกลาง เท่านั้นก็เพียงพอ และปฏิบัติตนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าเสมอเมื่อออกจากบ้านหรือไม่ได้ใช้ประโยชน์ให้เป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัวให้สม่ำเสมอ

แนวทางที่ 2 ผู้นำครอบครัวและสมาชิกต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน รวมถึงการเข้าอบรมการปฏิบัติตนในการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เสมอ

แนวทางที่ 3 ผู้นำครอบครัวและสมาชิกต้องเปิดโอกาสให้กับตนเองได้เข้าไปมีบทบาทในกลุ่มทางสังคมของชุมชนหรือหน่วยงานให้มากขึ้น เนื่องจากผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมจะสามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

แนวทางที่ 4 ผู้นำครอบครัวและสมาชิกต้องมีความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะดำรงชีพด้วยความพอเพียงและพึ่งตนเองให้มากที่สุด ถึงแม้จะมีสถานการณ์วิกฤตใด ๆ กับตนเองหรือครอบครัวก็ตาม

แนวทางที่ 5 ผู้นำครอบครัวต้องหาโอกาสพาสมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำนุชุมชนจัดขึ้น เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมวันพ่อ วันแม่ วันเด็ก กิจกรรมพัฒนาชุมชน ทำความสะอาดชุมชน บริจาคสิ่งของเพื่อคนยากจน เป็นต้น อย่างสม่ำเสมอ

แนวทางที่ 6 ผู้นำครอบครัวและสมาชิกให้เข้าใจว่า เราเป็นสมาชิกหนึ่งในชุมชน หากเกิดเหตุหนึ่งใดในชุมชนต้องร่วมรับรู้ ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมกันติดตามประเมินผล และร่วมกันแก้ไขปัญหา อย่างนี้ดูตายอย่าใช้ชีวิตต่างคนต่างอยู่ ให้รู้จัก 2 คำ คำว่า “เอื้อเพื่อเกื้อกูลกันและกัน” และ “ให้อภัยกันและกัน” ในชุมชนจึงจะพบความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในที่สุด

สิ่งสำคัญที่ประชาชนจะใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้มีประสิทธิภาพต้องเริ่มต้นที่การปลูกฝังให้คนปฏิบัติในกิจกรรมที่เกี่ยวกับหลักการของปรัชญาจนกลายเป็นนิสัย ปฏิบัติให้เป็นประจำ เช่น คิดอย่างมีเหตุผล การฝึกให้ออม มีจิตอาสาเพื่อส่วนรวม เห็นคุณค่ามากกว่าราคา ให้เป็นสมาชิกทางสังคม และให้อบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นประจำ แล้วจะสามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกวัน ซึ่งเปรียบเสมือนการทำงานของการบินจักรยาน “Sufficiency Economy Bicycle Model”

11) อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง วิถีคนเมืองกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษาไว้ดังนี้

11.1) ประชาชน (ผู้ตอบแบบสอบถาม) ในชุมชนเมือง เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากที่สุด 5 ลำดับแรกที่ประชาชนมีระดับความรู้ความเข้าใจมากที่สุด ได้แก่ 1) การใช้จ่ายใด ๆ ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่าย 2) การกระทำกิจกรรมร่วมในชุมชนหรือสังคมไม่ควรเอาเปรียบผู้อื่นและเพื่อนร่วมงาน 3) การรู้จักประหยัด มัธยัสถ์เป็นหลักพื้นฐานสำคัญของความพอประมาณ 4) การประพฤติปฏิบัติตนให้มีความซื่อสัตย์สุจริตในชีวิตเสมอเป็นเงื่อนไขด้านคุณธรรม 5) การลงทุนในกิจการงานใด ๆ ต้องไม่ทำเกินตัวเกินความสามารถของตน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเมื่อปี 2554 เรื่องการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 159) พบว่า ระดับความรู้ความเข้าใจของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับมากที่สุด 5 ลำดับแรก ได้แก่ 1) การใช้จ่ายใด ๆ ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่าย 2) การกระทำ

กิจการลงทุนใด ๆ ต้องค้นหาข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วนและรู้จักวางแผน 3) การลงทุนในกิจการงานใด ๆ ต้องไม่ทำเกินตัวเกินความสามารถของตน 4) การประพฤติปฏิบัติตนให้มีความซื่อสัตย์สุจริตในชีวิตเสมอเป็นเงื่อนไขด้านคุณธรรม และ 5) การรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและชุมชน ด้วยประชาชนดำรงชีวิตในชุมชนเมืองของเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ก็เป็นสังคมเมือง มีวิถีการดำรงชีพที่เร่งรีบในการประกอบอาชีพหรือการทำงาน ถ้าหากไม่มีการประกอบอาชีพหรือทำงานเพื่อหารายได้การดำรงชีวิตก็ย่อมยากลำบาก เมื่อสภาวะทางสังคมต้องบีบให้ประชาชนอยู่ในภาวะที่แก่งแย่ง แข่งขันกันสูง ต้องดิ้นรนต่อสู้ชีวิตหลายคนทำงานที่ดีมีรายได้สูง หลายคนต้องหาเช้ากินค่ำ ถ้าหากจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ก็ต้องประหยัด อดออม รู้จักใช้จ่าย ดังนั้นเมื่อสอบถามเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง หลายคนจึงตระหนักเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปากท้อง การประกอบอาชีพ การทำงาน และจะเข้าใจความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคำว่า ความประหยัด ไม่สุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายเฉพาะที่จำเป็น และทำอะไรไม่เกินตัว เป็นลำดับต้น ๆ ของเศรษฐกิจพอเพียงของคนเมือง ซึ่งพบคำเหล่านี้ในผลการวิจัยที่เป็นวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องคือ นฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทยาพงศ์ และชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์. (2550: 78) ที่กล่าวถึงความเข้าใจผู้ร่วมสนทนากลุ่มอาชีพในการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจนอภาคทางการในเขตเมือง เพื่อการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (เขตดินแดง) พบว่าประชาชนผู้ร่วมสนทนามีความรู้ความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงที่คับแคบและจำกัดว่าหมายถึง ชีวิตที่ต้องประหยัด และคำว่า พอเพียง (พอใจในสิ่งที่มืออยู่) เท่านั้น และประชาชน(ที่ตอบแบบสอบถาม) ยังไม่สามารถแยกแยะได้ว่า การที่ประชาชนพบปะสังสรรค์กับเพื่อน ๆ อย่างสม่ำเสมอ การตัดสินใจใด ๆ ในครอบครัวหรือที่ทำงานต้องยึดเหตุผลของตนเองเป็นสำคัญเสมอ รวมถึงการประกอบอาชีพหลาย ๆ อย่างในช่วงเวลาใกล้เคียงกันเพื่อหารายได้ให้มากขึ้น มีลักษณะที่ตรงกันกับความพอเพียงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่ลักษณะเหล่านั้นเป็นพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนเมืองซึ่งประชาชนเข้าใจว่าเป็นลักษณะของความพอเพียงด้วยตนเอง แต่เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานครมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับผลการวิจัยของสุคนธ์ เหลืองอิงคะสุต (2551) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริกับการบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชนในเขตพื้นที่ ตำบลหนองไผ่ อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริอยู่ในระดับมาก รวมถึงผลการวิจัยของโสภาค อิศรางกูร ณ อยุธยา, พันเอก (2553: 63-64) เรื่อง ความรู้ความเข้าใจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในอำเภอ

เขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ประชาชนในอำเภอเขาย้อย จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่มีระดับความรู้ ความเข้าใจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน ซึ่งให้เห็นว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ไม่ว่าจะในกรุงเทพมหานครหรือต่างจังหวัดก็จะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไม่แตกต่างกัน

11.2) กิจกรรมที่ปฏิบัติในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนเมืองเขตคูสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.72) เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 3.99) มีค่าเฉลี่ยสูงสุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าเสมอเมื่อออกจากบ้านหรือไม่ได้ใช้ประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 4.35) เนื่องจากครัวเรือนในชุมชนเมืองการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าหลากหลายชนิดบ่อยครั้งที่ต้องใช้พร้อม ๆ กันจำนวนหลายประเภทซึ่งทำให้สิ้นเปลืองพลังงานและเพิ่มรายจ่ายของครัวเรือนมากขึ้นด้วย ดังนั้นจึงทำให้ประชาชนหันมาให้ความสำคัญในการใช้พลังงานไฟฟ้าให้น้อยลง หรือเลือกใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าที่ประหยัดพลังงานและจะเป็นการประหยัดรายจ่ายลงอีกทางหนึ่งด้วย เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ ศิริวรรณ พัฒนารุ่งพานิช (2552: 78-83) ที่ทำการศึกษารื่อง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของข้าราชการทหาร กอง 9 ศูนย์รักษาความปลอดภัย กองบัญชาการกองทัพไทย พบว่า ข้าราชการกอง 9 ศูนย์รักษาความปลอดภัยส่วนใหญ่มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต อยู่ในระดับมากโดยเฉพาะการเลือกเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีฉลากประหยัดไฟ การทำบัญชีครัวเรือน รายรับ-จ่าย เป็นต้น แต่ยังพบว่าการมีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริมให้ตนเองและเข้าร่วมกลุ่มกับชุมชนในกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพของชุมชน หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่จัดขึ้นมีค่ามัธยฐานที่ต่ำที่สุด (Mdn = 3.60) เนื่องจากประชาชนในชุมชนเมืองแต่ละคนมีหน้าที่การงานและมีอาชีพหลักอยู่แล้ว ทั้งนี้ยังไม่ค่อยมีเวลาให้กับการสร้างอาชีพเสริมในชุมชนนัก นอกจากนี้ประชาชนในชุมชนเมืองส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป รายได้ไม่เกิน 10,000 บาท และที่สำคัญประชาชนอาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่ 30 กว่าปีขึ้นไปการปฏิบัติในกิจกรรมด้านเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีทิศทางที่ไม่แตกต่างกันนักคือต้องรู้จักควบคุมรายจ่ายที่ไม่จำเป็น และประหยัดมัธยัสถ์มากขึ้น ทั้งนี้เมื่อต้องใช้เวลาโดยส่วนใหญ่ दिनหารรายได้เพิ่มมากขึ้นจึงไม่ค่อยมีเวลาในการผลิตเครื่องอุปโภค บริโภคใช้เองในครอบครัวนัก ดังนั้นสิ่งใดที่ซ่อมได้ก็อาจจะซ่อมแซมก่อนแต่ถ้าจำเป็นที่ต้องซื้อใหม่ได้จะตัดสินใจหาซื้อทดแทนทันที รวมถึงการทำบัญชีรายรับ รายจ่ายไว้ควบคุมค่าใช้จ่ายของตนเองและครอบครัว แต่ก็ไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่องเพราะยังมีเกณฑ์ที่โน้มเอียงมาในระดับปานกลาง เนื่องจากต้องใช้เวลาส่วนใหญ่มุ่ง

ทำงานสร้างรายได้ จึงไม่ค่อยมีเวลาและโอกาสในการทำบัญชีครัวเรือนในแต่ละเดือนอย่างต่อเนื่อง นัก เช่นเดียวกับผลการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริกับการบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชนในเขตพื้นที่ ตำบลหนองไผ่ อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่า การบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชนภาพรวมอยู่ในระดับ บางครั้ง เช่นเดียวกัน (สุคนธ์ เหลืองอิงคะสุต, 2551)

11.3) การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของ ประชาชนในชุมชนเมืองเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมประชาชนเห็นด้วย (ค่าเฉลี่ย 4.04) กับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งด้านจิตใจ (ค่าเฉลี่ย 4.33) มีค่าเฉลี่ย สูงสุด รองลงมาได้แก่ ด้าน คำว่า “พอ” พัฒนาดตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง (ค่าเฉลี่ย 4.13) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่จะยึดมั่นในการประกอบอาชีพที่สุจริตเสมอ ถึงแม้ว่าครอบครัวจะตกอยู่ในภาวะลำบากและขาดแคลนก็ตาม (ค่าเฉลี่ย 4.40) และปฏิบัติตนใน แนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักธรรมทางศาสนาอยู่เสมอ (ค่าเฉลี่ย 4.33) โดยความ เป็นจริงประชาชนในชุมชนเขตดุสิตมีการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว แต่เพียง ไม่เข้าใจว่าสิ่งที่ปฏิบัติประจำอยู่นั้นเป็นความพอเพียงหรือไม่ และที่สำคัญประชาชนในชุมชนเมือง ส่วนใหญ่มีภาระหนี้สินที่ตนเองเป็นผู้ก่อ แต่ยังไม่ได้มีความทุกข์ยากลำบากจนเลี้ยงชีพไม่ได้ แต่กลับ พบว่าประชาชนรู้จักตนเองดีพอสมควรว่ามีศักยภาพเพียงใด จะดำรงชีพอยู่อย่างไรกับชีวิตในชุมชน เมือง จะเอาตัวอย่างใดในสภาวะเศรษฐกิจข้าวของแพง จะปฏิบัติตามตามหลักธรรมของพุทธศาสนา อย่างไรจึงจะทำให้ตนเองมีความสุขตามอัตภาพซึ่งสิ่งเหล่านี้ประชาชนสามารถปฏิบัติเป็นกิจวัตร ประจำวันอยู่ จึงทำให้ประชาชนมีความเห็นด้วยว่า ตนเองมีความพอใจ มีความสุข ยินดีกับชีวิตตาม อัตภาพของตนเองที่เป็นอยู่แล้วในขณะนี้ นี่คือการพอเพียงตามความคิดเห็นของประชาชนในเขต ดุสิต กรุงเทพมหานคร (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 173-174) ทั้งนี้ประชาชนในชุมชนเมืองจะรู้จัก ควบคุมตนเอง ค่าใช้จ่ายของครอบครัวได้มาก เนื่องจากภาระจำเป็นที่ต้องรับผิดชอบในครัวเรือนที่ สูง เช่น ค่าอาหาร ค่าไฟฟ้า น้ำประปา และค่าเทอมบุตรหลานเป็นต้น ซึ่งผลการวิจัยของนฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทยาพงศ์ และชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์ (2550: 111) ผู้ที่ประกอบอาชีพตาม เศรษฐกิจนอกภาคทางการในเขตเมือง กรณีศึกษาในเขตดินแดง ซึ่งมีความเป็นไปได้ หรืออาจกล่าว ว่า ณ เวลาคู่ปัจจุบันมีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว หากแต่ไม่ปรากฏชัดเจนในรูปของกลุ่ม หรือขบวนการที่มีชื่อหรือวัตถุประสงค์ชัดเจน เมื่อศึกษาเจาะลึกพบว่า ผู้ดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญา นี้ มีความสุขในชีวิตได้ตามอัตภาพของฐานะตนเอง

นอกจากนี้ไม่ว่าประชาชนในชุมชนเมืองหรือนอกชุมชนเมืองจะมีผลต่อการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงและปฏิบัติในกิจกรรมของเศรษฐกิจพอเพียงเช่นเดียวกัน คือ ปัจจัยด้านการได้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้ที่เคยเข้ารับการอบรมจะสามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เคยเข้ารับการอบรมเลย และการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม โดยผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมจะสามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

12) ข้อเสนอแนะ

12.1) ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ประชาชนต้องเข้าใจในศักยภาพของตนเองและบริบททางสังคมเมืองที่เป็นอยู่ โดยไม่ควรคำนึงถึงพฤติกรรมในการดำรงชีวิตที่คุ้นชินกับวิถีชีวิตคนเมือง เช่นการผูกติดกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเจริญทางวัตถุ การแข่งขันกันสูงในอาชีพการงาน ความเอาัดเอาเปรียบกัน ความโลภ บริโภคนิยม ความทันสมัยของเทคโนโลยี ปัญหาสังคมอีกจำนวนมากมาย มุ่งประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนร่วม เป็นต้น ลดการพบปะสังสรรค์กับเพื่อน ๆ ให้น้อยลง ส่วนการตัดสินใจใด ๆ ในครอบครัวหรือที่ทำงานไม่ยึดเหตุผลของตนเองเป็นสำคัญ และมุ่งมั่นประกอบอาชีพอย่างหนึ่งอย่างใดที่ตนเองถนัดให้ดีที่สุดมีคุณภาพ และเมื่อใช้จ่ายแล้วมีเงินเหลือจากการใช้จ่ายประจำเดือนควรนำเงินไปเก็บออมเสมอ

2. ผู้นำครอบครัวควรให้คำแนะนำ ปรีกษาหารือกับสมาชิกในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสถานะภาพ การเงินของตนเอง และครอบครัว ไม่ควรใช้เทคโนโลยีตามความเจริญก้าวหน้า แต่ควรใช้เทคโนโลยีตามความเหมาะสม คุ่มค่า ประโยชน์ที่จะได้รับจากเทคโนโลยีนั้น ๆ เป็นสำคัญ เพราะโดยปกติครัวเรือนในเมืองจะมีอุปกรณ์เทคโนโลยีที่หลากหลายกับการใช้งานในครัวเรือนอยู่แล้ว แต่ที่พบว่ามีปัญหาคือ สมาชิกในครอบครัวมักใช้เทคโนโลยีไม่เหมาะสมกับการใช้งานและฐานะของครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการใช้โทรศัพท์ราคาแพงหรือ การใช้คอมพิวเตอร์ที่ราคาสูง ที่ไม่เหมาะกับนักเรียนหรือครอบครัวที่ฐานะไม่ค่อยดีนัก เป็นต้น นอกจากนี้ควรต้องรู้จักการผลิตเครื่องอุปโภค บริโภคใช้เองในครอบครัว เช่น ไม้ถูพื้น ผ้าถูพื้น ผ้าเช็ดเท้า น้ำยาล้างจาน เป็นต้น ต้องหันมาให้ความสำคัญกับการปลูกพืชในครัวเรือน และรู้จักประหยัดมัธยัสถ์ พึ่งพาตนเองและสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวด้วย นอกจากนี้ต้องมีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริมให้ตนเองและเข้าร่วมกลุ่มกับชุมชนในกลุ่มแม่บ้านกลุ่มอาชีพของชุมชน หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่จัดขึ้นด้วย

3. หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น เขตอุตสาหกรรม จะต้องปรับวิธีการทำงานโดยการลงพื้นที่สำรวจความต้องการ ความถนัด ภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อพัฒนาอาชีพให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีพของประชาชนในแต่ละชุมชนเพื่อเป็นการสร้างการมีรายได้เพิ่มขึ้นของประชาชนที่ว่างงาน หรือทำงานในชุมชน และพยายามสร้างพลังชุมชนให้กับประชาชนแต่ละชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างอาชีพเสริมให้ตนเองและเข้าร่วมกลุ่มกับชุมชนในกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพของชุมชน หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่จัดขึ้น เนื่องจากกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนด้านการเพิ่มรายได้อยู่ในระดับค่าเฉลี่ยต่ำสุด

12.2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ครั้งต่อไปสำคัญยิ่งที่ต้องการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสร้างชุมชนเมืองพอเพียง แนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนในชุมชนโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานราก รวมถึงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้กับการดำรงชีวิตของประชาชนเพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีภูมิคุ้มกันเพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุมชนอันเนื่องมาจากการสร้างอาคารรัฐสภาไทยแห่งใหม่ นอกจากนี้ควรมุ่งศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่การประยุกต์ใช้ในระดับบุคคลและชุมชนให้มากขึ้น

7.1.3 องค์ความรู้ด้านการดำรงชีวิตตามการประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้ของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ปี พ.ศ. 2560 วิจัยเรื่อง แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยการวิจัยได้สังเคราะห์จากแบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน 400 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อสำรวจความรู้ความเข้าใจของการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) และสภาพของความพอเพียงในการดำรงชีวิตเพียงของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2) วิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานของบุคคลต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและพฤติกรรมและการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ทั้งในระดับครัวเรือนของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 3) เพื่อศึกษาแนวทางการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน

นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 136-149)

1) ข้อมูลพื้นฐานบุคคล

ข้อมูลพื้นฐานของประชาชน (ผู้ตอบแบบสอบถาม) ที่อาศัยอยู่ในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 400 คน (ร้อยละ 100) พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 54.50) อายุไม่เกิน 25 ปี (ร้อยละ 63.00) เกือบทั้งหมดเป็นนับถือพุทธศาสนา (ร้อยละ 98.50) มีสถานภาพโสด (ร้อยละ 77.25) ระดับการศึกษาสามัญอยู่ในระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 93.50) ระดับการศึกษาทั่วไปอยู่ในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 65.50) อาชีพที่เป็นนักเรียน นักศึกษา (ร้อยละ 51.25) และอาชีพของประชาชนที่เป็นราชการ/พนักงานรัฐ : ครู ตำรวจ ทหาร ผู้นำในกระทรวงต่าง ๆ (ร้อยละ 29.25) ส่วนประชาชนที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์มากที่สุดจะอาศัยอยู่ไม่เกิน 10 ปี (ร้อยละ 47.00) โดยมีภูมิลำเนาหรือบ้านเกิดอยู่ต่างแขวง (ร้อยละ 54.75) มีรายได้ต่อเดือน 5,001 - 10,000 บาท (ร้อยละ 37.75) และมีรายจ่ายต่อเดือนอยู่ระหว่าง 5,001 - 10,000 บาท (ร้อยละ 40.50) เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ประชาชนส่วนใหญ่มีครอบครัวที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว จำนวน 5 คน (ร้อยละ 26.50) และจำนวน 4 คน (ร้อยละ 22.25) มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ประชาชนที่มีการรับรู้ ได้ศึกษา ได้มีโอกาสนำไปใช้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือความพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) (ร้อยละ 59.25) แต่การที่จะได้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) มีน้อยอยู่พอสมควร (ร้อยละ 33.75) ส่วนหน่วยงานที่ประชาชนเคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์) ส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานรัฐ (ร้อยละ 48.23) และมีการอบรมภายในชุมชนโดยกรรมการชุมชน (ร้อยละ 34.04) นอกจากนี้ประชาชนส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งราชการในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวยังมีความเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม (ร้อยละ 84.00) ส่วนกลุ่มที่ประชาชนเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ได้แก่ สมาชิกกลุ่มชาวนุ่ม (ร้อยละ 79.50) สมาชิกสมาพันธ์แม่หญิง (ร้อยละ 42.50) สมาชิกกรมบาล (ร้อยละ 36.00) และสมาชิกพรรค (ร้อยละ 6.25)

2) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 16 ข้อ แต่มีค่าร้อยละที่มากที่สุด 5 ลำดับ ได้แก่

2.1) การใช้จ่ายใด ๆ ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่าย

2.2) การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนหรือสังคมไม่ควรเอาเปรียบเพื่อนร่วมงานหรือผู้อื่น

2.3) การทำกิจการหรือการลงทุนใด ๆ ต้องค้นหาข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วนและรู้จักวางแผน

2.4) การกระตุ้นตนเองให้เป็นคนรู้จักศึกษา หาความรู้ใส่ตัว ทั้งในด้านการดำรงชีวิต และในอาชีพของตนต้องทำสม่ำเสมอ

2.5) การรู้จักประหยัด มัธยัสถ์เป็นหลักพื้นฐานสำคัญของความพอประมาณ

แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ ประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในระดับที่น้อยที่สุด มี 3 ข้อ ได้แก่ การตัดสินใจใด ๆ ในครอบครัวหรือที่ทำงานต้องยึดเหตุผลของตนเองเป็นสำคัญเสมอ (ร้อยละ 43.75) การประกอบอาชีพหลาย ๆ อย่างในช่วงเวลาใกล้เคียงกันเพื่อหารายได้ให้มากขึ้น (ร้อยละ 22.25) และ การดำรงชีวิตด้วยการเผื่อแผ่แบ่งปันเป็นเงื่อนไขด้านความรู้ (ร้อยละ 13.50) ซึ่งได้สะท้อนความคิดเห็นเพิ่มเติมว่าการดำรงชีวิตของประชาชนชาวลาวที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวงจะมีค่าครองชีพที่สูงกว่าในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ คนที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวงต้องมีรายได้มั่นคง และหรือต้องเพิ่มอาชีพมากกว่า 1 อาชีพจึงจะสามารถมาดำรงชีวิตอยู่ได้ในนครหลวงเวียงจันทน์ได้แบบพอดี หรือต้องประหยัดแบบมากเพื่อให้ประคับประคองชีวิตได้ โดยเฉพาะแนวคิดพอมีพอกินต้องนำมาใช้ให้มากที่สุด

3) การดำรงชีวิตแบบพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในชีวิตประจำวัน

ประชาชนอาศัยอยู่ในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีระดับการดำรงชีวิตแบบพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ในชีวิตประจำวัน มีลักษณะของการดำรงชีวิตอยู่ในระดับที่แตกต่างกันออกไป โดยมีระดับคะแนน 8-10 จำนวน 5 ลำดับสูงสุด ดังนี้

3.1) ครอบครัวท่านทุกคนมีข้าวกินทุกมื้ออย่างอุดมสมบูรณ์ มีคะแนน 10 ระดับมากที่สุด

3.2) การทำงานทุกอย่างในชีวิตประจำวันของท่าน จะยึดหลักการพึ่งตนเองเสมอ มีคะแนน 9 ระดับค่อนข้างมาก

3.3) เวลาท่านใช้ประโยชน์จากเครื่องใช้ไฟฟ้าแล้ว เช่น โทรทัศน์ วิทยุ คอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก ปริ้นเตอร์ มีการถอดสายปลั๊กทุกครั้ง มีคะแนน 8 ระดับมาก

3.4) การวางแผนใช้จ่ายเงินสำหรับจับจ่ายใช้สอย ชื่อของที่จำเป็นสำหรับตนเอง และครอบครัวในแต่ละวัน มีคะแนน 8 ระดับมาก

3.5) ท่านและครอบครัวมีการทำบุญใส่บาตรหรือบริจาคทานเสมอ มีคะแนน 8 ระดับมาก

แต่วิถีการดำเนินชีวิตที่มีการสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน ท่านได้มีเวลาสำรวจตัวเองในการดำรงชีวิตในแต่ละวันอย่างสงบและมีสติ มีคะแนน 5 ระดับปานกลาง รวมถึงมีการพบปะสังสรรค์กันเสมอ มีคะแนน 5 ระดับปานกลาง ซึ่งให้เห็นว่า ประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์มีการดำรงชีวิตแบบพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ในชีวิตประจำวันเป็นอย่างดี เข้าใจพฤติกรรมการดำรงชีวิตแบบพอเพียงและสามารถปฏิบัติเป็นไปอย่างปกติวิสัย

4) การปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำแนกโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.35) เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า รายด้านที่มีการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก มี 3 ด้าน ดังนี้

4.1) ด้านการเอื้ออาทร เกื้อกูลต่อกัน (ค่าเฉลี่ย 3.56)

4.2) ด้านการดำรงชีวิต (ค่าเฉลี่ย 3.56)

4.3) ด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย

3.50)

ส่วนรายด้านที่มีการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน เช่นเดียวกัน ดังนี้

4.4) ด้านการลดรายจ่าย (ค่าเฉลี่ย 3.27)

4.5) ด้านการออม (ค่าเฉลี่ย 3.13)

4.6) ด้านการเพิ่มรายได้ (ค่าเฉลี่ย 3.08) เนื่องจากประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการ นักเรียน นักศึกษา ที่มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาท และที่สำคัญประชาชนอาศัยอยู่ในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ไม่เกิน 10 ปี เมื่อพิจารณาารายรับแล้วไม่มากนักจึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการเพิ่มรายได้อยู่ในระดับที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดในทิศทางเดียวกันเกือบทั้งหมดของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองหลวง

5) การเปรียบเทียบความแตกต่างการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) จำแนกตามปัจจัยพื้นฐานบุคคล

ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่

5.1) ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกันมีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกัน โดยผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 36 ปีขึ้นไปมีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) มากกว่าผู้ที่อายุไม่เกิน 35 ปี

5.2) ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันมีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) แตกต่างกัน โดยผู้ที่ประกอบอาชีพราชการ/พนักงานรัฐ: ครู ตำรวจ ทหาร ผู้นำในกระทรวงต่าง ๆ รัฐวิสาหกิจ ธุรกิจส่วนตัว ประชาชนหรือผู้รับจ้างทั่วไป พ่อค้า แม่ค้า มีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) มากกว่าอาชีพนักเรียน นักศึกษา

5.3) ประชาชนที่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกันมีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกัน โดยผู้ที่อาศัยอยู่ตั้งแต่ 31 ปีขึ้นไปมีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) มากกว่าผู้อาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ไม่เกิน 30 ปี

5.4) ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกัน โดยผู้ที่มีการศึกษาระดับขั้นต้นและชั้นกลาง มีการปฏิบัติตามกิจกรรมระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป

5.5) ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกัน โดยผู้ที่มีรายได้ต่อเดือนตั้งแต่ 20,001 บาทขึ้นไปมีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์มากกว่าผู้ที่มีรายได้ไม่เกิน 20,000 บาท

5.6) ประชาชนที่มีรายจ่ายต่อเดือนแตกต่างกันมีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกัน โดยผู้ที่มีรายจ่ายตั้งแต่ 5,001-10,000 บาทมีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) มากกว่าผู้ที่มีรายจ่าย ไม่เกิน 5,000 บาทและ 10,001 ขึ้นไป

5.7) ประชาชนที่เคยและไม่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ที่เคยเข้ารับการอบรมจะสามารถปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เคยเข้ารับการอบรมเลย

6) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบผลดังนี้

ระดับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.71) เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ด้านที่มีความคิดเห็นในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์อยู่ในระดับประยุกต์ใช้อย่างยิ่ง มี 1 ด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้

6.1) ด้านจิตใจ (ค่าเฉลี่ย 4.22)

ส่วน ระดับมาก มี 5 ด้าน ดังนี้

6.2) ด้าน “พอ” พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง (ค่าเฉลี่ย 3.90)

6.3) ด้านเศรษฐกิจ (ค่าเฉลี่ย 3.66)

6.4) ด้านสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.56)

6.5) ด้านเทคโนโลยี (ค่าเฉลี่ย 3.53)

6.6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 3.41)

ชี้ให้เห็นว่า ประชาชนเน้นหนักว่า เรื่องการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องที่ต้องเริ่มต้นที่ด้านจิตใจก่อน รองลงไปคือให้ความสำคัญกับคำว่า “พอ” ในการพัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนคนอื่นและพึงใจกับชีวิตปัจจุบัน ทั้งนี้ให้ความสำคัญกับด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อไป

7) การเปรียบเทียบความแตกต่างการประยุกต์ใช้ระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) จำแนกตามปัจจัยพื้นฐานบุคคล

ปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้ระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่

7.1) ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกันมีการประยุกต์ใช้ระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในเขตนคร

หลวงเวียงจันทน์แตกต่างกัน โดยผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 36 ปีขึ้นไปมีการประยุกต์ใช้มากกว่าผู้ที่มีอายุไม่เกิน 35 ปี

7.2) ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันมีการประยุกต์ใช้ระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกัน โดยผู้ที่มีอาชีพรัฐวิสาหกิจ ธุรกิจส่วนตัว และราชการ/พนักงานรัฐ: ครู ตำรวจ ทหาร ผู้นำในกระทรวงต่าง ๆ มีการประยุกต์ใช้มากกว่าผู้ที่มีอาชีพเป็นนักเรียนและนักศึกษา

7.3) ประชาชนที่มีระยะเวลาในอาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกันมีการประยุกต์ใช้ระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกัน โดยผู้ที่อาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ตั้งแต่ 31 ปีขึ้นไปมีการประยุกต์ใช้มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ไม่เกิน 30 ปี

7.4) ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีการประยุกต์ใช้ระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกัน โดยผู้ที่มีรายได้ตั้งแต่ 20,001 บาทขึ้นไปมีการประยุกต์ใช้มากกว่าผู้ที่มีรายได้ไม่เกิน 20,000 บาท

8) การสรุปผลบทสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน หรือพนักงานที่ทำงานอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

8.1) พฤติกรรม หรือกิจกรรมการน้อมนำ (การประยุกต์ใช้) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ไปใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่า: ประชาชนส่วนใหญ่มีวิธีการลดรายจ่ายแตกต่างกันออกไป เช่น การประหยัด การพลังงานและน้ำปะปา ปลุกผักเลี้ยงสัตว์ ใช้เงินให้ถูกต้องมีประโยชน์ ต้องคิดก่อนว่าเราจะซื้ออะไร เลือกซื้อแต่เครื่องใช้ที่จำเป็นหยุดการสังสรร ลดการไปเที่ยวเล่น รวมถึงการกินพออิ่มก็ต้องเอา บต้องกินแนวกระจุกกระจิก และคนถึงการไปเก็บผัก หาหน่อไม้ เลี้ยงไก่ เป็นต้นแต่สิ่งที่ชี้ไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมดคือ บ่ซื้อในสิ่งของที่ไม่จำเป็น ไม่จ่ายฟุ่มเฟือย ทุกคนต้องรู้จักประหยัดช่วยกัน นอกจากนี้ต้องหารายได้เสริมด้วยการขายเครื่อง (เสื้อผ้า) มีการสอนพิเศษ ซอกหาเวียกนอกโมงการ (ทำงานพิเศษนอกเวลาทำงาน) เพิ่มขึ้นไม่อยู่นิ่ง ชี้ให้เห็นว่า ประชาชนส่วนใหญ่จะมีอย่างน้อย 2 อาชีพต่อ 1 คน เมื่อได้เงินมาทุกคนตัดสิ่งที่ไม่จำเป็นออกไป นำเงินส่วนที่เหลือจากค่าใช้จ่ายแต่ละเดือนฝากธนาคาร หยุดในสิ่งที่ไม่จำเป็น เช่น กินเหล้า เมายา ชุมแซวอื่น ๆ ไม่เที่ยวเล่นจนเกินขอบเขต บ่เล่นกินฟุ่มเฟือย กิน

เหล่ากินเบียร์ และบางครอบครัว ได้เงินเดือนมาแต่ละเดือน ครั้งหนึ่งไปฝากธนาคาร และใช้ ครั้งหนึ่ง ใช้ชีวิตแบบพอเพียง เน้นการอยู่กินแบบมีระเบียบวินัยเป็นระบบเก็บเล็กเก็บน้อย บิใช้จ่ายแบบฟุ่มเฟือย ต้องเลือกสิ่งของเครื่องใช้ให้เหมาะสมกับเศรษฐกิจครอบครัว บิใช้เครื่องของที่มีราคาแพง เกินความจำเป็นของครอบครัว และใช้สิ่งของที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงการปลูกจิตสำนึกรักษาสิ่งแวดล้อม ปลูกไม้ทดแทนต้นไม้ที่ถูกตัดไป มีการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติ ที่สำคัญทุกคนในครอบครัวการเอื้ออาทร เกื้อกูล (การช่วยเหลือ) ต่อกันด้วยการหักแวงกัน เบ่งแวงกัน(ดูแลกัน) ในยามเจ็บป่วย มีอะไรก็โทรหากันแต่ละสัปดาห์ ทุกวันเสาร์กินข้าวสามัคคี แบบครบหน้าครอบครัว ญาติพี่น้อง แบ่งปันซึ่งกันและกัน เชิดเวียกช่วยกัน ไปทำกิจกรรมแบบครอบครัว กินข้าวสามัคคี รวมถึงมีการไปมาหาสู่กัน แบ่งปันกันและปรึกษาหารือกันเป็นประจำ

8.2) ลักษณะของการดำรงชีวิตอย่างมีสุขตามดัชนีชี้วัดความสุขในระดับพื้นที่ชุมชนพบว่า: ประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์ส่วนใหญ่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงดี แต่มีบางครอบครัวที่บิใส่ใจเรื่องสุขภาพการกินอยู่สะอาด ส่วนการศึกษาในเบื้องต้นยังได้รับจากพรรครัฐ แต่คุณภาพการศึกษาที่ได้รับจากรัฐยังไม่เพียงพอ บติปานได้ ยังไม่ทั่วถึงอีกด้วย ยังต้องพัฒนาในด้านระบบการศึกษา อาคารเรียน เครื่องมือสื่ออุปกรณ์การศึกษา ซึ่งการดำรงชีวิตในปัจจุบันบิเพียงพอในการดำรงชีวิต ชีวิตมีการเชิดเวียกดี ประชาชนในท้องถิ่นบางครอบครัวก็ดี แต่บางครอบครัวปานกลาง เชิดเวียกตามการมอบหมายของพรรครัฐ การสัญจรในเมืองมีความแออัด ค่าแรงถูก ค่าครองชีพสูง ทุกคนต้องดิ้นรนทำงาน รายได้จึงมาจากการทำงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ หลายครอบครัวที่พออยู่พอกิน แต่หลายครอบครัวที่มีรายได้บิเพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ส่วนในเรื่องสิ่งแวดล้อมรวมถึงการจัดการขยะและไฟแสงสว่างยังไม่เพียงพอ การสัญจรได้รับความยุ่งยาก แออัด บค้อยสะดวกสำหรับเส้นคมนาคม ถนนบางที่บิมีการซ่อมแซม ยังเป็นขุม (หลุม) เป็นบวก (แอ่งน้ำ) ส่วนด้านความปลอดภัยแม้ยังว่าบิสามารถจะคุ้มครองได้เพราะมีคนต่างด้าวหลายในเขตนี้ (มีคนต่างชาติเยอะในพื้นที่นี้) ครั้นเมื่อถามเรื่องความสัมพันธ์ภาพของสมาชิกในครอบครัวและชุมชนดีมาก มีการไปมาหาสู่กันปกติ ช่วยเหลือกันในตกทุกข์ได้ยาก การพั้วพั้นของสมาชิกในครอบครัวแม้บิมีความสามัคคีหักแวงกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอกราชในครอบครัว เวลา มีการพั้วพั้นแม้บิปกติเพราะทุกมีอได้นั่งกินข้าวนำกัน ทุกคนมีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

9) แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่เป็นแนวทางสำคัญ 3 แนวทางดังนี้

แนวทางที่ 1 ผู้นำครอบครัว และผู้ที่มีรายได้หลักของครอบครัวต้องหยุดการสังสรรค์ การกินเลี้ยงหลังเลิกงาน หรือลดการชื้อของขวัญให้มาก แล้วหันมาประหยัดเงินที่ซื้อเหล้า เบียร์กินในแต่ละวันเพื่อให้มีเก็บให้กับครอบครัวเพื่ออนาคต

แนวทางที่ 2 ทุกคนในครอบครัวต้องหันกลับมาตระหนักรู้ เข้าใจ และปฏิบัติในการใช้จ่ายใด ๆ ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่าย การรู้จักประหยัด มัธยัสถ์เป็นหลักพื้นฐานสำคัญของความพอประมาณ และการกระตุ้นตนเองให้เป็นคนรู้จักศึกษา หาความรู้ใส่ตัว ทั้งในด้านการดำรงชีวิต และในอาชีพของตนต้องทำสม่ำเสมอ รวมถึงการทำกิจการหรือการลงทุนใด ๆ ต้องค้นหาข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วนและรู้จักวางแผน

แนวทางที่ 3 ทุกคนในครอบครัวต้องทำงานทุกอย่างในชีวิตประจำวันที่เป็นการยึดหลักการพึ่งตนเองเสมอ และการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนหรือสังคมไม่ควรเอาเปรียบเพื่อนร่วมงาน สำคัญที่สุดทุกคนต้องกลับบ้านเพื่อกินข้าวกันทุกมื้อ

ส่วนปัญหาอุปสรรคในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประชาชน พบว่า ประชาชนเชื่อมั่นว่า “ยาก” ที่จะปฏิบัติตามได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน นับเป็นปัญหาหลักในการคิดเริ่มต้นถึง (ร้อยละ 50) รองลงมาคิดว่า คำว่า “พอเพียง” เป็นเรื่องของเฉพาะบางคนมีใช้ของทุกคน (ร้อยละ 38) และความพอเพียงเหมาะสมสำหรับเกษตรกร ไม่เหมาะกับระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม (ร้อยละ 10) และน้อยที่สุดเป็นความคิดที่ว่าสามารถนำมาพัฒนาได้คือ ไม่เข้าใจ คำว่า “พอเพียง” มันเป็นนามธรรมเกิน (ร้อยละ 5.50) นับว่าในเรื่องนี้เป็นปัญหาอุปสรรคน้อยเพราะคนส่วนใหญ่เข้าใจเป็นอย่างดี

10) อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษาไว้ดังนี้

10.1) ประชาชน (ผู้ตอบแบบสอบถาม) ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเป็นสมาชิกกลุ่มชาวหนุ่ม (ร้อยละ 79.50) และสมาชิกสมาพันธ์แม่หญิง (ร้อยละ 42.50) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) อยู่ในระดับมากที่สุด 5 ลำดับแรกของประชาชนในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจำนวนถึง 4 ข้อที่เหมือนกัน ได้แก่ 1)

การใช้จ่ายใด ๆ ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่าย 2) การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนหรือสังคมไม่ควรเอาเปรียบเพื่อนร่วมงานหรือผู้อื่น 3) การทำกิจการหรือการลงทุนใด ๆ ต้องค้นหาข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วนและรู้จักวางแผน และ 4) การรู้จักประหยัด มัธยัสถ์เป็นหลักพื้นฐานสำคัญของความพอประมาณ (ภุสสิทธ์ ภุค้ำชะโนด, 2555: 159) ชีวิตของประชาชนคนเมืองหลวงจำเป็นต้องมีความมั่นคงด้านรายได้ และจำเป็นต้องมีมากกว่า 1 อาชีพ หรือไม่ก็อาชีพนั้นมีรายได้ที่สูงพอสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ซึ่ง สปป.ลาว คนที่อาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ส่วนใหญ่มีอาชีพมากกว่า 1 อาชีพจึงจะสามารถมาดำรงชีวิตอยู่ได้ในนครหลวงเวียงจันทน์ได้แบบพอดี หรือต้องประหยัดแบบมากเพื่อให้ระดับครองชีพได้ ไม่ได้จำกัดคำว่าพอเพียง หรือมีวิถีชีวิตแบบประหยัดมัธยัสถ์ ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ นฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทยาพงศ์ และชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์. (2550: 78) ที่กล่าวถึงความเข้าใจผู้ร่วมสนทนากลุ่มอาชีพในการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจนอกภาคทางการในเขตเมือง เพื่อการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (เขตดินแดง) ที่ว่าประชาชนผู้มีความรู้ความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงที่คับแคบและจำกัดว่าหมายถึงชีวิตที่ต้องประหยัด และคำว่า พอเพียง (พอใจในสิ่งที่มีอยู่) เท่านั้น อีกประเด็นที่น่าสนใจมากในการค้นพบคือ การดำรงชีวิตแบบพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ในชีวิตประจำวัน ที่ทุกคนจะกลับบ้านมาพบครอบครัวและทานข้าวทุกมื้อร่วมกันอย่างมีความสุขและอุดมสมบูรณ์ พร้อมกับการทำงานทุกอย่างต้องยึดหลักการพึ่งตนเองเสมอ แต่ที่น่าฉงนคือวิถีการดำเนินชีวิตที่มีการสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน ท่านได้มีเวลาสำรวจตัวเองในการดำรงชีวิตในแต่ละวันอย่างสงบและมีสติ มีการปฏิบัติน้อยมาก เป็นสาเหตุที่ชี้ให้เห็นว่า คนที่ทำงานมากกว่า 1 อาชีพมีเวลาในการพักผ่อนที่จะสำรวจตัวเองก่อนนอนยากมากและมีความเหนื่อยมากจนทำให้ต้องรีบนอน ยังเหลือเพียงการทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนาทุกคนจะให้ความสำคัญมากทั้งการแต่งกายการทำสิ่งของใส่บาตรและการใส่ปัจจัย (เงิน) ด้วย

การปฏิบัติในการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง(การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประชาชนในชุมชนเมือง เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร มีการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากเหมือนกันทั้ง 3 ด้านคือ ด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการดำรงชีวิต และด้านการเอื้ออาทร เกื้อกูลต่อกัน (ภุสสิทธ์ ภุค้ำชะโนด, 2555: 143) สืบเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์มีพื้นเพเป็นคนต่างแขวง เข้ามาเรียนและ

ทำงานเป็นราชการ/พนักงานรัฐ : ครู ตำรวจ ทหาร ผู้นำในกระทรวงต่าง ๆ มักมีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์มากที่สุดจะอาศัยอยู่ไม่เกิน 10 ปี มีรายได้ต่อเดือน 5,001 - 10,000 บาท (ไม่เกินสองล้านหาแสนกีบ) ประชาชนส่วนใหญ่มีครอบครัวที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว จำนวน 5 คนบ้างและจำนวน 4 คนบ้าง การเรียนรู้ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือความพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ชี้ให้เห็นว่า การดำเนินชีวิตแต่ละวันจำเป็นต้องรู้จักจับจ่ายใช้สอย ใช้เท่าที่จำเป็นให้เหลือพอแต่ละเดือนหรือไม่ต้องทำงานเพิ่มเติม จะดำเนินชีวิตแบบสุขุ่ยสุร้ายต้องเป็นเทศกาลหรือมีงานสำคัญของห้องการ (สำนักงาน/หน่วยงานของตนเอง) นั้นเอง แต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันในการอาศัยอยู่ในเมืองหลวง คือ การไม่ค่อยมีเวลาและโอกาสในการทำบุญชื้อครัวเรือนในแต่ละเดือนอย่างต่อเนื่องนัก หรือเป็นเพียงการบันทึกบุญชื้อครัวเรือนแค่บางครั้ง เท่านั้น (สุคนธ์ เหลืองอิงคะสุต, 2551; ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 151)

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านจิตใจมีการประยุกต์ใช้อย่างยิ่ง รองลงมาด้าน “พอ” พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง ซึ่งการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในชุมชนเมืองเขตดุสิต กรุงเทพมหานครเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือด้านจิตใจประชาชนเห็นด้วยมากกับการประยุกต์ใช้ในเรื่องการยึดมั่นในยึดมั่นในการประกอบอาชีพที่สุจริตเสมอ ถึงแม้ว่าครอบครัวจะตกอยู่ในภาวะลำบากและขาดแคลนก็ตาม และเกี่ยวกับคำว่า “พอ” พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่จะยึดมั่นในการประกอบอาชีพที่สุจริตเสมอ ยังรวมถึงการปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักธรรมทางศาสนาอยู่เสมอ ซึ่งประชาชนมีความเห็นด้วยว่า ตนเองมีความพอใจมีความสุข ยินดีกับชีวิตตามอัตภาพของตนเองที่เป็นอยู่แล้วในขณะนี้ นี่คือการพอเพียง ตามความคิดเห็นของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 173-174) ทั้งนี้ประชาชนในชุมชนเมืองจะรู้จักควบคุมตนเอง ค่าใช้จ่ายของครอบครัวได้มาก เนื่องจากภาระจำเป็นที่ต้องรับผิดชอบในครัวเรือนที่สูง เช่น ค่าอาหาร ค่าไฟฟ้า น้ำประปา และค่าเทอมบุตรหลานเป็นต้น ซึ่งผลการวิจัยของนฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทยาพงศ์ และชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์ (2550: 111) ผู้ที่ประกอบอาชีพตามเศรษฐกิจนอกภาคทางการในเขตเมือง กรณีศึกษาในเขตดินแดง ซึ่งมีความเป็นไปได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า ณ เวลาปัจจุบันมีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว หากแต่ไม่

ปรากฏชัดเจนในรูปของกลุ่ม หรือขบวนการที่มีชื่อหรือวัตถุประสงค์ชัดเจน เมื่อศึกษาเจาะลึกพบว่า ผู้ดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญานี้ มีความสุขในชีวิตได้ตามอรรถภาพของฐานะตนเอง

ทั้งนี้การที่ประชาชนในชุมชนเมืองหรือชนบทจะมีผลต่อการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง และปฏิบัติในกิจกรรมของเศรษฐกิจพอเพียงเช่นเดียวกัน ได้แก่

1) อายุ โดยผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 36 ปีขึ้นไปมีการประยุกต์ใช้และการปฏิบัติตามกิจกรรมของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) มากกว่าผู้ที่มีอายุไม่เกิน 35 ปี

2) อาชีพ ซึ่งอาชีพราชการ/พนักงานรัฐ: ครู ตำรวจ ทหาร ผู้นำในกระทรวงต่าง ๆ รัฐวิสาหกิจ ธุรกิจส่วนตัว ประชาชนหรือผู้รับจ้างทั่วไป พ่อค้า แม่ค้า มีการการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) มากกว่าอาชีพนักเรียน นักศึกษา

3) ระยะเวลาในอาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งผู้ที่อาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ตั้งแต่ 31 ปีขึ้นไปมีการประยุกต์ใช้และการปฏิบัติตามกิจกรรมของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ไม่เกิน 30 ปี

4) รายได้ต่อเดือน โดยผู้ที่มีรายได้ตั้งแต่ 20,001 บาทขึ้นไปมีการประยุกต์ใช้และการปฏิบัติตามกิจกรรมของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) มากกว่าผู้ที่มีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาท และไม่เกิน 20,000 บาท

5) ระดับการศึกษา โดยผู้ที่มีการศึกษาระดับขั้นต้นและชั้นกลาง มีการปฏิบัติตามกิจกรรมระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป

6) ประชาชนที่มีรายจ่ายต่อเดือนแตกต่างกันมีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกัน โดยผู้ที่มีรายจ่ายตั้งแต่ 5,001-10,000 บาทมีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) มากกว่าผู้ที่มีรายจ่าย ไม่เกิน 5,000 บาทและ 10,001 ขึ้นไป

7) ประชาชนที่เคยและไม่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ที่เคยเข้ารับการอบรมจะสามารถปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคล

และครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เคยเข้ารับการอบรมเลย เช่นเดียวกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนเมือง เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ที่ผู้เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง มีการประยุกต์ใช้และปฏิบัติตามในระดับบุคคลและครัวเรือนมากกว่าผู้ที่ไม่เคยเข้ารับการอบรม (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 145) ประชาชนต้องหา “**ตุ่มพอเพียง**” ในชีวิตของตนเองให้เจอแล้วฝึกใช้บ่อย ๆ

11) ข้อเสนอแนะ

11.1) ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ประชาชนต้องตระหนักรู้ เข้าใจในบริบททางสังคมเมืองที่เป็นอยู่ รู้ตัวว่าฐานะการเงิน ฐานะครอบครัว ศักยภาพของตนเอง ซึ่งต้องเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำรงชีวิตที่คุ้นชินกับวิถีชีวิตคนเมือง เช่น ความเจริญทางวัตถุ การแข่งขันกันสูงในอาชีพการงาน ความเอาใจเอาเปรียบกัน ความโลภ บริโภคนิยม ความทันสมัยของเทคโนโลยี ปัญหาสังคมอีกจำนวนมากมาย การมุ่งประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนร่วม การติดความฟุ้งเฟ้อหรูหรา ลดการพบปะสังสรรค์กับเพื่อน ๆ ให้น้อยลง เน้นการออมให้มากขึ้น หรือการใช้จ่ายต้องวางแผน เน้นการบันทึกบัญชีครัวเรือนหรือค่าใช้จ่ายให้เป็นการกระตุ้นเตือนการใช้จ่ายของตัวเอง

2. ค่าครองชีพในเขตนครหลวงเวียงจันทน์สูง จำเป็นต้องรู้จักการพึ่งพาตนเอง ลดการทานข้าวนอกบ้านและลดการดื่มโฮมกับเพื่อนให้มากขึ้น หันกลับมาใช้พื้นที่บ้านปลูกผักสวนครัว และผลไม้ไว้รับประทานเอง และกลับบ้านให้เร็วขึ้นเพื่อการสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน หาเวลาสำรวจตัวเองในการดำรงชีวิตในแต่ละวันอย่างสงบและมีสติ เพื่อให้เกิดความพอเพียงที่เริ่มต้นจากตัวเราเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

3. หน่วยงานภาครัฐ หรือพรรครัฐบาล ต้องปรับกระบวนการวิธีในการพัฒนาคนก่อน เพื่อให้คนไปพัฒนาประเทศ ถ้าเดินตามรอยศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐาน จะสร้างความเจริญให้มั่นคงแก่คนและสังคมได้ ทั้งฝึกอบรมด้านเศรษฐกิจพอเพียง และสนับสนุนใคร่ประชาชนมีกลุ่มสมาชิกคนดำรงชีพแบบพอเพียงทั้งในนครหลวงเวียงจันทน์และต่างแขวง

11.2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ครั้งต่อไปสำคัญยิ่งที่ต้องการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสร้างชุมชนเมืองพอเพียง และต้องศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่น นายบ้าน สมาชิกพรรค สมาชิกชาวหมู่บ้านในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่การประยุกต์ใช้ในระดับบุคคลและชุมชนให้มากขึ้น ทั้งนี้ควรให้ความสำคัญกับการเข้มแข็งทางวัฒนธรรมมาพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในมิติวัฒนธรรมด้วย กล่าวคือ สร้างมูลค่าจากวัฒนธรรมให้มากขึ้น

7.1.4 องค์ความรู้ด้านการพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ชนบท (นาข้าวและนาเกลือ)

ปี พ.ศ. 2560 วิจัยเรื่อง การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนานาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี โดยการวิจัยได้สังเคราะห์จากแบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน 400 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 และมีการสัมภาษณ์พัฒนาการอำเภอบ้านดุง เกษตรอำเภอบ้านดุง นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองบ้านดุง กลุ่มผู้นำ 4 ตำบลที่เป็นกำนันหรือผู้ใหญ่หรือตัวแทน เช่น สมาชิกสภาเทศบาลบ้านดุง และผู้ประกอบการเกลือสินเธาว์ เกษตรกรนาเกลืออำเภอบ้านดุง ผู้ที่ประชาชนเคารพนับถือและประชาชนที่ทำนาข้าวที่ได้รับผลโดยตรงที่เป็นผู้ปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือได้รับผลกระทบจริง ๆ รวม 30 คนโดยมีวัตถุประสงค์ 4 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อสำรวจภูมิสังคมปัญหาเดิมและปัญหาใหม่ในพื้นที่ได้รับผลกระทบตลอดเส้นทางสายน้ำ 3 สาย ได้แก่ ลำห้วยหลวง ลำห้วยสงคราม ลำห้วยทวน และ 2 นา ได้แก่ นาข้าวและนาเกลือ 2) เพื่อการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรุกคืบของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ 3) เพื่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตของประชาชน 4) เพื่อสร้างภาพในอนาคต รูปแบบและแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของการอยู่ร่วมกันของประชาชนผู้ทำนาข้าวและนาเกลือ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 208-220)

1) ภูมิสังคมและบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้องกับนาเกลืออำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

การสันนิษฐานในอดีตพื้นที่ “บ้านดุง” เดิมเป็นป่าดงใหญ่เคยเป็นที่ตั้งของพวกขอมซึ่งเคยอาศัยเมื่อประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว เหตุเพราะที่ตั้งบ้านดุงใหญ่เคยขุดพบโครงกระดูกโบราณและไหลหลาย สมัยใกล้เคียงกับบ้านเชียง ซึ่งพื้นที่เป็นเนินเขาเล็ก ๆ เต็มไปด้วยป่าไม้ สัตว์ป่าที่อุดมสมบูรณ์อย่างมาก

ครั้นต่อมาพบว่าจุดเริ่มต้นในการตั้งบ้านเรือนเกิดขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2420 – 2430 ซึ่งคำบอกเล่าของชาวบ้านว่า มีเฒ่าจันทน์กับภรรยาชื่อนางกรม พร้อมญาติพี่น้องเดินทางมาจากเมืองอินเมืองพรม (จังหวัดอุบลราชธานีและอำนาจเจริญ) โดยใช้เกวียนเป็นพาหนะประมาณ 3-4 ครั้วเรือนเพื่อหาทำเลที่อุดมสมบูรณ์ พอมาถึงบริเวณเนินบ้านดุงใหญ่ปัจจุบัน ได้หยุดพักเพื่อหาเสบียงอาหารและบังเอิญพบองค์ (ละมั่ง) จึงจับมาเป็นอาหารเย็น หลังจากกินอาหารเสร็จ เฒ่าจันทน์และพวกจึงปรึกษารือกันว่า พวกเราจะไม่เดินทางต่อไป จะอยู่ที่แห่งนี้ เพราะมีความอุดมสมบูรณ์

ทุกอย่าง มีป่าไม้หลากหลายชนิด สัตว์ป่ามากมาย แหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ จึงตัดสินใจสร้างบ้านเรือนขึ้น ณ ที่แห่งนี้ และได้พิจารณาการตั้งบ้านนามเมืองตามต้นไม้ใหญ่คู่กันอยู่สองต้น “ต้นแรกคือต้นยางใหญ่” “ต้นที่สองคือต้นดุงใหญ่ (ไม้ดุง)” จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “ดุงใหญ่” ตามชื่อของต้นไม้ต้นที่สองนั่นเองและสร้างหอบ้าน(หอปู่ตา)ไว้ประจำหมู่บ้านเพื่อปกป้องรักษาบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขตรงอยู่บริเวณกลางหมู่บ้าน ต่อมาได้ตั้งหอกัน (ดอนกำ) เพื่อกันไม่ให้ภูตผีปีศาจเข้ามารบกวนคนในหมู่บ้านตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ของหมู่บ้าน และตั้งหอชนขึ้น อีกหนึ่งแห่ง เรียกว่า หอชน (คำชนในปัจจุบัน) ตามความเชื่อของคนโบราณเชื่อว่าทางน้ำเป็นทางเดินของเจ้าปู่ศรีสุทโธจากคำชะโนด แวะพักที่ดอนกำและคำชนเสมอ เพื่อเดินทางไปทีคำสีดา บ้านข้างน้อย อำเภอทุ่งฝน จังหวัดอุดรธานี บ้านดุงใหญ่เดิมเป็นที่ตั้งของตำบลบ้านดุง ผู้ดำรงตำแหน่งกำนันคนแรกคือขุนศรีหา (นายศรี สีหาใต้) นอกจากนี้คำว่า “บ้านดุง” ยังมีคนให้ข้อคิดต่าง ๆ นานา เช่นว่า หมายถึงเอาผู้คนที่เข้ามาอยู่แรกเริ่มต่างดุงเดิน (เป็นภาษาอีสานส่วนภาษากลางคือ ดันดัน) มาจากแดนไกล อีกเหตุผลหนึ่งคือ เอาชื่อต้นไม้ใหญ่ชื่อ ไม้ดุง กับคำว่า ดุงเดิน มาประกอบกันเป็นชื่อของหมู่บ้านว่า บ้านดุงใหญ่

ปัจจุบัน “อำเภอบ้านดุง” มีเนื้อที่ทั้งหมด 923.768 ตารางกิโลเมตร ตามเขตพื้นที่การแบ่งการปกครองยกฐานะจาก 3 ตำบลเป็นอำเภอบ้านดุงอย่างเป็นทางการ ดังนั้นพื้นที่ “บ้านดุง” เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2502 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้มีประกาศยกฐานะ 3 ตำบล ในพื้นที่อำเภอหนองหาน ประกอบด้วย 3 ตำบล คือ ตำบลบ้านดุง ตำบลบ้านจันทร์ และตำบลดงเย็น เป็น "กิ่งอำเภอบ้านดุง" และกรมการปกครอง ได้ประกาศยกฐานะกิ่งอำเภอบ้านดุงเป็น "อำเภอบ้านดุง" เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2506 ทางราชการ ได้ตั้งชื่ออำเภอว่า "อำเภอบ้านดุง" ก็เพราะว่า ที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ได้ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลบ้านดุง นั่นเองและปัจจุบันนี้กลายเป็นเมือง 3 น้ำ คือ น้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ซึ่งในพื้นที่อำเภอบ้านดุง มีการทำนาเกลือ นาข้าว อ้อย ยางพารา และปาล์ม ถือว่าเป็นสินค้าเศรษฐกิจของท้องถิ่น มีสายน้ำหล่อเลี้ยงแผ่นดิน 3 สาย คือ ลำห้วยทวน ลำห้วยหลวง และลำห้วยสงคราม พร้อมทั้งมีอ่าวมะนาว อ่าวน้ำจืดที่ใหญ่ใกล้กับตัวอำเภอบ้านดุงอีกด้วย นอกจากนี้ในปัจจุบันพื้นที่อำเภอบ้านดุงมีแหล่งท่องเที่ยวที่คนทั่วประเทศรู้จัก คือ “คำชะโนด” หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า วังนาคินทร์ เมืองบาดาลของพ่อปู่ศรีสุทโธ และแม่ย่าศรีปทุมมา นั่นเองกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือที่บางคนเรียกว่า ที่แสวงบุญของคนเชื่อถือพญานาค

2) ข้อมูลพื้นฐานบุคคล

ข้อมูลพื้นฐานของประชาชน (ผู้ตอบแบบสอบถาม) ในพื้นที่ 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี จำนวน 400 คน (ร้อยละ 100) พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 57.50) มีอายุไม่เกิน 40 ปี (ร้อยละ 32.75) นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 98.00) รองลงมาศาสนาคริสต์ (ร้อยละ 1.75) มีสถานภาพสมรสแล้ว (ร้อยละ 72.75) มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา(ป.1-6) (ร้อยละ 62.37) มีอาชีพเกษตรกรกรรม/ชาวนา/ชาวไร่เป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 47.25) อาศัยอยู่ในพื้นที่/ชุมชน/ชุมชนไม่เกิน 20 ปี (ร้อยละ 24.50) รองลงมาอยู่อาศัยตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 22.25) และอยู่อาศัยตั้งแต่ 31 - 40 ปี (ร้อยละ 21.25) ภูมิลำเนาปัจจุบัน (หมู่ที่)มี 4 ชุมชน ได้แก่ ในชุมชนฝาง หมู่ที่ 9 (ร้อยละ 34.25) ตำบลโพนสูง (ร้อยละ 29.25) ชุมชนโนนงาม หมู่ที่ 11 (ร้อยละ 25.00) ตำบลนาคำ (ร้อยละ 25.00) ชุมชนดงใหญ่ หมู่ที่ 1 (ร้อยละ 15.75) ตำบลบ้านดุง (ร้อยละ 25.00) และชุมชนศรีสุทโธ หมู่ที่ 6 (ร้อยละ 25.00) ตำบลศรีสุทโธ(บ้านประดู่) (ร้อยละ 20.75) มีรายได้ต่อเดือนส่วนใหญ่ไม่เกิน 5,000 บาท (ร้อยละ 47.25) รายจ่ายต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท (ร้อยละ 50.00) มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ สมาชิก 4 คน (ร้อยละ 28.21) สมาชิกไม่เกิน 3 คน (ร้อยละ 27.69) และสมาชิก 5 คน (ร้อยละ 26.15) โดยส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน เป็นเพียงลูกบ้านทั่วไป (ร้อยละ 91.75) เป็นเจ้าของบ้านหรือห้องพัก (ร้อยละ 62.75) และเป็นเจ้าของที่ดินมากที่สุด (ร้อยละ 84.89) สิ่งที่ได้รับจากชุมชนคือการมีธุรกิจหรือการประกอบอาชีพในชุมชน (ร้อยละ 44.25) รองลงมาคือ การมีความอบอุ่นใจที่ได้รับมิตรภาพที่ดี ๆ จากเพื่อนบ้าน (ร้อยละ 39.75) การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม (ร้อยละ 25.00) กลุ่มสมาชิกทางสังคมที่ประชาชนเป็นสมาชิกคือ สมาชิกกองทุนชุมชนและชุมชนเมือง (ร้อยละ 15.50) พร้อมกันนั้นก็ยังมีเพื่อนบ้านที่สนิทสนมคุ้นเคยกันภายในพื้นที่ชุมชนจำนวนมาก (ร้อยละ 48.00) และมีการพบปะพูดคุย สนทนาปรึกษาและขอความช่วยเหลือกับเพื่อนบ้านที่สนิทสนมคุ้นเคยกันภายในชุมชนทุก ๆ วัน (ร้อยละ 43.32) นั่นเอง

3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและทางศาสนาภายในพื้นที่ชุมชน

ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ทางศาสนาภายในพื้นที่ชุมชน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมที่ใหญ่ ๆ ตามเทศกาลแทบทุกครั้ง โดยเรียงจากค่าร้อยละมากที่สุดไปหาน้อยตามลำดับ ได้แก่ กิจกรรมวันสงกรานต์ (ร้อยละ

58.75) กิจกรรมวันเข้าพรรษา (ร้อยละ 50.75) กิจกรรมวันมาฆบูชา (ร้อยละ 50.50) กิจกรรมวันออกพรรษา (ร้อยละ 49.75) กิจกรรมวันแม่ และวันพ่อ (ร้อยละ 49.50) กิจกรรมวันวิสาขบูชา (ร้อยละ 49.25) กิจกรรมพัฒนาชุมชน (ร้อยละ 43.75) และ กิจกรรมงานประเพณีของทางวัดประจำชุมชน (ร้อยละ 43.75)

4) ความผูกพันของประชาชนต่อชุมชนที่อยู่อาศัย ณ ปัจจุบัน

ความผูกพันของประชาชนต่อชุมชนที่อาศัยอยู่ ณ ปัจจุบันตามความคิดเห็นของประชาชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับความผูกพันมาก (ค่าเฉลี่ย 3.99) เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ส่วนใหญ่ประชาชนมีความผูกพันต่อชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ณ ปัจจุบันนี้อยู่ในระดับมากทุกด้าน มี 6 ด้าน เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านความผูกพันในสถานที่ (ค่าเฉลี่ย 4.13) ด้านความรู้สึกว่าเป็นบ้าน (ค่าเฉลี่ย 4.03) ด้านความรู้สึกรักชุมชน และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.99) ด้านความผูกพันในการทำหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย 3.97) และด้านความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.85) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ประชาชนมีความผูกพันต่อชุมชนเสมือนบ้านหลังที่สอง มีความผูกพันในสถานที่ มีความรัก ความสัมพันธ์ทางสังคมและผูกพันในหน้าที่ที่ตนมีต่อชุมชน ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้สึกที่สถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนมีความสำคัญต่อการสร้างความกลมเกลียวเหนียวแน่นของคนในชุมชน

5) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรुक้าของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรुक้าของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก (ค่าเฉลี่ย 3.41) เช่นกันแต่ไม่สูงหย่อนลงมาปานกลาง เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ส่วนใหญ่ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรुक้าของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์อยู่ในระดับมากและปานกลาง เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการร่วมรับรู้และเข้าใจ (ค่าเฉลี่ย 3.59) ด้านการร่วมคิดและแสดงความคิดเห็น (ค่าเฉลี่ย 3.55) ด้านการร่วมรับผิดชอบ (ค่าเฉลี่ย 3.53) ด้านการร่วมวางแผน พิจารณาและตัดสินใจ (ค่าเฉลี่ย 3.42) ด้านการร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 3.33) ด้านการร่วมรับผลประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 3.30) และด้านการร่วมดำเนินการ (ค่าเฉลี่ย 3.17) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรुक้าของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานีอยู่เพียงแค่การรับรู้ เข้าใจ แสดงความคิดเห็น วางแผนและรับผิดชอบ แต่การลงมือทำร่วมดำเนินการอยู่ในระดับปานกลางหย่อนลงมาในระดับน้อยด้วยซ้ำ โดยประชาชนมีการรับนโยบายจากหน่วยงานรัฐในการแก้ไขปัญหาการรुक้าของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือ

สินเธาว์ และยังมีการรับรู้และเข้าใจถึงปัญหาการรुकูล้ำของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ และการเคยเห็นกิจกรรมการแก้ไขปัญหาการรुकูล้ำของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ของหน่วยงานรัฐของประชาชน

6) การเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรुकูล้ำของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี จำแนกตามปัจจัยพื้นฐานบุคคล

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรुकูล้ำของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่

- ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรुकูล้ำของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์แตกต่างกัน โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามากกว่าผู้ที่มีอายุไม่เกิน 50 ปี

- ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันมีการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรुकูล้ำของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์แตกต่างกัน โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพเกษตรกร/ชาวนา/ชาวไร่ มีการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามากกว่าแทบทุกกลุ่มอาชีพในชุมชนหรือหมู่บ้านที่อาศัยอยู่ ณ ปัจจุบัน

- ประชาชนที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ชุมชนหรือหมู่บ้านแตกต่างกันมีการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรुकูล้ำของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์แตกต่างกัน โดยเฉพาะผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามากกว่าผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไม่เกิน 50 ปี

- ประชาชนที่ดำรงตำแหน่งทางสังคมที่เป็นผู้นำชุมชนและลูกบ้านมีการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรुकูล้ำของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมมากกว่าลูกบ้านอยู่ในระดับที่สูง

- ประชาชนที่มีสถานะในการครอบครองที่อยู่อาศัยแตกต่างกันมีการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรुकูล้ำของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ แตกต่างกัน โดยผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามากกว่าผู้ที่เป็นผู้อาศัยและผู้เช่าอาศัย

- ประชาชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม และไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมีการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรुकูล้ำของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยประชาชนทั้งที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามากกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

7) กิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

การปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี จำแนกโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.72) เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า การปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการเอื้ออาทร เกื้อกูลต่อกัน (ค่าเฉลี่ย 3.86) ด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 3.72) ด้านการดำรงชีวิต และด้านการลดรายจ่าย (ค่าเฉลี่ย 3.71) ด้านการออม (ค่าเฉลี่ย 3.70) และด้านการเพิ่มรายได้ (ค่าเฉลี่ย 3.63) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ประชาชนชาวอำเภอบ้านดุงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่การทำนาเกลือและผู้ที่มีส่วนได้รับผลกระทบจากนาข้าวให้ความสำคัญกับการเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันอย่างมากและไม่ลืมที่จะให้ความสำคัญกับการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันด้วย โดยการที่ประชาชนให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางศาสนาของทางวัด/โบสถ์/มัสยิด ท่านและครอบครัวเข้าไปช่วยเหลือและร่วมทำงานกับผู้อื่น

8) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี เป็นความคิดเห็นของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.88) เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ความคิดเห็นในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านจิตใจ (ค่าเฉลี่ย 4.03) ด้าน “พอ” พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง (ค่าเฉลี่ย 3.90) ด้านเศรษฐกิจ (ค่าเฉลี่ย 3.89) ด้านสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.86) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 3.84) และด้านเทคโนโลยี (ค่าเฉลี่ย 3.76) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ประชาชนคำนึงถึงเรื่องการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในด้านจิตใจ และให้ความสำคัญกับคำว่า “พอ” ในการพัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนคนอื่นและพึงใจกับชีวิตปัจจุบัน ทั้งนี้ให้ความสำคัญกับด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก โดยประชาชนมีความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะดำรงชีพด้วยความพอเพียงและพึงตนเองให้มากที่สุด

9) การเปรียบเทียบความแตกต่างการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือน จำแนกตามปัจจัยพื้นฐานบุคคล

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปรียบเทียบความแตกต่างการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่

- ประชาชนที่มีสถานะในการครอบครองที่อยู่อาศัยแตกต่างกันมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเจ้าของบ้าน/ห้องพักมีการการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนมากกว่าผู้อยู่อาศัยและผู้เช่าอาศัย

- ประชาชนที่มีสถานที่ดินทำกินที่เป็นเจ้าของที่ดินและผู้เช่าที่ดินได้มีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเฉพาะเจ้าของที่ดินมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าผู้เช่าที่ดิน

10) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มของผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงทั้ง 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

- ปัญหาที่คงอยู่จากอดีตจนปัจจุบัน

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ดินเสื่อมคุณภาพ น้ำในคูคลองที่ใกล้กับพื้นที่นาเกลือไม่สามารถใช้ประโยชน์ให้กับการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ รวมถึงการเพาะปลูกพืชเลี้ยงชีพได้ ผู้ประกอบการยังขาดสำนึกความรับผิดชอบต่ออาชีพที่เสี่ยงต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม การขาดความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมของผู้ประกอบการนาเกลือ สิ่งหนึ่งที่สำคัญคืออยากแก้การแก้ไขปัญหาคือ ความเป็นเครือญาติ ทำให้การแก้ไขไม่เต็มกำลังความสามารถ เมื่อจะเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาก็จริงจัง เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ สิ่งไหนทนได้ อดได้ พอรับได้ ถูกปล่อยผ่านไปเลย เกิดการยอมรับปัญหานั้นและทนอยู่ได้กับสิ่งนั้นแม้จะกี่วันก็ปีก็ยอมรับไป

- การมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาคารูกูล้ำของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการในการแก้ไขปัญหาคารูกูล้ำของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานีอยู่ในระดับมากและปานกลาง ซึ่งมีการแก้ไขปัญหามาจากหน่วยงานรัฐบ่อยครั้ง แต่ยังไม่สามารถแก้ไขได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้พลังในการร่วมแรง ร่วมใจยังน้อยอยู่ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ

ในการจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหาคารกกล้าของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่นาข้าวและนาเกลือ แต่สิ่งหนึ่งที่สามารถเก็บข้อมูลได้คือ ประชาชนยินดีให้ความร่วมมือกับนักวิจัยและนักวิชาการ เพราะประชาชนเชื่อว่า สิ่งนี้คือการเผยแพร่ข้อมูลที่มีคุณภาพที่สุด และอยากให้ข้อมูลนี้นำไปสู่การแก้ไขปัญหาเชิงนโยบายได้ด้วย

- แนวทางแก้ไขปัญหาคารกกล้าของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ อำเภอ บ้านดุง จังหวัดอุดรธานีโดยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งพบ 9 แนวทางสำคัญ ดังนี้

1) สร้างสำนักรับผิดชอบต่อสังคมใหม่ให้กับผู้ประกอบการนาเกลือให้ชื่อตรง ปฏิบัติตามระเบียบของภาครัฐอย่างเคร่งครัด การทำแนวป้องกันน้ำต้องให้มีคุณภาพและมาตรฐาน

2) จริงใจและช่วยเหลือให้กับผู้ได้รับผลกระทบในทางสิ่งแวดล้อมและสังคม อย่างมีน้ำใจที่เอื้อเฟื้อ และควรมีฝ่ายงานที่ต้องดูแลเรื่อง สำนักรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยตรงสำหรับผู้ประกอบการนาเกลือ

3) หน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบต้องลงพื้นที่พัฒนา มิใช่แก้ปัญหาหน้าเดียวตาม บทบาทหน้าที่เฉพาะตน ควรบูรณาการแก้ปัญหาให้เป็นจุดเดียว (One Community Stop Service)

4) การแก้ปัญหาต้องเกิดจากการร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาควิชาการ ทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การมีส่วนร่วมต้องเกิดขึ้นทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

5) ประชาชนส่วนใหญ่ ทั้งเป็นผู้นำชุมชน หมู่บ้าน ที่ได้รับผลกระทบต้องสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชน บุตรหลานของตนเองให้รู้จักปรับตัวและมีส่วนร่วมกับการเปลี่ยนแปลงไป ของชุมชนหรือหมู่บ้านของตนอย่างต่อเนื่อง

6) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการทำงานที่จะแก้ไขปัญหาย่างต่อเนื่อง แม้ บางครั้งอาจไม่ได้รับการเหลียวแล แต่ห้ามท้อถอยและปล่อยให้ปัญหาเป็นชะตากรรมของเราและคนรุ่นต่อไป

7) ที่สำคัญที่สุด คือ ต้องปรับตัวกับสภาวะที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาทั้งประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่รัฐที่รับผิดชอบโดยตรง

8) นอกจากการปรับตัวต้องค้นหานวัตกรรม หรือผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ สำหรับการนำเกลือมาสร้างมูลค่าเพิ่ม แต่ต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของประชาชนทั้งที่เป็นผู้ประกอบการและผู้อยู่ในพื้นที่ผลกระทบด้วย

9) ผลงานวิจัยชี้ให้เห็นว่า ในพื้นที่ 4 ตำบลที่มีการทำงานเกลือในอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี พื้นที่ที่มีผลกระทบจากการทำนาเกลือ คือ ตำบลนาคำ และตำบลโพนสูง นอกจากนั้นมีการแก้ไขปัญหาทันทีเมื่อเกิดผลกระทบ และแก้ปัญหาเป็นราย ๆ เข้าถึงทุกคนที่ได้รับผลกระทบที่แท้จริง การร้องเรียนจึงน้อย สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้

11) แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของการอยู่ร่วมกันของประชาชนผู้ทำนาข้าวและนาเกลือ มี 7 แนวทางสำคัญดังนี้

แนวทางที่ 1 ประชาชนทุกภาคส่วนต้องปรับตัวยกระดับครัวเรือนยากจนในการดำรงชีวิต “ควาพอเพียง” เนื่องจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่มีเป้าหมายสูงสุด คือ พอมี พอกิน อยู่ดี มีสุข จนเกิดทั้งความสุข ความสมดุล ความยั่งยืนของชีวิต

แนวทางที่ 2 ประชาชนทุกภาคส่วนต้องสร้างสำนึกร่วมในการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม จนก่อเกิดเป็นปฏิญญาบ้านดุง หรือ บ้านดุงโมเดลแห่งความสุข

แนวทางที่ 3 การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต้องเกิดทั้ง 4 ฝ่าย

- การแก้ปัญหาต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของ 4 ภาคส่วนสำคัญ คือ ภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ภาคเอกชนที่เป็นผู้ประกอบการนาเกลือ ภาครัฐเป็นหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง ภาควิชาการเป็นหน่วยงานให้การสนับสนุนเชิงวิชาการและการวิจัย

- บทบาทในภาคส่วนต่าง ๆ ย่อมมีความสำคัญเท่ากัน เสมอภาคกัน เป็นธรรม

- สิ่งที่ต้องยึดมั่นในการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ การเสียสละ และความจริงใจต่อกันในการทำงานร่วมกัน

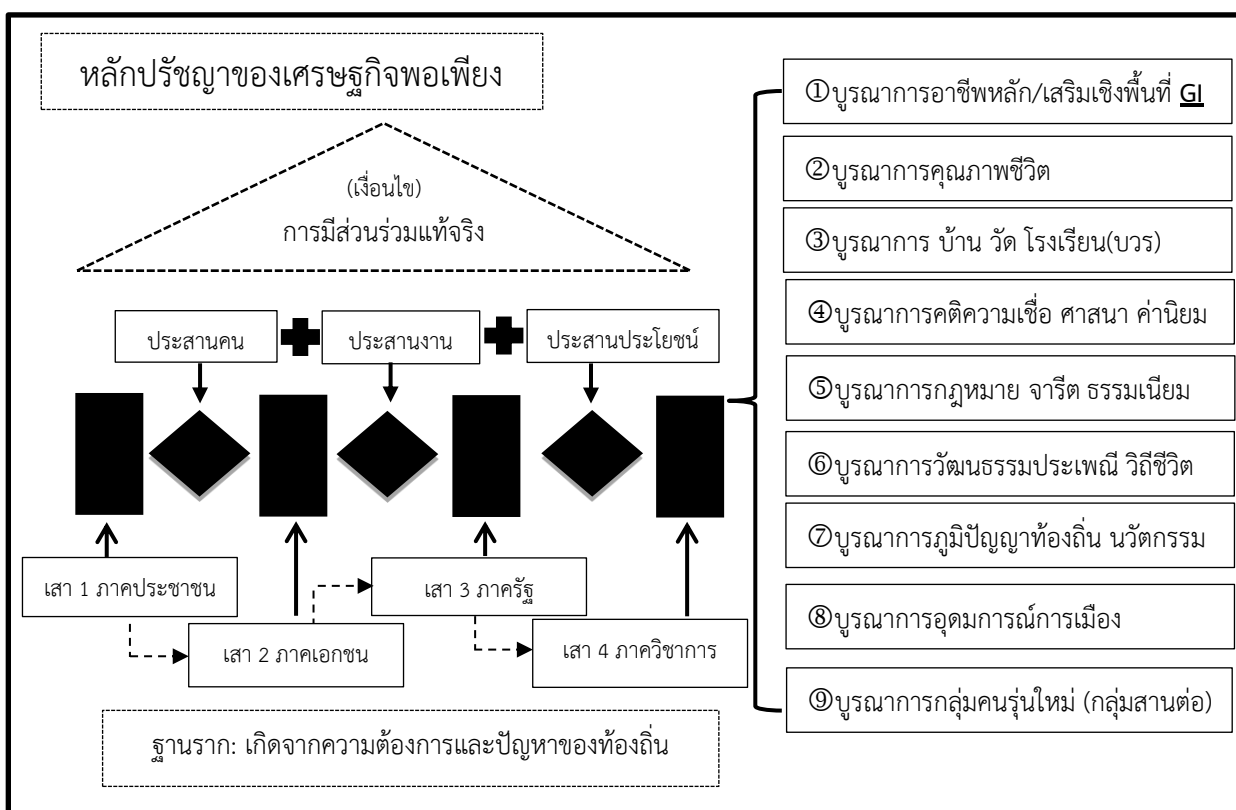
แนวทางที่ 4 เมื่อเกิดปัญหาขึ้นต้องรีบแก้ไขทันที หรือเยียวยาทันท่วงที มีทั้งการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าระยะสั้น และระยะยาวให้เห็นอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

แนวทางที่ 5 “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า” นาเกลือเกื้อกูลนาข้าว นาข้าวช่วยนาเกลือ ร่วมกันสร้างวัฒนธรรมใหม่ของเกษตรกรนาเกลือและนาข้าว ผูกเสี่ยวให้เกี่ยวกันเป็นแบบหมุนนาข้าว สวานาเกลือ สร้างแบรนด์หรือภาพติดตาให้กับผลิตภัณฑ์ใหม่ “หมุนนาข้าวสวานาเกลือที่ราบสูง”

แนวทางที่ 6 ส่งเสริมให้ศาสนาเป็นผู้นำในการถ่ายทอดหลักธรรมของชีวิต เพราะประชาชนในพื้นที่อำเภอบ้านดุงให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในมิติด้านจิตใจ ร่วมทำบุญที่วัด บริจาคทรัพย์ต่อผู้ยากไร้ และช่วยเหลืองานทางสงฆ์เสมอ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทนและรู้จักพึ่งตนเองสูง

แนวทางที่ 7 เป็นแนวทางที่สำคัญที่สุดแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขที่ยั่งยืน คือ การสร้างมูลค่าแก่แผ่นดินของทุกองคาพยพต้องมีส่วนร่วมกันให้เกิดการสร้างแผ่นดินนาเกลือให้เป็นพื้นที่บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ที่ในการชี้แนะของนักวิจัย คือ พื้นที่บ่งชี้ความสุขทางภูมิศาสตร์ นำไปสู่การสร้างสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แบบมีส่วนร่วมให้เกิดความยั่งยืนได้ และอาจผลักดันให้เกิด GI Bandung Model ต่อไปในอนาคต

12) รูปแบบการพัฒนาสังคมแห่งการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของการอยู่ร่วมกันของประชาชนผู้ทำนาข้าวและนาเกลือที่เป็นภาพในอนาคต ต้องเป็น “รูปแบบ 3 ประสาน 4 เสา 9 บุรณาการ 1 ฐานราก: เงื่อนไขภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ดังรูปภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 7.1 รูปแบบ 3 ประสาน 4 เสา 9 บุรณาการ 1 ฐานราก:เงื่อนไข

ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2560: 217)

12) อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนานาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษาไว้ว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ 4 ตำบล ได้แก่

ชุมชนฝาง หมู่ที่ 9 ตำบลโพนสูง ชุมชนโนนงาม หมู่ที่ 11 ตำบลนาคำ ชุมชนดงใหญ่ หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านดง และชุมชนศรีสุทโธ หมู่ที่ 6 ตำบลศรีสุทโธ(บ้านประดู่) ทุกพื้นที่อยู่ในเขตการทำนาเกลือเป็นทั้งผู้ทำนาเกลือและนาข้าว โดยพื้นที่นาเกลือมี 3,103-2-91 ไร่ โดยมีใบอนุญาตผู้ประกอบการจำนวน 188 ใบอนุญาตถัดจากนั้นเป็นพื้นที่นาข้าว พื้นที่รกร้าง ที่อยู่อาศัย ป่าไม้ทั่วไป พื้นที่สาธารณะ อ่างเก็บน้ำ ลำห้วยสำคัญต่าง ๆ เกลือที่ทำมีเกลือตาก กับเกลือต้ม ส่วนนาข้าวเป็นหวานและปักดำ มีการกำหนดช่วงเวลาในการทำเกษตรทั้ง 2 ประเภท คือ นาเกลือ เริ่มเดือนธันวาคม-พฤษภาคม ส่วนนาข้าว เริ่มเดือนมิถุนายน-พฤศจิกายน ซึ่งทั้ง 2 ประเภทมีตัวแปรสำคัญคือธรรมชาติเป็นผู้กำหนดร้อยละ 90 ส่วนมนุษย์กำหนด(ภาวะเศรษฐกิจ สังคม) ร้อยละ 10 เท่านั้น อย่างไรก็ตามการทำนาเกลือย่อมมีผลกระทบตั้งแต่สิ่งแวดล้อม พื้นที่อยู่อาศัย วิถีชีวิตของคนและสัตว์ แม่น้ำลำห้วยเกิดความเสียหายอย่างหลีกเลี่ยงได้ยากจึงต้องหามาตรการป้องกันให้ดีและต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจริง ๆ เพราะนาเกลือส่งผลกระทบวงกว้างซึ่งในงานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจของการผลิตและต้นทุนผลกระทบภายนอกของการผลิตเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดง จังหวัดอุดรธานี ได้สรุปว่า การทำงานเกลือที่พื้นที่อำเภอบ้านดงมีผลกระทบต่อแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและแหล่งน้ำสาธารณะ โดยทั่วไปของพื้นที่สำรวจพบว่า แหล่งผลิตเกลือส่วนใหญ่มักอยู่ในที่ลุ่ม และใกล้กับแหล่งน้ำสาธารณะต่างๆ ทำให้ศักยภาพของน้ำในแหล่งน้ำนั้น ๆ มีคุณภาพเสื่อมตามไปด้วย สิ่งมีชีวิตและพืชได้รับความเสียหาย รวมทั้งการใช้ประโยชน์ของชุมชนที่เกี่ยวข้อง และยังทำให้พื้นที่เกษตรกรรมข้างเคียงได้รับผลกระทบโดยตรงจากปัญหาดินเค็มเกษตรกรผู้ทำนาข้างหลายรายได้รับความเสียหายหรือต้องเปลี่ยนพื้นที่มาทำการผลิตเกลือแทนการทำนาอย่างเก่าด้วยความจำใจ (จรัสศรี แก้วหนองยาง, 2537: 140) ส่วนการประยุกต์ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือมีระดับมาก ส่วนการประยุกต์ใช้ในด้านจิตใจมากที่สุด รองลงไป ประชาชนประยุกต์ใช้ในมิติของคำว่า “พอ” พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม และด้านเทคโนโลยี เนื่องจากประชาชนให้ความสำคัญกับร่วมกิจกรรมทางศาสนาอยู่ในระดับสูง เช่น กิจกรรมวันเข้าพรรษา กิจกรรมวันมาฆบูชา และกิจกรรมวันออกพรรษา การประยุกต์หลักธรรมทางพุทธศาสนาซึ่งเป็นฐานรากสำคัญในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทางสายกลาง มีหลักคุณธรรมรองรับด้วย จึงทำให้ประชาชนนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันด้านความพอเพียงไปพร้อมกับการดำเนินชีวิตด้วย ซึ่งงานวิจัยในพื้นที่เมืองสะท้อนด้านจิตใจและความพอเช่นกันที่ชี้ว่า การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมือง กรุงเทพมหานครอยู่ในระดับเห็นด้วย (มาก) กับด้านจิตใจกับคำว่า “พอ” ที่เป็นการพัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง ซึ่งจะประยุกต์ใช้กับตนและสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักธรรมทางศาสนาอยู่เสมอ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 144) ส่วนภาพในอนาคต รูปแบบและแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของการอยู่ร่วมกันของประชาชนผู้ทำนาข้าวและนาเกลือ นั้นควรส่งเสริมให้แผ่นดินนี้มีมูลค่าเพิ่มโดยผลักดันให้เป็นพื้นที่บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้านเกลือสินเธาว์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงภายใต้ “รูปแบบ 3 ประสาน 4 เสา 9 บูรณาการ 1 ฐานราก:เงื่อนไขภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ให้เป็นบ้านดุงโมเดลในการสร้างพลังประชารัฐพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนได้ที่สุด

13) ข้อเสนอแนะ

13.1) ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ต้องเพิ่มกระบวนการการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้มากกว่านี้ โดยเฉพาะด้านการร่วมดำเนินการ (ค่าเฉลี่ย 3.17) เป็นด้านที่สำคัญมากแต่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดชี้ให้เห็นว่า ในพื้นที่อำเภอบ้านดุง จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในด้านการลงมือทำงาน หรือดำเนินการอย่างหนึ่งโดยยังไม่สมบูรณ์ จำเป็นต้องส่งเสริมและให้โอกาสในการร่วมมือ ร่วมแรง และร่วมใจในการดำเนินการในงานที่วางแผนไว้ร่วมกันและควรต้องให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่สำคัญคือ อนาคต ต้องไม่เกิดขึ้น การหมั่นทางการศึกษาห้ามแสดง ทุกคนต้องคิดทำ อย่างเท่าเทียม

2. การปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในพื้นที่ผลกระทบนานาเกลือ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ต้องค้นหาวิธีการเพิ่มรายได้ ให้กับประชาชนหลักจากอาชีพหลัก หารายได้เสริมให้มากขึ้น ซึ่งแม้จะอยู่ในระดับมากแต่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.63) ดังนั้นภาครัฐและภาคเอกชนควรมีบทบาทในการให้ความรู้ด้านการวางแผนเพื่อที่จะลงทุนทำกิจการ หรือสร้างอาชีพให้กับตนเองและครอบครัวสำหรับประชาชนในท้องถิ่นให้มากขึ้น ค้นหานวัตกรรมใหม่ ๆ ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ตอบสนองความต้องการและปัญหาที่แท้จริง

3. หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น ต้องลงพื้นที่แนะนำการปรับตัวให้กับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการทำนาเกลือให้สามารถอยู่ได้หรือรู้จักการแก้ปัญหาหรือค้นหา

แนวทางใหม่ ๆ ในการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์กับประชาชนอย่างยั่งยืน เช่น ขายสินค้าผ่านตลาดออนไลน์ สร้างดิจิทัลชุมชนแก่ประชาชนให้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ หรือการค้นหาแนวทางใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหาการดำรงชีพปัจจุบันได้

4. ต้องค้นหาหน่วยงานเจ้าภาพที่ต้องนำ “รูปแบบ 3 ประสาน 4 เสา 9 บุรณาการ 1 ฐานราก: เงื่อนไขภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ให้เป็นบ้านดงโมเดลในการสร้างพลังประชารัฐพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน ไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่องเป็นเชิงนโยบายของท้องถิ่น

13.2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สิ่งสำคัญต่อไปคือ แนวทางการปรับตัวในการดำรงชีวิตของประชาชนที่อยู่รอบพื้นที่นาเกลือ ค้นหาแนวทางการสร้างต้นแบบศูนย์การเรียนรู้และแก้ปัญหาในพื้นที่น้ำเค็ม น้ำกร่อย โดยเทคโนโลยีชาวบ้าน และการสร้างผลิตภัณฑ์จากเกลือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม รวมถึงแนวทางการพัฒนาพื้นที่นาเกลือให้เป็นพื้นที่บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

7.1.5 องค์ความรู้ด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ปี พ.ศ. 2561 วิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนในภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการวิจัยได้สังเคราะห์จากแบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน 1,200 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 โดยเก็บข้อมูลจากหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านเข้มแข็งที่พึ่งตนเองได้ใน 3 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดแพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาระดับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการพัฒนาชุมชนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม 3) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนาชุมชนสู่การสร้างสังคมแห่งความสุข สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 185-196)

1) ข้อมูลพื้นฐานบุคคล

ข้อมูลพื้นฐานของประชาชน (ผู้ตอบแบบสอบถาม) ในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ ชุมชนเข้มแข็งตำบลไทยย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ และตำบลน้ำเกีฮ้น อำเภอภูเพียง จังหวัด

น่าน รวมถึงตำบล ผาบ่อง อำเภอเมือง จ.แม่ฮ่องสอน พบว่า ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 52.58) มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 32.92) นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 94.67) มีสถานภาพสมรสแล้วและมีการแยกกันอยู่บ้างเล็กน้อย (ร้อยละ 68.33) มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา(ป.1-6) (ร้อยละ 37.75) มีอาชีพอยู่ภาคเกษตรกรรม (ชาวนา ชาวไร่ ชาวสวน ประมง ปศุสัตว์ เลี้ยงสัตว์) (ร้อยละ 33.25) มีอาชีพอยู่นอกเกษตรกรรม (ราชการ ธุรกิจส่วนตัว ลูกจ้างเอกชน และอื่น ๆ) (ร้อยละ 59.92) เป็นส่วนใหญ่ โดยมีอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 34.83) มากที่สุด และมีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่/ชุมชนท้องถิ่น/หมู่บ้านตั้งแต่ 31-50 ปี (ร้อยละ 37.42) และมีรายได้ต่อเดือนส่วนใหญ่ไม่เกิน 15,000 บาท (ร้อยละ 53.75) ส่วนรายจ่ายต่อเดือนอยู่ไม่เกิน 10,000 บาท (ร้อยละ 34.75) และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวประมาณ 4 คนขึ้นไป (ร้อยละ 66.42) ส่วนใหญ่เป็นลูกบ้าน ส่วนที่เป็นผู้นำ (ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กำนัน) และคณะกรรมการชุมชน (ร้อยละ 11.58) ยังคงมีสถานะในการครอบครองเป็นเพียงผู้อยู่อาศัย (ร้อยละ 42.33) มีสถานะครอบครองที่ดินทำกินในฐานะเป็นเจ้าของที่ดินมากที่สุด (ร้อยละ 81.08) สิ่งที่ได้รับจากชุมชนคือ การมีความอบอุ่นใจที่ได้รับมิตรภาพที่ดี ๆ จากเพื่อนบ้าน (ร้อยละ 91.00) รองลงมาคือ มีความรักและผูกพันกับคนและชุมชนที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน (ร้อยละ 87.25) และการได้รับความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สินที่อาศัยอยู่ในชุมชน/หมู่บ้านแห่งนี้ (ร้อยละ 84.00) การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม (ร้อยละ 47.42) กลุ่มสมาชิกทางสังคมที่ประชาชนเป็นสมาชิกคือ กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน (ร้อยละ 29.42) รองลงมา คือ สมาชิกกองทุนชุมชนและชุมชนเมือง (ร้อยละ 20.25) กลุ่มอาชีพในชุมชนและกลุ่มแม่บ้านพ่อบ้าน (ร้อยละ 19.67) และกลุ่มวิสาหกิจหมู่บ้าน/ชุมชน (ร้อยละ 15.25) ประชาชนจะมีเพื่อนบ้านที่สนิทสนมคุ้นเคยกันภายในพื้นที่โดยทุกคนในชุมชน (ร้อยละ 84.67) จะมีการพบปะพูดคุย สนทนาปรึกษาและขอความช่วยเหลือกับเพื่อนบ้านที่สนิทสนมคุ้นเคยกันภายในชุมชนทุก ๆ วัน (ร้อยละ 68.75)

ส่วนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมภายในหมู่บ้านหรือชุมชนของตนเองทั้ง 3 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดแพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมบ่อยครั้ง ในกิจกรรมทางสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.99) ซึ่งประชาชนทั้ง 3 จังหวัดให้ความสำคัญกับการทำบุญทางพิธีกรรมศาสนา ความเชื่อของตนเองอยู่มาก ยังยึดมั่นในหลักศาสนาพุทธ และคำสอนที่มาจากวัด รวมถึงประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวัดศาสนา การสืบทอดจากอีกรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนาหรือพิธีกรรมประเพณีของบ้านเมืองตนเอง ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในระดับบ่อยครั้ง จนถึงทุกครั้ง ได้แก่ กิจกรรมประเพณีกินสลาก ถวายสลากภัต หรือตานก๋วยสลาก

(ค่าเฉลี่ย 4.33) กิจกรรมพิธีบูชาเทียน หรือบูชาเทียน (ค่าเฉลี่ย 4.28) และกิจกรรมพิธีสืบชะตา (ค่าเฉลี่ย 4.06) ส่วนการให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านของตนเอง กิจกรรมใดที่เกี่ยวข้องกับสังคม คน การรวมกันของผู้คน จะไม่รีรอที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในระดับนานครั้งค่อยไปบ่อยครั้ง ในกิจกรรมงานประเพณีปีใหม่เมือง (ค่าเฉลี่ย 4.29) กิจกรรมวันสงกรานต์ (ค่าเฉลี่ย 4.28) และกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน(ค่าเฉลี่ย 3.98) เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชนพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ

การมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชนพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือโดยภาพรวมมีส่วนร่วมมาก (ค่าเฉลี่ย 3.57) ขณะเดียวกันประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชนอยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งด้านการร่วมกันรับผลประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 3.63) ด้านการร่วมรับรู้และเข้าใจ (ค่าเฉลี่ย 3.58) ด้านการร่วมรับผิดชอบ และด้านการร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 3.60) ด้านการร่วมทำลงมือปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 3.57) ด้านการร่วมวิเคราะห์วางแผน (ค่าเฉลี่ย 3.53) รวมถึง ด้านการร่วมคิดค้นหาปัญหา (ค่าเฉลี่ย 3.49) โดยเฉพาะในเรื่องการได้รับประโยชน์โดยตรงกับการจัดกิจกรรม โครงการที่เข้ามาพัฒนาหมู่บ้านของหน่วยงานรัฐ รวมถึงการมีความภูมิใจที่หมู่บ้าน ครอบครัว เพื่อนบ้านและประชาชนมีกิจกรรม โครงการที่เข้ามาบริหารจัดการและพัฒนาหมู่บ้าน

3) การปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือน

การปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือน โดยภาพรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติมาก (ค่าเฉลี่ย 3.98) ซึ่งประชาชนมีการปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการใช้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 4.06) ด้านการดำรงชีวิต (ค่าเฉลี่ย 4.00) ด้านการลดรายจ่าย (ค่าเฉลี่ย 3.98) ด้านการเอื้ออาหาร เกื้อกูลต่อกัน (ค่าเฉลี่ย 3.97) ด้านการออม (ค่าเฉลี่ย 3.93) และด้านการเพิ่มรายได้ (ค่าเฉลี่ย 3.92) โดยเฉพาะในเรื่องการปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าเสมอเมื่อออกจากบ้านหรือไม่ได้ใช้ประโยชน์ รวมถึงการเลือกซื้อสินค้าอุปโภค บริโภคที่คำนึงถึงการไม่ส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม หรือคำนึงถึงการช่วยลดภาวะโลกร้อน

4) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือน

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือน โดยภาพรวมอยู่ในระดับการประยุกต์ใช้มากบ่อยครั้ง (ค่าเฉลี่ย 4.02) ซึ่งประชาชนมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนอยู่ในระดับการประยุกต์ใช้มากบ่อยครั้ง ได้แก่ ด้านจิตใจ (ค่าเฉลี่ย 4.20) “พอ” พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง (ค่าเฉลี่ย 4.10) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 4.06) ด้านเศรษฐกิจ (ค่าเฉลี่ย 4.05) ด้านสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.87) และด้านเทคโนโลยี (ค่าเฉลี่ย 3.82) โดยเฉพาะด้านจิตใจในเรื่องการยึดมั่นในการประกอบอาชีพที่สุจริตเสมอ ถึงแม้ว่าครอบครัวจะตกอยู่ในภาวะลำบากและขาดแคลน รวมถึงการมีความตั้งมั่นยึดมั่นในการดำรงชีพด้วยความพอเพียงและพึ่งตนเองให้มากที่สุดนั่นเอง

5) การดำรงชีวิตแบบพอเพียงในชีวิตประจำวัน

ประชาชนที่อาศัยอยู่ใน 3 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดแพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน มีการดำรงชีวิตแบบพอเพียงในชีวิตประจำวัน เน้นในเรื่องการช่วยลดพลังงานที่ใช้ประจำวันก่อนที่สามารถทำได้เลย อาทิ ก่อนออกจากบ้านท่านปิดไฟฟ้าและเครื่องใช้ไฟฟ้าเสมอ รวมถึงเวลาใช้ประโยชน์จากเครื่องใช้ไฟฟ้าแล้ว เช่น โทรทัศน์ วิทยุ คอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก ปริ้นเตอร์ มีการถอดสายปลั๊กทุกครั้ง อีกเรื่องคือ ประชาชนมักทำบุญใส่บาตรหรือบริจาคทานเสมอแน่นอน

6) การเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างจำแนกตามปัจจัยพื้นฐานบุคคล

6.1) การเปรียบเทียบความแตกต่างการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชนพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชนพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่

- ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ แตกต่างกัน โดยประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากกว่าประชาชนที่มีอายุไม่เกิน 50 ปี

- ประชาชนที่เรียนจบการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือมากกว่าทุกระดับการศึกษา

- ประชาชนที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ชุมชนหรือหมู่บ้านไม่เกิน 50 ปีมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมใน 3 จังหวัดภาคเหนือมากกว่าประชาชนที่มีอาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านมากกว่า 50 ปีขึ้นไป

- ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนตั้งแต่ 20,001 บาทขึ้นไปมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมใน 3 จังหวัดภาคเหนือมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 20,000 บาท

- ประชาชนที่มีรายจ่ายต่อเดือนตั้งแต่ 15,001 บาทขึ้นไปมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมใน 3 จังหวัดภาคเหนือมากกว่าผู้ที่มีรายจ่ายไม่เกิน 15,000 บาท

- ประชาชนที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวไม่เกิน 4 คนมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ มากกว่าครอบครัวที่มีสมาชิกตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป

- ประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ มากกว่าผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ซึ่งอาจจะเป็นความเหลื่อมล้ำในการเป็นสมาชิกอยู่ในกลุ่มสมาชิก

6.2) การเปรียบเทียบความแตกต่างการปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ

ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่

- ประชาชนที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีการปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียงมากกว่าทุกระดับการศึกษา

- ประชาชนที่ประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม (ชาวนา ชาวไร่ ชาวสวน ประมง ปศุสัตว์ เลี้ยงสัตว์) มีการปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียงมากกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพนอกเกษตรกรรม (ราชการ ธุรกิจส่วนตัว ลูกจ้างเอกชน อื่น ๆ)

- ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนตั้งแต่ 15,001 บาทขึ้นไปมีการปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียงมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 15,000 บาท

- ประชาชนที่มีรายจ่ายต่อเดือนแตกต่างกันมีการปฏิบัติกิจกรรมความพอเพียงแตกต่างกัน โดยผู้ที่มีรายจ่าย 10,000-15,000บาทมีการปฏิบัติกิจกรรมความพอเพียงน้อยกว่าทุกกลุ่มรายจ่าย

- ประชาชนที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวตั้งแต่ 5 คนขึ้นไปมีการปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียงน้อยกว่าครอบครัวที่มีสมาชิกไม่เกิน 4 คน

- ประชาชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมีการปฏิบัติกิจกรรมความพอเพียงน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

6.3) การเปรียบเทียบความแตกต่างการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ

ปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่

- ประชาชนที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไปมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนมากกว่าทุกระดับการศึกษา

- ประชาชนที่ประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม (ชาวนา ชาวไร่ ชาวสวน ประมง ปศุสัตว์ เลี้ยงสัตว์) มีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนมากกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพนอกเกษตรกรรม (ราชการ ธุรกิจส่วนตัว ลูกจ้างเอกชน อื่น ๆ)

- ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนตั้งแต่ 15,001 บาทขึ้นไปมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 15,000 บาท

- ประชาชนที่มีรายจ่ายต่อเดือนแตกต่างกันมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนแตกต่างกัน โดยผู้ที่มีรายจ่าย 10,000-15,000 บาทมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนน้อยกว่าทุกกลุ่มรายจ่าย

- ประชาชนที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวไม่เกิน 4 คนมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนมากกว่าครอบครัวที่มีสมาชิกมากกว่า 5 คนขึ้นไป

- ประชาชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนน้อยกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

- ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ระดับระดับสูง ($r = 0.593^{**}$) กับการปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ

7) อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนในภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษาไว้ว่า ประชาชนที่ดำรงชีวิตอยู่ในหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนเข้มแข็งของจังหวัดแพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน มีการน้อมนำคำสอนพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันและทำงานทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไป รายได้จึงไม่เกิน 15,000 บาท ดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนมากกว่า 30 ปีขึ้นไป รายจ่ายต่อเดือนไม่เกิน 10,000 บาท ชี้ให้เห็นว่ามีเงินเก็บอยู่ไม่เกิน 5,000 บาท สมาชิกในครอบครัวประมาณ 4 คนขึ้นไป และเป็นผู้อยู่อาศัยในสถานะครอบครัวที่กินในฐานะเป็นเจ้าของที่ดินมากที่สุด เมื่ออยู่ในชุมชนมีความอบอุ่นใจที่ได้รับมิตรภาพที่ดี ๆ จากเพื่อนบ้าน มีความรักและผูกพันกับคนและชุมชนที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน และการได้รับความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สินที่อาศัยอยู่ในชุมชน/หมู่บ้านแห่งนี้ และมีการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม คือ กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้านมากที่สุด ประชาชนจะมีเพื่อนบ้านที่สนิทสนมคุ้นเคยกันภายในพื้นที่โดยทุกคนในชุมชน ซึ่งมีการพบปะพูดคุย สนทนาปรึกษาและขอความช่วยเหลือกับเพื่อนบ้านที่สนิทสนมคุ้นเคยกันภายในชุมชนทุก ๆ วัน ประชาชนให้ความสำคัญกับการทำบุญทางพิธีกรรมศาสนา ความเชื่อของตนเองอยู่มาก ยังยึดมั่นในหลักศาสนาพุทธ และคำสอนที่มาจากวัด รวมถึงประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวัดศาสนา การสืบทอดจากอีกรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง อาทิ กิจกรรมประเพณีกินสลาก ถวายสลากภัต หรือตานก๋วยสลาก กิจกรรมพิธีบูชาเทียน หรือบูชาเทียน กิจกรรมพิธีสืบทอดดา กิจกรรมงานประเพณีปีใหม่เมือง กิจกรรมวันสงกรานต์ และกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชนพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือโดยภาพรวมมีส่วนร่วมมาก ด้านการร่วมกันรับผลประโยชน์ และด้านการร่วมรับรู้ เข้าใจ ส่วนการปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือน โดยภาพรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติมาก อาทิ การใช้ การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ด้านการดำรงชีวิต ด้านการลดรายจ่าย และด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน โดยเฉพาะในเรื่องการปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าเสมอเมื่อออกจากบ้านหรือไม่ได้ใช้ประโยชน์ รวมถึงการเลือกซื้อสินค้าอุปโภค บริโภคที่คำนึงถึงการไม่ส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม หรือคำนึงถึงการ

ช่วยลดภาวะโลกร้อน ส่วนการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือน โดยภาพรวมอยู่ในระดับการประยุกต์ใช้มากบ่อยครั้ง อาทิ ด้านจิตใจ และคำว่า “พอ” พัฒนาการเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง รวมถึงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะด้านจิตใจในเรื่องการยึดมั่นในการประกอบอาชีพที่สุจริตเสมอ ถึงแม้ว่าครอบครัวจะตกอยู่ในภาวะลำบากและขาดแคลน รวมถึงการมีความตั้งมั่นยึดมั่นในการดำรงชีพด้วยความพอเพียงและพึ่งตนเองให้มากที่สุดนั่นเอง ซึ่งให้เห็นว่าเมื่อประชาชนมีการปฏิบัติกิจกรรมความพอเพียงไปในทิศทางใดมักมีการประยุกต์ใช้ในทิศทางเดียวกันเสมอ การดำรงชีวิตประจำวันมักจะไปในทิศทางเดียวกันด้วยเช่นกัน อาทิ การใช้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วยการประยุกต์ใช้และการดำรงชีวิตพอเพียงในชีวิตประจำวันด้านการปิดไฟฟ้าและเครื่องใช้ไฟฟ้าเสมอเมื่อออกจากบ้าน รวมถึงมีการถอดสายปลั๊กทุกครั้งเมื่อเลิกใช้งานเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน รวมถึงการปฏิบัติด้วยความเอื้ออาทร เกื้อกูลต่อกันมีการประยุกต์ใช้ด้านจิตใจที่มีความพอเพียง พึ่งตนเอง ไม่เบียดเบียน พึ่งพอใจในชีวิตที่พอเพียง ดำรงชีวิตด้วยการใส่บาตรทำบุญทุกวัน

นอกจากนี้ประชาชนที่จบการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีการมีส่วนร่วมการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม การปฏิบัติกิจกรรมความพอเพียงมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนมากกว่าทุกระดับการศึกษาของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ เช่นเดียวกับประชาชนผู้ที่มีรายได้ต่อเดือนตั้งแต่ 15,001 บาทขึ้นไปมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือน มีการปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียง และมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมใน 3 จังหวัดภาคเหนือมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 15,000 บาท ไม่ต่างจากผู้ที่มีรายจ่ายเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 10,000-15,000 บาท มีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมใน 3 จังหวัดภาคเหนือ มีการปฏิบัติกิจกรรมความพอเพียง และมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนน้อยกว่าทุกกลุ่มรายจ่ายแสดงว่า ผู้ที่อยู่ในช่วงรายจ่าย 10,000-15,000 บาท ต้องทำงานเดือนชนเดือน รายได้กับรายจ่ายเท่ากันไม่แตกต่างกันทำให้ต้องดิ้นรนทำงานหรือรับจ้างทำงานรายได้จึงเกิดขึ้นเป็นรายเดือน เป็นวัยกำลังทำงานการบริหารจัดการเงินและชีวิตยังไม่เพียงพอที่จะใช้แบบพอเพียงได้ เมื่อพิจารณาโดยรวมของครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวไม่เกิน 4 คน มักมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ มีการปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียงและมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนมากกว่าครอบครัวที่มีสมาชิกตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป สรุปว่าสมาชิกจำนวน 4 คนพอดีกับการดำรงชีวิตที่พอเพียงของประชาชนใน 3 จังหวัดภาคเหนือ ที่สำคัญประชาชนที่มีบทบาทสำคัญกับสังคมส่วนร่วมมากไม่จำเป็นต้องมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ มีการปฏิบัติกิจกรรมความพอเพียง และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนน้อยกว่าผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมเพราะงานวิจัยชี้ชัดว่า ผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม มีการปฏิบัติกิจกรรมความพอเพียง และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนมากกว่าผู้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมด้วยซ้ำ อนึ่งเมื่อประชาชนมีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากกว่าประชาชนที่มีอายุไม่เกิน 50 ปี และผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ชุมชนหรือหมู่บ้านไม่เกิน 50 ปีมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากกว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ชุมชนหรือหมู่บ้านตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป หมายถึงคนที่เป็นครอบครัวที่สองในหมู่บ้านมักจะ มีบทบาทมากกว่าผู้ที่อยู่แต่กำเนิด ซึ่งเป็นเพราะระดับการศึกษา อาชีพที่เปลี่ยนแปลงไปแต่เดิมเป็นภาคเกษตรกรรมมาก แต่ตอนนี้คนทำงานนอกภาคเกษตรกรรมมากขึ้นซึ่งงานวิจัยพบว่า คนทำงานที่อยู่นอกเกษตรกรรม (ราชการ ธุรกิจส่วนตัว ลูกจ้างเอกชน และอื่น ๆ) (ร้อยละ 59.92) โดยเฉพาะอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 34.83) มากที่สุด แต่คนในภาคเกษตรกรรมมีการปฏิบัติกิจกรรมความพอเพียง และมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนมากกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพนอกเกษตรกรรม (ราชการ ธุรกิจส่วนตัว ลูกจ้างเอกชน อื่น ๆ) ที่สำคัญที่สุดสังคมในต่างจังหวัดส่วนใหญ่ยังคงยึดอาชีพในภาคเกษตรกรรมอยู่มากมายโดยเฉพาะในชุมชนหมู่บ้านที่ไม่ใช่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง หรือหมู่บ้านเข้มแข็ง หลายครอบครัวยังคงทำนา ทำสวน ทำไร่ อิงอาศัยฤดูกาลของลมฟ้าอากาศช่วยในการดำรงชีวิต ดังนั้นแม้จะมีความหลากหลายในผู้คน โครงสร้างสังคมซับซ้อนมากขึ้น อาชีพหลากหลายมากขึ้น ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมหลากหลายถูกรุกรานมากขึ้นหลายคนดำรงชีวิตแบบพอเพียง หลายคนไม่พอเพียง คนรวย คนยากจนมีอยู่มากมาย คนที่มีตำแหน่งทางสังคมเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าคนทั่วไป คนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน แต่มีความเหลื่อมล้ำทางสังคมมีอีกมากมาย ถึงอย่างไรยังอยู่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินเดียวกัน จำเป็นต้องลด เพิ่ม บางอย่างให้เกิดความสมดุลที่เป็นธรรม เป็นสุขให้กับประชาชนโดยส่วนใหญ่ ซึ่งมีลักษณะกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี การพึ่งพาตนเอง การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น การดำรง

มันของวัฒนธรรม เป็นทุนสังคมที่คนภาคเหนือมีอย่างมั่นคง (ทรงจิต พูลลาภ, 2554) ผู้วิจัยจึง ออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมสร้างสังคมแห่งความสุขภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชื่อว่า “รูปแบบคันทนาผืนผ้าแห่งความพอเพียง”

	คุณธรรม	การศึกษา	ศาสนา	ครอบครัว	เศรษฐกิจ	การเมือง	ความรู้	
ชุมชน	ด้าน การเพิ่มรายได้	ด้าน การร่วมรับรู้ และเข้าใจ	ด้าน การดำรงชีวิต	ด้าน การร่วมกันรับผลประโยชน์	ด้านการใช้ การอนุรักษ์ ทรัพยากร ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม	ด้าน การร่วม ลงมือปฏิบัติ	ด้าน การออม	สังคม
	ด้านจิตใจ		ด้านสังคม		ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม		ด้านเทคโนโลยี	
คน	ด้าน ร่วมกันคิด ค้นหาปัญหา	"พอ" พึงพอใจ ไม่เดือดร้อน และพึงพอใจในชีวิตพอเพียง	ด้าน การร่วมติดตาม ตรวจสอบและ ประเมินผล	ความรู้คู่คุณธรรม (อัตตมกฺสิ)	ด้าน การร่วม รับผิดชอบ	ด้านเศรษฐกิจ	ด้าน การร่วม วิเคราะห์ วางแผน	สถาบัน
	ด้าน การเอื้ออาทร เกื้อกูลต่อกัน			หลักปรัชญา ของเศรษฐกิจ พอเพียง		ด้าน การลดรายจ่าย		
ภาครัฐ	ภาคเอกชน	สิ่งแวดล้อม	ชุมชน	โครงสร้าง	ภาคประชาชน	ภาควิชาการ (ขนาด)		

ภาพที่ 7.2 รูปแบบคันทนาผืนผ้าแห่งความพอเพียง

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2561: 199)

8) ข้อเสนอแนะ

8.1) ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ต้องเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชนในการร่วมคิดค้นหาปัญหาให้มากกว่านี้ แม้ว่าโดยภาพรวมจะอยู่ในระดับมากแต่การแสดงความความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาหมู่บ้านเสมอเมื่อมีการจัดประชุมหมู่บ้าน อบต. เทศบาล อำเภอ ยังน้อยทำอย่างไรก็ตามให้หน่วยงานภาครัฐเปิดพื้นที่ให้กับทุกคนเสนอความคิดเห็นแบบเท่าเทียมกัน โดยต้องมีข้อตกลงร่วมกันคือการเสนอแบบไม่หักล้างกันเอง ไม่แสดงความไม่เห็นด้วยต่อความคิดเห็นของเพื่อนประชาชน ยิ่งคนเสนอแล้วมีคนมาค้าน ยิ่งสร้างความแตกแยกดังนั้นต้องจัดเวที... “ใคร ๆ ก็เสนอความคิดเห็นได้ ไม่ต้องอายใคร...ทุกคนเท่าเทียม” และสิ่งสำคัญที่สุดคือ ต้องนำข้อเสนอไปปรับใช้จริง พร้อมกับนำกลับมาคืนสู่หรือเล่าสู่กันฟังในคราวถัดไป

2. การปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดแพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน

ต้องค้นหาวิธีการเพิ่มรายได้ ให้กับประชาชนหลักจากอาชีพหลัก หารายได้เสริมให้มากขึ้น ซึ่งแม้จะอยู่ในระดับมากแต่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.92) เช่นเดียวกันกับทางภาคอีสาน ดังนั้นภาครัฐและภาคเอกชนควรมีบทบาทในการให้ความรู้ด้านการวางแผนเพื่อที่จะลงทุนทำกิจการ หรือสร้างอาชีพให้กับตนเองและครอบครัวสำหรับประชาชนในท้องถิ่นให้มากขึ้น ค้นหานวัตกรรมใหม่ ๆ ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ตอบสนองความต้องการและปัญหาที่แท้จริง

3. หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น ต้องลงพื้นที่แนะนำการปรับตัวให้กับประชาชนที่กับการเลือกใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเหมาะสมกับความต้องการใช้และฐานะทางการเงินเท่านั้น โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนต้องตระหนักแนวทางปฏิบัติความพอเพียงด้านเทคโนโลยีให้มาก

4. 5 ภาคส่วนต้องนำ “รูปแบบคันทนาผืนผ้าแห่งความพอเพียง” ให้เป็นการยกระดับความสุขแบบพอเพียงโมเดลในการสร้างพลังประชารัฐพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน ไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

8.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สิ่งสำคัญต่อไปคือ “การวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างรายได้เสริมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้เกิดความสุขอย่างยั่งยืนผ่านกระบวนการคันทนาผืนผ้าแห่งความพอเพียง”

8.3 ข้อค้นพบที่สำคัญเพิ่มเติม

การลงพื้นที่วิจัยเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีข้อค้นพบที่สำคัญเกิดขึ้นที่จังหวัดน่านในชุมชนบ้านน้ำเกี๋ยน ตำบลน้ำเกี๋ยน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน พบว่า ชุมชนนี้เก่าแก่กว่า 200 ปี สังคมเป็นลักษณะเครือญาติกันมีนามสกุลส่วนใหญ่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ดี” มี 5 หมู่บ้านแต่วัดเดียวโรงเรียนเดียว ทำงานร่วมกันของผู้นำ 42 ชุมชนเป็นพระเอกแบบหมู่ ผนังกำลัง 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายองค์การบริหารส่วนตำบล และฝ่ายตัวแทนชาวบ้าน ตั้งเป็น “คณะกรรมการองค์การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน” โดยยึดหลักการทำงาน “แบบเสมอภาคเท่าเทียม ไม่มีใครเป็นพระเอก ทุกคนเป็นพระเอกร่วมกัน ทำงานแบบตาหน้าเข้าหาปัญหาทุกเรื่องผ่านการร่วมคิด ร่วมวางแผนและตัดสินใจร่วมกัน” คุณลักษณะที่สำคัญของผู้นำทั้ง 42 คน คือ “ความเอาจริงเอาจัง กล้าได้กล้าเสีย ทุมเท เสียสละ และทุกคนต่างเคารพในกฎกติกาการทำงานร่วมกัน กรรมการต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี คณะกรรมการทุกคนขับเคลื่อนกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของชุมชน” (คณะทำงานพิพิธภัณฑสถานชุมชนน้ำเกี๋ยน, 2556) ซึ่งให้เห็นว่า การทำงานในการพัฒนาหรือการบริหารการพัฒนาใด ๆ ต้องทำงาน

ด้วยอาศัย “กระบวนการมีส่วนร่วม” ของทุกภาคส่วนในชุมชนที่เรียกว่า “ขบวนการผู้นำ” อย่างแท้จริงจึงจะนำมาซึ่งความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้นั่นเอง

ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า การวิจัยทุกชิ้นมีผลต่อการนำมาให้นักศึกษาได้เรียนรู้ผลของการวิจัยทั้ง ครั้งและมีการเปรียบเทียบให้เห็นว่างานวิจัยในพื้นที่ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท และต่างประเทศ เพื่อให้ได้เรียนรู้วิถีชีวิต วิธีคิด และการเก็บข้อมูล แสวงหาข้อเท็จจริงที่เป็นวิทยาศาสตร์ จาก นามธรรมสู่การเป็นรูปธรรม จากคุณภาพคู่กับปริมาณ เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลให้ได้ผลที่แม่นยำ การเรียนรู้ทุกอย่างต้องเกิดจากการทำวิจัยนอกชั้นเรียนในชุมชนนำมาสู่ห้องเรียนสร้างทฤษฎี วิเคราะห์ร่วมกันกับนักศึกษาวิพากษ์ให้เกิดองค์ความรู้ที่แหลมคมมากขึ้น

7.2 องค์ความรู้จากการบริการวิชาการคู่กับการเรียนการสอน

ผู้เขียนได้ทำการบริการวิชาการแก่สังคมเพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงปฏิบัติการโดยใช้เวลาในการดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา ทีมเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการวิชาการ สร้างห้องเรียนปฏิบัติจริงด้วยองค์ความรู้ที่หลากหลายของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาสู่การพัฒนา อาชีพ สร้างรายได้ สร้างผลิตภัณฑ์ สร้างกลุ่มอาชีพ สร้างผู้นำชุมชน สร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ สร้างการบริหารจัดการตนเอง สร้างความยั่งยืน โดยใช้หลักคิดที่ว่า 7 กระบวนการทำงาน ชุมชนเมือง โดยนักศึกษาต้องมีส่วนร่วมคิด ออกแบบ ลงมือทำ แก้ปัญหาและพัฒนาขยายผล ดังนี้

- 1) อาจารย์ลง-ทำ ผู้นำพา (par)
- 2) นักศึกษาคิด-ทำ ชาวบ้านร่วมมือ
- 3) นักศึกษาลงทำ อาจารย์แนะนำให้คำปรึกษา
- 4) นักศึกษาทำ อาจารย์นำ ชาวบ้านร่วมใจ
- 5) ชาวบ้านได้ ผู้นำร่วม อาจารย์ร่วม นักศึกษาได้
- 6) สร้างเครือข่าย พันธมิตรเชิงพื้นที่ ปักหมุดพัฒนา
- 7) ขยายผลกับคนที่ใช่ (Put the right man on the right job) สร้างคนคุณภาพ

ดังนั้นบริการวิชาการแก่สังคมผลลัพธ์สุดท้ายที่เป็นรูปธรรมที่สุด คือ การมีศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการ หรือเป็นห้องเรียนทางสังคม (Social Lab) สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการจัดการพัฒนาสังคม โดยมีรูปแบบแนวคิดการเพิ่มองค์ความรู้ไว้แต่ละศูนย์ แต่ละแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

ห้องเรียนนวัตกรรม วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคม ศูนย์การศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ระบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการแก่สังคม

ภาพที่ 7.3 ระบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคม

7.2.1 ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคม บ้านสารภี ตำบลจอมปลวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

อาชีพเกษตรกรรมในปัจจุบันพบกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งราคาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาดิน หรือ ปัญหาน้ำ แต่ ตำบลจอมปลวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม สามารถผ่านพ้นปัญหาดังกล่าวไปได้ โดยในปี พ.ศ. 2552 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้เข้ามาให้บริการด้านวิชาการ และทำการวิจัยถึงปัญหาของชุมชน เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย ให้มีความรู้เพื่อนำไปประกอบอาชีพ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยฯ คือ “มหาวิทยาลัยคุณภาพชั้นนำ เพื่อปวงชน” ที่มุ่งมั่นสร้างสังคมที่มีคุณภาพ ซึ่งไม่ได้จำกัดเพียงแค่นิรรั้วของมหาวิทยาลัยฯ เท่านั้น แต่ได้นำความรู้ วิทยาการเทคโนโลยีเข้าสู่ชุมชนอีกด้วย

ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2552 จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของ “ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีนวัตกรรม สู่ชุมชน ตำบลจอมปลวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” หรือ ที่ชาวบ้านต่างเรียกกันว่า ศูนย์การเรียนรู้วิจัยบริการวิชาการบ้านสารภี พื้นที่ให้ความรู้ที่นำนวัตกรรมจากองค์ความรู้มาผสมผสานให้เกิดประโยชน์กับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งโดยเริ่มแรกนั้นมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้เข้ามาบริการวิชาการและทำการวิจัยในสิ่งที่ชุมชนต้องการ โดยเริ่มต้นจากการทำกิจกรรมสำรวจปัญหาและความต้องการในระดับหมู่บ้าน ขยายไปสู่ระดับตำบล และสู่ระดับจังหวัด และการที่จะขยายองค์ความรู้ไปสู่ชุมชนอื่นๆ นั้นจะทำได้อย่างไร? นี่เป็นประเด็นคำถามหนึ่งที่เกิดขึ้น คุณสุชลได้ให้ความเห็นว่า “เราจะทำอย่างไรให้คนในชุมชนได้ความรู้อย่างแท้จริง? เราต้องเริ่มจากกลุ่มคนที่มีความเชื่อเหมือนกับเรา เชื่อในความเป็นไปได้ และจากนั้นก็ขยายไปสู่กลุ่มคนที่เชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง และผลที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่เราทำนี้แหละที่จะทำให้กลุ่มคนที่ไม่เชื่อทั้งหมดนั้นหันกลับมาสนใจเรา”

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา และชุมชนบ้านสารภี โดยมีคุณสุชล สุขเกษม (ผู้จัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ) เป็นผู้ช่วยให้แก่ชาวบ้านในชุมชน ร่วมกันสำรวจปัญหา คิดค้นนวัตกรรม คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยเข้ามาให้ความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้าน การสร้างและใช้เทคโนโลยีจากพลังงานทดแทน, การดูแลสุขภาพเบื้องต้น, การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการดำรงชีวิตด้วยวิถีความพอเพียง เพื่อการประยุกต์ใช้ที่เหมาะสมกับตนเองและสังคมให้แก่ชาวบ้าน ทำให้ปัจจุบันศูนย์การ

เรียนรู้แห่งนี้ มีฐานความรู้จำนวนทั้งสิ้น 52 ฐานความรู้ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 หมวด คือ สุขภาพชุมชน /พลังงานทดแทน /เศรษฐกิจพอเพียง และการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

ซึ่งการพัฒนาองค์ความรู้ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คิดค้นกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้ในปี พ.ศ. 2558 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้นำนวัตกรรม “กัลกน้ำ” เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาการจัดการน้ำในพื้นที่การเกษตร ซึ่งชุมชนอื่นก็สามารถนำนวัตกรรมกัลกน้ำไปใช้ได้เช่นกัน นับเป็นการบูรณาการองค์ความรู้จากการวิจัยและการบริการวิชาการเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม โดยวิธีการสร้างกัลกน้ำทำได้ไม่ยาก ดังขั้นตอนต่อไปนี้

1. เตรียมถังเหล็ก ขนาด 200 ลิตร
2. เจาะถังสำหรับต่อวาล์วเติมน้ำ เพื่อเชื่อมต่อถังเหล็กเข้ากับกันถัง เพื่อเป็นวาล์วสำหรับเติมน้ำ
3. วางถังบนฐานและต่อท่อดูด และวาล์วเติมน้ำ โดยที่ปลายของท่อดูดจะต่อกับวาล์วที่ทำหน้าที่ป้องกันไม่ให้น้ำไหลย้อนกลับลงไปใบบ่อ ปลายท่อดูดควรจมน้ำอยู่ในน้ำลึก ประมาณ 15 เซนติเมตร
4. ต่อวาล์วลมที่ระบายอากาศด้านบนของถังขนาดท่อ 6 หุน
5. เดินระบบท่อส่งน้ำไปยังแปลงเพาะปลูก
6. หากกระยะไกลมากขึ้นควรลดขนาดท่อส่งให้เหลือ 1 นิ้ว เพื่อรีดน้ำให้ไหลแรงขึ้น
7. ต่อวาล์วเปิดปิดที่ปลายสายเพื่อสะดวกในการใช้งาน

นวัตกรรม “กัลกน้ำ” เป็นการดูดน้ำจากแหล่งน้ำขึ้นมาใช้ โดยที่ไม่ต้องใช้แรงงานคน ทำให้ประหยัดเวลาในการทำการเกษตร และล่าสุดกับนวัตกรรมในปี พ.ศ. 2559 ทางศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้ต่อยอดองค์ความรู้เรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร โดยเพิ่มฐานการบริหารจัดการน้ำด้วย “สลักกน้ำ” ซึ่งสลักกน้ำนี้เป็นการควบคุมระดับน้ำไว้ใช้ให้เพียงพอ ผ่านกระบวนการเปิด - ปิดจุดระบายน้ำ โดยวิธีการสร้างสลักกน้ำ คือ

1. จัดทำจุดระบายน้ำเข้า - ออก ไว้ 1 จุด ซึ่งทำเป็นคันดิน
2. เว้นที่ส่วนล่างไว้เพื่อใส่ท่อพีวีซีขนาดใหญ่ เพื่อเป็นจุดระบายน้ำ
3. ส่วนปลายท่อพีวีซี จะเชื่อมต่อกับท่อพีวีซีอีกส่วนที่เป็นท่อข้องอ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ซึ่งหากจะให้น้ำไหลเข้ามาในระดับใดต้องเปิดฝาท่อ เพื่อให้ได้ระดับน้ำเท่าที่ต้องการ

ต่อมาปี พ.ศ. 2560 มหาวิทยาลัยโดยสถาบันวิจัยและพัฒนา และคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรมได้เพิ่มองค์ความรู้กระบวนการคิดสร้างสรรค์มูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์สำหรับประชาชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์สามารถออกแบบบรรจุภัณฑ์และตราสินค้าในรูปแบบของตนเองได้ ดังขั้นตอนต่อไปนี้

1. ผลิตภัณฑ์ที่นำมาออกแบบบรรจุภัณฑ์และตราสินค้า
2. กำหนดกลุ่มเป้าหมายว่าขายให้ใคร
3. ออกแบบตราสินค้า
4. เลือกวัสดุบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะกับผลิตภัณฑ์ เช่น กระดาษ, พลาสติก, แก้ว
5. ออกแบบรูปทรง ขนาดของบรรจุภัณฑ์
6. รายละเอียดข้อมูลผลิตภัณฑ์
7. สี สัน ตัวอักษร รูปภาพ ลวดลาย
8. ติดต่อนักออกแบบ พิมพ์งาน ขึ้นรูป บรรจุ ติดสลาก

ถ่ายทอดองค์ความรู้โดยอาจารย์ศุภวรรณ พันธุ์เกาะเล็ง คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม สาขาการออกแบบสิ่งพิมพ์และบรรจุภัณฑ์

ปี พ.ศ. 2561 ได้ดำเนินการสำรวจความต้องการในการเพิ่มองค์ความรู้ใหม่ พบว่าชาวบ้านมีความต้องการในการเพิ่มองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพ และการเกษตร โดยมหาวิทยาลัยได้บูรณาการองค์ความรู้กับกระบวนการเรียนการสอน รายวิชา ATM2551 Thai Traditional Pharmacy1 จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ คือ “การผลิตเชื้อชีวภาพไล่แมลง” การผลิตเชื้อชีวภาพไล่แมลง นั้นเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยเกษตรกรไล่แมลงศัตรูพืชแบบชีวภาพ โดยใช้เชื้อแบคทีเรียที่อาศัยอยู่ในดิน คือ การใช้เชื้อแบคทีเรีย *Bacillus Thuringiensis* หรือ B.T. ทำลายแมลงโดย เมื่อหนอนหรือแมลงกินสปอร์และผลึกโปรตีนเข้าไป น้ำย่อยของแมลงหรือหนอนจะมีความเป็นกรด - ด่าง ที่เหมาะต่อการย่อยผลึกโปรตีน ผลึกโปรตีนจะปล่อยพิษออกมาทำลายกระเพาะอาหาร พิษจะเข้าสู่กระแสเลือดของแมลง และไปเพิ่มปริมาณในเลือด เซลเนื้อเยื่อ ทำให้แมลงเป็นอัมพาต เนื่องจากโลหิตเป็นพิษ ทำให้แมลงหยุดกินอาหาร เชื่องช้า ไม่ตอบสนอง ลำตัวจะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล อ่อนนุ่ม และมีกลิ่นเหม็นมาก ซึ่งถ่ายทอดองค์ความรู้โดย อาจารย์นรินทร์ กากะทุม อาจารย์ประจำสาขาวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ วิทยาลัยสหเวชศาสตร์

นับว่าเป็นการตอบโจทยของปัญหาต่างๆในพื้นที่ได้อย่างตรงจุด สร้างประโยชน์แก่เกษตรกรในพื้นที่ และยังเป็นแหล่งเรียนรู้ สร้างโอกาสไปสู่ชุมชนอื่นๆ ให้นำไปปรับใช้ในการพัฒนา และแก้ไขปัญหาให้เหมาะสมกับพื้นที่อื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการชุมชนบ้านสารภีมีการยกระดับตนเองด้วยการเริ่มต้นที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยตนเองผ่านกระบวนการคิดสร้างสรรค์มูลค่าเพิ่มได้ (สถาบันวิจัยและพัฒนา, 2561)

ภาพที่ 7.4 ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคม บ้านสารภี ตำบลจอมปลวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

7.2.2 ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการและถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การพัฒนาชุมชนเมืองวัดประหาระปิอธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

ชุมชนเมืองวัดประหาระปิอธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร เป็นตัวอย่างชุมชนหนึ่งจากสามสิบสี่ชุมชนในเขตดุสิต ซึ่งประสบกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่รบกวนการแก้ไขจากหน่วยงานรัฐ นับเป็นโจทย์การศึกษาที่น่าสนใจหัวข้อหนึ่งที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาได้เล็งเห็น และตระหนักถึงปัญหาของสังคมเมืองที่เกิดขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2554 จึงมีโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกรุงเทพมหานคร ขึ้น เพื่อการศึกษา และวิเคราะห์สภาพปัญหาอย่างลึกซึ้ง โดยใช้กระบวนการการรวบรวมข้อมูลภาคสนามในลักษณะของการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ประเมินผลโดยใช้บันไดคุณภาพชีวิต และกระบวนการมีส่วนร่วม AIC (Appreciation Influence Control) พบว่าปัญหาที่ชุมชนวัดประหาระปิอธรรมต้องการให้แก้ไขอย่างเร่งด่วนคือ ปัญหาความยากจน และสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน

จากผลการศึกษาวิจัยโครงการดังกล่าวนี้ได้ทำให้ชุมชนวัดประหาระปิอธรรมเป็นพื้นที่เป้าหมายหนึ่งของคณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้บูรณาการผลการศึกษาวิจัยและการเรียนการสอน ในรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้บริการวิชาการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 เป็นต้น

มา เช่น โครงการส่งเสริมอาชีพการนวดแผนไทยประยุกต์ ซึ่งเป็นโครงการถ่ายทอดองค์ความรู้ในศาสตร์การนวดแผนไทยประยุกต์ โดยอาจารย์วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้เป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับชาวบ้านของชุมชนวัดประหารระบือธรรม และยังมีอีกโครงการหนึ่งที่เป็นการสร้างแนวทางการการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำดังกล่าวอีกหนึ่งโครงการ คือ โครงการประยุกต์หลักธรรมตามวิถีชีวิตเยาวชน 84 คนพอเพียงเพื่อความสุขอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นโครงการการสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การประยุกต์ใช้ในระดับบุคคล และจากโครงการดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มชาวบ้านที่สนใจมีส่วนร่วมของชุมชนวัดประหารระบือธรรม เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพนวดกดจุดฝ่าเท้า วัดประหารระบือธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2556 และต่อมาในวันที่ 18 มีนาคม 2557 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาจึงก่อตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการและถ่ายทอดนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนเมือง วัดประหารระบือธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร” ขึ้นเพื่อเป็นพื้นที่ศูนย์รวมการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำดังกล่าวอย่าง โดยเริ่มแรกนั้นมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านสหเวชศาสตร์ วิชาแพทย์แผนไทยประยุกต์ เพิ่มเติมให้แก่สมาชิกของกลุ่ม และประชาชนที่สนใจ เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน ช่วยแก้ไขปัญหาคความยากจนได้อย่างยั่งยืน และถ่ายทอดองค์ความรู้การบริหารจัดการระบบดำเนินงานของกลุ่มนวดกดจุดฝ่าเท้า เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเมื่อ 60 ปีที่ผ่านมา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2558 มีวางแผนการดำเนินงานบูรณาการองค์ความรู้จาก แนวทางการดำรงชีวิตอย่างมีสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในชุมชนเมือง โดยการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การรวมกลุ่มผลิต “ยาหม่องพญาวาน” พร้อมทั้งออกแบบบรรจุผลิตภัณฑ์ภายใต้แบรนด์ “ดุสิตระบือธรรม” ซึ่งสามารถใช้ผลิตภัณฑ์ยาหม่องพญาวานนี้สำหรับการนวดของกลุ่มอาชีพ และจำหน่ายเป็นของที่ระลึกเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับกลุ่มอาชีพนี้อีกด้วย ในฐานความรู้ “การรวมกลุ่มอาชีพผลิตยาหม่องพญาวาน” มีวิธีการ ดังนี้

1. ประชาสัมพันธ์รับสมัครสมาชิกกลุ่มอาชีพ
2. ลงทะเบียนสมาชิกของกลุ่มอาชีพ ประชุมกลุ่มอาชีพ เพื่อการสร้างรายได้เสริม
3. มีการผลิตยาหม่องพญาวานตามสูตร
4. มีการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย
5. มีการบริหารจัดการวัสดุ – อุปกรณ์
6. มีการบริหารจัดการเงินทุนและสวัสดิการของสมาชิกในกลุ่ม

นอกจากนั้น ในปี 2559 ยังมีฐานความรู้ที่เพิ่มขึ้น คือ “ฐานการนวดตัวเพื่อผ่อนคลาย” โดยมีวิธีการนวดดังนี้

1. เริ่มจากผู้รับการนวดนอนคว่ำราบไปกับพื้นหรือที่นอน
2. เริ่มการนวดตั้งแต่บริเวณเท้าเพื่อสร้างความผ่อนคลาย แล้วจึงขยับการนวดขึ้นมาเรื่อย ๆ โดยเน้นที่บริเวณเส้นประสาทและกล้ามเนื้อเป็นส่วน ๆ
3. จากนั้นเปลี่ยนท่าให้นอนหงาย และเริ่มนวดบริเวณแขนไปจนถึงปลายนิ้วมือ
4. จากนั้นนั่งท่าหลังตรงเพื่อนวดตรงบริเวณสะบักหลัง ไหล่ ต้นคอและศีรษะเป็นลำดับ
5. เมื่อนวดครบแล้วจึงคลายกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ ให้กับผู้รับการนวด เพื่อให้เกิดความผ่อนคลาย

และต่อมาปี พ.ศ. 2560 เพิ่มองค์ความรู้เทคนิคการให้บริการเพื่อให้ผู้รับบริการประทับใจ และกลับมาใช้บริการอีกครั้ง ได้ ดังขั้นตอนต่อไปนี้

1. รอยยิ้มที่เป็นมิตร
2. การจดจำชื่อลูกค้าและพูดคุนสื่อสารอย่างกันเอง
3. การถ่ายทอดความรู้ระหว่างการนวด
4. แสดงออกถึงความมีวินัยและซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และผู้รับบริการ
5. ใส่ใจในเรื่องความสะอาดและดูแล ควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์
6. กล่าวขอบคุณทุกครั้งด้วยความสุภาพและเป็นมิตรที่ดี

ถ่ายทอดองค์ความรู้โดย อาจารย์บัว ศรีศช คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม

ปี พ.ศ. 2561 ได้ดำเนินการสำรวจความต้องการ พบว่า สมาชิกกลุ่มนวดกดจุดฝ่าเท้าและชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความต้องการเป็นสมาชิกกลุ่มนวดกดจุดฝ่าเท้าของชุมชนและต้องการที่จะเรียนรู้วิธีการนวดกดจุดเพื่อผ่อนคลายเบื้องต้นด้วยตนเอง เพื่อฝึกฝนทักษะการรักษาสุขภาพเบื้องต้นด้วยตนเองได้ ซึ่งมหาวิทยาลัยได้บูรณาการกับการเรียนการสอนรายวิชา ทัศนเวชกรรม 1 นำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ คือ “การทำหลักสูตรการนวดกดจุดฝ่าเท้า” จัดทำขึ้นเพื่อสมัครผู้สนใจประกอบอาชีพนวดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ ถ่ายทอดองค์ความรู้โดย อาจารย์ประดับเพชร ครูชิ่งทอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 กำหนดแผนการเรียนการสอนนวดกดจุดฝ่าเท้า เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันกับผู้เรียน

3.2 อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการนวดกดจุดฝ่าเท้าแก่ผู้เรียน

3.2.1 อธิบายถึงตำแหน่งของวัยวะต่างๆ บนฝ่าเท้า ภายวิภาคศาสตร์ สรีระวิทยาของมนุษย์ ที่ถูกต้อง

3.2.2 อธิบายขั้นตอนการนวดกดจุดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ

3.2.3 อธิบายเทคนิควิธีการนวดกดจุดฝ่าเท้าเพื่อสุขภาพ

3.2.4 อธิบายถึงอุปกรณ์ในการนวดกดจุดฝ่าเท้า

3.2.5 อธิบายเทคนิคการให้บริการที่ประทับใจแก่ผู้รับบริการ

3.3 ลงมือปฏิบัตินวดกดจุดฝ่าเท้ากับเพื่อนร่วมชั้นเรียน

3.4 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มของผู้เรียนการนวดกดจุดฝ่าเท้า

3.5 ทดสอบและประเมินผลการเรียนการนวดกดจุดฝ่าเท้า

3.6 กำหนดเกณฑ์ในการบริหารจัดการการประกอบอาชีพนวดกดจุดฝ่าเท้า

จากปัญหาสังคมที่ซับซ้อน และมีมาอย่างยาวนาน สู่การแก้ไขอย่างตรงจุดของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ที่ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการและถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การพัฒนาชุมชนเมือง วัดประหาระปือธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร เป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาความยากจน และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน ผ่านการถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การนำไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้หลายชุมชนต่างให้ความสนใจเข้ามาศึกษา และนำไปเป็นต้นแบบต่อไป

ภาพที่ 7.5 ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการและถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การพัฒนาชุมชนเมือง

7.2.3 ศูนย์ภูมิต้านทานพืช

คำชะโนดป่าศักดิ์สิทธิ์ดินแดนแห่งพญานาคที่เต็มไปด้วยเรื่องเล่าจากความเชื่อและศรัทธา ต่อ เป็นตำนานที่เชื่อเชิญผู้คนจากทั่วทุกสารทิศให้เข้ามาสัมผัสกับชาวบ้านชุมชนคำชะโนด จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอันลือชื่อของจังหวัดอุดรธานี แต่ปัจจุบันปัญหาต้นคำชะโนดยืนต้นตายอย่างต่อเนื่อง และล้มลงตามอายุชั้ย ไม่สามารถต้านทานลมฝนได้อย่างอดีตกาล ทำให้คนในชุมชนกังวลว่านี่อาจเป็นจุดจบของตำนานป่าศักดิ์สิทธิ์คำชะโนด

ในปี พ.ศ. 2554 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา จึงได้เข้าร่วมกับกลุ่มชาวบ้านนำโดยนางสมร ชันติกุล เริ่มทำการเพาะต้นกล้าต้นคำชะโนดด้วยเมล็ด เพื่อนำไปปลูกทดแทน และดำเนินการอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา จนกระทั่งเมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2557 จึงได้เปิด “ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการ และถ่ายทอดนวัตกรรมสู่ท้องถิ่น ชุมชนคำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” หรือ “ศูนย์ภูมิต้านทานพืช” (ในปัจจุบัน) โดยทำการเพาะพันธุ์ต้นคำชะโนดเป็นฐานองค์ความรู้แรกของศูนย์ฯ และในช่วงปลายปีเดียวกันนั้นได้มีการจัดกิจกรรมปลูกต้นคำชะโนดจำนวน 109 ต้น เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์บนเกาะคำชะโนด ภายใต้ชื่องาน “รวมศรัทธา มหาชน ปลูกต้นคำชะโนด กลางเมืองนาคา ในป่าคำชะโนด” ปลูก 87 ต้นกล้า ถวายพระพร 87 พรรษามหาราชชา นับเป็นก้าวสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้

มีเพียงแค่การเพาะพันธุ์ต้นคำชะโนดเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2558 ได้เพิ่มฐานความรู้ คือ “การเลี้ยงไก่ดำภูพาน” ที่สามารถเลี้ยงในโรงเรือนได้ทั่วไปตามวิถีชีวิตของชาวบ้าน ให้น้ำและอาหาร เช่น ข้าวเปลือก รำขำ ปลายข้าว มันสำปะหลัง ข้าวโพด หรือแมลงต่าง ๆ ไล่เดือน ปลาบ่น ฟิช ตระกูลถั่วต่าง ๆ เพื่อเสริมโปรตีน และควรให้ได้ออกกำลังกาย โดยมีลานให้เดิน ให้หญ้าสด และต้องให้น้ำสะอาดตั้งไว้ให้กินตลอดเวลา และล่าสุดในปี พ.ศ. 2559 ได้เพิ่มฐานความรู้ “ฐานการบริหารจัดการโรงสีข้าวสำหรับครอบครัวขนาดเล็ก” ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. เมื่อสีข้าวกับโรงสีขนาดเล็กในครัวเรือนแล้ว จะได้ผลผลิตเป็นข้าวสารที่ใช้สำหรับรับประทานในครัวเรือน หากมีจำนวนมากจึงนำไปจำหน่ายสู่ตลาดต่อไป
2. สิ่งที่เหลือจากการสีข้าวแล้วจะเหลือเป็นแกลบและรำ ซึ่งผ่านการบดมาแล้วสามารถใช้เป็นอาหารสำหรับไก่และปลาที่เลี้ยงไว้
3. เมื่อไก่มีอาหารกิน ก็จะมีการขับถ่ายและมูลส่วนนี้สามารถนำไปใช้ผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อใช้กับพืชผักต่าง ๆ ได้

ในปี พ.ศ. 2560 การสร้างเครื่องมือศึกษาชุมชนด้วยแผนผังเครือข่ายคติชนวิทยา มีขั้นตอนการสร้างดังต่อไปนี้

1. ลงพื้นที่ศึกษาชุมชนเฉพาะด้าน โดยการหาหลักฐานหนังสือต่างๆ ป้าย คำกลอนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน สืบค้นพื้นที่/สถานที่ที่เป็นที่เคารพสักการะ และวิเคราะห์ข้อมูลทางคติชนวิทยาของชุมชน เพื่อให้ทราบข้อมูลเบื้องต้น และทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อ เจตคติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ของชุมชนนั้นๆ
2. สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกด้านคติชนวิทยาจากแกนนำชุมชน หรือผู้สูงอายุที่เป็นคนดั้งเดิม
3. การสังเกตเวลาสัมภาษณ์ และรวมกลุ่มสนทนา โดยสังเกตได้จากการลักษณะต่อไปนี้ คือ 1) ประโยคที่ผู้ให้สัมภาษณ์พูดนั้นเป็นประโยคที่มีความมั่นใจ 2) การพูดนั้นต้องเรียบเรียงเรื่องราวได้ 3) เล่าเรื่องได้ พูดประโยคที่รู้เรื่อง และสามารถสะท้อนความจริง และมีผู้รับรองเรื่องเล่าได้ สังเคราะห์ได้ หรือว่าพูดแล้วกินใจ
4. จัดบันทึกและจัดลำดับเรื่องราว/เหตุการณ์ของชุมชน โดยเริ่มต้นจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้ทราบถึงความเชื่อมโยงของเรื่องราวทางคติชนวิทยาของชุมชนที่ชัดเจนขึ้น พร้อมระบุชื่อผู้เล่าเหตุการณ์สำคัญต่างๆ
5. จัดทำแผนผังเครือข่ายคติชนวิทยา เพื่อแสดงความเชื่อมโยงของเรื่องราวทางคติชนวิทยาของชุมชน

ฐานการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการ และถ่ายทอดนวัตกรรมสู่ท้องถิ่น ชุมชนคำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี เป็นการพัฒนาและบูรณาการความรู้รอบด้านจากการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตรให้กับชาวบ้านในชุมชนคำชะโนด ให้ได้มีอาชีพเลี้ยงปากท้อง และครอบครัวจากวัตถุดิบ สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น สร้างความยั่งยืนแก่ทุกคนในชุมชน นอกจากนี้ทางมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทายังคงภารกิจในการอนุรักษ์พันธุต้นคำชะโนดเพื่อรักษา และสืบสานตำนานแห่งความศรัทธาที่หล่อเลี้ยงหัวใจ และจิตวิญญาณของคนในชุมชนคำชะโนดให้สืบต่อไป

ในปี พ.ศ.2561 ได้ดำเนินการสำรวจความต้องการของชุมชน โดยพบว่าชาวบ้านมีความต้องการในการเพิ่มองค์ความรู้ เรื่อง การรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนคำชะโนด จึงได้บูรณาการกับการเรียนการสอนรายวิชา SCM1103 หลักการจัดการสังคมและวัฒนธรรม โดยนำเนื้อหาบางส่วนของหัวข้อองค์ประกอบและแก่นของหลักการบริหารงานขององค์กรภาครัฐเอกชน

ภาคประชาชนและกิจการเพื่อสังคม มาสกัดเป็นองค์ความรู้ใหม่ คือ “การสร้างปฏิทินวัฒนธรรมท้องถิ่นคำชะโนด” ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. **ศึกษาข้อมูลของชุมชนท้องถิ่น** : สืบค้นหาข้อมูลท้องถิ่นจากหลักฐาน หนังสือ ป้าย คำกลอน การสำรวจพื้นที่/สถานที่ในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น
2. **ลงพื้นที่ศึกษาชุมชนเฉพาะด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่นคำชะโนด**: ทำการจัดประชุมเพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกกับชาวบ้านในพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนและระแวกใกล้เคียง เพื่อสัมภาษณ์ให้ได้ข้อมูลเชิงลึกด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นคำชะโนด
3. **ใช้ทักษะการสังเกตเมื่อสัมภาษณ์และรวมกลุ่มสนทนา**: โดยสังเกตได้จากลักษณะดังต่อไปนี้
  - 3.1) ประโยคที่ผู้ให้สัมภาษณ์พูดนั้นเป็นประโยคที่มีความมั่นใจ
  - 3.2) การพูดนั้นต้องเรียบเรียงเรื่องราวได้
  - 3.3) เล่าเรื่องได้ พูดเป็นประโยครู้เรื่อง และสามารถสะท้อนความจริง และมีผู้รับรองเรื่องได้ สักเคราะห์ได้ หรือว่าพูดแล้วกินใจ
4. **จดบันทึกและลำดับเรื่อง/เหตุการณ์ของชุมชน**: บันทึกเรื่องราวจากอดีตจนถึงปัจจุบันตามลำดับเหตุการณ์ โดยกำหนดเป็นรายเดือนไว้คร่าวๆ ว่าแต่ละเดือนนั้นมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีอะไรบ้าง จุดเน้นอยู่ที่วันที่การเกิดกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นนั้นส่วนใหญ่จะเป็นวันที่ทางจันทรคติ
5. **จัดทำปฏิทินวัฒนธรรมของท้องถิ่น**: วิเคราะห์และสังเคราะห์จากข้อมูลที่ผ่านมาการบันทึกและออกแบบเป็นปฏิทินวัฒนธรรมท้องถิ่นคำชะโนด

ภาพที่ 7.6 ศูนย์ภูมิปัญญาพัฒนาคำชะโนด

7.2.4 ภัฏพัฒนตลาดน้ำบางน้อย สมุทรสงคราม

ท่ามกลางความวุ่นวายในเมืองใหญ่ที่ผู้คนต่างใช้ชีวิตอย่างเร่งรีบ ทำให้ผู้คนถวิลหาความสงบจึงทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่นที่ “ตลาดน้ำบางน้อย” จังหวัดสมุทรสงคราม นั้นเป็นอีกสถานที่หนึ่งที่นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ความสนใจ และมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาได้ลงพื้นที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของตลาดน้ำบางน้อย ซึ่งเป็นโจทย์ที่น่าสนใจในการต่อยอดพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้ให้เป็นที่รู้จัก และนิยมชมชอบสำหรับนักท่องเที่ยว อีกแห่งของจังหวัดสมุทรสงคราม

หลังจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยพื้นที่ตลาดน้ำบางน้อยของคณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้พัฒนาองค์ความรู้โดยการบูรณาการผลการวิจัยและการเรียนการสอนร่วมกับการร่วมพูดคุยในประเด็นปัญหาและความต้องการที่ประชาชนในพื้นที่มีความต้องการพัฒนา โดยโจทย์พบบที่น่าสนใจ คือ การนำผลไม้สมุนไพรท้องถิ่นอย่างมะม่วงหาวมะนาวโห่มาผลิตเป็น “ไอศกรีมมะม่วงหาวมะนาวโห่” โดยอาจารย์อัมพรศรี พรพิทักษ์ดำรง อาจารย์ประจำสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ เป็นผู้ถ่ายทอดสูตรการผลิตไอศกรีมให้กับชาวบ้านผู้สนใจในชุมชนตลาดน้ำบางน้อย

และในปี พ.ศ. 2557 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้เปิดพื้นที่ตลาดน้ำบางน้อยให้เป็น “ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการเพื่ออนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนตลาดน้ำบางน้อย ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนตลาดน้ำบางน้อย และมหาวิทยาลัย โดยยึดถือแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์วิถีชีวิตอันสงบเรียบง่ายของชุมชนตลาดน้ำบางน้อยเอาไว้ โดยมี คุณลาวัลย์ เชิดชู ผู้จัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นผู้ประสานงานกลุ่มประชาชนให้มีส่วนร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ต่างๆ ร่วมกับคณาจารย์ของมหาวิทยาลัย จนทำให้เกิดการรวมกลุ่มที่ชัดเจน และเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น โดยคงความเป็นเอกลักษณ์ของตลาดน้ำบางน้อยเอาไว้ คือ “ตลาดน้ำบางน้อย เสน่ห์ที่ไม่ปรุงแต่ง” และเน้นการสร้างรายได้ให้ชุมชนจากผลผลิตในท้องถิ่นผ่านฐานความรู้ “การผลิตไอศกรีมผลไม้ตามฤดูกาล” ซึ่งผลจากการผลิตผลิตภัณฑ์นี้ทำให้กลุ่มอาชีพศูนย์การเรียนรู้ฯ ตลาดน้ำบางน้อยมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น โดยการวางจำหน่ายไอศกรีมที่ตลาดน้ำ และการรับทำไอศกรีมเป็นอาหารว่างสำหรับการจัดประชุมของหน่วยงานต่างๆ ที่ติดต่อเข้ามา ทั้งนี้กลุ่มอาชีพศูนย์การเรียนรู้ฯ ตลาดน้ำบางน้อย ได้มีการวางระบบการบริหารจัดการเงินรายรับ-รายจ่าย เพื่อการบริหารจัดการกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ให้มีประสิทธิภาพ ด้วยการนำกำไร

จากการจำหน่ายมาแบ่งส่วนเป็น 1) เงินสำหรับการซื้อวัตถุดิบให้การผลิตไอศกรีมครั้งต่อไป 2) เงินสำหรับสวัสดิการต่างๆ ของกลุ่ม 3) เงินสำหรับปันผลกำไรให้กับสมาชิกของกลุ่ม

และในปี พ.ศ. 2558 ศูนย์การเรียนรู้ฯ ได้สร้างสรรค์ความอร่อย พร้อมเผยแพร่สูตรการ “ไอศกรีมมะม่วงหาวมะนาวโห่” ให้กับนักท่องเที่ยวและผู้ที่สนใจได้เรียนรู้ ซึ่งมีวิธีการผลิตไอศกรีม ดังนี้

1. นำมะม่วงหาวมะนาวโห่ผ่าซีกกลางจากนั้นนำมาปั่นกับน้ำเปล่าในปริมาณที่เท่ากันให้ละเอียดและนำมากรองใช้แต่น้ำ
2. นำน้ำมะม่วงหาวมะนาวโห่ที่ได้มาปรับปรุงรสด้วยน้ำตาลทราย เกลือ หัวกะทิ และน้ำมันถั่วเหลืองพักไว้ นำนมผงและแป้งข้าวโพดละลายน้ำ เติมน้ำตาลและคนส่วนผสมทั้งหมดให้เข้ากัน
3. นำน้ำมะม่วงหาวมะนาวโห่ที่ผสมเรียบร้อยแล้วใส่หม้อตั้งไฟ ค่อยๆ คนจนส่วนผสมเหนียวขึ้นหรือคนจนกว่าแป้งข้าวโพดจะสุกดี จากนั้นยกลงจากเตาพักให้เย็นแล้วก็นำส่วนผสมมาบ่ม
4. การบ่มส่วนผสมจะต้องนำน้ำมะม่วงหาวมะนาวโห่ที่ได้ไปแช่เย็น จากนั้นจึงนำมาปั่นในเครื่องปั่นไอศกรีม
5. เมื่อปั่นจนได้เนื้อไอศกรีมที่เนียนแล้วตักใส่ภาชนะเก็บในช่องแช่แข็งอีกหนึ่งคืน จึงจะนำมารับประทานได้

นอกจากนั้น ในปี พ.ศ. 2559 ได้เพิ่มฐานความรู้ “ฐานการนวดผ่อนคลายเพื่อสุขภาพ” ซึ่งการนวดของศูนย์นี้จะเริ่มจากการนวดฝ่าเท้าเป็นอันดับแรก และตามด้วยการนวดขา นวดแขน นวดมือ นวดคอและนวดใบหน้า และจบด้วยการนวดในท่านั่ง เพื่อนวดเส้นบริเวณคอและหัวไหล่ ช่วยบรรเทาอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ช่วยทำให้กระดูกสันหลังมีความยืดหยุ่นดีขึ้น ทำให้ระบบไหลเวียนของโลหิตดีขึ้น บรรเทาอาการปวดศีรษะเรื้อรัง คลายอาการตึงเครียดของประสาทบริเวณใบหน้า และแก้อาการไหล่ยึดได้อีกด้วย

และต่อมาปี พ.ศ. 2560 เพิ่มองค์ความรู้การทำน้ำมันเหลืองตำรับวังสวนสุนันทาซึ่งมีสรรพคุณแก้อาการปวดเมื่อย เคล็ดขัดยอก และยังใช้สูดดมเพื่อบรรเทาอาการหวัด คัดจมูก แก้วเวียนศีรษะ หน้ามืด

ส่วนผสมสำคัญ :

ส่วนผสมที่สำคัญส่วนที่ 1	ส่วนผสมที่สำคัญส่วนที่ 2
1. ไพลสด ½ กิโลกรัม (แก้ฟกช้ำ บวม ชัดยอก)	1. เมนทอลเกร็ด 50 กิโลกรัม
2. ขมิ้นอ้อย 100 กรัม (แก้ลม ฟกช้ำ เคล็ด)	2. การบูร 35 กรัม
3. ขมิ้นชัน 50 กรัม (สมานแผล รักษาอาการผื่นคัน)	3. พิมเสน 20 กรัม
4. ว่านนางคำ 100 กรัม (แก้ผื่นคัน ฟกช้ำบวม เคล็ดขัดยอก)	4. น้ำมันระกำ 30 มิลลิลิตร
5. เถาวัลย์เปรียง 50 กรัม (แก้เส้นเลือดขาด เส้นเอ็นอ่อน ปวดเมื่อย)	5. น้ำมันยูคาลิปตัส 50 มิลลิลิตร
	6. น้ำมันกานพลู 5 มิลลิลิตร
	7. น้ำมันหอมระเหย 3-5 หยด

ภาพที่ 7.7 องค์ความรู้การทำน้ำมันเหลืองตำรับวังสวนสุนันทา

มีขั้นตอนวิธีการทำดังนี้

ขั้นที่ 1

1. นำสมุนไพรทั้งหมดล้างให้สะอาด หั่นเป็นชิ้น แล้วตำพอแหลก
2. นำน้ำมันระกำหรือน้ำมันมะพร้าวใส่กระทะ แล้วใส่สมุนไพรลงทอดหรือเจียวจนสมุนไพรแห้งกรอบกรองเอาแต่น้ำมัน ส่วนกากเอาทิ้ง

ขั้นที่ 2

1. พิมเสน เมนทอล การบูร น้ำมันระกำ ใส่ภาชนะคนให้ละลาย เติมน้ำมันกานพลูและน้ำมันยูคาลิปตัส คนให้เข้ากัน
  2. นำน้ำมันสมุนไพรที่ทอดหรือเจียวเสร็จ กรองเอาแต่น้ำมันในส่วนผสมที่ 1 (แบ่งมาเพียง 100 มิลลิกรัม) มาผสมให้เข้ากัน
  3. แต่งกลิ่นด้วยน้ำมันลาเวนเดอร์ หรือกลิ่นที่ชอบ
  4. บรรจุใส่ภาชนะ
- ถ่ายทอดองค์ความรู้โดยอาจารย์วรรณิ พรหมด้าว วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ สาขาแพทย์แผนไทยประยุกต์

ปี พ.ศ. 2561 มีการเพิ่มองค์ความรู้ใหม่ คือ “การผลิตสุคนธบำบัด (พิมเสนน้ำ)” ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรในท้องถิ่น โดยสามารถบรรเทาอาการวิงเวียน หน้ามืด ตาลายา เป็นหวัดคัดจมูก แต่ไม่ควรดมมากเพราะอาจทำให้เยื่อบุจมูกอักเสบหรือประสาทการรับรู้กลิ่นเสียได้ โดยอาจารย์วรรณิ พรหมดี อาจารย์ประจำสาขาแพทย์แผนไทยประยุกต์ วิทยาลัยสหเวชศาสตร์ เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ซึ่งมีรายละเอียดองค์ความรู้ ดังนี้

ส่วนผสม

1. เมนทอล	100	กรัม
2. พิมเสน	50	กรัม
3. การบูร	30	กรัม
4. น้ำมันยูคาลิปตัส	5	ซีซี
5. น้ำมันสะระแหน่ (เปปเปอร์มินท์)	1	ช้อนโต๊ะ
6. น้ำมันลาเวนเดอร์	1	ช้อนโต๊ะ

วิธีทำ

1. นำพิมเสนมาบดละเอียด เพื่อให้ส่วนผสมละลายได้ดีขึ้น
2. นำพิมเสนที่บดแล้วมาผสมกับการบูรและเมนทอล คนให้ส่วนผสมละลายเข้ากันดี
3. เติมน้ำมันยูคาลิปตัส คนจนส่วนผสมทั้งหมดละลายเป็นน้ำ
4. เติมน้ำมันสะระแหน่ (เปปเปอร์มินท์) คนให้ส่วนผสมละลายเป็นน้ำ
5. แต่งกลิ่นด้วยน้ำมันลาเวนเดอร์
6. บรรจุใส่ขวด

สรรพคุณ

บรรเทาอาการวิงเวียน หน้ามืด ตาลายา เป็นหวัดคัดจมูก แต่ไม่ควรดมสุคนธบำบัดมากเกินไป เพราะอาจทำให้เยื่อบุจมูกอักเสบหรือประสาทการรับรู้กลิ่นเสียได้

ข้อควรระวังในการผลิตพิมเสนน้ำ

1. ควรใช้อย่างระมัดระวังไม่ควรให้เข้าตา จะทำให้ตาอักเสบและอาจทำให้ตาบอดได้
2. ควรวางพิมเสนน้ำให้พื้นมือเด็ก

ชุมชนตลาดน้ำบางน้อยแห่งนี้ได้สะท้อนการผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตอันเรียบง่ายของชุมชนเข้ากับกระบวนการจัดการอย่างเป็นระบบจนกลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่มีความเข้มแข็งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถทำรายได้ให้กับคนในพื้นที่ เป็นแหล่งการเรียนรู้ให้กับ

ชุมชนอื่นๆ และที่สำคัญยังแสดงถึงปณิธานของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ที่มีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้า ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยพร้อมกับการพัฒนาองค์ความรู้ และนวัตกรรม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 7.8 องค์ความรู้ภูมิปัญญาพัฒนาตลาดน้ำบางน้อย สมุทรสงคราม

7.2.5 ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการและถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

การพัฒนาประเทศ มิใช่เพียงการเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น ยังคงต้องคำนึงถึงบริบทอีกหลายประการ ทั้งด้านสังคมวิทยา วัฒนธรรมชุมชน ที่มีความแตกต่างหลากหลาย จำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้เจริญเติบโตควบคู่กันไป อย่างสมดุลและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในยุคโลกาภิวัตน์ เช่นเดียวกับ ชุมชนตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน ยังคงดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมควบคู่ไปกับการทำการเกษตรคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชน

เมื่อ พ.ศ.2557 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้ลงพื้นที่และจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการ และถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม” เพื่อการพัฒนาชุมชนในย่านชานเมือง ให้สามารถนำวิทยาการ และเทคโนโลยีด้านการเกษตรไปปรับใช้กับชุมชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ชุมชนสามารถสร้างผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัย ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืชผักสวนครัวต่าง ๆ การเลี้ยงปลา เลี้ยงกบในกระชัง การสีข้าวด้วยโรงสีข้าวครัวเรือน นอกจากนี้ยังได้นำองค์ความรู้ในศาสตร์เทคโนโลยีอุตสาหกรรมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านพลังงานทดแทน มาถ่ายทอดให้แก่ชุมชน จนสามารถนำองค์ความรู้มาพัฒนาต่อยอดเป็นการเผาถ่านชีวภาพ และน้ำส้มควันไม้ การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ เป็นต้น ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้เป็นชุมชนต้นแบบการทำการเกษตรแบบพอเพียง สู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนจนทำให้หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ เข้ามาศึกษา และได้พัฒนาองค์ความรู้ในปี พ.ศ. 2558 คือ “การเลี้ยงปลาในร่องคันนา” มีรายละเอียดวิธีการ ดังต่อไปนี้

1. ขุดคุ้รอบแปลงนา ให้มีความลึกประมาณ 0.25 – 0.40 เมตร แล้วนำดินจากคูดังกล่าวไปเสริมคันนาให้สูง
2. วางท่อระบายน้ำเพื่อการระบายน้ำเข้า-ออกอย่างเหมาะสมสำหรับการเลี้ยงปลา
3. นำพันธุ์ปลามาเลี้ยง โดยพันธุ์ปลาที่เหมาะสม ได้แก่ ปลาหมอเทศ ปลาสลิค ปลานิล ปลาตะเพียน ปลาดุก ปลาหมอตาล ซึ่งเป็นปลาที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในอุณหภูมิสูง และทนต่อความขุ่นของน้ำ
4. ควบคุมการให้อาหารในปริมาณที่เหมาะสม

ซึ่งการเลี้ยงปลาในร่องคันนาเป็นการใช้พื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้คุ้มค่าที่สุดที่สุด อีกทั้งยังสามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง และในปี พ.ศ. 2559 ทางศูนย์ฯ ได้เพิ่มองค์ความรู้ คือ “ฐานการผลิตแก๊สชีวภาพจากขยะอินทรีย์ชนิดถัง” ซึ่งเป็นการลดปริมาณขยะในพื้นที่ และยังช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนอีกด้วย ซึ่งขั้นตอนในการหมักก๊าซชีวภาพจากขยะอินทรีย์ จะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 การเริ่มเดินระบบ มีขั้นตอนดังนี้

1. ตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์ต่างๆ ของระบบ เช่น ถังหมัก ถังเก็บก๊าซ ปัม ระบบท่อ ข้อต่อต่าง ๆ วาล์วน้ำ และสายส่งก๊าซ ว่ามีรอบแตกรั่ว รั่วซึม หรือชำรุดหรือไม่
2. เติมมูลสัตว์และขยะอินทรีย์ลงในถังผลิตก๊าซ จากนั้นเติมน้ำจนได้ปริมาตร แล้วปิดฝาถังทิ้งไว้ให้เกิดการหมักเป็นเวลา 3 วัน
3. หลังจากหมักครบ 3 วัน แล้วจึงเริ่มเติมมูลสัตว์ลงไปในถังเพื่อผลิตกรด จากนั้นเติมน้ำจนได้ปริมาตร ปิดฝาถังแล้วทิ้งไว้จนเกิดการผลิตกรด ใช้เวลา 1 วัน
4. หลังจากดำเนินการตามขั้นตอนที่ 3 และทิ้งไว้จนเกิดการผลิตกรด จากนั้นจะเริ่มการเดินระบบในช่วงที่ 2 คือการเติมขยะอินทรีย์ในแต่ละวัน

ช่วงที่ 2 การเติมเศษอาหารในแต่ละวัน

1. การจัดเตรียมขยะอินทรีย์ โดยการคัดแยกสิ่งแปลกปลอมที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ หรือย่อยสลายได้ยาก ส่วนเศษผักนั้นให้ทำการสับให้มีขนาดเล็กลง เพื่อให้ง่ายต่อการย่อยสลาย ก่อนนำไปเติมลงในถังผลิตกรด
2. ทำการชั่งขยะ และผสมกับน้ำ ในอัตราส่วน 1: 1 เพื่อปรับอัตราส่วนปริมาณของแข็งให้ได้ประมาณ 10 % หรือให้เนื้อขยะกับน้ำมีสัดส่วนเท่าๆ กัน
3. เติมขยะอินทรีย์ในถังผลิตกรด หลังจากระบบมีการหมักเพื่อผลิตกรดแล้ว เริ่มเติมขยะอินทรีย์ที่ผ่านการคัดแยกและเตรียมแล้วเข้าไปในถังกรด
4. จากนั้นใช้ไม้กวนเศษอาหารภายในถังผลิตกรด เพื่อให้เศษอาหารที่เติมลงไปใหม่ผสมกันกับเศษอาหารเดิม
5. ปล่อน้ำหมักขยะอินทรีย์จากถังผลิตกรดไปยังถังผลิตก๊าซ ซึ่งหลังจากกวนผสมเศษอาหารในถังผลิตกรดให้เข้ากันแล้ว ก็ระบายน้ำหมักจากถังผลิตกรดไปยังถังผลิตก๊าซ โดยการเปิดวาล์ว

6. หมุนเวียนคลุกเคล้าตะกอนในถังผลิตก๊าซ (โดยใช้อุปกรณ์สูบขยะอินทรีย์) ปลอ่ยให้เครื่องปั๊มสูบทำงานประมาณ 10 นาที เพื่อให้ขยะอินทรีย์มีโอกาสสัมผัสกับจุลินทรีย์มากขึ้น โดยการสูบนั่นต้องเปิดวาล์ว 2 วาล์ว และต้องปิดวาล์ว แล้วถึงถอดปลั๊กเครื่องสูบเพื่อดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

7. ระบายน้ำหมักออกจากถังผลิตก๊าซ เมื่อระบายน้ำหมักจากถังผลิตกรดเข้าสู่ถังผลิตก๊าซ แล้วทำการปลอ่ยน้ำหมักออกจากถังผลิตก๊าซ เพื่อรักษาระดับน้ำภายในถังผลิตก๊าซให้เท่าเดิม ซึ่งน้ำหมักที่ปลอ่ยออกมาจะสามารถนำไปใช้เป็นปุ๋ยน้ำชีวภาพได้

8. เปิดวาล์วระบายตะกอนออกจากถังหมักกรดลงกระเบตาคะกอน ออกประมาณ 20 ลิตร เมื่อตะกอนมีปริมาณเกินระดับ 70% ของปริมาตรทำงาน (จะมีระดับความสูงที่กำหนดไว้อยู่ด้านข้างถังหมัก) ซึ่งประมาณ 1 เดือนจะมีการระบายตะกอนหนึ่งครั้ง

องค์ความรู้ที่เพิ่มขึ้นใหม่ในปี 2560 คือ “ระบบโลจิสติกส์ในชีวิตประจำวันสำหรับประชาชน” ของศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการและถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ซึ่งบูรณาการกับรายวิชา TOM3201 การขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ โดยเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ระบบโลจิสติกส์ในชีวิตประจำวันสำหรับประชาชน ภายใต้วางค์ประกอบของการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ซึ่งเป็นการยกตัวอย่างกรณีศึกษาการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชนต้องมีความสัมพันธ์กับการขนส่งที่ต่อเนื่องในหลายรูปแบบ และหนึ่งในการขนส่งที่สำคัญคือ การขนส่งเพื่อการประกอบอาชีพ เนื่องจากอาชีพหลักของประชาชนในพื้นที่จังหวัดนครปฐมนั้นคือ อาชีพเกษตรกรรม ที่ประชาชนต้องใช้การขนส่งผลิตภัณฑ์นั้นออกไปขายสู่ตลาด ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องจัดการระบบการขนส่งที่เหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในภายหลัง

ปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2561 ได้ดำเนินการสำรวจความต้องการของชุมชน พบว่า ชาวบ้านมีความต้องการเพิ่มองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรผลิตเป็นสารอินทรีย์ที่สามารถกำจัดแมลงที่พบในพืชไร่พืชสวน เพื่อลดปัญหาที่ใช้สารเคมีในการทำการเกษตร ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ้นเปลืองงบประมาณในการทำการเกษตร และได้นำผลการสำรวจความต้องการมาบูรณาการกับการเรียนการสอนรายวิชา ATM2551 Thai Traditional Pharmacy 1 จนสกัดเป็นองค์ความรู้ใหม่ คือ “การผลิตสมุนไพรปราบศัตรูพืช” ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การผลิตสมุนไพรปราบศัตรูพืช นั้นเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยเกษตรกรชาวสวนปราบศัตรูพืชโดยใช้สมุนไพรในท้องถิ่นเป็นวัสดุหลักในการผลิตนวัตกรรมนี้และผสมกับส่วนผสมอื่นๆ ซึ่งใช้

หลักการสรรพคุณต่างๆ ของสมุนไพรที่มีรสขม รสเมาเบื่อ รสฝาด รสเปรี้ยว รสเผ็ดร้อน และน้ำมันหอมระเหย สามารถทำได้ดังนี้

1. สมุนไพรหลัก ที่มีรสขม (บอระเพ็ด สะเดา กลอย) มีสรรพคุณ กำจัดเพลี้ย
 2. สมุนไพรหลัก ที่มีรสเมาเบื่อ (หนอนตายยาก ใบน้อยหน่า) มีสรรพคุณ ฆ่าหนอน เลี้ย และแมลง

3. สมุนไพรรอง ที่มีรสฝาด (ใบทับทิม ขมิ้น) มีสรรพคุณป้องกันเชื้อรา

4. สมุนไพรรอง ที่มีรสเปรี้ยว (มะกรูด) มีสรรพคุณไล่แมลง

5. สมุนไพรเสริม น้ำมันหอมระเหย (ตะไคร้หอม โหระพา) มีสรรพคุณไล่แมลง

การน้อมนำวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมกับความรู้จากท้องถิ่นมาประยุกต์ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ชาวบ้านสามารถนำมาสร้างรายได้ ส่งผลให้ชาวบ้าน และชุมชนพบกับวิถีชีวิตที่มั่นคง และยั่งยืน ถือเป็นอีกหนึ่งความสำเร็จของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ภาพที่ 7.9 องค์ความรู้ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการและถ่ายทอดนวัตกรรมสู่การพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลคลองโยง อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

7.3 องค์ความรู้ “ภัทรพัฒน์”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้เขียนองค์ความรู้ “ภัทรพัฒน์” ไว้ภายใต้แนวคิดการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับครัวเรือน ดังมีองค์ความรู้ที่ได้จากการพัฒนาครัวเรือนยากจน ดังนี้

7.3.1 องค์ความรู้ “ภัทรพัฒน์”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้เขียนองค์ความรู้ “ภัทรพัฒน์” ไว้อย่างชัดเจนดังใจความว่า

ที่มา คำว่า “ภัทรพัฒน์”

การจุดประกายที่เป็นฐานคติจากพระปรีชาญาณของในหลวงรัชกาลที่ 9 ด้วยพระวิริยะอุตสาหะในพระราชกรณียกิจที่เป็นต้นแบบการพัฒนาคน เศรษฐกิจและสังคมให้พสกนิกรของพระองค์ท่านมีความอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขจนเกิดคำว่า “ภัทรพัฒน์” ขึ้นในการเป็นพื้นที่เรียนรู้ รัชสรรค์ผลิตภัณฑ์จากท้องถิ่นนั้นให้มีคุณภาพที่ดีส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น ด้วยเจตนารมณ์ของพระองค์ท่าน ยังสืบแนวคิดการพัฒนาท้องถิ่นที่เด่นชัดผ่านคำว่า “ราชภัฏ” ส่งทอดต่อมายังยุทธศาสตร์ใหม่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ได้ร่วมพระบารมีของในหลวงรัชกาลที่ 10 ที่มีการบูรณาการพัฒนากิจสัมพันธ์เพื่อยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เป็นไปตามบริบทและความต้องการในการพัฒนาท้องถิ่น กระทั่งในปี 2561 ได้รับงบประมาณเพื่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ราชภัฏภายใต้โครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น โดยมีโครงข่ายย่อยที่สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาจัดทำ คือ โครงการแก้ปัญหาความยากจนระดับครัวเรือนด้วยการใช้ศาสตร์พระราชพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ครอบคลุมทั้ง 5 พื้นที่ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (เขตดุสิต) จังหวัดนครปฐม จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดระนอง และจังหวัดอุดรธานี เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเพื่อยกระดับให้ครัวเรือนมีรายได้เกิดขึ้นเพื่อเข้าสู่กระบวนการแรกของการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ด้วยแนวทางที่ยากจะสำเร็จได้ที่นี้กวิชาการทั่วไปจะสร้างคน ครอบครัวหนึ่งใดให้มีรายได้เกิดขึ้นมาในระยะเวลาอันสั้น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด จึงนำวิธิตัด แนวทางต้นแบบของร้านค้าภัทรพัฒน์มาช่วยต่อยอดให้ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคมให้มีการสร้างรายได้จากผลผลิตของครอบครัวสู่ผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้หนักท้องเที่ยวและประชาชนที่เข้ามาเรียนรู้ได้ซื้อสินค้าผลิตภัณฑ์นำกลับไปด้วย ในมิติของความเป็นราชภัฏ คือ คนของพระราชชาข้าของแผ่นดิน กับความบทบาทหน้าที่หลัก คือ มหาวิทยาลัยแห่งการพัฒนาท้องถิ่น จนเกิดอัตลักษณ์แนวคิดต่อยอดศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคมประจำ

ท้องถิ่นสู่ การเป็นร้านค้าขายสร้างรายได้เสริม ภายใต้ชื่อว่า “ภัฏพัฒน์” (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561)

นิยาม คำว่า “ภัฏพัฒน์”

คำว่า “ภัฏ” มาจาก ราชภัฏ ส่วนคำว่า พัฒน์ มาจาก พัฒนาท้องถิ่น เมื่อนำมารวมกัน จึงให้นิยามไว้ว่า “คนของพระราชภาพพัฒนาท้องถิ่น” ที่ต้องปลูกฝังให้คนมีวินัยที่ดี มีรายได้ อาชีพที่มั่นคง รักถิ่นเกิด จึงกำเนิดร้านค้าเพื่อพัฒนาท้องถิ่นว่า “ร้านภัฏพัฒน์” เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นที่เดียวเฉพาะของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเท่านั้น

ร้าน “ภัฏพัฒน์”

ร้านภัฏพัฒน์ มีอะไรบ้าง?...เมื่อร้านภัฏพัฒน์ ก่อเกิดจากเป้าหมายที่ต้องการให้ประชาชนมีรายได้เสริมเพิ่มรายได้หลัก กติกาคือ ห้ามทิ้งอาชีพหลักมาเพื่อหาอาชีพรอง ต้องสร้างอาชีพรองเพื่อสร้างให้เป็นรายได้เสริมเท่านั้น เป็นการหิยาศัยศักยภาพของประชาชน (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) ทรัพยากรท้องถิ่น (ผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น) มาพัฒนาให้เกิดรายได้ให้กับครัวเรือน เพื่อพ้นจากความยากจนที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบสำคัญ คือ

- 1) ป้ายร้านที่เป็นอัตลักษณ์เดียวกันแต่ต่างตามท้องถิ่น
- 2) ผลผลิตที่เกิดจากท้องถิ่นหรือพื้นที่ตั้งร้านภัฏพัฒน์
- 3) ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาจากองค์ความรู้ของสวนสุนันทา ทั้งโดยตรง หรือ โดยอ้อม หรือ โดยการบริหารจัดการ หรือ โดยการบริหารการพัฒนา

- 4) มีการค้าขายสร้างรายได้
- 5) มีกิจกรรมการพัฒนาจากคณาจารย์ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- 6) มีการรวมกลุ่มของครัวเรือน
- 7) มีผู้รับผิดชอบหลักในร้านภัฏพัฒน์
- 8) มีการจัดทำบัญชีผลิตภัณฑ์ และรายได้ที่เกิดขึ้น
- 9) มีการแบ่งปันประโยชน์เพื่อสังคม
- 10) มีเครือข่ายจากชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐในท้องถิ่นร่วมรับทราบการทำงาน

ที่สำคัญที่สุด ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด ได้ให้แนวคิดไว้ว่า “ร้านภัฏพัฒน์ เป็นองค์ความรู้ยอดมงกุฏของศูนย์การเรียนรู้ วิจัยและบริการวิชาการแก่สังคม เมื่อได้ประโยชน์ต้องรู้จักแบ่งปันที่ถูกกำหนดแนวทางในอนาคตของร้านภัฏพัฒน์ ให้เป็นตลาดเล็กในแหล่งท่องเที่ยวใหญ่” ปัจจุบันเกิดภัฏพัฒน์ที่ 1) ร้านภัฏพัฒน์สารภี สมุทรสงคราม 2) ร้านภัฏพัฒน์คำชะโนด อุดรธานี 3) ร้านภัฏพัฒน์วัดประหารระบือธรรม กรุงเทพมหานคร 4) จุดภัฏพัฒน์ตลาดน้ำบางน้อย สมุทรสงคราม 5) จุดภัฏพัฒน์ระนอง 6) จุดภัฏพัฒน์ทะเลบัวแดง อุดรธานี

7.3.2 การบริหารจัดการร้านค้าภัฏพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความยากจน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุสิทธิ์ ภูคำชะโนด รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้เขียนองค์ความรู้ “ร้านภัฏพัฒนา” เป็นการบริหารจัดการร้านค้าภัฏพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ไว้อย่างชัดเจนตั้งใจความว่า

ความนำ

การสะสมองค์ความรู้ตลอดระยะเวลาในการลงพื้นที่ตั้งแต่ พ.ศ.2552 – 2562 (1 ทศวรรษ) ทำให้องค์ความรู้เกิดจากประสบการณ์ผสมผสานหลักวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดศูนย์การเรียนรู้วิจัยและบริการวิชาการตามอัตลักษณ์ของพื้นที่ท้องถิ่น เมื่อรวมองค์ความรู้ไว้เป็นจุดเดียวกันครบทุกศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา จนกลายเป็นความหลากหลายของความรู้ ห้องเรียนมีชีวิต ศูนย์การเรียนรู้มีชีวิต ที่มีเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ คือ คนจริง ทำจริง รักจริง หมายถึงคนที่ทำงานพัฒนาต้องมีความมุ่งมั่น ตั้งใจจริง เพราะต้องเจออุปสรรคมากมายที่ต้องลงมือทำจริง ๆ ลองผิดลองถูก ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่ค้นคว้าวิจัยชาวบ้านเพื่อให้ได้ในสิ่งที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตตนเอง และต้องรักในสิ่งที่ตนทำ รักถิ่นฐานบ้านเกิดของตน ทำจนเกิดความสำเร็จ ดังนั้นเป้าหมายของการแก้ไขปัญหาคือความยากจนถูกกำหนดเวลาไว้เป็น “ระดับความหลุดพ้น” หรือเรียกอีกอย่างว่า “การเข้าถึง” ไว้ดังนี้

ระดับการพัฒนา	เริ่มตั้งแต่ปีที่ 1-3	(รวม 3 ปีต่อเนื่อง)
ระดับความพอเพียง	เริ่มตั้งแต่ปีที่ 4-5	(รวม 2 ปีต่อเนื่อง)
ระดับความมั่นคง	เริ่มตั้งแต่ปีที่ 6-8	(รวม 3 ปีต่อเนื่อง)
ระดับความยั่งยืน	เริ่มตั้งแต่ปีที่ 9-10	(รวม 2 ปีต่อเนื่อง)
ระดับความมั่งคั่ง	เริ่มตั้งแต่ปีที่ 11 เป็นต้นไป	

เมื่อพิจารณาระดับความหลุดพ้นจะเป็น 3 ระดับ ได้แก่ (1) หลุดพ้นจากความยากจนเป็นความพอเพียง (2) พัฒนาต่อจากความพอเพียงสู่ความมั่นคง และ (3) ก้าวหน้าจากความมั่นคงสู่การมีรายได้สูงยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงถูกกำหนดให้มีระยะทำงานต่อเนื่องในระยะ 10 ปี จนวันนี้ที่บ้านสารภี ตำบลจอมปลวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้ลงพื้นที่ทำงานพัฒนาท้องถิ่นเป็นระยะเวลา 10 ปีแล้ว จนเกิดความยั่งยืนของศูนย์การเรียนรู้ วิจัยและบริการวิชาการบ้านสารภี มีผู้คนมามีส่วนร่วมในการศึกษาหาความรู้มากกว่าห้าแสนคนจากทั่วโลก จนปีที่ 11 จากนี้ไปจึงเกิดคำว่า “ภัฏพัฒนา” ขึ้นจากแนวคิดที่กล่าวไว้ว่า “คำว่า “ภัฏพัฒนา” หมายถึง การพัฒนาด้วยศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้งนี้หมายถึงมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เท่านั้น เพราะเป็นแนวคิดของผู้ช่วยศาสตราจารย์กุสิทธิ์ ภูคำชะโนด อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยคำว่า “ภัฏ” มาจาก ราชภัฏ

ส่วนคำว่า พัฒน์ มาจาก พัฒนาท้องถิ่น เมื่อนำมารวมกันจึงให้นิยามไว้ว่า “คนของพระราชาพัฒนาท้องถิ่น” ที่ต้องปลูกฝังให้คนมีวินัยที่ดี มีรายได้ อาชีพที่มั่นคง รักถิ่นเกิด จึงกำเนิดร้านค้าเพื่อพัฒนาท้องถิ่นว่า “ร้านภัฏพัฒน์” (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561)

ร้าน “ภัฏพัฒน์”

ร้านภัฏพัฒน์ มีอะไรบ้าง?...เมื่อร้านภัฏพัฒน์ ก่อเกิดจากเป้าหมายที่ต้องการให้ประชาชนมีรายได้เสริมเพิ่มรายได้หลัก กติกาคือ ห้ามทิ้งอาชีพหลักมาเพื่อหาอาชีพรอง ต้องสร้างอาชีพรองเพื่อสร้างให้เป็นรายได้เสริมเท่านั้น เป็นการหีบศักยภาพของประชาชน (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) ทรัพยากรท้องถิ่น (ผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น) มาพัฒนาให้เกิดรายได้ให้กับครัวเรือน เพื่อพ้นจากความยากจนที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบสำคัญ คือ

1. ป้ายร้านที่เป็นอัตลักษณ์เดียวกันแต่ต่างตามท้องถิ่น
2. ผลผลิตที่เกิดจากท้องถิ่นหรือพื้นที่ตั้งร้านภัฏพัฒน์
3. ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาจากองค์ความรู้ของสวนสุนันทา ทั้งโดยตรง หรือ โดยอ้อม หรือ โดยการบริหารจัดการ หรือ โดยการบริหารการพัฒนา

4. มีการค้าขายสร้างรายได้

5. มีกิจกรรมการพัฒนาจากคณาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

6. มีการรวมกลุ่มของครัวเรือน

7. มีผู้รับผิดชอบหลักในร้านภัฏพัฒน์

8. มีการจัดทำบัญชีผลิตภัณฑ์ และรายได้ที่เกิดขึ้น

9. มีการแบ่งปันประโยชน์เพื่อสังคม

10. มีเครือข่ายจากชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐในท้องถิ่นร่วมรับทราบการทำงาน

ที่สำคัญที่สุด ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด ได้ให้แนวคิดไว้ว่า “ร้านภัฏพัฒน์ เป็นองค์ความรู้ยอดมงกุฏของศูนย์การเรียนรู้ วิจัยและบริการวิชาการแก่สังคม เมื่อได้ประโยชน์ต้องรู้จักแบ่งปันที่ถูกกำหนดแนวทางในอนาคตของร้านภัฏพัฒน์ ให้เป็นตลาดเล็กในแหล่งท่องเที่ยวใหญ่”

องค์ความรู้และสินค้าในร้านภัฏพัฒน์

ปีแรก พ.ศ.2562 เป็นระยะเริ่มต้นของร้านภัฏพัฒน์นั้นต้องมีพื้นที่วางของผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากท้องถิ่นตามวิถีชีวิตและท้องถิ่นที่ทำไว้ใช้ในชีวิตประจำวัน จำหน่ายเฉพาะในพื้นที่ให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเรียนรู้ ซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้น มี 4 ขั้นตอนย่อย ได้แก่

1) ค้นหาพื้นที่ทำร้านขนาดเล็กเหมาะสมสำหรับพื้นที่ เป็นการร่วมลงทุนทำงานงาน ร่วมกันการรวบรวมร่วมกัน

2) รวบรวมสินค้า ผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ที่มีและเหมาะสมกับการติดสติ๊กเกอร์ ภัฏพัฒน์

- 3) ค้นหาผู้ดูแลและอบรมแนวทางการบริหารจัดการร้านภัฏพัฒน์ให้เหมาะสม
- 4) รวบรวมองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ดังนี้

องค์ความรู้มหาวิทยาลัย	ผลิตภัณฑ์/สินค้า
1. ตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์	น้ำผึ้งดอกมะพร้าว
2. จักรยาน 3 in 1	น้ำผึ้งจากการเลี้ยงชันโรง
3. แก๊สชีวภาพ	น้ำยาล้างจานมะกรูด
4. การเลี้ยงชันโรง	ข้าวเกรียบกุ้ง
5. การผลิตไบโอดีเซล	กล้วยเบรคแตก
6. ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์	ไข่เค็มรสต้มยำ
7. ห้องสมุดวิทยบริการศูนย์การเรียนรู้ บ้านสารภี "บ้านหนังสืออัจฉริยะ"	ยาสระผมมะกรูด
8. การสร้างนวัตกรรม "กาลักน้ำ"	น้ำยาถูพื้นไต้ยุง
9. การบริหารจัดการน้ำด้วยสลักกักน้ำ	น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น
10. กระบวนการคิดสร้างสรรค์มูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์สำหรับประชาชน	ครีมทาผิวจากมะพร้าว
11. การผลิตเชื้อชีวภาพไล่แมลง (สมุนไพรไล่แมลง)	สเปรย์ไต้ยุง
12. การปลูกพืชเศรษฐกิจสร้างรายได้รายวัน	
13. ไข่เค็มรสต้มยำ กระเพรา กาแฟ ปลาแร่และคุณค่าอาหาร	
14. แผงโซลาร์เซลล์ให้ออกซิเจนในร่องน้ำเลี้ยงกุ้งตะกั่ว	
15. การบริหารจัดการร้านค้าภัฏพัฒน์เพื่อแก้ปัญหาความยากจน	

ภาพที่ 7.10 องค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ผู้ดูแลบริหารจัดการร้านภัฏพัฒน์

- 1) คุณลุงสุชล สุขเกษม (ผู้ถ่ายทอดความรู้ สร้างผลิตภัณฑ์และรวบรวมผลิตภัณฑ์)
- 2) คุณฉติมา สุขเกษม (ผู้จัดการร้าน จัดหาผลิตภัณฑ์ ทำบัญชี)
- 3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (ที่ปรึกษาและกำกับติดตาม)

การเปิด-ปิดร้านภัฏพัฒน์

เปิดร้านทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ เวลา 09.00 – 17.00 น.

สติ๊กเกอร์ร้านภัฏพัฒน์

ภาพที่ 7.11 สติ๊กเกอร์ร้านภัฏพัฒน์สารภี (ตัวอย่าง)

7.3.3 กระบวนการพัฒนาครัวเรือนยากจนรายครัวเรือน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้เขียนองค์ความรู้ “กระบวนการพัฒนาครัวเรือนยากจนรายครัวเรือน” ในหนังสือมนต์ศึกรการแก้ปัญหาความยากจน “ราชภัฏพัฒนท้งถิ่น” ไว้อย่างชัดเจนตั้งใจความว่า (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 46-48)

การพัฒนาครัวเรือนยากจนที่สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้ออกแบบกระบวนการศึกรให้สอดคล้องกับวิธีการบริหารงานวิจัยเป็นพื้นฐานในการให้ศึกรจารย์มีหลักยึดเพื่อลงพื้นที่นำองค์ความรู้ ทีม และงบประมาณสู่ครัวเรือนยากจนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และแก้ไขปัญหาในระยะแรก (1-3 ปี) ได้โดยมี 5 กิจกรรมหลัก ดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมอบรมผู้นำต้นแบบราชภัฏพัฒนท้งถิ่น

ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้กำหนดกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้นำต้นแบบราชภัฏพัฒนท้งถิ่น เพื่อความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาครัวเรือนยากจนในพื้นที่ที่หน่วยงานกำหนดหรือหมู่บ้านละ 8 ครัวเรือนยากจน ซึ่งกำหนดจัดกิจกรรมเดือนตุลาคม โดยนับเป็นเดือนแรกของปีงบประมาณ โดยกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการมีลักษณะกระบวนการ AIC ดังนี้

1) เปิดพื้นที่ให้ผู้นำทุกหน่วยงานที่จะนำทีมลงพื้นที่พัฒนาครัวเรือนยากจนมีส่วนร่วมคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ออกแบบแนวคิดเพื่อการแก้ไขปัญหาคความยากจน โดยเป็นขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation: A)

A1: การวิเคราะห์สภาพการของหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ในปัจจุบัน

A2: การกำหนดอนาคตหรือวิสัยทัศน์ อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการพัฒนาว่าต้องการอย่างไร

2) เข้าสู่กระบวนการระดมความคิดเห็นเพื่อค้นหาวิธีการ มาตรการเพื่อหาทางเลือกใหม่ ๆ โดยเป็นขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence: I)

I1: การคิดเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์

I2: การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โครงการ ซึ่งประกอบด้วย

(1) กิจกรรม หรือโครงการที่หมู่บ้าน ชุมชน ท้องถิ่นทำเองได้เลย (ทำเองได้)

(2) กิจกรรมหรือโครงการที่บางส่วนต้องการความร่วมมือ หรือการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่ร่วมทำงานสนับสนุนอยู่ (ทำร่วมกับหน่วยงานรัฐ)

(3) กิจกรรมที่หมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ไม่สามารถดำเนินการได้เอง ต้องขอความร่วมมือ เช่น ดำเนินการจากแหล่งอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชน (รัฐทำได้เพียงฝ่ายเดียว)

3) ต้องยอมรับในการทำงานร่วมกันนำกิจกรรมไปสู่การปฏิบัติหาผู้รับผิดชอบกิจกรรม เป็นขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control: C)

C1: การแบ่งความรับผิดชอบ

C2: การตกลงใจร่วมกันในการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติ

สิ่งสำคัญคือ ปัจจัยที่ต้องเน้นเป็นสิ่งสำคัญ ดังนี้

(1) เน้นกระบวนการทำงานร่วมกัน (มีส่วนร่วมของทีมทำงาน ผู้บริหาร ผู้นำชุมชน และครัวเรือน)

(2) เน้นการระดมความคิด สร้างการยอมรับซึ่งกันและกัน ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจของทุกคน การกำหนดภาพอนาคตร่วมกัน

(3) เน้นการสร้างพลังความคิด วิเคราะห์ และเสนอทางเลือกในการพัฒนา ครัวเรือนยากจน

(4) เน้นพลังความรัก ความเอื้ออาทร การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร อันเป็นพลังเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาครัวเรือนยากจน

2) กิจกรรมที่คาดการณ์ไว้เป็นพื้นฐานนำสู่การลงพื้นที่หมู่บ้านยากจน มี 4 กิจกรรม

ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ออกแบบ เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของคนเมืองช่วยคนเมือง คนเมืองช่วยชนบท หรือเริ่มจากระเบิดจากข้างใน ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม เครือข่ายประชารัฐ ยกระดับรายได้ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ใน 4 กิจกรรมแก้ปัญหารายครัวเรือนดังนี้

1) กิจกรรม “ต้นน้ำ”

- ประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับครอบครัวยากจนเพื่อวิเคราะห์ผู้เป็นกำลังสำคัญในการหาเลี้ยงชีพ มีรายได้หลัก/ไม่มีรายได้ (จำแนกคนในครอบครัว)

- ประชุมกลุ่มย่อยวิเคราะห์ปัญหาแท้จริงที่ต้องเสริมสร้างให้เกิดรายได้และกิจกรรมแผนการพัฒนา (ค้นหาปัญหาแท้จริงที่เป็นอุปสรรคที่ทำให้ไม่เกิดรายได้)

- กิจกรรมเปิดพื้นที่ความรู้ใหม่ แนวทางใหม่ วิธีการใหม่ ๆ ให้กับครัวเรือนยากจน (เตรียมพร้อมเข้าสู่การสร้างองค์ความรู้ ผลผลิต ผลิตภัณฑ์ หรือรูปแบบการสร้างรายได้อื่น ๆ)

2) กิจกรรม “กลางน้ำ”

- อบรม/ถ่ายทอดองค์ความรู้และเครื่องมือในการช่วยเหลือ ลดค่าใช้จ่ายเพิ่มรายได้

- อบรมสร้างอาชีพ/ผลผลิต/ผลิตภัณฑ์/ผลิตภัณฑ์/แนวทางที่เป็นรูปธรรม

- อบรมการสร้างรายได้/สร้างเครือข่าย/หาตลาด/ทดลองขาย/ส่งเสริมให้เกิดรายได้

- ถ่ายทอดความรู้จากประชาชนรัฐทั้ง 5 ภาคส่วนช่วยเหลือในการสร้างเครือข่ายและสร้างรายได้ ให้กลุ่มประชารัฐช่วยเหลือครัวเรือนยากจนเพื่อความมั่นคง

3) กิจกรรม “ปลายน้ำ”

- อบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือนประจำวัน/สัปดาห์/เดือน และการจัดบริการเงินรายได้ รายจ่ายที่ได้รับมาของครัวเรือน

- ติดตามประเมินผล (ผู้นำต้นแบบต้องติดตามผลการพัฒนาครัวเรือนยากจนทุก 2-3 เดือน) สถาบันวิจัยและพัฒนาติดตามการทำงานของท่านทุกหน่วยงานทุกหมู่บ้านที่ท่านเลือก

4) กิจกรรม “กักน้ำแก้มลิง และส่งน้ำ”

- การรวมตัวของเครือข่ายครัวเรือนยากจน สร้างแผนการพัฒนาแบบยกชุดให้มีพื้นที่ร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันทางสังคมวัฒนธรรม

- ทำกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ ค้าขายซึ่งอาจเป็นการขายสินค้าหรือร้านค้ากลางบ้าน แบบขายปลีกและส่งแบบ หรือตลาดวัง (รถมอเตอร์ไซด์ฟ่วง)

3) บทสรุป

กระบวนการพัฒนาครัวเรือนยากจนรายครัวเรือนสิ่งสำคัญที่ผู้นำต้นแบบราชภัฏพัฒนาท้องถิ่นต้องคำนึงเสมอ นั่นคือ ความสำเร็จเล็กน้อยที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้น (Small Forward Beautiful) ผู้เขียนเรียกว่า “ความสำเร็จนับ 7 ขั้น” ได้แก่

ความสำเร็จแรก..ต้อง “ค้นให้พบครัวเรือนยากจริง” ให้กรองคนยากจน คนเกือบจน คนอยากจน คนจนผู้ใหญ่? คนจนเมือง แยกออกให้ชัดเจนนั่นถือว่าท่านได้ประสบความสำเร็จในขั้นแรก

ความสำเร็จที่สอง ต่อมา “ค้นให้เจอปัญหาจริง” ที่ขัดขวางการพ้นจากความยากจนให้พอมีพอกินได้ ถ้าท่านเจอท่านจะสำเร็จอีกหนึ่งขั้น

ความสำเร็จที่สาม...ต่อมาให้ท่าน “ค้นให้เจอคนสำคัญกำลังหลักของครัวเรือนที่อุ้มชูครอบครัว” เพื่อนำท่านเหล่านี้มาพัฒนาสร้างปัจจัยการผลิต ผลผลิต องค์ความรู้ด้านผลิตภัณฑ์ คือหาพื้นที่ยื่นให้คนจนมีสิ่งที่เป็นของตัวเองได้...ใช้สิ่งนั้นสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นรายได้ ท่านถือว่าสำเร็จในขั้นที่สามแล้ว

ความสำเร็จที่สี่...ท่านทำให้คนยากจนขายผลิตภัณฑ์ หรือขายผลผลิต หรือสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นตัวเงินให้เค้าได้ (มีของ...ขายของ...ได้เงิน) ผมว่าท่านสำเร็จแล้วครับ

ความสำเร็จที่ห้า...ท่านได้ให้ครัวเรือนยากจนทำบัญชีรายรับรายจ่ายไว้อย่างมั่นคงได้....
ท่านสำเร็จแล้ว

ความสำเร็จที่หก...ท่านมีการรวมกลุ่มให้ครัวเรือนยากจนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ช่วยเหลือกัน
ท่านทำสำเร็จ

ความสำเร็จสุดท้าย...ท่านมีตลาดกลางบ้าน หรือ ร้านค้ากลางบ้าน หรือตลาดวัง...ท่านสุด
ยอดมากครับ

7.4 บริการวิชาการรับใช้สังคม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการสังคมและ
วัฒนธรรม แขนงวิชาการจัดการพัฒนาสังคม และดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและ
พัฒนา ฝ่ายบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยได้อธิบายคำว่า “บริการวิชาการ
รับใช้สังคม” ไว้อย่างสั้นว่า “**คณาจารย์ต้องใช้ความรู้วิชาการที่ได้พำนักเรียนเขียนอ่านมา สร้างองค์
ความรู้จากการวิจัย สู่การบริการวิชาการแก่สังคมพัฒนาบริการวิชาชีพให้เกิดการใช้ช่วยคน
ชุมชนท้องถิ่น และสังคมให้มีความสุข รอดพ้นจากปัญหาที่เกิดขึ้นได้ คือ ความยากจน**”

ครั้นย้อนอดีตเมื่อ 7 ปีที่แล้ว (พ.ศ.2556) คำว่า “บริการวิชาการรับใช้สังคม” คือ ภาระ
สำคัญของคณาจารย์ที่ต้องนำองค์ความรู้ไปถ่ายทอดให้กับคน ชุมชนท้องถิ่น และสังคมที่สอดคล้อง
กับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายนั้น นั่นจึงหมายความว่า การนำวิชาการไปรับใช้สังคม
เช่นเดียวกัน เพราะเกิดขึ้นจากความต้องการและให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ ยังสอดคล้องกับ
เป้าหมายหลักตามกฎหมายที่ระบุ “...ให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนา
ท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น
สร้างสรรค์ศิลปวิทยาเพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน...” ใจความตอน
หนึ่งในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย พ.ศ.2547 มาตรา 7 นำพาสู่ปณิธานอันแน่วแน่ของ
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำ
ชะโนด รองผู้อำนวยการกำกับดูแลฝ่ายบริการวิชาการ เพื่อนำนโยบายสู่การปฏิบัติให้คณาจารย์นำ
องค์ความรู้ไปสร้างคุณประโยชน์แก่แผ่นดินโดยเป็นที่พึ่งทางวิชาการและการวิจัยแก่ชุมชน สังคม
และประเทศชาติ ด้วยการรับใช้ ถ่ายทอด ผลักดัน บูรณาการองค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาชุมชน
ท้องถิ่นให้ถึงที่หมายปลายทางในรูปแบบต่างๆ

คำว่า “บริการวิชาการรับใช้สังคม” หรือ “วิชาการรับใช้สังคม” มีการกล่าวถึงในงานที่ สกอ. โดยโครงการ HERP – NRU จัดการประชุมสุดยอดมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ครั้งที่ 1 ในวันที่ 29 - 30 เมษายน 2555 ที่ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ เรื่อง การผลิตผลงานวิจัยเพื่อรับใช้สังคมและตำแหน่งทางวิชาการร่วมกับผู้อภิปรายอีก 4 ท่าน คือ ศาสตราจารย์ ดร. ปิยะวัติ บุญ-หลง, รองศาสตราจารย์ ดร. เป็รื่อง กิจรัตน์ภร, ดร. สว่าง ภูพัฒน์วิบูลย์, รองศาสตราจารย์ ดร. นำ ยุทธ สงค์ธนาพิทักษ์ และศาสตราจารย์ ดร. เกตุ กรุดพันธ์ ได้ระบุไว้ว่า “ผลงานวิชาการสายรับใช้สังคม ว่าต้องมี 2 ส่วน คือ (1) มีการใช้ความรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดีขึ้น และ (2) เห็นผลเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะ” นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ได้กล่าวไว้เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2555 ว่า การทำงานวิชาการรับใช้สังคมไม่ควรใช้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์หรือช่วยเหลือ แต่ควรใช้เท่าที่ของความร่วมมือ และความสัมพันธ์แบบเท่าเทียมกัน และเคารพซึ่งกันและกัน นักวิชาการต้องเข้าไปร่วมทำงาน และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ไม่ใช่เข้าไปถ่ายทอดความรู้แก่ชาวบ้าน โดยต้องตระหนักว่า มีหลายเรื่องที่บ้านเรารู้ดีกว่าเรา และเราควรเรียนรู้สิ่งเหล่านั้นจากชาวบ้าน ทั้งนี้ นิยามที่ใกล้เคียงกันมีระบุไว้ในประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. 2560 ระบุไว้ว่า “ผลงานวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ส่งผลให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมโดยประจักษ์ต่อสาธารณะ ผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมนี้ต้องเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ทางด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านเกี่ยวกับ ชุมชน วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม อาชีพ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง คุณภาพชีวิต หรือสุขภาพ หรือเป็นผลงานที่นำไปสู่การจดทะเบียนสิทธิบัตรหรือทรัพย์สินทางปัญญา ญารูปแบบอื่นที่สามารถแสดงได้เป็นที่ประจักษ์ว่าสามารถใช้แก้ปัญหา หรือพัฒนาสังคม และก่อให้เกิดประโยชน์อย่างชัดเจนหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงจากการตระหนักและการรับรู้ปัญหา และแนวทางแก้ไขของชุมชน” (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนพิเศษ 265 ง 31 ตุลาคม 2560: 60)

ผู้เขียนจึงสรุปให้เป็นนิยามไว้ว่า “บริการวิชาการรับใช้สังคม” หมายถึง การใช้องค์ความรู้ผนึกกำลังกับภูมิปัญญาของท้องถิ่นลงสู่พื้นที่พัฒนาคน อาชีพ คุณภาพชีวิต ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีและมีความเป็นประโยชน์เชิงประจักษ์ด้วยตระหนักรู้ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาร่วมกัน ไม่ทิ้งกัน

ด้วยบทบาทหน้าที่สำคัญของสถาบันวิจัยและพัฒนา เริ่มการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่ 6 ใน การเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และบริการวิชาการชั้นนำทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย จึงเกิดเป็น

โครงการบริการวิชาการใน 6 กรอบหัวข้อหลักที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมผ่านกระบวนการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างเหมาะสมและยั่งยืน ดังนี้

- (1) โครงการพัฒนาทักษะวิชาชีพในชุมชนและท้องถิ่น
- (2) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- (3) โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน
- (4) โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์
- (5) โครงการถ่ายทอดบริการวิชาการหรือวิชาชีพ เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่ประชาคม

อาเซียน

- (6) โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเพิ่มองค์ความรู้ขึ้น
ดังมีการสังเคราะห์ความรู้ไว้อย่างละเอียดต่อไปนี้

7.4.1 โครงการพัฒนาทักษะวิชาชีพในชุมชนและท้องถิ่น

โครงการพัฒนาทักษะวิชาชีพในชุมชนและท้องถิ่น มีจำนวน 100 โครงการ ซึ่งมีลักษณะเป็นโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ สัมมนา อภิปราย บรรยาย เพื่อสร้างแนวทางในการพัฒนาทักษะวิชาชีพในศาสตร์ต่างๆ อาทิ โครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตน้ำส้มควันไม้จากเตาเผาถ่าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำต้นไม้มัดไม้ที่เหลือทิ้งทางการเกษตรมาเผาเป็นถ่านและน้ำส้มควันไม้ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตรต่อไปได้ เมื่อมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจึงทำให้ผลการดำเนินโครงการเป็นไปอย่างน่าพึงพอใจ ส่งผลให้ชาวบ้านสามารถนำกระบวนการเผาถ่านเพื่อให้ได้น้ำส้มควันไม้มาใช้ประโยชน์ทางการเกษตรต่อไปได้เป็นผลสำเร็จต่อมาในปี พ.ศ. 2557 ได้มีการขยายพื้นที่ในการถ่ายทอดความรู้กระบวนการเผาถ่านเพื่อให้ได้น้ำส้มควันไม้จากจังหวัดสมุทรสงครามไปสู่ตำบลคลองโยง จังหวัดนครปฐม และศูนย์การเรียนรู้ฯ ชุมชนคำชะโนด จังหวัดอุดรธานี ส่งผลให้ชาวบ้านในพื้นที่สามารถนำเอาความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรในเรือสวนไร่นาของตนเอง

โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้การปลูกหญ้าแฝกและการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากใบหญ้าแฝก โรงเรียนบ้านก้อหลวง ตำบลทุ่งกล้วย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา เป็นโครงการที่ส่งเสริมทักษะด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมให้แก่ชาวบ้าน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 และต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน โดยชาวบ้านสามารถพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝกจนได้รับรางวัลชมเชยจากการประกวดการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในประเภทผลงานผลิตภัณฑ์จากใบหญ้าแฝก ประเภทประชาชน ที่มีชื่อว่า “มะเฟือง” (โคมไฟ) ต่อมา

สถาบันวิจัยและพัฒนาฯ ได้เปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้การปลูกและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝก โรงเรียนบ้านก้อหลวง ตำบลทุ่งกล้วย อำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยาขึ้นในปี พ.ศ. 2558

โครงการเพิ่มศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์สำหรับผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน เขตกรุงเทพมหานครโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านการออกแบบสินค้า ออกแบบผลิตภัณฑ์รวมถึงการออกแบบบรรจุภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและเพื่อให้สินค้าจากภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นได้รับความนิยมนทั้งในและต่างประเทศอันจะนำไปสู่การมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและนำไปสู่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่มั่นคงยั่งยืนเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่น

ทั้งนี้โครงการถ่ายทอดการประดิษฐ์กังหันลมสูบน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนคำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานีถ่ายทอดความรู้โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการประดิษฐ์กังหันลมสูบน้ำ โครงการนี้เป็นโครงการที่ชาวบ้านชุมชนคำชะโนดให้ความสนใจเข้าร่วมอบรมเป็นอย่างมาก เป้าหมายของโครงการเพื่อให้เกษตรกรได้สามารถใช้ประโยชน์จากกังหันลมสูบน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนคำชะโนดประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลักได้แก่ ทำนา ทำสวน และทำไร่

โครงการพัฒนาทักษะวิชาชีพในชุมชนและท้องถิ่นเป็นการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนโดยอาศัย “ทุนทางสังคม” เป็นฐานรากในการพัฒนาอันประกอบด้วย ความเชื่อความไว้วางใจ การรวมตัวตลอดจนสินทรัพย์ทางกายภาพด้านทรัพยากรและสินทรัพย์ที่เป็นภูมิปัญญาดังต่อไปนี้

1. ชาวบ้านมีความเชื่อความไว้วางใจว่าการพัฒนาจะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนและไม่ขัดกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนที่ถือปฏิบัติกันมาแต่ช้านาน

2. ชาวบ้านเกิดการรวมตัวกัน ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมอบรม สัมมนาทุกครั้งที่มีอาจารย์ นักวิจัยนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยฯ มาถ่ายทอดความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ ในชุมชน

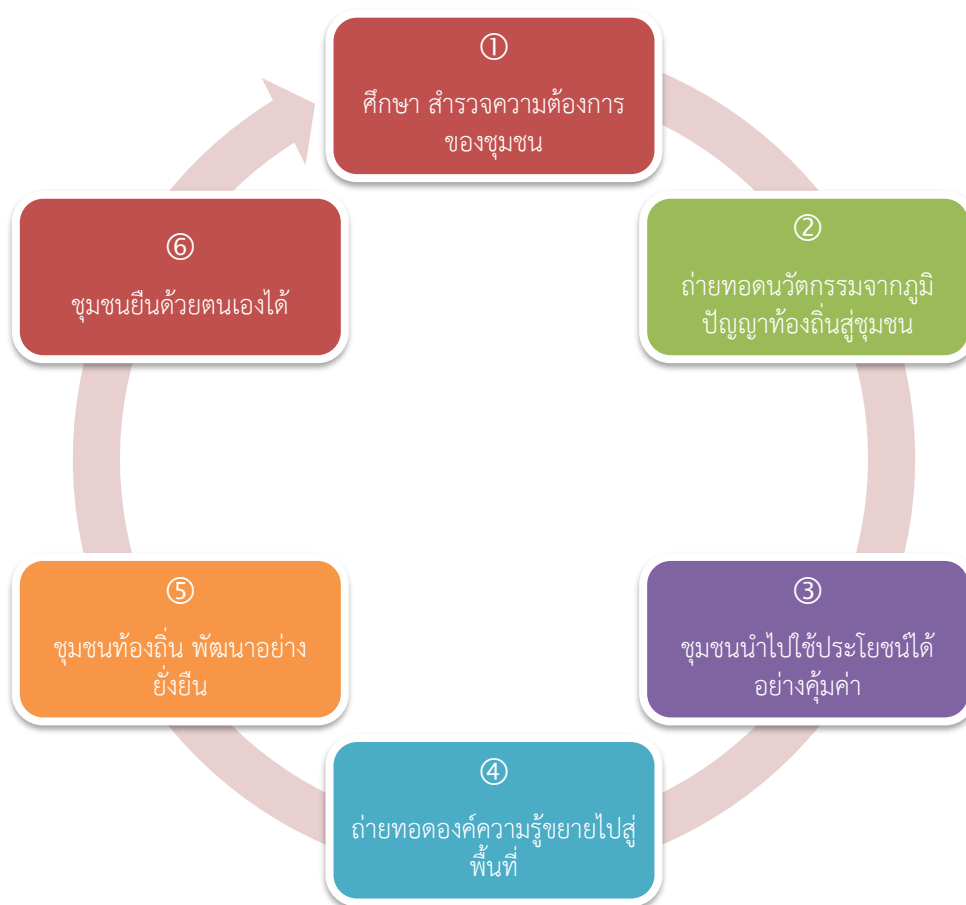
3. สินทรัพย์ทางกายภาพ อันได้แก่ ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ต้นไม้ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน

4. สินทรัพย์ที่เป็นภูมิปัญญา อันได้แก่ ภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านต่างๆ

กรอบการดำเนินโครงการพัฒนาทักษะวิชาชีพในชุมชนและท้องถิ่น คือ การให้บริการวิชาชีพตามความต้องการของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อเพิ่มศักยภาพของประชาชนให้มีความรู้ทักษะวิชาชีพเพิ่มขึ้น เป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพ มีการสร้างรายได้มีการรวมกลุ่มของ

อาชีพสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนท้องถิ่นสร้างความเป็นผู้ประกอบการ วิสาหกิจชุมชน อีกทั้งเป็นการส่งเสริมความรู้ในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นโดยสามารถอธิบายกระบวนการผ่านตัวแบบการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน (A Model for Sustainable Community Development) ได้ดังนี้

ภาพที่ 7.12 วงรอบการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
ภายใต้กรอบโครงการพัฒนาทักษะวิชาชีพในชุมชนและท้องถิ่น

จุดเริ่มต้นต้องเกิดจากการระเบิดจากข้างใน ตามหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ก่อน ซึ่งหมายความว่าโดยเบื้องต้นเกิดจากการศึกษา สํารวจความต้องการ ความจำเป็นของชุมชนท้องถิ่นด้านการพัฒนาทักษะวิชาชีพ จากนั้นเข้าสู่กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ทักษะวิชาชีพในศาสตร์ต่างๆถ่ายทอดนวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ชุมชนโดยผู้เชี่ยวชาญ อาทิ อาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา รวมไปถึงปราชญ์ชาวบ้าน โดยอาศัยเทคนิควิธีการ ได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา การอภิปราย และการบรรยาย ซึ่งภายหลังจาก

ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ทักษะวิชาชีพในด้านต่างๆ แล้วส่งผลให้ชุมชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า เกิดเห็นเป็นรูปธรรม ดังเช่นมีการนำเอาองค์ความรู้ด้านทักษะวิชาชีพไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาอาชีพ เกิดการรวมกลุ่มอาชีพขึ้นในชุมชน เกิดเป็นรายได้เข้ามาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องส่งผลให้วิถีการดำรงอยู่ดีขึ้นโดยลำดับ ซึ่งเมื่อประจักษ์แล้วว่า การพัฒนาทักษะวิชาชีพประสบผลสำเร็จในพื้นที่ชุมชนใด จากนั้นจึงได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านทักษะวิชาชีพแผ่ขยายไปสู่พื้นที่ต่างๆ ทั้งในชุมชนละแวกใกล้เคียง และชุมชนซึ่งเป็นเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการภายใต้การกำกับดูแลของสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ ทั้งนี้เพื่อก่อเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนไปโดยพร้อมเพรียง โดยชุมชนได้รับการส่งเสริมการพัฒนาทักษะวิชาชีพมีรายได้เกิดการรวมกลุ่มและสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

7.4.2 โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือศาสตร์พระราชา มีจำนวน 21 โครงการ ซึ่งเป็นโครงการที่น้อมนำพระราชดำรินี้ในด้านต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 มาประยุกต์ใช้ในชีวิตรประจำวัน โดยมีลักษณะเป็นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ สัมมนา อภิปราย บรรยาย เพื่อวางแผนและคิดวิเคราะห์เพื่อการพัฒนาและเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงตัวอย่างโครงการที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีโครงการตัวอย่างสำคัญดังเช่น โครงการปลูกป่าชายเลนตามแนวพระราชดำริ เพื่อปกป้องรักษาแผ่นดินและทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสานต่อแนวพระราชดำริด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนและลดการกัดเซาะพื้นที่ชายฝั่งทะเล เนื่องจากพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามมีพื้นที่ป่าชายเลนลดลงจากเดิมจึงเป็นเหตุผลของการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนให้คงอยู่ ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับนักศึกษาและประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการซึ่งส่งผลให้เกิดความตระหนักและร่วมกันฟื้นฟูอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน และเป็นกิจกรรมสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างนักศึกษา กับชุมชนท้องถิ่น

โครงการเยาวชนพุทธธรรม ใฝ่รู้วิชาการ มีจิตสาธารณะ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง กรุงเทพมหานครโดยมีกลุ่มเป้าหมายคือเด็กและเยาวชน ซึ่งถือเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต เป็นอนาคตของชาติ เป็นกลุ่มคนที่มีพลังอันสำคัญที่สามารถช่วยกันเสริมสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต เด็กและเยาวชนเป็นวัยที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีพลังและศักยภาพมาก การกระตุ้นให้เด็กและเยาวชน กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกในสิ่งที่ดีพัฒนาศักยภาพและพลังในเชิงสร้างสรรค์ สร้างให้ตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง

พร้อมมีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ตกเป็นเหยื่อหรือสร้างปัญหาให้กับสังคม พร้อมทั้งจะพัฒนาตนเองให้เป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่า เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศชาติเพื่อความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงของชาติ มีความรู้และศีลธรรมควบคู่กันไปมีค่านิยมในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมตลอดจนเข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ ยึดถือทางสายกลาง รู้จักพอดีพอประมาณและพอใจ มีความเมตตาเอื้ออาทรต่อกันประกอบสัมมาอาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียรและสามารถพึ่งตนเองได้

และอีกหนึ่งโครงการสำคัญ คือ โครงการค่ายอบรมเยาวชนอาสาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้สู่แนวพระราชดำริ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่โดยวัตถุประสงค์ของโครงการคือเพื่อเผยแพร่พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ผ่านการเรียนรู้ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยให้เยาวชนได้เข้ามาเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อให้เยาวชนได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่เยาวชนในสถาบันการศึกษาของตนเอง และร่วมกันสืบสานพระราชดำริลักษณะกิจกรรมจะเป็นการบรรยายโดยนักวิชาการที่เกี่ยวข้องและภาคปฏิบัติจะเป็นลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้พร้อมลงมือปฏิบัติตามแนวพระราชดำริศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่

การดำเนินงานภายใต้กรอบโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ เพื่อบริการวิชาการและถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลระดับกลุ่ม ระดับชุมชนแผ่ขยายเป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มและชุมชนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางปฏิบัติตามรอยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภูมิพลอดุลยเดช ที่พระองค์ได้ทรงพระราชทานแนวคิด แนวทางการปฏิบัติต่างๆ ให้กับปวงชนชาวไทย เพื่อให้รอดพ้นจากวิกฤตและดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ดังนั้นการดำเนินการกิจด้านบริการวิชาการรับใช้สังคมโดยเชื่อมโยงและบูรณาการองค์ความรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังต่อไปนี้

1. บริการวิชาการรับใช้สังคมตามรอยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริโดยถ่ายทอดผ่านเทคนิควิธีการต่างๆ อาทิ การบรรยาย การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การสาธิตวิธีการ เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ และถ่ายทอดนวัตกรรมท้องถิ่นใหม่ๆ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบทการพัฒนาในพื้นที่ซึ่งมีความหลากหลาย
2. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับแนวปฏิบัติตามแนวโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อขยายองค์ความรู้ และส่งเสริมให้เกิด

การแลกเปลี่ยนแนวความคิด เทคนิคการพัฒนาในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมทั้งที่แตกต่างและที่คล้ายคลึงกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ทุกชุมชนมีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน และเดินหน้าพัฒนาไปอย่างพร้อมเพรียงและยั่งยืน

3. พัฒนาศักยภาพของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ภายใต้ฐานรากภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน โดยการกระตุ้นและส่งเสริมให้ชุมชนนำเอาแนวความคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของตนมาประยุกต์และปรับใช้ให้เข้ากับสถานการณ์หรือบริบทการดำรงอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่เหมาะสมเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลในการพัฒนา อีกทั้งยังถือเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันดีงามไม่ให้สูญหายไปกับกระแสการพัฒนาสมัยใหม่ซึ่งในบางครั้งอาจส่งผลเสียมากกว่าผลดี

4. เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของอาจารย์ นักวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา อันจะนำมาสู่การพัฒนาหลักสูตร และการดำรงตำแหน่งทางวิชาการในศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตามแนวโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริรวมถึงการบูรณาการทางด้านการจัดการเรียนการสอน และการวิจัย

ภาพที่ 7.13 การเชื่อมโยงและบูรณาการองค์ความรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

7.4.3 โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน

โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน มีจำนวน 110 โครงการ ซึ่งเป็นโครงการที่มีลักษณะเป็นการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การคิดวิเคราะห์ การวางแผน การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการผลิตนวัตกรรมชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น โดยมีโครงการที่โดดเด่นอยู่หลายโครงการ อาทิ โครงการอบรมการใช้แผนที่จุดเสี่ยงภัยด้านอาชญากรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร และโครงการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อสร้างแผนที่จุดเสี่ยงภัยด้านอาชญากรรม ซึ่งเป็นโครงการที่นำความรู้ทางด้านภูมิสถาปัตยกรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนการใช้พื้นที่ของชุมชน และได้รับความสนใจของชาวบ้านเป็นอย่างมาก

โครงการฝึกอบรมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การประยุกต์ใช้ตามวิถีชีวิตของเยาวชนเพื่อความอยู่อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นโครงการที่จัดอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 ที่จัดขึ้นในพื้นที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร และในปี พ.ศ.2557 ได้จัดโครงการขึ้นที่ชุมชนคำชะโนด จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นการปลูกฝังแนวความคิดการใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้กับเยาวชน โดยเยาวชนสามารถรับรู้และเข้าใจทฤษฎี 3 ห่วง 2 เงื่อนไข และสามารถนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริงสอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนเองและครอบครัว ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับเยาวชน ต่อมาในปี พ.ศ.2558 ได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ยังมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว ณ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

โครงการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันแก่สังคมในสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตในอนาคต โดยแนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิต อาทิ การพัฒนาให้ประชาชนเกิดความตระหนักรู้ เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์กระบวนการตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์ความเครียด และการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ซึ่งเป็นองค์ประกอบของทักษะชีวิตที่ช่วยให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดีและมีความสุขป้องกันตัวเองในภาวะคับขันและจัดการกับชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมของตนเอง

โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อยกระดับการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการภาคประชาชนโดยกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ดำเนินการโดยภาคประชาชนถือเป็นการเสริมสร้างและพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคม ด้วยการฟื้นฟูสวัสดิการชุมชนให้สามารถเป็นหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันของสมาชิกใน

ชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย และเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงทางสังคมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า เพื่อดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างยั่งยืน

โครงการผลิตถ่านชีวภาพจากผักตบชวาเป็นโครงการอันเกิดจากความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาผักตบชวาที่มีอยู่เป็นจำนวนมากเกินความจำเป็น ส่งผลให้เกิดเป็นปัญหาเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศทางน้ำของชุมชนซึ่งมีสภาพพื้นที่ประกอบไปด้วยแหล่งน้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง เกิดน้ำเน่าเสีย กีดขวางการไหลของน้ำ รวมไปถึงการทำให้แหล่งน้ำตื้นเขิน ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน โดยโครงการผลิตถ่านชีวภาพจากผักตบชวาเป็นการนำเอาผักตบชวาที่มีอยู่จำนวนมากเกินความจำเป็นมาผ่านกระบวนการสลายตัวด้วยความร้อนอย่างช้าๆ ในภาวะปราศจากออกซิเจน ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเหมือนถ่านไม้ โดยมีคาร์บอนเป็นส่วนประกอบหลัก ซึ่งมีคุณประโยชน์มากมาย อาทิ ช่วยกักเก็บน้ำและอาหารในดินและเป็นที่อยู่ให้กับจุลินทรีย์สำหรับทำกิจกรรมเพื่อสร้างอาหารให้ดิน และเมื่อดินอุดมสมบูรณ์จะส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น ถือเป็นการแก้ไขปัญหาเชิงบูรณาการในด้านการนำไปใช้ประโยชน์คือ แก้ปัญหาระบบนิเวศน้ำเน่าเสียจากผักตบชวา ในขณะเดียวกันได้นำเอาถ่านชีวภาพที่ผลิตจากผักตบชวาไปใช้ประโยชน์ในทางการเกษตร และยังสามารถจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน

และอีกหนึ่งโครงการที่สำคัญ คือ โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการธุรกิจชุมชนซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินธุรกิจชุมชนให้มีความเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ โดยการนำเอาทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้าให้เป็นผลิตภัณฑ์และบริการที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นและมูลค่าเพิ่มเป็นที่ต้องการของตลาด อีกทั้งเพื่อเสริมสร้างและสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นสร้างชุมชนให้เข้มแข็งสามารถยืนหยัดอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

การดำเนินงานภายใต้กรอบโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนนั้น มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีและพึ่งพาตนเองได้ รวมถึงชุมชนสามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดยการดำเนินการที่ผ่านมาของสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ได้แก่

- 1) สนับสนุนให้อาจารย์ นักวิชาการทำวิจัยร่วมกับชุมชนเพื่อแสวงหาความรู้ที่อยู่ในตัวภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นความรู้ที่เปิดเผย
- 2) สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเอง และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน ด้วยเทคนิควิธีการที่หลากหลาย เช่น จัดการบรรยาย การสาธิต

การอบรมเชิงปฏิบัติการ รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน

3) เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคโลกาภิวัตน์ เช่น การจัดฝึกอบรมการใช้ภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันการบรรยายและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของภาวะโลกร้อนต่อระบบนิเวศและการดำรงชีพ

อย่างไรก็ตามพวกเราตระหนักเสมอว่าการทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ไม่สามารถกระทำได้โดยการสร้างจากบุคคลภายนอกชุมชน หรือกระทำโดยการสอน การฝึกอบรมเพียงเท่านั้น ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีกระบวนการในการจัดการของชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีกิจกรรมเพิ่มคุณค่าทุนทางสังคมและเศรษฐกิจของคนในชุมชนภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน เป็นเครือข่ายชุมชน และมีการขยายพันธมิตรออกไปนอกชุมชนในลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์ความร่วมมือกันในหลายๆด้านที่ชุมชนท้องถิ่นจะสามารถพัฒนาไปเป็น “ชุมชนเข้มแข็ง” ได้นั้น จำเป็นต้องมีขีดความสามารถในการจัดการปัญหาของตนเองได้ในระดับหนึ่ง ด้วยการมีผู้นำที่มีความสามารถ มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อ คุณค่าดั้งเดิม ศาสนา และเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งพาเอื้อเฟื้อกันและกัน โดยกระบวนการในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งนั้น ต้องประกอบด้วยประเด็นสำคัญดังนี้

1) การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้วยการส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ร่วมคิดร่วมทดลองปฏิบัติจริง รวมทั้งการเสริมหนุนกลุ่มที่มีการรวมตัวอยู่แล้วให้เข้มแข็ง เน้นศักยภาพความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน คำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรกก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2) สร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน โดยการสนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มรูปแบบต่างๆ พัฒนาระบบเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมการเกษตรหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่หลากหลาย มีการแปรรูปและการผลิตบนฐานทรัพยากรในชุมชนให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคภายในชุมชน และนำส่วนเกิน

ไปแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน หรือเชื่อมโยงเครือข่ายสู่ตลาดภายนอกชุมชน โดยมีข้อตกลงและผลประโยชน์ที่ยอมรับร่วมกันอย่างเป็นธรรม

3) สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูง เช่น อาหารสุขภาพ หัตถกรรม บริการสุขภาพ บริการการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยรักษาคุณค่าเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างเข้มแข็งเมื่อนำภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นไปต่อยอดขยายผลในเชิงพาณิชย์ พัฒนาระบบการบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน ควบคู่กับการสร้างผู้ประกอบการใหม่ด้วยการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการการตลาด องค์กรความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พัฒนามาตรฐานสินค้า การสร้างตราสินค้า การจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา และการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่างๆ รวมทั้งคนพิการที่สอดคล้องกับความหลากหลายของอาชีพในชุมชน เพื่อลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ และ

4) การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกันด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวน อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น สร้างความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต รวมทั้งกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นให้ชุมชนที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนกลไกชุมชนและเครือข่ายในการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับการผลิตเพื่อการยังชีพของชุมชนอย่างเป็นธรรม โดยมีภาคีการพัฒนา ประกอบด้วย

1) หน่วยงานภาครัฐ ทำหน้าที่หนุนเสริมศักยภาพชุมชน อำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถดำเนินการได้ด้วยตัวเองตลอดทั้งทำความเข้าใจกับแนวทางปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเพิ่มบทบาทในการดำเนินการและสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

2) ภาคเอกชน ทำหน้าที่สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน การบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน การสร้างผู้ประกอบการใหม่ ร่วมสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชนจากความหลากหลายทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน สนับสนุนทั้งในรูปเงินลงทุน โอกาสทางการตลาด องค์กรความรู้ โดยมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

3) ภาคประชาชน/ประชาคม ทำหน้าที่รวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยการคำนึงถึงศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

4) สถาบันการศึกษา ทำหน้าที่วิจัยร่วมกับชุมชน และเป็นพี่เลี้ยงของชุมชนในการพัฒนาด้านต่างๆ อาทิ ถ่ายทอดนวัตกรรม องค์ความรู้ในศาสตร์และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องโดยสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นต่างๆ

5) สถาบันศาสนา ทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมใจเชื่อมโยงสายใยของคนให้มาร่วมในการพัฒนาครอบครัว ชุมชน ปลูกฝังทัศนคติและแนวธรรมะปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และให้บุคลากรทางศาสนาเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

6) สื่อ ทำหน้าที่กระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องให้แก่ชุมชน ผลกระทบการค้าเสรี การคุ้มครองผู้บริโภคทั้งสินค้าและบริการ ตลอดจนการสร้าง ความเข้าใจและความตระหนักถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ของประชาชนและชุมชน

ภาพที่ 7.14 เครือข่ายภาคีการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

7.4.4 โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์

“สมัยรัตนโกสินทร์” เริ่มต้นตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสถาปนากรุงเทพมหานครฯ ขึ้นเป็นราชธานีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2325 ลงมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ซึ่งได้มีการจำแนกรูปแบบทางศิลปกรรมออกเป็น 3 ยุคใหญ่ๆอันได้แก่

1. ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-3)
2. ยุครัตนโกสินทร์ตอนกลาง (รัชกาลที่ 4-6) และ
3. ยุครัตนโกสินทร์ในสังคมประชาธิปไตย (รัชกาลที่ 7-ปัจจุบัน)

โดยบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา พบว่าสวนสุนันทามีต้นกำเนิดจากราชสำนักฝ่ายใน แหล่งสั่งสมศิลปวิทยาการของสตรีชาววัง สู่วิทยาลัยชั้นนำของประเทศ พัฒนากลายเป็นสถานฝึกหัดครู เบ้าหลอมแม่พิมพ์หลักของชาติ จนกระทั่งถูกรวมเป็นสถาบันราชภัฏ และยกระดับขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยในที่สุด “สวนสุนันทา” แม้จะเปลี่ยนสถานะหลายครั้ง หากแต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง คือ การเป็นแหล่งเรียนรู้คู่สังคมไทยมาโดยตลอดมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา จึงเปรียบเหมือนพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมสิ่งต่างๆ สั่งสมจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งมีใช่เพียงโบราณวัตถุ หากแต่ยังหมายรวมถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิต ที่แสดงให้เห็นถึงปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม เสมือนชิ้นส่วนทางประวัติศาสตร์ที่คอยเชื่อมต่อเรื่องราวต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่นับวันจะถูกกลืนไปกับกระแสวัฒนธรรมภายนอก การอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติ จึงเป็นหน้าที่หลักของลูกหลานชาวสวนสุนันทา (ที่มา: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา)

จากบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาซึ่งได้รับการขนานนามว่าเป็นแหล่งเรียนรู้คู่สังคมไทยมาโดยตลอดสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ จึงมีความตระหนักและมีปณิธานอันแน่วแน่ในการดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมภายใต้กรอบหัวข้อโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเป็นโครงการที่มีลักษณะการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่ ดังนั้นการดำเนินโครงการในลักษณะการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ โครงการในกรอบหัวข้อนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 29 โครงการ อาทิ โครงการบริการวิชาการเผยแพร่ความรู้เรื่องศิลปวัฒนธรรมในรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นโครงการที่รวบรวมความรู้ไว้อย่างครบถ้วนและจัดแสดงความรู้ ณ พิพิธภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย

ราชภัฏสวนสุนันทา และวังปารุสกวัน เพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่ดั่งงามในสมัยรัชกาลที่ 6 และสามารถเป็นคลังความรู้ให้แก่เยาวชนและผู้ที่สนใจได้เข้าศึกษาและชมการจัดแสดงได้

โครงการอบรมในองค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม: ผ้าทอมือโบราณ อ่างศิลา จังหวัดชลบุรี เนื่องด้วยเล็งเห็นถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหาย สืบสาน ส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้าอ่างศิลา ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดชลบุรีให้คงอยู่ไปจนถึงอนุชนรุ่นหลังสืบสาน ส่งเสริมการพัฒนางานศิลปหัตถกรรม และผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการสร้างเอกลักษณ์และการผลิตสินค้าในท้องถิ่น รวมทั้งการสนับสนุนพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับผ้าไทย โดยผ้าทอพื้นเมืองถือเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความสำคัญนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และสามารถบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทยมาช้านาน ทั้งยังบอกได้ถึงความรู้และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยที่แตกต่างไปจากชนชาติอื่น และเป็นที่ยอมรับในงานหัตถกรรมที่สามารถสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จักในระดับสากล

โครงการสอนเยาวชนร้องเล่นเต้นโจนมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัย อีกทั้งเป็นการร่วมมือกันสนับสนุนเยาวชนของชาติให้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยให้ยั่งยืนเป็นการอบรมและการถ่ายทอดการแสดงนาฏศิลป์ต่างๆ ได้แก่ การแสดงโจน (ยกรบ) ระบำขวัญข้าว ระบำชาวดอย ระบำรानीกรามอ และละครพันทางให้นักศึกษาชมรมศิลปะการแสดง และนักเรียนจากชุมนุมนาฏศิลป์ ศูนย์จริยศึกษา สาธารณสุข จังหวัดกำแพงเพชร

โครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสร้างสื่อมัลติมีเดียสารสนเทศช่างสิบหมู่ สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร จังหวัดนครปฐม เพื่อการท่องเที่ยวเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยจัดขึ้นเพื่อบริการวิชาการความรู้ ส่งเสริมพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการสร้างสื่อมัลติมีเดียให้ปรากฏเห็นเป็นรูปธรรม มีการพัฒนาระบบจัดเก็บและสร้างมัลติมีเดียเพื่อเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจได้ศึกษาจากงานสร้างสรรค์ด้านศิลปวัฒนธรรมที่ดั่งงามของไทยอย่างช่างสิบหมู่ ได้แก่ ช่างเขียน ช่างปั้น ช่างแกะ ช่างสลัก ช่างกลึง ช่างหุ่น ช่างรัก และปูน เพื่ออนุรักษ์ให้คนรุ่นหลังสามารถเข้าถึงข้อมูลและสืบค้นสารสนเทศ บนอุปกรณ์สื่อสารสังคมออนไลน์และเทคโนโลยีไร้สายในปัจจุบัน

จากการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ของไทยพบว่ารากฐานทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยมีที่มาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมคือ สังคมเกษตรที่พึ่งพาธรรมชาติ ความคิด ความเชื่อทางศาสนา การผสมผสานกับวัฒนธรรมต่างชาติมีการดัดแปลงปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับเอกลักษณ์เฉพาะ และมีการพัฒนาถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน

โดยคำว่า "วัฒนธรรม" นั้นมีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากมาย แต่เมื่อพิจารณาถึงสาระสำคัญแล้ว สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง แบบอย่างหรือวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนแต่ละกลุ่ม เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคม วัฒนธรรมแต่ละสังคมจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรต่างๆ ลักษณะอีกประการหนึ่งของวัฒนธรรมคือ เป็นการสั่งสมความคิด ความเชื่อ วิถีการ จากสังคมรุ่นก่อน ๆ มีการเรียนรู้ และสามารถถ่ายทอดไปยังรุ่นต่อๆ ไปได้ วัฒนธรรมใดที่มีรูปแบบหรือแนวความคิดที่ไม่เหมาะสม ก็อาจจะเลือนหายไป

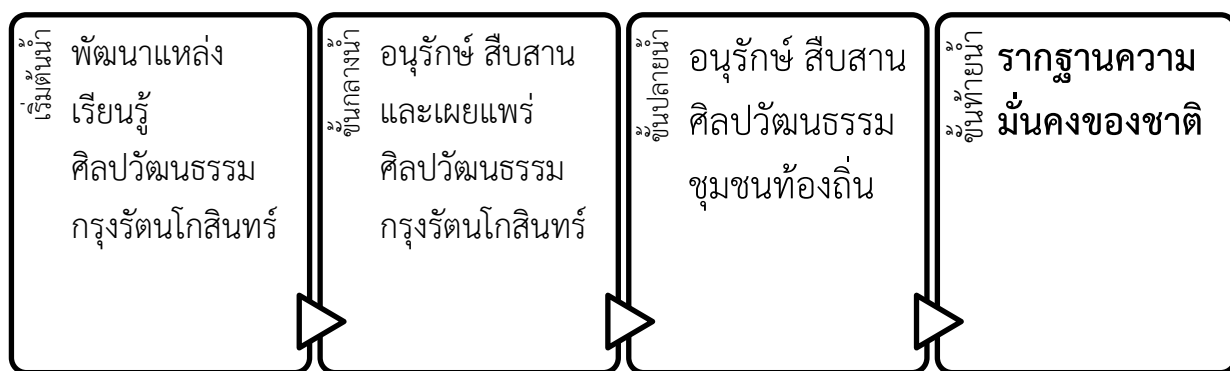
ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษไทยได้สั่งสมไว้ให้ ดังนั้นลูกหลานไทยจึงควรอนุรักษ์ไว้ด้วยความภาคภูมิใจ และสืบทอดความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ของชาติให้คงอยู่ตลอดไป แม้ว่าปัจจุบันอิทธิพลของความเจริญทางเทคโนโลยี อารยธรรมตะวันตกได้หลั่งไหลเข้ามาในประเทศอย่างรวดเร็วและมากมาย การติดต่อกับนานาประเทศทั่วโลกนั้นเป็นไปอย่างกว้างขวาง มีการสื่อสารที่ฉับพลัน และสิ่งต่างๆ เหล่านี้มีส่วนอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยแต่ถึงกระนั้นประชาชนคนไทยทุกคนควรต้องร่วมมือกันส่งเสริมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย และเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบทอดจรรโลงศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามมิให้เลือนหายไปจากสังคมไทย

ย้อนกล่าวถึงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น คำว่า "ท้องถิ่น" หมายถึง พื้นที่และขอบเขตที่ชุมชน หมู่บ้าน เมือง มีการสร้างสรรค์กันทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม จนปรากฏรูปแบบทางวัฒนธรรมที่เหมือนกัน และแตกต่างกันไปจากชุมชน หมู่บ้าน และเมืองในท้องถิ่นอื่น ดังนั้น วัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นแต่ละแห่งอาจมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามสภาพทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

การดำเนินภารกิจด้านการบริการวิชาการ ถ่ายทอดองค์ความรู้และนวัตกรรมสู่ชุมชนท้องถิ่นของสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ ในพื้นที่ต่างๆ นั้น ผู้ที่เกี่ยวข้อง (เจ้าของโครงการ อาจารย์ นักวิชาการและนักวิจัย) ได้ตระหนักอยู่เสมอถึงบริบททางวัฒนธรรมซึ่งแตกต่างกันของแต่ละชุมชนท้องถิ่น จึงได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ สืบทอด และกระตุ้นส่งเสริมให้ชาวบ้านเกิดความรักและเกิดความหวงแหนศิลปวัฒนธรรม ประเพณีรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่มิให้เลือนหายไป โดยการฝึกอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติ เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักรู้และเกิดความเข้าใจถึงความเป็นมาและความสำคัญการก่อเกิดของวัฒนธรรมภูมิปัญญาทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ดังเช่นว่า

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งที่คนในท้องถิ่นสร้างสรรค์ขึ้นตามวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน การสร้างบ้านเรือน อาหาร และเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต และสภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ การประกอบอาชีพ ศาสนา และคติความเชื่อ ระบบอาวุโสการประกอบอาชีพ และการติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชนอื่น ๆ คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีให้ความบันเทิงแก่กลุ่มชนในสังคมให้การศึกษา และเป็นเครื่องมือในการควบคุมทางสังคม จึงถือได้ว่าศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นเป็นรากฐานของการสร้างสรรค์ความสามัคคี ความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรีเกียรติภูมิและความภาคภูมิใจร่วมกันของคนไทย ซึ่งถือว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าที่ควรได้รับการส่งเสริมและรักษาไว้

แบบแผนการขับเคลื่อนโครงการบริการวิชาการภายใต้กรอบหัวข้อโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์ สามารถสังเคราะห์เป็นตัวแบบหรือโมเดลการพัฒนา ได้ดังนี้

ภาพที่ 7.15 ขั้นตอนโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์

สู่รากฐานความมั่นคงของชาติ

(1) พัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์ โดยการเชื่อมโยงแหล่งมรดกวัฒนธรรมสำคัญและชุมชนโดยรอบ ด้วยการวางแผนและพัฒนาให้เชื่อมโยงสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันผ่านกระบวนการบริการวิชาการและฝึกอบรมโดยนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย

(2) อนุรักษ์ สืบสานและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์โดยการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อสร้างความตระหนักและความภาคภูมิใจให้ประชาชนคนไทยถึงความเจริญรุ่งเรืองของกรุงรัตนโกสินทร์ที่อุดมไปด้วยประเพณีและวัฒนธรรมที่งดงาม

(3) อนุรักษ์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น โดยการสร้างความยั่งยืนต่อชุมชนและคนในพื้นที่ โดยยึดหลักการพัฒนาอย่างสมเหตุสมผลตามสภาพภูมิสังคมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชน บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ และการไม่แสวงหากำไรสูงสุด โดยใช้แนวความคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชน (people's participation) ที่มุ่งเน้นการเติบโตแบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาในมิติเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน

(4) รากฐานความมั่นคงของชาติ โดยการอนุรักษ์ฟื้นฟู สืบสาน พัฒนา เผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรม สร้างสรรค์ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นรากฐานการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนสืบไป โดยเกิดจากการประสานความร่วมมือกันระหว่างชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและสถานการศึกษา (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา) รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่าง ๆ

7.4.5 โครงการถ่ายทอดบริการวิชาการหรือวิชาชีพเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่ประชาคมอาเซียน

โครงการซึ่งเกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (AEC) มีการพัฒนาในปี พ.ศ.2558 ทั้งในด้านภาษา วัฒนธรรม และอื่นๆ โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อวิเคราะห์และวางแผนกระบวนการเตรียมความพร้อมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกโดยรอบ โดยโครงการในกรอบหัวข้อนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 58 โครงการ ซึ่งมีทั้งโครงการด้านการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาต่างๆ ทั้งภาษาไทย ภาษาประเทศอาเซียน อาทิ ภาษากัมพูชา ภาษาญี่ปุ่น อีกทั้งโครงการด้านการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อรองรับประชาคมอาเซียนในธุรกิจประเภทต่างๆ เพื่อการสร้างแนวทางในการสร้างรายได้ให้กับธุรกิจของตนเองอย่างยั่งยืน อันประกอบด้วยโครงการดังต่อไปนี้

โครงการสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับธุรกิจการบริการสู่อาเซียน โดยมีที่มาและความสำคัญอันสืบเนื่องจากข้อบัญญัติที่ 34 ในกฎบัตรอาเซียนที่กล่าวว่าภาษาที่ใช้ในการทำงานของอาเซียนคือ “ภาษาอังกฤษ” แสดงให้เห็นว่าภาษาอังกฤษมีความสำคัญอย่างมากในการติดต่อสื่อสารทั้งกับ

ภาครัฐและภาคเอกชนของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยการรวมตัวของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนถือเป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของเศรษฐกิจไทยในทุกด้าน ธุรกิจต่างๆ ทั้งด้านอุตสาหกรรม ด้านบริการและด้านอื่นๆ จะมีการแข่งขันสูง นอกจากนี้ประเทศสมาชิก AEC ยังสามารถเคลื่อนย้ายแรงงานได้อย่างเสรี ทำให้ประชาชนของประเทศสมาชิกจำเป็นต้องติดต่อสื่อสารกันโดยมีภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลาง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ที่ต้องการประสบความสำเร็จทางธุรกิจโดยเฉพาะธุรกิจประเภทการบริการจะต้องเชี่ยวชาญภาษาอังกฤษเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับคู่แข่งทางธุรกิจจากประเทศต่างๆ ได้

โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อต้อนรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยในปี พ.ศ.2558 ประเทศไทยจะต้องเปิดประเทศเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์อันใกล้ชิดของประชากรราว 600 ล้านคน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ในอนาคตประชาชนของอาเซียนจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น และภาษาที่จะต้องใช้ในการพบปะ เจรจา และประชุมหารือร่วมกันคือภาษาอังกฤษ ดังนั้นประชาชนจึงต้องมีการปรับตัวด้านการพัฒนาทักษะด้านภาษาอังกฤษพัฒนาขีดความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร เพื่อเตรียมความพร้อมกับการก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน

โครงการพัฒนาทักษะการสนทนาภาษาอังกฤษให้กับผู้ประกอบการอาชีพขนส่งสาธารณะโดยกลุ่มเป้าหมายในการบริการวิชาการเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และฝึกอบรมในครั้งนี้ ได้แก่ผู้ขับรถแท็กซี่ในกรุงเทพมหานครวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านภาษาอังกฤษแก่ผู้ขับรถแท็กซี่ในกรุงเทพมหานครให้มีทักษะในด้านต่างๆ อาทิ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนภาษาอังกฤษอย่างถูกต้องชัดเจน อีกทั้งเป็นการกระตุ้นให้ผู้ขับรถแท็กซี่เห็นความสำคัญของภาษาอังกฤษ เป็นการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต และช่วยเหลือผู้ประกอบการอาชีพผู้ขับรถแท็กซี่ให้ได้มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพในการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารกับชาวต่างชาติ เพื่อรองรับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (AEC) ในปี พ.ศ.2558

โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการฝึกทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน และการสนทนาภาษาพม่าที่ใช้ในชีวิตประจำวันให้กับบุคลากรในชุมชนตำบลหางว เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนสืบเนื่องจากการที่ประเทศไทยได้พัฒนาเศรษฐกิจจนสามารถก้าวเข้าสู่ระบบการแข่งขันในตลาดโลกและตลาดในระดับภูมิภาค จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสนใจภาษาและสังคมของประเทศคู่ค้าเพื่อความได้เปรียบในทางการค้าและการแข่งขันในด้านต่างๆ ดังเช่น ประเทศพม่า (Myanmar) ซึ่งนับเป็นประเทศหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับประเทศไทยในด้าน

เศรษฐกิจและสังคมมาเป็นระยะเวลาโดยโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคลากรในชุมชน ตำบลหนองที่เข้ารับการอบรมมีความรู้ภาษาพม่าในระดับพื้นฐาน ทั้งในทักษะด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนเพื่อใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้เพื่อเป็นประโยชน์ในการติดต่อค้าขายระหว่างกัน

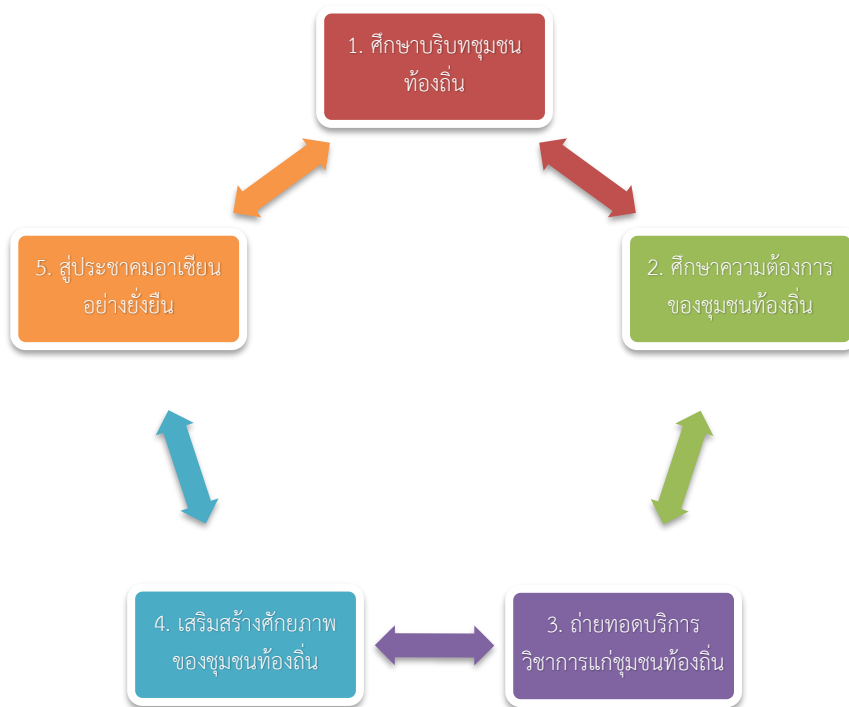
อีกหนึ่งโครงการที่สำคัญคือ โครงการพัฒนามาตรฐานธุรกิจที่พักแบบโฮมสเตย์ในจังหวัดระนอง เพื่อเตรียมความพร้อมรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โครงการดังกล่าวนี้ได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจชุมชนดังเช่นการประกอบธุรกิจที่พักแบบโฮมสเตย์ ที่มีการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างและเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจ นำเอาวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างงานสร้างอาชีพ สร้างผลิตภัณฑ์และบริการด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นวัฒนธรรมสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดคุณค่าทางสังคมและนำรายได้สู่ชุมชน ซึ่งจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยชิ้นต่างๆ คาดการณ์ว่าธุรกิจโฮมสเตย์จะเป็นธุรกิจที่มีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นธุรกิจที่มีจุดขายและมีเสน่ห์ที่รูปแบบทางวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งส่งเสริมและพัฒนามาตรฐานโฮมสเตย์เพื่อรองรับการแข่งขันและรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นภายหลังจากที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ AEC

การดำเนินงานด้านการบริการวิชาการรับใช้สังคมของสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ ภายใต้กรอบโครงการถ่ายทอดบริการวิชาการหรือวิชาชีพเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่ประชาคมอาเซียน นั้น เกิดจากการตระหนักถึงความจำเป็นในการเตรียมความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ

- (1) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชนท้องถิ่นให้รับรู้และเตรียมพร้อมรับกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศ
- (2) พัฒนาองค์ความรู้และสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้สร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจที่ดีต่อกันในระดับประชาชนโดยผ่านการเชื่อมโยงเครือข่ายทางชุมชนและวัฒนธรรม
- (3) กระตุ้นและส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นทุกคนมีงานทำ และเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพเพื่อที่จะลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำในสังคม
- (4) ส่งเสริมการใช้และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่นด้วยการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องควบคู่กับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาต่างประเทศหลักรวมไปถึงการเรียนรู้ภาษาของประเทศเพื่อนบ้านควบคู่กับการเรียนรู้วัฒนธรรม วิถีชีวิตของเพื่อนบ้านในกลุ่มประเทศอาเซียน

แนวทางการขับเคลื่อนโครงการถ่ายทอดบริการวิชาการหรือวิชาชีพเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่ประชาคมอาเซียนของสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ สามารถอธิบายโดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ภายใต้ขั้นตอนการพัฒนา เป็นลำดับดังต่อไปนี้

ภาพที่ 7.16 ขั้นตอนการพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่ประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืน

(1) ศึกษาบริบทชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อมูลของชุมชนเป้าหมายอันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม และเศรษฐกิจของชุมชน ที่สามารถใช้เป็นฐานเชื่อมโยงไปถึงการวิเคราะห์ความจำเป็นในด้านการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) เช่น พัฒนาศักยภาพทางด้านภาษา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงการพัฒนาในด้านอื่นๆ เป็นต้น

(2) ศึกษาความต้องการของชุมชนท้องถิ่น โดยประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเห็นว่ามี ความสำคัญและมีความต้องการ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของประชาชนในชุมชน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการผลักดันและพัฒนาชุมชนสำหรับเตรียมความพร้อมเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนต่อไป โดยการพัฒนาชุมชนดังกล่าวจำเป็นต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่กระบวนการแรกไปจนกระทั่งถึงกระบวนการสุดท้ายของการพัฒนา ได้แก่ การมีส่วนร่วมใน

การวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการใช้บริการจากโครงการ และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของประชาชน เป็นต้น

(3) ถ่ายทอดบริการวิชาการแก่ชุมชนท้องถิ่นภายหลังจากที่ได้ทำการศึกษาบริบทชุมชนท้องถิ่น และศึกษาความต้องการของชุมชนท้องถิ่นอย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นที่เรียบร้อยแล้วอาจารย์ นักวิชาการและนักวิจัยภายใต้การกำกับดูแลของสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ ได้ทำการถ่ายทอดบริการวิชาการแก่ชุมชนท้องถิ่น ในรูปแบบของการบรรยาย การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และรูปแบบอื่นๆในลักษณะที่หลากหลายเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่ประชาคมอาเซียน อาทิเช่น การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร การฝึกอบรมเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของประเทศไทยและประเทศสมาชิกอาเซียน การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ การพัฒนาฝีมือเพื่อการประกอบอาชีพ เป็นต้น

(5) เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นสนับสนุนประชาชนให้มีการริเริ่มทำธุรกิจที่ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการเอง รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการบริหารจัดการด้านธุรกิจระหว่างชุมชน การจัดให้มีการฝึกอบรมอาชีพด้านต่างๆ ที่สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนและท้องถิ่น โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ภายใต้ความร่วมมือขององค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชนและสถาบันการศึกษา (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา) โดยการดำเนินการดังกล่าวถือเป็นการกระตุ้นและส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นทุกคนมีงานทำ และเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพเพื่อที่จะลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำในสังคม

(6) สู่ประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืนถือเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นให้สูงขึ้น โดยสามารถเห็นและสัมผัสได้ถึง ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นที่แสดงถึงการมีความเข้มแข็งผ่านตัวชี้วัดในด้านต่างๆ ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสารทางด้านภาษาต่างประเทศของประชาชน การประกอบอาชีพที่หลากหลายภายใต้รากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน การมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นเกิดบรรยากาศความรักใคร่สามัคคีในชุมชนท้องถิ่นเกิดความร่วมมือกันในการพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่นเองและระดับเครือข่าย เป็นต้นโดยปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ถือเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการพัฒนาศักยภาพชุมชนสู่ประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืน

7.4.6 โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเพิ่มองค์ความรู้

เพื่อการขับเคลื่อนโครงการบริการวิชาการให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ที่ 6 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาสู่การเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และบริการวิชาการชั้นนำ สถาบันวิจัยและพัฒนาฯ จึงได้สนับสนุนให้คณะต่างๆ ได้มีการจัดตั้งศูนย์/แหล่งการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ขึ้น จำนวนทั้งสิ้น 21 แห่ง และในปีงบประมาณ 2558 ได้ก่อเกิดแหล่งเรียนรู้ที่เปิดใหม่นอกเขตรับผิดชอบของมหาวิทยาลัย จำนวน 5 แห่ง ดังต่อไปนี้

(1) แหล่งเรียนรู้พลังงานทดแทนชุมชน ณ ชุมชนตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

(2) แหล่งเรียนรู้วิจัยและบริการวิชาการ เพื่อการวิจัยด้านสุขภาพ ศูนย์การศึกษาวิจัยด้านสุขภาพการท่องเที่ยวและการโรงแรมที่พำนักระยะยาว จังหวัดระนอง

(3) ศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการ และถ่ายทอดนวัตกรรมเพื่อพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนบ้านบางกระสั้น อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(4) แหล่งเรียนรู้เพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ ในตำบลบางนางลี่ อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม และ

(5) ศูนย์การเรียนรู้การปลูกและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝก โรงเรียนบ้านกือหลวง ตำบลทุ่งกล้วย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา

การดำเนินการพัฒนาฐานความรู้ในศูนย์การเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ภายใต้การกำกับดูแลของสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ ที่ผ่านมามีได้กระทำมาอย่างสม่ำเสมอ โดยเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างคณาจารย์ นักวิจัย และชาวบ้านผู้ดูแลศูนย์การเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ ที่ได้ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย คิดค้นเทคโนโลยีนวัตกรรมใหม่ๆ ภายใต้รากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งผลให้ก่อเกิดเป็นองค์ความรู้/ฐานความรู้ใหม่เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต และเป็นต้นแบบการพัฒนาโดยอาศัยแนวความคิดที่ต่อยอดจากองค์ความรู้เดิม โดยศูนย์การเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ที่มีการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ใหม่และขยายเป็นฐานความรู้ที่เพิ่มขึ้น ได้แก่

ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการ และถ่ายทอดเทคโนโลยี นวัตกรรมสู่ชุมชน ตำบลจอมปลวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่มุ่งเน้นการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อทำการเกษตรและปศุสัตว์ โดยอาศัยนวัตกรรมดั้งเดิมและปรับปรุงใหม่ เพื่อให้เกิดการต่อยอดและนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง โดยผลลัพธ์ที่ได้คือองค์ความรู้ที่พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดี

ขึ้นอย่างยั่งยืน ซึ่งปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้มีผู้เข้ารับบริการเป็นจำนวนมาก และมีชื่อเสียงในระดับจังหวัด โดยองค์ความรู้ล่าสุดที่เกิดขึ้น คือ การสร้างนวัตกรรม “กัลกัณน้ำ” ซึ่งเป็นการใช้พลังงานทดแทนในการสูบน้ำจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง ทำให้เกิดการประหยัดพลังงานและประหยัดเวลาในการทำการเกษตร

ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการและถ่ายทอดนวัตกรรมเทคโนโลยีด้านพลังงานทดแทนและสิ่งแวดล้อม ตำบลบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นศูนย์การเรียนรู้ วิจัยและบริการวิชาการแก่สังคม ซึ่งเป็นแบบอย่างในการใช้พลังงานทดแทนเพื่อการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน โดยได้มีการขยายผลองค์ความรู้จากเรื่อง “แก๊สชีวภาพ” จากศูนย์การเรียนรู้ฯ ไปสู่ “การผลิตแก๊สชีวภาพจากเศษอาหารและขยะอินทรีย์” สำหรับการใช้ในครัวเรือน ณ แหล่งเรียนรู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านพลังงานทดแทนและการจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง หมู่ที่ 1 ตำบลบางนางลี่ เพื่อเป็นการกระจายองค์ความรู้ด้านการใช้พลังงานทดแทนให้ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางนางลี่ จังหวัดสมุทรสงคราม

ศูนย์การเรียนรู้ วิจัย บริการวิชาการเพื่ออนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนตลาดน้ำบางน้อย ตำบลกระดังงา อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ เป็นศูนย์การเรียนรู้ฯ ในความเป็นตลาดน้ำที่คงไว้ซึ่งความสงบ เรียบง่ายและมีการรวมตัวกันของกลุ่มคนหนึ่งในนาม “กลุ่มอาชีพศูนย์การเรียนรู้ฯ ชุมชนตลาดน้ำบางน้อย” ขึ้น เพื่อการพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้ ให้มีองค์ความรู้ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ตนเองและชุมชนท้องถิ่น โดยยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์เฉพาะตัวของวิถีชีวิตตลาดน้ำ โดยองค์ความรู้ที่เปิดตัวไปล่าสุดคือ “การผลิตไอศกรีมผลไม้ตามฤดูกาล” และผลไม้ที่นำมาผลิตไอศกรีมในฤดูกาลนี้คือ “มะม่วงหาวมะนาวโห่” ซึ่งผ่านกระบวนการผลิตต่างๆ จนได้ผลลัพธ์เป็นไอศกรีมมะม่วงหาวมะนาวโห่ ที่มีรสชาติหวานอมเปรี้ยว ชวนรับประทาน และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังตลาดน้ำบางน้อยสามารถหาซื้อรับประทานได้ในระหว่างเดินชมสินค้าภายในตลาด ซึ่งนับได้ว่าเป็นการสร้างรายได้และสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน

การถ่ายทอดบริการวิชาการรับใช้สังคมภายใต้กรอบโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเพิ่มองค์ความรู้ ของสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ ได้ดำเนินงานและพัฒนากิจการให้บริการวิชาการรับใช้สังคมมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อให้บริการทางวิชาการแก่สังคม โดยการถ่ายทอดนวัตกรรม เทคโนโลยีและองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาที่

ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น สังคม และประเทศชาติ โดยสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ มีปณิธานอันแน่วแน่ในการเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และบริการวิชาการชั้นนำเพื่อปวงชน

การผลักดันให้มีโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเพิ่มองค์ความรู้เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ต่างๆ ไปสู่สังคมได้อย่างทั่วถึง สถาบันวิจัยและพัฒนาฯ ได้มีการวางแนวทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ซึ่งมีหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพ หรือผู้รับผิดชอบหลักคือ สถาบันวิจัยและพัฒนา จึงมีแนวทางการทำงานและพัฒนาเชิงพื้นที่ ดังต่อไปนี้

(1) สถาบันวิจัยและพัฒนาฯ ได้ผลักดันให้มีโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเพิ่มองค์ความรู้ในความรับผิดชอบของคณะ/วิทยาลัย/หน่วยงาน เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ต่างๆ ไปสู่สังคมได้อย่างทั่วถึง เป็นที่พึ่งทางวิชาการแก่ชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ตามความถนัดในศาสตร์ ศิลป์และความเชี่ยวชาญของคณาจารย์ นักวิจัย

(2) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเพิ่มองค์ความรู้เกิดจากความร่วมมือกันระหว่างคณาจารย์ นักวิจัย และชาวบ้านผู้ดูแลศูนย์การเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ ที่ได้ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย คิดค้นเทคโนโลยีนวัตกรรมใหม่ๆ ภายใต้รากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดเป็นองค์ความรู้/ฐานความรู้ใหม่เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต และเป็นต้นแบบการพัฒนาโดยอาศัยแนวความคิดที่ต่อยอดจากองค์ความรู้เดิมการพัฒนาดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการพัฒนาที่เชื่อมความสัมพันธ์/ความร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษา (มหาวิทยาลัยฯ) กับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนในหลายรูปแบบและกระบวนการเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน (คณาจารย์ นักวิจัย และชาวบ้าน) เกิดการเรียนรู้ในหมู่บ้านและตำบล เกิดความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนสู่ชุมชน ชาวบ้านแต่ละกลุ่มได้พูดคุยแลกเปลี่ยน มีปฏิสัมพันธ์กันในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้าน เกิดความเอื้ออาทร ความสมานฉันท์ เกิดเป็นกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาโดยชุมชนเองอย่างสม่ำเสมอ

(3) สถาบันวิจัยและพัฒนาฯ ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ทั้งการวิจัยและบริการวิชาการลงสู่ท้องถิ่น ซึ่งนอกจากจะเป็นการทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคม ชุมชนท้องถิ่นแล้ว ยังถือเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณาจารย์ นักวิจัย และชาวบ้าน เป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้กับคณาจารย์โดยสามารถนำเอาความรู้จากการพัฒนาท้องถิ่นกลับมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนานักศึกษา พัฒนาหลักสูตร และพัฒนามหาวิทยาลัยอีกทางหนึ่ง

ทั้งนี้ การดำเนินงานด้านการบริการวิชาการรับใช้สังคมของสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ เกิดเป็นปรากฏการณ์ความเชื่อมโยงเป็นภาคีการพัฒนาาร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคม ประกอบด้วย ภาคประชาสังคม (Civil Society Sector) ภาคธุรกิจ (Private Sector) และภาครัฐ (Public

Sector) โดยทุกภาคส่วนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและสังคมสู่ความยั่งยืน ดังต่อไปนี้

(1) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มีบทบาทสำคัญในฐานะสถาบันการศึกษาหลักที่ให้การสนับสนุนทางด้านบุคลากร งบประมาณ รวมถึงทรัพยากรสำคัญต่างๆ ในการขับเคลื่อนโครงการบริการวิชาการและผลักดันให้คณาจารย์ นักวิชาการและนักวิจัยลงพื้นที่ศึกษาพัฒนาชุมชนอย่างใกล้ชิดเพื่อประสานความร่วมมือกับชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ในการคิดค้นและพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตของคนในชุมชน

(2) หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่หนุนเสริมศักยภาพชุมชน อำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถดำเนินการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้ด้วยตัวเองตลอดทั้งทำการเผยแพร่และทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น

(3) หน่วยงานภาครัฐกิจเอกชนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริมให้เกิดวิสาหกิจชุมชน โดยสนับสนุนด้านโอกาสทางการตลาด และองค์ความรู้ต่างๆ ให้กับชุมชนท้องถิ่นเพื่อการรวมกลุ่มในการสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

(4) ชุมชนท้องถิ่น/ประชาชน มีบทบาทสำคัญในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนรวมทั้งสถาบันการศึกษาที่ยื่นมือเข้ามาให้การส่งเสริมสนับสนุนช่วยเหลือเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนได้ในระยะยาว

(5) อาจารย์ นักวิชาการและนักวิจัย มีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่วิจัยร่วมกับชุมชน และเป็นที่ปรึกษาของชุมชน ถ่ายทอดความรู้ที่สำคัญและเป็นประโยชน์แก่ชุมชนอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับวิถีชีวิต ไม่ขัดกับค่านิยมเพื่อชุมชนสามารถนำความรู้และนวัตกรรมที่คิดค้นขึ้นมาไปปรับใช้ได้ในการดำรงชีวิต

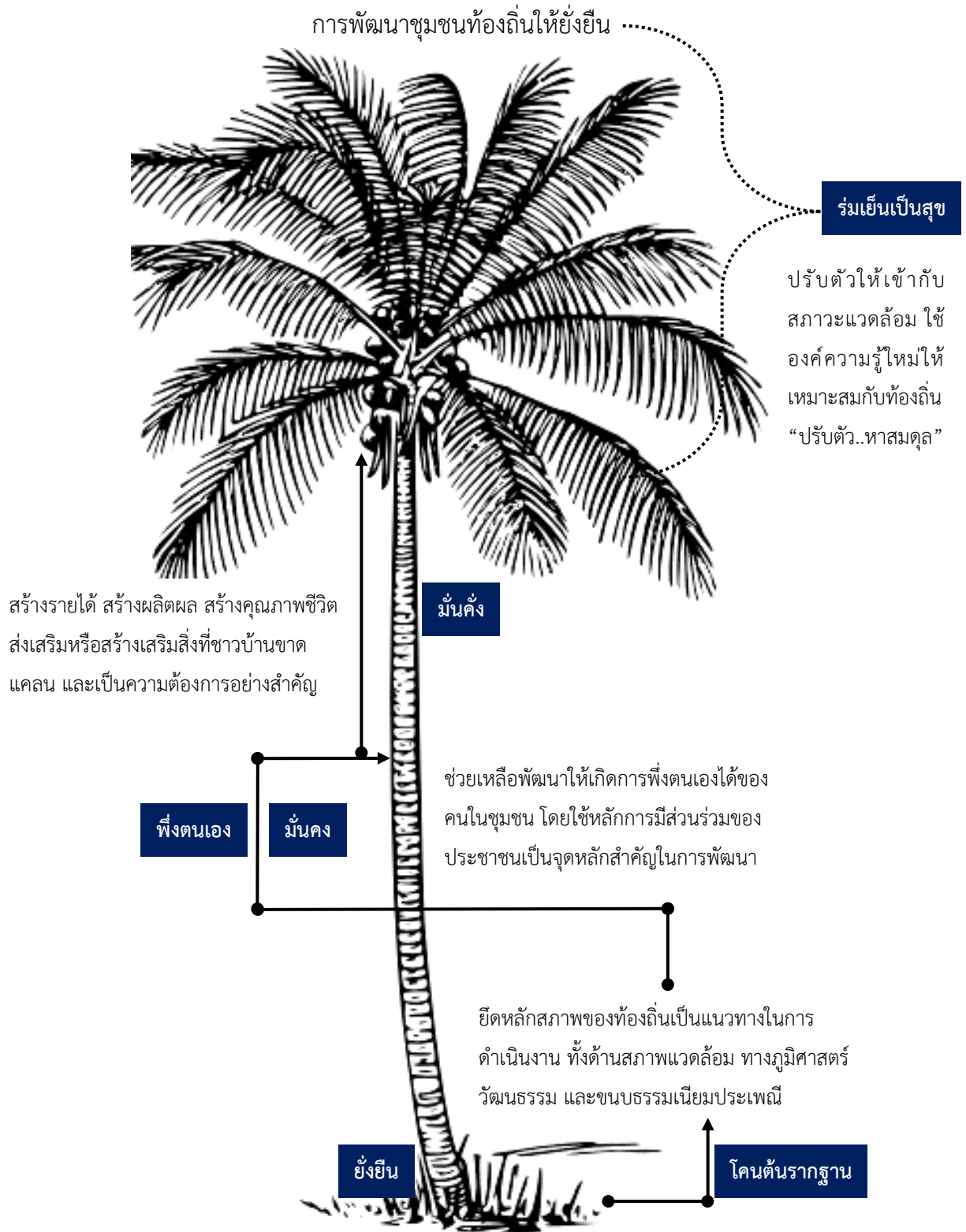
(6) นักศึกษา มีบทบาทสำคัญในการลงพื้นที่ศึกษาชุมชนร่วมกับอาจารย์ประจำวิชา โดยทำการศึกษาแบบแผน วิธีการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

นอกจากโครงการบริการวิชาการหรือกิจกรรมต่างๆ จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนแล้ว ขณะเดียวกันยังเกิดประโยชน์แก่บุคลากรในมหาวิทยาลัยฯ ซึ่งที่ผ่านมากลุ่มกรรมการบริการวิชาการรับใช้สังคมของคณาจารย์ภายใต้การกำกับดูแลของสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากการสำรวจความต้องการของชุมชนเพื่อกำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้แล้วนำไปจัดทำแผนบริการวิชาการโดยมีการบูรณาการงานบริการทางวิชาการกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน และการปฏิบัติงานประจำด้านอื่น ๆ เช่น การนำนักศึกษาไปจัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนนอกจากนั้นแล้วยังมีการบูรณาการงานบริการทางวิชาการแก่สังคมกับการวิจัย เช่น มีการนำผลการวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์จริงเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมในหลายภาคส่วน ตลอดจนนำความรู้ประสบการณ์จากการให้บริการทางวิชาการมาพัฒนาต่อยอดไปสู่การทำวิจัย เพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ เป็นต้น

บทสรุปการดำเนินภารกิจของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ในการทำคุณประโยชน์แก่แผ่นดินโดยเป็นที่พึ่งทางวิชาการและการวิจัยแก่ชุมชน สังคม และประเทศชาติ เผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้จากงานวิจัยและบริการวิชาการสู่ชุมชนและสังคม นั้น เป้าหมายสุดท้ายคือการขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนตามรอยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยการดำเนินการที่ผ่านมาได้ยึดแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนหรือการพัฒนาชุมชนที่สำคัญๆ ดังนี้

- (1) ช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชุมชน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นจุดหลักสำคัญในการพัฒนา
- (2) ยึดหลักสภาพของท้องถิ่นเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ทั้งด้านสภาพแวดล้อม ทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคของประเทศ
- (3) ส่งเสริมหรือสร้างเสริมสิ่งที่ชาวบ้านขาดแคลน และเป็นความต้องการอย่างสำคัญ คือ ความรู้ในเรื่องของการทำมาหากิน การทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม
- (4) นำความรู้ในด้านเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสมเข้าไปถึงมือชาวบ้านอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นให้เป็นขบวนการเดียวกับที่เป็นเทคโนโลยีทางการผลิตที่ชาวบ้านสามารถรับไปและสามารถไปปฏิบัติได้ผลจริง

การดำเนินงานด้านการบริการวิชาการเพื่อการเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด สามารถอธิบายแบบแผนการพัฒนาผ่านตัวแบบ COCONUT TREE MODEL ได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 7.17 ตัวแบบ COCONUT TREE MODEL

COCONUT TREE (ต้นมะพร้าว) ถือเป็นพืชที่มีความผูกพันกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในชุมชนท้องถิ่นไทยมาช้านาน คุณสมบัติที่ดีของมะพร้าว คือ ส่วนต่างๆ ของมะพร้าวสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า และสามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ หลากหลายตั้งแต่ลำต้น ใบ ก้าน ผล กะลา รากมะพร้าว กาบมะพร้าว รวมไปถึงส่วนอื่นๆ อย่างไรก็ตาม “มะพร้าว” จะสามารถยืนต้นเจริญเติบโตจนกระทั่งสามารถเก็บเกี่ยวพืชผลและนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยการดูแลเอาใจใส่ที่สม่ำเสมอและถูกวิธี ด้วยการรดน้ำพรวนดินจากรากเพื่อการเจริญเติบโตที่มั่นคงและแข็งแรง เนื่องจาก “ราก” ถือเป็นส่วนประกอบสำคัญในการหล่อเลี้ยงส่วนต่างๆ ของต้นมะพร้าวให้ทรงตัวอยู่ได้

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น/สังคมให้เติบโตและยั่งยืนก็เช่นเดียวกัน ควรพัฒนาไปอย่างถูกวิธี ถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชาการ และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ด้วยวิธีการ “พัฒนาจากฐานราก” คือ ช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชุมชน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) ยึดหลักสภาพของท้องถิ่นเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ทั้งด้านสภาพแวดล้อม ทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคของประเทศ ส่งเสริมหรือสร้างเสริมสิ่งที่ชาวบ้านขาดแคลน และเป็นความต้องการอย่างสำคัญ คือ ความรู้ด้านต่างๆ เช่น ความรู้ในเรื่องของการทำมาหากิน การทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ฯลฯ และนำความรู้ในด้านเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม เข้าไปถึงมือชาวบ้านอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นให้เป็นขบวนการเดียวกับที่เป็นเทคโนโลยีทางการผลิตที่ชาวบ้านสามารถรับไปและสามารถไปปฏิบัติได้ผลจริง การพัฒนาสังคมและชุมชนท้องถิ่นจึงจะเติบโตและยั่งยืน เหมือนดังเช่นต้นมะพร้าวที่แผ่กิ่งก้านสาขาเป็นร่มเงาทั้งยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในทุกส่วน

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างถูกวิธีด้วยการพัฒนาจากฐานรากจนสามารถนำไปสู่ความยั่งยืนได้นั้น ผลที่ตามมาคือชุมชนท้องถิ่นสามารถดำรงชีวิตภายใต้วิถีอันเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของตนเอง มีความรักใคร่สามัคคี ประองตอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้จักแบ่งปันประโยชน์ร่วมกัน มีการรวมกลุ่มทำคุณประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมกลุ่มสร้างอาชีพ สร้างรายได้ พลิกฟื้นเศรษฐกิจชุมชนจนสามารถหลุดพ้นจากความยากจนได้ในที่สุด และสามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางในทุกๆ ด้านจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

บทส่งท้าย.....เดินตามรอยพ่อ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเป็นแบบอย่างในการทรงงานเพื่อบ้านเมือง พสกนิกร และแผ่นดินไทยของพระองค์ตลอดระยะเวลาที่ทรงขึ้นครองราชย์ ทรงพระราชทานแนวทางการดำเนินชีวิตเพื่อให้รอดพ้นจากวิกฤติการพัฒนาสมัยใหม่ในโลกทุนนิยมเสรี

“การพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นแนวพระราชดำริที่พระองค์ท่านทรงพระราชทานภายหลังจากความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศที่ไม่สามารถทำให้คนในประเทศอยู่ดีมีสุขได้ จึงต้องแสวงหาทางออกที่นำไปสู่เป้าหมายในการพัฒนาประเทศร่วมกันของคนในชาติ โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรมและความสุข ก่อให้เกิดให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน อันจะนำมาสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่งผลให้คนมีความสุขอย่างแท้จริง

โดยจุดหมายปลายทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนประการแรกคือ การทำให้เกิดดุลยภาพของการพัฒนา(Balanced Development)ได้แก่ เศรษฐกิจที่มีรากฐานมั่นคง มีขีดความสามารถในการแข่งขันและสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแนวคิดหลัก ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการทำให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัย และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด ประการที่สอง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น(Culture and Wisdom) เป็นระเบียบวิถีชีวิตของสังคมที่ทำให้มนุษย์ปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม รวมถึงหลักคุณธรรมซึ่งเป็นระเบียบจิตใจของคนในสังคมที่ทำให้สังคมอยู่ได้โดยสงบสุขก่อให้เกิดความเอื้ออาทร ความรัก ความสามัคคี สนิทสนมต่อกัน ชุมชนสังคมมีความเข้มแข็ง ประการที่สาม การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเทคโนโลยีและพลังงานที่สะอาด ปลอดภัย ปลอดภัยปลอดภัยเพื่อการมีสภาพแวดล้อมที่ดี (A better environment) และประการสุดท้าย คือ การปฏิรูปการเมือง การปกครอง การบริหารให้มีการกระจายอำนาจหน้าที่ให้แก่ท้องถิ่นโดยแท้จริง (Decentralize) ให้สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 78 กำหนดให้ “รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขปลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ ดังนั้นการบริการวิชาการรับใช้สังคมเป้าหมายสูงสุดคือ ความสุขของคนในชุมชนท้องถิ่นที่ยั่งยืนด้วยตนเอง

7.5 บทสรุป

พื้นที่ชีวิตจริงกับห้องเรียนวิชาการแตกต่างกันยิ่งนัก หลายคนที่ยังเรียนอย่างเดียวความสุขคือการเรียน และเป็นช่วงเวลาแห่งความสุขที่สุดแล้ว เพราะไม่ต้องแบกภาระชีวิตใด ๆ นัก แต่ นักศึกษาหลายคนที่ต้องแบกภาระชีวิตด้วยเรียนด้วย หลายคนที่ต้องแบกภาระชีวิตต้องดิ้นรนอย่างเดียวเรียนรู้กับชีวิตจริงยิ่งกว่าละครก็ว่าได้ ต้องอดทนยิ่งนัก แต่นั่นคือ “โอกาส” ของแต่ละคนที่ เริ่มต้นชีวิตจริงได้เร็วแค่ไหน องค์กรความรู้ที่เรียนจะเสริมให้แข็งแกร่งมากขึ้น องค์กรความรู้ที่เรียนจะเอาตัวรอดได้ องค์กรความรู้ที่ได้ไปจากวิชาการห้องเรียนจะแหลมคมในการใช้ชีวิตจริงยิ่งขึ้น แต่นั่นคือ “ความจริง” ที่มนุษย์ทุกคนต้องเผชิญ การออกแบบชีวิตในช่วงเวลาเรียนสำคัญมาก ดังนั้นการเรียนการสอนในรายวิชาการระบบที่สนับสนุนพัฒนาสังคมพื้นฐาน และสาขาวิชาการจัดการพัฒนาสังคมมีฐานรากจากงานวิจัยและบริการวิชาการที่เป็นจริงนำมาสู่การเรียนรู้ที่จะทำให้นักศึกษา “คิด วิเคราะห์ เยี่ยม เตรียมตัวพัฒนา รักษาความดี” ต้องเริ่มต้นที่คิดให้ดี คิดให้เป็น คิดอย่างเป็นระบบ คิดกว้าง คิดรอบคอบ สุขุม คิดแบบกายแบบโยนิโสมนสิการ สิ่งที่น่ามาช่วยในการคิดคือ การลงมือปฏิบัติจริงในห้องเรียน โขคดีที่เราได้เรียนรู้ทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท สามารถเปรียบเทียบสามารถนำความรู้ที่ได้มาบูรณาการกับชีวิตจริงได้ เห็นผลลัพธ์จากประชาชนที่แท้จริงในศาสตร์ของพระราชทาน ทุกคนอยู่ได้ สร้างชีวิตปลุกวิถีคิดให้มีความพอเพียงด้วยหลักวิถี-วิธีพอเพียง สามารถใช้ทั้งในการเรียนรู้ในห้องเรียนและชีวิตจริงนั่นเอง การเรียนในห้องเรียนอาจจะไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตแล้วในปัจจุบันนี้ นักศึกษาต้อง **“เรียนรู้ อย่างเข้าใจลึกซึ้ง เข้าถึงพัฒนา ค้นหาปัญญา บูรณาการ สอดประสานภูมิสังคม”** ในบทสรุปจึงหยิบองค์ความรู้ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับพื้นที่ครัวเรือนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในเรื่องบุพปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นบทคัดย่อจากวิทยานิพนธ์นี้ตามหลักสูตรปรัชญาคุณุชฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เป็นของผู้เขียนเอง จึงนำมาเพื่อใช้ในการศึกษาและให้แนวคิดของคนเรียนศาสตร์การจัดการพัฒนาสังคม ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562)

คุณภาพชีวิตของครอบครัวที่อาศัยในหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 67 หมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีภาวะที่ดีกว่าคุณภาพชีวิตของครอบครัวที่อาศัยในหมู่บ้านอื่น ๆ ในจังหวัดเดียวกัน เมื่อประเมินด้วยดัชนีความก้าวหน้าของคนโดยภาพรวม พบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่ที่มีสภาพการณ์ของความยากจนมากที่สุดของประเทศไทยและอยู่ในสถานการณ์ยากจนซ้ำซากตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา จึงต้องศึกษาถึงปัจจัยที่สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้ประชาชน เพื่อให้อยู่อย่างพอเพียงและมีความสุขได้ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)

ศึกษาระดับทัศนคติของผู้นำครอบครัวต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัว การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว และคุณภาพชีวิตของครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง และ 2) พัฒนาแบบจำลองสมการโครงสร้างเชิงสาเหตุที่อธิบายถึงอิทธิพลของคุณลักษณะพื้นฐานบุคคล การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัว การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว และทัศนคติของผู้นำครอบครัวต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 400 ราย กลุ่มตัวอย่างกำหนดโดยใช้เกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกต ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้าง สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้นำหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 17 คน คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ทัศนคติของผู้นำครอบครัวต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัว และคุณภาพชีวิตของครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ระดับปานกลาง ส่วนการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวอยู่ระดับมาก และ 2) แบบจำลองสมการโครงสร้างที่ดำเนินการมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพบเส้นทางความสัมพันธ์ในแบบจำลองที่ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลสูงที่สุดได้แก่ การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัว รองลงมา ได้แก่ ทัศนคติของผู้นำครอบครัวต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว ตามลำดับ ที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ สมาชิกครอบครัวต้องได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมในกิจกรรมจิตอาสา และกิจกรรมการพัฒนาสังคม ตลอดจนการรักษาสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังพบว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่งผลโดยตรงให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น คุณภาพชีวิตที่ดีไม่ได้ขึ้นอยู่กับฐานะแต่คนสามารถมีความสุขได้และสามารถทำนายคุณภาพชีวิตของครอบครัว ได้ร้อยละ 81 ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของครอบครัว ถึงจะยากจนหากดำเนินชีวิตตามเศรษฐกิจพอเพียง สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้อย่างยั่งยืน

The quality of life of families residing in the 67 Sufficiency Economy Philosophy (SEP) model villages in Mae Hong Son Province is better than the quality of life of families residing in other villages in the same province. However, when being assessed with the overall Human Achievement Index (HAI), Mae Hong Son

Province has been ranking as the poorest province in Thailand and consistently encountering a problem of poverty for the past ten years. Thus, it is necessary to explore the factors leading to better quality of life that enables the local people to live sufficiently and happily. The objectives of this research were to: 1) study levels of attitudes of the family leaders towards the Sufficiency Economy Philosophy, participation in social activities of family members, application of the Sufficiency Economy Philosophy at a family level, and the quality of life of families residing in the Sufficiency Economy Philosophy model villages; and 2) develop a casual structural equation model explaining the influence of demographic factors, attitudes of the family leaders towards the Sufficiency Economy Philosophy, participation in social activities of family members, and application of the Sufficiency Economy Philosophy at a family level on the quality of life of families residing in the Sufficiency Economy Philosophy model villages. This research employed a mixed research methodology combining quantitative and qualitative research. In the quantitative research part, the sample consisted of 400 family leaders in the Sufficiency Economy Philosophy model villages, selected via stratified sampling. The sample size was determined based on the criterion of 20 times the observed variables. Data were collected with the use of a questionnaire, and analyzed with the structural equation model. As for the qualitative research component, in-depth interviews were conducted with 17 key informants who were leaders of the Sufficiency Economy Philosophy model villages, selected by purposive sampling. Data were then analyzed with content analysis. The research findings showed that: 1) attitudes of the family leaders towards the Sufficiency Economy Philosophy, participation in social activities of family members, and the quality of life of families residing in the Sufficiency Economy Philosophy model villages were rated at a moderate level whereas the application of the Sufficiency Economy Philosophy at a family level was rated a high level; and 2) the casual structural equation model conformed with the empirical evidence as there were the strongest linear relationships as indicated by the correlation coefficient, including participation in social activities of family members, followed by attitudes of the family leaders towards the Sufficiency Economy Philosophy, and the application of the Sufficiency Economy Philosophy at a family level, respectively. Most importantly, it was found

that family members should be encouraged to continuously participate in volunteer activities and social development activities, and preserve their local cultures and traditions. Moreover, it was found that the Sufficiency Economy Philosophy directly led to a better quality of life for people. A good quality of life did not depend on individuals' economic status as they can live happily. Moreover, the Sufficiency Economy Philosophy could correctly predict the quality of life of families by 81 percent. These research findings can be used as a model for the application of the Sufficiency Economy Philosophy in daily life, thus serving as significant basis for developing security and a better quality of life of families. Even though people are poor, they can enjoy a sustainably good quality of life if they live their lives based on the Sufficiency Economy Philosophy.

คำถามท้ายบท

จงตอบคำถามทุกข้อให้สมบูรณ์ที่สุดแบบมีเหตุผล ดังต่อไปนี้

- 1) คำว่า “ความจริงที่ต้องเผชิญ” อะไรคือความจริงในการที่นักศึกษาต้องเรียนรู้ เข้าใจให้ถ่องแท้ในศาสตร์พระราชา?
- 2) คำว่า “โอกาส” สำคัญเพียงใด?
- 3) นักศึกษาคิดว่า “ศาสตร์การพัฒนาสังคม” นำไปใช้ประโยชน์จริงในการทำงานได้เพียงใด? จงอธิบายให้ละเอียดเป็นเหตุเป็นผล?
- 4) ทำไม “วิจัย” สร้างองค์ความรู้ใหม่ จึงมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนของนักศึกษา?
- 5) ทำไม “การลงพื้นที่จริง” ในการเรียนการสอนที่เป็นห้องเรียนชุมชน (Social Lab) จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาตามแนวคิดของในหลวงรัชกาลที่ 9?
- 6) หลักวิถี-วิธีพอเพียง คืออะไร? จงค้นคว้าหาข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วน?
- 7) นักศึกษาสาขาวิชาการจัดการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม ต้อง “**เรียนรู้ อย่างเข้าใจ ลึกซึ้ง เข้าถึงพัฒนา ค้นหาปัญญาบูรณาการ สอดประสานภูมิสังคม**” จงอธิบายให้ละเอียดแต่ละนามวลี?
- 8) “COCONUT TREE MODEL” คืออะไร?
- 9) คำว่า “เดินตามรอยพ่อ” มีความหมายลึกซึ้งเพียงใด อธิบายให้แหลมคม?
- 10) คำว่า “**ภักุพัฒนา**” ตามแนวคิดของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด คืออะไรจงอธิบายอย่างละเอียด?

เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงทั่วไป

- ชนิษฐา ศรีนนท์. (2544). **การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนย่อยต่อการวางแผนพัฒนาเทศบาลนครนทบุรี**. ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- คณะทำงานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. (2556). **200 ปี วิถีน้ำเกียน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเรียนรู้อารยธรรม**. น่าน: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอิงค์เบอร์รี่.
- จรัสศรี แก้วหนองยาง. (2537). **การวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจของการผลิตและต้นทุนผลกระทบภายนอกของการผลิตเกลือสินเธาว์ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต เศรษฐศาสตร์เกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เจตน์ มงคล. (2547). **การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการชุมชนเทศบาลเมืองบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฉวีวรรณ สุ่มงคล. (2550). **การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร**. ภาคนิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ทรงจิต พูลลาภ. (2554). **ทฤษฎีสัจธรรมกับการพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนชาติพันธุ์ในโครงการหลวงหมอกจำ่ม**. ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา แขนงวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ธนาวิทย์ กางการ. (2546). **การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลตำบลลำไ้ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- นฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทยาพงศ์, ชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์. (2550). **เศรษฐกิจนอกระบบทางการในเขตเมืองเพื่อการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- ปรีดา เจษฎาวรางกุล. (2550). การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภัสสุรีย์ คุณกลาง. (2546). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในรูปแบบเมืองนำอยู่อย่างยั่งยืน เทศบาลนครขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสาธารณสุข บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2552). การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2555). การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. งานวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2555). วิถีคนเมืองกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.).
- _____. (2560). แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. งานวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2561). มโนทัศน์การแก้ปัญหาความยากจน. หนังสือเพื่อการบริหารวิชาการแก่สังคม ของคณาจารย์ และใช้ในการเรียนการสอนสาขาวิชาการจัดการสังคมและวัฒนธรรม แขนงวิชาการจัดการพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ร่วมสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2562). บุพปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์นี้ตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560). ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. 2560, เล่ม 134 ตอนพิเศษ 265 ง 31 ตุลาคม, หน้า 57-67.

- ศิริวรรณ พัฒนารุ่งพานิช. (2552). **การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของข้าราชการทหาร กอง 9 ศูนย์รักษาความปลอดภัย กองบัญชาการกองทัพไทย.** ภาคนิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บัณฑิตวิทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2561). **ศูนย์การเรียนรู้ วิจัยและบริการวิชาการแก่สังคม 5 พื้นที่เขตบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.** รายงานผลการดำเนินงานของสถาบันวิจัยและพัฒนา ปี 2561 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สาวิตรี ทองยิ้ม. (2550). **การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้าน ตำบลหนองปรือ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดกาญจนบุรี.** ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สุคนธ์ เหลืองอิงคะสุต. (2551). **ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริกับการบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลหนองไผ่ อำเภอมือง จังหวัดอุดรธานี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- สุภชัย ตรีทศ. (2547). **การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนต่อการวางแผนพัฒนาเทศบาลเมืองชลบุรี.** ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- โสภาค อิศรางกูร ณ อยุธยา, พันเอก. (2553). **ความรู้ความเข้าใจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในอำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี.** ภาคนิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บัณฑิตวิทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

บทส่งท้าย

บทส่งท้ายในเอกสารคำสอนรายวิชากระบวนการทัศน์พัฒนาสังคมพื้นฐาน เป็นบทความที่ผู้เขียนนำบทความต่างประเทศที่เป็นฉบับเต็มมาเพื่อให้นักศึกษาได้อ่านและเข้าใจกระบวนการเขียนงานวิจัยสำหรับถอดการวิจัยสู่บทความเพื่อนำเสนองานในต่างประเทศ โดยเป็นงานเขียนที่มีชื่อภาษาไทยว่า “วิถีวิธีพอเพียงของชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ซึ่งเป็นงานที่ได้ตีพิมพ์แล้ว ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (International Journal of Management and Applied Science, 2019: 17-21)

SUFFICIENT WAY-METHOD OF LIFE BASED ON THE SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY OF ASEAN PEOPLE: VIENTIANE, LAO PDR.

PHUSIT PHUKAMCHANOAD

Social and Culture Management, Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Sunandha Rajabhat University. 1 U-Thong nok Road, Dusit, Bangkok 10300 Thailand

E-mail: phusit.ph@ssru.ac.th

Abstract - This research aims to investigate the understanding and sufficient living conditions of people. It also analyzes human behaviors and evaluates the application of sufficiency economy philosophy at individual and household levels. The guideline for living based on the sufficiency economy philosophy of people in Vientiane, Laos, was also assessed. The researcher collected data by using questionnaires to survey 400 samples alongside with interviewing 30 people who were village chiefs, teenagers, public servants, private employees, youths, and general citizens. In this research, the researcher found that most people who lived in Vientiane, Laos were Buddhist. However, their hometowns were mostly located in other districts. Most of the public employees in Vientiane were the members of some specific social groups, particularly the men's party and the women's union. Regarding the level of understanding of sufficiency economy philosophy on expenses, the local people had to consider the needs for their living and avoid high expenditure. When engaging in community or social activities, they could not exploit other people and their colleagues. Moreover, their everyday life had to be economical or sufficient. For example, most of them had three full meals on a daily basis. Every piece of work was always based on self-reliance, mutual generosity, and mutual support. The research results show that sufficient living was rated at high level as well as the environmental and natural resources conservation and usages. The factors affecting the activity practice at individual and household levels based on the sufficiency economy philosophy consisted of age,

occupation, length of residency in Vientiane, educational level, income and expenses per month, participation in sufficiency economy philosophy training, and membership in a social group. The application of sufficiency economy philosophy was also rated at high level, especially in terms of their mindset and practice based on the word “enough” which refers to self-improvement, non-oppression, and satisfaction on sufficient living.

Keywords - Sufficiency Economy Philosophy Application, Urban Way of Life, Vientiane

I. INTRODUCTION

The way of life of ASEAN people involves high socio-economic diversities; economically, the local people were classified into poor, moderate, rich, and super-rich; or in terms of their social statuses, they were divided into lower class (employees, farmers, and agriculturists; people who did not earn enough income for living), middle class (merchants, entrepreneurs, and government officers; people who earned moderate income or owned self-employed businesses and could support their families), and upper class (high-society people such as royal family members, soldiers, police, high-rank government officers, and businessmen; people who had power or great influence on most people in the country). Due to the big gap of economic statuses between lower class and upper class, there was the comparison between them. The wealthy people clustered in the urban area (few population), while poor people lived across the country (large number of population); this resulted into the increase of inequality. As there was the spread of capitalism and globalization in ASEAN economic community (AEC)[1], people gave more importance to economics and their survival. They became greedy and struggled, competed for natural resources, and took advantage of others. The living difficulties caused the higher number of social problems such as starvation, crimes, robbery, larceny, homelessness, beggars, drugs, and prostitution. Therefore, this research used the concept of sufficiency economy philosophy, the doctrine that Thai people applied to their way of lives, to evaluate the level of self-sufficiency among the local people, their families, the community, and their workplaces; this can be applied to every occupation, gender, age, and social status.

Most people thought that the sufficiency economy philosophy revolves only farming, gardening, and raising domesticated animals. However, this is a “misunderstanding” because the sufficiency economy philosophy was developed for solving the national problems that affected the majority. Hence, to truly benefit from sufficiency economy philosophy, we should start from the change within ourselves by evaluating our occupations, social statuses, potential, and our actions as well as our roles. Moreover, we should understand and aware of the “three pillars, two conditions.” For example, to conform to the concept of ‘self-reliance’, the state leaders should implement the policies that would not negatively impact the country. They should be reasonable and constantly assess the national potential as well as studying the contemporary trends in order to build self-immunity. All of these are the early stage of the “right path”. Additionally, according to Kom Chad Luek newspaper (30 May

2015), Shamshad Akhtar, the deputy secretary-general of the United Nations and the secretary-general of the United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP), had mentioned “sufficiency economy” in the 71st session in Bangkok, Thailand. She praised the “sufficiency economy” attributing to the King Bhumipol Adulyadej as a worthwhile instrument for sustainable global society development for the present and the future; she said “...Sufficiency economy philosophy gives importance to the balance development and also enhances people’s potential at the same time. Therefore, it is a valuable guideline for sustainable development... It highly regards the development with a balance between economic, social, and environment dimensions, in line with the direction towards the world’s sustainable development...” (Kom Chad Luek Newspaper, 2015: 12 as cited in Phukamchanoat, 2015)[2]. The core of sufficiency economy philosophy is to build the stable foundation for people and the society. It starts from the individuals, then families, communities, societies, and the nation, respectively. This principle can be internationally used by every person in this world regardless the differences in social classes, races, religions, occupations, genders, ages, and social statuses. The Office of the National Economic and Social Development Board (2007)[3] had officially defined the concept of sufficiency economy philosophy based on the speech given by the King Bhumipol Adulyadej (2009)[4] about “sufficiency economy philosophy” on 29 November, 1999 as presented below.

“...Sufficiency Economy is a philosophy that stresses the middle path as an overriding principle for appropriate conduct by the populace at all levels. This applies to conduct starting from the level of families to communities and to the nation in terms of development and administration, so as to modernize in line with the forces of globalization. 'Sufficiency' means moderation, reasonableness, and the need for self-immunity to protect from impacts arising from internal and external change.

To achieve sufficiency, an application of knowledge with due consideration and prudence is essential. In particular, great care is needed in the utilization of theories and methodologies for planning and implementation in every step. At the same time, it is essential to strengthen the moral fiber of the nation, so that everyone, particularly public officials, academics, and business people at all levels, adhere first and foremost to the principles of honesty and integrity. In addition, a way of life based on patience, perseverance, diligence, wisdom and prudence is indispensable in creating balance and in coping appropriately with critical challenges arising from extensive and rapid socioeconomic, environmental, and cultural changes in the world...”

Considering the application of sufficiency economy philosophy, the researcher found out that the majority of the global citizens can make use of this philosophy everywhere they live. At the end of 2015, Thailand and other nine countries unified their societies, culture, politics, and economics under the name of ASEAN. In this first research, the application of sufficiency economy philosophy was investigated among the samples in a capital city of ASEAN country which was Vientiane, Laos. On 24 November 2014, Suan Sunandha

Rajabhat University had cooperated with the National University of Laos for a research collaboration. The research results showed that they had not had a research collaboration related to economics yet. Moreover, there had been no researches investigating the sufficiency level of ASEAN people's way of lives by that time. (The Faculty of Economics and Business Administration, National University of Laos, 2015)[5] This study can contribute to the implementation of the policies that develop and raise the awareness of sufficient lifestyle as well as the balance of sustainable national development in the future.

II. RESEARCH OBJECTIVES

This research has two Objectives is First, to explore the understanding of the lifestyle based on the sufficiency economy philosophy (economization and moderation).

III. METHODOLOGY

This study is a qualitative and quantitative research. The population and samples as well as the research settings are listed as follows:

Group 1: The population was 700,000 people who lived in Vientiane, Laos. The samples size was 400 people based on the Yamane Taro's formula (Yamane, 1973).[6]

Group 2: 30samples consisted of government officers who had the regular salary same as most people who worked in the urban areas (most of the important government institutions were located in Vientiane), village chiefs, men's party and women's union members, public and private employees, general citizens, and teenagers, interviewed by structured interviews.

The researcher collected data by using questionnaires and interviews, then analyzed the data by estimating the frequency, percentage, arithmetic mean, and standard deviation to describe the general information of the samples. In addition, the researcher used descriptive analysis to analyze the interview data based on the specific data structure. Moreover, there are evaluations of the application and practices according to the sufficiency economy activities at individual and household levels; the scores are divided into five levels as follows: 4.21- 5.00 (Highest), 3.41- 4.20 (High), 2.61- 3.40 (Medium), 1.81- 2.60 (Low), and 1.00- 1.80 (Lowest) (Silpcharu, 2006)[7]

IV. RESULTS

People who lived in Vientiane, Laos mostly were Buddhists (98.50 percent). Most of them had graduated from high school at most (93.50 percent). There were students (51.25 percent) and public and private employees such as teachers, policemen, soldiers, and ministry leaders (29.25 percent). Most people had lived in Vientiane for not more than ten years (47.00 percent) and their hometowns were other districts (54.75 percent). The income per month of the majority was around 5,001- 10,000 baht (37.75 percent). Most people, especially the government officers in Vientiane, were members of some social groups (84.00 percent). The social groups that the public usually joined were the men's party (79.50 percent), women's union (42.50 percent), labor unions (36.00 percent), and political parties (6.25 percent). Moreover, the majority of

the Vientiane people understood sixteen clauses of the sufficiency economy principles (economization and moderation) at the highest level. Nevertheless, the most interesting clauses were “consider the needs for their living and avoid high expenditure” (98.00 percent), “participate in the community or social activities without exploiting others” (97.00 percent), “carefully research and plan for business or investment” (95.75 percent), “self-stimulation for regularly studying and finding new knowledge about the way of life and one’s own occupation” (93.75 percent), and “Economization is the important notion of sufficiency (93.50 percent)”. In addition, the daily routines of the local people were also evaluated by the 1-10 scale. “Our family have three full meals daily” received the highest score which is 10 points. Second, “every piece of work should be always based on self-reliance” received 9 points which is a very high score. Third, “lifestyle” which refers to the fact that the local people always unplugged every electrical appliance such as televisions, video players, computers, laptops, and printers after usage, received 8 points. The sufficient lifestyle also involves “having expense plan as well as buying only necessary things for themselves and their family on a daily basis”, “always donate or give food offerings to the monks”, “turn off the lights and unplug electronic appliance before going out”, “daily take care their bedroom, kitchen, and restroom”, “always eat together and stay together when their families have problems or conflicts”, “help one another as well as give suggestion and solve problem together”, and “be aware of daily money saving, economize, and buy only necessary things.”

In terms of the activities practiced at both individual and household levels based on sufficiency economy philosophy (economization and moderation) among the people in Vientiane, Laos, the overall image was rated at medium level (3.35). When the researcher considered each part specifically, there were three parts rated at high level and other three parts rated at medium. The details are described as follows:

Activities Practiced at Individual and Household Levels	Mean	S.D.	Level
expense reduction	3.27	0.72	Medium
income expansion	3.08	0.88	Medium
money saving	3.13	0.87	Medium
lifestyle	3.56	0.70	High
environmental and natural resources conservation and usages	3.50	0.71	High
mutual generosity and helpfulness	3.56	0.73	High
Total	3.35	0.60	Medium

Fig.1 The Overall Image of Activities Practiced at Individual and Household Levels Based on the Sufficiency Economy Philosophy

This shows that most local people living in Vientiane, who were government officers and students, had income not more than 10,000 baht and had the length of residency in Vientiane not over ten years. Because of their

low income, the income expansion activities practiced at personal and household levels based on the sufficiency economy philosophy among the people in Vientiane was rated at the lowest.

In regards to the application of the sufficiency economy philosophy (economization and moderation) at individual and household levels, the overall image was rated at high level (3.71). When the researcher considered specifically, there were a part of the application rated at the highest level and other five parts at high level. The details are described as follows:

the Application of the Sufficiency Economy Philosophy (Economization and Moderation)			
Economy Philosophy	Mean	S.D.	Level
mindset	4.22	0.73	Highest
economics	3.66	0.79	High
society	3.56	0.78	High
technology	3.53	0.76	High
natural resources and environment	3.90	0.75	High
Total	3.71	0.58	High

Fig.2 The Overall Image of the Application of the Sufficiency Economy Philosophy (Economization and Moderation) at Individual and Household Levels

This shows that from the majority's point of view, the application of the sufficiency economy philosophy should begin with our minds. Second, the majority valued the word "enough" as a basis for their self-improvement, non-oppression, and sufficient living satisfaction, respectively. However, they also gave importance to the national economy and the society.

The researcher found out that there were five possible guidelines or Way-Methods for instructing people in Vientiane to make use of the sufficiency economy philosophy (economization and moderation) according to the philosophy of King Bhumipol Adulyadej as follows:

Guideline 1: Family leaders and breadwinners should stop hanging out or partying after work because that is a waste of money. On the other hand, they should not buy alcohol in order to save money for their families' future.

Guideline 2: Before any family member spends money, each of them should be aware of and understand the needs for living. They should be economical since that is the fundamental principle of sufficiency. Moreover, they should encourage themselves to regularly study and find new knowledge about the appropriate lifestyle and one's own occupational. They also have to carefully research and plan for doing business or investment.

Guideline 3: Each family member should be self-reliant on a daily basis, especially in terms of working. Moreover, when they participate in community or social activities, they should not exploit their colleagues. The most important thing is that everyone have to eat every meal together.

Guideline 4: Everyone should help one another because the families in urban areas mostly are extended family. They have to earn both direct and

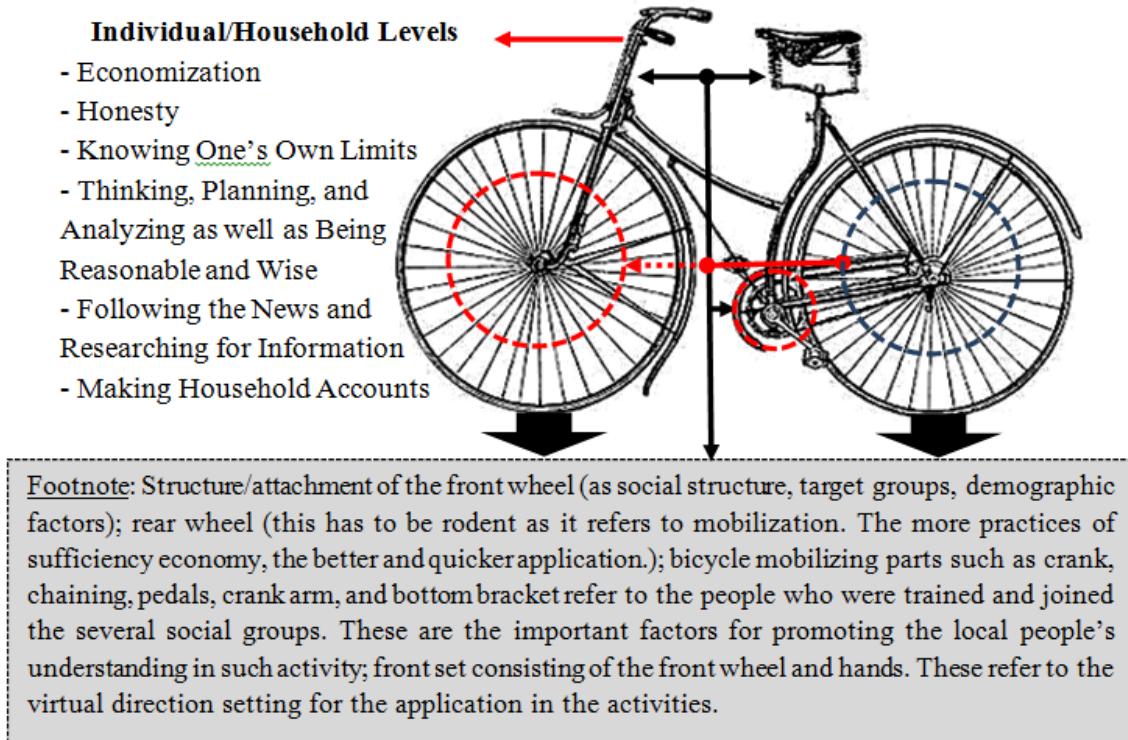

indirect income on a daily basis in order to lighten the load of family major expenses.

Guideline 5: The government institutions should raise the awareness among the people who live in Vientiane in terms of natural resources/environmental conservation. This is to sustain the environment for the community, the society, and the country.

V. CONCLUSION

The urban community in Vientiane was more developed than other urban areas in Laos. Due to the fact that most people were Buddhists, so merit-making in Buddhism was the important parts for their lives. Most people who lived in urban areas had their hometowns in other districts. They emigrated to urban areas for trading, doing self-employed business, studying, and working as private/public employees: teachers, policemen, soldiers, and ministry leaders. However, their lengths of residency were not over ten years. In addition, they acknowledged, studied, and had opportunities to apply the sufficiency economy philosophy (economization and moderation) to their livelihood, but there was still little participation in the sufficiency economy training; the government institutions had to arrange the training for the local people. Moreover, most people, especially the government officers in Vientiane, were members of diverse social groups. The social groups they had joined the most were the men's party, women's union, labor unions, and political parties, respectively. People comprehended, practiced, and applied the sufficiency economy philosophy to their living. They thought that what they had done was conformed to "sufficiency" which means to have enough for survival. Therefore, they had to be economical and earn more money for living if they had a high cost of living. This caused most people to have at least two occupations, for example, the government officers would have part-time jobs such as tutoring, entrepreneurs worked as musicians at night, or swineherds would have a vegetable garden. To achieve the mobilization of the sufficiency economy philosophy at individual and household levels, the researcher used the bicycle model in which "everyone has to learn to do by themselves" to find the right direction. This concept is called "Sufficiency Economy Bicycle Model". The model is illustrated as below: (Phukamchanoad, 2015)[8]

Fig.3 The Model of the Application of the Sufficiency Economy Philosophy at Individual and Household Levels (This model is framed in the same way as cycling, so it is called 'Sufficiency Economy Bicycle Model'.)

VII. DISCUSSION

The overall image of the application of the sufficiency economy philosophy (Economization and Moderation) at personal and household levels among the local people in Vientiane, Laos, was rated at high level, especially in terms of their mindset, as well as the practice based on the word "sufficiency" which refers to self-improvement, non-oppression, and sufficient living satisfaction, respectively. The application of the sufficiency economy philosophy at individual and household levels among the urban people in Dusit District, Bangkok also fell into the same direction. In terms of their mindset, they agreed to have honest occupations, even though families were poor and in trouble. They also behaved in 'sufficient' way which means self-improvement, non-oppression, and sufficient living satisfaction, especially in terms of having honest occupations. These also included the righteousness and anti-violation against the laws. Moreover, they had to follow their religious philosophies. People in Dusit District, Bangkok, thought that once they were satisfied with their lives at present, that would be the sufficient point of their lives (Phukamchanoad, 2012)[9]. However, people in urban community could control themselves better regarding their spendings at household level because they had higher responsibility due to the high cost of living, for example, food

fees, electricity and water bills, and children's tuition fees. According to "Entrepreneurs Living in Urban Areas Under the Informal Economy: A Case Study of Dindaeng District" (Nirathron, et al., 2007)[10] there had been adequate economic mobilization, but there was not any group or organization having titles or objectives in the name of sufficiency economy. The in-depth research found that people who lived based on this philosophy were satisfied with their own lives.

VIII. SUGGESTIONS

People should be aware of and understand the urban social context, financial status, family status, and self-potential. They should change their behaviors resulted from urbanization, for example, moving away from materialism, high competition in occupations, exploitation, greed, consumerism, technology modernization, social problems, selfishness, and luxury. They should decrease the times of having parties with their friends, and rather save more money and plan their expenses ahead. They also should record the household accounts or expense accounts to remind themselves about their spending.

ACKNOWLEDGMENT

This research was supported by Institute for Research and Development, Doctor of Philosophy Program in Development Administration, Suan Sunandha Rajabhat University (www.ssru.ac.th); especially, the generosity and guidance systematically from all lecturers and staff in SSRU were highly appreciated.

REFERENCES

- [1] Online Reporters, "Report Thailand Most Unequal Country in 2018," www.bangkokpost.com, CS Global Wealth Report 2018, 6 December 2018.
- [2] P. Phukamchanoad, "Way of Urban Community Life and Livelihood on Sufficiency Economy Philosophy," Research Report, Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University, 2015.
- [3] Office of the National Economic and Social Development board, "Urban and Local Way of Life with the Peace and Contentment," Document of Annual Meeting 2007 of the National Economic and Social Development Board. The Peace and Contentment in Thai Society, 6 July 2007.
- [4] B. Adulyadej, "The Guidance of His Majesty the King: The Royal guidance and Speeches on Sufficiency Economy," Pradabos Foundation. 8th ed. Bangkok: Bangkok Printing, 2009.
- [5] Faculty of Economics and Business Administration, National University of Laos, "The Meeting on the Research Operation and Instruction Methods," at the Faculty of Economics and Business Administration, National University of Laos, 4-7 August 2015.
- [6] T. Yamane, "Statistics: An Introductory Analysis," 3rd ed., Tokyo: Harper, 1973.

[7] T. Silpcharu, “Research and Analyze Statistical Data by SPSS,” 5th ed. Bangkok: V. inter print, 2006.

[8] P. Phukamchanoad, “Social-Economics under the Royal Initiatives,” Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University, 2015.

[9] P. Phukamchanoad, “The Application of Sufficiency Economy Philosophy for individuals and families Level of Residences in Dusit District, Bangkok,” Research Report, Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University, 2012.

[10] N. Nirathorn, et al, “Study on the Urban Informal Economy for the Mobilization of Sufficiency Economy,” Bangkok: Thailand Research Fund (TRF), 2007.

บทความที่นำเสนอข้างต้นเป็นรูปแบบที่ได้รับการคัดเลือกไปนำเสนอตีพิมพ์ในวารสาร ภายหลังจากได้มีการนำเสนอแล้ว จึงมีรายละเอียดสำคัญตามรูปแบบสากล โดยมีชื่อเรื่อง ผู้วิจัย ที่อยู่ บทคัดย่อ บทนำ วัตถุประสงค์ วิธีวิจัย ผลการวิจัย ผลสรุปและอภิปรายผล อ้างอิง ดังนั้นนักศึกษา จึงต้องทำความเข้าใจว่า การเรียนรู้ในการวิจัยเป็นฐานที่สร้างกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาสังคม จึง ต้องเกิดขึ้นจากการวิจัยและการยอมรับจากสังคมด้วย คำสำคัญหรือนามวลีที่นักศึกษาจะได้เรียนรู้ ในศาสตร์การพัฒนาสังคม อาทิ

- Sufficiency Economy Philosophy Application
- Urban Way of Life
- economization and moderation
- Activities Practiced at Individual and Household Levels
- the Application of the Sufficiency Economy Philosophy
- Way-Methods for the sufficiency economy philosophy

การมุ่งหวังจะพัฒนาสิ่งใดให้เจริญแค่ไหน หากไม่พัฒนา “คน” ให้รู้จัก
เสาะแสวงหาองค์ความรู้ก่อน...ย่อมหาความเจริญได้ยากยิ่งฉันใด มหาวิทยาลัย
หากขาดการสอนสั่ง ตั้งใจที่ยาก ขาดแสวงหาองค์ความรู้ด้วยหัวใจตัวเอง ไม่
กล้าลงมือทำเอง พึ่งตนเองน้อย ขาดการวางแผนอนาคต ขาดความเข้าใจอย่าง
ถ่องแท้ลึกซึ้งในศาสตร์พระราชา...ย่อมไม่นำพาซึ่งความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่แน่นอน
...และนั่นเพียงแค่อวดตัวรอด...ก็ยากแสนเชื่อง.

บรรณานุกรม

เอกสารสำคัญ

ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. (2552). คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง/มูลนิธิพระดาบส. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ.

เอกสารภาษาไทย

กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง. (2549). มนุษย์ ชุมชน กับเศรษฐกิจ. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์.

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม. (2555). แนวทางการดำเนินงาน “กองทุนแม่ของแผ่นดิน”.

กรุงเทพฯ: กลุ่มงานนโยบายและยุทธศาสตร์ กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน.

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2561). คู่มือบริหารโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน.

_____. (2562). นวัตกรรมตลาดรุ่นใหม่เพื่อชุมชนและพอเพียง 3 ชั้น. เป็นหัวข้อการประชุม Morning Brief ครั้งที่ 22/2562 วันจันทร์ที่ 21 ตุลาคม 2562 เวลา 08.00 น. ณ ห้องประชุม 3001 ชั้น 3 กรมการพัฒนาชุมชน.

กระทรวงมหาดไทย. (2561). คู่มือการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยมยั่งยืน. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม รายวิชาการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม (สค31003) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 36/2554.

กองนโยบายและแผน สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2561). คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน 2018. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2559). แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560 – 2564. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน.

กาญจนา แก้วเทพ. (2538). เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: สภาคาทอเล็กแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

กาญจนา แก้วเทพ. (2538). **เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพฯ: สภาคาทอเล็ก
แห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). **คลื่นลูกที่ 5 ประชาณัฐสังคม : สังคมไทยที่พึงประสงค์ใน**

ศตวรรษ ที่ 21. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดียม.

_____. (2553). **การคิดเชิงวิเคราะห์**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดียม.

_____. (2554). **การคิดเชิงบูรณาการ**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดียม.

_____. (2554). **การคิดเชิงประยุกต์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดียม.

_____. (2554). **การคิดเชิงสังเคราะห์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดียม.

_____. (2555). **การคิดเชิงเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดียม.

_____. (2555). **การคิดเชิงมนทัศน์**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดียม.

_____. (2555). **การคิดเชิงวิพากษ์**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดียม.

_____. (2555). **การคิดเชิงอนาคต**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดียม.

เกษม วัฒนชัยและจรรยา อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2555). **CSR ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง**. กรุงเทพฯ: ดาวฤกษ์ คอมมูนิตีเซ็นส์.

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (บรรณาธิการ). (2545). **มิติสุขภาพ : กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อสร้างสังคม
แห่งสุขภาวะ**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

โกวิทย์ พวงงาม. (2553). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: บพิธิการพิมพ์.

โกศล ช่อมภา. (2542). **พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวโลก**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหิดล.

ชนิษฐา ศรีนนท์. (2544). **การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนย่อยต่อการวางแผนพัฒนา
เทศบาลนครนนทบุรี**. ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
ทั่วไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ. (2559). **คู่มือประชารัฐรักสามัคคี**.
กรุงเทพฯ: สำนักงานประสานงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ.

_____. (2559). **คู่มือประชารัฐรักสามัคคี ฉบับที่ 2**. กรุงเทพฯ: สำนักงานประสานงานการ
พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ.

_____. (2559). **สานพลังประชารัฐ**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- คณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. (2556). **200 ปี วิถีน้ำเกียน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ**
เรียนรู้อารมย์ร่วมกัน. น่าน: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอิงค์เบอร์รี่.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ. (2550). **การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.).
_____. (2550). **หลักการทรงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: สศช.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2550). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จรัสศรี แก้วหนองยาง. (2537). **การวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจของการผลิตและต้นทุนผลกระทบ**
ภายนอกของการผลิตเกลือสินเธาว์ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร) บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. (2545). **สังคมวิทยา**. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2545). **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยาและปริยานุช พิบูลสรารุช. (2554). **ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง...สู่การ**
พัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- จุฑารัตน์ โสตาศรี. (2555). **รัฐ/ประชาธิปไตย/อธิปไตย/รัฐอธิปไตย ในบทความทางวิชาการ**
เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: กรมประชาสัมพันธ์
สำนักนายกรัฐมนตรี.
- เจตน์ มงคล. (2547). **การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการชุมชนเทศบาลเมือง**
บางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฉวีวรรณ สุขมงคล. (2550). **การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการชุมชน :**
กรณีศึกษาชุมชนในพื้นที่เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร. ภาคนิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2542). **เอกสารประกอบการบรรยาย วิชาหลักและทฤษฎีพัฒนศึกษา**. คณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2517). **ความคิดอิสระ: รวบรวมความทางการเมืองระหว่างปี 2511-2516.**

กรุงเทพฯ: พิมพ์.

_____. (2535). **รัฐ.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชูศักดิ์ จรุธวัสถ์. (2548). **ระบบเศรษฐกิจและพัฒนาการเศรษฐกิจไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ: ส.เสริมมิตรการพิมพ์.

ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์. (2539). **การเมืองไทย: การวิเคราะห์เชิงจิตวิทยา.** กรุงเทพฯ: วัชรินทร์การพิมพ์.

ณรงค์ เส็งประชา. (2532). **มนุษย์กับสังคม.** กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์.

_____. (2532). **มนุษย์กับสังคม.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

_____. (2541). **มนุษย์กับสังคม.** พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

_____. (2541). **มนุษย์กับสังคม.** พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์.

ณัฐพงษ์ ทองภักดี. (2550). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: ความเป็นมาและความหมาย.**

วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ ปีที่ 47 ฉบับที่ 1/2550.

ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์. (2558). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน.** คณะมนุษยศาสตร์และ

สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ดำรงค์ ฐานดี. (2538). **รัฐกับการพัฒนาประเทศ.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). **ชุมชน.** สงขลา: นาศิลป์โฆษณา.

ดิเรก ฤกษ์ห่วย. (2524). **การพัฒนาชนบท: เป็นหลักการพัฒนาสังคมและแนวความคิดจำเป็น**

พื้นฐาน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____. (2527). **การพัฒนาชนบท เน้นหลักการพัฒนาสังคมและแนวความคิดความจำเป็น**

พื้นฐาน. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.

ทรงจิต พูลลาภ. (2554). **ทฤษฎีสังคมกับการพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**

ของชุมชนชาติพันธุ์ในโครงการหลวงหมอกจำ่ม. ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา แขนงวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

ราชภัฏสวนสุนันทา.

- ทศพล กฤตยพิสิฐ. (2538). **การมีส่วนร่วมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เขตหนองจอก ที่มีส่วนต่อโครงการกิจกรรมการพัฒนาตามแนวทาง “บรม” และ “บวร” เพื่อสร้างสรรค์อุดมการณ์แผ่นดินทองหนองจอก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทับทิม วงศ์ประยูร และคณะ. (2540). **มนุษย์กับเศรษฐกิจ**. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- ที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ (ทปอ.มรภ.). (2562). **ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) (ฉบับปรับปรุง 11 ตุลาคม 2561)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ธนาวิทย์ กางการ. (2546). **การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลตำบลลำโรงใต้ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, ผู้แปล. (2533). **แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- นฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทยาพงศ์, ชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์. (2550). **เศรษฐกิจนอภาคทางการในเขตเมืองเพื่อการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นิเทศ ดินณะกุล. (2546). **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: แอ็คทีฟ พรินท์.
- _____. (2544). **สังคมและวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรเทิง พาพิจิตร. (2547). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บุษกร สุขแสน. (2557). **การบริหารการพัฒนา**. บึงกาฬ: ศูนย์การศึกษาบึงกาฬ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ปฐม มณีโรจน์. (2531). **ปัญหาและแนวโน้มของการบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบและการบริหารการพัฒนา ใน เอกสารคำสอนชุดวิชา การบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบและการบริหารการพัฒนา**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ประเวศ วะสี. (2545). **วิถีมุขยในศตวรรษที่ 21 สู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

- _____. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- _____. (2551). **จุดเปลี่ยนประเทศไทย หัวใจคือชุมชน**. กรุงเทพฯ: ออฟเซทเพรส.
- ประสาน ต่างใจ. (2545). **บุพนิมิต กระบวนทัศน์ใหม่**. กรุงเทพฯ: วิถีทรรศน์.
- ปราณธีร์ รังแก้ว. (2555). **กระบวนการนำเครื่องบดย่อยขยะเอนกประสงค์ไปใช้ในเขตอำเภอสารภีจังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2545). “**ทุนนิยมกับพุทธศาสนา**”. ในวารสารพุทธศาสนศึกษา 9(1) มกราคม-เมษายน, หน้า 4-96.
- ปรีดา เจษฎารางกุล. (2550). **การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี**. ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปรียานุช พิบูลสรารุส. (2549). **การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. เอกสารประกอบการนิทรรศการภายในหอคำหลวง ห้องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระหว่างงานพืชสวนโลก จังหวัดเชียงใหม่ (กันยายน 2549).
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2549). **การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน: จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ผจงจิตต์ อธิคมน์นทะ. (2541). **การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2543). **การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฝ่ายบริการวิชาการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2561). **คู่มือบริการวิชาการแก่สังคม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2562). **รายงานผลการดำเนินงานโครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่นภายใต้ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ฝ่ายแผนงานและประกันคุณภาพ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2561). **Self-Assessment Report: SSRU 2560**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

- ฝ่ายเลขานุการ คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ. (2561). **แผนปฏิบัติการขับเคลื่อน โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ปี 2562 – 2565**. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2538. (2538). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2538**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- พจนานุกรมศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2552). **รัฐอธิปไตย (sovereignty)**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2555). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพฯ: พุทธธรรมประดิษฐาน ๒๖ ศตวรรษกาล.
- _____. (2556). **โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. พิมพ์แยกเล่มเฉพาะบท ครั้งที่ 24. กรุงเทพฯ: ปัญญาประดิษฐาน.
- _____. (2557). **พุทธธรรม ฉบับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2557). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต).
- _____. (2561). **ภูมิธรรมชาวพุทธ**. กรุงเทพฯ: ประยูร ปยุตฺโต.
- พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ดร. (2557). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**. กรุงเทพฯ: เอกพิมพ์ไท.
- พระสมบัติน รกขิตจิตฺโต, บรรณาธิการบริหาร. (2551). **พุทธประวัติ**. ปทุมธานี: เอส.เอ็ม.เค พรินติ้ง. พัทยา สายหู. (2526). **ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม**. กรุงเทพฯ: พิมพ์เศ.
- พิชัย ผกาทอง. (2547). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2550). **แผนที่ความดี ฉบับไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม**. กรุงเทพฯ: มติชน.

- ภัสสุรีย์ คุณกลาง. (2546). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในรูปแบบเมืองนำอยู่อย่างยั่งยืน เทศบาลนครขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธาณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสาธาณสุข บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2552). **การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตคูสิต กรุงเทพมหานคร**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2553). **รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตคูสิต กรุงเทพมหานคร**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2555). **การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตคูสิต กรุงเทพมหานคร**. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนมหาวิทยาลัย).
- _____. (2555). **วิถีคนเมืองกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.).
- _____. (2558). **การพัฒนาและการจัดการทุนทางวัฒนธรรมด้านการละเล่นท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนคูสิตารามเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.).
- _____. (2558). **ตามรอยพ่อ...อยู่อย่างพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ดี-วิทย์.
- _____. (2558). **แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2558). **เศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ (Social-Economics under the Royal Initiatives)**. เอกสารประกอบการสอนประจำแขนงวิชาการจัดการพัฒนาสังคม สาขาวิชาการจัดการสังคมและวัฒนธรรม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

- _____. (2558). เอกสารประกอบการสอนรายวิชา SIM2110 เศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ (Social-Economics under the Royal Initiatives). เอกสารประกอบการสอนประจำแขนงวิชาการจัดการพัฒนาสังคม สาขาวิชาการจัดการสังคมและวัฒนธรรม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2559). แนวทางการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของประชาชนตลาดน้ำสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา งบประมาณแผ่นดิน (วช.).
- _____. (2559). เศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ. เอกสารประกอบการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการจัดการนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (เย็บเล่ม)
- _____. (2560). การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบน้ำท่วมและน้ำเค็มด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา งบประมาณแผ่นดิน (วช.).
- _____. (2560). แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2561). กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา งบประมาณแผ่นดิน (วช.).
- _____. (2561). มโนทัศน์การแก้ปัญหาความยากจน. หนังสือเพื่อการบริหารวิชาการแก่สังคมของคณาจารย์ และใช้ในการเรียนการสอนสาขาวิชาการจัดการสังคมและวัฒนธรรม แขนงวิชาการจัดการพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ร่วมสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

- _____. (2561). **ราชภัฏพัฒนัท์องถิ่น: มโนทัศน์การแก้ปัญหาความยากจน**. สาขาวิชาการจัดการสังคมและวัฒนธรรม แขนงวิชาการจัดการพัฒนาสังคมภาคสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2561). **หนึ่งไร่สองแสน ภายใต้งานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาพื้นที่หนึ่งไร่สองแสนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพ้นจากความยากจนระดับครัวเรือนกรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ วิจัย และบริการวิชาการแก่สังคม บ้านสารภี จังหวัดสมุทรสงคราม**. รายงานฉบับสมบูรณ์วิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2562). **การพัฒนาชุมชนวิถีประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล: หลักความโปร่งใสและหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา งบประมาณแผ่นดิน (วช.).
- _____. (2562). **นวัตกรรม วิถีพัฒนา ภูมิปัญญาภูมิพัฒนา**. เอกสารเย็บเล่มในการเรียนการสอนของสาขาวิชาการจัดการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม ภาคสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2562). **บุพปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง**. วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2562). **รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๑**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา งบประมาณแผ่นดิน (วช.).
- _____. (2563). **นวัตกรรม วิถีพัฒนา ภูมิปัญญาภูมิพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ดี-วิทย์.
- _____. (2554). **ความผูกพันของครอบครัวทหารต่อชุมชนยานเกราะ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2554). **วัฒนธรรมทางการเมืองและการกลมกลืนทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 สังกัดสำนักงานเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร**. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2538). **เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม หน่วยที่ 1-7**. ปรับปรุงครั้งที่ 1. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2557). **เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2536). **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: อนุเคราะห์ไทย.
- รัตนา สายคณิต. (2538). **มหเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2547). **พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ**, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 23 ก, 14 มิถุนายน 2547.
- _____. (2560). **ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. 2560**, เล่ม 134 ตอนพิเศษ 265 ง 31 ตุลาคม, หน้า 57-67.
- _____. (2561). **พุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580)**. เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. 13 ตุลาคม 2561, หน้า 1-74.
- _____. (2560). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560**. 6 เมษายน, เล่ม 134 ตอนที่ 40, หน้า 17.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977).
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2558). **การบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- โรบินสัน เคน. (2561). **จะสร้างสรรค์ชีวิต ต้อง คิด นอก กรอบ OUT of OUR MINDS**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ลีลาภรณ์ บัวสาย, บรรณาธิการ. (2549). **เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วันสนั่น ศิริรัตน์. (2561). **การแพร่กระจายนวัตกรรม : สมรรถนะของข้าราชการหลังแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่**. ในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 1 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. (10 สิงหาคม), หน้า 329-336.
- วรเดช จันทรศร. (2554). **การจัดการภาครัฐตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์. (2554). **ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: พิสิกส์เซ็นเตอร์.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2535). **หลักเศรษฐศาสตร์จุลภาค**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

- วิภาณี ซीलัน. (2559). การแพร่กระจายนวัตกรรมของศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ ในการเรียนการสอนของวิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต. วิทยานิพนธ์นี้ตามหลักสูตรวารสารศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2550). การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: โพรเพซ.
- ศรีนิตย์ บุญทอง. (2548). การพัฒนาตามภูมิสังคม ในวารสารอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 ประจำเดือน กรกฎาคม – กันยายน 2548, หน้า 26.
- ศิริวรรณ พัฒนารุ่งพานิช. (2552). การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของข้าราชการทหาร กอง 9 ศูนย์รักษาความปลอดภัย กองบัญชาการกองทัพไทย. ภาคนิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บัณฑิตวิทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สถาบันการศึกษาทางไกล, สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. (2548). ชุดการเรียนทางไกลหมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน (เล่ม 2) รหัส พช 30 (CO 30) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2561). ศูนย์การเรียนรู้ วิจัยและบริการวิชาการแก่สังคม 5 พื้นที่เขตบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. รายงานผลการดำเนินงานของสถาบันวิจัยและพัฒนา ปี 2561 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2562). รายงานผลการดำเนินงาน โครงการบูรณาการพันธกิจสัมพันธ์ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในท้องถิ่น ภายใต้ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. สถาบันวิจัยและพัฒนา ร่วมกับ คณะและวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สนธยา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สนธิ สมัครการ. (2542). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). (2562). พุทธธรรม (ฉบับเดิม). พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพฯ: ธรรมดาเพรส.
- _____. (2562). พุทธธรรม ฉบับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ 53. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์.

- สมบัติ ชำรงรัฐธัญวงศ์. (2549). **การเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2552). **สังคมไทย: ลักษณะ การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2546). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2547). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2549). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2551). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาวิตรี ทองยิ้ม. (2550). **การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้าน ตำบลหนองปรือ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดกาญจนบุรี**. ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัย สาขาการปกครองท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สำนักโฆษก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2560). วารสาร **“ไทยคู่ฟ้า”** เล่มที่ 33 มกราคม - มีนาคม 2560, หน้า 3-17.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **การทรงงานพัฒนาประเทศ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- _____. (2544). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่เก้า (พ.ศ.2545-2549)**. กรุงเทพฯ: ศุภสภาลาดพร้าว.
- _____. (2546). **การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย**. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2546 การพัฒนาที่ยั่งยืน 30 มิถุนายน, ศูนย์การประชาสัมพันธ์และแสดงสินค้า อิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี.
- _____. (2550). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ๒๑ เซ็นจูรี.
- _____. (2551). **จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง...สู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์.
- _____. (2551). **เรียนรู้หลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: ๒๑ เซ็นจูรี.

- _____. (2551). **เส้นทางสู่ความพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ๒๑ เซ็นจูรี.
- _____. (2554). **พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- _____. (2559). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔**. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2561). **ศาสตร์กษัตริย์**. กรุงเทพฯ: ศสช.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2560). **เศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กปร.
- _____. (2560). **หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กปร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). **เอกสารทางวิชาการประกอบการประชุมเสวนา เรื่อง รัฐธำธิปัตย์ เอื้อประโยชน์รัฐประหารหรือทำลายระบบนิติธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2559). **แผนยุทธศาสตร์ กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2560 – 2564**. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (เอกสารเผยแพร่).
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2562). **คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี โดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2560). **แนวทางการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: สไตส์ครีเอทีฟเฮ้าส์.
- _____. (2561). **แนวทางการสร้างสัมมาชีพชุมชน ปี ๒๕๖๒**. กรุงเทพฯ: บีทีเอส เพรส.
- สิทธิพันธ์ พุทธหุณ. (2541). **ทฤษฎีพัฒนาการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร. (2548). **กระบวนการทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

- สุขุม นวลสกุล และ โกศล โรจนพันธ์. (2539). **ทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณและสมัยกลาง**, ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุคนธ์ เหลืองอิงคะสุต. (2551). **ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริกับการบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลหนองไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- สุดา ภิรมย์แก้ว. (2544). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุเทพ สุนทรเกษม. (2540). **ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย**. เชียงใหม่: โกลบอลวิชั่น.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2545). **รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัตรา สุภาพ. (2522). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2542). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุพิศวง ธรรมพันธ์. (2543). **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ภูมิไทย.
- สุภชัย ตริทศ. (2547). **การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนต่อการวางแผนพัฒนาเทศบาลเมืองชลบุรี**. ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุมิตร สุวรรณ. (2554). **รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา**. ภาควิชาการพัฒนารัฐภาคมุขย์ และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2541). **การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำรินวสารน้ำ**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง, ธ.ค. 2541-ม.ค. 2542 หน้า 16.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2549). **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ในสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์.
- โสภาค อิศรางกูร ณ อยุธยา, พันเอก. (2553). **ความรู้ความเข้าใจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี**. ภาคนิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

- อภิชัย พันธเสน, บรรณาธิการ. (2555). **เหลียวหลังเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในทศวรรษหน้า (2556-2565)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อรรถัย ก๊กผล. (2552). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์.
- อรพินท์ สฟโชคชัย. (2538). **การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์. (2557). **การเมืองการปกครองเปรียบเทียบ**. สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.
- อำพน กิตติอำพน. (2550). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย**. นนทบุรี: เพชรรุ่งการพิมพ์.
- อุทัย หิรัญโต. (2522). **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- อุบล เสถียรปภิกรณกรณ์. (2528). **สังคมวิทยา**. นครปฐม: ภาควิชาสังคมวิทยา.

เอกสารต่างประเทศ

- A. Inkeles & D.H. Smith. (1974). **Becoming Modern**. London: Heinemann Educational Books, p. 14.
- Capra, F. (1986). **The Concept of Paradigm and Paradigm Shift**. Re-Vision, Vol.9 Number 1, 3.
- Cohen, J. & Uphoff, N. (1977). **Rural development participation: Concept and measures for project design implementation and evaluation**. Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.
- _____. (1980). **Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity**. World Development, (8), pp. 213-235.
- Erwin, William. (1976). **Participation Management: Concept, Theory and Implementation**. Atlanta: Georgia State University.
- Eulau, Heinz. (1963). **The Behavioral Persuasion in Politics**. New York: Random House.

- Gant, George F. (1979). **Development administration: Concepts, goals, methods.** London: The University of Wisconsin Press.
- Guba, E.G. (1990). **Paradigm Dialog.** London: Sage.
- Heywood, A. (2007). **Politics.** New York: Palgrave Macmillan.
- International Journal of Management and Applied Science. (2019). **Sufficient Way-Method of Life based on the Sufficiency Economy Philosophy of ASEAN People: Vientiane, Lao PDR.** ISSN: 2394-7926 Volume-5, Issue-8, Aug.-2019: pp.17-21.
- J.G. Taylor. (1979). **From Modernization to Modes of Production.** London: The Macmillan, pp. 31-44.
- Joseph, K. (2013). **Comparative Politics: An Introduction.** USA: McGraw-Hill Education.
- Kinloch, Graham C. (1977). **Sociological theory: Its development and major paradigms.** New York: McGraw-Hill.
- Kuhn, Thomas S. (1970). **The Structure of Scientific Revolutions.** (Second Edition). Chicago: The University of Chicago Press.
- Lewis A. Coser. (1971). **Master of Sociological Thought: Ideas in Historical and social context.** New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc., pp. 88-127.; นฤจร อิทธิจิ ระจรัส, แปล. (2535). **แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ตอน เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (1971). **Master of Sociological Thought: Ideas in Historical and social context.** New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc., pp. 2-41.; จามะรี พิทักษ์ วงศ์, แปล. (2537). **แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ตอน ออกัสต์ กองต์เซอร์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (1971). **Master of Sociological Thought: Ideas in Historical and social context.** New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc., pp. 128-174.; นฤจร อิทธิจิ ระจรัส, แปล. (2535). **แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ตอน เอมีล เดอร์ไคม์.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- Medin, D.L. (1989). **Concepts and conceptual structure**. *American Psychologist*, 44, 1496-1481.
- N.J. Smelser. (1967). "Toward a Theory of Modernization" in G. Dalton (ed.), **Tribal and Economics**. Austin and London: University of Texas Press, pp. 29-48.
- Nisbet, Robert A. (1962). **Community and Power: A study in the Ethics of Order and Freedom**. New York: Oxford University Press.
- _____. (1969). **Social Change and History: Aspect of the Western Theory of Development**. London: Oxford University Press.
- Ogburn, F. William. (1964). **Sociology**. Boston: Houghton Company.
- Pennock, Roland J., and Smith, David G. (1964). **Political Science**. New York: McMillan.
- Reeder, Williams W. (1963). **Some Aspects of the Information Social Participation of Farm Families in New York State**. New York: Cornell University.
- _____. (1974). **Some Aspects of the Informal Social Participation of Focus Families In New York State**. Cornell University: Unpublished Ph.D. Dissertation.
- Rogers, Everett M. (1983). **Diffusion of Innovations**. 3ed ed. New York: The Free Press of Glence.
- Sharma, Ram Nath. (1968). **Principles of Sociology**. India: Asia Publishing.
- UNITED NATIONS. (2020). Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. สืบค้นวันที่ 10 มิถุนายน 2563 จาก sustainabledevelopment.un.org [เอกสารสำเนา]
- _____. (2020). Envision2030: 17 goals to transform the world for persons with disabilities. สืบค้นวันที่ 10 มิถุนายน 2563 จาก <https://www.un.org/development/desa/disabilities/envision2030.html>

Walt W.Rostow. (1960). **The Stages of Economic Growth: Non-Communist**

Manifesto. สืบค้นวันที่ 15 เมษายน 2563 จาก

<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/ipe/rostow.htm>.

Weildner, Edward W. (1962). Development administration: A new focus for research.

In Heady, Ferrel, & Stokes, Sybil L., eds, **Papers in comparative public administration**. Michigan: The University of Michigan.

เอกสารออนไลน์

โครงสร้างและสถาบันทางสังคม. (2552). “**กลุ่มทางสังคม**” งานของ **ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง**.

สืบค้นวันที่ 14 มิถุนายน 2552 จาก [http://www.bp-](http://www.bp-smakom.org/BP_School/Social/Institute-Social.htm)

[smakom.org/BP_School/Social/Institute-Social.htm](http://www.bp-smakom.org/BP_School/Social/Institute-Social.htm)

ชมรมพุทธศาสตร์. (2552). **กลุ่มสังคม, วิพากษ์งาน Bruce J. Cohe**.

สืบค้นวันที่ 6 มีนาคม 2552 จาก

http://edu.nstru.ac.th/~social_edu/index.php?option=com_content&task=view&id=49&Itemid=46

ชลลดา ทองทิว. (2545). **ทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการทฤษฎี: ความหมาย,**

สืบค้นหา 2 มีนาคม 2552 จาก

<http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9773.html>

ทฤษฎีการด้อยพัฒนาและการพึ่งพา. (2552). สืบค้นวันที่ 15 มิถุนายน 2552 จาก

[www.edu.nrru.ac.th/dss/ไฟล์เวิร์ด/ทฤษฎีการพัฒนาทางการเมือง/ทฤษฎีพัฒนา](http://www.edu.nrru.ac.th/dss/ไฟล์เวิร์ด/ทฤษฎีการพัฒนาทางการเมือง/ทฤษฎีพัฒนาการเมือง.doc)
การเมือง.doc, หน้า 49-50.

แนวคิด ทฤษฎีและวิธีวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา. (2552). สืบค้นวันที่ 15 มิถุนายน 2552

จาก <http://e-book.ram.edu/e-book/e/EF324/EF324-3.pdf>, หน้า 62-65.

บำเพ็ญ เขียวหวาน. (2563). **หน่วยที่ 3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยและสังคมโลก** ในเอกสาร

ประกอบการ สังคมไทยกับการบริหารการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรม ของ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. สืบค้นวันที่ 17 พฤษภาคม 2563 จาก

<https://edupol.org/eduOrganize/eLearning/generalStaff/doc/group02/03/01.pdf>

- ผู้จัดการรายวัน. (2563). บทความ “การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการสร้างระบบใหม่”.
ตีพิมพ์เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2549. สืบค้นวันที่ 23 พฤษภาคม 2563 จาก
<https://mgronline.com/daily/detail/9490000141089>
- พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. (ม.ป.ป.). **เศรษฐกิจ**. [Program:
The Royal Institute's Electronic Dictionary 1.0.0]. ราชบัณฑิตยสถาน. สืบค้น/ติดตั้ง
เมื่อ 3 สิงหาคม 2554.
- มหาวิทยาลัยบูรพา. (2563). **ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม**. สืบค้นวันที่ 15 มกราคม 2563
จาก: <http://www.huso.buu.ac.th/cai/Sociology/225101/Lesson13/>
- มูลนิธิสิริธรรมธรรมชาติ. (2554). **คุ่มค่า VS คุ่มทุน**. สืบค้นวันที่ 12 กันยายน 2554 จาก
<http://agrinateure.opendream.in.th/node/230>
- _____. (2563). **ทฤษฎีบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง**. สืบค้นวันที่ 27 เมษายน 2563 จาก
<http://agrinateure.or.th/node/169>
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2563). **แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ (SELF RELIANCE)**. สืบค้นวันที่ 20 เมษายน 2563 จาก
http://www.chaipat.or.th/site_content/70-3/283-self-reliance.html
- ราชกิจจานุเบกษา. (2550). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550**. เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก, 24
สิงหาคม 2550. สืบค้นหาวันที่ 1 ตุลาคม 2559 จาก
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2550/A/047/1.PDF>
- _____. (2550). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**. สืบค้นวันที่ 13 พฤศจิกายน 2559 จาก
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2550/A/047/1.PDF>
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2554). **ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิด
พื้นฐานของการพัฒนา**. สืบค้นวันที่ 31 สิงหาคม 2554 จาก
<http://www.wiruch.com/articles%20for%20article/article%20meaning%20and%20basic%20concept%20of%20dev.pdf>
- _____. (2559). “การบริหารการพัฒนา: แนวคิด ความหมาย ความสำคัญ และตัวแบบการ
ประยุกต์”. สืบค้นวันที่ 3 ตุลาคม 2560 จาก <http://www.wiruch.com>.

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2559). แนวคิดเกี่ยวกับประเทศไทย 4.0 โดยทีมเศรษฐกิจ ไทยรัฐฉบับพิมพ์

2 พ.ค. 2559 จาก <http://www.thairath.co.th/content/613903> และ Facebook:

Dr.Suwit Maesincee. สืบค้นวันที่ 16 พฤษภาคม 2563 จาก

https://planning2.mju.ac.th/goverment/20111119104835_planning/Doc_25590823143652_358135.pdf

อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2544). กรอบความคิดว่าด้วยกระบวนการทัศน์สุขภาพ, บทความ, สืบค้นวันที่

3 มีนาคม 2552 จาก <http://www.midnightuniv.org/datamid2001/newpage3.html>

ประวัติผู้เขียน

ประวัติและผลงานวิจัย

ข้อมูลส่วนบุคคล (ชื่อ-นามสกุล)	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด Asst.Prof.Phusit Phukamchanoad (Ph,D.)
ที่อยู่ปัจจุบัน	81/7 Icondo Salaya อาคาร A ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170
เบอร์โทรศัพท์(มือถือ)	083-177-5973
E-mail	phusit.ph@ssru.ac.th
ระดับการศึกษา	ปร.ด. (การบริหารการพัฒนา) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2562 ศศ.ม. (การพัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2551 พธ.บ. (การบริหารการศึกษา เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545 นศ.บ. (นิเทศศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545
สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ	การพัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง
ตำแหน่งปัจจุบัน	- อาจารย์ประจำหลักสูตรกลุ่มวิชาการจัดการสังคมและวัฒนธรรม แขนง วิชาการจัดการพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา - รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา ฝ่ายบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
หนังสือ	นวัตวิถี วิถีพัฒนา ภูมิปัญญาภูมิพัฒน์ ตามรอยพ่อ...อยู่อย่างพอเพียง เศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ

ประวัติและผลงานวิจัย

งานวิจัย

- พ.ศ. 2552-2559 ทำการวิจัย 15 เรื่อง (งบประมาณรายได้ มหาวิทยาลัย/ทุน กทม. /ทุน วช./ทุน สกอ.)
- **พ.ศ. 2558** (ทุน สกอ.) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาและการจัดการทุนทางวัฒนธรรมด้านการละเล่นท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนดุสิตารามเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- **พ.ศ. 2559** ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวง เวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ทำวิจัยร่วมกับอาจารย์จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว)
- **พ.ศ. 2559** (ทุน วช.) ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของประชาชนตลาดน้ำสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
- **พ.ศ. 2560** (ทุน วช.) เรื่อง การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือ ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี
- **พ.ศ. 2561** (ทุน วช.) เรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัด ยากจนโชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.
- พ.ศ. 2562** (ทุน วช.) เรื่อง รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๑.
- พ.ศ. 2562** (ทุน วช.) เรื่อง การพัฒนาชุมชนวิถีประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล: หลักความโปร่งใส และหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร.

บทความ

พ.ศ. 2552-2559 รวมทั้งหมด 48 บทความ จาก

<https://scholar.google.co.th/citations?user=ml9JWslAAAAJ&hl=th>

พ.ศ. 2561 มีบทความเพิ่มขึ้น 4 บทความ (Article International)

ประวัติและผลงานวิจัย

- Sufficiency Economy based Community Development Management for Reducing Inequality among the Poor Households (Journal of MCU Peace Studies, 2020)
- Sufficient Way-Method Of Life Based On The Sufficiency Economy Philosophy Of Asean People: Vientiane, Lao Pdr. (International Journal of Management and Applied Science, ISSN: 2394-7926 Volume-5, Issue-8, Aug.-2019, pp.17-21)
- Guidelines for Social Network Development Towards Environmental Conservation and Ways of People' Lives at Floating Market for Sustainable Tourism in Taling-Chan District, Bangkok. (International Journal of Management and Applied Science, ISSN: 2394-7926 Volume-5, Issue-8, Aug.-2019, pp.22-26)
- การพัฒนาชุมชนวิถีประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล: หลักความโปร่งใสของประชาชนในพื้นที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ 8 ฉบับที่ 4 ตุลาคม - ธันวาคม 2562, pp.278-293.

การวิจัย 1

การสอน 1

บริหารจัดการ 1

บริการวิชาการ 1

ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้นำ 1

การประมวลองค์ความรู้ 1

งานเขียนเกิดขึ้นจากการรวบรวมหนังสือ วรรณกรรม 1

Plagiarism Checking Report

Created on Jul 17, 2020 at 10:40 AM

Submission Information

ID	SUBMISSION DATE	SUBMITTED BY	ORGANIZATION	FILENAME	STATUS	SIMILARITY INDEX
1706458	Jul 17, 2020 at 10:40 AM	phusit.ph@ssru.ac.th	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา	เล่มสมบูรณ์ (แก้ไขสุดท้าย 17-7-2020).pdf	Completed	1.97 %

Match Overview

NO.	TITLE	AUTHOR(S)	SOURCE	SIMILARITY INDEX
1	วิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ อันมีปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา,ANALYTICAL STUDY OF BUDDHADHAMMA PRINCIPLES IN BUDDHIST SCRIPTURES FOR SOLVING HUMAN PROBLEMS	พระมหาไพศาล ธรรมทินโน (ยุ้ย กระโทก)	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	0.16 %
2	ยุทธศาสตร์การพัฒนาการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ ข้าราชการศูนย์การทหารม้า จังหวัดสระบุรี,DEVELOPMENT STRATEGIES OF THE PRACTICE OF SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY OF THE MILITARY OFFICERS\, CAVALRY CENTER\, SARABURI PROVINCE	จรัญ สุวรรณวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา	0.14 %
3	STRATEGIES FOR DEVELOPING RAJABHAT UNIVERSITY STUDENTS BASED ON THE PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY,ยุทธศาสตร์พัฒนานักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง\,STRATEGIES FOR DEVELOPING RAJABHAT UNIVERSITY STUDENTS BASED ON THE PHILOSOPHY OF	นายเอื้อบุญที่พึง\,Mr. Ueaboon Teephung\,นายเอื้อบุญที่พึง\,Mr. Ueaboon Teephung	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	0.11 %
4	รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานบริษัท ทนชนชาติ จำกัด (มหาชน),Patterns of political participation amonf Staff working for Thanachart Capital Public Company Limited	สุวรา ประทานวริญญญา	มหาวิทยาลัยบูรพา	0.11 %
5	ผู้หญิงกับการเปลี่ยนแปลงเชิงเศรษฐกิจ : ศึกษากรณีเศรษฐกิจพอเพียง จ.อ่างทอง	ฉัตรวิทย์ อดิศักดิ์	มหาวิทยาลัยรังสิต	0.10 %
6	การพัฒนาแผนชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงบ้านสันติลมจอย ตำบลลสุเทพ อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่	นิศรา จันทร์เจริญสุข	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี	0.07 %
7	รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยรูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และขยายผล การทำเกษตรอินทรีย์ของศูนย์อบรมสวนผักบ้านคุณตา (สุขุมวิท 62)	สัชฌายา เชื้ออิน	มหาวิทยาลัยรังสิต	0.07 %

NO.	TITLE	AUTHOR(S)	SOURCE	SIMILARITY INDEX
8	สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังในการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาตามทัศนะของผู้ปกครองและผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา, A study of actuality and expectation of community's participation in educational man	สวัสดี จันทา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา	0.06 %
9	องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ	วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี	Wikipedia	0.04 %
10	การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์	นางพรทิพย์ รักเสมอ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์	0.04 %

ใจ

เอกสารคำสอน

กระบวนทัศน์พัฒนาสังคมพื้นฐาน (Basic Social Development Paradigm)

การจัดการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม ภาควิชาสังคมศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

phusit.ph@ssru.ac.th

